

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנִי וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמוֹךְ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאַמֹּר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלֹום:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבִרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מֵאֶדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרַתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בָּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵכֶם וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאַמֹּר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַקֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקֶּבֶל עַלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמּוֹךְ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתווריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־כות "לה'") בציווה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניעם בתודרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר וכות של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִפְּתָה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־יָמוֹת
וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצָּאוּנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמָּצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַיִּצְדִּיק וְאֵלֵהִינוּ מִרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיךָ כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיךָ: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי פְלִי־הָאָדָם פֶּזֶב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּן־אֲמִתָּה פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי:
יז לֶךְ אֲזַבַּח וְכַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת |
כִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מזמור משני פסוקים רמוז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו, מז' חנוכה, ה' ויגש, ג' ויחי עם המצורפים אליהם, ועוד הפעם הנני כופל מה שאמרתי לו קודם נסיעתו, שנסיעתו תהי' להצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד, וכמובן דיוק הלשון גם יחד שהא בהא תליא, כי ישראל הם גוי אחד בארץ (יעוין אגה"ק ס"ט ב' נוסחאות), שגם בארץ ובעניני העולם ניכרת אצלם האחדות שהיא בכל משלה, ואין שניות כלל בעולם, כי הכל הוא מהאחדות הפשוטה ובמילא נמצא זה בכל הבריאה עד לפרטי פרטים, אלא שכדי שיהי' הענין דבחירה חפשית ישנם מקומות שניתנה האפשרות להרוצה לטעות שיטעה. וע"פ פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז חסידים זיינען קלוגע, און לייגען ניט אפ אויף מארגען (מחר - לקבל שכר) דאס וואס מען קען טאן היינט (היום - לעשותם) הרי מסכימים הם עוד בתחלת נסיעתם באמצע נסיעתם גם קודם הגיעם למחוז חפצם חפץ ד' אשר הכל אחד, וכל אריכות זו נכללת בהפתגם הקצר של כ"ק מו"ח אדמו"ר להשדר"ים ושלושים מהשיבות, שתפקידם לקצור - קלייבען - גשמיות, ולזרוע רוחניות, אלא שע"פ המבואר בזהר ח"ב קפ"ד ע"ב, הנה צריכה כל עבודה להיות בשמחה ובחדוה, דאז ממשיך לגבי חדוא אחרא עילאה, היינו שאז נותנים הצלחה מלמעלה מתוך שמחה הפורצת כל גדר...

מפתח כללי

כא) משניות – מסכת מועד קטן	א) סדר הנחת תפילין
ביאור קהתי	ב) מזמורי תהלים קטז, קיז
כב) עין יעקב מסכת תענית	ג) מאמר ד"ה לכן אמור לבני ישראל
כג) מסכת שבועות עם ביאורים	ה) שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשס"י
מדף מ עד דף מו	ד) מאמר ד"ה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב גוי
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	ה) שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשמ"ח
כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	ו) שיחת שבת פרשת וארא,
אדמו"ר הזקן	ז) שיחת מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח,
כה) שולחן ערוך הלכות יום-טוב	ח) שיחת שבט ה'תשס"י
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ז) משיחות ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשמ"ח
כו) תורה אור	ח) השלמות לשיחות דלעיל
אדמו"ר הזקן	ט) שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשמ"ח
כז) שערי תשובה	ט) לקוטי-שיחות פרשת וארא כרך טז
אדמו"ר האמצעי	י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
כח) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	יא) לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
אדמו"ר ה"צמח צדק"	יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא
כט) תורת שמואל תרל"ב	יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וארא
אדמו"ר מוהר"ש	יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וארא
ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
אדמו"ר מוהרש"ב	טז) לשבוע פרשת וארא
לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא
אדמו"ר מוהר"צ	טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
לב) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק	שיעורי רמב"ם
אדמו"ר מוהר"צ	יז) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וארא
לג) אגרות קודש	יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא
אדמו"ר מוהר"צ	יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת וארא
לד) חומש לקריאה בציבור	כ) נביאים וכתובים
לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	ישעיה פרק נד-נח, איוב פרק לו
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת וארא	
לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

הַגְּאֵלָה הָעֵתִידָה וְלֹא רַק הַגְּאוּלָּה מִמְצִיחַ נִרְמְזָת בְּד' לְשׁוֹנוֹת
שֶׁל גְּאֵלָה.

וְכֵן אֵיתָא (מובא) בַּזְהָר⁶ שֶׁכִּנְגֵד אַרְבַּע הַגְּאֻלוֹת מֵאַרְבַּעַת
הַמַּלְכוּתִים שֶׁתַּחֲתֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצְאִים בְּגִלּוֹת
קִדְּם אֲמִירַת עֲזֵרֶת – "עֲזֹרֶת

אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'" לֵאחֹר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
שַׁחֲרִית ("אֲמַת וַיִּצִיב" וְכוּ') וְד'
פְּעָמִים אֲמַת בְּעֲזֵרֶת ("אֲמַת
אֲשֶׁרִי אִישׁ וְכוּ'). וְכִינּוּן שֶׁכִּנְגֵד ד'

לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה אֲוֹמְרִים ד'
פְּעָמִים אֲמַת ב' פְּעָמִים, קִדְּם
עֲזֵרֶת וּבְעֲזֵרֶת, כּוֹפֵלִים אֶת אֲמִירַת

'אֲמַת' אַרְבַּע פְּעָמִים וּבִסֶּךָ הֵכֵל אֲוֹמְרִים
'אֲמַת' שְׁמוֹנֶה פְּעָמִים הֲרִי מוֹכֵן
שְׁבֹד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה

יִשְׁנֵם ב' עֲנִינִים, עֲנִין הָא',
כְּפִי שְׁשִׁיכִים לְגַאֲלַת מְצָרִים
(וְנִתְקַנּוּ כִּנְגֵד ד' גְּזֹרוֹת שְׁגֹר

פְּרַעֲה), וְעֲנִין הֲב', כְּפִי
שְׁשִׁיכִים לְד' הַגְּאֻלוֹת מִד'
הַגְּלִיּוֹת, שְׁבֹדָה נִכְלָלָת גַּם

הַגְּאֵלָה הָעֵתִידָה. וּמִדְּבָרֵי
הַזֶּהֱרָה הָאוֹמֵר שְׁכּוֹפֵלִים אֶת אֲמִירַת
"אֲמַת" שֶׁכִּנְגֵד הַגְּאוּלָּה מֵאַרְבַּעַת

הַמַּלְכוּתִים יֵשׁ הוֹכְחָה נּוֹסֶפֶת
שֶׁב' מְדַרְשִׁים הַנ"ל הַמְדֻרֶשׁ
הָאוֹמֵר שֶׁאַרְבַּעַת הַלְשׁוֹנוֹת מְכוּוֹנִים

כִּנְגֵד הַגְּאוּלָּה מִמְצִיחַ, וְהַמְדֻרֶשׁ
הָאוֹמֵר שֶׁאַרְבַּעַת הַלְשׁוֹנוֹת מְכוּוֹנִים
כִּנְגֵד הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה לֹא פְּלִיגִי

אֶהְדִּי אִינֵם חוֹלְקִים זֶה עַל זֶה,
אֵלָּא מִרְ אֲמַר חֲדָא זֶה אֲמַר דְּבִר
אֶחָד וּמִר אֲמַר חֲדָא זֶה אֲמַר דְּבִר

אֶחָד, וְשִׁנְיָהֶם אֲמַת.

וּבְעֲזֵרֶת, הֲרִי מוֹכֵן שְׁבֹד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה יִשְׁנֵם ב' עֲנִינִים, עֲנִין הָא', כְּפִי
שְׁשִׁיכִים לְגַאֲלַת מְצָרִים (ד' גְּזֹרוֹת שְׁגֹר פְּרַעֲה), וְעֲנִין הֲב', כְּפִי שְׁשִׁיכִים

לְד' הַגְּאֻלוֹת מִד' הַגְּלִיּוֹת, שְׁבֹדָה נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֵלָה הָעֵתִידָה. וּמִדְּבָרֵי הַזֶּהֱרָה
יֵשׁ הוֹכְחָה נּוֹסֶפֶת שֶׁב' מְדַרְשִׁים הַנ"ל לֹא פְּלִיגִי אֶהְדִּי, אֵלָּא מִרְ אֲמַר חֲדָא

וּמִר אֲמַר חֲדָא, וְשִׁנְיָהֶם אֲמַת.

לְכֵן אֲמַר לְכֵנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִנֵּי' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם גּוֹ' וְהַצֵּלְתִּי
גּוֹ' וְגַאֲלִיתִי גּוֹ' וְלָקַחְתִּי גּוֹ', וְאֵיתָא² מוֹבָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה
פְּרָשַׁת וָאֵרָא³ ד' גְּאוּלוֹת (לְשׁוֹנוֹת בִּיטוּיִם שֶׁל גְּאֵלָה) יֵשׁ
כָּאֵן בְּפִסְקִים אֵלֶּה: "וְהוֹצֵאתִי", "וְהַצֵּלְתִּי", "וְגַאֲלִיתִי", "וְלָקַחְתִּי", כִּנְגֵד

ד' גְּזֹרוֹת שְׁגֹר עֲלֵיהֶן פְּרַעֲה,
וְכִנְגֵד כִּנְגֵד ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה
תִּקְנֵנוּ חֻכְמִים לְשִׁתּוֹת ד' כּוֹסוֹת
יִין בְּלִיל הַפֶּסַח, וְהִינֵנו, שְׁד'
לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה הֵם כִּנְגֵד
הַגְּאֵלָה מִמְצָרִים. וּבְמִדְרַשׁ

רַבָּה פְּרָשַׁת וַיִּשְׁב⁴ אֵיתָא מוֹבָא
לְהִיפֹךְ, שְׁד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה
הֵם לֹא כִנְגֵד הַגְּאוּלָּה מִמְצָרִים אֵלָּא
כִּנְגֵד ד' מַלְכוּתִים הָאוֹמוֹת שֶׁתַּחַת

מִמְשַׁלְתָּם הִיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת
(דְּהִינֵנו ד' הַגְּלִיּוֹת), וּמִזְדָּה
מוֹכֵן, שְׁבֹד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל
גְּאֵלָה נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֵלָה

הָעֵתִידָה שֶׁתַּחֲתֵהּ גְּאוּלָּה מִהַמַּלְכוּת
הַרְבִּיעִית (מַלְכוּת אֲדוֹם שֶׁתַּחַת
מִמְשַׁלְתָּה נִמְצְאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת
אֲחֵרוֹתָהּ). וַיֵּשׁ לּוֹמַר, שְׁגַם לְפִי

דְּבָרֵי הַמְדֻרֶשׁ רַבָּה בְּפְרָשַׁת
וָאֵרָא שְׁד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה הֵם
כִּנְגֵד ד' הַגְּזִירוֹת שְׁגֹר פְּרַעֲה עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּכָל זֹאת שְׁיִיכִים

ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה
שֶׁבְּפִסְקִים אֵלֶּה גַּם לְגַאֲלָה
הָעֵתִידָה, דְּכִינּוּן שֶׁכִּנְגֵד כִּנְגֵד
ד' לְשׁוֹנוֹת הַגְּאוּלָּה הֵלְלוּ תִקְנֵנוּ

חֻכְמִים ד' כּוֹסוֹת, וְהִרִי יְדוּעָה⁵
שֶׁב' כּוֹסוֹת, וְהִרִי יְדוּעָה⁵
שְׁיִיכִים לְגַאֲלַת מְצָרִים, וּב' כּוֹסוֹת הַשְּׁנִיּוֹת
וּבְפֶרֶט כּוֹס הַרְבִּיעִי שֶׁיֵּד לְגַאֲלָה הָעֵתִידָה, נִמְצָא,

שְׁגַם הַגְּאֵלָה הָעֵתִידָה נִרְמְזָת בְּד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
גְּאֵלָה. וְכֵן אֵיתָא בַּזְהָר⁶ שֶׁכִּנְגֵד אַרְבַּע הַגְּאֻלוֹת
אֲוֹמְרִים ד' פְּעָמִים אֲמַת קִדְּם עֲזֵרֶת, וְד' פְּעָמִים
אֲמַת בְּעֲזֵרֶת. וְכִינּוּן שֶׁכִּנְגֵד ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה

אֲוֹמְרִים ד' פְּעָמִים אֲמַת ב' פְּעָמִים, קִדְּם עֲזֵרֶת
וּבְעֲזֵרֶת, הֲרִי מוֹכֵן שְׁבֹד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֵלָה יִשְׁנֵם ב' עֲנִינִים, עֲנִין הָא', כְּפִי
שְׁשִׁיכִים לְגַאֲלַת מְצָרִים (ד' גְּזֹרוֹת שְׁגֹר פְּרַעֲה), וְעֲנִין הֲב', כְּפִי שְׁשִׁיכִים

לְד' הַגְּאֻלוֹת מִד' הַגְּלִיּוֹת, שְׁבֹדָה נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֵלָה הָעֵתִידָה. וּמִדְּבָרֵי הַזֶּהֱרָה
יֵשׁ הוֹכְחָה נּוֹסֶפֶת שֶׁב' מְדַרְשִׁים הַנ"ל לֹא פְּלִיגִי אֶהְדִּי, אֵלָּא מִרְ אֲמַר חֲדָא
וּמִר אֲמַר חֲדָא, וְשִׁנְיָהֶם אֲמַת.

וּבְפֶרֶט כּוֹס הַרְבִּיעִי שֶׁיֵּד לְגַאֲלָה הָעֵתִידָה, נִמְצָא, שְׁגַם
לְגַאֲלָה הָעֵתִידָה, נִמְצָא, שְׁגַם

(1) וארא ו, ו-2. בכלל הבא לקמן – ראה ד"ה לכן אמור לבני תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' פז ואילך). וראה גם ד"ה זה תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קלט ואילך). וראה אוה"ת וארא ח"א ע' קכח ואילך. ח"ז ס"ע ב'תקפה ואילך. סה"מ תרל"ב ח"א ע' מז ואילך. תרל"ד ע' רנה ואילך. ד"ה לכן אמור וד"ה ועברתי תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' 238 ואילך; ע' 304 ואילך). (3) שמו"ר פ"ו, ד. (4) ב"ר פפ"ח, ה. (5) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לב. (6) ח"ב רטז, סע"ב.

לכן אמור לבני ישראל אני הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) ויובן זה המשמעות הפנימית של הדברים בהקדים תחלה ביאור
2 המשמעות הפנימית של כללות ענין הגלות והגאולה. דהנה, סבת
3 הגלות הוא החטא, כמאמר⁷ כפי שאומרים בתפילה ומפני
4 חטאינו גלינו מארצנו, והינו שענין הגלות ברוחניות הגורם
5 גלות הוא החטא, וזהו גלינו
6 מארצנו, דפרוש ארץ הוא
7 כמאמר רבותינו ז"ל⁸ למה
8 נקרא שמה של האדמה ארץ
9 שרצתה לעשות רצון קונה,
10 ועל ידי החטא גלינו מבחינת
11 ארץ זו שענינה הוא עשיית רצון ה',
12 ונמצא, שחטא הוא ענין
13 הגלות ברוחניות, והוא החטא
14 סבה גם על הגלות הגשמי.
15 ובכדי לצאת מהגלות ולבוא
16 לגאולה (בגשמיות) צריך
17 למקן תחלה את סבת הגלות
18 שהוא החטא, וזהו ענין
19 התשובה, שעל ידיה מתקנים
20 את החטא שהוא ענין הגלות
21 הרוחני, ועל ידי זה יוצאים
22 ממילא גם מהגלות הגשמי.
23 ולכן אמרו⁹ אין ישראל
24 נגאלין אלא בתשובה, דהגם
25 שיש בזה פלוגתא מחלוקת בין
26 רבי אליעזר ורבי יהושע¹⁰,
27 לגבי אופן הגאולה האם תהיה אחרי
28 שבני ישראל יעשו תשובה הנה
29 הפלוגתא המחלוקת היא רק
30 באופן התשובה, אם התשובה
31 תהיה על ידי שהקב"ה
32 מעמיד עליהם מלך
33 שגורותיו קשות בהמן כו', או
34 יעשו תשובה בליט ברירה, או
35 שעושים תשובה מעצמם
36 מאהבה, אבל לכל הדעות
37 תהיה הגאולה על ידי
38 התשובה דוקא בהתאם לאמור
39 שהחטא הוא סיבת הגלות וכדי להביא
40 את הגאולה צריך לשוב בתשובה
41 ולבטל את החטא. וזהו מה שקמב
42 הרמב"ם⁹ הבטיחה תורה
43 שסוף ישראל לעשות תשובה
- 44 בסוף גלותו ומיד לאחר שיעשו תשובה הן נגאלין. והינו, שענין
45 הגאולה הרוחנית הוא ענין התשובה, כי הגלות הרוחני
46 הוא ענין החטא (כנ"ל), ולכן הגאולה הרוחנית הוא ענין
47 התשובה.
48 ומשעם זה הנה בגלויים
49 שיתגלו על ידי מלך המשיח
50 והוא יהיה זה שיפעל את הדברים
51 הרוחניים הללו ויגלה אותם בעולם
52 יהיה גם ענין התשובה,
53 כמאמר¹¹ זוהר משיח אתא
54 לאתבא צדיקניא בתיובתא בא
55 להשיב צדיקים בתשובה, והינו לפי
56 שהתשובה היא הגאולה
57 ברוחניות, והיא התשובה סבה
58 גם על הגאולה בגשמיות.
59 וכיון שכללות ענין הגאולה
60 הוא ענין התשובה, הרי
61 מוכן, שד' לשונות של גאולה
62 הם ד' מדרגות בתשובה
63 (כדלקמן). וד' לשונות אלו
64 שייכים בעקר לגאולת מצרים
65 ולגאולה העתידה, כמבואר לעיל
66 שאין סתירה בין המקורות המייחסים
67 את ארבעת הלשונות של הגאולה
68 לגאולת מצרים לאלה שמייחסים אותם
69 לגאולה העתידה, כי שני הדברים
70 נכונים להיות שבהם בגאולת
71 מצרים ובגאולה העתידה ענין
72 הגאולה הוא בשלמות, שהרי
73 הגאולה משאר הגליות כמו
74 גלות בבל למשל לא היתה גאולה
75 שלמה מכל הבחינות ולא כל בני
76 ישראל נגאלו בה רק גאולת
77 מצרים היתה גאולה שלמה
- 26 התשובה. ומשעם זה הנה בגלויים שיתגלו על ידי מלך המשיח יהיה גם ענין
27 התשובה, כמאמר¹¹ משיח אתא לאתבא צדיקניא בתיובתא, והינו לפי
28 שהתשובה היא הגאולה ברוחניות, והיא סבה גם על הגאולה בגשמיות. וכיון
29 שכללות ענין הגאולה הוא ענין התשובה, הרי מוכן, שד' לשונות של גאולה
30 הם ד' מדרגות בתשובה (כדלקמן). וד' לשונות אלו שייכים בעקר לגאולת
31 מצרים ולגאולה העתידה, להיות שבהם ענין הגאולה הוא בשלמות, שהרי
32 הגאולה משאר הגליות לא היתה גאולה שלמה, ורק גאולת מצרים היתה גאולה

(7) בתפלת מוסף דיו"ט. (8) ב"ר פ"ה, ת. (9) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (10) סנהדרין צז, ב. (11) לקו"ת ר"ה נח, ד. האזינו עה, סע"ב. שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. שם נ, סע"ב. וראה זהר ח"ג קנב, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 וַאֲפֹאֹד אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נִשְׂאָר בְּגִלּוֹת מִצְרִים, וּבִפְרָט הַגָּאֻלָּה
2 הַעֲתִידָה שֶׁתִּהְיֶה גָאֻלָּה שְׁלָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת כִּי הִיא תִּהְיֶה
3 גְּאוּלָּה נִצְחִית שְׁאֵין אַחֲרֶיהָ גִּלּוֹת¹², וְלִכְּן הִנֵּה גַם עֲבוּדַת
4 הַתְּשׁוּבָה שֶׁמְבִיאָה אֶת הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִמָה (שֶׁל יִצְחָק מִצְרִים וּשְׁל הַגְּאוּלָּה

5	העֲתִידָהּ) צְרִיכָהּ לִהְיוֹת תְּשׁוּבָה	
6	בְּשִׁלְמוֹת, הֵינִינוּ כָּל ד'	1
7	הַמְדַּרְגּוֹת שֶׁבַּתְּשׁוּבָה, וְעַל-	2
8	יְדֵי שְׁלֵמוֹת הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה	3
9	שְׁלֵמוֹת הַגָּאֻלָּה וְאִי אִפְשָׁר לִפְעֹל	4
10	גְּאוּלָּה שְׁלִימָה עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה לֹא	5
11	שְׁלִימָה.	

12 **וְכֵן הָיָה גַם כֵּן בְּעִבּוּדָהּ** 12
13 **דִּי־צִיּאָת מְצָרִים בְּכָל יוֹם וַיּוֹם** 13
14 **(שְׁהָרִי בְּכָל יוֹם צָרִיכָה** 14
15 **לְהִיּוֹת זְכִירַת יִצִּיאַת מְצָרִים** 15
16 **וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַחוּבָה** 16
17 **לְהוֹדִיר אֶת יִצִּיאַת מְצָרִים בְּכָל יוֹם הִיא** 17
18 **שֶׁהַעֲבוּדָה הַרוּחָנִית שֶׁל יִצִּיאַת מְצָרִים,** 18
19 **בְּמוֹכֵן שֶׁל גְּאוּלָּה וַיִּצִּיֵּאָה מִהַמְצִירִים** 19
20 **וְהַהֲגַבּוּלוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת, צָרִיכָה לְהִיּוֹת** 20
21 **בְּכָל יוֹם וַיּוֹם¹³, שְׁצָרִיכִים** 21
22 **לְהִיּוֹת בָּהּ בִּיצִיאַת מְצָרִים הַרוּחָנִית** 22
23 **שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם כָּל ד' הַבְּחִינֹת** 23
24 **שֶׁבְּתַשׁוּבָה, כִּפִּי שִׁיבוּרָא לְהֵלֵךְ שִׁישׁ** 24
25 **שְׁתֵּי בַחֲיֻנוֹת ב'תְּשׁוּבָה תַתָּא' וּשְׁתֵּי** 25
26 **בַּחֲיֻנוֹת ב'תְּשׁוּבָה עִילָא' וּבִסְךָ הַכֹּל** 26
27 **אַרְבַּע בַּחֲיֻנוֹת (דְּרוּת) בְּתַשׁוּבָה וְזֶהוּ** 27
28 **עֲנִיָּן ד' פְּעָמִים אָמַת וּלְכֵן** 28
29 **אַרְבַּעַת הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל הַגְּאוּלָּה קְשׁוּרִים** 29
30 **בְּעִבּוּדָה שֶׁבְּכִרְכּוֹת קִרְיַת שֹׁמַע שֶׁל** 30
31 **שְׁחִירַת אֹמְרִים אַרְבַּע פְּעָמִים "אִמַּת",** 31
32 **כִּי כָּללוֹת עֲנִיָּן הַתְּשׁוּבָה הִיא** 32
33 **הַהֲתַקְשְׁרוֹת (פֶּאֶרְבִּינֵדָן זִיף** 33
34 **לְהִתְקַשֵּׁר וּלְהִתְחַבֵּר) עִם הַקְּדוּשָׁה** 34
35 **בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא הָאִמַּת הָאִמִּיתִית** 35
36 **וְהַמוֹחֵלֶט כְּתוּב וְאָמַת הוּא** 36
37 **לְעוֹלָם¹⁴, שְׁהָרִי עַל־יְדֵי** 37
38 **הַחֶטָּא נַעֲשֶׂה הָאָדָם נִפְרָד** 38
39 **וּמְרוּק מֵאָמַת הוּא, וְעַל־יְדֵי** 39
40 **הַתְּשׁוּבָה חוֹזֵר וּמִתְקַשֵּׁר** 40
41 **וּמִתְחַבֵּר עִם אָמַת הוּא, וְד'** 41
42 **פְּעָמִים אָמַת הַנוֹכְרִים בְּכִרְכּוֹת קִרְיַת שֹׁמַע כֵּן" ד' אֹפְנִים** 42
43 **בְּתַשׁוּבָה שֶׁעֵינָהּ הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבּוּרֹת עִם הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא בִּאֲרַבְעָה** 43

(12) ראה תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. (13) משנה וגמרא ברכות יב, ב. (14) תהלים קיז, ב. (15) בלק עה, א ואילך. (16) ראה לקו"ת שם עג, ב ואילך. (17) תהלים לד, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה, מִכָּל-מָקוֹם, הָרִי הַצְּמֻצִּים עֲצָמוּ הוּא הָעֵלֶם וְסִלּוֹק
46 לְגַמְרִי וּבִפְעוֹלַת הַצְּמֻצוֹת כְּשֶׁלְעֲצֻמָּה אֵין כָּל גִּילּוֹי (בְּשׁוּנָה מִהַצְּמֻצוֹמִים
47 הַבָּאִים בִּיאור הָקֵי וּבְכִלְלוֹת 'סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת' שֶׁבָּהֶם הַצְּמֻצוֹת וְהָעֵלֶם הֵם
48 חֵלֶק בְּלֹתִי נִפְרָד מִהַגִּילּוֹי וְהַמִּשְׁכָּה, כִּמוּ בִּמְשַׁל הָרֵב וְהַתְּלִמִּיד דְּלִיעִל)
49 וּבִפְרָט לְפִי הַמְּבָאָר בְּעֵץ
50 חַיִּים' [=מִכְתָּבִי הָאֲרוּזִי"ל] שְׁפָנֹת
51 הַצְּמֻצוֹת הֵיא בְּשִׁבִּיל הַתְּהוּוֹת
52 הַכְּלִים הַמִּשְׁכַּת הָאוֹרוֹת הָעֲלִינִים
53 מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה הֵיא בְּדֶרֶךְ שֶׁל
54 הַתְּלִבְשׁוֹת הָאוֹרוֹת בְּכָלִים. וּמֵאֲחֵר
55 שֶׁהַצְּמֻצוֹת נֹעֵד לְבִרְוֹא כָּלִים שֶׁבָּהֶם
56 הָאוֹר 'מְלוּבֵשׁ' וְנִהיָה מְדוּד וּמוֹגֵבֵל,
57 מוֹדֵגֶשׁ עוֹד יוֹתֵר שֶׁהַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן
58 הוּא הָעֵלֶם וְלֹא גִילּוֹי, דְּהֵנָּה מְבָאָר
59 בְּעֵץ חַיִּים' בְּתַחֲלֹתוֹ²¹
60 שְׁבִתְחִלָּה לְפָנֵי שְׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל
61 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל, לְבִרְוֹא
62 עוֹלְמוֹת הָיָה אֹר אֵין-סוֹף הַבְּלִתִּי
63 מוֹגֵבֵל וּבְלֹתִי מְדוּד כָּלִל מְמַלָּא אֶת
64 הַחֲלָל כּוֹל וְלֹא הָיָה מְקוֹם
65 נִתְּיַנֵּת מְקוֹם, מִבְּחִינָה עֲנִינִית
66 לְמַצִּיאֹת הָעוֹלָמוֹת, וְצֻמְצָם
67 אֹורוֹ הַגְּדוֹל עַל הַצֵּד הוּא
68 הַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן שֶׁכֹּאמֵר עֲנִינוֹ סִילּוֹק
69 וְהָעֵלֶם מוֹחֲלֵט שֶׁל הָאוֹר וְנִעְשָׂה
70 חֲלָל וּמְקוֹם פְּנוּי אֲפִשְׁרוֹת וְנִתְּיַנֵּת
71 מְקוֹם מִבְּחִינָה עֲנִינִית וְאַחֲרֵי-כֵן
72 אַחֲרֵי שֶׁהָאוֹר אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְּבוּל
73 נִסְתַּלֵּק וְנִעֲלֵם נִמְשָׁךְ וְהָאֵיר וְהַתְּגַלָּה
74 אֹור מוֹעֵט שֶׁהוּא בְּבִחִינַת קוֹ קָצֵר
75 וּמְצַמְצָם.
76 וּמִקְשָׁה בְּעֵץ חַיִּים²² לְמָה
77 הָיָה הַצְּמֻצוֹת בְּאִפְּן שְׁתַּחֲלָה
78 נִסְתַּלֵּק וְנִעֲלֵם הָאוֹר לְגַמְרִי
79 בַּצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן וְאַחֲרֵי-כֵן חֹזֵר
80 וְהָאֵיר אֹור מוֹעֵט ו - נִמְשָׁךְ הָקוֹ,
81 הָרִי הָאוֹר הַמוֹעֵט שֶׁחֹזֵר וְהָאֵיר אַחֲרֵי הַצְּמֻצוֹת הוּא חֵלֶק מֵאוֹר הָאֵין-סוֹף
82 שֶׁהָאֵיר לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹת, וּבִעֵת הַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הָיָה יָכוֹל
83 לְהִנָּיֵת לְהַשְׁאִיר אֶת אֹור הָקוֹ וְלֹא לְצַמְצָם וְלִהְיוֹת אוֹתוֹ לְגַמְרִי וְלֹא
84 לְצַמְצָם וְלִהְיוֹת רַק אֶת שְׁאֵר הָאוֹר הַגְּדוֹל, וְהוֹלֵךְ וּמוֹסִיף בִּיאור
85 בְּשִׁלְטַת הָעֵץ חַיִּים' לְמָה הִיא צִירִיק לְהַעֲלִים תְּחִילָה אֶת כָּל הָאוֹר וְאַחֵר כֵּךְ
86 לְחֹזֵר וְלִהְיוֹת בְּאוֹר הָקוֹ - וְהִינוּ, דְּכִינוֹן שְׁאֹר הָקוֹ יָכוֹל לְהִתְקַבֵּל
87 וְלִהְיוֹת נִקְלֵט וְנִתְּפֵס בְּעוֹלָמוֹת, וְרָאִיָּה לְדָבָר, שֶׁהָרִי אַחֲרֵי-כֵן
88 לְאַחֵר סִילּוֹק וְהָעֵלֶם הָאוֹר הַגְּדוֹל בַּצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן נִמְשָׁךְ אֹור הָקוֹ וְהוּא

1 צְמֻצוֹת וּמִנִּיעַת הַהִשְׁפָּעָה, מֵה-שְׁאֵין-כֵּן אֱלֹקִים וְאֱלֹקִינוּ (אֱלֹקָה
2 שְׁלֵנוּ), הֵנָּה אֵף שֶׁהוּא אֹור מְצַמְצָם שֶׁהִרִי סוֹף סוֹף מְדוּבֵר בְּאוֹר
3 שֶׁבָּא וְנִמְשָׁךְ בַּצְּמֻצוֹת שֶׁם אֱלֹקִים, אֲבָל מִכָּל-מָקוֹם הָרִי הוּא אֹור
4 וְגִילּוֹי, וְלָכֵן הוּא עֲנִין הִרְחָמִים.
5 וְהָעֲנִין בְּזֵה, שְׁתַּחֲלִיק הַהִבְדֵּל
6 בֵּין אֱלֹקִים לְאֱלֹקִים וְאֱלֹקִינוּ
7 הוּא עַל-דֶּרֶךְ וּמִעֵין הַחֲלִיק
8 הַהִבְדֵּל בֵּין צְמֻצוֹת הָרָאוֹן
9 לְצֻמְצָם הָקוֹ מְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת
10 שְׁקוֹרָם הַתְּעוֹרְרוֹת הָרָצוֹן הָעֲלִיוֹן
11 לְבִרְוֹא עוֹלָם מוֹגֵבֵל, אֹורוֹ הָאֵינוֹסוֹפִי
12 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא מֵאִיר
13 וּמִתְּפַשֵּׁט לֵאל גְּבוּל, וְלֹאֲחֵר שְׁעָלָה
14 בִּרְצוֹנוֹ לְבִרְוֹא אֶת הָעוֹלָם הַקְּדוֹשׁ-
15 בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה אֶת הַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן
16 וְהַעֲקִירֵי עָלָיו נֹאמֵר בְּסִפְרֵי הַקְּבִלָּה
17 "סִילֵק אֹורוֹ הַגְּדוֹל עַל הַצֵּד". לְאַחֵר
18 מִכֵּן, כִּדִּי שְׁתַּחֲלִי הַבְּרִיאָה בְּפֹעֵל,
19 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֹזֵר וְהָאֵיר מֵאוֹר
20 הָאֵינוֹסוֹפִי אֹור מוֹעֵט שֶׁנִּמְשַׁל לְקוֹ דֵּק
21 וְגַם אֹור זֶה עוֹבֵר סֹדֵרָה שֶׁל צְמֻצוֹמִים
22 בִּירִידָתוֹ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה - דְּהֵנָּה
23 יָדוּעַ שְׁבִבֵּל שְׁאֵר הַצְּמֻצוֹמִים
24 שֶׁבִּדְרוֹגוֹת הָרְבוּת שְׂכוּלָן מִתְּחִילוֹת
25 בְּאוֹר הָקוֹ יֵשׁ אֲנִינִים צְמֻצוֹת וְהָעֵלֶם
26 שֶׁבְּלִעְדֵּיו לֹא יִתְּכֵן שִׁיבְרָאוֹ עוֹלְמוֹת
27 מוֹגֵבֵלִים אֲבָל בְּכָל זֹאת יֵשׁ בְּכָל
28 הַדְּרוֹגוֹת הַמְּצוּמְצוֹת אֵיזָה אֹור
29 וְגִילּוֹי, מֵה-שְׁאֵין-כֵּן בַּצְּמֻצוֹת
30 הָרָאוֹן שֶׁהִיא בְּאוֹר הָאֵין-סוֹף
31 הָעֲלִיוֹן שְׁעֲנִינוֹ הוּא סִילּוֹק
32 לְגַמְרִי הִיפָּךְ הָאוֹר וְהִגִּילּוֹי (וְלָכֵן כִּדִּי
33 שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּן יוֹמֵשׁ אֹור לְבְרִיאָה הִיא
34 צִירִיק לְהִיּוֹת "חֹזֵר וְהָאֵיר" מִתְּדַשׁ).
35 וְזֵהוּ עֲנִין אֱלֹקִים סֵתָם, דְּקָאִי
36 שְׁמִיתִיחַס אֶל עַל צְמֻצוֹת
37 הָרָאוֹן שֶׁהוּא הָעֵלֶם וְסִילּוֹק לְגַמְרִי, שְׁזֵהוּ עֲנִין הִרִין הַנִּמְשָׁךְ
38 מִמִּידַת הַגְּבוּרָה.
39 עַל כֵּךְ נִתֵּן לְשִׁאוֹל, לְבִאֲוֹרָה: אֵין יִתְּכֵן לּוֹמֵר שֶׁהַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן מְנוּגֵד לְכָל
40 עֲנִינוֹ הִגִּילּוֹי וְהוּא סִילּוֹק וְהָעֵלֶם מוֹחֲלֵט, וְהִרִי כָּל הַסִּיבָה לְצְמֻצוֹת הָרָאוֹן
41 הֵיא בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּן תַּחִּיָּה הַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל אֱלֹקוֹת מִלְמַעֲלָה מַעֲלָה
42 עַד לְמַטָּה מִטָּה דָּבָר שֶׁבְּלִתִּי אֲפִשְׁרִי לֹא הַצְּמֻצוֹת, כֹּאמֹר, וְלִמָּה אִם כֵּן
43 הַצְּמֻצוֹת הָרָאוֹן מוֹגֵדֵר כִּהְעֵלֶם מוֹחֲלֵט? וְהִבִּיאֹר: הִינוּ, שְׁגָם אִם
44 נֹאמֵר שְׁפָנֹת הַצְּמֻצוֹת הֵיא בְּשִׁבִּיל הַגִּילּוֹי שִׁיָּהִיָּה לְאַחֲרֵי-

לכן אמור לבני ישראל אני הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מתגלה בעולם, אם כן למה בתחילה, בצמצום הראשון הצרף
2 להסתלק האור לגמרי, ולא נשאר אור הקו בתחלה אלא גם
3 הוא התעלם ורק אחר כך חזר והאיר?
- 4 ומתרחץ ב'עץ חיים' שם, שפונת המטרה של הצמצום בדרך סלוק
5 שנסתלק האור האין סוף ונעלם
6 לגמרי הוא בשביל התהוות
7 הפלים שבהם האורות מתלבשים,
8 דכיון שהפלים בניגוד לאורות
9 ענינם הוא העלם, הפך ענין
10 האור והגלוי, הנה אם הנה
11 נשאר בתחלה האור, אפלו
12 אור הקו בלבד, הרי מאחר
13 שהוא אור, לא היה אפשר
14 בשום אופן שיתהוו הפלים כי
15 מגילוי לא יכול להתהוות העלם, ולכן
16 הצריך להיות סלוק האור
17 לגמרי, שלא ישאר גם אור
18 הקו, ועל-ידי זה דוקא נעשה
19 אפשרות להתהוות הפלים,
20 ולאחרי שנתהוו הפלים על-
21 ידי הצמצום והסילוק המוחלט,
22 הנה גם כפאשר נמשך אחר-
23 כך אור הקו מהאור שלפני
24 הצמצום וכבר ישנו גילוי ולא רק
25 העלם, עדיין נשארו הפלים
26 במקצתם ולא התבטלו אלא
27 המשיכו להיות כלים המגבילים את
28 האור, לפי שהמשכת אור הקו
29 הוא לאחרי הצמצום ועל-ידי
30 הצמצום ואור שנמשך לאחר
31 הצמצום ובמצמצות הצמצום הוא אור
32 מועט ומצומצם שאינו מבטל את
33 מציאות הכלים. ונמצא מדברי
34 ה'עץ חיים' שפונת הצמצום
35 מלכתחילה היא בשביל התהוות
36 הפלים, כדי שתהיה מציאות
37 (רחנית אלוקית, כמובן) שתגרום לאור
38 להתגלות במידה והגבלה וכיון
39 שענין הפלים הוא העלם,
40 הפך האור והגלוי, וכידוע
41 שגם הדבקות שפלים היא
42 דבקות בלתי נפרדת²³ גם הכלים
- 43 (של הספירות העליונות שבעולם האצילות) דקים באור אין סוף ומאוחדים
44 איתו (כמבואר באריכות באגרת הקודש שבתניא סימן כ' על לשון הוזהר
- 45 "איהו וחייהו [=האורות] חד, איהו וגרמוהו [=הכלים] חד") אלא שיש הבדל
46 בין הדבקות של האורות לדבקות של הכלים. האורות דקים כשלהבת
47 הקשורה בגחלת, כלומר שמקור האור והחיית שלהם ניכר ונרגש בהם ולכן
48 אין להם שום מציאות עצמאית משלהם. אבל הדבקות של הכלים, אף שהיא
49 בהחלט קיימת, לא ניכרת ונרגשת בהם
50 באותה מידה. נמצא, שפונת
51 הצמצום אינה בשביל הגלוי,
52 כי אם בשביל הפלים שהם
53 הפך ענין הגלוי.
54 וזהו שצמצום הראשון
55 שפעולתו היא סילוק והעלם מוחלט
56 כמבואר לעיל ענינו דין, הנובע
57 ממידת הגבורה שזהו ענין שם
58 אלקים סתם. אמנם אלקים
59 אלוהה שלכם ואלקינו אלוהה שלנו
60 הוא אמנם שם אלקים וצמצום אבל
61 בד בבד מורה על הארה וגילוי
62 בחינת אור הקו, שגם בו יש
63 צמצום וגם הוא נמשך משם
64 אלקים, כנ"ל, שהרי הוא קו
65 קצר ומצמצם ואור מועט, אבל
66 הצמצום שבאופן כזה הוא
67 בא לידי גלוי.
68 ויובן זה [=השילוב האמור בין
69 צמצום והעלם, לפיו מובן מדוע
70 הצמצום באור הקו הוא בעצם גילוי,
71 יובן] על-דרך משל ברב
72 ותלמיד, דהנה סדר
73 ההשפעה של רעיון שכלי מהרב אל
74 התלמיד הוא שתחלה צריך
75 הרב להעלים את אור השכל
76 בעצמו בתוכו, ולאחרי-זה לאחר
77 שהעלים את הארת השכל ועצר את
78 ההשפעה אפילו לעצמו יוכל הרב
79 לשער למדוד בעצמו בתוכו את
80 מידת השכל שהוא לפי צורך
81 התלמיד ומתאים ליכולת התפיסה
82 והקליטה שלו ואחר-כך רק לאחר
83 שלב של העלם והסתור ומידה והגבלה
84 יבוא השכל בצמצום במידה
85 הראויה לפי אופן התלמיד
86 ויכולת הקליטה שלו, וכמו שאמרו
87 רבותינו ז"ל²⁴ לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה
88 שהיא תמצית הרעיון העמוק והארוך כפי שהרב מגביל ומצמצם אותו כך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

החסד וכמעלת יעקב אבינו שמירתו מידת הרחמים שהוא "בחיר שבאבות".
וזהו ענין אלקיכם, אלקה שלכם, שהוא אור מצמצם, אבל
על-ידי הצמצום נמשך האלקות בנפשו של האדם בפנימיות
ובגלוי ונמצא שבצמצום מביא לידי גילוי.
אמנם על-ידי העונות נעשה
הבדלה מחיצה ביניכם לבין
אלקיכם, דהנה, באמת אין
שום דבר המעלים ומסתיר
ומבדיל לפניו יתברך²⁶,
והדבר היחידי שפועל
הבדלה כו' הוא ענין של
עברה ובלשון רבנו הזקן באגרת
התשובה שבספר התניא (פרק ה):
"באמת אין שום דבר גשמי ורוחני
חוצץ לפניו יתברך כי הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ
כבוד... אלא כמו שכתוב בישעי' כי
אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם
לבין אלוהיכם". והטעם שאפשר
שיכול להיות עוונותיכם
מבדילים בין הקדוש-ברוך-הוא
לבני ישראל הוא לפי שישנו
ענין ההבדלה וההסתר בקדושה
גופא עצמה.
ועל-דרך הדיוע בענין
הגבורות, שאפשרות מציאות
הגבורות במובן של גבורות קשות,
באופן בלתי רצוי, הוא לפי שיש
על זה לענין הגבורות כפשוטו
שרש למעלה, והוא ענין
הגבורות דשם אלקים,
שבשרשם הוא ענין הצמצום
הראשון, ואחר-כך משתלשל
למטה יותר, עד שלאחר ריבוי
יירות מדרגה לדרגה נעשים
גבורות קשות כו'. וכן הוא
גם בענין ההבדלה והפסק
ההשפעה, שישנו ענין ההבדלה
למעלה יותר בדרגות גבוהות,
המבדיל בין קדש לקדש,
שהוא ענין ההבדלה ואי

שיתאים לרמה וליכולת של התלמיד, ומוכן, שענין זה שהרב משער
ומודר ומגביל את השכל השך לתלמיד ולא משפיע את חלקי השכל
שהתלמיד לא מסוגל לקלוט ומצמצם אותו באפן שיוכל להתקבל
אצל התלמיד, עם היותו ענין של צמצום ומדידה והגבלה, אין
זה כמו הצמצום שמעלים
ומסתיר תחלה את אור השכל
בעצמו בתוך השכל והמחו שלו
עצמו, אלא הצמצום השני
שענינו מדידת והתאמת השכל בהתאם
לרמה וליכולת של התלמיד הוא
שההשפעה תהיה מצמצמת
לפי ערך התלמיד, דאף שזהו
אור מצמצם ביחס לאור כפי שהיה
לפני הצמצום וההעלם, הרי ענינו
הוא גלוי.
וכמו כן יוכן באור הקו שחור
והאיר לאחר הצמצום הראשון שהיה
צמצום בדרך סילוק והעלם, ששם
היותו קו קצר ומצמצם
20 (בדוגמת דברי חכמינו ז"ל הנ"ל
21 "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך
22 קצרה"), הרי הוא אור וגלוי.
23 וזהו שאלקיכם ואלקינו,
24 דקאי על שמתייחס אל אור
25 הקו, הוא ענין של רחמים
26 (ולא גבורה כמו 'אלקים' סתם).
27 ולכן מבאר בכמה מקומות²⁵
28 ששרשו העליון של הקו הוא
29 מתפארת הנעלם, דתפארת
30 הוא ענין הרחמים עשר הספירות
31 העליונות קיימות ופועלות בצורה
32 מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות
33 ומטה, אבל באופן 'נעלם' ("עשר
34 ספירות הגנוזות") הן קיימות גם באור
35 אין סוף שלמעלה מהאצילות, והמעלה
36 של אור הקו שחור והאיר לאחר
37 הצמצום היא שהוא נובע מתפארת
38 הנעלם, בחינת התפארת כפי שהיא
39 בהעלם באור אין סוף כמבואר
40 בחסידות שהאור שלפני הצמצום
41 נמשך מהחסד הנעלם, הצמצום עצמו
42 נובע מהגבורה הנעלמת ואור הקו שורשו מתפארת הנעלם (ומכאן מעלתו
43 אפילו לגבי האור שלפני הצמצום כמעלת התפארת, מידת הרחמים, על מידת

(25) ראה זהר הרקיע לזח"א טו, א. וראה יהל אור (לתהלים) ע' קצ. סה"מ תרנ"ט ע' עז בהערה (ד"ה נקודת הרושם).
וש"נ. סה"מ תרח"ץ ע' קכב. (26) ראה גם תניא אגה"ת פ"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְשַׁל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַמָּאִיר עַל-יְדֵי [=דרן] זְכוּכִית בְּהִירָה וְלֹא
 2 כְּהֵא, שְׁאֵף שְׁאִינוּ דוֹמָה הָאֹר שְׁלֹאֲחֵר הַזְכוּכִית לְכַמוּ שֶׁהוּא
 3 לִפְנֵי הַזְכוּכִית וְסוּף סוּף הַזְכוּכִית מַחְלִישָׁה אֶת הָאֹר בְּמִידָה מְסוּיִימָת,
 4 מִפְּלִמָּקוֹם לְהִיּוֹתוֹ זְכוּכִית בְּהִירָה, אֵין זֶה מַעֲלִים כָּל כֶּף
 5 וְאִינוּ אֵלָּא שִׁנּוּי וְהָעֵלָם מוֹעֵט בִּיחֹס
 6 לְאוֹר כִּפִּי שֶׁהוּא מָאִיר לֵלָא הַזְכוּכִית.
 7 וְדִגְמָתָהּ הוּא עֲנִין הַמִּבְדִּיל
 8 בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ, שְׁזוּהִי
 9 הַבְּדֵלָה בַּקֹּדֶשׁ גּוּפָא²⁷ כֵּךְ
 10 שֶׁעַם הִיּוֹתָה הַבְּדֵלָה, אֵין זֶה הָעֵלָם
 11 וְהַסְתֵּר וְגַם הַקְדוּשָׁה הַפְּחוּת נִעְלִית הִיא
 12 קְדוּשָׁה וְאוֹר. וּמִזְדָּה מִהַהֲבֵרָה
 13 בַּקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה נִשְׁתַּלְשַׁל לְאַחֵר
 14 הִירִידָה מְדוּרָגָה לְדוּרָגָה עֲנִין
 15 הַמִּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֵל, וְהִינוּ הַהֲבֵרָה
 16 דִּהְיִינוּ הַהֲבֵרָה שְׁבִין קֹדֶשׁ
 17 לְקֹלֶפֶת נִגְהָ, שְׁזוּהִי הָעֵלָם
 18 וְהַסְתֵּר יוֹתֵר עַד כִּדִּי כֵּךְ
 19 שְׁנַעֲשֶׂה מְצִיאוֹת שֶׁל קֹלֶפֶה
 20 כַּמְבֹּאֵר בְּסִפֵּר הַתַּנְיָא שְׁעִינֵי הָעוֹלָם
 21 הַמּוֹתֵרִים מִקְבִּלִים חֵיוֹת מִקְלִיפֵת נִוְגָה
 22 שְׁהִיא חוֹל הַמּוֹבֵדֵל מִהַקְדוּשָׁה. אֵף
 23 מִפְּלִמָּקוֹם לְמִוֹת שְׁקִלִּיפֵת נִוְגָה
 24 מּוֹבֵדֵל מִהַקְדוּשָׁה הִרִי זֶה [=לֹא
 25 הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרִי שֶׁהֵם נִיגוֹד
 26 מּוֹחֵלֵט לְעַד הַקְדוּשָׁה אֵלָּא] רַק
 27 קֹלֶפֶת נִגְהָ שֶׁל מִהוֹתָה מְבֹאֵר
 28 בְּקִבְלָה וְחִסְדִּיּוֹת שְׁהִיא תַּעְרוּבֵת שֶׁל
 29 טוֹב וְרַע הֵינּוּ שְׁחִצְיָה טוֹב
 30 וְחִצְיָה רַע²⁸, וְלֹא מִבְּעִי אֵין
 31 צִירִין לִימֵר חִצְיָה טוֹב שֶׁל קִלִּיפֵת
 32 נִוְגָה שְׁבוּדֵי אִינוּ נִבְדֵּל כָּל כֵּךְ מִצַּד
 33 הַקְדוּשָׁה, אֵלָּא גַם חִצְיָה הָרַע
 34 שֶׁהוּא קִלִּיפָה וְלֹא קְדוּשָׁה הוּא רַע
 35 שְׁבִנְגָה, שְׁיָכוֹל לְהַתְּבַרֵּר
 36 וְלַהֲתַעֲלוֹת וְלַהֲתַפְּלֵל בַּקֹּדֶשׁ
 37 כַּמְבֹּאֵר בְּסִפֵּר הַתַּנְיָא שְׁכֹאשֵׁר, לְמַשֵּׁל,
 38 אָדָם אוֹכֵל מֵאֵכֶל הִיתֵר וְלוֹמֵד וּמִתְּפַלֵּל
 39 בְּכוֹחַ הָאֲכִילָה הִיא, אִזִּי חֵיוֹת
 40 שְׁבִמְאֵכֶל עוֹלָה מִקְלִיפֵת נִוְגָה וְנִכְלָלָת
 41 בַּקְדוּשָׁה. וּמִזְדָּה מַעֲנִין הַהֲבֵרָה
 42 שֶׁתְּחִילָתָהּ הַבְּדֵלָה בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁתַּלְשַׁל מִמֶּנּוּ עֲנִין הַהֲבֵרָה
 43 בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֵל וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁתַּלְשַׁל לְאַחֵר יִרְדָּה נִסְפֵּת שְׁיָכוֹל לְהִיּוֹת
- עוֹנוֹתֵיכֶם מִבְּדִילִים, שֶׁהַבְּדֵלָה זֶה הִיא לְגַבִּי ג', קִלְפוֹת
 הַטְּמֵאוֹת שְׁמַעֲלִימוֹת וּמַסְתִּירוֹת עַל הָאֹר הָאֱלוֹקִי לְגַמְרִי.
 וְזֶהוּ עוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם, שְׁעַל-
 יְדֵי הָעוֹנוֹת נַעֲשֶׂה אֵצֶל הָאֵדָם
 גְּלוּי אֱלֹקוֹת. וְעַל-יְדֵי-זֶה
 גּוֹרֵם גַּם כֵּן גְּלוּת הַשְּׁכִינָה
 לְמַעַלָּה, שְׁהִרִי כְּתִיב²⁹ כִּי
 חֵלֶק הָיוּ עֲמוֹ, וְכֵל יִהְיֶה הוּא
 חֵלֶק מִהַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא וְעֲנִין זֶה
 (שְׁכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא חֵלֶק
 הָיוּ) הוּא בְּאֶפֶן תְּמִידִי, גַּם
 בְּשַׁעֲת הַחֲטָא, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³⁰
 עַל הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא הַשּׁוֹכֵן אִתָּם
 עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ טְמֵאוֹתָם גַּם
 כֹּאשֶׁר הֵם טְמֵאִים בַּעֲקוּבֵת הַחֲטָא,
 וְנִמְצָא שְׁכֹאשֶׁר הָאֵדָם חוֹטֵא, חֵס
 וְשִׁלּוּם, הוּא גּוֹרֵם יִרְדָּה וְגִלוּת כְּבִיכּוֹל,
 לְמַעַלָּה כִּיּוֹן שְׁמוּרִיד וּמִמְשִׁיף
 חֵלֶק הָיוּ עֲנִין שֶׁל חֲטָא
 שֶׁהִרִי גַם כְּשִׁחֲטוֹת הַקְדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא
 נִמְצָא אִתּוֹ וְכֹאשֶׁר הוּא עֲצֻמוֹ יוֹרֵד הוּא
 מוֹרִיד גַּם אֶת חֵלֶק הָיוּ שְׁבוּ, כְּבִיכּוֹל.
 וְזֶהוּ גַם הַדִּיּוֹק בְּמָה שְׁכָתוֹב
 עוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדִילִים
 בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם וְלֹא
 כְּתוּב שֶׁהָעוֹנוֹת גּוֹרֵמִים הַבְּדֵלָה
 בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקִים סֵתָם אֵף עַל פִּי
 שׁ"אֱלֹקִים" מוֹרָה עַל קִירוֹב
 וּמִשְׁמַעוֹ שֶׁהָאֹר הָאֱלוֹקִי נִמְצָא בָּאֵדָם
 בַּפְּנִימִיּוֹת וּבְגִלוּי וְאֵם כֵּן אֵין נִתֵּן
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִיטּוּי זֶה כְּלָפִי אָדָם
 שְׁחֹטֵא? כִּי שְׁגָם בְּשַׁעֲת
 הָעוֹנוֹת לֵאמֹתוֹ שֶׁל דְּבַר נִקְרָא
 הַקֶּבֶ"ה אֱלֹקֵיכֶם, אֱלֹקָה
 שְׁלָכֶם כִּי תִמִּיד "חֵלֶק הָיוּ עֲמוֹ",
 אֵלָּא שְׁאֵז בְּשַׁעֲת הַחֲטָא הוּא
 בְּאֶפֶן שֶׁל הַבְּדֵלָה, שְׁבִחִינָת
 אֱלֹקֵיכֶם אֲמַנֵם קִיַּמְתָּ כּוּ גַם
 עֲכָשִׁי אֲבֵל אִינוּ מָאִיר אֲצִלּוֹ
 בְּגִלוּי כָּלֵל אֵלָּא הוּא
 בְּהָעֵלָם, וְזֶהוּ עֲנִין גְּלוּת
 הַשְּׁכִינָה, שְׁגוֹרֵם הָאֵדָם עַל יְדֵי הַחֲטָא שְׁבִחִינָת אֱלֹקֵיכֶם
 (שְׁנִמְצָא אֲצִלּוֹ גַם בְּשַׁעֲת הַחֲטָא) יְהִיָּה בְּתַכְלִית הַהָעֵלָם

(27) ראה גם תו"א לך לך יב, א ואילך. יג, א. 28) עץ חיים שער מט (שער קליפת נוגה) פ"ח. 29) האזינו לב, ט. 30) אחרי טז, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 פנימי ו'מתלבש' בהם והוא אור אלוקי מצומצם המדוד לפי העולמות
46 והנבראים, היינו אור נמוך יחסית, שִׁהְיֵה הַעֲבֹדָה דָּסוּר מֵרַע עֲנִינָה
47 לְבָטֵל אֶת הַהִבְדָּלָה והמחיצה המעלימה על האור האלוקי שִׁפְעָל
48 האדם על-ידי עֲוֹנוֹתָיו שִׁמְכִידִילִים בִּינִיכָם בֵּין האדם לְבִין
49 אֱלֹקֵיכֶם, וְנִתְבָּאָר לְעִיל שְׁעִנָן אֱלֹקֵיכֶם הוּא אֹר
50 הַמְצַמֵּם שְׁמַאִיר בִּפְנִימִיּוֹת הַמְצַמֵּם בְּנַפְשׁוֹ, שִׁפְכָלְלוֹת
51 הוּא עֲנִין אֹר הַמְמַלָּא בְּלִבָּד
52 וכיוון שהפגם למעלה וגלות השכינה
53 שעל ידי החטא גרמו הבדלה ומחיצה
54 בפני הארת אור הממלא, הרי תיקון
55 החטא והפגם המבטלים את ההבדלה
56 הזו גורמים להשבת ההארה של אור
57 זה, אור ה'ממלא' אך לא למעלה מזה.
58 וְלִכְן כִּי להמשיך ולגלות אור אלוקי
59 נעלה יותר הִנֵּה לֹא־חָרִי עֲבֹדָת
60 הַתְּשׁוּבָה בְּאִפֶּן דָּסוּר מֵרַע
61 שעם כל מעלתה בהיותה עבודת
62 התשובה וקבלת עול מלכות שמים
63 עדיין היא רק התחלת העבודה,
64 צָרִיכָה לְהִיטֵל לאחר מכן גם
65 תְּשׁוּבָה נְעִלִית יוֹתֵר שְׂדוּקָא היא
66 תביא המשכה והתגלות אור אלוקי
67 יותר נעלה, וְהוּא עֲנִין הַעֲבֹדָה
68 דְּעֵשָׂה טוֹב, וְהוּא עֲנִין
69 קְבִלָת עַל מַצּוֹת היינו לא
70 להסתפק בקבלת עול מלכות שמים
71 באופן כללי אלא בנוסף לכך לקבל את
72 עול המצוות ולקיים את המצוות,
73 שְׂהוּה עֲשֵׂה טוֹב, דְּקָאֵי עַל
74 שְׂמַתִּיחַס אֵל הַמַּצּוֹת שְׁנִקְרָאוּ
75 טוֹב, כְּמוֹ שִׁכְתוּב³¹ אָמְרוּ
76 צִדִּיק כִּי טוֹב הֵרִי שהמקיים את
77 המצוות מכונה "טוב", וְעַל-יְדֵי-זֶה
78 נַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּת אֹר הַסּוֹכֵב
79 האור האלוקי הנקרא "סוכב כל
80 עלמין" על שם שהוא אור לא מדוד
81 ומוגבל לפי העולמות והנבראים אלא
82 כמו "סוכב" ר'מק"ף עליהם מלמעלה,
83 כִּי הוּא נעלה מכדי להתלבש בתוכם. והולך ומבאר את מעלתו המיוחדת של
84 אור הסוכב כל עלמין ואת הקשר המיוחד של אור זה למצוות (בחינת "טוב"):
85 דְּהִנֵּה, טוֹב בְּגִימָטְרִיא שֵׁם אֱהו"ה (17), וְיִדְעֵה³² שְׂאֱהו"ה
86 הוּא רֹאשִׁי-תִבּוֹת אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא³³, והביטוי

1 וְהַגְלֹת וכדי שבחינת אלוקים תהיה בפנימיות ובגלוי, כנ"ל, צריך
2 להיות עניין התשובה, כפי שהולך ומבאר.
3 אֶף כְּדִי שִׁהְיֵה אֱלֹקֵיכֶם בְּבִחִינַת גְּלוֹי והאלוקות תהיה מורגשת
4 באדם בפנימיות צָרִיךְ לְהִיטֵל בשלב ראשון הַעֲנִין דָּסוּר מֵרַע,
5 וְזוּהִי הַתְּחִלַת הַעֲבֹדָה,
6 דְּהִינּוּ, שִׁתְּבוּנָן בְּמַעְמָדוֹ 1 אֶף כְּדִי שִׁהְיֵה אֱלֹקֵיכֶם בְּבִחִינַת גְּלוֹי צָרִיךְ
7 וּמַצְבּוֹ הֲלֹא טוֹב 2 לְהִיטֵל הַעֲנִין דָּסוּר מֵרַע, וְזוּהִי הַתְּחִלַת
8 בְּנַפְשׁוֹ וְיִצְטָר על העבודה שהוא 3 הַעֲבֹדָה, דְּהִינּוּ, שִׁתְּבוּנָן בְּמַעְמָדוֹ וּמַצְבּוֹ
9 רְחוֹק כֹּל כֵּךְ מֵאִלּוּקוֹת כו', שְׁעַל- 4 וְיִתְמַרְמַר בְּנַפְשׁוֹ כו', שְׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ
10 יְדִי-זֶה על ידי ההתבוננות במצבו 5 לְעַקּוֹר אֶת כָּל רְצוֹנוֹתָיו, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רְצוֹנוֹת
11 והמרירות על מצבו פּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ 6 זָרִים, אֲלֵא רַק רְצוֹן אֶחָד לְהוֹי' לְבָדוֹ. וְהוּא עֲנִין
12 לְעַקּוֹר וּלְבַטֵּל מִן הַשּׁוֹרֵשׁ אֶת כָּל 7 קְבִלָת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, שִׁמְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ לְגִמְרִי
13 רְצוֹנוֹתָיו הֲלֹא טוֹבִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה 8 לְאִלּוּקוֹת שִׁהְיֵה לוֹ רַק רְצוֹן אֶחָד לְהוֹי' לְבָדוֹ.
14 לוֹ רְצוֹנוֹת זָרִים לְרִצּוֹת בְּדַבְרִים 9 וְעִבּוּדָה זֹו נִקְרָאת בְּשֵׁם תְּשׁוּבָה תְּתַאֵה, תְּשׁוּב
15 זָרִים לְהַקְדוּשׁ-בִּירוֹן-הוּא וְלַעֲנִינֵי תוֹרָה 10 ה' תְּתַאֵה, וְהִינּוּ, שִׁתְּמוּרַת מָה שִׁפְעָל עַל-יְדֵי
16 וּמַצּוֹת, אֲלֵא יִהְיֶה לוֹ רַק רְצוֹן 11 הַחֲטָא שֶׁהַשְׁכִּינָה (בְּחִינַת ה' תְּתַאֵה) תְּהִיָה
17 אֶחָד בְּלִבָּד וְהוּא הַרְצוֹן לְהוֹי' 12 בְּגִלּוֹת, הִנֵּה עֲתָה פּוֹעֵל עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה וְקְבִלָת
18 לְבָדוֹ. וְהוּא עֲנִין קְבִלָת עַל 13 עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם לְהַשִּׁיבָה לְמִקְוֶה וְשִׁרְשָׁה.
19 מַלְכוּת שְׁמַיִם, בְּמִידָה כּוּ 20 שִׁמְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ לְגִמְרִי
21 לְאִלּוּקוֹת שִׁהְיֵה לוֹ רַק רְצוֹן 21 אֶחָד הוּא הַרְצוֹן לְהוֹי' לְבָדוֹ.
22 אֶחָד הוּא הַרְצוֹן לְהוֹי' לְבָדוֹ. 22 וְעִבּוּדָה זֹו שֶׁל בִּטּוֹל הַרְצוֹנוֹת
23 וְעִבּוּדָה זֹו שֶׁל בִּטּוֹל הַרְצוֹנוֹת 23 הוֹרִים לְחַלּוּטִין וְקְבִלָת עוֹל מַלְכוּת
24 הוֹרִים לְחַלּוּטִין וְקְבִלָת עוֹל מַלְכוּת 24 שְׁמַיִם בְּשִׁלְמוֹת נִקְרָאת בְּשֵׁם
25 שְׁמַיִם בְּשִׁלְמוֹת נִקְרָאת בְּשֵׁם 25 תְּשׁוּבָה תְּתַאֵה תַּחְתּוֹנָה, תְּשׁוּב
26 תְּשׁוּבָה תְּתַאֵה תַּחְתּוֹנָה, תְּשׁוּב 26 ה' תְּתַאֵה וְעַל יְדֵי עִבּוּדָה זֹו ה'
27 ה' תְּתַאֵה וְעַל יְדֵי עִבּוּדָה זֹו ה' 27 הַתַּחְתּוֹנָה (הַשְּׁנִיָּה) שֶׁל שֵׁם הוֹי' שִׁכָּה
28 הַתַּחְתּוֹנָה (הַשְּׁנִיָּה) שֶׁל שֵׁם הוֹי' שִׁכָּה 28 לְמִקְוֶה לְאַחַר שֶׁהַפֶּגֶם שֶׁהָאָדָם גֵּרַם
29 לְמִקְוֶה לְאַחַר שֶׁהַפֶּגֶם שֶׁהָאָדָם גֵּרַם 29 בֵּה נִתְקַן, וְהִינּוּ, שִׁתְּמוּרַת מָה
30 בֵּה נִתְקַן, וְהִינּוּ, שִׁתְּמוּרַת מָה 30 שִׁפְעָל עַל-יְדֵי הַחֲטָא שִׁגְרַם
31 שִׁפְעָל עַל-יְדֵי הַחֲטָא שִׁגְרַם 31 פֶּגֶם בְּשֵׁם הוֹי' שֶׁהַשְׁכִּינָה (בְּחִינַת
32 פֶּגֶם בְּשֵׁם הוֹי' שֶׁהַשְׁכִּינָה (בְּחִינַת 32 ה' תְּתַאֵה) תְּהִיָה בְּגִלּוֹת, הִנֵּה
33 ה' תְּתַאֵה) תְּהִיָה בְּגִלּוֹת, הִנֵּה 33 עֲתָה פּוֹעֵל עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
34 עֲתָה פּוֹעֵל עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה 34 וְקְבִלָת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם
35 וְקְבִלָת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם 35 לְהַשִּׁיבָה לְמִקְוֶה וְשִׁרְשָׁה כִּפִּי
36 לְהַשִּׁיבָה לְמִקְוֶה וְשִׁרְשָׁה כִּפִּי 36 שִׁהִי קוֹדֵם הַחֲטָא, וְלַהּוֹצִיא אֶת
37 שִׁהִי קוֹדֵם הַחֲטָא, וְלַהּוֹצִיא אֶת 37 הַשְּׁכִינָה מֵהַגְלּוֹת.
38 הַשְּׁכִינָה מֵהַגְלּוֹת. 38 (ד) אָמְנָם הַהַמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת
39 (ד) אָמְנָם הַהַמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת 39 שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
40 שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה 40 שְׁעַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה דָּסוּר מֵרַע
41 שְׁעַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה דָּסוּר מֵרַע 41 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם) הִיא רַק הַמִּשְׁכָּת וְהַתְּגִלּוֹת אֹר הַמְּמַלָּא הָאֹר
42 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם) הִיא רַק הַמִּשְׁכָּת וְהַתְּגִלּוֹת אֹר הַמְּמַלָּא הָאֹר 42 הָאֱלֹקִי הַיּוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְנִקְרָא "מְמַלָּא כָּל עַלְמִין" כִּי הוּא יוֹרֵד
43 הָאֱלֹקִי הַיּוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְנִקְרָא "מְמַלָּא כָּל עַלְמִין" כִּי הוּא יוֹרֵד 43 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל דְּרָגָא לְפִי יְכוּלַת הַקְלִיטָה שֶׁלָּהֶם וּמֵאִיר בָּהֶם בְּאִפֶּן
44 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל דְּרָגָא לְפִי יְכוּלַת הַקְלִיטָה שֶׁלָּהֶם וּמֵאִיר בָּהֶם בְּאִפֶּן 44

לכן אמור לבני ישראל אני הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "אני" דקאי על מתיחס אל אור הסובב³⁴ (והכוונה לכך שגם אור
2 הסובב כל עלמין, אף שאינו מתלבש בנבראים ובעולמות באופן פנימי, מאיר
3 בעולם, בשמים ובארץ), פמוכן מזה שכולל שמים וארץ
4 בהשואה והפסוק אומר ש"אני" היינו אור ה' מאיר בשמים ובארץ
5 באמירה אחת שמשמעה כי ההארה
6 בשמים וההארה בארץ היא בשווה,
7 באותה מידה, ואם כן מדובר באור
8 הסובב כל עלמין המאיר בכל
9 העולמות ובכל הנבראים באותה מידה
10 שהרי באור הממלא כל עלמין
11 ומאיר בעולם באופן של התלבשות
12 בכל עולם ובכל נברא לפי ערכו ולפי
13 מהותו יש הפרש הבדל בין
14 שמים וארץ ואינו דומה האור
15 המאיר בשמים לאור המאיר בארץ כי
16 בכל נברא יש אור המתאם לו (למשל,
17 בדומם שאין בו תנועה יש חיות
18 מועטת ובצומח ובחי יש יותר חיות),
19 כמו שכתוב³⁵ אף ידי יסדה
20 ארץ וימיני טפחה שמים
21 ובניגוד לפסוק "את השמים ואת הארץ
22 אני מלא" המדבר על השמים ועל
23 הארץ בהשוואה אחת, פסוק זה עושה
24 אבחנה ברורה בין השמים והארץ
25 ואומר על בריאת כל אחד מהם ביטוי
26 אחר ("יסדה ארץ" ו"טפחה שמים")
27 ואיתא במדרש³⁶ שאכן שינוי
28 הלשון בפסוק מלמד על הבדל מהותי
29 בין בריאת השמים לבריאת הארץ -
30 נטה ימינו וברא שמים את
31 השמים ברא הקדוש-ברוך-הוא
32 באמצעות יד ימינו כביכול נטה
33 שמאלו וברא ארץ ואת הארץ
34 ברא הקדוש-ברוך-הוא באמצעות יד
35 שמאלו כביכול, והינו, שהגלוי
36 של האור האלוני בשמים הוא
37 בבחינת יד ימין שהוא בבחינת גלוי יותר, כמו באדם
38 שעקר הפח של האדם הוא ביד ימין וכך גילוי האלוקות הוא בעיקר
39 בשמים, ובארץ הוא בבחינת יד שמאל במידה פחותה יותר של
40 גילוי, כשם שבאדם יד שמאל היא יד כהה וחלשה, וכיון שהפסוק
41 את השמים ואת הארץ אני מלא כולל שמים וארץ
42 בהשואה מבלי להבדיל בין שמים וארץ (כפי שהפסוק האחר מבדיל),
43 הרי מוכן שהאמור בפסוק זה "אני מלא" דקאי על מתיחס אל
- עצמות אור אין-סוף עצם האור האינסופי של הקדוש-ברוך-הוא
בעצמו שלמעה מזהעולמות ואינו מתלבש בהם ולגבי אין הבדלים
בין נבראים שהם בבחינת 'שמים' לנבראים שהם בבחינת 'ארץ', דהינו
אור הסובב שהוא אור לא מדוד ולא מוגבל לפי העולמות והנבראים
השונים אלא מאיר על כל העולמות
בשווה. ועל-ידי העבודה
דעשה טוב, שהוא ענין קיום
המצות, נמשך אור הסובב.
וכאיתא פירושלמי³⁷ על
הפסוק³⁸ שהקדוש-ברוך-הוא אומר
לבני ישראל: ואשים דברי בפיה
ובצל ידי פסיתיך, ואשים
דברי בפיה זו תורה, ובצל
ידי פסיתיך זו גמילות
חסדים (וכאן אין הכוונה רק
לגמילות חסדים בפרט אלא כללות
המצות), והינו, שהתורה כפי
שירדה למטה היא באפן דדברי
בפיה, היינו שדברי ה' נמצאים בתוך
פיו של האדם בעולם הזה, דבר
שמורה על הצמצום של אור
התורה העליון להיות בבחינת
אור פנימי המתלבש בתוך האדם
ובתוך העולם, דאף שהתורה
היא דברי (דבור שלי) ממש
בעצמות אור אין-סוף,
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שלמעלה
מכל התלבשות פנימית בתוך הנבראים
הרי, המשכחה מלמעלה למטה
כפי שנתלבשה בעולם הזה היא
באפן של צמצום האור העליון
להיות מסוגל להתלבש בפיה של
האדם בעולם הזה, מה-שאין-כן
המצות הגה גם כפי שהם
נמשכות למטה הם בחינת
צל ("ובצל ידי כיסיתיך"), שענינו
- מקיף המאיר כ'סובב' מלמעלה ולא מתלבש בפנימיות, שלכן נקראות
המצות בשם לבושים³⁹ כמבואר בתניא (פרק ד) שלכל נפש אלונית
יש שלושה 'לבושים' שהם מחשבה, דיבור ומעשה של ת"א מצוות התורה
ובאגרת הקדוש (סימן כט) מובא מכתבי האר"י ז"ל שכל אדם צריך לבוא
בגלגולים רבים עד שייקיים את כל המצוות כדי להשלים את לבושי נפשו
ולתקנם, לפי שעל-ידי המצות נמשך אור הסובב ומקיף על
העולמות מלמעלה.

(34) ראה לקו"ת ואתחנן ט, א ואילך. (35) ישע"י מח, יג. (36) ראה פדר"א פ"ח. זח"ב, כ. א. לז, א. פה, ב. (37) תענית פ"ד סוף ה"ב. (38) ישע"י נא, טז. (39) ראה זח"א רכד, א. וראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (תו"מ סה"מ חשון ע' שז ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וְהָיָה ב' הָעֲבוֹדוֹת דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב, שְׁעִנְיָנָם כַּמְבוּאָר
- 2 לַעֲלֹל קָבֵלָת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם ("סוּר מֶרַע") וְקָבֵלָת עַל מַצּוֹת
- 3 ("וְעֵשָׂה טוֹב"), שְׁתִּיחָה, גַּם בַּחֲנִינָה "וְעֵשָׂה טוֹב" שֶׁמִּמְשִׁיכָה אֹר אֱלֹקִי עֲלֵינוּ
- 4 (בַּחֲנִינָה "סוֹכֵב כָּל עַלְמִין") הֵם בַּחֲנִינָה תְּשׁוּבָה תַּתָּא שְׁמוּרָכְכָת מִשְׁנֵי
- 5 הַשְּׁלֵבִים הַלֵּלוּ (אֵךְ עֲדִין אֵין זֶה בַּחֲנִינָה
- 6 "תְּשׁוּבָה עֵילָא"), אֱלָא הַהִבְדֵּל בֵּין
- 7 שְׁנֵי הַשְּׁלֵבִים הוּא שְׁהַעֲבוּדָה דְּסוּר
- 8 מֶרַע (קָבֵלָת עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם) הִיא
- 9 בַּחֲנִינָה תְּשׁוּבָה תַּתָּא מִלְּמַטָּה
- 10 לְמַעְלָה שְׁתַּחֲלִיתָהּ בַּחֲלֻטָּה וּפְעוּלָה
- 11 מִצַּד הָאֵדָם שְׁנִמְצָא לְמַטָּה, וְכַתּוּצָא
- 12 מִמַּהֲתַעֲוִירוֹת לְמַטָּה נִפְעַל חִיקוֹן שֶׁל
- 13 הַפְּגָם שְׁנוּצָר לְמַעְלָה עַל יַדִּי הַחֲטָא,
- 14 וְהַעֲבוּדָה דְּוְעֵשָׂה טוֹב הִיא
- 15 בַּחֲנִינָה תְּשׁוּבָה תַּתָּא
- 16 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שְׁתַּחֲלִיתָהּ
- 17 בַּהֲאֲרַת אֱלֹקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאַחֲרֵי כֵךְ
- 18 הָאֹר הָאֱלֹקִי נִמְשָׁךְ לְמַטָּה וּפְעוּלָה
- 19 בָּאֵדָם וּבְעוֹלָם.
- 20 בִּיאור הַדְּבָרִים:
- 21 דְּהִנֵּה, עֲנִין תְּשׁוּבָה תַּתָּא
- 22 הוּא חֲבוּרָא אוֹת ה"א תַּתָּא
- 23 עִם אוֹת וָא"ו כַּאֲמֹר שְׁעִנִין
- 24 הַתְּשׁוּבָה אוֹתִיּוֹת תְּשׁוּבָה ה' הוּא לְהַשִּׁיב
- 25 אֶת הָה' הַתַּחֲנוּנָה שֶׁל שֵׁם הוּי' שֶׁעַל
- 26 יַדִּי הַחֲטָא "נִפְלָה" (וְכַתּוּצָא מִכֵּךְ
- 27 נִגְרַמָּה גְלוּת הַשְּׁכִינָה), שְׁהוּא יְחִיד
- 28 'זַעֲרִי אֲנִפִין' וּמַלְכוּת בְּדִיר
- 29 כָּלִל, אוֹפֵן הַהִשְׁפָּעָה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה
- 30 בְּסֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי
- 31 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא שֶׁהַחֵלֶק הַתַּחֲנוּן
- 32 וְהַחֲחוּרֵן שֶׁל דְּרָגָה אַחַת מִשְׁפִּיעַ לְחֵלֶק
- 33 הָעֲלִיּוֹן וְהָרָאשׁוֹן בְּדְרָגָה שְׁלִמְטָה מִמֶּנָּה
- 34 (לְדוּגְמָא – מִבַּחֲנִינָה מַלְכוּת, הַסְפִּירָה
- 35 הָאֲחֵרָה דְּאֲצִילוֹת, יֵשׁ הַשְׁפָּעָה
- 36 לְבַחֲנִינָה חֲכָמָה שֶׁל עוֹלָם הַבְּרִיאָה)
- 37 וְאֵילֹו הַשְׁפָּעָה מִהַתּוֹךְ וּמִהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
- 38 דְּרָגָה אַחַת אֶל הַתּוֹךְ וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
- 39 הַדְּרָגָה שְׁתַּחֲתִיָּה נִקְרָאָת בְּשֵׁם "יְחִיד"
- 40 עַל שֵׁם הַהִתְחַבְּרוּת וְהַהֲתַקְשְׁרוּת
- 41 הַפְּנִימִיּוֹת וְעֲנִין הַתְּשׁוּבָה שְׁבוּ מְדוּבָר כַּאֲן פּוֹעַל הַתַּאֲחָדוֹת וְהַתְּחַבְּרוּת פְּנִימִית
- 42 בֵּין 'זַעֲרִי אֲנִפִין' (פְּנִים קְטָנוֹת), הֵינִי הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת עִם בַּחֲנִינָה הַמַּלְכוּת
- 43 שְׁהוּא עֲנִין, יְחִיד קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא הַמִּידוֹת וְשְׁכִינָתָהּ בַּחֲנִינָה
- 44 הַמַּלְכוּת, דְּמַלְכוּת הוּא בַּחֲנִינָה שְׁכִינָתָהּ, אֹר הַמְּמַלָּא,
- 45 וְ'זַעֲרִי אֲנִפִין' הוּא בַּחֲנִינָה קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא, אֹר הַסּוֹכֵב.

- 46 וְיְחִידוֹר דְּ'זַעֲרִי אֲנִפִין' וּמַלְכוּת יָכוֹל לְהִיּוֹת בָּב'
- 47 אוֹפְנִים, הָאֶחָד - הַעֲלָתָה הַתַּעֲלוֹת שֶׁל ה"א תַּתָּא (מַלְכוּת)
- 48 לְבַחֲנִינָה וָא"ו (הַמִּידוֹת), שְׁהוּא עֲנִין תְּשׁוּבָה תַּתָּא מִלְּמַטָּה
- 49 לְמַעְלָה, וְהָאֹפֵן הַשְּׁנִי בִּיחֻד ז"א וּמַלְכוּת הוּא - וְהַמְשַׁכְתָּ אוֹת
- 50 וָא"ו (הַמִּידוֹת) לְבַחֲנִינָה ה"א
- 51 תַּתָּא (מַלְכוּת), שְׁהוּא
- 52 תְּשׁוּבָה תַּתָּא בְּדִיר שֶׁל
- 53 הַמְשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.
- 54 וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין
- 55 הָעֲבוּדָה דְּסוּר מֶרַע (קָבֵלָת
- 56 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם) לְעַבּוּדָה
- 57 דְּעֵשָׂה טוֹב (קִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת),
- 58 שְׁהַעֲבוּדָה דְּסוּר מֶרַע,
- 59 לְעַקֵּר לְשֶׁרֶשׁ וּלְבַטֵּל לְגַמְרֵי אֶת
- 60 רְצוֹנוֹתָיו הַזָּרִים הַרְצוֹנוֹת
- 61 וְהַתַּאֲוֹת לְדְבָרִים זָרִים לְעֵינֵינוּ
- 62 עֲבוּדָת ה' וְלְקַבֵּל עָלֵינוּ עַל
- 63 מַלְכוּת שְׁמַיִם, הִיא תְּשׁוּבָה
- 64 תַּתָּא בְּדִיר שֶׁל הַעֲלָה
- 65 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁכַתּוּצָא
- 66 מִזֶּה תְּשׁוּבָה ה"א תַּתָּא
- 67 לְמִקּוּמָה בּוֹ הֵייתָה קוּדֵם הַחֲטָא,
- 68 הֵינִינוּ, שְׁמָשִׁיב אֶת הַשְּׁכִינָה
- 69 (ה"א תַּתָּא) לְמִקּוּרָה
- 70 וְשֶׁרֶשָׁה, בָּאוֹר הַמְּמַלָּא הָאֹר
- 71 הָאֱלֹקִי הַמְּתַלְכֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת וּמִמְלָא
- 72 אוֹתָם. וְהַעֲבוּדָה דְּעֵשָׂה טוֹב,
- 73 שְׁעִנְיָנָה קָבֵלָת עַל מַצּוֹת,
- 74 הִיא תְּשׁוּבָה תַּתָּא בְּדִיר שֶׁל
- 75 הַמְשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
- 76 שְׁהוּא עֲנִין שְׁכַתּוּצָא מִמֶּנּוּ
- 77 נִפְעַלַת הַמְשַׁכְתָּ אוֹת וָא"ו,
- 78 אֹר הַסּוֹכֵב, מִלְּמַעְלָה
- 79 לְמַטָּה כַּמְבוּאָר לַעֲלֹל שְׁתְּשׁוּבָה
- 80 תַּתָּא, עַל שְׁנֵי הַמְּרַכִּיבִים שֶׁלָּה,
- 81 גּוֹרֵמַת גַּם הַעֲלָה – הַתְּקַרְבוֹת שֶׁל
- 82 הָאֵדָם לְאֱלֹקוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
- 83 וְגַם הַמְשַׁכָּה – יִרְדָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל
- 84 הָאֹר הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהִיא
- 85 פּוֹעֵלַת גַּם הָאֲרָה שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי
- 86 הַמְּמַלָּא כָּל עַלְמִין וְגַם הָאֲרָה שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי הַסּוֹכֵב כָּל עַלְמִין.
- 87 וְהִנֵּה לְאַחֲרֵי הָעֲבוּדָה דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב שֶׁהֵם שְׁנֵי
- 88 הַמְּרַכִּיבִים שֶׁל עֲבוּדָת הַתְּשׁוּבָה כַּאֲפֹן שֶׁל "תְּשׁוּבָה תַּתָּא", צְרִיכָה לְהִיּוֹת
- 89 עֲבוּדָה נּוֹסֶפֶת, נַעֲלִית יוֹתֵר, הָעֲבוּדָה הָאֲמִירוֹה בְּהַמְשָׁךְ אוֹתוֹ פְּסוּק דְּבִקְשׁ
- 90 שְׁלוֹם וְרַדְּפָהוּ, דְּשְׁלוֹם הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה, כְּמִאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ולמעלה ממנו ובפנימיות הפתור⁴³ בכתר עצמו יש דרגות שונות, 43
 חיצונית יותר ופנימית יותר, ושוורש ומקור התורה הוא בדרגה נעלית בכתר, 44
 פנימיות הכתר. ומצד ב' בחינות אלו בתורה (כמו שהיא באה 45
 לידי גילוי בבניה, וכמו שהיא מורשת בחכמה ובפתור), הם 46
 ב' הענינים האמורים לעיל אודות 47
 פעולותיו של העוסק בתורה דמשים 48
 שלום בפמליא של מטה 49
 ובפמליא של מעלה. שלום 50
 בפמליא של מטה הוא ענין 51
 יחוד חיבור פנימי ואיחוד בין זעיר 52
 אנפין' המידות העליונות ומלכות. 53
 ובכדי שהיה יחוד זעיר 54
 אנפין' ומלכות, שהוא ענין 55
 יחוד קודשא-בריה הוא 56
 המידות ושכינתיה ספירות המלכות, 57
 כך שהמלכות תקבל מפנימיות המידות 58
 ולא רק מחיצוניות המידות, הרי זה 59
 על-ידי התורה כמו שהיא 60
 ירדה ובאה לידי גילוי בספירת 61
 הבינה, דהגם שספירת הבינה 62
 עצמה נקראת בשם שכינה 63
 שזה עניינה של ספירת המלכות ואם כן 64
 איך יש בכוחה לפעול חיבור ואיחוד 65
 בין ז"א ומלכות והרי החיבור נפעל 66
 בכוח שלמעלה משני הדברים 67
 המתחברים כאמור לעיל ששלום הוא 68
 חיבור שני הפכים באמצעות אור 69
 שלמעלה משניהם? הרי זה לגבי 70
 החכמה דוקא הבינה נקראת 71
 'שכינה' (כמו ספירת המלכות) רק לגבי 72
 החכמה שהיא למעלה מהבינה, אבל 73
 לגבי זעיר אנפין' ומלכות 74
 שניהם בחינות שלמטה מהבינה, 75
 ספירת הבינה היא אור עליון 76
 שיכול לחבר את שניהם והיא כמו 77
 חפה המקפת על שניהם 78
 בשורה, וכמבאר על פסוק⁴⁴ 79
 על כל כבוד חפה, דקאי על 80
 שהפסוק מתייחס אל בחינת הבינה שמקפת לזעיר אנפין' 81
 ולמלכות בשורה, ולכן הנה על-ידי ספירת הבינה נעשה 82
 יחוד קודשא-בריה הוא ושכינתיה שהוא יחוד ז"א ומלכות. 83
 וכאמור, יחוד זה נקרא "שלום בפמליא של מטה" והינו שגם 84

ז"ל⁴⁰ כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מטה 1
 ובפמליא של מעלה, דענין השלום במשמעותו הפנימית הוא 2
 יחוד וחבור ב' הפכים על-ידי אור שלמעלה משניהם, 3
 כמבואר באגרת הקודש שבתניא (סימן י"ב וכן במאמרים רבים על הפסוק 4
 "פרה בשלום נפשי מקרב לי" הקדוש- 5
 ברוך הוא עושה שלום, כביכול, הן 6
 בפמליא של מעלה – בין מיכאל שר 7
 של חסד ומידת החסד בכלל - הדומה 8
 למים ובין גבריאל שר של גבורה 9
 ומידת הגבורה שלמעלה בכלל - 10
 הדומה לאש, שלמרות שהם שני 11
 ענינים סותרים לכאורה יהיו ב'שלום 12
 ("ואין מכבים זה את זה") כי לעומת 13
 גילוי אלוקות שלמעלה משניהם הם 14
 מתבטלים, וכמו כן הקדוש-ברוך הוא 15
 עושה שלום בפמליא של מטה – בין 16
 הטוב והרע הנלחמים זה עם זה כך 17
 שיהיה בירור של הטוב מן הרע. והוא 18
 ענין התורה שעל-ידיה הולמד 19
 תורה משים שלום וגורם אחדות 20
 וחיבור בפמליא של מטה 21
 ובפמליא של מעלה. 22
 ביאור הדברים: 23
 והענין בזה, דהנה, אורייתא 24
 מחכמה נפקת⁴¹ התורה יוצאת 25
 (נובעת) מהחכמה, היינו ספירת 26
 החכמה העליונה, ויש בזה ב' 27
 דיוקים מדויק הלשון יש ללמוד שני 28
 דברים, הא', שנקפת מחכמה 29
 אמנם מקור התורה הוא מספירת 30
 החכמה אבל לאחר שבאה מהחכמה 31
 התורה נמצאת בבניה, והינו, 32
 שרק שרש התורה הוא 33
 בחכמה, אבל גלוי התורה 34
 הוא בבניה, ולכן במקביל לכך 35
 שבדרך כלל מצונו שמקור התורה הוא 36
 מחכמה איתא בזה⁴² לפעמים 37
 במקומות מעטים שאורייתא 38
 מבינה נפקת שהתורה יוצאת ונובעת מספירת הבינה העליונה. והב' 39
 הרב השני הנלמד מדויק הלשון "אורייתא מחכמה נפקת" הוא, שרק נפקת 40
 יוצאת ומתגלית מחכמה, אבל שרשה של התורה הוא למעלה 41
 מהחכמה בפתור העליון שלמעלה מהספירות כשם שכתר בא על ראש האדם 42

(40) סנהדרין צט, ב. (41) זהר ח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד. (42) שם פה, א. (43) ראה גם לקו"ת במדבר ז, א. ד"ה היושבת בגנים תשי"ג פ"ו (תו"מ סה"מ שבט ע' רלד ואילך). ד"ה הנ"ל תשי"ז פ"ו (תו"מ ח"ט ס"ע 325). (44) ישע"י ד, ה. וראה לקו"ת שה"ש מז, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, תְּשׁוּבָה ה' ה' תַּתְּחַנּוּנָה (השנייה), שְׁהוּא עֲנִיָּן
- 2 יְחִיד וְחִיבוֹר ו"ה, צָרִיף לְהִיּוֹת עֶסֶק הַתּוֹרָה, בְּחִינַת בִּינָה, לְפִי
- 3 שְׁדוּקָא עַל-יָדֵי בְּחִינַת הַבִּינָה שְׁהוּא אֹר שְׁלִמְעָלָה
- 4 מְשֻׁנִּיָּהֶם אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת יְחִיד ו"ה. וְעֲנִין מְשִׁים שְׁלוֹם
- 5 בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה שְׁהוּא חִיבוֹר
- 6 וְהַתְּאָחוּד פְּנִימִית בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת
- 7 יוֹתֵר הוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה
- 8 עֵילָאָה, הַגּוֹרֵמַת שִׁיחִי יְחִיד
- 9 י"ה חִיבוֹר וְהַמְשַׁכָּה פְּנִימִית בֵּין
- 10 הִיר"ד, בְּחִינַת חֻכְמָה, וְהַ"א, בְּחִינַת
- 11 בִּינָה, שְׁזָה נַעֲשֶׂה עַל-יָדֵי
- 12 הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא בְּחֻכְמָה
- 13 (וּבִכְתָּר), שְׁעַל-יָדֵי-זָה נַעֲשֶׂה
- 14 יְחִיד י"ה, וְהִיחִיד הוּא בִּשְׁנֵי
- 15 הַאֲוִפְנִים הָאֲמּוּרִים לְעִיל (וּכְפִי שְׁהוּסָבֵר
- 16 יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה תַּתְּאָה וְכֵן
- 17 שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה עֵילָאָה) הֵן
- 18 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, שְׁהוּא עֲנִיָּן
- 19 הַעֲלָאָה ה"א עֵילָאָה מְלֻמָּטָה
- 20 לְמַעְלָה לְבְּחִינַת יו"ד, וְהֵן
- 21 מְלֻמָּעָלָה לְמִשָּׁה, שְׁהוּא עֲנִיָּן
- 22 הַמְשַׁכְתָּ בְּחִינַת יו"ד מְלֻמָּעָלָה
- 23 לְמַטָּה לְבְּחִינַת ה"א עֵילָאָה
- 24 הַה"א הַעֲלִינָה, הָרִאשׁוֹנָה.
- 25 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּתִשְׁבּוּבָה עֵילָאָה
- 26 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה
- 27 הִיא הָעֲבוּדָה שֶׁל הָאָדָם אֵת
- 28 הַקְּדוּשָׁה-בְּרִיךְ-הוּא בָּאוֹת ה"א
- 29 עֵילָאָה, בְּחִינַת בִּינָה,
- 30 וְתִשְׁבּוּבָה עֵילָאָה מְלֻמָּעָלָה
- 31 לְמִשָּׁה בְּדֶרֶךְ הַמְשַׁכָּה הִיא
- 32 הָעֲבוּדָה בָּאוֹת יו"ד, בְּחִינַת
- 33 חֻכְמָה. וְהַפְּרָשׁ הַהִבְדֵּל
- 34 בִּינֵיהֶם, שְׁהָעֲבוּדָה מִצַּד
- 35 הַבִּינָה הִיא הָעֲבוּדָה דְּאֵהֱבָה,
- 36 וְהָעֲבוּדָה מִצַּד הַחֻכְמָה הִיא
- 37 הָעֲבוּדָה דִּירָאָה (כְּדִלְקָמֵן).
- 38 (ו) וְזָהוּ כְּלָלוֹת סֵדֵר עֲבוּדַת
- 39 הַתְּשׁוּבָה בְּדֶרֶךְ הַמְּדִרְגּוֹת (שְׁתֵּי
- 40 הַדִּרְגּוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה תַּתְּאָה וְשְׁתֵּי הַדִּרְגּוֹת
- 41 בְּתִשְׁבּוּבָה עֵילָאָה וּבִסֵּךְ הַכּוֹל אַרְבַּע
- 42 דִּרְגּוֹת כַּמְבוּאָר לְעִיל), שְׁתַּחֲלֵת
- 43 הָעֲבוּדָה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה עַל הַחֻסָּא
- 44 הִיא בְּאֶפֶן דְּסוּר מִרַע וְהַתְּחַרְקוֹת מִהַחֻסָּא, שְׁזוּהִי הָעֲבוּדָה
- 45 דְּקַבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמִים, הֵינּוּ, שְׁעוֹקֵר אֶת כָּל
- 46 רְצוֹנוֹתָיו הוֹרִים לְעֲנִינֵי עֲבוּדַת ה' עַל-יָדֵי שְׁמִשְׁעֵבֵד אֶת עֲצָמוֹ
- 47 לְאֻלְקוֹת, וְכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל הָעֵבֶד שְׁמִשְׁעֵבֵד אֶת עֲצָמוֹ
- 48 לְאֻדּוֹן, שְׁעַל-יָדֵי-זָה נַעֲקֵרוֹ
- 49 מְמִילָא כָּל רְצוֹנוֹתָיו שֶׁל הָעֵבֶד,
- 50 וּמִכָּאֵן וְאֵלֶךְ אֵין לוֹ כָּל רְצוֹנוֹת מִשְׁלוֹ,
- 51 לְפִי שְׁמִשְׁעֵבֵד אֶת עֲצָמוֹ לְגִמְרִי
- 52 לְאֻדּוֹן תּוֹךְ וְיִתּוֹר מוֹחֵלֵט עַל כָּל
- 53 הַרְצוֹנוֹת וְהָעֲנִינִים הָאִשִּׁים שֶׁלוֹ וְכֵל
- 54 מִהוֹתוֹ הִיא הִיּוֹתוֹ עֵבֶד לְאֻדּוֹנוֹ, וְעַל-
- 55 דֶּרֶךְ-זָה הוּא בְּעֲבוּדָה הַרוֹחֲנִית
- 56 דְּקַבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמִים,
- 57 שְׁזוּהִי תַנּוּעָה נְטִייה נִפְשִׁית
- 58 כְּלָלִית שְׁמִשְׁעֵבֵד אֶת עֲצָמוֹ
- 59 לְאֻלְקוֹת לְחִלוּטִין, שְׁעַל-יָדֵי-זָה
- 60 מְמִילָא אֵין לוֹ שׁוּם רְצוֹן
- 61 אַחֵר כְּלָל. וְעֲבוּדָה זֹו שְׁהִיא
- 62 הַתְּחַלְחָלָה וְהַדְּרָגָה הִכִּי נִמּוּכָה בְּעֲבוּדַת
- 63 הַתְּשׁוּבָה הִיא בְּבְּחִינַת ה"א
- 64 תַּתְּאָה וְעַל יְדֵה ה' הַתְּחַנּוּנָה חוּזֵרֵת
- 65 לְמִקּוּמָה, וְעַל-יָדֵה נַעֲשֶׂה
- 66 הַמְשַׁכְתָּ אֹר הַמְּמַלָּא כְּנ"ל
- 67 וְהַדְּבָר גּוֹרֵם שִׁיּוּמִשְׁךָ וְיִתְגַּלָּה בְּעוֹלָם
- 68 אֹר ה' מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין. וְאַחֲרֵי-כֵן
- 69 הַשֵּׁלֵב הֵבֵא שְׁהוּא הַדְּרָגָה הַשְּׁנִיָּה
- 70 בְּתִשְׁבּוּבָה תַּתְּאָה הִיא הָעֲבוּדָה
- 71 דְּעֲשֶׂה טוֹב, שְׁזוּהִי הָעֲבוּדָה
- 72 דְּקַבְּלַת עַל מִצּוֹת, וְכִיּוֹן
- 73 שְׁהַמִּצּוֹת הֵם תַּרְנ"ג אֲרַחֲיִין⁴⁵
- 74 613 דְּרִכִּים (הַמְשַׁכּוֹת שׁוֹנוֹת), הִנֵּה
- 75 בְּעֲבוּדָה דְּקַבְּלַת עַל מִצּוֹת
- 76 הַהַחֲלָטָה לְקִיָּם אֵת הַמִּצְוּוֹת וְקִיּוֹם
- 77 הַמִּצְוּוֹת בְּפּוֹעֵל יִשְׁנֵי הַהֲרָגָשׁ שֶׁל
- 78 הַגְּלוּיִים הַנִּמְשָׁכִים עַל-יָדֵי
- 79 הַמִּצְוּוֹת כֹּאשֶׁר הָאָדָם מְקִיָּם אֵת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 זוטא אהבה קטנה שְעַל-פִּי טַעַם וְדַעַת, וְהָאֱהָבָה שְמַצֵּד
46 בְּחִינַת ה"א עֵילָאָה הִיא אֱהָבָה רַבָּה שְלִמְעֵלָה מְטַעַם
47 וְדַעַת.

48 וְאַחֲרֵיכֶן לאחר שתי הדרגות בתשובה תתאה הנרמוות באותיות ו-ה,

49 האותיות האחרונות של שם הויה הִיא

50 הָעֲבוּדָה שְמַצֵּד אוֹת יו"ד,

51 והוא עֲנִין אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים

52 שהיא אהבה נעלית עוד יותר מאשר

53 "אהבה רבה". וְהַחֲלוּקָה ההבדל

54 בִּינֵיהֶם, שְפָאֱהָבָה רַבָּה, אֵף

55 שְהִיא לְמַעַלָה מְטַעַם וְדַעַת,

56 מְכַל-מְקוֹם, הָאֲדָם, הָאֵינוֹ

57 בְּבִחִינַת בְּטוֹל בְּמִצִּיאוֹת

58 לְגַמְרִי, שְהָרִי הוּא מְרַגֵּשׁ

59 שְאוֹהֵב כו' וכל עוד האהבה היא

60 תחושה ניכרת ומורגשת בלב האדם

61 הרי הוא סוף סוף במצב המוגדר

62 בחסידות "יש מי שאוהב", מֵה-

63 שְאִין-כֵּן בְּאֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים

64 שהאדם קרוב אל הקדוש-ברוך-הוא

65 עד כדי כך שהוא חש שכבר השיג את

66 מבוקשו והוא מתענג על כך הָרִי

67 הוּא בְּבִחִינַת בְּטוֹל בְּמִצִּיאוֹת

68 לְגַמְרִי, וּכְהִלְשׁוֹן בְּזָה: 48: עַר

69 פֶּאֶרְלִירֵט זִיף אֵינְגֶּאנְצֵן הוּא

70 מאבד את עצמו (תחושת המציאות

71 העצמית שלו) לְגַמְרִי, וְהוּא מִצֵּד

72 גְּדֵל הַתַּעֲנוּג על קרבת ה' עַד

73 שְיִיכָל לְהִיּוֹת בְּבִחִינַת פְּלוֹת

74 הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ ומרוב דבקות בקדוש-

75 ברוך-הוא, נפשו לא יכולה להמשיך

76 להיות מלוכנת ותפוסה בתוך גוף

77 והיא משתוקקת לצאת מגדרי הגוף

78 ולדבוק בה' ולהתאחד אתו לחלוטין.

79 וּבְפֶרֶט לְפִי הַמְבָאָר פֶּאֶן

80 שְהַעֲבוּדָה בְּבִחִינַת הִיו"ד

81 הוּא עֲנִין יִרְאָה עֵילָאָה כמבואר

82 לעיל שהאותיות יו"ד ה"א הם כנגד

83 חכמה ובינה, והחכמה שלמעלה

84 מהבינה היא בחינת יראה והבינה היא בחי' אהבה, ואם כן מדובר ביראה

85 בדרגה כל כך גבוהה שלמעלה מאהבה והיא "יראה עילאה" וביראה בדרגה

86 כזו ביטול המציאות העצמית של האדם הוא ביטול מוחלט וְהָרִי פְּלוֹת

87 עֲנִין הִירְאָה הוּא עֲנִין הַבְּטוֹל, וּבְפֶרֶט יִרְאָה עֵילָאָה, יִרְאָת

88 בְּשֵׁת שבעקבות ההכרה בגדולת ה', האדם מתבייש לעבור על רצונו שהיא

1 המצוות כראוי הקיום איננו רק במעשה בפועל אלא כולל גם הכרה והרגשה

2 של גילוי האלוקות שמתגלה ונמשך על ידי המצוות (שיש בה תרי"ג מיני

3 המשכות — "תרי"ג ארחין" שונים), וְהוּא הֶרְגֵשׁ שֶׁל אֱהָבָה כאשר

4 האדם מכיר ומרגיש את המשכת האור האלוקי על ידי קיום המצוות, הדבר

5 מעורר בו התקרבות לקדוש-ברוך-הוא

6 ורגש של אהבת ה', וְהִינוּ, 1

7 שְהַעֲבוּדָה דְקַבְּלַת על מַלְכוּת 2

8 שְמִים היא עבודת התשובה בדרגה 3

9 הראשונה והתחתונה של תשובה 4

10 תתאה שעיקר ענינה הוא "סור מרע" 5

11 הִיא בִּירְאָה מתוך תחושה של 6

12 יראת ה' הגורמת להתרחק מעבירות, 7

13 וְהַעֲבוּדָה דְקַבְּלַת על מַצְוֹת 8

14 הִיא בְּאֱהָבָה וכמבואר בספר התניא 9

15 (פרק ד) שיראת ה' היא השורש 10

16 להמנעות מעבירה על מצוות עשה, 11

17 ואהבת ה' היא השורש לקיום המצוות 12

18 וְנֶאֱמַר שְפָלָלוֹת הָעֲנִין דְקִיּוֹם 13

19 הַמַּצְוֹת הוּא בְּדֶרֶךְ קַבְּלַת על 14

20 דְּוָקָא עיקר הרגש הוא על התבטלות 15

21 כלפי רצון ה', שְהָרִי קִיּוֹם 16

22 הַמַּצְוֹת צָרִיף לְהִיּוֹת לא על- 17

23 פִּי טַעַם וְדַעַת ועד כמה שהשכל 18

24 וההגיון מחייבים, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ 19

25 קַבְּלַת על וביטול הרצונות האישיים 20

26 כלפי רצון ה', כמאמר חכמינו ז"ל 21

27 שהקדוש-ברוך-הוא מקבל נחת ורח, 22

28 כביכול, מִכֵּן שְאִמְרִי וְנַעֲשֶׂה 23

29 רְצוֹנֵינוּ⁴⁶ כך שהעניין העיקרי בקיום 24

30 המצוות איננו התחושות של האדם 25

31 בהם מציאותו באה לידי ביטוי אלא 26

32 דווקא ההתבטלות מצד האדם, מְכַל- 27

33 מְקוֹם, יֵשׁ בְּזָה גַם הֶרְגֵשׁ 28

34 הָאֱהָבָה כו'⁴⁷. וְעֲבוּדָה זֹו של 29

35 קיום המצוות מתוך אהבת ה' היא 30

36 בְּבִחִינַת אוֹת וְאִי, וְעַל-יָדָה 31

37 נַעֲשֶׂה הַמַּשְׁכָּת אור הַסּוֹכֵב 32

38 כמבואר לעיל באריכות. וְאַחֲרֵיכֶן 33

39 צָרִיכָה לְהִיּוֹת הָעֲבוּדָה שְמַצֵּד 34

40 ה"א עֵילָאָה ה' העליונה, ה' הראשונה של שם הוי', בְּחִינַת בִּינָה, 35

41 וְהוּא עֲנִין אֱהָבָה רַבָּה אהבה גדולה שְלִמְעֵלָה מְטַעַם וְדַעַת 36

42 אהבת ה' בדרגה הרבה יותר נעלית, אהבה שמעל ומעבר למובן ולמתחייב 37

43 על פי השכל וההגיון וְהִינוּ, שְהַאֱהָבָה שְמַצֵּד אוֹת וְאִי שְעֵלִיה 38

44 נאמר שהיא ממשיכה אור עליון מבחינת 'ממלא כל עמין' היא אֱהָבָה 39

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יראה נעלית (והיא ברמה יותר גבוהה מיראת העונש שבאופן כללי מתייחסת
- 2 למצב בו האדם מצד מצבו ומעמדו היה עלול לחטוא אלא שהוא חושש מפני
- 3 העונש), הרי היא בִּבְחִינַת בטול במציאות לגמרי. וזוהי
- 4 המדרגה הרביעית שבתשובה, שהיא הבחינה היותר נעלית
- 5 שבתשובה, וזוהי שְׁתִּישׁוּכָה
- 6 אותיות בּוֹשֶׁה לפי זה יש לבאר
- 7 את המשמעות הפנימית של העובדה
- 8 ש"ש(תשובה) אותיות בּוֹשֶׁה, דְּהִינּוּ
- 9 שחלק עיקרי בעבודת התשובה הוא
- 10 בְּחִינַת יִרְאָה עֵילָאָה היראה
- 11 עליונה, יִרְאָה בִּשְׁתִּישׁוּכָה (הנעלית מיראת
- 12 העונש בלבד, כנ"ל), שְׁזוּהִי
- 13 שְׁלֵמוֹת הַתְּשׁוּבָה והדרגה הנעלית
- 14 ביותר בארבעת הדרגות של התשובה:
- 15 סור מרע, קיום המצוות, אהבה ויראה.
- 16 וזוהי גם כן מה שִׁמְבָאָר
- 17 בְּמִקּוֹם אַחֵר⁴⁹ שְׁסֻדָּר
- 18 הַעֲבוּדָה הוא דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי
- 19 יראה ואהבה ואחר כך, רַחֲמֵי
- 20 וְדִחְלוֹ אהבה ויראה, דְּהִתְחַלַּת
- 21 הַעֲבוּדָה כאשר האדם מתחיל
- 22 להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא ולשוב
- 23 בתשובה, ההתחלה היא דְּחִילוֹ,
- 24 יִרְאָה תַּתְּמָא יראה תחתונה בדרגה
- 25 נמוכה (יחסית) וְקִבְלַת עַל מַלְכוּת
- 26 שְׁמַיִם, וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאָה
- 27 הַעֲבוּדָה דְּרַחֲמֵי, אֶהְבָּה
- 28 זֹטָא אהבה קטנה, היינו אהבה
- 29 בדרגה נמוכה יחסית כי היא אהבה
- 30 שְׁעִלְפִי טַעַם וְדַעַת ולכן
- 31 האהבה היא רק עד כמה שהכל מחייב
- 32 ולא יותר וממילא היא 'אהבה זוטא'
- 33 בלבד, וְאַחֲרֵי־כֵן באים לדרגה
- 34 גבוהה יותר הַעֲבוּדָה דְּרַחֲמֵי
- 35 עבודת האהבה בדרגה נעלית, אֶהְבָּה
- 36 רַבָּה אהבה גדולה שְׁלֵמָה
- 37 מְטַעַם וְדַעַת, וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאָה
- 38 הדרגה הרביעית היא היראה הנעלית
- 39 שבאה לאחר האהבה הנעלית -
- 40 הַעֲבוּדָה דְּחִילוֹ עבודת היראה
- 41 הנעלית, בְּחִינַת יִרְאָה עֵילָאָה.
- 42 ז) וְהָיָה ד' מַדְרָגוֹת הַנִּלְבָּט בַּתְּשׁוּבָה הֵם כְּנֻגָּד ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל
- 43 גִּילְיָה, וְהוּצָאתִי וְהִצַּלְתִּי וְלִקְחָתִי, כפי שהולך ומבאר.

- 44 הלשון הראשון - וְהוּצָאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם הוּא
- 45 עֲנִין הַעֲבוּדָה דְּסוּר מַרְע, השלב הראשון בעבודת התשובה, כִּי
- 46 הָעוֹן נִקְרָא סִבָּל לְהִיטּוֹ מִשָּׂא פֶּבֶד, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב⁵⁰ עִם
- 47 פֶּבֶד עוֹן הרי שהעוון מתואר בפסוק כדבר כבד שקשה לשאת אותו והנושא
- 48 על כתפיו עוון חס סבל וכאב, וְהִינּוּ
- 49 לְפִי שְׁהָעוֹן הוּא הַפֶּד
- 50 הַקִּדְשָׁה שֶׁהוּא עֲנִין הַחַיּוֹת
- 51 כמבואר בחסידות שמהות ענין החיות
- 52 הוא הדבקות במקור החיים ככתוב
- 53 "וְאַתָּה הִרְבִּיקָם בָּה' אֱלֹהִים חַיִּים
- 54 כֻּלָּם הַיּוֹם" והאלקות והטוב
- 55 והקדושה הם חיים ככתוב "ובחרת
- 56 בחיים" ואילו היפך הקדושה הוא מות
- 57 ורע, וְעֲנִין הַחַיּוֹת הוּא בָּאִפֶּן
- 58 שְׁאִין בְּזָה מִשָּׂא וטורח וסבל,
- 59 וְעַל־דֶּרֶךְ הַהִלָּכָה שְׁמוּתָה הוּצָא
- 60 בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים
- 61 אדם חי ואין זה נחשב כהוצאה
- 62 האסורה בשבת שְׁהִי נִשָּׂא אֶת
- 63 עֲצָמוֹ⁵¹, אֲבָל הָעוֹן שֶׁהוּא
- 64 הַפֶּד הַקִּדְשָׁה הוּא מִשָּׂא פֶּבֶד.
- 65 וְעַל־זֶה על השלב הראשון בעבודת
- 66 התשובה על חטא ועוון נִאֲמָר
- 67 וְהוּצָאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
- 68 סִבְלוֹת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא עֲנִין
- 69 הַעֲבוּדָה דְּסוּר מַרְע.
- 70 הלשון השני - וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
- 71 הוּא עֲנִין הַעֲבוּדָה דְּעִשָּׂה
- 72 טוֹב, קיום המצוות בפועל שהוא
- 73 השלב השני בעבודת התשובה. ולשון
- 74 זה "והצלת" קשור במיוחד לקיום
- 75 המצוות כִּי הִצַּלְתִּי הוּא מְלִשׁוֹן
- 76 צַל וּמְלִשׁוֹן הִצָּלָה. מְלִשׁוֹן
- 77 צַל, כַּנִּלְבָּט שֶׁהַמִּצְוָה נִקְרָאת
- 78 בְּשֵׁם צַל ככתוב "ובצל ידי כיסיתך"
- 79 (בניגוד לחטא שגורם צל והסתר על
- 80 האור האלוהי), לְפִי שְׁעִלְיָדָן על
- 81 ידי המצוות נִמְשָׁכִים הָאֲזוּרוֹת
- 82 הַמְּקִיפִים (כמבואר לעיל בסוף
- 83 סעיף ד). וּמְלִשׁוֹן הִצָּלָה, כִּי
- 84 עַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּעִשָּׂה טוֹב
- 85 שְׁמִמְשִׁיכָה אֶת אֹר הַמְּקִיף נִעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ מְמִילָה הַשְׁמִירָה
- 86 וְהִתְעַלָּה מִן הָרַע, לְפִי שְׁאֹר מְקִיף מְסַמָּא אֶת עֵינֵי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

באופן נצחי הוא ענין העבודה בבחינת יראה עילאה, 44
 שמתבטל ממציאותו לגמרי ואין בו שום תחושת ישות ומציאות 45
 עצמית שעלולה למנוע ממנו להיות קשור ודבוק בקדוש-ברוך-הוא לחלוטין, 46
 ונעשה דבוק באלקות (ובאלוקות גופא - בעצמותו) תבדוק בעצם 47
 המהות של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו) 48
 באופן שאינו זו לעולם 49
 והדבוקות היא נצחית, שאין 50
 בעבודתו הגבולות המונעות ממנו 51
 להיות דבוק באלוקות בדבוקות 52
 מוחלטת, והדבוקות היא נצחית שהיא 53
 קבועה ואין בה הגבלות ושנויים 54
 כלל. 55
 (ח) והנה ד' לשונות של גאולה 56
 אלו והוצאתי, והצילתי, וגאלתי, 57
 ולקחתי הצרכו להיות ביציאת 58
 מצרים, והינו, והטעם לכך 59
 שיציאת מצרים הייתה קשורה בארבעת 60
 לשונות הגאולה הוא לפי שהענין 61
 דיציאת מצרים הוא הקנה 62
 למתן תורה, כמו שכתוב⁵⁶ 63
 בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה רבינו 64
 לפני יציאת מצרים בהוציאך את 65
 העם ממצרים מעבדון את 66
 האלקים על ההר הזה, 67
 והמשכת התורה היא על-ידי 68
 ד' אותיות שם הוי' שארבעת 69
 הלשונות של גאולה מכוונים כנגדן 70
 (כמבואר לעיל באריכות), שזהו מה 71
 שכתוב במתן תורה אנכי הוי' 72
 אלקיך⁵⁷, היינו, שקדי 73
 שהתורה תמשך מלמעלה מעלה 74
 מבחינת אנכי, דקאי על 75
 עצמותו תבדוק עצם המהות של 76
 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, עד 77
 למשה בבחינת אלקיך להתגלות 78
 בעולם הזה התחתון, הרי זה על- 79
 ידי ד' אותיות שם הוי', 80
 שבאמצעותן האורות העליונים 81
 נמשכים למטה, כי אופן הפעולה של 82
 ד' אותיות שם הוי' הוא בדרך 83
 והתפשטות⁵⁸ כמבואר באגרת התשובה שבתניא (פרק ד': "הוי"ד שהיא 84
 בחינת נקודה לבד מרמות לחכמתו ית' שהיא בבחינת העלם והסתר קודם 85
 שבאה לבחינת התפשטות... ואחר שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה 86

החיצונים⁵² כמבואר בלקוטי תורה (פרשת קורח): "... ענין המקיף שהוא 1
 מה שאינו נמשך ומתלבש בהכלי מפני שאורו גדול עד שאין הכלי יכולה 2
 להכילו כלל ולכן הוא מקיף ראש ורגל כאחד... ולכן המקיף דוחה ומסמא 3
 עיני החיצונים שניקת החיצונים הוא דוקא מחמת ההשתלשלות בכלים 4
 מכלים שונים שעל ידי זה גם הם יוכל 5
 לקבל ניקה מה שאין כן על-ידי אור 6
 המקיף הם נדחים מפניו". 7
 הלשון השלישי - וגאלתי אתכם 8
 הוא ענין העבודה שמצד 9
 ה"א עילאה, בחינת בינה, דגאלה בשמינית⁵³, והוא 10
 ענין ספירת הבינה (ספירה השמינית מלמטה 11
 למעלה), והינו, שעל-ידי העבודה שמצד ספירת 12
 הבינה נעשית הגאלה גם מבחינת מצרים 13
 דקדשה, שהוא ענין ג' שרי פרעה המונעים 14
 ומעכבים שלא יאיר בלב, עצם אור ההשגה כמו 15
 שהוא במח⁵⁴, אמנם פאשר העבודה היא 16
 בבחינת אהבה רבה שלמעלה מטעם ודעת, אזי 17
 אין מונעים ומעכבים כלל, ומאיר האור בלב 18
 כמו שהוא במח. ולקחתי אתכם לי לעם, דכל 19
 מקום שנאמר לי אינו זו לעולם⁵⁵, הוא ענין 20
 העבודה בבחינת יראה עילאה, שמתבטל 21
 ממציאותו לגמרי, ונעשה דבוק באלקות 22
 (בעצמותו) תבדוק באופן שאינו זו לעולם, שאין 23
 בעבודתו הגבולות ושנויים כלל. 24
 (ח) והנה ד' לשונות אלו הצרכו להיות 25
 ביציאת מצרים, והינו, לפי שהענין 26
 דיציאת מצרים הוא הקנה למתן תורה, כמו 27
 שכתוב⁵⁶ בהוציאך את העם ממצרים מעבדון 28
 את האלקים על ההר הזה, והמשכת התורה 29
 היא על-ידי ד' אותיות שם הוי', שזהו מה 30
 שכתוב במתן תורה אנכי הוי' אלקיך⁵⁷, היינו, 31
 שקדי שהתורה תמשך מבחינת אנכי, דקאי על 32
 עצמותו תבדוק, עד למטה בבחינת אלקיך, הרי 33
 זה על-ידי ד' אותיות שם הוי', צמצום 34
 והתפשטות המשכה והתפשטות⁵⁸. וזהו מה 35
 אין מונעים ומעכבים כלל גם 36
 לא מצד הקדושה, ומאיר האור בלב כמו שהוא במח. 37
 והלשון הרביעי - ולקחתי אתכם לי לעם, מכוונת כנגד הדרגה 38
 הרביעית והנעלית ביותר בעבודת התשובה, כמאמר חכמינו ז"ל דכל מקום 39
 שנאמר לי אינו זו לעולם⁵⁵, היינו שמדובר על שייכות לאלוקות 40

(52) לקו"ת קרח נג, ד. ובכ"מ. (53) ראה אוה"ת ויחי שנו, ב. ועוד. (54) ראה ל"ת להאריז"ל פ' וישב. תו"א נח, ב. קב, ג.
 ובכ"מ. (55) ויק"ר פ"ב, ב. (56) שמות ג, יב. (57) יתרו כ, ב. (58) ראה לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של שם הוי', הַכִּינָה וגם חֲקָרָה זֶהוּ בַּחֲנִינָה 'זַעִיר אֲנִפִּין' המידות
 שהם בבחינת וא"ו של שם הוי' וּמִלְכוּת היא בבחינת ה' אחרונה של שם
 הוי', וּכְשֶׁם שֶׁהַמִּשְׁכָּה הַתּוֹרָה מְלַמֶּעֱלָה לְמִטָּה שהיא התכלית
 והמטרה של יציאת מצרים הִיָּתָה עַל-יְדֵי ד' אוֹתִיּוֹת שֶׁם הַיּוֹי',
 הִנֵּה כִּמוֹ כֵּן גַּם בִּיצִיאַת
 מִצְרַיִם שֶׁהוּא הַכִּנָּה לְמַתָּן
 תּוֹרָה, הַצִּרְכָּה לְהִיּוֹת
 הָעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ מְלִמְטָה
 לְמַעֲלָה באופן שעבודת האדם
 למטה פועלת התעלות של האור
 האלוני כָּכָל ד' הָאוֹתִיּוֹת דָּשֶׁם
 הַיּוֹי', דִּהְיִינוּ, לְפַעַל אֶת
 הַגָּאֲלָה מִכָּל הַמִּצְרִים
 וְהַגְלִיּוֹת ולבטל את כל ההגבלות
 והמניעות גם ברוחניות, שְׁלֹזָה
 צְרִיכָה לְהִיּוֹת תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה,
 עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה גַּם
 בַּבְּחִינָה הַיּוֹי' דָּשֶׁם הַיּוֹי'
 בחינת החכמה, וְעַל-יְדֵי עֲבוּדַת
 הַתְּשׁוּבָה וְהַגָּאֲלָה בְּשִׁלְמוֹת
 שהיציאה ממצרים היא גאולה
 מושלמת, יציאה מכל המיצרים ומכל
 ההגבלות מכל הסוגים, אַזִּי אֶפְשָׁר
 לְהִיּוֹת קְבֵלַת הַתּוֹרָה,
 שֶׁתִּמְשֹׁךְ הַתּוֹרָה מַעֲצָמוֹתוֹ
 יִתְבָּרֵךְ ("אנכי") עַד לְמִטָּה
 ("אלוקיך") על ידי הוי', העבודה
 המכוונת כנגד כל ארבעת האותיות של
 שם הוי'.
 וְכֵן הוּא כֶּשֶׁם שֶׁהִיא בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
 ומתן תורה בפעם הראשונה כֵּן גַּם
 בַּעֲבוּדָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם
 הַרוּחָנִית בעבודת האדם שְׁבִכָּל יוֹם
 וַיּוֹם שענינה הוא יציאה מהמיצרים
 וההגבלות המונעים ומעכבים את
 התקרבות האדם לאלוקות בְּכִדִּי
 לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשַׁכֶּת מִלְּמַעֲלָה לְמִטָּה בְּכָל יוֹם כְּכַתּוּב
 "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מַצִּיךְ הַיּוֹם...", שֶׁצְרִיכָה לְהִיּוֹת גַּם בֵּין
 עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה בְּכָל ד' בַּחֲנִינֹת הַנֶּ"ל, שֶׁזֶּהוּ
 בְּרוּחָנִיּוֹת תְּהִיָּה מוֹשְׁלֵמָה, שֶׁזֶּהוּ מֶה שְׂאוֹמְרִים בְּכִרְיַת שְׁמַע
 (לאחר שמסיימים את קריאת שמע בפסוק "אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי
 אתכם מארץ מצרים...") ד' פְּעָמִים אֶמֶת, כִּי יִצִּיאַת מִצְרַיִם קְשׁוּרָה בְּד'
 אוֹתִיּוֹת שֶׁם הוי' דְּבַחֲנִינָה אֶמֶת הוּא בְּשֶׁם הַיּוֹי' דִּוְקָא, כִּמוֹ
 שֶׁכָּתוּב⁶¹ וַאֲרָא אֶל אֲבֵרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בֶּאֱ-ל

וההבנה... נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחינת התפשטות לרוחב... וגם
 לאורך". ומבואר בחסידות שאין הכוונה לצמצום שנובע ממידת הדין וכוונתו
 למנוע השפעה אלא לצמצום שהוא חלק בלתי נפרד מתהליך ההשפעה כשם
 שהרב מתמצת לתלמידו בקצרה רעיון עמוק. ועוד מבואר שהאותיות יו"ד
 וה"א רומזות לצמצום והתפשטות,
 והאותיות וא"ו וה"א רומזות להמשכת
 וירידת השפע מלמעלה למטה וגם
 האות וא"ו שראשה כמו יו"ד והמשכה
 בקו ארוך רומזת על כך שתחילה יש
 צמצום ואחר כך ישנה התפשטות
 והמשכה וגם הה"א האחרונה, כמו
 הראשונה, רומזת להתפשטות. ובספר
 ביאורי הוזהר לאדמו"ר הצמח צדק
 (פרשת אחרי) כתוב בעניין זה: "וכל
 זה הוא ענין כללות וסדרי כללות
 ההשתלשלות... כדי שיבוא האור
 והשפע מאין סוף במיעוט אחר מיעוט
 עד שיוכל להיות מאצילות בריאה
 ומבריאה יצירה כו' עד שיתהוו נבראים
 בעלי גבול ממש ואם לא שהי' אור אין
 סוף הולך ומשתלשל על ידי ד' אותיות
 הוי' באצילות, בריאה, יצירה עשיה לא
 ה' מתהווה בחינת הנבראים הנפרדים
 אלא היה הכל בבחינת אלקות ממש".
 וכשם שכללות ההתהוות היא
 באמצעות שם הוי', כנ"ל, כך גם
 התגלות התורה מבחינת "אנכי"
 לבחינת "אלוקיך" היא באמצעות שם
 הוי' וְזֶהוּ מֶה שֶׁכָּתוּב
 בַּמִּדְרָשׁ⁵⁹ שֶׁכָּשֶׁמֶן הַקֶּבֶ"ה
 הַתּוֹרָה לְמִשְׁה אֶמְרָה הַקְדוּשָׁה
 בְּרוּךְ-הוּא תְּחִילָה ד' פְּעָמִים בִּינוּ
 לְבִין עֲצָמוֹ וְאַחֲרֵיכֵן גִּמְנוּ
 הַקֶּבֶ"ה את התורה למשה כו',
 שֶׁנֶּאֱמָר⁶⁰ אֲזַי רָאָה וַיִּסְפְּרָה
 הַכִּינָה וגם חֲקָרָה, דִּחְשִׁיב
 מוֹנֵה פָאן הַפּוֹסֵק ד' מִדְּרָגוֹת (ראה, ויספרה, הכינה וחקרה שהם ארבעה
 שלבים וענינים בהתגלות והמשכת התורה) וְהוּא עֲנִין הַמִּשְׁכָּה
 עַל-יְדֵי ד' אוֹתִיּוֹת הַיּוֹי', צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת הַמִּשְׁכָּה
 וְהַתְּפַשְׁטוּת כִּמְבוּאָר לְעִיל פִּרְטֵי הַדְּבָרִים לִגְבִי הַתְּהוּת הָעוֹלָמוֹת וְכֵן גַּם
 לִגְבִי הַתְּגָלוֹת הַתּוֹרָה, אֲזַי רָאָה הוּא הַמִּשְׁכָּה בַּבְּחִינָה רָאִיָּה
 דִּחְקִמָּה כִּי בַּבְּחִינָה הַחֲכָמָה הִשְׁכַּל מֵאִיר בְּאוֹפֵן בְּחִיר בִּיטוּר בְּדוּמָה לְרִאִיָּה
 בְּעִנְיִים שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה יו"ד של שם הוי', וַיִּסְפְּרָה הוּא בַּחֲנִינָה בִּינָה
 שֶׁמִּסְפֶּרָה וּמִפְרֶטֶת את נקודת העניין שמאירה בחכמה והיא בחינת ה' ראשונה

לכן אמור לבני ישראל אני הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׂדֵי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַתְּגִלָּה לְאַבּוֹת בְּאַמְצָעוֹת הַשְּׁמוֹת "אֶל" ו"שֶׁ-דִּי"
2 אֲבָל וְשְׁמִי הַיְּהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם, וּפִרְשׁ רַשִׁי לֹא נִפְרָתִי לֹא
3 הַתְּגִלָּתִי לָהֶם לְאַבּוֹת בְּמִדַּת אֱמִתִּית שְׁלִי, וְהִינֵנו, דָּעִם הָיִיתָ שְׁגָם
4 שָׁם אֶל-שְׂדֵי הוּא אֱמֶת, מִכָּל-מְקוֹם, עָקֵר עֲנִין
5 הָאֱמֶת הוּא בְּשֵׁם הַיְּהוָה דּוֹקָא,
6 כְּפִי שְׁמוּבָן גַּם מִהִפְסוֹק וְאֱמֶת הַיְּהוָה
7 לְעוֹלָם הֵינֵנו שֶׁ"מֵדָה אֱמִיתִית" שֶׁל
8 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הָאֵל נִמְשַׁכֵּת לְעוֹלָם דּוֹקָא
9 עַל יְדֵי שֵׁם הַיְּהוָה.
10 וְזֶהוּ ד' פְּעָמִים אֱמֶת, שֶׁהֵם
11 רִמּוּזִים עַל ד' אֹפְנִים בְּתִשְׁבּוּכָה
12 מִלְמֻטָּה לְמַעְלָה, בְּכָל ד' הָאוֹתִיּוֹת
13 דְּשֵׁם הַיְּהוָה, דְּהִגָּם שְׁפָלָלוֹת
14 שֵׁם הַיְּהוָה הוּא אֱמֶת כְּאִמּוֹר לְעִיל
15 וְכִנְרָמוּ בִּפְסוֹק "וְאֵמֶת הוּא" לְעוֹלָם,
16 הִנֵּה בְּפִרְטִיּוֹת יִשְׁגָּם ד'
17 מִדְּרֻגּוֹת שְׁנוֹת בְּאֱמֶת, שֶׁהֵם ד'
18 הָאוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הַיְּהוָה כְּנִל וְכְפִי
19 שֶׁמִּפְרֵט גַּם בְּסִיעֵף הַכָּא.
20 (ט) אֲמָנָם בְּד' פְּעָמִים אֱמֶת
21 גּוֹפֵא יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת וְדֻרְגּוֹת
22 שְׁנוֹת, וְהֵם ד' פְּעָמִים אֱמֶת
23 שְׁקָדָם 'עֲזֹרָת' - "אֵמֶת וְיָצִיב
24 וְכו'", וְד' פְּעָמִים אֱמֶת
25 שְׁבִיעֲזֹרָת' - "אֵמֶת אֲשֶׁרִי אִישׁ
26 וְכו'", שֶׁזֶּהוּ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת בְּאֵמֶת
27 גּוֹפֵא הַהִפְרָשׁ בֵּין ד' לְשְׁנוֹת
28 שֶׁל גְּאֻלָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּיצִיאַת
29 מִצְרַיִם לְד' לְשְׁנוֹת שֶׁל
30 גְּאֻלָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּגְאֻלָּה
31 הַעֲתִידָה שֶׁאֵמֶן ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל
32 הַגְּאֻלָּה הֵם שְׁוִים וּבְכָל זֹאת מְדוּבָר
33 עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת שְׁנוֹת, כִּשֶּׁם שֶׁבִּשְׁם
34 הַיְּהוָה עֲצֻמוֹ יֵשׁ בְּחִינוֹת שְׁנוֹת, כְּדִלְהֵלֶךְ.
35 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁶²
36 בְּתוֹרָה בִּ"ג מִידוֹת הַרְחָמִים הַיְּהוָה
37 הַיְּהוָה שְׁתֵּי פְעָמִים הַיְּהוָה זֶה אַחֵר זֶה,
38 וּפְסִיק טַעְמָא בִּינִייהוּ⁶³ וְיֵשׁ
39 בִּינֵיהֶם טַעַם מִפְסִיק, כִּי מְדוּבָר בְּשֵׁתִי
40 דְּרֻגּוֹת שְׁנוֹת וְהוּא עֲנִין שֵׁם הַיְּהוָה
41 דְּלִתְמָא שְׁלֻמָּה וְשֵׁם הַיְּהוָה
42 דְּלִעֲלִיא שְׁלֻמָּה, דְּשֵׁם הַיְּהוָה
43 דְּלִתְמָא הוּא הַיְּהוָה מְלֻשׁוֹן
44 מְהִיָּה⁶⁴, שְׁשִׁיךְ לְעוֹלָמוֹת
- וְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים, וְשֵׁם הַיְּהוָה דְּלִעֲלִיא הוּא הַיְּהוָה שְׁלֻמָּה
מִהֲעוֹלָמוֹת שֶׁאֵינֵנו יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּתוֹךְ הַעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין
גְּאֻלָּת מִצְרַיִם לְגְאֻלָּה הַעֲתִידָה שֶׁאֵמֶן בְּשֵׁתִי הַגְּאֻלוֹת יֵשׁ ד' לְשְׁנוֹת
שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁכִּנְרָמוּ שֵׁם הַיְּהוָה אֲבָל בְּכָל זֹאת יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין שְׁנֵי הַעֲנִינִים,
שְׁבִגְאֻלָּת מִצְרַיִם, הִנֵּה אֵף
שֶׁהִיָּה גְלוֹי שֵׁם הַיְּהוָה, כְּמוֹ
שְׁכַתוֹב לְכֵן אֲמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲנִי הַיְּהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
וְגו', וּמִפְּרֵט כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת
שֶׁל גְּאֻלָּה כְּנִל בְּאִרְכּוּת, מִכָּל-
מְקוֹם, הִרִי זֶה גְלוֹי שֵׁם הַיְּהוָה
דְּלִתְמָא בְּלִבְד, מִהֲ-שְׁאִין-פֶּן
לְעִתִּיד לָבֵא יִהְיֶה גְלוֹי שֵׁם
הַיְּהוָה דְּלִעֲלִיא.
וְלִכֵּן יֵשׁ הִפְרָשׁ גַּם בֵּין גְלוֹי
הַתּוֹרָה שְׁנִיתְגַּלָּה בְּמִתְן תּוֹרָה
שֶׁהִיָּה אַחֲרֵי יִצְיָאֵת מִצְרַיִם
וְהַתְּגִלוֹת שֵׁם הַיְּהוָה בְּדֻרְגָּה מוֹגְבִּלָּה,
לְגִלּוֹי הַתּוֹרָה שִׁיתְגַּלָּה לְעִתִּיד
לָבֵא אַחֲרֵי הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה שֶׁקְשֻׁרָה
בְּהַתְּגִלוֹת שֵׁם הַיְּהוָה לְמַעְלָה מִמִּדְרָגָה
וְהַגְּבִלָּה, דְּהִנֵּה בְּתוֹרָה יֵשׁ ב'
בְּחִינוֹת, גְּלִיאַת הַחֶלֶק הַגְּלוֹי
דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
גְּלִיאַת דְּתוֹרָה הֵינֵנו מֵה
שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּשִׁכָּל
אֲנוּשִׁי וּטְעֻנוֹת שֶׁל שִׁקָּר
וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הֵינָּה עַד כִּדִּי כִּךְ שֶׁכִּלְיָמוֹר
הַתּוֹרָה עוֹסִיקִים גַּם בְּמִקְרָאִים שֶׁבָּהֶם
בְּעֵלֵי דִין טוֹעִנִים טְעוֹנוֹת שֶׁל שִׁקָּר שׁוּ
יִירֵדָה גְּדוּלָּה שֶׁל חֲכָמָתוֹ וְרֻצּוֹנוֹ שֶׁל
הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כּו', וְהוּא גְלוֹי
הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד שֵׁם
הַיְּהוָה דְּלִתְמָא שְׁשִׁיךְ לְעוֹלָמוֹת
הַמּוֹגְבִּלִים וּמִתְלַבֵּשׁ בְּשִׁכָּל הָאֲנוּשִׁי
הַמּוֹגְבִּל, אֲבָל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה שְׁלֻמָּה
מִשְׁכָּל אֲנוּשִׁי, וְהוּא מִצַּד שֵׁם
הַיְּהוָה דְּלִעֲלִיא שְׁלֻמָּה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהעולמות ולכן עיקר גילוי פנימיות התורה יהיה רק לעתיד לבוא כאשר
 - 2 העולם יחדל מלהיות העלם והסתר על אלוקות. ולכן, ביציאת מצרים
 - 3 שהיה גילוי שם הוי' דלתתא, נתגלה אז במתן תורה רק גליא
 - 4 דתורה ופנימיות התורה נשארה בנסתר, מה שאין-כן לעתיד לבא
 - 5 שיהיה גילוי שם הוי' דלעילא
 - 6 ולא יהיה עוד העלם והסתר על
 - 7 אלוקות, התגלה פנימיות
 - 8 התורה, כמו שכתוב⁶⁵ ישקני
 - 9 מנשיקות פיהו, ופרש רש"י
 - 10 דקאי שהפסוק מתייחס על טעמי
 - 11 תורה שכעת הם צפונים ונעלמים
 - 12 שיתגלו לעתיד.
 - 13 והנה, בשם שביציאת מצרים
 - 14 שהיתה הכנה למתן תורה
 - 15 של גליא נגלה דתורה הצרכו
 - 16 להיות כל ד' הלשונות של
 - 17 גליא המכונים כנגד ד' אותיות של
 - 18 שם הוי' דלתתא כנ"ל, הנה כמו
 - 19 כן הוא בגליא העתידה שאז
 - 20 יהיה גילוי פנימיות התורה,
 - 21 יהיו גם כן כל ד' הלשונות
 - 22 של גליא, אלא שד' לשונות
 - 23 אלו הם בד' האותיות דשם
 - 24 הוי' דלעילא.
 - 25 והנה, כיון שכל הגלויים
 - 26 דלעתיד תלויים במעשינו
 - 27 ועבודתנו במשך זמן
 - 28 הגלות⁶⁶, לכן גם עכשו לפני
- הגאולה העתידה צריכות להיות ד' המדרגות שבתשובה לא רק
- כמו שהם בשם הוי' דלתתא, אלא גם כמו שהם בשם הוי' דלעילא. ולכן אומרים בתפילה גם עתה ד' פעמים אמת ב' פעמים בסך הכול שמונה פעמים, כדי שגם עתה יהיו בעבודת האדם שני הענינים: ד' פעמים אמת קדם עזרת, הוא ענין התשובה בשם הוי' דלתתא, וד' פעמים אמת בעזרת, הוא ענין התשובה בשם הוי' דלעילא כפי שנתבאר לעיל באריכות.
- ועבודתנו זו במשך זמן הגלות היא ההכנה לגילוי פנימיות התורה וגילוי שם הוי' דלעילא שיתגלה לעתיד לבא על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.
- הם בד' האותיות דשם הוי' דלעילא. והנה, כיון שכל הגלויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות⁶⁶, לכן גם עכשו צריכות להיות ד' המדרגות שבתשובה לא רק כמו שהם בשם הוי' דלתתא, אלא גם כמו שהם בשם הוי' דלעילא. ולכן אומרים ד' פעמים אמת ב' פעמים, ד' פעמים אמת קדם עזרת, הוא ענין התשובה בשם הוי' דלתתא, וד' פעמים אמת בעזרת, הוא ענין התשובה בשם הוי' דלעילא. ועבודתנו זו במשך זמן הגלות היא ההכנה לגילוי פנימיות התורה וגילוי שם הוי' דלעילא שיתגלה לעתיד לבא על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

(65) שה"ש א, ב. (66) ראה תניא רפ"ז.

המשך ביאור למס' שבועות ליום ראשון עמ' א

- 1 מחייבת שבועה. ויש לדייק, טעמא – הטעם שתנא קמא פוטר
 - 2 משבועה הוא רק משום דמטעני חטין והודה לו בשעורין, ולא הודאה
 - 3 ממין הטענה כלל, הא אם תבעו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן,
 - 4 חייב שבועה, וכדברי שמואל.
 - 5 דוחה הגמרא: לא – אין זו ראיה, ויתכן שלדעת תנא קמא הוא תרין
 - 6 דאפילו תבעו חטין ושעורין והודה לו באחד מהם נמי פטור
 - 7 משבועה, והאי דקמילגוי בחטין – הטעם שהזכרה מחלוקתם
 - 8 לגבי טענו חטין והודה בשעורים בלבד, כדי להודיעו בחו"י-חזק
- דעתו דר' גמליאל, שמחייב שבועה אפילו באופן שלא הודה כלל ממין הטענה.
- הגמרא מנסה להביא ראיה לדברי שמואל מדין אחר במשנתנו: תא שמע, שנינו במשנתנו, מטענו התובע שחייב לו כלים וקרקעות, והודה הנתבע בכלים וקפ"ר בקרקעות, או שהודה בקרקעות וקפ"ר בכלים, פטור משבועה. כשכפר בקרקעות הטעם כיון שאין נשבעים על קרקעות, וכשכפר בכלים הטעם כיון שאין הוראה בקרקע מחייבת שבועה.

ביאור בדרך אפשר

הקדוש-ברוך-הוא אומר למשה רבנו:

1 וְאָרָא אֲנִי נִרְאִיתִי וְהִתְגַּלִּיתִי אֵל אֲבֹרְהָם אֵל יִצְחָק וְאֵל יַעֲקֹב
2 גו'1, וּמֵבִיא עַל-זֶה בְּתוֹרָה אֹר' סֵפֶר מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל אֲדֹמ"ר
3 הֶזֶק לַפְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה עַל הַחוּמוֹשִׁים בְּרֹאשֵׁית וּשְׁמוֹת רִישׁ רֹאשׁ, תַּחֲלִיל
4 פְּרָשְׁתָּנוּ2 פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבֹעַ שְׁלֹנּוּ,
5 פֶּרֶשֶׁת וָאֵרָא (דִּי חֲסִידֵי־שֵׁשׁ
6 פְּרָשָׁה הַפֶּרֶשָׁה הַחֲסִידִית (כִּךְ
7 נִקְרָאִים מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁבִּסְפָּר
8 'תּוֹרָה אֹר' הַנּוֹכַח וְהַמֵּאֲמָרִים בִּסְפָּר
9 'לְקוּטֵי תּוֹרָה' בּוֹ מוֹפְעִים מֵאֲמָרִים שֶׁל
10 אֲדֹמ"ר הֶזֶק לַפְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה
11 בְּחוּמוֹשִׁים וִיקְרָא, בַּמְדַּבֵּר וּדְבָרִים.
12 וּמִבּוֹאֵר בַּתַּחֲלִיל הַמֵּאֲמָרִים בְּתוֹרָה
13 אֹר' לַפֶּרֶשֶׁת וָאֵרָא, בְּשִׁבְעֵי הַזֶּה,
14 דִּי 'וָאֵרָא' יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פְּרָשִׁיּוֹת. אֶחָד, לְשׁוֹן עֶבֶר
15 שֶׁנִּתְגַּלָּה לְאַבְרָם. וְהַשְּׁנִי, לְשׁוֹן עֵתִיד שֶׁהוּא
16 לְשׁוֹן הָזֶה, שֶׁתִּמְדַּבֵּר יֵשׁ בְּחִינָה זֹאת כָּל זְמַן וּבְכָל
17 מְקוֹם וּבְכָל אֶחָד מִשְׁעָרָאֵל. וּמִבְּאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה
18 לְאַבְרָם. וְהַשְּׁנִי, לְשׁוֹן עֵתִיד
19 שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָזֶה, כְּלוּמַר, לְשׁוֹן
20 שֶׁמְדַבֵּר אֶל הָעֵתִיד בְּאוֹפֶן תִּמְדִּי, מֵאֵד
21 שֶׁהַדְּבָרִים נִאֲמָרוּ לְמִשְׁחָה רַבָּנָה וְהַלֵּאָה
22 שֶׁתִּמְדַּבֵּר יֵשׁ בְּחִינָה זֹאת שֶׁל
23 הַתְּגִלּוֹת אֱלֹקִית בְּבִחִינַת 'וָאֵרָא' כָּל
24 זְמַן וּבְכָל מְקוֹם וּבְכָל אֶחָד
25 מִשְׁעָרָאֵל וְכִפִּי שִׁיתְבָּאֵר עוֹד לַחֲלֹן.
26 וּמִבְּאֵר בְּזֶה אֲדֹמ"ר הֶזֶק, בִּמְאֹמֶר
27 הַנּוֹכַח בְּתוֹרָה אֹר' פֶּרֶשֶׁת וָאֵרָא,
28 דְּהִנֵּה אֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל3
29 בִּגְמָרָא אֵין קוֹרִין אֲבוֹת אֱלָא
30 לְשִׁלְשָׁה, אֲבֹרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, מִפְּנֵי
31 חֲשִׁיבוֹת הַמִּיּוֹחֶדֶת (אֲבָל הַשְּׁבָטִים
32 לֹא נִקְרָאִים 'אֲבוֹת') וּמֵאֲמָרָא זֶה מוֹכֵן
33 גַּם שֶׁלֹּכַח אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ קֶשֶׁר
34 לְאֲבוֹת וְהַמְשָׁעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת הֵיא
35 שֶׁבְּחִינַת הָאֲבוֹת הַמַּעֲלָה הַרוּחָנִית
36 הַגְּדוּלָּה שֶׁל אֲבֹרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵיא
37 יְרוּשָׁה לְבְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם כָּל
38 דוֹר וָדוֹר, לְכָל חֵד לְפָנֶיךָ שִׁיעוֹרָא דִּילִיָּה לְכָל אֶחָד (מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
39 בְּנֵיהֶם שֶׁל הָאֲבוֹת) לְפִי הַשִּׁיעוֹר וְהִיכּוּלוֹת שְׁלֹו. כְּלוּמַר, אֲמִנֵּם בְּחִינַת הָאֲבוֹת
40 לֹא מֵאִידָה וּפּוֹעֶלֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִידָה שׁוּוֹה אֱלָא כָּל אֶחָד בְּהַתָּאֵם לְרַמָּה

בס"ד. שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט ה'תשמ"ח.

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְאָרָא אֵל אֲבֹרְהָם אֵל יִצְחָק וְאֵל יַעֲקֹב גו'1,
2 וּמֵבִיא עַל-זֶה בְּתוֹרָה אֹר' רִישׁ
3 פְּרָשְׁתָּנוּ2 (דִּי חֲסִידֵי־שֵׁשׁ פְּרָשָׁה בְּשִׁבְעֵי הַזֶּה),
4 דִּי 'וָאֵרָא' יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פְּרָשִׁיּוֹת. אֶחָד, לְשׁוֹן עֶבֶר
5 שֶׁנִּתְגַּלָּה לְאַבְרָם. וְהַשְּׁנִי, לְשׁוֹן עֵתִיד שֶׁהוּא
6 לְשׁוֹן הָזֶה, שֶׁתִּמְדַּבֵּר יֵשׁ בְּחִינָה זֹאת כָּל זְמַן וּבְכָל
7 מְקוֹם וּבְכָל אֶחָד מִשְׁעָרָאֵל. וּמִבְּאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה
8 לְאַבְרָם רַבּוֹתֵינוּ ז"ל3 אֵין קוֹרִין אֲבוֹת אֱלָא
9 לְשִׁלְשָׁה, שֶׁבְּחִינַת הָאֲבוֹת הֵיא יְרוּשָׁה לְבְּנֵיהֶם
10 אַחֲרֵיהֶם כָּל דוֹר וָדוֹר, לְכָל חֵד לְפָנֶיךָ שִׁיעוֹרָא
11 דִּילִיָּה. [וְהִנֵּנוּ, שְׁכָל עֲנִינֵי הָאֲבוֹת עוֹבְרִים
12 בְּיְרוּשָׁה לְכָל בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד סוֹף הָעוֹלָם,
13 שְׁהָרִי דִּין הִירוּשָׁה הוּא שְׁהִירוּשָׁה יוֹרֵשׁ הַכֹּל, וְגַם
14 אֵינוֹ נוֹגֵעַ מַעֲמָדוֹ וּמַעֲבָדוֹ שֶׁל הִירוּשָׁה, וְצָרִיף רַק
15 שֶׁתִּהְיֶה מְצִיאוֹת הִירוּשָׁה, שְׁזֶה לְבַד מִסְפִּיק
16 שְׁהִיָּה יוֹרֵשׁ הַכֹּל4]. אֲבָל שְׁאָר בְּחִינּוֹת וּמַעֲלּוֹת
17 הַצִּדִּיקִים, כְּגוֹן הַשְּׁבָטִים רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי
18 [שְׁלֹכַל אֶחָד מֵהֶם יֵשְׁנוֹ אֲפֹן עֲבוּדָה מִיָּחֵד,
19 כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר5], וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה יִשְׁשָׁכָר
20 וְזִבְלוֹן6, כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר7, וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה
21 בְּשָׁאֵר הַשְּׁבָטִים8], יֵשׁ לָךְ אֶדָם שְׁאִין בּוֹ כָּלֵל
22 בְּחִינּוֹת וּמִדְּרָגוֹת אֱלֹו [כִּי הַשְּׁבָטִים מְמַשְׁכִּים
23 מַעֲנִינֵיהֶם רַק לְצִאָּצְאֵיהֶם מֵאוֹתוֹ הַשְּׁבָט, וְלִכְן

הַרוּחָנִית הָאִישִׁית שְׁלֹו, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם בְּחִינַת הָאֲבוֹת קִיַּמַת כָּל יְהוּדִי, יְהִיָּה
מַצְבּוֹ הַרוּחָנִי אֲשֶׁר יְהִיָּה. [וְהִנֵּנוּ, שְׁכָל עֲנִינֵי הָאֲבוֹת כָּל הָעֲנִינִים
הַרוּחָנִים שֶׁל אֲבֹרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עוֹבְרִים בְּיְרוּשָׁה לְכָל בְּנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם עַד סוֹף הָעוֹלָם, בְּכָל הַדּוֹרוֹת, לֹא הַפְּסֵק, וְהַדְּבָר דּוּמָה לְדִין
הִירוּשָׁה שֶׁל נִכְסִים גְּשָׁמִים שְׁהָרִי
דִּין הִירוּשָׁה שֶׁל אֶדָם שֶׁנִּפְטָר מִן
הָעוֹלָם הוּא שְׁהִירוּשָׁה יוֹרֵשׁ
הַכֹּל, כָּל מָה שְׁהִיָּה בִּבְעִלּוֹתוֹ שֶׁל
הַמּוֹרִישׁ וְלֹא רַק חֶלֶק מִנִּכְסָיו וְגַם
אֵינוֹ נוֹגֵעַ אֵין חֲשִׁיבוֹת לְעִנֵּן
מַעֲמָדוֹ וּמַעֲבָדוֹ שֶׁל הִירוּשָׁה
שְׁהִירוּשָׁה הֵיא לֵלָא תְנָאִי וְדִינָה
שׁוּוֹה בֵּין אֶם הִירוּשָׁה הוּא אֶדָם נִעֲלָה
וּבֵין אֶם לֹא, וְצָרִיף רַק שֶׁתִּהְיֶה
מְצִיאוֹת הִירוּשָׁה, שְׁזֶה לְבַד
עֵצֶם מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הִירוּשָׁה מִסְפִּיק
שְׁהִיָּה יוֹרֵשׁ הַכֹּל4]. אֲבָל
שְׁאָר בְּחִינּוֹת וּמַעֲלּוֹת
הַצִּדִּיקִים, כְּגוֹן הַשְּׁבָטִים
רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי [שְׁלֹכַל
אֶחָד מֵהֶם יֵשְׁנוֹ אֲפֹן עֲבוּדָה
מִיָּחֵד, כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר5]
בַּחֲסִידוֹת שֶׁרְאוּבֵן עוֹבֵד אֶת ה' בְּדֶרֶךְ
שֶׁל רֵאִיָּה בִּלְלוּקוֹת, שְׁמַעוֹן עוֹבֵד אֶת
ה' בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׁמִיעָה בִּלְלוּקוֹת וְכֵן
הַלֵּאָה לְגַבִּי שְׁאֹר הַשְּׁבָטִים, וְעַל-
דִּרְדֵּר-זֶה יִשְׁשָׁכָר וְזִבְלוֹן6,
שִׁישְׁכָר עוֹבֵד אֶת ה' בִּצְמִצְעוֹת לִימּוֹד
הַתּוֹרָה וְזִבְלוֹן עוֹסֵק בִּמְסַחֵר וְתוּמָךְ
בִּישְׁשָׁכָר כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר7,
וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה בְּשָׁאֵר
הַשְּׁבָטִים8 שְׁלֹכַח אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ דֶּרֶךְ
הַמִּיּוֹחֶדֶת רַק לֹו בִּעְבוּדַת ה' [יֵשׁ לָךְ
אֶדָם שְׁאִין בּוֹ כָּלֵל בְּחִינּוֹת
וּמִדְּרָגוֹת אֱלֹו לְמַשֵּׁל, יִיתְכֵן
שְׁמִישָׁהוּ מִשְׁבֵּט רְאוּבֵן יַעֲבֹד אֶת ה'
בְּדֶרֶךְ מַסּוּיַמַת מִבְּלִי שִׁהִיָּה בּוֹ כָּלֵל
עֲנִינֵי עֲבוּדַת ה' שֶׁל שְׁבֵט שְׁמַעוֹן [כִּי

הַשְּׁבָטִים מְמַשְׁכִּים וּמוֹרִישִׁים מַעֲנִינֵיהֶם הַרוּחָנִים רַק
לְצִאָּצְאֵיהֶם מֵאוֹתוֹ הַשְּׁבָט וְלֹא לְבְנֵי שְׁבָטִים אַחֲרִים, וְלִכְן אֵין
קוֹרְאִין לָהֶם לְשָׁנִים עֶשֶׂר הַשְּׁבָטִים אֲבוֹת, וְהַתּוֹרָה 'אֲבוֹת' נִיתָן רַק

(1) ריש פרשתנו (וארא ו, ג). (2) נה, א, וראה גם תו"ח פרשתנו צה, כ. אוה"ת פרשתנו (כרך ח) ע' ב'תתסה ואילך. (3) ברכות טז, ב. (4) ראה רמב"ם הל' נחלות פ"א ה"ג ואילך. (5) ראה תו"א ר"פ ויחי (מה, א ואילך). ועוד. (6) ראה ברכה לג. יח. ובמאמרי חז"ל עה"פ (תנחומא ויחי יא. פירש"י ברכה שם. וראה ויק"ר פכ"ה, ב). (7) לקו"ת חוקת פג, כ. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 134 ואילך. (8) ראה במדב"ר פ"ג, יד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של מידת הרחמים, מידת התפארת ¹² ב'תניא' שם במבאר כיצד לעבוד את
ה' על-ידי התעוררות רחמים, וזה לשונו: "... דרך ישר לפני איש לעסוק
בתורה ומצות לשמן על-ידי מידתו של יעקב אבינו עליו השלום שהיא מידת
הרחמים לעורר במחשבתו תחלה רחמים רבים לפני ה' על ניצוק אלוהות
המחיה נפשו אשר ירד ממקורו חיי
החיים אין סוף ברוך-הוא... ונתלבש
במשכא דחויא [עור נחש] הרחוק
מאור פני המלך בתכלית ההרחק...
ובפרט כשיזכור על כל מעשיו ודבוריו
ומחשבותיו מיום היותו אשר לא
טובים המה... ועל זה נאמר וישוב אל
ה' וירחמה לעורר רחמים רבים על
שם ה' השוכן אתנו... וזהו שאמר
הכתוב וישק יעקב לרחל וישא את
קולו ויבך. כי רחל היא כנסת ישראל
מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו
העליונה שהיא מדת הרחמים
שבאצילות הוא המעורר רחמים רבים
עליה. וישא את קולו למעלה למקור
הרחמים העליונים הנקרא אב הרחמים
ומקורם. ויבך לעורר ולהמשיך משם
רחמים רבים על כל הנשמות ועל מקור
כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן
ביחוד העליון אור אין סוף ברוך
הוא...").
ושלשה ענינים אלו
אהבת ה', יראת ה' ועבודת ה' במידת
הרחמנות נמשכים לכל אחד
ואחד מישראל בירושה
משלשת האבות שכל אחד מהם
הוריש לכל אחד מישראל את הענין
המיוחד לו, שבכל אחד מישראל
ישנו ענין אהבת ה' בירושה
מאברהם ויראת ה' בירושה מיצחק
וענין הרחמים (תפארת) ¹³

1 לאברהם יצחק ויעקב משום שלא כל עבודתם של שנים עשר
2 השבטים שיכת לכל אחד ואחד מישראל, מה שאין כן
3 האבות צריך להיות ענינם התכנים של עבודת ה' של האבות בכל
4 אדם, משום שהם האבות שרש ומקור כל נשמות ישראל מכל
5 השבטים.
6 ויש לומר, שענין זה הקשר של
7 כל יהודי לאבות והעובדה שהוא
8 יורש' שלהם נרמז גם בפרוש
9 רש"י ייש בראש, תחילת
10 פרשתנו, שפרש "וארא, אל
11 האבות", דלכאורה מאי
12 קמשמע-לן מה משמע ומחדש
13 לנו רש"י במילים אלו, והרי מפורש
14 בכתוב ש"וארא" הוא לאברהם יצחק
15 ויעקב (ולפי פשוטו של מקרא
16 יש לומר בביאור פונתו של רש"י
17 בתוספת 'אל האבות', שענין
18 "וארא אל אברהם אל יצחק
19 ואל יעקב" וגו' היה מצד
20 ה'יצד השווה' המכנה המשותף
21 שבהם באברהם יצחק ויעקב,
22 העובדה שהם האבות), אלא פונתו
23 לפי פנימיות הדברים לרמז, שענין
24 זה ההתגלות האלוהית של "וארא"
25 כפי שהייתה אל האבות נמשך לכל
26 בני ישראל מצד זה שאברהם
27 יצחק ויעקב (שאצלם היה
28 "וארא") הרי הם האבות של
29 כל ישראל, המורישים להם
30 לכל ישראל ענין זה ולכן כתב זאת
31 רש"י כפירוש למילה "וארא" – "אל
32 האבות", לרמוז לכך שאברהם יצחק
33 ויעקב הורישו את "וארא" לכל אחד
34 ואחד מבני ישראל (בכל זמן ובכל
35 מקום, כאמור לעיל), כי הם האבות של בני ישראל.
36 ובאור הענין (תכן עבודת ה' של האבות הנמשכת בירושה
37 לכל אחד ואחד מישראל⁹), הנה עקר עבודתו של אברהם
38 היא אהבת ה', וכמו שכתוב ¹⁰ נבואת ישעיה אברהם אוהבי.
39 ועבודתו של יצחק היא בעיקר העבודה של יראת ה', כמו
40 שכתוב ¹¹ בתורה שיעקב אבינו, בנו של יצחק, אמר ופחד יצחק היה
41 לי. ועבודתו של יעקב היא במדת התפארת והרחמים
42 שביניהם שהיא מידה של 'ביניים', בין מידת האהבה (ששורשה במידת
43 החסד) למידת הפחד והיראה (ששורשה במידת הגבורה) (כמבאר ענינה

(9) בהבא לקמן - ראה תו"א פרשתנו נו, א. תו"ח שם צח, ב ואילך. אוה"ת שם ע' ב'תתעז ואילך. (10) ישע"י מא, ח. וראה אגה"ק ס"ג. (11) ויצא לא, מב, וראה אגה"ק שם. (12) פמ"ה. (13) ראה תניא ספ"ח. פמ"ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המלך עליו השלום מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד אשר היא
 - 2 בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש נשמתו מבחינת שמאל הנקרא בשם
 - 3 יראק... הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון, אף על פי כן הוא רב וגדול מאד
 - 4 כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחינת ימין, ושתיהן הן מבחינת גילוי בלי
 - 5 גבול ומידה ושיעור. והנה שכתוב מה
 - 6 רב טובך, כלומר בלי גבול ומידה בין
 - 7 הטוב אשר צפנת ליראק ובין אשר
 - 8 פעלת לחוסים כך, שהם בעלי הביטחון
 - 9 שמבחינת ימין וחסדו וטובם הוא גם
 - 10 כן בבחינת גילוי והתפשטות נגד בני
 - 11 אדם ולא בבחינת צמצום והסתר
 - 12 כלל". ויתר על כן, לא זו בלבד
 - 13 שכל שלושת העניינים, הבאים בידיה
 - 14 משלושת האבות, קיימים בכל יהודי
 - 15 אלא ששנין זה ישנו בפעולת
 - 16 כל יום ויום, היינו כדבר קבוע
 - 17 ותמיד, שזהו מה שאומרים
 - 18 בתפלת העמידה תפלת שמונה
 - 19 עשרה הנאמרת בעמידה בכל יום
 - 20 "אלקי אברהם, אלקי יצחק
 - 21 ואלקי יעקב", ומזכירים את כל
 - 22 שלושת האבות, כי בתפלת כל
 - 23 יום ישנו שלש עבודות אלו
 - 24 ויש לשלב בתפילה את כל שלושת
 - 25 הרבנים האמורים של אהבה, יראה
 - 26 ורחמים.
 - 27 ועוד זאת, שעבודה זו
 - 28 שבעיקרה היא עבודה ורחנית, כאמור
 - 29 לעיל, מביאה בסופו של דבר גם
 - 30 לידי מעשה בלימוד התורה וקיום
 - 31 המצוות בפעל, וכמו בענין
 - 32 האהבה, שעל-ידי שפועל
 - 33 בעצמו (על-ידי ההתבוננות
 - 34 המתאימה כמבואר בחסידות
 - 35 בהרחבה כיצד ההתבוננות בגדולת ה'
 - 36 מעוררת רגש של אהבת ה' ורצון להתקרב אליו ולדבוק בו) גלוי אהבת
 - 37 ה', הרי זה מביא אותו את האדם שהתעורר ברגש של אהבת ה'
 - 38 למעשה בפעל, שעושה מה שהאהוב (הקב"ה) אוהב
 - 39 ורואה והרי התורה והמצוות הם רצון ה'. ועל-דרך-זה הוא בענין
 - 40 היראה, שעל-ידי התעוררות רגש היראה והפחד שבלבו, הרי
 - 41 הוא האדם שירא את ה' נמנע מלעשות הפך רצון ה', והינו
 - 42 לא הימנעות מלעבור עבירה (רק) מחמת יראת הענש הצפוי לעוברי
 - 43 עבירה וכיזא בזה, שגם זו יראת ה' אבל זוהי יראה בדרגה נמוכה אלא
- הכוונה גם להימנעות מעבירה מעצם יראת ה'. ועל-דרך-זה הוא
- בענין הרחמים, דלאחר שמתבונן בכל העניינים, של גדולת
- ה' הרי הוא בא לידי מסקנא שכל השגתו וכו' עד כמה שעלה
- בידו להבין ולהשיג בענייני אלוקות אינה בערך כלל, הרי זה, לאמיתו
- של דבר, ללא כל ערך, ללא יחס
- והשוואה, לגבי גדולת ה' באמת שהיא
- למעלה מעלה, לאין שיעור, ממה
- שהאדם מסוגל להבין ולהשיג ומזה
- מההכרה של ירחוק הערך והפער
- העצום בינו לבין גדולת ה', בא לידי
- רגש של רחמנות גדולה על
- נפשו¹⁵.
- ועוד זאת, קיים גורם נוסף שמעורר
- באדם רגש של רחמנות על נשמתו,
- שמתבונן שאין ביכולתו
- להשיג גדל הרחמנות על
- נפשו, כלומר, האדם מתבונן בכך
- שלאמיתו של דבר, בגלל שסוף סוף
- ההבנה וההשגה שלו בעניינים ורחניים
- מוגבלת, הוא לא מסוגל להבין עד כמה
- באמת גדולה הרחמנות על נשמתו
- (בגלל הירידה לגוף גשמי בעולם הזה,
- ובמיוחד אם האדם עשה היפך רצון ה')
- עד שמבקש מהקדוש-ברוך-הוא
- שיהיה "ברחמיה הרבים רחמי
- של הקדוש-ברוך-הוא שהם רבים
- במובן של בלי גבול, רחם
- עלינו"¹⁶ שיעור רחמים
- רבים מלמעלה וכו', שזהו
- ענינו של יעקב שמידתו היא מידת
- הרחמים (כנ"ל וכפי שהובא לעיל
- מספר התניא), הרי רגש זה
- ההכרה וההרגשה בגודל הרחמנות על
- נשמתו מביא אותו לידי מעשה
- בפעל (וכפי שמבואר בתניא שם
- שבעקבות הרחמנות, האדם מתעורר לדבוק בקדוש-ברוך-הוא ולהתאחד עימו
- וזאת על-ידי תורה ומצוות בפועל, "... התקשרות דיבור האדם בדבר ה' זו
- הלכה וכן מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה המצות. ובפרט
- מעשה הצדקה וחסד... ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון...").
- וזהו הפירוש הפנימי בדברי רש"י בתחילת הפרשה "וארא, אל
- האבות", ד"וארא" הוא כאמור לעיל בתחילת המאמר לשון עבר
- נגליתי ונראיתי בעבר וגם לשון הווה, הנני נראה ומתגלה, כי עבודת
- האבות בשלשה העניינים, אהבה יראה ורחמים, כמבואר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לעיל, שהייתה בעבר, בימי האבות, ישנה בהווה בכל אחד ואחד
- 2 מִיִּשְׂרָאֵל עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.
- 3 וַיֹּשֶׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, שְׁלֹא רַק שְׁעָצָם עֲבוֹדַת הָאֱבֹת עֲבוֹדַת ה'
- 4 בשלושת העניינים שהיו אצל האבות (אֶהְבֶּה יְרָאָה וְרַחֲמִים) יִשְׁנָה
- 5 תָּמִיד בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
- 6 וּבְנֵיו וּבְנֵי בָנָיו אַחֲרָיו עַד
- 7 סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד
- 8 מֵהֶם עוֹבֵד אֶת ה' בְּכָל אֶחָד מִשְׁלוֹשָׁה
- 9 עֲנִיִּינִים אֱלֹהִים אֵלָּא עוֹד זֹאת,
- 10 שֶׁגַם גִּלְיָה הֶאֱלֹקוֹת שְׁהִיָּה
- 11 אֲצֵל הָאֲבוֹת ("וַאֲרָא, אֵל
- 12 הָאֲבוֹת"), גַּם זֶה יִשְׁנֹו בְּכָל
- 13 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַד סוֹף
- 14 כָּל הַדּוֹרוֹת וְהֶאֱלֹקוֹת נִמְשַׁכְתָּ,
- 15 בְּעֵצָם, לְכָל יְהוּדִי, בְּכָל זְמַן וּבְכָל
- 16 מְקוֹם.
- 17 אֲמַנָּם אֶף-עַל-פִּי-כֵן¹⁷ לְמִרוֹת
- 18 גֹּדֵל הָעִלְיוֹ שֶׁל עֲבוֹדַת הָאֲבוֹת וְגֹדֵל
- 19 הָעִלְיוֹ שֶׁל גִּלְיָה הֶאֱלֹקוֹת שֶׁהִיָּה אֵל
- 20 הָאֲבוֹת, הֲרִי כְּתִיב¹ בְּהַמִּשְׁךְ
- 21 "וַאֲרָא אֵל אֲבֹרָהּ וְאֵל יִצְחָק וְאֵל
- 22 יַעֲקֹב", וְשָׁמִי הֲרִי לֹא נֹדַעְתִּי
- 23 לָהֶם, שְׁאֲצֵל הָאֲבוֹת אֲמַנָּם הִיָּה
- 24 גִּלְיָה אֱלֹקוֹת, אֲבָל לֹא הִיָּה גִלְיָה
- 25 שֵׁם הֲרִי, שְׁמוּרָה עַל אֱלֹקוֹת
- 26 בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת בִּיחֹד (וּכְמוֹבָא בְּקִבְלָה
- 27 וְחִסְדוֹת שֶׁשֶׁם הֲרִי נִקְרָא שֵׁם הַמִּיחֻד
- 28 וְשֵׁם הָעֵצָם) וְרַק לְמִשְׁה
- 29 יִנְאָמַר¹⁸ לִכֵּן אֲמַר לְבָנִי
- 30 יִשְׂרָאֵל אֲנִי הֲרִי, שְׁהִיָּה עַל-
- 31 יָדוֹ גִּלְיָה הֲרִי שְׁבִמְתֵּן-תּוֹרָה.
- 32 וְגַם עֲנִין זֶה לֹא רַק גִּלְיָה הֶאֱלֹקוֹת
- 33 שֶׁהִיָּה לְאֲבוֹת, אֲלֵא גַם גִּלְיָה הֶאֱלֹקוֹת
- 34 שֶׁהִיָּה רַק לְמִשְׁה רַבְּנוֹ בְּמִתֵּן תּוֹרָה
- 35 יִשְׁנֹו בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
- 36 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁהֲרִי לֹא רַק הַתְּכֻנוֹת
- 37 שֶׁל אֲהַבַת ה' וְיִרְאָה ה' וְיִמִּידַת הַרְחָמִים
- 38 שֶׁהִיָּה אֲצֵל הָאֲבוֹת בְּאוֹ לְבָנִי יִשְׂרָאֵל
- 39 בִּירוֹשָׁה אֲלֵא גַם עֲנִין הַתּוֹרָה
- 40 שְׁנִמְסַר עַל-יָדֵי מִשְׁה בְּמִתֵּן
- 41 תּוֹרָה הוּא בְּאִפְּן שֶׁל יְרוֹשָׁה,
- 42 וְלִכֵּן הוּא שִׁיב וְבֹא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
- 43 מִיִּשְׂרָאֵל (כְּמוֹבָא לְעִיל בְּתַחֲלִית
- 44 הַמֵּאמֵר שֶׁעֵצָם מִצִּיאָתוֹ כִּירוֹשׁ מִקְנֵה לוֹ אֶת הִירוֹשָׁה וְאִין זֶה תְּלוּי בְּמַעֲלוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הבאים, החל מהגילוי במתן תורה, על ידי משה רבנו, כמבואר לעיל, הרי
זה כולל במובן רחב יותר, גם לאחרית מתן-תורה, היינו, שגם
לאחרית העלוי של מתן-תורה הנ"ל, ישנו גם העלוי
ד'וארא, אל האבות", היינו עבודת האבות עבודת ה' במידות
של האבות, אהבת ה', יראת ה' ומידת
הרחמים, כמבואר לעיל.

ויש לומר הבאור בזה, כי
ענין הבטול של משה רבנו
שהוא הגורם את הגילוי של 'וארא'
במתן תורה פועל ויש לו השפעה
גם בעבודה בשלש הקוין
הנ"ל שתהיה באפן נעלה
יותר מכפי שהיא מצד עצמה (רק
בגלל 'ירוש' מהאבות), הן עבודת
האבה של אברהם, והן
היראה של יצחק, והן עבודת
הרחמים של יעקב, יהיה
באפן נעלה יותר. ועל-דרך
המבאר בתורת החסידות בענין
"בכל מאדך", שאף שעבודת
"בכל מאדך" היא למעלה
ממדידה והגבלה כנ"ל, וכיוון
שמדובר באהבת ה' שלמעלה מגבולות
וגדרים היה מקום לומר שהיא ענין
נעלה בעומק הנפש ואין לה קשר
והשפעה גלויה על מציאות האדם,
הרי לאמיתו של דבר יחד עם זה
הבטול של האדם לאלוקות (שהוא
המאפשר שאהבת ה' תהיה 'בכל'
מאדך, ללא גבול) הוא באפן
פזו שחודר בכל מציאותו ויש
לו השפעה על כל חלקי כוחות הנפש
ועל המציאות של האדם, גם החלקים
שהם מוגדרים ומוגבלים, וכדברי
המשנה²⁴ "בכל מאדך, בכל
ממונך", היינו שחודר רגש
הביטול לאלוקות ואהבת ה' ללא גבול,
גם בממונו של אדם שהוא
ה'יקום אשר ברגליהם"²⁵

ככתוב בתורה שדת ואבירם נבלעו באדמה יחד עם רכושם, כמאמר
רבתינו ז"ל²⁶ ... שה'יקום... ברגליהם' זה ממונו של אדם
שמעמידו על רגליו, שעל-ידי הבטול "בכל מאדך"

למעלה מהתחלקות שלש המדות הנ"ל ואין הוא נוטה לאהבה
יותר מאשר ליראה או להיפך אלא עבודתו נעדרת תחושות ונטיות אישיות כי
כל המציאות שלו בטלה ומבוטלת לאלוקות. וזהו העבודה מתוך ביטול
מוחלט למעלה מהעבודה בשלש המדות הנ"ל שהיא עבודה
מוגבלת ומוגדרת ולכן יש בה הבדלים

בין אהבה ויראה ולהיפך.
וזהו גם התוכן הפנימי של מה
שכתוב²¹ בתורה בפרשת 'שמע'
ישראל' ואהבת את ה' אלוקיך
ובכל נפשך ובכל מאדך, דהאבה "בכל לבבך
ובכל נפשך" הרי היא שיכת להתחלקות כחות
הנפש ומדות הנפש וכו', מה-שאין-כן "בכל
מאדך" היא למעלה מהתחלקות כחות הנפש,
כי עבודה זו היא למעלה ממדידה והגבלה²²,
כמאמר המשנה²³ "בכל מדה ומדה שהוא מודד
לך", תכלית הבטול.
ויש להוסיף בכל הנ"ל, שמה שאומרים
ש'וארא' הוא גם לשון עתיד, הרי זה
כולל גם לאחרית מתן-תורה, היינו, שגם לאחרית
העלוי של מתן-תורה הנ"ל, ישנו גם העלוי
ד'וארא, אל האבות", היינו עבודת האבות. ויש
לומר הבאור בזה, כי ענין הבטול של משה
רבנו פועל גם בעבודה בשלש הקוין הנ"ל
שתהיה באפן נעלה יותר, הן עבודת האבה
של אברהם, והן היראה של יצחק, והן עבודת
הרחמים של יעקב, יהיה באפן נעלה יותר.
ועל-דרך המבאר בענין "בכל מאדך", שאף
שעבודת "בכל מאדך" היא למעלה ממדידה
והגבלה כנ"ל, הרי יחד עם זה הבטול הוא
באפן פזו שחודר בכל מציאותו, וכדברי
המשנה²⁴ "בכל מאדך, בכל ממונך", הינו
שחודר גם בממונו של אדם שהוא ה'יקום אשר
ברגליהם"²⁵ כמאמר רבתינו ז"ל²⁶ זה ממונו
של אדם שמעמידו על רגליו, שעל-ידי הבטול

ויש להוסיף בכל הנ"ל, שמה שאומרים ש'וארא' הוא
גם לשון עתיד, ואין הכוונה רק לכך שהקדוש-ברוך-הוא התגלה אל
האבות בעבר, אלא גם לעתיד, היינו ההתגלות האלוהית לבני ישראל ברורות

(21) ואתחנן ו, ה. (22) תו"א מקץ לט, ג. לקו"ת שלח מב, ג. דרמ"צ קס, ב. ובכ"מ. וראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת
ה', בכל לבבך, נפשך ומאדך ס"ד. וש"נ. (23) ברכות נד, א. (24) ברכות, שם. (25) עקב יא, ו. (26) סנהדרין קי, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כְּדָבְעִי, הָרִי שֵׁם הָוְי' מֵאִיר גַּם בְּמִמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם הֵייוּ אפילו
2 בדברים השייכים למציאותו הגשמית שהיא מציאות מוגבלת ומוגדרת.
3 וּבְלִשׁוֹן רְבוּתֵינוּ ז"ל²⁷ בגמרא, במאמר המבאר את מהותו של האדם
4 הבטל לאלקות עד כדי כך שהביטול חודר ומאיר גם במציאות הגשמית שלו
5 "כִּי מֵטָא לְמוֹדִים, מִנְפָּשִׁיהּ
6 פְּרַע", כאשר מגיע ל'מודים' (אמירת
7 'מודים אנחנו לך' בתפילה) מעצמו הוא
8 כורע, מבלי שיהיה צריך להתכוון
9 בצורך לכרוע או לעשות הכנות לכך,
10 כיון שֶׁהַבְטוּל הוּא בָּאֶפֶן פְּנֵה
11 שֶׁבְטַל בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, מבלי
12 להתכוון ולהתכוון לכך וְאִין צָרִיף
13 שוֹם הַתְּבוֹנָנוֹת עַל זֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶה נִרְמָז גַּם בְּמֵה
14 לוֹמַר, שֶׁזֶה הַתּוֹכֵן שֶׁל הַבִּיטוּל,
15 נִרְמָז גַּם בְּמֵה שְׁמֵאֲמֵר רַ"ל
16 זֶה הוּא לְגַבִּי "מוֹדִים", שֶׁזֶה
17 עֵינֵי הַהוֹדָא (המתפרש הן בלשון
18 תורה והן בלשון הוראה, כמו אדם
19 המורה לחברו שהצדק איתו) רִמָּז
20 לְעֵנֵן הַבְטוּל וְהַהוֹדָא²⁸,
21 שְׁמוּדָה שֶׁלֹּא הִיא הַמְצִיאוֹת
22 האמיתית והיחידה וּבְטַל בְּתַקְלִית
23 ולמציאות שלו אין כל ערך. וְכֵן הוּא
24 גַּם בְּעֵנֵן זֶה, שֶׁל 'וארא' בדורות
25 הבאים, החל ממתן תורה, שְׁעַל-יָדֵי
26 הַבְטוּל - גַּם הָעֲבוֹדוֹת
27 דָּאֲהָבָה וְיִרְאָה וְרַחֲמִים
28 נַעֲשִׂים בָּאֶפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר מִכִּפִּי
29 שהן מצד עצמן, ללא הביטול.
30 וְהֵנָּה כְּשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת הָאֱבוֹת
31 נִמְשָׁקֶת וְעוֹבְרַת בִּירוּשָׁה
32 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
33 ולכל יהודי בכל מקום ובכל זמן ניתן
34 הכוח לעבוד את ה' בשלושת
35 האופנים שבהם הייתה עבודת
36 האבות, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא
37 בְּנוֹגֵעַ לְבִרְכוֹת הָאֱבוֹת, שֶׁכָּל
38 הַבִּרְכוֹת שֶׁל הָאֱבוֹת
39 נִמְשָׁקוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
40 ובכל מקום.
- ביאור בדרך אפשר
וְהֵי-רִצּוֹן, שִׁיקְיָמוֹ בְּנוֹ כָּל הַבִּרְכוֹת, וּבְפֶרֶט בִּרְכַּת יִצְחָק
שבירך את יעקב 'יתן לך...' שְׁהִיא הָעֵקֶר, בְּמִבְאֵר בְּדִרוּשֵׁי מאמרי
החסידות של ראש-השנה²⁹ בְּמַעַלַת יִצְחָק שֶׁעֵנֵנוּ הוּא תַּגְבֵּרַת
הַחַיּוּת, שֶׁזֶה הַתַּגְבּוּרַת שֶׁל הַחַיּוּת מִתְגַּלָּה בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה, כמבואר
ב'שער התקיעות' ב'סידור עם דא"ח
[דברי אלקים חיים], "... שדווקא את
בחנית גבורות דיצחק צריך להמתיק
בחסידים שאז הן יותר טובים לעולמות
מבחינת כוח החסידים עצמם לפי
שעיקר ההשפעה בריבוי אור וחיות
ביותר אינו אלא על ידי בחינת
הגבורות דווקא לפי שיש בהם תגבורת
אור וחיות בכוח עצום יותר מכוח
החסידים, וראיה מהדרם הוא הנפש
שהוא בבחינת הגבורות והוא עיקר
המחייה לאדם כו' וכן כל השפעות
בריבוי גדול הוא על ידי הגבורה כמו
הגשמים שיורדים בגבורה ובני חיי
ומזוני במזל תליא בבחינת גבורות
ולא בזכות היכל החסד...".
וְעֵנֵן זֶה הוּא בְּגִלּוֹי בְּמִיחָד
בְּכָל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, שָׁבוּ מִתְגַּלָּה
מחדש ונמשך מלמעלה למטה גִּלּוֹי
הָאוֹר שְׁבִרֹאשׁ-הַשָּׁנָה³⁰,
בְּמִבְאֵר בְּכֵמָה מְקוֹמוֹת³¹
בחסידות שְׁהַמְשָׁכָה בְּרֹאשׁ-
הַשָּׁנָה מִתְחַלֶּקֶת לִ"ב
חֲלָקִים, וְכָל חֶלֶק מִתְגַּלָּה
בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ, וּבְפֶרֶט בְּשִׁבְת
מְבָרְכִים שְׁלֹפְנֵי-זֶה הַשִּׁבְת
שלפני ראש חודש בְּאֶשֶׁר מְבָרְכִים
אֶת הַחֹדֶשׁ, בְּכַח בִּרְכַת
הַקָּב"ה שֶׁבִּרְךָ אֶת חֹדֶשׁ
תִּשְׁרִי בְּבִרְכַּת "אַתֶּם³² נִצְבִּים
הַיּוֹם כְּלָכֶם" וְגו'.".
(וכפי שמובא בלוח 'היום יום':
"אדמו"ר הזקן סיפר: בחייתי
במעורר ששעתי ממורי ורבי הרב
המגיד ממזריטש בשם מורי ורבי הבעל-שם-טוב נשמתו-עון: החודש
השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו

(27) ירושלמי ברכות פ"ב סוף ה"ד, תוד"ה עיין - שבת קיח, ב. וראה לקו"ד ח"א קמב, א. קונטרס חנוך לנער ע' 9 ואילך.
סה"מ תשי"א ע' 246. (28) ראה לקו"ת בלק עא, א. ובכ"מ. (29) סידור עם דא"ח שער התקיעות רמז, א"ב. (30) ראה ד"ה
והחרים תרל"א ע' סה. תרנ"ח ע' קפ ואילך. ד"ה ויאמר לו יהונתן תשמ"ז. (31) לקו"ת נצבים מו, ב. מז, ב. מאמרי אדה"ז:
תקס"ו ע' רסג; תקס"ז ע' שמ ואילך; תקס"ח (כרך א) ע' תקכט. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' רסח ואילך. אוה"ת
ברכה ע' איתתפט ואילך. ד"ה ויאמר לו יהונתן עזר"ת. ועוד. (32) ר"פ נצבים (כט, ט). (33) "היום יום" כה אלול.

שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשמ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון חודש אלול, ובכוח זה ישראל
 - 2 מברכים את החודשים י"א פעמים בשנה, כתיב אתם ניצבים היום, דהיום קאי
 - 3 על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמו שכתוב ויהי היום ג' ותרגם והווה יום
 - 4 דינא רבא, ואתם ניצבים קיימים ועומדים, והיינו שזוכים בדין, ובשבת שלפני
 - 5 ראש השנה שהוא שבת האחרון
 - 6 חודש אלול קוראין אז פרשת אתם
 - 7 נצבים, דהוה ברכתו של הקדוש-בירוך
 - 8 הוא, כשבת מברכים חודש השביעי
 - 9 שהוא המשובע והמשובע ברוב טוב
 - 10 לכל ישראל על כל השנה).
 - 11 ובפרט שהולכים לקרא
 - 12 בתפילת מנחה של שבת פרשת וארא
 - 13 פרשת "בא אל פרעה", ועל
 - 14 המשמעות של 'פרעה' בצד הקדושה
 - 15 נאמר בוהר דביה אתפריעו כל
- 1 נהורין³⁴. שבו נתפתו ונקרעו כל האורות, ומכל זה מוכן,
- 2 שעל-ידי שלמות עבודה זו עבודת ה' באותם שלושה עניינים
- 3 שהאבות עברו את ה' ומתוך ביטול מוחלט, כמבואר לעיל באריכות באים
- 4 בקרוב ממש לבנות בית המקדש השלישי, החוט המשלש אשר לא במהרה
- 5 ינתק³⁵, עד לקדש-הקדשים, 'יחידה' במקום,
- 6 ביחד עם 'יחידה' שבישראל, 'יחידה' ליחד³⁶,
- 7 בגאולה האמתית והשלמה עלי-ידי משיח צדקנו.
- 1 לקדש-הקדשים, 'יחידה'
- 2 הדרגה העמוקה ביותר בנשמה נקראת
- 3 'יחידה' ומעין זה יש גם בבחינה
- 4 הנעלית ובפנימית ביותר במקום,
- 5 ביחד עם 'יחידה' שבישראל,
- 6 "יחידה ליחד³⁶", חיבור ויחד
- 7 בין ה'יחידה' שבנשמה עם אחדות ה'
- 8 (תכלית הביטול, כאמור לעיל)
- 9 בגאולה האמתית והשלמה
- 10 עלי-ידי משיח צדקנו.

(34) זח"א רי, א. (35) קהלת ד, יב. (36) פיוט הושענות (יום ג').

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' ב

- 1 מסרתי לך, וזה – הנתבע אומר, לא היה הבית מלא אלא עד החלון,
 - 2 חייב הנתבע שבועת מודה במקצת, כיון שהתביעה וההודאה היו
 - 3 בדברים מסוימים.
- 1 משנתנו מפרטת דברים מסוימים שנתמעטו מפרשת שבועה, ואף
- 2 אם יש בהם טענה הראויה לחייב שבועה, אין נשבעים עליהם:
- 3 ואלו דברים שאין נשבעין עליהם, העקרים הכנעניים, והשטרות,
- 4 והקרקעות, וההקדשות.
- 5 דינים נוספים בדברים אלו: אין כהן – בעבדים, שטרות, קרקעות
- 6 והקדשות תשלומי כפל – הגונבם אינו חייב לשלם כפל, ולא
- 7 תשלומי ארבעה וחמשה – אם גנב שור או שה של הקדש וטבחיו או
- 8 מכרו אינו מתחייב בתשלומי ארבעה וחמשה. שומר חנם הטוען
- 9 שהפקדון גנב או אבד אינו נשבע – אינו צריך לישבע כדי להפטר.
- 10 נושא שכן ו-שומר שכן אינו משלם עליהם אם גנביו או נאבדו.
- 11 רבי שמעון מחלק בפטור של הקדש ואומר, קדשים שחייב
- 12 באחריות – קרבות שאם אבדו חייבים בעליהם להביא אחרים
- 13 תחתיהם, נשבעין עליהם, דכיון שחייב באחריותם הרי הם נחשבים
- 14 כשלו ולא של הקדש. ואילו קדשים שהבעלים אינו חייב באחריותם
- 15 הרי הם נחשבים כשל הקדש, ואין נשבעין עליהם.
- 16 המטנה מביאה מחלוקת בענין שבועה על קרקע: רבי מאיר אומר,
- 17 יש דברים שהם בקרקע, ואין נחשבים בקרקע לענין הדינים המנויים
- 18 לעיל, ואין חקמים מודים לו. ביצה, הטוען לחברו עשר גפנים ו-עצי
- 19 גפן מעונות ענבים מסרתי לך לשמור בקרקעי, והלה אומר, הגפנים
- 20 שמסרתי לי אינן אלא חמש, ונמצא שהודה במקצת הגפנים, רבי
- 21 מאיר מחייב שבועה על השאר מדין מודה במקצת, כיון שאין דין
- 22 הגפנים כ'קרקע' שאין נשבעים עליה, וחקמים אומרים, כל המקושר
- 23 לקרקע הרי הוא בקרקע, ואין נשבעים עליו.
- 24 דין נוסף בחיוב שבועה: אין נשבעין אלא על תביעת והודאת דבר
- 25 שפסדה ושבמשקל שבושה: אין נשבעין. ביצה, טען התובע, בית מלא פירות
- 26 מסרתי לך, וכן אם תבעו ואמר לו, כים מלא מעות מסרתי לך,
- 27 ועתה אינם מלאים. והלה אומר, אני יודע כמה היה, אלא מה
- 28 שהנחת אתה נוטל, פטור הנתבע משבועה, מפני שלא היתה
- 29 התביעה על משקל או מנין מסוים. אבל אם זה – התובע אומר, בית
- 30 מלא עד היום ו-קורה של קומה עליונה הבולטת לתוך הבית)
- 1 שנינו במשנה: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות, אין בהם
- 2 תשלומי כפל. מבארת הגמרא: דין זה, שהגונבם פטור מתשלומי
- 3 כפל, מכל – מנין לנו. דתנו רבנן, נאמר בפרשת תשלומי כפל (שמות
- 4 כב ח) 'על כל דבר פשע', וזהו לשון 'כפל', הכולל כל דבר הגנב,
- 5 ובהמשך הפסוק נאמר 'על שור ועל חמור ועל שה ועל שלמה', הרי
- 6 זה 'פשת', שפירטה התורה דברים מסוימים שיש בהם חיוב כפל,
- 7 ובסוף הפסוק נאמר 'על כל אבדה', ובוה שוב חזר הפסוק וקלל כל
- 8 דבר, והרי זה 'כפל ופשת וכלל', ואופן הלימוד בוה הוא שאי אתה
- 9 ין לרבות מהכלל אלא דבר שהוא כעין הפשת, ולפיכך יש לדרוש
- 10 מה הפשת מפורש בפסוק שהוא דבר המסולל, וגופו מומן, כך יש
- 11 ללמוד מהכלל שאף כל דבר המסולל וגופו מומן יש בו חיוב כפל,
- 12 ויצאו מכלל זה קרקעות, שאין הם מסוללים, וכן יצאו עקרים
- 13 כנעניים, שהוקשו לקרקעות, ויצאו שטרות, שאף על פי שהן
- 14 מסוללים, אין גופן מומן – שאין שוויו מצד הנייר אלא הוא משמש
- 15 כראיה להלוואה. והקדש נתמעט מתשלומי כפל, משום ש'רעהו'
- 16 פתח בפסוק, שנאמר (שם) 'שלם שנים לרעהו', ובא הפסוק ללמד
- 17 שדווקא לרעהו יש חיוב תשלומי כפל, ולא להקדש.
- 18 שנינו במשנה לגבי עבדים, שטרות, קרקעות והקדשות (ולא
- 19 תשלומי כפל) ולא תשלומי ארבעה וחמשה.
- 20 מבארת הגמרא: מאי מעמא שאין בדברים אלו תשלומי ארבעה
- 21 וחמישה. משום שרק תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא שישלם
- 22 מי שגנב וטבח או מכר, וחייב זה כולל את הכפל ועוד שנים או
- 23 שלשה, ולא חייבה התורה תשלומי שלשה וארבעה, ומאחר
- 24 שדברים אלו נתמעטו מחיוב כפל, וכמו שהתבאר, אי אפשר
- 25 לחייבו על טביחה ומכירה אלא שלשה וארבעה, ומחמת כן נפטר
- 26 לגמרי.
- 27 שנינו במשנה לגבי עבדים ושטרות קרקעות והקדשות: שומר חנם
- 28 אינו נשבע.
- 29 הגמרא מביאה את המקור לדין זה: מנא הני מילי – מנין לנו דין זה,
- 30 דתנו רבנן,

בס"ד. שיחת שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- א. דובר¹ כבר פעמים רבות, שכל הענינים שבתורה, לא רק הדינים, אלא גם הסיפורים², הם הוראה¹
 — תורה מלשון הוראה³ — בכל זמן ובכל מקום, עד סוף כל הדורות. וזהו ענין נצחיות התורה.
 והיינו, שגם הסיפורים והמאורעות הקשורים עם מעמד ומצב שאינו שייך בדורותנו אלה, הנה מצד
 נצחיות התורה, גם הם הוראה בכל דור.
 האמור הוא בנוגע לכל סיפורי התורה, ומכל-שכן הסיפורים אודות יציאת מצרים:
 מצות זכירת יציאת מצרים היא בכל יום, כיון שענין יציאת מצרים ישנו בעבודה הרוחנית של האדם
 בכל יום, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן באריכות בתניא⁴ וב'תורה אור'⁵. ואם כן, בוודאי שכל הסיפורים
 שהתורה מספרת אודות אופן יציאתם של ישראל ממצרים בגשמיות, הם הוראה גם באופן "יציאת
 מצרים" ברוחניות.
 התחלת יציאת מצרים היתה על-ידי עשר המכות, שעל-ידם נשברה גאוות פרעה וגאוות מצרים. והרי
 זהו תוכן פרשתנו, שבהם מסופר אודות המכות — דם, צפרדע כו'.
 ב. התחלת פרשתנו היא אודות קושי השעבוד והגלות במצרים.
 הפרשה מתחילה בתיבות "וארא אל אברהם גו'", שהם מענה הקב"ה למשה רבינו על שאלתו (בסוף
 פרשת שמות) "למה הרעותה לעם הזה גו' והצל לא הצלת את עמך".
 הגלות היתה קשה כל כך, והחושך חזק כל כך — חושך כפול ומכופל — עד שאפילו אצל משה רבינו,
 שהוא תכלית החכמה והשכל דקדושה, הנה אפילו בשכלו לא היה מקום לזה, ושאל "למה הרעותה לעם
 הזה".
 וגם לאחריו כן, כאשר משה רבינו מסר לישראל את מענה הקב"ה "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'
 והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו'"⁶ וד' לשונות של גאולה — "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח
 ומעבודה קשה"⁷.
 אפילו הגילוי היוצא מגדר הרגיל של שם הוי', שנתגלה אז, כמו שכתוב "לכן אמור לבני ישראל אני
 הוי'",⁸ שהוא גילוי נעלה ביותר — לא שבר גילוי זה את הגלות אצלם, ולכן "ולא שמעו אל משה גו'".
 ובוודאי שהאשמה לא היתה מצד השליח שמסר את דברי הקב"ה, שהרי השליח היה משה רבינו,
 ש"שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"⁹, דהיינו שאפילו הגוף הגשמי דמשה היה צינור וכלי למסור
 את דברי הקב"ה כמות שהם.
 — כידוע¹⁰ החילוק בין משה לכל הנביאים, שאצל כל הנביאים היה צריך להיות התפשטות הגשמיות
 בשעת הנבואה, כיון שגופם הגשמי לא היה כלי לזה, ואפילו לאחר-יזה — התנבאו ב"כה" (בבחינת דמות
 בלבד), אבל משה רבינו בשעת הנבואה "עומד על עמדו", והתנבא ב"זה"¹¹, כיון שגופו הגשמי היה
 צינור וכלי למסור את דבר הוי' כמות שהוא. —

(7) שם, ט.

(8) לאחריו ש"וארא אל אברהם גו' בא"ל שדי' ושמי הוי' לא
 נודעתי להם", דהיינו שזהו גילוי שלא נתגלה גם להאבות
 (מהנחה בלתי מוגה).

(9) ראה זח"ג רלב, א (ברע"מ). ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג,
 טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט.

(10) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו.

(11) ספרי ופרש"י ר"פ מטות.

(1) שיחה זו (עד סוסי"ג) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
 (באדינות), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 119 ואילך. במהדורא זו
 ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) ראה זח"ג קנב, א.

(3) ראה שם נג, ב. גו"א (למהר"ל מפראג) ר"פ בראשית בשם
 הרד"ק (לתהלים יט, ח).

(4) פמ"ז.

(5) פרשתנו נז, ב ואילך.

(6) פרשתנו ו, ו.

- 1 ונוסף לזה היה זכרון זכות אבות, שהזכיר הקב"ה בתחילת דיבורו: "וארא אל האבות"¹², שזכרון
- 2 זכות אבות הוא סיוע גדול, כפי שמצינו במשנה¹³ שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון",
- 3 "להזכיר זכות ישני חברון"¹⁴, שזהו סיוע בעבודת הקרבנות בכלל ובקרבן תמיד בפרט.
- 4 יתירה מזו: זכרון זכות אבות היה על-ידי הקב"ה בעצמו, שזהו סיוע גדול ביותר.
- 5 ומבלי הבט על כל מעלות אלו: (א) גילוי שם הוי' וד' לשונות של גאולה; (ב) הגילוי על-ידי משה;
- 6 (ג) הזכרת זכות אבות; (ד) ועל-ידי הקב"ה בעצמו – כל זה עדיין לא פעל עליהם התחלת שבירת הגלות,
- 7 ולא הונח אצלם ענין הגאולה.
- 8 ולא זו בלבד שלא הונח אצלם ענין זה באופן של ראייה – התאמתות גדולה ביותר – אלא אפילו
- 9 באופן של שמיעה¹⁵ – הבנה והשגה בלבד¹⁶ – לא הונח אצלם הדבר, "ולא שמעו גו'".
- 10 ג. כל האמור – מבואר בתחילת הפרשה. אבל בהמשך הפרשה מסופר אודות המכות, שדוקא הם
- 11 התחילו לשבור את הגלות, מבלי הבט על חזקה וחזקה, כנ"ל.
- 12 וזוהי הוראה בעבודת כל אחד ואחד, בכל יום, ביציאת מצרים הרוחנית:
- 13 מבלי הבט על כך ש"מצרים" הוא אצלו בתוקף גדול – הן אם זה בחינת מצרים דקדושה, דהיינו
- 14 שעבודתו היא על-פי טעם ודעת, ובמילא עבודתו היא מוגבלת, מצרים וגבולים, או אפילו אם זה מצרים
- 15 דלעומת-זה, דהיינו שאפילו העבודה שעל-פי טעם ודעת חסרה אצלו – אף-על-פי-כן, על-ידי עבודת
- 16 המכות, ביכולתו לשבור את החזקת דמצרים, ולפעול גאולה בנשמתו.
- 17 ד. המכה הראשונה ששברה את גלות מצרים היתה – דם. המים – מי הנילוס – נהפכו לדם.
- 18 טבע המים הוא קר ולח¹⁷. בכלל, קרירות היא היפך הקדושה, כי קדושה היא חיות, כמו שכתוב
- 19 באבות דרבי נתן¹⁸: "עשרה נקראו חיים", ומונה לכל לראש ש"הקב"ה נקרא חיים", ולאחר-יזה מונה
- 20 את כל הדבוקים בהקב"ה. חיות מביאה עמה חמימות, אבל קרירות – היא היפך החמימות והחיות
- 21 דקדושה.
- 22 כלומר: הדבר הראשון שצריכים לשבור הוא – הקרירות. כאשר ישנה קרירות לעניני קדושה, מתחילים
- 23 מזה כל הענינים המנגדים לקדושה. ולכן היתה המכה הראשונה במים – קרירות.
- 24 ה. באיזה מים היתה המכה? – מספרת התורה¹⁹: "מים אשר ביאור"²⁰ – במי נהר הנילוס.
- 25 בקרירות ישנם שני אופנים: (א) קרירות לעניני העולם, שבאה מצד הקדושה. (ב) קרירות לעניני
- 26 קדושה, שהיא התחלת כל הקליפות, כנ"ל.
- 27 וכן ישנם שני סוגי מים: (א) מים הבאים מלמעלה, כמו שכתוב²¹: "למטר השמים תשתה מים", שהוא
- 28 הקרירות דקדושה. (ב) מים שמתחת לארץ – קרירות דקליפה.
- 29 מי נהר הנילוס היו מדרגא השניה, ולכן נאמר²² בנוגע לנילוס, הלשון "עולה לקראתו", כיון שאינו
- 30 בא מלמעלה, אלא מהמים שמתחת לארץ.
- 31 ומי נילוס אלו – דהיינו הקרירות לקדושה – היו ה'עבודה זרה' של מצרים, שמשם נמשכו כל מיני
- 32 רע. ולכן, כשהתחילה השבירה דגאון מצרים, היתה לכל לראש שבירת מי היאור – ענין הקרירות.

בראי', ולכן קל יותר לבוא אלי' (מהנחה בלתי מוגה).

(17) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ב.

(18) פל"ד, יו"ד.

(19) פרשתנו ז, כ.

(20) ראה זח"ב כח, ב.

(21) עקב יא, יא.

(22) אגדת בראשית פמ"ב. פרש"י עה"ת ויגש מז, יו"ד.

(12) פרש"י ריש פרשתנו.

(13) יומא כח, סע"א. תמיד ל, א.

(14) לשון הרשב"א בשו"ת ח"א סתכ"ג. וראה פרש"י יומא

שם, ריש ע"ב ד"ה ואיבעית (מירושלמי יומא פ"ג ה"א).

(15) ראה תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(16) כידוע (מכילתא יתרו יט, ט) ש"אינה דומה שמיעה לראי",

כיון שההתאמתות בשמיעה היא פחותה הרבה מההתאמתות

1. מה נעשה מהמים? – הם נהפכו לדם. דם הוא חיות, חמימות, כמו שכתוב²³ "כי הדם הוא הנפש".¹
2. ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם – במקום הקרירות נעשה חמימות, ד"מיניה וביה אבא לשדי ביה נרגא"²⁴.²
- 3.
4. ובזה יובן גם הטעם שבתחלה נאמר²⁵ שהמים ישתנו "לדם ביבשת", ולכאורה, מה נוגע להוסיף תיבת "ביבשת"? אלא הענין הוא, כיון שיבשה אין בה אפילו מעלת הלחלוחית – דביקות, והחידוש היה שאפילו ביבשה יהיה חיות.³
- 5.
- 6.
7. ז. בארבעת הסוגים דומם, צומח, חי ומדבר – הסוג שהחיות שבו מועטה יותר, רחוק הוא יותר מהקדושה, שהרי קדושה היא חיות, כנ"ל. דומם – הוא הדבר הרחוק ביותר מקדושה, אחריו צומח, ואחריו חי. וכן הוא גם בד' העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה – שעשיה, שבו הרע גובר, הוא בדוגמת דומם²⁶, וכן הלאה.
- 8.
9. מים ודם – הם קרירות וחמימות כפי שהם בדומם, אבל גם בבעלי-חיים ישנו ענין הקרירות. ומובן, שזהו בעיקר באותם בעלי-חיים שנבראו מהמים. בין עשר המכות – אלו הם הצפרדעים, "ושרץ היאור צפרדעים"²⁷, כמו בבריאת הדגים בששת ימי בראשית²⁸, ועד שצפרדע שטה בנהרות וכו', כמסופר בגמרא ומדרש²⁹, שכדי שעקרב יוכל לעבור את הנהר, מושיבים אותו על צפרדע, והצפרדע מעבירתו את הנהר.
- 10.
11. – עקרב גם הוא בטבע קר, ותוקף הקרירות³⁰. ומכל-מקום אינו מים, אינו היפך בתכלית מאש, ולכן אינו יכול לשוט. אבל צפרדע היא בריאת המים³¹, היפך האש.
- 12.
13. ח. ובזה יובן מה שמצינו רבותא בנוגע לצפרדעים – שדוקא הם נכנסו "בתנורין", ולכאורה, מהו החידוש בזה?
- 14.
15. – חכמינו ז"ל לומדים מכך שהיתה להם מסירות-נפש³², שכיון שהקב"ה ציוה אותם ללכת בכל ארץ מצרים, נכנסו גם בתנורים. אבל אין זה ביאור למה לא היה כן גם בכנים וערוב.
- 16.
17. אבל על-פי האמור לעיל מובן הדבר: בכך הראו מסירות-נפש בתכלית, אפילו מן הקצה אל הקצה, כמו צפרדעים שהם מן המים – "ושרץ היאור", ואף-על-פי-כן נכנסו בתנורים בוערים – אש, היפך מן הקצה אל הקצה.
- 18.
19. ט. הצפרדע באה כדי להכות את כל התחום של פרעה, דהיינו הקרירות דקדושה לענינים של גשמיות וחומריות.
- 20.
21. וזהו הענין בכך שהצפרדעים נכנסו "בתנורין ובמשארותין", דהיינו שהלכו לכבות את החום וגבהות-הרוח השקרית של ה'קליפה', כי גם ב'לעומת זה' ישנו ענין החמימות.
- 22.
23. ואף שדובר לעיל שקליפה היא קרירות, מ"מ, כדי שיוכל להיות ענין הבחירה, בהכרח שיהיה ב'קליפה' איזה דמיון לקדושה, לכל הפחות "כקוף בפני אדם"³³, ולכן גם ב'קליפה' ישנו ענין החום – הרתיחה ("דער קאך") בעניני עולם הזה.
- 24.
25. י. ההוראה מהאמור ב'עבודה':
- 26.
27. בכדי להיפטר ולצאת ממצרים דלעומת-זה, (על-דרך-זה הוא גם אופן היציאה ממצרים דקדושה, עבודה שעל-פי טעם ודעת. אבל מה שנוגע בעיקר היא היציאה ממצרים דלעומת-זה)
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.
- 32.
- 33.

(29) נדרים מא, א. קה"ר פ"ה עה"פ (קהלת ה, ח) ויתרון ארץ.

(30) ע"ז כח, סע"ב.

(31) שמו"ר פ"י, ג.

(32) פסחים נג, ב. שמו"ר שבהערה 28. וראה זח"ב כט, ב.

(33) זח"ב קמח, ב. וראה ב"ב נח, א. וראה גם יהל אור ע' שנח.

(23) פ' ראה יב, כג.

(24) סנהדרין לט, ב (כ"ה הלשון בתניא (פל"א). ובגמרא: ניוזל

בי נרגא).

(25) שמות ד, ט.

(26) ראה לקו"ש ח"ו ע' 108. וש"נ.

(27) פרשתנו ז, כח.

(28) שמו"ר פ"י, ב.

- 1 יש להכניס חמימות וחיות בעניני הקדושה, כי התחלת כל מיני רע היא הקרירות.
- 2 יכולים לחשוב: מה הרעש כל כך שאין חיות והתלהבות ("קאָך") בקדושה, הרי אינו עושה דברים
- 3 הפכיים, ולמי איכפת שאין חיות והתלהבות בקדושה?
- 4 יש לדעת, שאין זה כמו שחושבים, שאפשר להיות לא כאן ולא שם (ללא חיות והתלהבות בקדושה,
- 5 וגם ללא חיות והתלהבות בעניני רע), כי, אם יש קרירות לקדושה, נעשים מונחים סוף-סוף בטומאת
- 6 מצרים, רחמנא-ליצלן.
- 7 ולכן משקיע היצר-הרע כוחות והשתדלות רבים כל כך כדי לקרר יהודי שלא יתפעל מאלקות, שאפילו
- 8 בשעה שרואה נס ומופת גלוי, בא אליו היצר-הרע וטוען: מה לך להתפעל מענין זה, הרי אתה עצמך
- 9 מאמין שכל הענינים באים מהקב"ה, והקב"ה הוא כל יכול, שלגביו כל העולמות אינם תופסים מקום,
- 10 ואם כן פשיטא ששלש אותיות אינם תופסים מקום אצלו, וביכולתו להחליף צירוף אותיות "חמץ" בצירוף
- 11 אותיות "שמן", ו"מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק"³⁴, ומדוע צריך אתה להתפעל ולצאת
- 12 מהכלים?
- 13 כוונת היצר-הרע היא לקרר אותו מהתפעלות אלקית, ולפעול בו קרירות לקדושה, שזהו המקור
- 14 לטומאת מצרים.
- 15 ולכן יש לזכור שהדבר הראשון שיש לעשות כדי להיפטר מ"מצרים" הוא – "דם", להתחיל לחיות
- 16 ולהתלהב בענינים של קדושה.
- 17 וכשם שצריך לפעול בעצמו את החמימות בקדושה – דם, כך צריך הוא לפעול בעצמו את הקרירות
- 18 לעניני העולם – צפרדע, שהם הם ב' התנועות ד"סור מרע" – צפרדע, "ועשה טוב" – דם, ועל-ידי שתי
- 19 תנועות אלו וענפיהם יוצאים ממצרים.
- 20 יא. בכלל, סדר העבודה הוא – תחלה "סור מרע", ולאחרי-זה "ועשה טוב", על-פי המשל הידוע³⁵,
- 21 שכאשר רוצים לעשות דירה למלך בשר ודם, הרי לכל לראש יש לפנות את כל הדברים המלוכלכים כו',
- 22 ורק אז אפשר להכניס כלים נאים ולעשותה דירה ראויה למלך.
- 23 זהו סדר מלמטה למעלה. אבל מלמעלה למטה הסדר הוא להיפך – תחלה "ועשה טוב" ולאחרי-זה
- 24 "סור מרע", דהיינו שמגלים מלמעלה גילויים נעלים ביותר, הפועלים שיהיה "סור מרע".
- 25 ומכיון שהמכות באו מלמעלה, לכן תחלה היה דם – "ועשה טוב", ולאחרי-זה צפרדע – "סור מרע".
- 26 יב. אף שסדר זה הוא מלמעלה למטה, מכל-מקום, כיון שכל הסיפורים בתורה הם הוראה לכל הדורות
- 27 בעבודתנו, כנ"ל, הרי גם ענין זה הוא הוראה שצריך להיות גם סדר של התחלה ב"ועשה טוב".
- 28 וכמאמר אדמו"ר מהר"ש³⁶: "די וועלט זאָגט אַז מ'קען נישט אַרונטער דאַרף מען אַריבער, און איך
- 29 האַלט אַז מ'דאַרף לכתחילה אַריבער" (העולם סבור שכאשר אי-אפשר לילך מלמטה יש לדלג מלמעלה,
- 30 ואני סבור שצריכים לכתחילה לדלג מלמעלה).
- 31 צריך להיות גם סדר של הליכה לכתחילה למעלה יותר, לגלות ריבוי אור, ואזי יִדְחָה כבר החושך
- 32 בדרך ממילא.
- 33 יג. מעין זה הוא גם החילוק בין גליא דתורה לפנימיות התורה. מצד גליא דתורה הסדר הוא בדרך
- 34 מלמטה למעלה, מן הקל אל הכבד. מצד פנימיות התורה, הסדר הוא להיפך – מתחילים מיד באור.
- 35 ובפרט בדורות האחרונים, מגלים פנימיות התורה לכל, ולא מעמידים תנאים ולא דורשים הכנות שהיו
- 36 דרושים בעבר כדי להתחיל ללמוד פנימיות התורה. היום לומדים פנימיות התורה עם כולם – הפצה דוקא,
- 37 ועל-פי המשל הידוע מאדמו"ר הזקן³⁷ אודות האבן היקרה שבכתר המלך.

(37) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

(34) תענית כה, א.
(35) ראה לקו"ת בלק ע, ג. ובכ"מ.
(36) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריו.

1 זוהי הדרך לצאת ממצרים – הדרך של גילוי והפצת פנימיות התורה, החל מהלהט והחיות דקדושה
2 – "דם", ואז תבוא דחיית הרע.

3 – וכאשר שלש קליפות הטמאות נדחות לגמרי מגבולו, במילא³⁸ נעשית בקליפת נוגה, עליה. –
4 ועל-ידי-זה פועל את הגאולה הפרטית בנפשו, ולאחרי-זה³⁹ גם את הגאולה הכללית, אשר "כימי
5 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴⁰, במהרה בימינו.

6 יד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' לכן אמור לבני ישראל אני הוי'.

7 טו. בשנת תרס"ז התוועד כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן במוצאי שבת-קודש הסמוך לכ"ד
8 טבת⁴¹. ולאחרי-זה, כליל כ"ד טבת⁴², דיבר בענין סיפור חלומו של אדמו"ר האמצעי.

9 לא אחזור עתה על פרטי הדברים, כיון שכבר נדפסו⁴³, אלא אחזור רק על נקודת הענין:

10 תוכן חלום אדמו"ר האמצעי – שהיה מונח דף עץ על פני רוחב נהר מים, ועבר כ"ק הרב המגיד
11 מעבר לעבר על הדף והתנענע, ואחר-כך עבר אביו, רבנו הזקן, על הדף, ולא התנענע כלל.

12 כשסיפר אדמו"ר האמצעי אודות החלום לרבנו הזקן, אמר לו רבנו הזקן: מה הנך מתפלא? הרבי
13 (דהיינו הרב המגיד) עשה צדיקים, ואנכי עשיתי תודה לא-ל הרבה בעלי תשובה גם כן.

14 טז. ויש לומר בדרך אפשר פירוש הדברים במעלת בעלי תשובה על צדיקים:

15 מבואר⁴⁴ בטעם מאמר רבותינו ז"ל⁴⁵ "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולכו למעלה", שאם לא
16 יחשוב כלל אודות העולם בשעת התפילה, הרי לאחר התפילה, כשיצא לעסוק בעניני העולם, יבלבל אותו
17 העולם, ולא ישאר אצלו שום רושם מהתפילה. ולכן בשעת התפילה צריך להיות "עיניו למטה", דהיינו
18 שגם בשעת התפילה יחשוב אודות העולם, לאחד את העולם גופא עם אלקות, ואז, גם כשיעסוק בעניני
19 העולם ישאר אצלו הרושם מהתפילה.

20 ועל-דרך-זה יש לבאר החילוק בין צדיקים ו'בעלי תשובה':

21 צדיק – לא היתה לו שייכות לרע מעולם, ולכן, אם יזדמן לו ענין של רע, אין לדעת מה יהיו תוצאות
22 הדבר, כיון שכל עבודתו היא בסדר והדרגה דהשתלשלות⁴⁶.

23 מה-שאינ-כן 'בעל תשובה', שידוע אודות מציאות הרע, וכבר עבר את כל הענינים כו' – אין לו מה
24 להתיירא, ומובטחים שבכל מקום שיילך ישאר בשלימותו, כיון שעבודתו היא למעלה מהשתלשלות.

25 וזהו הטעם שרבינו הזקן לא התנענע כשעבר על הדף, כי מצד המעלה ד'בעלי תשובה', הנה גם
26 כשצריך לעבור דרך "מים הזידונים"⁴⁷, גם אז אינו מתנענע, כיון שבטוחים בו תמיד.

27 יז. שבת זו היא שבת מברכים חודש שבט, ונתבאר כמה פעמים⁴⁸ ששבת מברכים כוללת כל ימי
28 החודש. והנקודה העיקרית של חודש שבט בנוגע אלינו היא – יום העשירי בו, יום ההילולא של נשיא
29 הדור.

(44) ראה לקו"ת פ' ראה כד, א. סהמ"צ להצ"צ כד, א. ובכ"מ.

(45) יבמות קה, ב.

(46) חסר כמה תיבות (המו"ק).

(47) לשון הכתוב – תהלים קכד, ה.

(48) ראה גם שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט תשט"ו בתחלתה

(תו"מ ח"ג ע' 196 ואילך).

(38) תניא פל"ז (מז, ב).

(39) עי"ז שיהודים נוספים יפעלו את הגאולה הפרטית בנפשם

(מהנחה בלתי מוגה).

(40) מיכה ז, טו.

(41) סה"ש תורת שלום ע' 78 ואילך.

(42) סה"ש שם ס"ע 85 ואילך.

(43) ראה גם לקו"ד ח"ד תשנה, ב.

- 1 עבודת כ"ק מו"ח אדמו"ר כל ימיו היתה אותה עבודה שסיפר אודותה בשם אביו, שאמר בשנת תרס"ז
- 2 אודות אדמו"ר הזקן – עשיית 'בעלי תשובה'.
- 3 והיינו, שאף שכ"ק מו"ח אדמו"ר השתדל בכל הענינים, מכל-מקום עיקר השתדלותו (על-דרך מאמר
- 4 רבותינו ז"ל⁴⁹ "במאי הוי זהיר טפיל") היתה בענין עשיית 'בעלי תשובה', ולזה התמסר כל ימיו, הן
- 5 ברוסיה, הן בפולין והן בארצות-הברית. כל ימיו היה מונח בעשיית 'בעלי תשובה' – מענין התשובה
- 6 בבחינה נעלית (על-דרך "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"⁵⁰), ועד לענין התשובה כפשוטו.
- 7 וכיון שביום ההילולא עולים למעלה "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", כמבואר
- 8 ב'אגרת הקודש'⁵¹, ועל-ידי-זה נעשית עליה גם בכל המקושרים אליו, ואלו שיש להם שייכות אליו –
- 9 עלינו לזכור שצריכים אנו לילך בדרכו, באותה דרך שסלל עבורנו,
- 10 כי כאשר הולכים באותה הדרך – אין מתנענעים, אפילו כאשר עוברים ב"מים הזידונים", ואפילו
- 11 כשהולכים בעיניים עצומות, דכיון שהולכים על הדף והדרך שסלל הרבי – מאי נפקא-מינה אם הולך
- 12 בעיניים פקוחות ורואה להיכן הוא הולך, או שהולך בעיניים עצומות?! – הרי הולך הוא בדרך שסלל
- 13 הרבי, ואזי הדף אינו מתנענע, וילך לבטח דרכו.

51 סי' ז"ך (קמז, א). שם סכ"ח (קמח, א).

49 שבת ק"ח, סע"ב.

50 ראה זח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, ימי חנוכה, ה'תשכ"ו

ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נוי"נ מו"ה חיים שי

שלום וברכה!

על ידי הרב הווי"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר מנחם שמואל דוד הלוי שי רייטשיק
שד"ר נתקבל הפ"נ שלו, שייקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר, ויחד עם זה נתקבלה ההמחאה (טשעק)
שהסכום נשאר פנוי על מנת שאקבע גודל הסכום לפי דעתי.

והנה בהתאם לחודש זה הוא חודש הנסים, וימים אלו ימי הנסים והתשועות והנפלאות, יש
לקבוע הסכום בתור נתינתו ראשונה לצדקה השקולה כנגד כל המצות לשלשת אלפים שקל (\$3,000).

וכיון שאמרו חכמינו ז"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, ונתינת הצדקה צריכה להיות דוקא מתוך
שמחה וטוב לבב, מצורף בזה הטשעק על מנת שכ' ימלא אותו בכתיבת יד עצמו, וכאמור, מתוך שמחה
וטוב לבב ואז יחזירנה.

ומענין לענין באותו ענין, מצורפת בזה העתקת שיחה בענין הצדקה וימי המועדים דחודש זה.
ויהי רצון שיקויים בו כסיום שיחה האמורה ובחנוני נא בזאת גוי עשר בשביל שתתעשר.

בברכה לבריאות ולהצלחה בעינינו שבתוכן הפ"נ ובנקודתו להרבות בצדקה הלוך והוסיף
וכהוראות ימי חנוכה אלו שמוסיפים מיום ליום ובברכה לבשורות טובות בכל האמור.

בס"ד. שיחת* מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"א שבט ה'תשח"י**.

בלתי מוגה

- 1 א. התוועדות זו היא המשך ליום ההילולא.
- 2 השם "יום הילולא" עצמו מורה שלא זו בלבד ש"יאצייט" של צדיק אינו ענין של סילוק, או אפילו
3 מיעוט בלבד,
- 4 — שהרי איתא בזהר¹ והובא ב'אגרת הקודש'²: "צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין (גם בזה
5 העולם המעשה) יתיר מבחיוהי", ומה שנקרא בשם "הסתלקות", הרי ידוע שהכוונה בזה היא להמשכת
6 האור כמו שהוא בבחינת סילוק ורוממות³ —
- 7 אלא יתירה מזה, שבו נמשכת השפעה והמשכה חדשה, שלכן נקרא בשם "הילולא", שפירושו
8 נישואין, שעל-די-זה נמשך ומתגלה בבריאה, כח האין-סוף בבנין עדי עד⁴, דהיינו ענין ההולדה דור
9 אחרי דור בלי גבול.
- 10 [ואף שאי-אפשר שיהיו דורות בלי גבול בפועל, וכמבואר בארוכה בספר החקירה ל'צמח צדק'⁵
11 שמריבוי בעל-גבול לא יכול להיות בשום אופן בלי גבול — הרי זה רק בפועל, אבל בכח הרי זה כח
12 בלתי מוגבל, שהרי יש בכח שיהיה ענין ההולדה דור אחר דור, בלי גבול].
- 13 ומוכן גודל החידוש שבדבר — שהרי כל הענינים שבעולם הם בהגבלה, ועד שאפילו הכח האלקי
14 המלוכש בנבראים בפנימיותם הוא גם כן מוגבל, דכיון שמתלבש בגופים בעל-גבול, הרי אי-אפשר
15 שבגוף מוגבל יהיה כח וחיות בלתי מוגבלת, ובהכרח לומר שהכח האלקי המלוכש בפנימיות הוא מוגבל,
16 ואילו עצם האור האלקי, אור הבלי-גבול, נשאר בהעלם; מה-שאינ-כן בענין הלידה נמשך בגילוי אור
17 הבלי גבול.
- 18 וכן הוא גם ביום הילולא של צדיק, וביחוד נשיא בישראל — שאז נמשך אור חדש בלי-גבול, ואור
19 זה מתגלה בענינים מוגבלים דוקא, על-דרך ענין ההילולא כפשוטו, שמתגלה כח האין-סוף בדבר
20 המוגבל.
- 21 ב. והנה, כשם שענין ההולדה הוא באופן שמתגלה ענין שהוא כדוגמת המוליד, כמודגש בחמשה דברים
22 שנימנו במשנה⁶ ש"האב זוכה לבן", שבהם דומה הבן אל האב — כן הוא גם בענין ההולדה שמצד "יום
23 ההילולא", שהולדה זו צריכה להיות בדומה להאב המוליד.
- 24 והענין בזה:
- 25 רבינו הזקן כותב ב'אגרת הקודש' הידועה ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים, כ-אם חיים רוחניים,
26 שהם אמונה ויראה ואהבה" (כפי שמביא ראיה ממקראות מפורשים בתורה).
- 27 ומ"חיים" אלו נעשית הולדה באופן שכח הבן הוא בדוגמת כח האב, באהבה ויראה ואמונה: אהבה
28 ויראה — שכוללות את כל המדות, כהלשון בתניא⁷: "אהבה וענפיה ויראה וענפיה"; ואמונה — שכדי
29 שהאהבה והיראה לא יסורו, ויפעלו פעולתם במילואה, זקוקים הם ליסוד ועמוד שיהיו בנויים עליו

(2) סז"ך וביאורו.

(3) ראה ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט תשי"א פ"ז (תו"מ ח"ב ע' 200 ואילך). וש"נ.

(4) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. ובכ"מ.

(5) לה, ב. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א (דרמ"צ נז, א).

(6) עדיות פ"ב מ"ט.

(7) ספ"ג.

(*) תוכן מכמה שיחות הוגהו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בלה"ק ונדפסו בבטאון חב"ד חוברת יט ע' 4 ואילך (נוסף על השיחות שהוגהו באידית ונדפסו בלקו"ש, כדלקמן). במהדורא זו שולבו גם כמה ענינים מהגהת השיחות שבבטאון חב"ד הנ"ל, וכן כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה (ע"פ סרט-הקלטה).

(**) ההתוועדות נערכה באולם הגדול אשר ב-585 אָלְבָּאני עוו. בסמיכות לרֶאָטְלָאָנְד ראוד.

(1) ח"ג עא, ב.

- 1 ומונהגים על-ידו, שזהו ענין האמונה, כמאמר רבותינו ז"ל⁸ "העמידן על אחת, שנאמר⁹ וצדיק באמונתו יחיה".
- 2 וכידוע גם הפירוש¹⁰ במה שכתוב "וצדיק באמונתו יחיה", אל תקרי יְחִיָּה אלא יְחִיָּה, והיינו, שהצדיק ממשיך אמונה ב"נולדים" מ"יום ההילולא", שתבטיח את קיום החיים הרוחניים, אהבת ה' ויראת ה', וכפי שנמשכים על-ידי התורה באהבת ישראל, וביראה מכל ענין שיכול לחסר במצטרך לישראל, ועל-ידי-זה נבנה כללות הבנין דחיי הצדיק – ב"זרעו", שכן, כאשר "זרעו בחיים" הרי זו הוכחה ש"אף הוא בחיים"¹¹.
- 3 ג. ומוכן, שאין הכוונה שמיום ההילולא צריכה להוולד דוקא מציאות כזו שעד אז לא היתה שייכת כלל לענינים אלו, כי אם, שמכאן ולהבא צריכה להיות עליה שלא בערך לגבי כל עניני העבודה שלפני-זה, עד שנחשבת כמו הולדה חדשה וולד חדש.
- 4 ועל-דרך שמצינו שבכל ראש השנה מתחדשת בריאת העולם באופן של הולדה חדשה, כמו בפעם הראשונה, "זכרון ליום ראשון"¹².
- 5 ועל-דרך-זה בנוגע ליום ההילולא¹³, ש"כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו" עולה בעילוי נעלה ביותר, והרי תכלית העליה היא שיומשך אחר-כך בבחינת "שוב" למטה (כמבואר בארוכה בכמה מקומות¹⁴) – שבכל ענינים אלו כפי שהם למטה נעשה דבר חדש לגמרי, אפילו אצל אלו שגם בשנה שעברה, בימים שלפני יום ההילולא, היו מקושרים, "זיי האָבן זיך אָנגעהאַלטן אין דער קליאַמקע", ויתירה מזה, שהיו אצלם מהענינים דאמונה יראה ואהבה שהיו אצל נשיא הדור, והמשיך אותם לתלמידיו הקרובים בניו, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁵ "כל המלמד את בן חבירו תורה (איזה חלק בתורה שיהיה) מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", ועל-אחת-כמה-וכמה כשמלמדו פנימיות התורה, שבה אין אחיזה לענינים של העלמות והסתרים (כמו שכתוב ב"רעיא מהימנא" בזהר¹⁶), הרי זה לא רק "כאילו ילדו", אלא הולדה בפועל.
- 6 וזהו ענין יום הילולא של צדיק בכלל, ונשיא ישראל, נשמה כללית, ביחוד – שנקרא בשם "הילולא" – שנמשכים מזה "פירות ופירות פירותיהן עד סוף העולם"¹⁷, וכפירוש החסידות¹⁸ שעושים "סוף" להעלם והסתור של העולם, ופועלים שיהיה "נגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו"¹⁹ את הכח הפועל והמהווה שישנו בעולם.
- 7 ד. והנה, ידוע הכלל ששלימותו של המוליד היא כאשר ישנו גם דור שלישי.
- 8 ולכן מצינו בנוגע לתורה, ש"כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר²⁰ ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם . . מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה"²¹. ועל-דרך-זה מצינו בתוספתא עדיות²² שתכלית המעלה היא כאשר "יש . . לתלמידיו תלמידים".
- 9 ומזה מוכן, שלא מספיק שיהיה "זרעו בחיים", אלא צריך להיות גם זרע זרעו, שגם "זרעו" יעמיד

(15) סנהדרין יט, ב. צט, ב. הובא בפירוש"י עה"ת במדבר ג,

א.

(16) ח"ג קבר, ב.

(17) ע"ד לשון חז"ל – כתובות רפ"ט. זכחים לז, ב. ועוד.

(18) ראה גם תר"מ ח"כ ע' 111. וש"נ.

(19) ישע"י מ, ה.

(20) שם נט, כא.

(21) ב"מ פה, א.

(22) בסופה. וראה שיחת יו"ד שבט תשט"ו סי"ז (תר"מ ח"י"ג

ע' 236). וש"נ.

(8) מכות כד, א.

(9) חבקים ב, ד.

(10) לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד.

(11) תענית ה, ב. וראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד בתחלתה

(תר"מ ח"ט ע' 22 ואילך).

(12) תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).

(13) ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, סע"ב

ואילך.

(14) ראה לקו"ת שה"ש לו, ב. סה"מ תרמ"ט ע' רלג ואילך.

ועוד.

1 "זרעו", שאז ישנם ג' דורות זה אחר זה, ונעשה ענין של "חזקה", "חוט המשולש לא . . ינתק"²³, כיון
2 ש"תורה מחזרת על אכסניא שלה".

3 ה. ובענין זה יש חילוק בין נגלה דתורה לפנימיות התורה:

4 בנגלה דתורה – יכול להיות ענין זה גם כאשר הרב המלמד הוא בחיים חיותו בעלמא דין, כי, בנגלה
5 דתורה משתנה הלימוד שנמשך אל התלמיד מכמו שהיה אצל הרב, והשינוי הוא לא רק באופן שאצל
6 הרב היה בהרחבה ואצל התלמיד הוא בצמצום, אלא גם בא בציוור דתו, ש

7 שלכן מצינו²⁴ בתלמידי שמעיה ואבטליון, שאף שכולם קיבלו משמיעה ואבטליון, מכל-מקום, יכולה
8 להיות ביניהם מחלוקת מן הקצה אל הקצה, והיינו, לפי שאצל התלמיד המקבל משתנה השכל ונעשה
9 כפי שכלו של תלמיד זה (אלא שניכר גם כח הפועל, שממנו קיבל את השכל),

10 וכיון שאצל התלמיד בא השכל בציוור שלו, וציוור זה הוא עיקר ענין שכלו וחכמתו – נחשב התלמיד
11 כמו דור בפני עצמו לגבי הרב.

12 ומזה מובן, שכאשר התלמיד ממשיך את השכל לתלמיד שלו – גם בזמן שרבותיו שמעיה ואבטליון
13 נמצאים עדיין בעולם הזה הגשמי – הרי זה נחשב לג' דורות בפני עצמם.

14 אמנם, בלימוד פנימיות התורה, ש"לית תמן כו' מחלוקת" (כדאיתא בזהר¹⁶), והיינו, לפי שנמשכת
15 הפנימיות כמו שהיא, והיינו, שהחילוק הוא רק אם נמשך באופן מצומצם או באופן מורחב, על-ידי לבוש
16 זה או על-ידי לבוש אחר, אבל פנימיות השכל שהוא עיקר השכל הוא אצל הרב ואצל התלמיד בשוה,
17 ובמילא, כאשר התלמיד ממשיך זאת לתלמיד שלו, נותן גם הוא אותה הפנימיות, והיינו, שגם כאשר מבאר
18 זאת על-ידי משל אחר מכמו שקיבל, הרי זו עדיין אותה הפנימיות – אזי לא שייך לחלק ולומר שיש כאן
19 ג' דורות בפני עצמם, שהרי כולם נמצאים באותן ד' אמות של עולם הזה הגשמי, וגם מצד השכל אין
20 חילוק ביניהם, שאותו שכל שאצל הרב נמשך לתלמיד תלמידו, כך, שישנה חלוקה (לא לשלש, אלא)
21 רק לשתיים: משפיע ומקבל.

22 ונמצא, שגם כאשר ירבו תלמידים ותלמידי תלמידים כו', הנה כל זמן שכולם נמצאים באותו עולם,
23 נחשבים הם רק לב' דורות: רב ותלמיד.

24 אמנם, כאשר הרב הראשון נעשה במעמד ומצב שמתבטלים אצלו הגבלות הגוף – כמבואר ב'אגרת
25 הקודש' שזהו העילוי שנעשה לאחר ההסתלקות, שכיון שבטלו הגבלות הגוף, אזי יכולים התלמידים
26 לגשת ולקבל מהרב עוד יותר – הרי אף-על-פי שהשכל הוא אותו שכל, מכל-מקום, נעשה חילוק בין
27 הרב לכל התלמידים מצד הבדלת העולם שבו נמצא הרב עתה, ומצד זה נחשב הרב לדור בפני עצמו,
28 וביחד עם שני הסוגים דמשפיע ומקבל אצל התלמידים גופא, ישנם ג' דורות.

29 ונמצא, שלאחר ההסתלקות נעשה גדר ה"חזקה" של ג' דורות, "חוט המשולש", גם בנוגע לפנימיות
30 התורה, שזוהי ראייה שהענין ד"הוא בחיים" הוא באופן של קיימא ונצחיות, שלכן ה"תורה מחזרת על
31 אכסניא שלה", "עד עולם".

32 ו. וכח זה לוקחים בכל שנה ושנה מההתחדשות של יום ההילולא, שבו עולה בעילוי אחר עילוי,
33 וממשיך לכל המקושרים והשייכים אליו וההולכים באורחותיו,

34 והיינו, שאפילו אלו שרק הולכים באורחותיו בכח ההליכה בלבד, שהוא הכח היותר אחרון שישנו
35 בגוף – הרי הוא ממשיך להם מעילוי זה והוספה זו באופן שנמשך עד למטה מטה, ברגלים ועקביים,

36 ועל-ידי-זה זוכים אחר-כך לילך יחד עמו לקראת משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

- 1 ז. בהמשך להמדובר לעיל אודות הענין דג' דורות – יש דוגמתו גם בענין "מים חיים", ששייך במיוחד
- 2 לפנימיות התורה, שנקראת במיוחד בשם "דברי אלקים חיים":
- 3 בענין המעיין מצינו גם בנגלה דתורה שיש בו ב' דרגות: (א) המעיין עצמו, וכל הנמשך ממנו ומחובר
- 4 אליו, שבכל מקום שנמשך, כל זמן שהוא מקושר עם מקורו, דינו כמעייין, (ב) כאשר מי המעיין נפסקים
- 5 ממנו ונמשכים למקום אחר, בין שנפסק כמה פעמים ובין שנפסק רק פעם אחת, שאז משתנה דינו מדין
- 6 מעייין²⁵.
- 7 אמנם, כאשר מי המעיין חוזרים ומתאחדים עם התהום (שזהו המקום שממנו נמשכו), אזי ניתוסף
- 8 הענין השלישי – ענין התהום, אבל, לא כפי שהוא מופסק ואין לו שייכות למים שעל פני הארץ, אלא
- 9 באופן שגם עניני התהום נמשכים במעיין שעל פני הארץ, ועל-ידו יכולים להימשך גם במים שנפסקו
- 10 הימנו, שגם בהם תהיה תועלת על ידי התהום.
- 11 ומזה מובן העילוי שנעשה על-ידי-זה שהמעייין מסתלק אל התהום – שאז רואים את ג' הדורות, ג'
- 12 הדרגות: (א) התהום, שהוא בלי-גבול בפועל, (ב) המעיין, שנובע אמנם טיפין טיפין, שזהו ענין של
- 13 הגבלה, אבל הוא בלי-גבול בכח, (ג) וההמשכה אפילו למים שכבר נפסקו, ואחר-כך שבו ונתחברו אל
- 14 המעיין, שגם בהם יומשכו כל הענינים שיכולים להמשיך על-ידי קישור זה.
- 15 ח. והענין בזה:
- 16 נזכר לעיל (סעיף ג) שהמטרה והתכלית של כל עילוי – שיומשך בבחינת שוב למטה דוקא. ואדרבה,
- 17 ככל שהעילוי גדול יותר, צריך להיות ה"שוב" לדרגות תחתונות יותר, כהלשון והמשל הידוע שכל הגבוה
- 18 גבוה יותר יורד למטה מטה יותר²⁶, ואם כן, ככל שהעליה היא למעלה יותר, הרי זו הוכחה שהתכלית
- 19 היא שיומשך ויגיע למטה מטה ביותר.
- 20 ולכן, דוקא בעקבתא דמשיחא, כאשר "מאטו רגלין ברגלין"²⁷, שזוהי הדרגא היותר תחתונה ד"אכשור
- 21 דרי" (בתמיה)²⁸ – נמשך יותר ויותר הגילוי דפנימיות התורה²⁹:
- 22 עד האריז"ל היתה פנימיות התורה ענין השייך ליחידי סגולה, וגם לאחר כן נתפשטה (לא ליחידים
- 23 בלבד, אבל) למספר מצומצם ביותר.
- 24 ולאחרי כן, מזמנו של הבעל-שם-טוב נתפשטה באופן של התרחבות, אבל באופן שנמשך וחדר ("עס
- 25 האָט דורכגענומען") רק מבחינת חסד-גבורה-תפארת ולמטה, ולא על-ידי הענינים שחודרים גם בשכל
- 26 האנושי.
- 27 וזהו החידוש שנוסף על-ידי תורת חב"ד – שגם חכמה-בינה-דעת שבמוחין יהיו בבחינת "כלי"
- 28 שיתבטל לאור שבתוך הכלי, שזהו השכל האלקי,
- 29 ואז נעשה צורת אדם השלם בכל עשר הכוחות שלו, שהרי מספר עשר הוא תכלית השלימות, כמבואר
- 30 בפרדס³⁰ בתחלתו שלכן נקבעו כל הענינים שבעולם בעשר דרגות ובחינות.
- 31 ובזה גופא – הולך וניתוסף מדור לדור ומשנה לשנה באופן של התרחבות והתפשטות, עד לאופן
- 32 של הפצה, שיחדור למטה מטה יותר, שזהו ה"חוצה" בדרגא היותר תחתונה, וכאמור, שתכלית העילוי
- 33 היא בשעה שהדבר ניכר בדרגא היותר תחתונה שב"חוצה".
- 34 ועל-ידי-זה נשלמת ה"קומה שלימה"³¹, כלשון הגמרא³² "יכלו כל נשמות שבגוף", שאז "בן דוד בא"
- 35 – ביאת המשיח למטה מעשרה טפחים בעולם היותר תחתון שהוא עולם הזה הגשמי,

(29) ראה גם תו"מ חכ"א ע' 176. וש"נ.

(30) שער ב פ"א-ב.

(31) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(32) יבמות סב, סע"א. וש"נ.

(25) מקוואות רפ"ה.

(26) ראה לקו"ת ראה יט, ג. כא, רע"ג. ובכ"מ.

(27) זח"ב רנח, א.

(28) יבמות לט, ב (ובפירש"י). וש"נ.

שאו יקייים היעוד "וראו כל בשר יחדיו גו", כמבואר בחסידות³³ שגם הבשר הגשמי יראה את "פי הוי", כפי שיומשך בגלוי במהרה בימינו, בגאולה השלימה והאמיתית.

* * *

ט. אודות מוצאי שבת ועניניה מדובר בחסידות בכמה מקומות, אבל, ברוב המקומות מדובר אודות ענינים ופרטים שישנם במוצאי שבת, כמו: הבדלה, בשמים, אור, פרטי הגוונים שישנם באור, וכיוצא בזה, ורק במקומות ספורים מדובר אודות מוצאי שבת כשלעצמו, ללא פרטים נוספים בזה.

ואחד המקומות הספורים הוא – ב'לקוטי תורה'³⁴, בביאור ב' הדרגות ד"יעקב" ו"ישראל" שישנם בכל אחד ואחד, שעל-זה נאמר³⁵ "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" (כדלקמן סעיף יב).

י. ובהקדמה:

כאשר יהודי צריך למלא שליחותו בעלמא דין, "אני נבראתי לשמש את קוני"³⁶, הרי מצד ה'לעומת זה' ישנם כמה מנגדים, ופשיטא – העלמות והסתרים כו', וצריך לעמוד כנגדם ולנהל עמהם מלחמה, שזוהי כללות המלחמה של יעקב עם עשו, שהיא באופן ד"לאום מלאום יאמץ"³⁷, "כשזה קם זה נופל"³⁸, כמבואר בתניא³⁹ ובארוכה בדרושי חסידות בכמה מקומות פרטי העליות והירידות שבזה.

אמנם, כיון שכל ישראל הם "נצר מטעי מעשה ידי"⁴⁰ של הקב"ה, הרי כשם שהקב"ה הוא כל יכול, יש גם להם הכח ד"כל יכול" לנצח במלחמה,

– נצחון באופן שלא זו בלבד ש"יש לו חלק לעולם הבא"⁴¹, היינו, שהוא בעצמו ישאר בקיום נצחי, היפך ענין השביה בקליפות רחמנא-ליצלן, אלא עוד זאת, שיוצא משם את כל הניצוצות השייכים אליו, כי, אם הניצוצות השייכים אליו נשארים שם, הרי כיון שניצוצות אלו שייכים אליו, נמצא גם הוא שם יחד עמהם, כך, שלא יתכן שהוא יהיה נצחי, בה בשעה שניצוץ אחד נשאר במקום שאינו יכול להיות נצחי –

אלא, כיון שכח זה נמשך למטה, בגדר דזמן ומקום, יתכן שהנצחון יהיה לאחר זמן, לאחר כמה טלטולים מעולם לעולם, ממקום למקום, אבל לבסוף בוודאי יבוא לידי נצחון.

והנה, כאשר יהודי מנצח במלחמה – אזי נקרא בשם "ישראל", שזהו שם המעלה שניתן ליעקב כאשר נתעלה לדרגא נעלית;

מה-שאיין-כן כאשר נקרא בשם "יעקב" – הרי זה קודם שניצח את המלחמה, בהיותו אפילו בדרגא תחתונה שעבודתו היא בבחינת "עקב" (יו"ד עקב⁴²) בלבד, שזהו החלק התחתון שבגוף, היינו, שעבודתו אינה באופן של טעם ודעת, הבנה והשגה באלקות, וחסר אצלו אפילו בעבודה שמצד המדות שבלב, שהוא ענין ההרגש בענינים אלקיים ורוחניים, אלא עבודתו היא רק מצד קבלת עול, ומצד זה שייך הוא ל"קומה שלימה" דכללות עם ישראל, אבל, לא לדרגא העליונה ד"ראשיכם שבטיכם וקניכם"⁴³, כי אם לדרגא היותר תחתונה ד"חוטב עציץ" ו"שואב מימין"⁴³, שעבודתם אינה בענין השכל והרגש, כי אם בענין המעשה בפועל.

ומכל-מקום, גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו, מובטח לו שלבסוף ינצח במלחמה, שאז יקרא בשם המעלה – "ישראל".

(38) פרש"י עה"פ.

(39) פ"ט.

(40) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(41) ראה סנהדרין שם.

(42) ע"ח ש"ג פ"ב. פרדס שכ"ג בערכו. וראה תו"א ר"פ ויצא.

ובכ"מ.

(43) ר"פ נצבים. וראה לקו"ת שם.

(33) ראה תורת חיים תצוה תפכ, א ואילך. (בהוצאה החדשה

– ח"ב שכט, א ואילך) וראה גם תו"מ סה"מ ניסן ע' קצג, ובהערות שם. וש"נ.

(34) פ' בלק עב, ב.

(35) בלק כג, כא.

(36) משנה וברייתא סוף קידושין.

(37) תולדות כה, כג.

1 יא. והענין בזה:

2 בקריאת⁴⁴ שם ישראל נאמר⁴⁵ "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל".

3 "אלקים" – שפירושו כאן מלאכים⁴⁶ – קאי בכללות על ההעלם של ע' השרים שלמעלה, שעל-ידם
4 עוברת ההשפעה של הדברים הגשמיים והחומריים⁴⁷, שמסתירים על אלקות.

5 מההעלם של "אלקים" נעשה העלם גדול יותר של "אנשים" – אנשים ירודים שלועגים מיהודי
6 שמקיים תורה ומצוות⁴⁸. כפי שאנו רואים במוחש שההעלם של "אנשים" קשה לקבלו יותר מאשר
7 ההעלם של "אלקים", ההעלם של הגשמיות כשלעצמה. ולכן הנה הסעיף הראשון של ד' חלקי ה'שולחן
8 ערוך' הוא: "שלא להתבייש מפני בני אדם המלעיגים", כיון שזהו היסוד של כל העבודה, לשבור את
9 ההעלם על אלקות.

10 המעלה ד'ישראל" – "כי שרית עם אלקים ועם אנשים" – היא, שהוא שר ובעל-הבית על ההעלם
11 של "אלקים" ו"אנשים". כלומר, שלגבי מדריגת "ישראל" אינם מסתירים כלל. לא זו בלבד שהם
12 מפסיקים ללחום עמו, אלא יתירה מזה, הם עוד נותנים הסכמה על הברכות⁴⁹ – לא זו בלבד שניצח את
13 "שרו של עשו", אלא השר גם בדרך אותו⁵⁰. וכמו שנאמר⁵¹: "גם אויביו ישלם אתו", ועד שאפילו האויב
14 הגדול ביותר, "נחש הקדמוני" – שהוא השורש של כל החטאים והאויבים – לא זו בלבד שאינו עומד
15 נגדו, אלא "ישלים⁵² אתו", שמסייע לו⁵³.

16 יב. וזהו גם מה שנתבאר ב'לקוטי תורה' החילוק בין יעקב וישראל, מיוסד על הפסוק "לא הביט און
17 ביעקב ולא ראה עמל בישראל":

18 במדריגת יעקב – אין "און" (אין בו חטא, והוא שלם במחשבה דיבור ומעשה), אבל "עמל" ישנו;
19 הוא מוכרח להתייגע שלא יהיה בו "און", כיון שישנם העלמות והסתרים שצריך לעמוד נגדם. ולכן נקרא
20 "יעקב עבדי"⁵⁴ – מלשון עבודה⁵⁵ ויגיעה, לברר את נפש הבהמית (אלא שאין בו "און", כיון
21 שסוף-כל-סוף מתגבר ומנצח את היצר הרע).

22 אבל במדריגת "ישראל" נאמר "ולא ראה עמל בישראל", שאינו צריך כלל להתייגע וללחום עם היצר
23 הרע, כי "שרית עם אלקים ועם אנשים", הוא כבר שולט וביטל את כל ההעלמות וההסתרים על אלקות.
24 ולכן העבודה של "ישראל" אינה באופן של מלחמה (עם ה'לעומת זה'), אלא כללות העבודה היא
25 להתעלות בעילוי אחר עילוי במדריגות בקדושה גופא⁵⁶ – "ילכו מחיל אל חיל"⁵⁷.

ויתאמן יותר בתפלתו", "ועצה היעוצה להתעוררות זו היא מענין זה עצמו, כשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה . . . להתלבש ניצוץ מהארתה . . . בדיבור נכרי זה המדבר דברים המבלבלים עבודת ה' . . . וזהו ממש אשר שלט האדם באדם לרע לו, דהיינו שע"ז מתעורר האדם להתפלל יותר בכוונה כו" (מהנחה בלתי מוגה).
(54) ישע"י מד, א.

(55) וע"ד המבואר בענין "עובד אלקים" ("לשון הוה, שהוא באמצע העבודה שהיא המלחמה עם היצה"ר כו" – תניא רפ"ט), שזהו מלשון "עבוד עורות" (תו"א משפטים עו, א. ובכ"מ), שזוהי עבודה הכרוכה ביגיעה גדולה, הנקראת בכללות בשם "עמל", וענין זה הוא בכל אחד ואחד בהתאם לדרגתו, מעמדו ומצבו, ולפי זה נמדד ה"עמל", גדלו עמקו ורחבו כו' (מהנחה בלתי מוגה).

(56) וע"ד המבואר באגה"ק (סכ"ו קמה, א) בנוגע לאופן העבודה לעתיד לבוא – לאחר ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב), ובמילא לא יהי' צורך בעבודה ד"סור מרע" – שהעבודה תהי' "לייחד יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר כו" (מהנחה בלתי מוגה).

(57) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן.

(44) מכאן עד סיום השיחה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונרפס בלקו"ש ח"ג ע' 796 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(45) וישלח לב, כט.

(46) תיב"ע עה"פ. חולין צב, א.

(47) ראה תניא אגה"ק סכ"ה קלט, ב).

(48) ראה ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא (בס' המאמרים אידיש בתחלתו).

(49) להעיר משבת (קט, ב): אשר תיכף בתחלת השבת בע"ש – מלאך רע עונה אמן.

(50) כדברי יעקב להמלאך: "לא אשלחך כי אם ברכתני" (שם, כז), ואכן פעל זאת – כהמשך הכתוב (שם, ל) "ויברך אותו שם" (מהנחה בלתי מוגה).

(51) משלי טז, ז. וב"ר ר"פ וירא: זה הנחש. וע"פ משנ"ת באוה"ת עה"פ ואיבה אשית (בראשית מז, ב).

(52) "ישלים" – מלשון שלום, וגם מלשון שלימות (ראה לקו"ת פ' ראה ל, ריש ע"ג), היינו, שע"ז ניתוסף שלימות בעבודתו (מהנחה בלתי מוגה).

(53) והיינו, שהמלעיגים עצמם, נעשים מסייעים בעבודה. וע"ד המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ה קמא, א) בנוגע ל"נכרי המדבר ומבלבלו בתפלתו", שהכוונה בזה היא "כדי שיתגבר

יג. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁵⁸ אודות הרבי ה'צמח צדק', שפעם, באמצע התוועדות, מרוב התרגשות, קפץ על השולחן, ואמר: "מה לי קטלה כולה (הריגת היצר הרע לגמרי), מה לי קטלה פלגא⁵⁹ (מחצה, חלק) – אבל קטלה פלגא על-כל-פנים צריך להיות". ולאחרי משך זמן של התוועדות וריקודים, המשיך: כאשר מגיעים ל"להרגו" (כאשר הורגים את היצר הרע), "ולבי חלל בקרבי"⁶⁰, אזי נעשה אופן חדש בחיים.

שני פתגמים הנ"ל של ה'צמח צדק' מבארים את שתי הדרגות הנ"ל דיעקב וישראל: בדרגת "יעקב", שיש עדיין צורך במלחמה עם היצר הרע, "קטלה פלגא" – הרי זה חיי עמל ("א געמאָטערטער לעבן"); אבל בדרגת "ישראל", שכבר הרג לגמרי את היצר הרע, "קטלה כולה" – נעשה אופן חדש בחיים: חיים נעימים וחיי תענוג.

יד. כאמור לעיל, הרי, "לא הביט און ביעקב". אף שבמדריגת יעקב ישנו ענין של "עמל", כיון שהמלחמה עם היצר הרע היא יגיעה קשה וכרוכה עם סכנה, מכל-מקום, יש בכוחו לנצח את המלחמה ולהיות נקי מ"און".

והיינו לפי שכל יהודי הוא "נצר מטעי מעשה ידי", והוא "חלק אלקה ממעל ממש"⁶¹ (חלק מהקב"ה כביכול), ולכן, כשם שלא שייך שיהיה למישהו שליטה חס-ושלום על הקב"ה, כך כביכול אין לאף אחד שליטה על נשמת איש ישראל, אם רק אינו חפץ בכך;

בכוחו של יהודי תמיד לנצח את המלחמה, ויתירה מזה, שיש לו ההבטחה שלבסוף אכן ינצח את המלחמה בפועל: "לא ידח ממנו נדח"⁶², "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

גם ההבטחה והוודאות (ככל הענינים שבתורה) נוגעת לעבודה בפועל עכשיו. הוודאות שלבסוף יהיה הנצחון במלחמה, צריכה להוסיף תוקף ושמחה בעשיית העבודה, ושמחה זו מועילה לנצחון, וגם – למחר את הנצחון שיהיה מוקדם יותר. וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶³: "חיל... אף-על-פי שהולך למקום סכנה, הולך הוא מתוך ניגון של שמחה... הוא הולך בשמחה, ועל-ידי-זה מנצח".

טו. ולכן אומרים במוצאי שבת: "אל תירא עבדי יעקב וכו'" – כמבואר ב'לקוטי תורה' שם⁶⁴:

בשבת – יהודים הם בבחינת "ישראל", ואז אינם זקוקים לעבודה ויגיעה לברר בירורים⁶⁵.

אבל במוצאי שבת, כאשר צריכים לחזור ולירד למדריגת "יעקב עבדי", לעסוק בעבודת הבירורים דששת ימי החול – אזי מכריזים למעלה לכל יהודי: "אל תירא עבדי יעקב", שלא יתיירא לירד לדרגת "יעקב עבדי";

ואין זה רק ציווי שלא יתיירא, אלא יחד עם זה נותנים לו גם כח ועוז שלא להתיירא, ולעסוק בעבודה בשמחה.

והשמחה מקילה את העבודה וממהרת ראיית "שכר טוב בעמלו", ועד שזוכים "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶⁶.

* * *

אלא עיקר העבודה היא ב"עשה טוב".
וזהו גם ששבת ענינו תענוג – "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג), ועד שמצוה לענגו בעונג אכילה ושתי', בבשר שמן ויין ישן (ראה שו"ע אדה"ז אור"ח וסרמ"ב. וש"נ), והיינו, שלא זו בלבד שהגשמיות אינו מעלים ומסתיר, אלא אדרבה – זהו ענין של קדושה ומצוה.
וכללות הענין בזה – שבשבת נמצא יהודי ב"רשות היחיד", דיחידו של עולם, ששם "לא יגורר רע" (תהלים ה, ה), ולכן אינו זקוק ל"עמל" עם הלעו"ז, שנשאר למטה (מהנחה בלתי מוגה).
(66) תמיד בסופה.

(58) שיחת יום ב' דחה"ס תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 8).

(59) ב"ק סה, א.

(60) תהלים קט, כב. וראה תניא פ"א (ה, ב).

(61) שם רפ"ב.

(62) שמואל"ב יד, יד (בשינוי לשון). וראה הל' ת"ת לאדה"ז

פ"ד סה"ג. תניא ספ"ט.

(63) סה"ש תש"ט ס"ע 323 ואילך. וש"נ.

(64) בתורת החסידות מבוארים כמה מנהגים ונוסחאות גם מאלה שאינם בנוסח ונוהג חב"ד.

(65) וע"ד שבויר בגשמיות אסור בשבת, והיינו לפי שהעבודה

דשבת אינה לברר בירורים, והעבודה אינה בענין ד"סור מרע",

- 1 טז. (לפני המאמר, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- 2 אף-על-פי שאתמול נאמר כבר מאמר⁶⁷, הרי כיון שנמצאים בהתוועדות חסידית, ובפרט התוועדות
- 3 הקשורה עם יום ההילולא – אומר עוד פעם את המאמר, ומסתמא יהיו איזה שינויים, שהרי אי-אפשר
- 4 ללא שינוי⁶⁸. ובפרט שישנם כאלו שלא היו כאן אתמול, הרי אצלם יהיה זה בפעם הראשונה).
- 5 צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' באתי לגני.

* * *

- 6 יז. כיון שנמצאים כאן נערים וילדים שהם אורחים מערי השדה – תהיה זו התחלה חדשה, שיגדלו
- 7 מהם תלמידים תמימים, בנגלה ובחסידות, בתורה ועבודה וגמילות חסדים.
- 8 המבוגרים שהגיעו עמהם – יאמרו עמהם "לחיים", וכולם יחד ינגנו ניגון, וגם הילדים מניו-יארק
- 9 יעזרו להם.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת בא

(68) ראה חגיגה ג, א. ירושלמי שם פ"א ה"ה.

(67) בליל ש"ק אחר קבלת שבת (לעיל ע' 3 ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתביהם מח"י י"ט וכ"ה טבת (שני מכתבים) ע"ד הבחינות שנערכו פעמיים, ויה"ר מהשי"ת שתהי' התחלה בשעה טובה ומוצלחת, וכיון שלפי מרז"ל הרי רק התחלות קשות, הנה בטח להבא תהי' במהירות יותר, ואחכה לבשו"ט, ומ"ש שחוו"ד הבוחנים יודיעו כשיגמרו הבחינות. הנה, לכאורה, אינו מובן, כי אין בזה ענין שנוגע הסה"כ. ואדרבה אין לבלבל, מצד חשבונות צדדים, חוו"ד על תלמיד פלוני ופלוני, ואם אין טעם אחר בדבר, הרי יודיעו תוצאות הבחינה מהתלמידים שנבחנו כבר.

כן נתקבל מכתבם בנוגע לנסיעת השד"ר משיבתם לאנגליא, וכבר כתבתי להרה"ח הווי"ח אי"א נר"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרב"צ שי' שם טוב שד"ר, שכשיקבל מכתבם יתדבר אתם ע"ד הפרטים בזה.

מכתבי הקודם בטח נתקבל במועדו, ויענו עליו בפרטיות.

הצעתי בנוגע להנהגה ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, היא זו דאשתקד.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מ. שניאורסאהן

נ"ב: ת"ח על הידיעה שתקנו כבר את הצריף שעל הגג דבנין הישיבה, ושמנתקנים ג"כ בקומה התחתונה דבנין הישיבה. ויה"ר שיהי' בית נאמן להוי' אחד ושמו אחד.

בס"ד. משיחות ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשמ"ח.

- הדרן על הרמב"ם -

11 הסיום על הרמב"ם⁹, וכנהוג באמירת "הדרן" -
12 לקשר את סיום הספר לתחילתו, כדרך הלימוד,
13 שלאחרי סיום הספר מתחילים עוה"פ (באופן
14 מחודש ונעלה יותר כו') מהתחלת הספר¹⁰, ובלשון
15 הידוע¹¹ - "מתכיפין התחלה להשלמה".

16 וגם לבאר את הקשר והשייכות לפרשת השבוע
17 שבו חל (בהשגחה פרטית) סיום הרמב"ם - פרשת
18 וארא, כדלקמן.

19 ב. בסיום ספרו, מבאר הרמב"ם מצב העולם
20 בימות המשיח - "באותו הזמן (ימות המשיח). .
21 לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .
22 . שנאמר¹² כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
23 מכסים".

24 וסיום זה מתאים גם עם התחלת ספרו - "נעוץ
25 תחילתן בסופן וסופן בתחילתן"¹³ - בענין ידיעת
26 השם:

תורה", שבו "הואיל משה (בן מיימון) באר את התורה", "דברים
ברורים . . . בדין כל מצוה ומצוה כו'" (לשון הרמב"ם בהקדמתו
לחיבורו).

(9) ובפרט שהתחלת לימוד ההלכות * דספר הרמב"ם (לאחרי
לימוד ההקדמה ומנין המצוות) הוא לאחרי השבת (כמצויין
ב"מורה-שיעור").

(10) ובנוסף ה"הדרן" דסיום מסכת "כשם שעזרתי לסיים כו'
כן תעזורי להתחיל מסכתות וספרים אחרים", ועאכו"כ ספר זה -
כמ"ש לפנ"ז "הדרן עלך מסכת פלונית".

(11) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

(12) ישע"י יא, ט.

(13) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(*) דאף שבשביל שלימות לימוד ספרו של הרמב"ם, יש להתחיל
מלימוד הקדמות הרמב"ם, מנין המצוות, ומנינם על סדר ההלכות דספר
ה"ד.

(ובפרט שמלבד הטעם הפשוט שכותב הרמב"ם עצמו בהקדמתו לספר
המצוות, "דאייתי שראוי שאשים תחילה מנין המצוות כולן . . . עד
שתבוא חלוקת הספר על כללן, ולא תמלט מצוה שלא נשלים הדיבור
בדיניי ולא יעדר ממנו דבר שלא אדבר בו" - הרי זה גם **לימוד
בפני**.

ואפילו בנוגע למנין המצוות דכל אחד מ"ד הספרים בפ"ע (המספר
הכללי, פרטי המצוות, וחזור וכופל המספר הכללי) - די"ל שזה ע"ד
הסימנים שהובאו בש"ם, שאף שהטעם הפשוט הוא לתועלת הזכרון,
מ"מ, למדים כמה רמזים כו' ב"סימנים" עצמם).

אין זה עדיין התחלת **ההלכות**, "דברים ברורים בדין כל מצוה
ומצוה" (תכלית ומטרת חיבורו), ובלשונו של הרמב"ם לאחרי מנין
המצוות - **"ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה ומצוה כו'."**

1 א. בקשר עם סיום מחזור הרביעי בלימוד ספר
2 הי"ד להרמב"ם - ע"פ המנהג שנתקבל ונתפשט
3 בתפוצות ישראל¹ ללמוד ג' פרקים בכל יום, על
4 מנת לסיים בכל שנה (לערך)² - ביום חמישי ("קמי
5 שבתא"³) פ' וארא, כ"ד טבת, יום ההילולא של
6 אדמו"ר הזקן⁴,

7 והמשכו בחגיגת הסיום המרכזית בעיר זו -
8 שמחה לגמרה של תורה⁵, "ברוב⁶ עם הדרת מלך"⁷
9 - ביום הראשון, מוצאי שבת-קודש,

10 נכון וראוי להתחיל עתה - ביום הש"ק⁸ - את

(1) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ב.

(2) ע"ד כמו בתורה שבכתב - "המנהג הפשוט בכל ישראל
שמלימין את התורה בשנה אחת" (רמב"ם הל' תפלה רפ"ג),
ודוגמתו בספר הרמב"ם, "משנה תורה".

(3) פסחים קו, סע"א, ובפרט שיום חמישי לאחרי חצות שייך
כבר ליום הששי (כמובן מזה שאין אומרים תחנון במנחה דערב
י"ט וכיו"ב) - ערב שבת ממש.

(4) להעיר ממאד"ל (תענית כט, א. ושי"נ) "מגלגלין זכות ליום
זכאי". ובפרט ע"פ הידוע הקשר והשייכות שבין הרמב"ם
ואדמו"ר הזקן (ראה גם שיחת ש"פ שמות שנה זו. לקו"ש חכ"ו
ע' 26 ואילך), שלכן מודגשת יותר ההשגחה פרטית שבדבר,
סיום הרמב"ם הוא ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן, שבו נשלם
ונתעלה "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבר* כל ימי חייו"
(אגה"ק סי' ז"ך וכו". וראה גם סידור (עם דא"ח) שער הל"ג
בעומר. ובכ"מ).

(5) ראה רמ"א יו"ד סו"ס רמו (משבת קיח, סע"ב ואילך).
ועד"ז ברמ"א או"ח סתקנ"א ס"ז - לענין סיום מסכת. וראה טור
או"ח סתרס"ט - לענין סיום תושב"כ בשמח"ת. ועד"ז י"ל בסיום
"משנה תורה".

(6) ל' הכתוב - משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו.
וש"נ.

(7) כמנהג ישראל שמאחרין זמן ה"סיום" "עד שעת הכושר
יומא דראוי לתקן בו סעודה כו'" (ש"ך יו"ד סרמ"ו סקכ"ז),
"משום כבוד התורה שאו נעשה ביתר הידור, ברוב עם כו' (ס'
תורת חיים - או"ח סתקנ"א סקכ"ז).

(8) הכולל שניהם: יום החמישי (שבו סיימו לימוד הרמב"ם)
- "קמי שבתא", שמתעלה ונשלם ("ויכולו") ביום השבת; ויום
הראשון (חגיגת הסיום) - מוצאי שבת, נוסף לכך שמתברך מיום
השבת. ולהעיר, שבשבת זה מברכים ר"ח שבט, אשר "בעשתי
עשר חודש באחד לחודש . . . הואיל משה באר את התורה"
(דברים א, ג"ה), ספר דברים "משנה תורה", שבו מרומז גם
הקשר והשייכות לספרו של רבנו משה בן מיימון, שקראו "משנה

(*) ע"ד לשון הכתוב (יחזקאל כט, כ) בהפטרה דשבת זה: "פעולתו אשר
עבד בה" - נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 52 ואילך.
וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 26 ואילך - השייכות לפ' וארא.

22

זאת ועוד :

בסיום הספר ובתחילתו מדובר (לא רק אודות
כללות ידיעת השם, אלא גם) אודות ידיעת השם
בדרגא נעלית - שם הוי' (שם המפורש²³, שם
העצם²⁴, שם המיוחד²⁵): בסיום הספר - "כי מלאה
הארץ דעה את הוי'". ובהתחלת הספר - "יסוד
היסודות ועמוד החכמות²⁶, ר"ת הוי'²⁷, וממשיך²⁸
שנאמר אנכי הוי' אלקיך"²⁹.

ג. אמנם, עדיין צריך להבין הטעם לפרטי
השינויים בין התחלת וסיום ספר הרמב"ם (אף
שתוכנם הכללי שוה), ונתעכב עתה על כמה
מהשינויים:

א) בהתחלת הספר לא נתפרש שם הוי' אלא
ברמז בלבד, בראשי-התיבות²⁹ ד"סוד היסודות

(20) - מוכח קצת, שהחזיון (המצוה) ידיעת השם היא רק ידיעת
הפרטים, משא"כ ההוכחות ("החקירות והבחינות")***.

(23) רמב"ם ה' יסוה"ת פ"ו ה"ב. ה' נשיאת כפים פי"ד ה"י.
וראה לקמן בפנים ס"ו.

(24) כסף משנה ה' ע"ז פ"ב ה"ז.

(25) רמב"ם ה' ע"ז שם. ה' שבועות פ"ב ה"ב.

(26) להעיר שבכמה דפוסים הרמב"ם מופיעה האות הראשונה
דכל ד' תיבות ראשונות - באופן בולט ומודגש לגבי שאר
האותיות.

(27) כידוע בשם ר' דוד הנגיד (נכדו של הרמב"ם) ש"משנה
תורה שחיבר זקנו הרמב"ם מתחיל בשם המפורש, ומסיים בענין
משיח, כי מלאה הארץ דעה" (סה"ד ד"א תתקכו. שה"ג להחיד"א
מע' רמב"ם. וראה גם "פירוש" לריש ה' יסוה"ת).

(28) ולהעיר גם מדויק הלשון "אמתת המצאו" - ע"ד מ"ש
אדה"ז באגה"ק (ס"כ) שהתהוות היש היא מ"מהותו ועצמותו של
המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו, ואינו עלול מאיזה עילה
שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין
ואפס המוחלט ממש כו".

(29) להעיר שמצינו כמה ענינים שלמדים מראשי-תיבות כו'
(ראה שבת קה, רע"א. ועוד).

כו"). אף ש"מפורש בתורה ובנביאים שאין הקב"ה גוף" (שם ה"ח) -
דשאני התם, שמכיון שבתורה נאמר גם "ותחת רגליו, כתובים באצבע
אלקים כו" (שם ה"ט), יש מקום לשאול מאי אולמי' דהאי קרא מהאי
קרא, ולכן יש צורך להוכיח שהפוסקים שמביא בהלכה ט' הם "לפי
דעתו של בני אדם... ודיברה תורה כלשון בני אדם", והפוסקים
שמביא בהלכה ח' הם כפשוטם.

ויש לומר, שגם הוכחה זו היא הלכה (ויומתק שכתבה בספר הלכות
שלו), כי כדי שהידיעה שאין לו גוף תהי' ידיעה ברורה - אף
שמפשטות הכתובים לא משמע כן (ועיני' ראב"ד ה' תשובה פ"ג ה"י)
- צריך להוכחה שתוארים אלה אינם כפשוטם.

(***) ולדעת האברבנאל שבמצות ידיעת השם, נכלל גם ידיעת
"החקירות והבחינות" - צריך לומר, שהטעם שהרמב"ם אינו מביא
"חקירות ובחינות" בספר הלכות שלו, הוא לפי שההלכה היא רק
שצריך לדעת (החקירות והבחינות, אבל החקירות והבחינות עצמם
אינם הלכה (משא"כ בנגע לפרטים - ההלכה היא לא רק שצריך לידע
אותם, אלא גם הפרטים עצמם הם הלכה). ועצ"ע בכ"ז.

1 "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם
2 מצוי ראשון כו' וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא
3 מאמתת המצאו", וממשיך לבאר כו"כ פרטים
4 בידיעת הבורא, ומסיים¹⁴, "וידיעת דבר זה מצות-
5 עשה, שנאמר¹⁵ אנכי ה' אלקיך".

6 וכן כותב במנין המצוות שבתחילת ספרו¹⁶ -
7 "מצוה ראשונה¹⁷ ממצוות-עשה לידע שיש שם
8 אלוהה, שנאמר אנכי ה' אלקיך".

9 כלומר, המצוה היא - "לידע כו'", ידיעה שכלית
10 (לא רק באופן של אמונה), שהרי בנגוע לאמונה
11 לא שייך ציווי, כי: (א) גדר של מצוה שייך רק
12 לאחר הידיעה שיש אלקה (מצוה המצוות), ובלשון
13 האברבנאל¹⁸ "כאשר נניח אמונת מציאות הא-ל
14 מצוה, כבר נניח אמונת מציאות הא-ל קודמת
15 לאמונת מציאות הא-ל", (ב) לא שייך ציווי על
16 ענין של אמונות, "שאינן נקנות ברצון ובחירה"¹⁹
17 - ועכצ"ל, שהמצוה היא "ידיעת הדברים ההם
18 ולומדם"²⁰ המביאים אל קנין האמונות²¹,
19 ש"הידיעות והחקירות והבחינות ההם וההתלמדות
20 הזאת... המביאות אל האמונות²². הם מפעל
21 הרצון והבחירה"¹⁹.

(14) הלכה ו.

(15) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(16) שיעור דיום הש"ק הזה.

(17) להעיר ש"ראשונה" היא גם מלשון "ראש", שזהו גם
התוכן ד"סוד כו' ועמוד כו'.

(18) בספרו ראש אמנה פ"ד. הובא בסהמ"צ להצ"צ מצות
האמת אלקות בתחילה (דרמ"צ מר, ב).

(19) ראש אמנה פי"ז.

(20) ולכן מאריך הרמב"ם בפרטי הענינים - חמש הלכות - עד
שמסיים "וידיעת דבר זה מצות-עשה".

(21) ראה גם רדב"ז במצודת דוד: יש דרך החוקרים אשר
הביאו מופתים חזקים וראיות ברורות לאמת מציאותו יתברך...
ובראשם הרמב"ם ז"ל.

(22) בראש אמנה שם: "החקירות והבחינות... המביאות אל
האמונתו". אבל, מכיון שהרמב"ם כאן לא הביא הוכחות* שיש
שם מצוי ראשון כו"***, ורק מבאר פרטים בידיעת ה' (כבהערה

(*) דמ"ש בהלכה ב' "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר
אחר יכול להמצאותו" - אין כוונתו להוכיח את מציאותו ית'
ממציאות הנמצאים, אלא פרט במ"ש (בהלכה א') ש"הוא ממציא כל
נמצא", ע"ד הלשון "ואם יעלה על הדעת שאין כל חנמצאים מלבדו
מצויים, הוא לבדו יהי' מצוי כו'" (שבהלכה ג') - שאין זה הוכחה. ושני
פרטים אלה (שבלעדו ית' אין דבר אחר יכול להמצאותו, ו"שהוא
לבדו יהי' מצוי" גם בהעדר הנמצאים) - הם (כמו) הקדמה לסיים
(בהלכה ג') "שכל הנמצאים צדיקין לו והוא אינו צריך להם כו'".
(**) ומה שבהלכה ו' מביא הוכחה שאינו גוף ("ואילו הי' היוצר גוף

לזה לאחר לימוד הספר כולו³⁴), שעפ"ז יתבאר³³
הדיוקים האמורים, כדלקמן.
ד. ויובן בהקדים הביאור במקור דברי הרמב"ם
בהתחלת הספר "יסוד היסודות ועמוד החכמות
לידע שיש שם מצוי ראשון וכו'" ("מצוה ראשונה
לידע שיש שם אלוקה כו'") - דיש לומר³⁵,
שהמקור הוא בדברי הזהר³⁶ פ' וארא³⁷:

(34) נוסף על פשטות ההלכה - שמדובר אודות המעמד ומצב
דימות המשיח.

(35) ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 115 ואילך.

(36) ולהעיר מהידוע שכמה וכמה הלכות ברמב"ם - מקורם
בדברי הזהר (ראה הרמב"ם והזהר (סיני, כרכים לבי"ד) להר"ר
מרגליות. ושי"נ).

(37) להעיר, שהתוכן דפ' וארא הוא - התחלת הגאולה
בפועל³⁸, שבירת קליפת פרעה ע"י המכות, שאז בטלה עבודה
מאבותינו³⁹. ומכיון שתכלית המכוון דיצי"מ היא לזכות לקבלת
התורה, לכן בהתחלת הגאולה מודגש כבר תכלית המכוון -
"וידעתם כי אני הוי", גילוי שם הוי' שנתגלה במ"ת, כדלקמן
ס"ה.

וע"פ המבואר לקמן (ס"ט) שביחבורו של הרמב"ם מודגש
החידוש דמ"ת (בתורה עצמה) - יומתק הפתיחה (והסיום) בשם
הוי', והסיום בענין הגאולה ("בענין משיח"), דוגמת הגאולה
ממצרים וגילוי שם הוי' במ"ת.

ויש להוסיף, שגם ההכנה למ"ת ע"י גלות מצרים ("ע"י
שעבוד מצרים בחומר ובלבנים זכו למתן תורה" - תו"א ר"פ
שמות) נרמזת בחיבורו של הרמב"ם (שהוא "משנה תורה",
דוגמת מ"ת) - שהרי, כתיבת חיבורו היתה לאחר ובגלל קושי
הגלות⁴⁰. כמ"ש בהקדמתו "בזמן הזה תקפו הצרות יתירות וכו'
ומפני זה נערכתי חצני (נ"א: שנסתי מתני) אני משה בן
מיימון⁴¹ הספרדי . . וראיתי לחבר דברים המתבררים כו'".

וי"ל, שחיבורו של הרמב"ם הוא גם הכנה לגאולה העתידה
(סיום ספרו) - ע"פ המבואר בתו"א שם, ש"כמו שע"י שעבוד
מצרים בחומר ובלבנים זכו למתן-תורה, כך גם ע"י לבון הלכתא
שבזמננו זה נ"ש אין בידינו הלכה ברורה ודין ברור, כי כל דיני
התורה במחלוקת שנוי, הללו מכשירין ומטהרין, והללו פוסלין
ומטמאין" - שזהו עיקר החידוש בחיבורו של הרמב"ם, "דברים
המתבררים" ע"י ליבון הלכתא, יזכו לגילוי פנימיות התורה לע"ל
להיות אראנו נפלאות".

(*) משא"כ בפ' שמות - שאף שכבר נולד מושיען של ישראל, והקב"ה
שלחו לפרעה להוציא את בני"מ ממצרים (כמשנ"ת בשו"ת ש"פ שמות
ס"ג) - אדרבה, חזותמה שהורע קושי השעבוד, כסענת משה רבינו

"ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה" (ס"פ שמות).

(**) שהרי "בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים" (ר"ה יא, רע"א),
ולפנ"מ בשמור"ר (פ"ה, יט) ד"ענשה (משה במדין) ששה חדשים, נמצא,
שר"ה ר"ה בעת מכת דם (וראה מהדו"ר (ורש"ש) לשמור"ר שם, ואכ"מ).
(**) וגם בנוגע להרמב"ם עצמו - כי ידוע בדברי ימי חייו שהורחב
לברוח מספרד למצרים וכו' (סה"ד ד"א חתק"ו), ואז כתב חיבורו.

(***) צ"ע - מקור השם "מיימון". ואולי הוא מהשוש"ד ד"מים. ועפ"ז,
אולי י"ל - ע"ד הרמז - שזה ע"ד מ"ש במשה בן עמרם "כי מן המים
משייתיהו" (שמות ב, יו"ד). כמבואר בתו"א (נא, ד) השיכות ד"מן
המים משייתיהו" לנתינת התורה על ידו, וי"ל דוגמתו גם ב"משנה
תורה" דרבנו משה בן מיימון.

ועמוד החכמות³⁰, ואילו בסיום הספר נתפרש שם
הוי' - "מלאה הארץ דעה את הוי'".

ב) בסיום הספר, מוסיף הרמב"ם גם סיום
הכתוב "כמים לים מכסים", שלכאורה, לא זו בלבד
שאינ הכרח בדבר, כי הראי' ש"לא יהי' עסק כל
העולם אלא לדעת את ה'" היא ממש"נ "כי מלאה
הארץ דעה את ה'"³¹ - הרי זה בסתירה ל"יסוד
היסודות ועמוד החכמות", כי:

ב"יסוד כו' ועמוד כו'", מודגש, שישנו בנין שלם
("כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם"), אלא
שמציאותו של הבנין תלוי' ב"יסוד כו' ועמוד כו' -
"מצוי ראשון", עד ל"אמתת המצאו".

ואילו ב"כמים לים מכסים", מודגש להיפך -
שמציאות הארץ כולה ("כל הנמצאים משמים
וארץ ומה שביניהם") מלאה ב"דעה את ה'" עד
כדי כך שה"דעה את ה'" מכסה את מציאות הארץ
כולה, "כמים לים מכסים", בדוגמת מי הים
שמכסים את קרקעית הים וכל הברואים שבים,
ודוגמתו בנמשל, שלא רואים את מציאות הארץ,
אלא את המים, "דעה את ה'".

ועפ"ז צריך להבין מדוע בסיום ספרו [ובפרט
בסיום הספר צ"ל ביתר דיוק (בהוספה על גודל
דיוקו של הרמב"ם בכל הספר), כפי שמצינו בדיני
שטרות³² ש"הכל הולך אחר החיתום"³³] מביא
הרמב"ם "כמים לים מכסים" - בסתירה ל"יסוד
היסודות ועמוד החכמות" שבהתחלת ספרו?

ועכצ"ל, שאף שבשניהם (בהתחלת וסיום
הספר) מדבר הרמב"ם אודות הידיעה בשם הוי',
מ"מ, בפרטיות יותר, נתבאר כאן ב' דרגות בידיעת
הוי', זו למעלה מזו. כלומר, בהתחלת הספר מדובר
אודות הדרגא הראשונה בידיעת הוי', ובסיום הספר
מדבר אודות הדרגא השני' בידיעת הוי' (שבאים

(30) ורק לאחר אריכות הדברים בחמש הלכות, מסיים:
שנאמר אנכי הוי' אליך.

(31) וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ט ה"ב) - "באותם
הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה
את ה'", ואינו מביא סיום הכתוב "כמים לים מכסים".

(32) ודוגמתו בתורה (חיבור ה"מקבץ תורה שבעל-פה כולה",
"משנה תורה") - שטר הקידושין דהקב"ה עם כנס"י (ראה כש"ט
ס"י, לקו"ת בשלח א, רע"ג. ובכ"מ, ו) ולהעיר מפירש"י תשא (לד,
א) שהלוחות הם כמו כתובה. ואכ"מ).

(33) ל' הש"ס - ברכות יב, א. וראה רמב"ם הל' מלוה ולוה
פכ"ז הי"ד-טו.

27 אמור לבני ישראל אני הוי' גו' וידעתם כי אני הוי',
 28 היינו, שע"י יצי"מ, שתכליתה ומטרתה מתן
 29 תורה⁴⁵, נעשה גילוי שם הוי'⁴⁶.
 30 וידועה השאלה⁴⁷ - הרי מצינו שגם אצל האבות
 31 נזכר כמ"פ שם הוי', ואיך יתכן לומר ש"שמי הוי'
 32 לא נודעתי להם"?
 33 והביאור⁴⁷ - כמ"ש רש"י (פשוטו של מקרא)
 34 "לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי", היינו, שבשם
 35 הוי' גופא יש חילוקי דרגות, ובכללות - שתי
 36 דרגות, כמ"ש⁴⁸ "ויקרא הוי' הוי'", כמבואר בקבלה
 37 וחסידות⁴⁹ שיש ב' דרגות בשם הוי' - הוי' דלתתא
 38 והוי' דלעילא, ומרומז גם בנגלה דתורה - כדרשת
 39 חז"ל⁵⁰ עה"פ "ויקרא הוי' הוי'", "אחת קודם
 40 שיחטא, ואחת לאחר שיחטא וישוב"⁵¹.
 41 וזהו מ"ש "ושמי הוי' לא נודעתי להם", "במדת
 42 אמיתית שלי" - שאצל האבות נתגלה רק דרגה
 43 התחתונה של שם הוי', ואילו במתן-תורה נמשך
 44 ונתגלה גם שם הוי' לאמיתתו.
 45 ו. וביאור הענין (החילוק שבין ב' הדרגות בשם
 46 הוי') - בסגנונו של הרמב"ם בספרו 'מורה
 47 נבוכים':

48 בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות -
 49 כותב הרמב"ם בספרו 'מורה נבוכים'⁵² ש"כל
 50 שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן
 51 הפעולות, וזה מה שאין בו נעלם (שלא נעלם מבני
 52 אדם), זולתי שם אחד, והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א,

1 על הפסוק³⁸ "וידעתם כי אני הוי'" (ידיעת הוי')
 2 - איתא בזהר³⁹: "פיקודא דא קדמאה דכל פיקודין
 3 . . למנדע לי' לקוב"ה . . דאית שליטא עילאה
 4 דאיהו ריבון עלמין, וברא עלמין כולהו שמיא
 5 וארעא וכל חיליהון".
 6 והרי, לשון הרמב"ם הוא העתקה - בלשון
 7 הקודש - מלשון הזוהר: "יסוד היסודות ועמוד
 8 החכמות (פיקודא דא קדמאה דכל פיקודין) לידע
 9 שיש שם מצוי ראשון (למנדע לי' לקוב"ה), והוא
 10 ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ כו'"
 11 (וברא עלמין כולהו שמיא וארעא וכל חיליהון)⁴⁰.
 12 ואף שהרמב"ם לא הביא הפסוק "וידעתם כי
 13 אני הוי'", אלא הפסוק "אנכי הוי' אלקיך" - הרי,
 14 במקום אחר בזהר (בפ' פינחס⁴¹) נאמר "פיקודא
 15 קדמאה אנכי", כלומר, עיקר הציווי ידיעת ה'
 16 נלמד מהפסוק "אנכי הוי' אלקיך" שנאמר במ"ת,
 17 ולא מהפסוק "וידעתם כי אני הוי'" שנאמר לפני
 18 מ"ת, אלא שבנוגע לפרטי הענין כו' למדים
 19 מהפסוק "וידעתם כי אני הוי'", כידוע⁴² שבנוגע
 20 לפרטי המצוה, או גילוי מילתא כו', למדים גם
 21 מלפני מ"ת⁴³.

22 ה. והנה, תוכן הכתוב "וידעתם כי אני הוי'",
 23 הוא - בהמשך למש"נ לפני⁴⁴ "וארא אל אברהם
 24 אל יצחק ואל יעקב בא-ל שדי ושמיי הוי' לא
 25 נודעתי להם", היינו, שאצל האבות הוי' רק הגילוי
 26 ד"א-ל שדי", ולא גילוי שם הוי', ועז"נ "לכן

(38) פרשתנו ו, ד.

(39) פרשתנו כה, א - ברע"מ. וראה גם לקוטי לוי"צ לשם.

(40) ועד"ז לשון הרמב"ם (בהלכה ה') "המצוי הזה הוא אלקי העולם אדון כל הארץ" - ע"ד המשך לשון הזוהר "דאית שליטא עילאה דאיהו ריבון עלמא".

(41) רנו, ב - ברע"מ.

(42) ראה שד"ח כללים מערכת האל"ף כלל שכא. פאת השדה כללים מערכת אל"ף סקל"ה סק"י. אנציק' תלמודית ערך אין למדין מקודם מ"ת. וש"נ.

(43) וי"ל שבפסוק "וידעתם כי אני הוי'" שלפני מ"ת קאי על הידיעה העיקרית, שיש אלוהה (שלא שייך על זה ציווי, לפני הציווי), שידעה זו היא נעלית יותר - בעצמותו ית' (ראה בארוכה הדרן על הרמב"ם דמחזור השני (תשמ"ו) ס"ה). ועפ"ז יומתק דיוק לשון הזוהר "קדמאה כו' ראשיתא קדמאה כו'" - הדרגת הענין ד"קדמאה" הן ביחס לציווי (קודם הציווי), והן ביחס להמצוה ("מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו"), משא"כ בזהר דפ' פנחס, שמביא הפסוק "אנכי" (הציווי דמ"ת), נאמר רק "פיקודא קדמאה סתם".

(44) פרשתנו ו, ג.

(45) כמ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", "שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל" (שמות ג, יב ובפירש"י).

(46) תו"א שמות מט, ד ואילך. ובכ"מ.

(47) ראה ד"ה וארא לאדמו"ר הזקן (מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה, פרשתנו ס"ע רלח ואילך. ועם הגהות - אוה"ת ריש פרשתנו). ובכ"מ.

(48) תשא לד, ו.

(49) ד"ה וארא הנ"ל, וראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך הוי' ס"ב. וש"נ.

(50) פירש"י עה"פ - מר"ה יז, ב.

(51) ולהעיר, שמעלת התשובה היא מצד עצמותו ית' שלמעלה מכל מדירה והגבלה [כמובן ממארו"ל (יל"ש תהלים רמז תשב. ועוד) "שאלו לחכמה כו' שאלו להקב"ה כו' יעשה תשובה ויתכפר לו"], הוי' דלעילא, כדלקמן בארוכה.

וראה אוה"ת שם (קכו, ב ואילך) שהוי' דלעילא ("שמי הוי' לא נודעתי להם") הוא הוי' הב' ד"ויקרא הוי' הוי' - שנמשך ע"י התשובה, שלכן זכו לגילוי זה ע"י גלות מצרים דוקא.

(52) ח"א פס"א (נעתק מהוצאת קאפאח). וראה גם פרס שי"ט פ"א. המשך תרס"ו ע' תעו ואילך.

שם הוי' בכינויו - עם היותו שם המורה על
עצמותו, למעלה מגדרי העולם, מ"מ, בקריאתו
בעולם "נתפס" ע"י הנבראים באיזה ציור שיש לו
שייכות לגדרי העולם⁵⁹, ובלשון ה'מורה נבוכים'⁵²
ש"אפילו השם אשר אנו מכנים בו יו"ד ה"א וא"ו
ה"א (באל"ף דל"ת) גם הוא נגזר מן האדנות",
"אדון כל הארץ"⁶⁰, ביחס לפעולה בעולם.

אבל שם הוי' נכתבו - הוא שם הוי' לאמיתתו
("מדת אמיתית שלי"), שם המורה על עצמותו,
למעלה משייכות לגדרי הנבראים.

ז. עפ"י יש לבאר הקשר והשייכות של שם הוי'
למתן-תורה - שבמ"ת הי' גילוי שם הוי' לאמיתתו
(הוי' דלעילא), "מדת אמיתית שלי": ענינה של
תורה - כמרומו בתיבה הראשונה בעשרת הדברות
(כללות התורה כולה) - "אנכי", ר"ת "אנא נפשי
כתבית יהבית"⁶¹, היינו, שהקב"ה הכניס, כביכול,
את עצמותו בתורה, ובלשון המדרש⁶² שע"י התורה
- "אותי אתם לוקחים".

ובסגנון על דרך ההלכה - מעלת התורה לגבי
נבואה⁶³:

נבואה - עם היותה דבר הוי', "רוח הוי' דיבר
בי"⁶⁴, ה"ה בשייכות להעולם, "אין"⁶⁵ הנביא עומד
אלא להודיענו דברים העתידיים להיות בעולם
כו"⁶⁶, כלומר, דרגא התחתונה של שם הוי' כפי
שיש לה איזה שייכות למציאות העולם: אבל
התורה - ה"ה רצונו העצמי של הקב"ה, בדוגמת
שם הוי' לאמיתתו, המורה על עצמותו, למעלה
משייכות לגדרי העולם.

(59) ובלשון הקבלה והחסידות - הוי' מלשון מהוה (זח"ג רנז,
סע"ב. שעהיוה"א רפ"ד. ובכ"מ), התהוות העולם (ע"י
התלבושות בשם אלקים).

(60) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ה.

(61) שבת קה, א (ע"פ גירסת הע"י), וראה לקר"ת שלח מח,
סע"ד ואילך.

(62) תנחומא אמור יז. וראה תנחומא תרומה ג. שמו"ר פל"ג,
ו. תניא פמ"ז.

(63) שלכן "אין נביא רשאי לחדש דבר" בתורה (רמב"ם שם
רפ"ט), כי דבר הוי' שבתורה הוא למעלה מדבר הוי' שבנבואה.

(64) שמואל-ב כג, ב.

(65) רמב"ם שם פ"ה ה"ג.

(66) כולל גם "לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא
יעברו עלי" (שם פ"ט ה"ב), ואפילו בנוגע לנביא עצמו,
להרחיב לבו ולהוסיף דעתו כו" (שם ספ"ז) - תכלית ומטרה
השייכת להעולם והאדם כו'.

1 שהוא שם מיוחד לו יתעלה, ולפיכך נקרא שם
2 מפורש, ענינו שהוא מורה על עצמו⁵³ יתעלה
3 הוראה ברורה שאין בה שיתוף, אשר שאר שמותיו
4 הקדושים מורים בשיתוף, מפני שהם נגזרים
5 מפעולות - ימצא לנו כמותם".

6 וממשיך, "השם הזה (שם המפורש).. מורה על
7 עצמו יתעלה באופן שלא ישותף אחד מן הנבראים
8 באותה ההוראה, כמו שאמרו עליו ז"ל שמי
9 המיוחד לי⁵⁴, אבל שאר השמות הם כולם מורים
10 על תארים, לא על עצמות בלבד, אלא על בעל
11 תארים".

12 ומסיים, "כל השמות הללו הנגזרים לא נתחדשו
13 כי-אם אחר בריאת העולם. . שהם כולם שמות
14 שהונחו כפי הפעולות המצויות בעולם, אבל כאשר
15 תתבונן בעצמותו מעורטלת ומופשטת מכל פעולה,
16 לא יהי' לו שם נגזר (מן הפעולה) כלל, אלא שם
17 אחד מיוחד להורות על עצמותו⁵⁵."

18 אמנם, בשם המפורש עצמו יש שני אופנים:
19 (א) "השם נכתבו, והוא השם הנהגה מיו"ד ה"א
20 וא"ו היא", (ב) "בכינויו, והוא באל"ף דל"ת", כפי
21 שמצינו בנוגע לברכת כהנים, שבמקדש "אומר את
22 השם נכתבו. . השם המפורש. . ובמדינה אומרים
23 אותו בכינויו. . שאין מזכירין את השם נכתבו אלא
24 במקדש בלבד"⁵⁶.

25 ומוכן, שהחילוק בין שם הוי' נכתבו לשם הוי'
26 בכינויו הוא - לא רק באופן האמירה בלבד, אלא
27 גם (ובעיקר) בנוגע לתוכן השם, כפי שמבאר
28 הרמב"ם ב'מורה נבוכים'⁵⁷ ש"זה שאמרו שם בן
29 ארבע אותיות, חכמים מוסרים אותו לבניהם
30 ולתלמידיהם פעם אחת, אין זה איך לבטא אותו
31 בלבד בשבוע⁵⁸ ("ביטוי האותיות המעורטל מכל
32 הבנה"), אלא גם לימוד הענין אשר מחמתו יחד שם
33 זה, ויהי' בכך גם סוד אלקי".

34 ונמצא, שב' האופנים בשם הוי' - "נכתבו"
35 ו"בכינויו" - הם ב' דרגות:

(53) ולכן נקרא "שם העצם".

(54) סוטה לח, א. וראה גם רמב"ם שבהערה 25.

(55) וכמ"ש לפנ"ז שעל זה אמרו בפרקי דר"א (רפ"ג) עד שלא
נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד.

(56) רמב"ם הל' נשיאת כפים פ"ד ה"י.

(57) שם פס"ב.

(58) קידושין עא, א. הובא ברמב"ם שם.

25 שהיא עומדת לעולם", שעז"נ⁷⁷ "וגם כך יאמינו
26 לעולם"⁷³].

27 ומכיון שהתורה היא חד ממש עם עצמותו ית'
28 - לכן, במתן-תורה נתגלה שם הוי' לאמיתותו, שם
29 המורה על עצמותו, למעלה משייכות להעולם
30 (הוי' דלעילא).

31 ח. והנה, בתורה עצמה יש דוגמת ב' ענינים
32 הנ"ל (ב' הדוגות בשם הוי')⁷⁸ - ובהקדמה:

33 תורה - היא "חמודה גנוזה" של הקב"ה
34 שלמעלה מהעולם, כמארז"ל⁷⁹ "חמודה גנוזה
35 שגנוזה לך . . קודם שנברא העולם". אבל לאידך,
36 מכיון שדיני התורה הם ציוויים והוראות להאדם
37 בנוגע להנהגה בעולם - הרי בהכרח שבדיני
38 והלכות התורה "נרגש" מציאות האדם והעולם⁸⁰.

39 וענין זה מתבטא בתורה עצמה:

(77) יתרו יט, ט.

(78) דוגמא דבר: כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה
(רמב"ן בפתחתו עה"ת), ואעפ"כ, יש חילוק בהלכה בין הפסוק
"אחות לוטן תמנע" (שגם בו יש הענין דשמותיו של הקב"ה)
לשבעה שמות שאין נמחקין.

(79) שבת פח, ב.

(80) ואף שענינים של הוראות וציווי התורה הוא (לא רק בשביל
העולם, לפעול שלימות בעיני העולם, כ"אם) רצון הקב"ה,
דמכיון שאורייתא וקוב"ה כולא חד, מובן, שדיני התורה אינם
"אמצעי" ח"ו לענין אחר, אלא הם ענין מצד עצמם (ואדרבה -
בריאת העולם היא "בשביל התורה", כדי שדיני התורה יתקיימו
כפועל) - מ"מ, בהמשכתם באופן של "ציווי", ניכרת ומודגשת
מציאות האדם והעולם, שביחס אליהם ניתנו ציוויים אלה.

(*) ובפרטיות - הרי זה החילוק שבין "מצוות" ל"תורה", כמובן
ממארז"ל (סוטה כא, א) "מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה . . תורה
מגינה לעולם", כי מצוות שייכות לעולם, גדרי הזמן, ותורה היא
למעלה מהעולם, למעלה מהזמן (ראה אוה"ת נ"ך משלי ע' תקנע
קונטרס עה"ח ס"ב).

ו"ל שזהו גם טעם החילוק בין מצוות לתורה, שבמצוות, האדם הוא
מציאות "כעבד המקיים מצות המלך ונעשה דבריו". משא"כ בלימוד
התורה "דבר ה' זו הלכה היא היא הנגלית בו והיא המדברת מתוך
גרונו" (תו"א יושב כז, ב. וראה גם תו"א שבהערה 98) - כי, במצוות
מתגלה הוי' דלתתא ש"נותן מקום" לעולם, משא"כ בתורה מתגלה הוי'
דלעילא שעז"נ נעשה ביסוד העולם, כדלקמן (ס"י ואילך).

(אבל י"ל, שהחילוק בין תורה למצוות הוא רק כפי שנמשכו ונעשו
ציווי לאדם, משא"כ בהיותן בתורה - הם תורה, חמודה גנוזה
דהקב"ה. ולהעיר מהמשך הסוגיא (שבת שם) ע"ד מענה משה
למלאכים על הסענה "תנה הרוך על השמים", שאצלם לא שייך קיום
ציווי התורה - כי המצוות (כמו שהם בתורה) והתורה חד הם.

ועפ"י יומתק המבואר לקמן (ס"ב) בענין "אחות דיבר אלקים, שתיים
וז שמעתי" - כי הגדר דמצוות (והתחלפותם לשני סוגים, נעשה וז"ל)
הוא כפי שנמשכו ונעשו ציווי לאדם, אבל בתורה - גם המצוות הם
תורה, תורה אחת.

1 וזהו גם הביאור בענין הנצחיות שבתורה,
2 "שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין
3 לה שינוי ולא גרעון ולא תוספת . . לנו"⁶⁷ ולבנינו
4 עד עולם, ולא⁶⁸ איש א-ל ויזכב⁶⁹ - כי, להיותה
5 רצונו העצמי של הקב"ה, יש בה תוקף הנצחיות
6 והעדר השינוי, כמו בעצמותו ית', משא"כ נבואה
7 שישנה שלדורות וישנה שלפי שעה⁷⁰.

8 [בסגנון אחר קצת:

9 נבואה - היא ראיית אלקות, כלומר, לא באופן
10 של השגה, מלמטה למעלה, אלא באופן של ראי'
11 - "וארא", מלמעלה למטה, תכלית ההתאמתות⁷¹.
12 אבל אעפ"כ, יש בה חילוקי דרגות - אספקלריא
13 המאירה (נבואת משה) או אספקלריא שאינה
14 מאירה (נבואת שאר הנביאים)⁷², וכיו"ב, שמזה
15 מוכח שיש לה שייכות לגדרי העולם. ועאכו"כ
16 ביחס להתאמתות הנביא העושה האותות -
17 "נאמנות שיש אחרי' הרהור ומחשבה"⁷³.

18 אבל תורה - להיותה חד ממש עם עצמותו ית'
19 (ולמעלה גם מאספקלריא המאירה דנבואת
20 משה⁷⁴), גם התאמתותה אצל כל ישראל היא כמו
21 "דבר שרואה בעיניו"⁷⁵, ולא עוד, אלא שעז"נ
22 נעשה גם תכלית ההתאמתות גם בערך נבואת
23 משה⁷⁶ - "במה האמינו בו, במעמד הר סיני, שענינו
24 ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר", "נאמנות

(67) נצבים כט, כח.

(68) בלק כג, יט.

(69) רמב"ם שם רפ"ט.

(70) והנבואה שהוצרכה לדורות - נכתבה (מגילה יד, א),
היינו, שנעשת חלק בתורה.

(71) שלכן אין דומה שמיעה לראי', כמודגש בדין ד"אין עד
נעשה דיין", דכיון שראה בעיניו ממש, לא מצי חזי ל' זכותא
(ר"ה כו', רע"א) - דאף שגם השמיעה מעדים נאמנים (שבכחם
לחדש מציאות, כמו חלות הקידושין, וכיו"ב) צ"ל באופן
שיתאמת אצלו כאילו רואה בעצמו, מ"מ, אין זה בדומה
להתאמתות דראי', "שהיא עומדת לעולם".

(72) יבמות מט, סע"ב. וראה רמב"ם שם פ"ז ה"ו. שמונה
פרקים להרמב"ם רפ"ז.

(73) רמב"ם שם רפ"ח.

(74) להעיר מהחקירה הידועה, אם בתורה שהיא למעלה
מנבואה, יש גם גדר ודין נבואה (ראה צפע"נ עה"ת ס"פ שופטים.
וש"נ). ואכ"מ.

(75) רמב"ם שם ה"ג. ועיי' ס' החקירה להצ"צ ערך עדות (סג,

ב ואילול).

(76) וגם בנבואת כל הנביאים (שעושים אות כו') - "מפני
המצוה שצוה משה בתורה (שהיא כמו דבר שרואה בעיניו) ואמר
אם נתן אות אליו תשמעון" (רמב"ם שם ה"ב).

בהם מחלוקת - הם דבר הוי' כפי שהוא למעלה
משכל האדם (ובלשון הידוע - "אם הלכה נקבל",
אע"פ ש"אם לדין יש תשובה"⁸⁸).

ובפרטיות יותר - גם בפירושים שמוציאים על
דרכי הסברא (עוד שנפלה בהם מחלוקת כו') יש
חילוק בין קודם פסק ההלכה ולאחר פסק ההלכה,
שהרי פסק ההלכה כדעת רוב הסנהדרין נעשה דין
(ב)תורה, ובלשון הרמב"ם⁸⁹ "בית-דין הגדול
שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה כו"⁹⁰,
ונמצא, שבהלכות פסוקות מודגש יותר רצונו ית'
כפי שהוא למעלה משכל האדם, בדוגמת שם הוי'
לאמיתותו⁹¹ (הוי' דלעילא), המורה על עצמותו⁹².

ט. עפ"ז יש לבאר הדגשת שם הוי' בחיבורו
של הרמב"ם - הן בהתחלת החיבור והן בסיום
החיבור:

כשם שכללות הענין דמתן-תורה, תורת משה
בן עמרם, קשור עם גילוי שם הוי' לאמיתותו (כנ"ל
בארוכה), הרי, בפרטיות יותר, מודגש ענין זה
(בתורה גופא) בחיבורו של רבינו משה בן מיימון,
"משנה תורה" - דמכיון שאין בו השקו"ט שבתורה,
אלא הלכות פסוקות בלא טעמים, "דברים
המתבררים.. בענין האסור והמותר והטמא והטהור
עם שאר דיני התורה.. תורה שבעל-פה כולה..
בלא קושיא ולא פירוק"⁸², כולל גם הכרעת הפס"ד
בענינים שנפלה בהם מחלוקת, נמצא, שמודגש בו
(בספר הי"ד) עצם ענין התורה, רצונו העצמי של
הקב"ה, בדוגמת שם הוי' לאמיתותו (הוי' דלעילא),
שלמעלה מגדרי העולם.

ויש לומר, שענין זה מרמז הרמב"ם בפתיחת

תושב"כ ותושבע"פ: "כל המצוות שניתנו לו
למשה בסניי בפירושן ניתנו, שנאמר⁸¹ ואתנה לך
את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה זו תורה
שבכתב, והמצוה זו פירושה.. תורה שבעל-
פה"⁸², היינו, שבתושבע"פ, שבה נתבארו "משפטי
המצוות"⁸², ציוויים והוראות ביחס להנהגת העולם
- נרגש מציאות האדם והעולם: ואילו תושב"כ היא
באופן שלמעלה משייכות לגדרי העולם (ובפשטות
- שלא יודעים איך צ"ל הנחת תפילין בעולם⁸³,
וכיו"ב)⁸⁴.

ב"פירושה" (תושבע"פ) גופא - מבאר הרמב"ם
בהקדמתו לפירוש המשניות⁸⁵ שיש שני סוגי
פירושים: (א) פירושים מקובלים מפי משה, הלכה
למשה מסניי, שלא שייך בהם מחלוקת, (ב) "דינים
שהוציאו על דרכי הסברא", "במדות השלשה-
עשרה הנתונות על הר סיני שהתורה נדרשת בהם,
ובאותם הדינים.. יש מהם מה שנפלה בו מחלוקת
בין שתי דעות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, זה
סובר סברא ונתחזקה לדעתו וזה סובר סברא
ונתחזקה לדעתו.. וכשהיתה נופלת המחלוקת היו
הולכים אחר הרוב, כמש"נ⁸⁶ אחרי רבים להטות".

כלומר, אף שגם הפירושים שהוציאו על דרכי
הסברא (בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם) הם דבר
הוי' (ולא שכל האדם)⁸⁷ - מ"מ, רצה הקב"ה
שפירושים אלו יוציאו על דרכי הסברא, בשכל
האדם (ובמקום של מחלוקת יוכרעו כדעת הרוב),
כלומר, דבר הוי' כפי ששייך לשכל האדם (גדרי
העולם): משא"כ הפירושים המקובלים שלא שייך

(81) משפטים כד, יב.

(82) הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד.

(83) ראה אגה"ק סכ"ט קנ, כ).

(84) ולהעיר גם מהחילוק דתושב"כ ותושבע"פ - (א) באופן
הלימוד, שבתושב"כ "אע"פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות
מפני שהוא ע"ה, ה"ז מקיים מצות ולמדתם", משא"כ
בתושבע"פ, "אם אינו מבין הפירוש, אינו נחשב לימוד כלל" (הל'
ת"ת לאדה"ז ספ"ב. ויש"נ), היינו, שתושבע"פ מוכרחת לבוא
בשכל האדם, משא"כ תושב"כ יכולה להשאר כמו שהיא למעלה
משכל האדם; (ב) בדרגת הקדושה - שהקדושה דתושב"כ היא
למעלה מהקדושה דתושבע"פ, להיותה למעלה מגדרי העולם כו'.

(85) וראה גם רמב"ם ריש הל' ממרים.

(86) משפטים כג, ב.

(87) לא רק הכללים די"ג מדות, אלא גם הפירושים הנלמדים
מהם, שהרי הקב"ה לימד למשה "מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים
טמא (ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב. מדרש תהלים יב, ז. ועוד), ועד
שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסניי (נסמן
בלקו"ש ח"ט ע' 252).

(88) יבמות עו, ב - במשנה. ויש"נ.

(89) ריש הל' ממרים.

(90) כלומר, לא רק שצריך לעשות כן, אלא שענין זה נעשה
הלכה בתורה, להיותם "עיקר תורה שבעל-פה". ומטעם זה, גם
הגזירות והתקנות והמנהגות הם הלכה בתורה.

(91) להעיר ממארו"ל "דבר הוי' זו הלכה" (שבת קלח, ב),
"והוי' עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב), משא"כ בענין של
מחלוקת - "אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב).

(92) ולהעיר שפרטי חילוקים הנ"ל הם גם באופן לימוד משה
רבינו מפי הגבורה; (א) "בשעה שהקב"ה מלמדו מקרא..
ובשעה שהי' מלמדו משנה" (יל"ש תשא רמז תו). (ב) "כל דבר
ודבר שהי' הקב"ה אומר למשה, הי' אומר מ"ט פנים טהור ומ"ט
פנים טמא. אמר לפניו: רבש"ע, עד מתי נעמוד על בירורה של
הלכה, א"ל אחרי רבים להטות, רבו המטמאין טמא, רבו
המטהרין טהור" (מדרש תהלים שם).

הציור (כנ"ל ס"ח) - לכן, גם הציורי לידע את הוי' (שם המפורש שלמעלה מהעולם), בהכרח שידיעתו את הוי' תהי' באופן כמו ששייך לעולם (הוי' דלתתא) - (א) "מצוי ראשון.. ממציא כל נמצא", (ב) שנעשה "יסוד" ו"עמוד" להענינים שלו (עניני האדם והעולם כו').

אמנם, לאחר שמשיימים כל התורה כולה, ובפרט הלכות התורה - אזי באים לגילוי שם הוי' כפי שהוא לאמיתתו, למעלה מגדרי העולם, כלומר, לא ביחס להתהוות העולם, "ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"⁹⁴, אלא אדרבה - התעלות העולם לדרגת האלקות, "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הוי'", "דעה את הוי'" בטהרתה.

יא. עפ"ז תובן גם ההוספה ד"כמים לים מכסים" שבסיום הרמב"ם:

דרגת האלקות שבאה באופן שיש לה שייכות לגדרי העולם - נותנת מקום למציאות העולם, "כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם", בנין שלם, אלא שיודעים שיש ה"יסוד" ו"עמוד", "מצוי ראשון", ש"כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו".

משא"כ דרגת האלקות שלמעלה לגמרי משייכות לגדרי העולם (שם הוי' לאמיתתו) - פועלת תכלית הביטול לגמרי, שמציאות הארץ כולה, "כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם", אינה נראית, מכיון שמכוסה לגמרי ב"דעה את הוי'", כלומר, אין זה באופן שישנו בנין שלם שה"יסוד" וה"עמוד" שלו הוא הוי', אלא אדרבה - שמציאות העולם בטלה ומכוסה ב"דעה את הוי'", שאין כאן אלא "דעה את ה'" בלבד, "כמים לים מכסים".

ויוש להוסיף בזה: הלשון "מלאה הארץ (דעה את הוי')", הוא ביחס לגדרי הארץ, היינו, שהארץ

1 וסיום ספרו בשם הוי' - דוגמת גילוי שם הוי' במתן-תורה.

3 י. ומכאן באים לביאור השינויים בין התחלת הספר לסיום הספר:

5 ע"פ האמור שגילוי שם הוי' לאמיתתו ("מדת אמיתית שלי") בתורה עצמה מודגש בחיבורו של הרמב"ם, "מקבץ לתורה שבעל-פה כולה", הלכות פסוקות של כל התורה כולה - נמצא, שהחילוק בין התחלת הספר (קודם הלימוד) וסיום הספר (לאחר הלימוד) הוא ע"ד ובדוגמת החילוק בגילוי שם הוי' לפני מ"ת (דרגא התחתונה בשם הוי', שיש לו איזה שייכות לגדרי העולם) ולאחרי מ"ת (שם הוי' לאמיתתו, שאין לו שייכות לגדרי העולם)⁹³.

14 ולכן: בהתחלת הספר (כמו לפני מ"ת) - לא נתפרש שם הוי', כ"אם ברמז, באופן של ראשי-תיבות בלבד, ובזה גופא - בתיבות "יסוד היסודות ועמוד החכמות", שבלשון זה מודגשת השייכות של שם הוי' (להתהוות, להתהוות ענין) למציאות העולם, שהוא בבחינת "יסוד" ו"עמוד" (כביכול), היינו, שעם היותו קדום ונעלה כו', ה"ה גם "יסוד" ו"עמוד" למציאות הבריאה, ומדגיש "מצוי ראשון", גדר של מציאות, ולא סתם "מצוי", אלא "מצוי ראשון", שיש לאחריו שני, וכן בהמשך ההלכות "המצוי הזה הוא אלקי העולם והוא אדון כל הארץ"⁶⁰ - ע"ד ובדוגמת שם הוי' בכינויו (הוי' דלתתא), שעם היותו מורה על עצמותו, מ"מ, נתפס אצל הנבראים למטה בגדר מסויים.

28 ובסיום הספר (כמו אחרי מ"ת) - נתפרש שם הוי', "דעה את הוי'", ע"ד ובדוגמת שם הוי' ככתבו (הוי' דלעילא), המורה על עצמותו כפי שהוא למעלה לגמרי מגדרי הנבראים.

32 ובסגנון פשוט - בנוגע למצות ידיעת הוי':

33 מכיון שגדרה של מצוה הוא ציווי להאדם, 34 היינו, שיש יחס להאדם (והעולם) שאליו נאמר

94 ראה לעיל הערה 28, דכוונת הרמב"ם במ"ש "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", היא לרמז שהתהוות היא בכח העצמות שמציאותו מעצמותו כו'. אבל י"ל, שגם הענין דמציאותו מעצמותו כפי שמתבטא בהתהוות היש, ובפרט כפי שמושג בשכלנו, הוא תואר של עליון [והשייך למציאות, "אמתת המצאו"], ולכן נכלל גם זה בהוי' דלתתא. ולהעיר מהמשך ר"ה תרצ"ד (תשי"א) סי"ד, דמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"א ה"ד) "ואין לאחר אמת כאמתו" - קאי על כח העצמות שמהוה את היש, עיי"ש.

93 להעיר מתו"א ריש פרשתנו, ש"וארא" הוא גם "לשון עתיד שהוא לשון הווה, שתמיד יש בחינה זו בכל זמן בכל אדם" (וראה גם ד"ה וארא, שנאמר בהתוועדות. ויש"ג). ועפ"ז י"ל, שגם עכשיו (לאחרי מ"ת) ישנם ב' האופנים בגילוי שם הוי': גילוי הוי' דלתתא מצד בחי' האכות (שנמשך בירושה לבניהם אחריהם), וגילוי הוי' דלעילא מצד החידוש דמ"ת - בעילוי אחר עילוי, היינו, שלגבי דרגא נעלית יותר דמ"ת, נחשבת הדרגא הקודמת כמו לפני מ"ת (וראה לקמן סי"ג ובהערה 120).

17 "כמים לים מכסים", בדוגמת הנבראים שבים
18 שנראו רק המים, שכל מציאותם היא - מי הים.
19 יב. ויש להוסיף, שהחילוק בין "יסוד היסודות
20 ועמוד החכמות" שבהתחלת הספר ל"מלאה הארץ
21 דעה את הוי' כמים לים מכסים" שבחותמו - הוא
22 (לא רק בנוגע לגילוי אלקות בעולם, אלא גם)
23 בנוגע לתוכן כללות הספר - תורה:
24 ה"יסודות" וה"חכמות" קאי - בפשטות - על
25 עניני התורה, שה"יסוד" וה"עמוד" ¹⁰⁴ שלהם הוא
26 - "לידע שיש שם מצוי כו' שנאמר אנכי הוי'
27 אלקיך".

28 ובענין זה יש חילוק בין התחלת לימוד התורה
29 לסיום לימוד התורה:

30 בהתחלת הלימוד, כשעיקר ההדגשה היא על
31 פעולת התורה בעולם - ניכרת בגלוי התחלקות
32 פרטים, "יסודות" ו"חכמות" - לשון רבים,
33 ובכללות - התחלקות מצוות-עשה ומצוות לא-
34 תעשה, כמארז"ל ¹⁰⁵ "אנכי ולא יהי' לך, מפי
35 הגבורה שמענום", הכוללים ¹⁰⁶ כל רמ"ח מ"ע
36 ושס"ה מל"ת ¹⁰⁷, ושליה: מצוות-עשה -
37 שמציאות האדם והעולם תהי' ע"פ התורה, ומצוות
38 לא-תעשה - שלא תהי' מציאות שהיא בניגוד
39 לתורה.

40 אמנם, לאחר שםיימים לימוד התורה כולה,
41 ובאים למעלתה העצמית של התורה שלמעלה
42 משייכות לגדרי העולם (כנ"ל ס"י) - אזי מתגלה
43 הענין ד"דעה את הוי' כמים ¹⁰⁸ לים מכסים" ¹⁰⁹,
44 היינו, שאין כאן אלא ענין אחד בלבד - "אנכי)
45 הוי' (אלקיך)", כי לאמיתו של דבר, הוא ורצונו

1 היא מלאה, לפי מדת הארץ דוקא, ודוגמתו בהלכה
2 - כלי שרת "אין מקדשין אלא מלאין" ⁹⁵, אבל לא
3 יותר ממדת הכלי. משא"כ הלשון "מכסים" - היינו
4 שאינו מדוד במדת הארץ, אלא אדרבה - שמכסה
5 את מציאות הארץ כולה ⁹⁶.

6 וגם ענין זה (ביטול המציאות מצד גילוי שם
7 הוי' לאמיתותו ⁹⁷) הי' במתן-תורה ⁹⁸ כמארז"ל ⁹⁹
8 שבשעת מ"ת "צפור לא צווח כו' העולם שותק
9 ומחריש כו'", וכן בנוגע לבניי ש"פרחה
10 נשמתם" ¹⁰⁰, אלא שבמ"ת הי' גילוי זה מעין ודוגמת
11 לעתיד-לבוא ¹⁰¹, ולפי שעה בלבד, מכיון שלא חדר
12 בגדרי העולם כו', משא"כ בימות המשיח יהי'
13 הגילוי באופן תמידי, מכיון שיחדור בגדרי העולם,
14 היינו, שמציאות "הארץ" נשאת בקיומה ¹⁰²,
15 ו"מקבלת" גילוי שם הוי', אבל באופן שכל
16 מציאותה ¹⁰³, מכוסה וחדורה לגמרי ב"דעה את הוי',

(95) רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"ב.

(96) וי"ל שזהו גם הדיוק ד"ים" - לא כמו מקוה שהמים מומלאים דפנות המקוה, אבל אינם נשפכים לחוץ (שאו ישנו החשש דזוחלין), אלא באופן שהמים מכסים גם את דפנות הים, ונשפכים ומתגלגלים בגלי הים לחוץ וחוזרים לים, וחוזר חלילה. (97) להעיר שגם גילוי שם הוי' ככתבו פועל ביטול ולגמרי - "כל הכהנים והעם העומדים בעזרה*", כשהם שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם כו' (רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ ספ"ב).

(98) להעיר גם מהמבואר בתו"א פרשתנו (נה, א) בענין החדוש דמ"ת בנוגע לאופן לימוד התורה - ש"בטל במציאות ואינו תופס מקום לעצמו כלל", עד שלימודו הוא בבחינת "שכינה מדברת מתוך גרונו" (כמו במשה), "ולכן אמרו מאן מלכי רבנן, ואמרו מתניתא מלכא, שהרי הוא כאומר דבר המלך בלבד, ואינו עושה כלום ואינו מדבר דברי עצמו כלל", משא"כ לפני מ"ת כו'. (99) שמו"ר ספכ"ט.

(100) שם, ד. וראה שבת פח, ב.

(101) ראה תניא פל"ו,

(102) בדוגמת לימוד התורה לאחר מ"ת, שאף ש"בטל במציאות", לא נשללת מציאותו, אלא אדרבה, "מאן מלכי רבנן", מכיון שכל מציאותו חדורה ב"דבר המלך" (כנ"ל הערה 98).

(103) מציאות הארץ עצמה - לא רק בניי (שאצלם יהי' עילוי מיוחד - "לפיכך יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו'"), ולא רק כללות מין המדבר, אלא כל הנבראים שבעולם (ראה בארוכה הדרן על הרמב"ם דמחזור הראשון (תשמ"ה) פ"ג ואילך).

(*) משא"כ הכה"ג עצמו - מכיון שהגילוי הוא באופן שחודר במציאותו ו"מתקבל" אצלו (כדלקמן בפנים).

וי"ל דוגמא לדבר - החילוק שבין כל הנביאים למשה רבינו. כ"ל הנביאים ידאים ונבאליים ומתמוגגים, ומשה רבינו אינו כן. עומד על עמודו שלם" (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ו).

(104) בדוגמת "יסוד" ו"עמוד" דבית - ואמחז"ל תורה איקרי בית (ראה לקו"ת ואתחנן יו"ד, ד ואילך. ובכ"מ).

(105) מכות כד, רע"א. וש"נ.

(106) תניא רפ"ב.

(107) ובלשון הרמב"ם במנין המצוות: "מצוה ראשונה ממצוות-עשה. . . אנכי ה' אלקיך", "מצוה ראשונה ממצוות לא-תעשה. . . לא יהי' לך גו" - "ראשונה" גם מלשון "ראש" (כנ"ל הערה 17).

(108) "מי הדעת טהור" - כמ"ש בסוף הלכות מקוואות. וידוע הכלל שהרמב"ם סומך על מ"ש בהלכות שלפנ"ז (יד מלאכי, כללי הרמב"ם ס"ו. וש"ג).

(109) ועפ"ז יומתק שבהלכות תשובה אינו מוסיף "כמים לים מכסים" (כנ"ל הערה 31) - כי ענין זה קשור (לא רק עם כללות העילוי דימות המשיח, אלא גם ובמיוחד) עם שלימות התורה, כשמסיימים כל התורה כולה (וראה לעיל הערה 34).

יג. עפ"ז יש לבאר את העילוי שניתוסף לאחר
שמיסימים לימוד ספר הרמב"ם, ומתחילים עוד
הפעם מהתחלת הספר - "מתכיפין התחלה
להשלמה":

בנוגע ללימוד התורה - אמרו חז"ל¹¹⁶ "בכל יום
יהיו בעיניך חדשים", היינו, שהענין דמתן-תורה
צריך להיות וישנו בכל יום, "מה להלן באימה
וביראה כו' אף כאן כו'"¹¹⁷, ובנוסף ברכת התורה
— "נותן התורה", לשון הוה¹¹⁸.

ואם הדברים אמורים בנוגע ללימוד התורה בכל
יום, עאכ"כ כשמיסימים לימוד התורה כולה (ספר
הרמב"ם, "מקבץ לתורה שבעל-פה כולה"),
ומתחילים עוד הפעם מהתחלת התורה - הרי זה
בוודאי ע"ד וברוגמת הענין דמתן-תורה.

אמנם, מכיון שנמצאים כבר לאחר לימוד
התורה כולה - הרי זה מעתה באופן של חידוש,
באינ-ערוך¹¹⁹ לגבי התחלת הלימוד בפעם הקודמת
(ועאכ"כ באין-ערוך לגבי התחלת הלימוד בפעם
הראשונה).

ופשיטא - בעילוי לגבי סיום הלימוד במחזור
הקודם, ונמצא, שגם בהתחלת הלימוד עתה, "יסוד
היסודות ועמוד החכמות", ניכר הענין ד"כמים לים
מכסים" שבסיום הרמב"ם (דמיני' אזלינן), ועד
שמתעלים לדרגא נעלית עוד יותר, כשמיסימים גם
מחזור החדש ב"כמים לים מכסים", וכן לאח"ז,
בעילוי אחר עילוי עד אין סוף¹²⁰.

המדגיש את מעלתו של משה (לא בענין הלימוד, "משה רבינו",
אלא) בנאמנותו (גם ובעיקר) בקבלת התורה מהקב"ה.

(116) פירש"י תבוא כו, סז. ועוד.

(117) ברכות כב, א. ושו"נ. וראה תו"א יתרו סז, ב.

(118) לקו"ת תוריע כג, א ובכ"מ.

(119) ע"ד שמצינו (ב"מ פה, סע"א) בר' זירא שהתענה
דלשתכח תלמודא בבבלי מיני" (דדך הלימוד ד"תלמודא
בבבליה, ריבוי קושיות וכו', אבל לא פסקי-הדינים עצמם) (וראה
בארוכה בלקו"ש ח"ד ע' 24 ואילך), שעי"ז יוכל לבוא לעילוי
שבאין-ערוך - תלמוד ירושלמי. ודוגמתו בלימוד הרמב"ם - לא
בנוגע להלכות עצמם (שבבואי זוכר הלימוד דמחזור הקודם),
אלא בנוגע לדדך הלימוד, כפי שרואים בפועל שגם לימוד
הרמב"ם — "לקטן ולגדול" - הוא רק בפשוטם של הלכות,
אלא גם באופן של שקו"ט כו'.

(120) להעיר מלקו"ת (ואתחנן ז, ב), שכאשר אור הסוכב
(שלפנ"ז) נמשך בגילוי ובידיעה (ברוגמת אור המלא), ה"סוכב"
(שלפנ"ז) הוא "ממדיגות עליונות יותר", והרי "ממלא"
ו"סוכב" הם ע"ד הוי' דלתתא והוי' דלעילא.

1 (מצוותיו) "הכל¹¹⁰ אחד ממש"¹¹¹, "אחת דיבר
2 אלקים"¹¹², ובלשון חז"ל¹¹³ "על הן הן ועל לאו
3 הן, היינו, שגם במצוות לא-תעשה¹¹⁴ ניכר הענין
4 החיובי - ציווי הקב"ה (ולא ביחס לפעולה
5 בעולם)¹¹⁵.

ובעומק יותר: תשובה - עם היותה מצד עצמותו ית', הוי' דלעילא
(כנ"ל הערה 51), מ"מ, מודגש בה מציאות האדם, שהרי כל
ענינה שהאדם עושה תשובה (מלמטה למעלה), ולכן עדיין לא
שייך כאן הענין ד"כמים לים מכסים" (ביטול מציאות האדם
לגמרי), משא"כ תורה* - כל ענינה הוא "אנכי", ולכן על-ידה
נעשה הגילוי ד"דעה את הוי' באופן ד"כמים לים מכסים" (ביטול
מציאות האדם והעולם לגמרי).

(110) לשון אדה"ז בשעהיה"א רפ"ח - ע"פ רמב"ם הל'
יסוה"ת פ"ב ה"ה.

(111) נוסף על שהציווי "לא יהי' לך" ("מצוה ראשונה
ממצוות לא-תעשה") - נמשך ובא מהציווי ד"אנכי", כמובן גם
מהסיום "על פני", שפירושו "בעוד שאני מצוי" (לשון ה"פירוש"
להל' יסוה"ת פ"א ה"ו).

(112) לשון הכתוב תהלים סב, יב. אלא שביחס לשמיעת האדם
— "שתים זו שמעתי" "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענוס"
(ראה פירש"י מכות שם), כי ביחס לפעולה באדם (ובעולם) ניכרת
ההתחלקות דחיוב ושלילה.

(113) מכילתא יתרו כ, א. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 119
ואילך.

(114) ולכן, "לעתיד-לבוא . . יהי' עסק התורה בבחי' עשה
טוב בלבד . . וגם בשס"ה ל"ת למעלה שהן גבורות קדושות כו'
(תניא (קו"א) קס, א. וראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א)), ואדרבה -
באופן נעלה יותר מרמ"ח מ"ע, כמעלת הדם לגבי האברים (קו"א
שם), מעלת י"ה לגבי ר"ה (לקו"ת פקודי ג, ב ואילך).

ולהעיר גם מלקו"ת (שם ד, א) בבאיור הענין ד"שמי עם י"ה
שס"ה ל"ת": "עו"ל עפ"מ שבתו"א סד"ה וארא אל אברהם, פי'
ושמי הוי' לא נודעתי . . אני בעצמי בחי' יחיד כו' עיי"ש. א"כ
פי' שמי עם י"ה, היינו בחי' זו דשמי הוי' לא נודעתי, נמשך
ומתגלה בבחי' י"ה ע"י קיום מצוות ל"ת".

(115) ועפ"ז יומתק גם שינוי הלשונות בזה: בפ' וארא (לפני
מ"ת) נאמר "פיקודא דא קדמאה לכל פיקודין ראשיתא קדמאה
דכל פיקודין" — "קדמאה" ביחס לשאר מצוות, ע"ד "יסוד
היסודות ועמוד החכמות", ואילו בפ' פינחס (לאחרי השלימות
דמ"ת) נאמר "פיקודא קדמאה אנכי", "קדמאה" בעצם (לא ביחס
לשאר מצוות), ע"ד "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".
ויש להוסיף ולהמתיק ששניהם בחלק הזהיר הנקרא "רעיא
מודימנא" - כי ב"פיקודא קדמאה", "אנכי", שלמעלה לגמרי
מגדרי העולם, מודגשת הנתינה ע"י "רעיא מודימנא", תואר

(*) ואין סתירה לזה ממארו"ל "שאלו לתורה כו' שאלו להקב"ה כו'
ינעה תשובה ויתכפר לו" (הובא בהערה 51). שתשובה היא למעלה
מתורה - כי במארו"ל הנ"ל מדובר אודות דרגת התורה כפי שנמשכה
בבחי' ההשתלשלות, אבל התורה עצמה (אורייתא וקוב"ה כולא חד)
היא למעלה מתשובה.

וי"ל, שמהטעמים שמעלת התשובה נתפרשה בתורה הוא - לא רק
מפני שגילוי כל ענין הוא ע"י תורה, "תורה אור" (ראה לקו"ש ח"ד ע'
1345-50), אלא גם מפני שכוונתה של התשובה ("שאלו להקב"ה כו' ינעה
תשובה") היא להיותה ענין בתורה, שהיא חד עם עצמותו ית' (אלא
שענין זה בתורה, מתגלה בתשובה דוקא).

הזקן¹²⁸ - בעל ההילולא בכ"ד טבת¹²⁹, שבו חל³⁰
 סיום הרמב"ם במחזור זה,³¹
 וכן - לימוד פנימיות התורה, ידיעת הוי' - "דע³²
 את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"¹³⁰, תוכן ד'³³
 פרקים ראשונים דהלכות "יסודי התורה", ובפרט כפי³⁴
 שנתבארה בתורת חסידות חב"ד, באופן של הבנה³⁵
 והשגה.³⁶
 ועד שזוכים ללימוד התורה בתכלית השלימות³⁷
 - "ישקני מנשיקות פיהו"¹³¹, "סוד טעמי ומסתור³⁸
 צפונותי"¹³², שיתגלו ע"י משיח צדקנו, באופן של³⁹
 ראי'¹³³ ("וארא"), עד ל"תורה חדשה מאתי⁴⁰
 תצא"¹³⁴, ובאופן ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו⁴¹
 גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"¹³⁵,⁴²
 כלומר, שיש אמנם חילוקים, "קטנים ו"גדולים",⁴³
 ואעפ"כ בנוגע ל"ידעו אותי", ידיעת העצמות -⁴⁴
 שוים הם, "השוה"¹³⁶ ומשוה קטן וגדול"¹³⁷.⁴⁵
 ובלשון הרמב"ם בסיום וחותם ספרו - "כי⁴⁶
 מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".⁴⁷

1 ויש להוסיף, שבענין ד"כמים לים מכסים" יש
 2 עילוי מיוחד במחזור הנוכחי, מחזור החמישי - ע"ד
 3 שמצינו בנוגע לפירות האילן¹²¹, "בשנה הרביעית
 4 יהי' כל פרי קודש הילולים לה', ובשנה החמישית
 5 תאכלו את פרי הוסיף לכם תבואתו"¹²², כמבואר
 6 בדרושי חסידות¹²³ שזהו"ע "תוספת אור הנמשך
 7 מקוצו של יו"ד דשם הוי' והוא בחי' הכתר", מכיון
 8 שבהם מודגש שגם פירות של חולין (שאינם "קודש
 9 הילולים לה'"), חדורים בברכת ה' ¹²⁴, ע"ד
 10 ובדוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא - "כי מלאה
 11 הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

12 יד. ויה"ר שסיום מחזור רביעי בלימוד הרמב"ם
 13 והתחלת מחזור חמישי, שבוודאי יחוגו אותו (בכל
 14 מקום ומקום) ברוב פאר והדר, כראוי לכבודה של
 15 תורה,

16 - ובפרט שהשנה היא שנת הקהל, "הקהל את
 17 העם, האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו
 18 ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות את כל דברי
 19 התורה הזאת"¹²⁵, כמודגש במיוחד בלימוד
 20 הרמב"ם, "תורה שבעל-פה סדורה בפי הכל . .
 21 לקטן ולגדול", לימוד שמתאחדים בו רבים
 22 מישראל¹²⁶, ושנת תשמח, כולל גם הדגשה יתירה
 23 בשמחה לגמרה של תורה -

24 יביא לידי תוספת חיזוק ועידוד בלימוד
 25 הרמב"ם, הלכות כל התורה כולה, ובטח זה יעורר
 26 (יוסיף) גם בלימוד השו"ע דה'בית-יוסף', ובפרט
 27 שהשנה היא שנת החמש-מאות להולדתו של
 28 ה'בית-יוסף' (כמדובר בארוכה בהתוועדות
 29 שלפנ"ז¹²⁷), וכן בלימוד השו"ע של רבינו

(128) ולהעיר, שגם בשו"ע אדה"ז במהדור"ת (דוגמת לוחות
 שניות) נרמז שם הוי' בתחילתו - "יהודה בן תימא אומר, הוי' עז
 כנמר כו'": "יהודה" - כדאיתא בגמרא (סוטה לו, ב ובפירש"י)
 "נקרא כולו על שמו של הקב"ה", שם בן ארבע אותיות כלול
 בשמו" (והד' נוספת להורות על לשון הוראה כו'') (תדא"ג
 מהרש"א שם יו"ד, ב), "בן תימא" - שמציאותו היא "תימא"
 (כמו "בן חורין"), כאומר דבר המלך בלבד (כנ"ל הערה 98),
 ו"הוי' עז כנמר כו' - "פרט ארבעה דברים בעבודת הבורא ית",
 כנגד ד' אותיות שם הוי' (ראה מגלה עמוקות ר"פ אמור. לקו"ש
 ח"ז ע' 370. וש"נ).

(129) תקע"ג - לפני "מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים"
 (בראשית כה, ז).
 (130) דברי הימים-א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, נ.
 (131) שה"ש א, ב.
 (132) פירש"י עה"פ.
 (133) ראה לקו"ת או יז. א ואילך. שער האמונה פ"ס. ועוד.
 (134) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.
 (135) ירמי' לא, לג. רמב"ם ה' תשובה ספ"ט.
 (136) נוסח הפיוט ד"וכל מאמינים",
 (137) וההכנה לזה - ע"י לימוד הרמב"ם, שכתב חיבורו
 "לקטן ולגדול" בשוה.

(121) "כי האדם עץ השדה" (שופטים כ, יט. תענית ז, א), ת"ח
 עושה פרי - "מאי פירי מצוות" (סוטה מו, סע"א), גדול לימוד
 שמביא לידי מעשה (קידושין מ, ב. וש"נ).
 (122) קדושים יט, כד-כה.
 (123) לקו"ת קדושים ל, ד. ובכ"מ.
 (124) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 134 ואילך.
 (125) וילך לא, יב.
 (126) כולל גם נשים וטף - ע"י לימוד הענינים המקבילים
 בספר המצוות.
 (127) שיחת ש"פ ויגש ס"ח.

עלידי תפילתם של ישראל ו"נתנה תוקף" שאומרה כל-אחד ואחד מישראל, נפעל התיקון של המלאכים.

משיחות שבת פרשת וארא תשמ"ה

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף א, אודות חגיגות סיום הרמב"ם:

- 1 ויש להוסיף, שמלבד החיוב לעשות שמחה לגמרה של תורה, רואים במוחש - מעשה רב - שחגיגות
- 2 אלה מביאות לידי התעוררות והוספה בלימוד הרמב"ם וכו', כפי שראו את תוצאות חגיגות סיומי
- 3 הרמב"ם במחזורים הקודמים, ועוד יותר מכפי ששיערו תחילה, שלכן יש להשתדל עוד יותר בעריכת
- 4 חגיגות סיום הרמב"ם, ברוב פאר והדר, וכל המרבה הרי זה משובח, ומתוך 'שטורעם', ובלשון הכתוב:
- 5 - "רוח גדולה וחזק מפרק הרים", כולל - זה שאמרו עליו ש"נדמה.. כהר"².
- 6 ופשוט, שכל אחד ואחד צריך להשתתף ב'סיום', ולא לחשוב שמכיון שגם מלבדו יהיו משתתפים
- 7 רבים, אין צורך שגם הוא ישתתף בזה.
- 8 - ובפרט כשעושה חשבון שחבל על הטירחא והזמן כו', ומה גם שלא יוכל להתעמק במחשבותיו...
- 9 מכיון שיפגוש כמה וכמה מישראל, וכשיאמרו לו "שלום עליכם", יצטרך להשיב "עליכם שלום", שלא
- 10 לעבור ח"ו, על "גזילת העני בבתיכם"³, ולכן טוב יותר שישאר בביתו ("אונטערן פאפליץ"...) -
- 11 כי הענין ד"ברוב עם הדרת מלך" - על-פי הלכה - נוגע להשתתפותו של כל יחיד, מכיון שעל-ידו
- 12 ניתוסף ב"רוב עם"⁴.

שם, בנוגע לאמירת ה"הדרן":

- 13 **ובהקדמה:**
- 14 ידוע מה שכתב כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדין⁵ בנוגע לאמירת פירושים בספר התניא, שבשביל התועלת
- 15 בהוספה ביראת שמים כו' - מותר (אף שבכלל צריכה להיות זהירות בזה).
- 16 ומטעם זה נהגו חסידים הראשונים לומר פירושים בספר התניא - כדי שעל-ידי-זה יתווסף
- 17 ביראת-שמים כו', שמזה מובן, שלא זו בלבד שמותר הדבר, אלא גם צריך להשתדל בזה כו'.
- 18 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, בנוגע לאמירת ה"הדרן" - שמכיון שהכוונה בזה היא שעל-ידי-זה יתווסף
- 19 בעניני יראת-שמים כו', אזי מותר וצריך להשתדל בזה, ובפרט כשרואים במוחש את התוצאות בנוגע
- 20 לפועל, על-דרך האמור בנוגע לחגיגות סיום הרמב"ם.

בסעיף ו, הביאור בשם הוי' על-פי המבואר ב'מורה נבוכים':

- 21 **ובהקדמה** - שלא כדעת הטועים לחלק בין הרמב"ם שבספר ה'יד' להרמב"ם שבספר 'מורה נבוכים',
- 22 כאילו היו חיבורים של אנשים שונים בעלי דעות שונות - שהרי, חלילה-וחס להעמיד את הרמב"ם
- 23 כאישיות מפוצלת, היפך לגמרי מדברי הרמב"ם עצמו בהלכות דעות בתיאור דמותו של האדם השלם.
- 24 ומה שמצינו סתירות (לכאורה) בין ספר ה'יד' לספר 'מורה נבוכים' - הרי:
- 25 (א) העובדה שיש סתירות, אינה מורה על שיטה ודעה שונה, והראיה, שגם בנוגע לפסקי-דינים בספר
- 26 ה'יד' עצמו מצינו בתשובות הרמב"ם⁶ שהשיב לשואלים על כמה פסקי-דינים, שצדקו דבריהם, ואכן
- 27 תיקן זה במהדורה שניה כו', כשחזר ועיין עוד פעם בפסקי ההלכות (מכיון שבעת כתיבת חיבורו, הסתמך
- 28 יותר מדי על פסקי הגאונים).

(5) אג"ק שלו ח"ב ע' תשב. וש"ג.
(6) נסמן בשיחה ע"ד המהדורות דספר ה'יד' להרמב"ם
בתחילתה - התוועדות תשמ"ו ח"ד ע' 94.

(1) ס"א יט. יא.
(2) סוכה נב, א.
(3) ישעי' ג, יד. ברכות ו, סע"ב.
(4) ראה מג"א או"ח סתר"צ סקכ"ג.

(ב) מכיון שה'מורה נבוכים' כתבו הרמב"ם בלשון ערבית, ואחר-כך תורגם ונעתק ללשון-הקודש -
יתכן שהסתירות הן מפני אי-דיוקם של המעתיקים (ועל-דרך-זה בנוגע לסתירות שבין 'ספר המצוות'
לספר ה'יד').

(ג) ועוד ועיקר: 'סתירות' אלה הן - בדרך כלל - מצד קוצר המשיג... ובעיון הראוי ימצאו שאין
סתירה כלל.

החילוק היחידי שבין חיבורים אלה (ספר ה'יד' ו'מורה נבוכים') - שספר ה'יד' הוא ספר של הלכות
עבור כל בני ישראל, "לקטן ולגדול", ואילו ה'מורה נבוכים' כתבו לתלמידו החביב, והזהיר שלא ילמדו
בו אלא אלה הראויים לכך כו', ולכן בנוגע לענינו, כדי להבין את כוונת הרמב"ם בכתבו או ברמזו לשם
הוי', יש לעיין בדברי הרמב"ם עצמו בביאור ענין שם הוי' - בספרו 'מורה נבוכים'.

בסעיף י (בהערה 93) בענין האבות ומשה רבינו:

ויש להוסיף, שענין זה הוא לא רק ביחס לענינים הכללי והמשותף של ה"אבות", אלא גם ביחס לענינו
הפרטי ומעלתו המיוחדת של כל אחד מהאבות:

אברהם - "ראש לאבות"⁷, יעקב - "בחור שבאבות"⁸, ויצחק - כמבואר בדרושי 'תקיעת שופר'
שב'סידור'⁹ בביאור מאמר הזהר¹⁰ ש"יעקב ואברהם אחידין ביצחק", שזהו ענין המתקת הגבורות, "שאו
הם טובים יותר לעולמות מבחינת כח החסדים עצמם.. לפי שיש בהם תגבורת אור וחיות בכח עצום
יותר מכח החסדים", ולכן "עיקר ומקור כל הברכות לעולם המשיך יצחק דוקא", וענין זה מתגלה בכל
ראש-השנה - להמשיך ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

וכל פרטי הענינים הנ"ל, כולל ובמיוחד כפי שבאים לידי ביטוי בעבודת ה' - ישנם אצל כל אחד
ואחד מישראל, שמקבל בירושה מה"אבות".

ועל-דרך-זה בנוגע לענינו של משה רבינו - "תורה צוה לנו משה מורשה גו"¹¹, שנמשכים בירושה
לכל אחד ואחד מישראל, ועד לעבודה בפועל - "מה ה' אלקיך שואל מעמך כ-אם ליראה את ה'"¹²,
שמכיון ש"לגבי משה מילתא זוטרתי היא"¹³, נעשה כן גם אצל כל אחד ואחד מישראל¹⁴.

בסעיף י"ב, בסוף הערה 115:

ובפרטיות יותר - הרי, גם בלימוד התורה של משה רבינו, ישנם שני אופנים: (א) כפי שהוא מקבל
את התורה מהקב"ה, (ב) כפי שלומדה בעצמו לאחר שקיבלה מהקב"ה.

ולהעיר גם מהפתגם הידוע בנוגע לרבותינו נשיאנו - אתפשטותא דמשה בכל דרא¹⁵ - שיש חילוק
בין אמירת המאמר, כנתינתה מסיני, לבין לימוד המאמר (על-ידי הרבי עצמו) לאחר אמירתו.

ויש לומר מעין דוגמא לדבר בלימוד התורה של כל אחד ואחד מישראל - החילוק בין אופני הלימוד
ל"יגמר" או "ליסבר"¹⁶.

בסעיף י"ג, שגם עניני חולין וחדורים בקדושה:

וענינו בעבודה - לא רק "כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹⁷, אלא יתירה מזה - "בכל דרכיך דעהו"¹⁸,
ועד שמציאות הגוף עצמו חדורה בקדושה, כלשון הזהר¹⁹ "גופא דילהון קדישא".

(14) תניא רפמ"ב.

(15) תקו"ז חס"ט (קיי, רע"א. קיד. רע"א).

(16) שבת סג, א.

(17) אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(18) משלי ג, ו. רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

וראה לקו"ש ח"ג ע' 907. 932. ועוד.

(19) ח"ג ע, רע"ב.

(7) ב"ר פנ"ט. ו.

(8) שם רפע"ו.

(9) עם דא"ח - רמו. סע"ד ואילך.

(10) ח"ג ק, רע"א.

(11) ברכה לג. ד.

(12) עקב יו"ד. יב.

(13) ברכות לג. ב. וש"נ.

1 וכידוע סיפור החסידים (לא שמעתי זה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אבל כך מספרים חסידים) אודות אדמו"ר
2 מהורש"ב; בהיותו באסיפת גדולי הרבנים, הביע את דעתו בתוקף בניגוד לדעת אחרים, וכאשר רבי חיים
3 שאלו לטעם הדבר, השיב שכך מתקבל ("אזוי לייגט זיך") אצלו. וכשרבי חיים שאל, האם סיבה זו לבדה
4 מספיקה לסמוך ולהחליט כן? השיב אדמו"ר מהורש"ב בחיוב, והסביר, שעוד לפני הבר-מצוה, בהיותו
5 בן י"ב שנה, פעל על גופו והרגילו להתנהג על-פי ה'שולחן ערוך' מעצמו ומאליו²⁰, כך, שכאשר מתקבל
6 אצלו באופן מסוים, הרי הוא סמוך ובטוח שכן הוא על-פי ה'שולחן ערוך'!

7 ובלשון הגמרא²¹ "אנא מחזק טיבו לרישי, דכד הוה מטי למודים, הוא כרע מגרמיה".
8 וזהו גם תוכן מאמר רבותינו ז"ל²² "משיחתו של רבן גמליאל למדנו כו'" - דמכיון שכל מציאותו
9 חדורה בקדושה, הרי גם ב'שיחת חולין' שלו יש לימוד והוראה כו'.

בסעיף י"ד, בענין "כי כולם ידעו אותי":

10 ולהעיר גם מהפתגם הידוע²³ שהפשיטות של איש פשוט קשורה עם הפשיטות שלמעלה, פשיטות
11 העצמות.

בתחילת השיחה השניה:

12 כאן המקום לעזור גם אודות בירור כמה פרטים בקשר ובשייכות להרמב"ם:
13 (א) שמו של אביו - "מיימון", כמו שכתב בהקדמתו "אני משה בן מיימון הספרדי"²⁴ (ועל-דרך-זה
14 חותם באגרותיו משה בן מיימון, ולא מצינו שיקרא בשם נוסף) - שאין זה שם בלשון-הקודש (אף שיש
15 בו התיבות "מים"), אלא שם בלע"ז, ויש לעיין ולחפש מניין בא שם זה.

16 ולהעיר, שמצינו עוד כמה וכמה שמות - גם אצל גדולי ישראל - שאינם בלשון-הקודש אלא בלע"ז
17 (ולא רק כינוי לשם בלשון-הקודש, אלא מלכתחילה שם בלע"ז בלבד), ואין זה בסתירה להמבואר
18 במדרש²⁵ שגאולתם של ישראל היתה בשביל "שלא שינו את שמם.. ראובן ושמעון נחתין, ראובן ושמעון
19 סלקין". כי עיקר ההדגשה היא שצריך להיות "שם יהודי", כלומר, שם שיש לו תוכן ושייכות לעניני
20 יהדות, ולדוגמא: קריאת הבנים על שם מלך מאומות העולם לאות הוקרה כו'²⁶. וכיוצא בזה.

21 (ב) בנוגע לשם הספר - "יד החזקה":

22 בהקדמתו לחיבורו, כותב הרמב"ם "קראתי שם חיבור זה משנה תורה". אמנם, השם העיקרי שבו נקרא
23 הספר בתפוצות ישראל (ונדפס גם ב'דף השער') הוא - "יד החזקה", על שם הכתוב²⁷ "ולכל היד החזקה
24 גו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל", ודוגמתו במשה בן מיימון שחיבר י"ד ספרים - "יד החזקה" -
25 לכל ישראל, "לקטן ולגדול".

26 ולהעיר:

27 איתא בספרים שהרמב"ם הוא אחד משלשה גדולי ישראל שבגלל שקראו ספריהם בשמות נעלים
28 ביותר, נענשו, כביכול, שספריהם לא יקראו בשמות נעלים אלה, והם: הרמב"ם - שקרא ספרו בשם
29 "משנה תורה", השל"ה - שקרא ספרו בשם "שני לוחות הברית". והאלשיך - שקרא ספרו בשם "תורת משה".
30 ושמות אלה לא נתקבלו בתפוצות ישראל, אלא נקראים - רמב"ם, של"ה ואלשיך.

מקום לטעות. (ב) מכיון שבנוגע לכמה פסקי-דינים יש פלוגתא
בין חכמי אשכנז לחכמי ספרד וכיו"ב. לכן, מדגיש שפסקי-דינים
אלו מחייבים בעיקר את הספרדים, להיותו מרא דאתרא כו'.
(25) ויק"ר פל"ב, ה. ו.ש"נ.
(26) ראה סה"ד ג"א חמ"ח.
(27) ס"פ ברכה.

(20) ראה בפרטיות - קונטרס חנוך לנער ע' 9 ואילך. ספר
התולדות אדמו"ר מהורש"ב ע' 14 ואילך. וש"נ.
(21) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד.
(22) סוכה בא, ב.
(23) כש"ט הוספות סג"ד ואילך, וש"נ.
(24) בטעם ההדגשה "הספרדי" - שני ביאורים: (א) בימיו הי'
עוד משה בן מיימון. ולכן הוצרך להדגיש "הספרדי", שלא יהי'

1 אמנם, לא מסתבר לומר שזהו ענין של עונש כו', ובפרט ששם הספר הוא (לא רק רמב"ם, אלא גם)
 2 "יד החזקה", שגם זה שם חשוב ביותר המדגיש את גודל מעלת המחבר והשוואתו למשה רבינו, כנ"ל,
 3 ועל-דרך-זה בנוגע לשל"ה, שמנהג ישראל לקרותו בשם "של"ה הקדוש" וכו'.
 4 ובכל אופן, צריך עיון וחיפוש באיזה זמן נתחדש השם "יד החזקה", ומי חידש שם זה.

בסיום השיחה:

5 ויהי-רצון שהדיבור בכל האמור יביא לידי הוספה בכל הענינים האמורים במעשה בפועל.
 6 ועד שזוכים למעשה העיקרי של הקב"ה - מעשה הגאולה, אשר מכיון שאין מעכב בעדו, מי יאמר
 7 לו מה תעשה, הוא יכול ובוודאי יעשה כן בפועל, להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש.
 8 כולל גם - "הקיצו ורננו שוכני עפר"²⁸, והם - הרמב"ם, ה'בית יוסף' ואדמו"ר הזקן (בעל ההילולא),
 9 המוזכרים לעיל - בתוכם, ביחד עם כל צדיקי ונשיאי ישראל, עד לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר (שיום
 10 ההילולא שלו בעשירי בחודש המתברך משבת זו), אשר בשמו מרומו ענין הגאולה: "יוסף" - "על שם
 11 שעתידי הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל.. שנאמר²⁹ והיה ביום ההוא יוסיף וגו'"³⁰, ו"יצחק" - כמו
 12 שכתוב³¹ "אז ימלא שחוק פינו", במהרה בימינו ממש.

* * *

טו. מאמר דיבור-המתחיל "וארא אל אברהם" גו'.

* * *

13 טז. כנהוג בכל התועדות ביום השבת-קודש - יש לבאר פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, וכן
 14 ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר, וכן בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - כמדובר לעיל (ב"הדרן" על
 15 הרמב"ם) בארוכה.

16 בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על אחדים מבין הענינים שהעירו אודותם:

17 א) בתחילת הפרשה - "וידבר אלקים אל משה", מפרש רש"י; "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר
 18 ולומר למה הרעותה לעם הזה". ולכאורה: מנא-ליה לרש"י - בפשוטו של מקרא - ש"דיבר אתו משפט"?
 19 ואין להוכיח מדיוק הלשון "וידבר", לשון קשה, וכן מדיוק הלשון "אלקים", מדת הדין - שהרי בכמה
 20 וכמה פסוקים שלפני-זה נזכר הלשון "וידבר אלקים", ואף-על-פי-כן לא מפרש רש"י שהכוונה לדיבור
 21 של משפט?

22 ב) בפסוק³² "לכן אמור לבני ישראל אני ה'" - מעתיק רש"י התיבות "אמור לבני ישראל אני ה'",
 23 ומפרש: "הנאמן בהבטחתו". ולכאורה: מכיון שרש"י מפרש רק את התיבות "אני ה'", מדוע מעתיק גם
 24 את התיבות "אמור לבני ישראל"?

25 ג) בהמשך הפסוק, "והוצאתי אתכם", מפרש רש"י: "כי כן הבטחתיו ואחריו³³ כן יצאו ברכוש גדול".
 26 ולכאורה: "רכוש גדול" - מאן דכר שמיה, הרי בפסוק נאמר רק "והוצאתי גו'", ואם-כן לא היה לו אלא
 27 להעתיק "ואחרי כן יצאו"? ! וכפי שיתבאר לקמן.

28 יז. בהערות אאמו"ר³⁴ מובא מאמר הזוהר - המוזכר לעיל בביאור מקור דברי הרמב"ם "יסוד היסודות
 29 ועמוד החכמות" כו' - "פיקודא דא קדמאה לכל פיקודין, ראשיתא קדמאה דכל פיקודין כו'", ומבאר
 30 דיוקי הלשונות בדרך הקבלה, אבל אינו מבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, כפי שיתבאר לקמן.

(32) פרשתנו ו. ו.

(33) לך-לך טו, יד.

(34) לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' נו ואילך.

(28) ישע"י כו, יט.

(29) שם יא, יא.

(30) שמו"ר פ"א, ה.

(31) תהלים קכו, ב.

1 יח. והנה, נתבאר לעיל שהתוכן ד"קדמאה לכל פיקודין" הוא כמו "יסוד היסודות ועמוד החכמות",
 2 היינו, השורש ומקור לכל עניני התורה ומצוות, "כל פיקודין", שעל-ידם ממשיכים ומגלים אלקות בעולם,
 3 ב"כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם", שזוהי תכלית כוונת בריאתם - לעשות לו יתברך דירה
 4 בתחתונים, כפי שיהיה בפועל לעתיד-לבוא, כשיקויים היעוד שבו מסיים הרמב"ם את ספרו - "כי מלאה
 5 הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

6 ולכן, כאן המקום להזכיר אודות ענינים של מעשה בפועל בכל הקשור לפעולות הפצת התורה
 7 והיהדות, שעל-ידם נשלמת הכוונה - עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

8 ובהמשך לזה - יגשו עתה אלה שהכניסו קנקני משקה עבור פעולות הנ"ל, כולל ובמיוחד - עבור
 9 חגיגות סיום הרמב"ם, כנ"ל בארוכה, ועל-דרך-זה בנוגע לשאר פעולות דוגמתם, ויכריזו אודות תוכן
 10 הענין, המקום והזמן כו', ויזמינו את המסובים כאן (על-כל-פנים - באי-כחם) להשתתף באירועים אלה,
 11 ויחלקו מהמשקה כו'.

12 ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום ברכתו של רבינו הזקן - בעל ההילולא של כ"ד טבת - "יהי-רצון
 13 שנזכה לשתות כשיהיה כולה משקה"³⁵, שזהו תוכן הענין ד"מלאה הארץ דעה את הו' כמים לים מכסים",
 14 בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

15 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

16 יט. הביאור בפירוש רש"י;

17 הכרחו של רש"י לפרש ש"דיבר אתו משפט" הוא - הניגוד שבין התחלת הפסוק לסיומו:

18 התחלת הפסוק - "וידבר אלקים", וסיום הפסוק - "ויאמר (אליו אני) הו'", היינו, שמתחיל בלשון דיבור,
 19 ומסיים בלשון אמירה. וגם, מתחיל בשם אלקים ומסיים בשם הו'.

20 ושינוי זה - בפסוק אחד - מכריח את רש"י לפרש בפשוטו של מקרא שהתחלת הפסוק "וידבר
 21 אלקים", והמשכו "ויאמר אליו אני הו'", הם שני ענינים בפני-עצמם: "וידבר אלקים" - "דיבר אתו
 22 משפט כו'", "ויאמר אליו אני הו'" - "נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני".

23 [ואולי יש לומר שרש"י העתיק בדיבור-המתחיל הראשון (לא רק "וידבר אלקים אל משה", אלא) גם
 24 התיבות "ויאמר אליו אני ה'", כדי להדגיש את הניגוד שבין תחילת הפסוק לסיומו (ובדיבור-המתחיל
 25 השני, העתיק רק התיבות "אני הו'"), אלא שה"בחור-הזעזער", שלא הבין את קשר הדברים, העביר
 26 את התיבות "ויאמר אליו" לדיבור-המתחיל השני. ויש לעיין בדפוסים הראשונים ובכתבי-יד של פירוש
 27 רש"י כו'].

28 ויש להוסיף ולבאר דיוק לשון רש"י "דיבר אתו משפט". ולא כתב לשון "דין", כפי שפירש בפרשת
 29 בראשית³⁶ ששם אלקים מורה על "מדת הדין" - כי, "אלקים" הוא גם מלשון "שופט"³⁷, ובנידון-דין
 30 שייך יותר הענין של "משפט" מאשר הענין של "דין".

31 כ. הביאור בפירוש רש"י "לכן אמור לבני ישראל אני ה'". "הנאמן בהבטחתו":

32 פסוק זה הוא בהמשך לפסוק שלפניו - "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים
 33 אותם"³⁸, כמו שנתבאר בארוכה בפרשה הקודמת - "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם
 34 אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את נאקתם"³⁹, וכמו שנתבאר בהתוועדות הקודמת⁴⁰ שזעקת בני
 35 ישראל היתה על שפרעה "היה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם", ועל-ידי-זה נתרפא מצרעתו...
 36 והקב"ה שותק!!

(38) ו. ה.

(39) שמות ב, כג.

(40) שיחת ש"פ שמות סכ"א. סכ"ט,

(35) המשך וככה תר"ו רפמ"ו. וראה סה"ש תש"ד ע' 129.

(36) א. א (ד"ה ברא אלקים).

(37) פירש"י פרשתנו ז. א.

ועל-פי-זה, כאשר בני ישראל נמצאים במצב ירוד וחמור ביותר, מה יתחדש אצלם כשישמעו אודות
הבטחת הקב"ה להוציאם מגלות מצרים - הרי, גם במשך כל שנות הגלות ידעו שהקב"ה הבטיח לגאול
אותם ממצרים, כדברי יעקב "והיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם"⁴¹, וכדברי יוסף
"ואלקים פקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק
וליעקב"⁴², ואף-על-פי-כן עברו ריבוי שנים שמתייסרים בגלות, ולא עוד, אלא שקושי הגלות הולך ומחמיר,
כאמור, עד לשחיטת תינוקות ישראל!...

יתירה מזה: בגלל השאלה והקושיא שתמורת קיום הבטחתו של הקב"ה הורע והחמיר מצב הגלות
- יכלו לבוא למסקנא שהקב"ה לא יקיים הבטחתו מפני שגרם החטא⁴³, וכיצא בזה.

ואם-כן, נשאלת השאלה: מהי התועלת לספר להם עוד פעם אודות הבטחתו של הקב"ה?!

והמענה לזה - "אמור לבני ישראל אני ה'", שמשח רבינו יאמר לבני" שהקב"ה "נאמן בהבטחתו";

משה רבינו הוא זה שטען להקב"ה "למה הרעותה לעם הזה"⁴⁴ ויתירה מזה, "ומאז באתי אל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך"⁴⁵, כלומר, לא זו בלבד ששליחותו מהקב"ה לילך
לפרעה כדי להוציא את בני" לא פעלה את פועלתה, אלא אדרבה - כתוצאה מזה "הרע לעם הזה"!

ולכן, בהמשך לזה - לאחר ש"דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה"
- אמר לו: "לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'", כלומר, במקום
לבוא בטענות אלי, לך ואמור לבני ישראל שאני ה' נאמן בהבטחתי לקיימה!

ומובן, שכאשר בני ישראל ישמעו דבר זה ממשח רבינו - אותו משה שטוען להקב"ה על קושי הגלות,
בא ואומר להם שהקב"ה נאמן לקיים הבטחתו - הרי זה יעודד את רוחם כו'.

ועל-פי-זה מובן מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות "אמור לבני ישראל" - כי עיקר החידוש בפסוק זה
(המתרץ את השאלה האמורה שבני ישראל ידעו כבר אודות הבטחתו של הקב"ה) הוא - אמירת משה לבני
ישראל, כנ"ל.

כא. על-פי-זה יש לבאר גם מה שרש"י מוסיף (בדיבור-המתחיל שלאחרי-זה) "כי כן הבטחתיו, ואחרי
כן יצאו ברכוש גדול", אף שכאן נאמר רק "והוצאתי":

גם לאחר שמשח אומר לבני ישראל שהקב"ה נאמן לקיים הבטחתו (אף-על-פי שלפני-זה טען להקב"ה
"למה הרעותה גו'", כנ"ל) - מובן וגם פשוט שעדיין יש צורך להוסיף בעידוד רוחם של בני ישראל
(שהרי, לאחר כל ההבטחות, כולל שמשח אומר להם שהקב"ה נאמן בהבטחתו - מתייסרים בני ישראל
בגלות מר כו'), על-ידי-זה שמזכירים ומדגישים שהבטחת הקב"ה היא (לא רק על עצם היציאה מהגלות,
אלא) גם שיקבלו "רכוש גדול", דבר ה'מבאר' (כביכול) טעם אריכות הגלות כו' - כדי שיתווסף עוד יותר
ב"רכוש גדול".

אמנם, תירוץ זה אינו מתאים כל-כך בדרך לימוד פירוש רש"י, מכיון שאין דרכו של רש"י לתרץ
שאלה כזו באופן האמור כו'.

ולכן, מסתבר יותר לומר "תירוץ פשוט" - שבפירוש רש"י המקורי נכתבו רק התיבות "כי כן הבטחתיו
ואחרי-כן יצאו" (בהתאם למה שכתוב כאן "והוצאתי"), ואילו התיבות "ברכוש גדול" נוספו על-ידי
המעתיק או ה"בחור-הזעזער", שבראותו שרש"י מביא את התיבות "ואחרי-כן יצאו", עלה בדעתו
"להשלים" את הפסוק - "ברכוש גדול".

והבוחר יבחר באחד משני התירוץ האמורים. ומה טוב - לעיין בדפוסים הראשונים וכתבי-יד כו',
אולי יוכלו לברר מהי הגירסא הנכונה בפירוש רש"י זה.

(44) שמות ה, כב.

(45) שם, כג.

(41) ויחי מח. כא.

(42) שם נ. כד.

(43) בדוגמת החשש דיעקב, ראה פירש"י וישלח לב, יא.

- 1 כב. ביאור הלימוד וההוראה ממאמר הזוהר "פיקודא דא קדמאא לכל פיקודין כו" - בנוגע לעבודת
2 האדם לקונו:
- 3 במאמר הזוהר מודגש גודל ההכרח לעסוק בענייני ידיעת ה', לא רק באופן של אמונה, אלא גם באופן
4 של ידיעה שכלית. כלומר, לימוד פנימיות התורה כפי שנתבארה באופן של הבנה והשגה בתורת חסידות
5 חב"ד, מכיון שענין זה הוא היסוד והעמוד לכל ענייני התורה ומצוות, "קדמאא לכל פיקודין, ראשיתא
6 קדמאא דכל פיקודין".
- 7 ובפרטיות יותר: ישנם הטוענים שלימוד פנימיות התורה שייך רק לאלה שהגיעו לדרגת "בן⁴⁶ ארבעים
8 לבניה"⁴⁷, מה-שאן-כן קודם שמגיעים לדרגה זו. ובפרט שלכל-לראש צריך למלא כרסו בש"ס ופוסקים,
9 ורק לאחר-יזה יוכל לחשוב אודות לימוד פנימיות התורה.
- 10 והמענה לזה - "פיקודא דא ("וידעתם כי אני הוי'") קדמאא לכל פיקודין", "יסוד היסודות ועמוד
11 החכמות לידע" כו', ופשיטא שבהכרח להקדים היסוד והעמוד לכל הבנין שלאחר-יזה, ולא לדחות ענין זה
12 עד שיבוא לדרגת "בן ארבעים לבניה", או עד שימלא כריסו בש"ס ופוסקים.
- 13 ומטעם זה מקדים הרמב"ם לבאר הענינים השייכים לידיעת הבורא בארבעה פרקים הראשונים, לפני
14 שמבאר "האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות", אף-על-פי שכותב בעצמו ש"אין ראוי לטייל
15 בפרס אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר. . האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות"⁴⁸ - "לטייל"
16 דייקא⁴⁹, מה-שאין-כן עצם לימוד וידעת היסוד העיקרי, שהוא "קדמאא לכל פיקודין".
- 17 ובזה גופא - לא רק ידיעה כללית, אלא גם ידיעה בפרטי הענינים, ובלשון הזוהר - לא רק "באורח
18 כלל", אלא לאחר-יזה צריך להיות גם "באורח פרט".
- 19 ומכיון ש"תורת אמת" דורשת ותובעת כל זה מכל אחד ואחד מישראל - בוודאי ניתנו לכל אחד ואחד
20 מישראל הכוחות הדרושים לכך, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו, ללמוד ולהתייגע כו', ואז בוודאי יקויים
21 אצלו "געת י ומצאתי"⁵⁰.
- 22 והדגשה נוספת בזה - בימינו אלה:
- 23 בנוגע לחיוב כל אחד ואחד מישראל ללמוד כל התורה כולה - מבואר ב'הלכות תלמוד תורה'⁵¹ שיכול
24 להיות "בגלגול זה או בגלגול אחר". אמנם, בימינו אלה, סוף זמן הגלות, בסמיכות ממש לגאולה
25 האמיתית והשלימה - אי-אפשר לסמוך על גלגול אחר... ויתירה מזה: אי אפשר לסמוך על הרגע
26 שלאחר-יזה, שהרי יתכן שמשיח צדקנו יבוא ברגע זה ממש! - צריכים רק לדפוק על השולחן ולצעוק
27 "דאלאי גלות"...
- 28 ואם-כן, אי-אפשר לדחות את לימוד התורה לזמן אחר, אלא בהכרח לחטוף כל רגע כדי להוסיף
29 בלימוד התורה - הן בנוגע לנגלה דתורה, למלא כרסו בש"ס ופוסקים, והן (ועל-אחת-כמה-וכמה) בנוגע
30 לפנימיות התורה, ידיעת ה', היסוד והעמוד לכל ענייני התורה ומצוות.
- 31 כג. ענין הנ"ל מודגש גם בשיעור היומי ברמב"ם (כמוזכר לעיל) -
- 32 "מצוה ראשונה ממצוות-עשה לידע שיש שם אלוה" (ועל-דרך-זה בנוגע למצוות לא-תעשה - "מצוה
33 ראשונה ממצוות לא-תעשה.. לא יהיה לך גוי"), כאמור לעיל שהלשון "ראשונה" הוא גם מלשון "ראש",
34 כמו "יסוד" ו"עמוד" הכולל את כל ההמשך שלאחר-יזה.
- 35 ויש להוסיף ולקשר כל זה עם פרשת השבוע [נוסף לכך שמאמר הזוהר הנ"ל הוא על הפסוק "וידעתם
36 כי אני הוי'" (שבפרשת וארא) - "וארא", "אל האבות"⁵²:

(46) אבות ספ"ה.

(47) ראה ש"ך י"ד סמ"ו סק"ו. שערי זהר לאבות שם. וש"נ.

(48) רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ד.

(49) ראה לקו"ש יתרו תשמ"ה פ"ב ואילך. ועוד.

(50) מגילה ו, רע"ב.

(51) לאדה"ז פ"א ה"ד.

(52) פירש"י ריש פרשתנו (י. ג.).

- 1 "בחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור"⁵³, החל מענין האמונה – שבני ישראל
 2 הם "מאמינים בני מאמינים"⁵⁴, כלומר, נוסף על היותם "מאמינים" בכח עצמם, הרי הם גם "בני
 3 מאמינים", בכח האבות שמורישם לבניהם כל עניניהם, ועד שהיורש הוא במקום המוריש⁵⁵.
- 4 ויש להוסיף, שענין הירושה הוא לא רק ביחס ל"אבות" שאודותם מדובר בכתוב כאן, "וארא אל
 5 אברהם אל יצחק ואל יעקב", אלא גם בנוגע להקב"ה - "בני בכורי ישראל"⁵⁶, וכידוע תורת הרב המגיד
 6 בהתחלת שני ספריו בענין "ישראל עלו במחשבה"⁵⁷, על-דרך-משל, מאב ובן שצורת הבן חקוקה
 7 במחשבת האב, "אף קודם שנבראו ישראל היה נחקק צורתם במחשבה"⁵⁸, ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר
 8 שנבראו כו'.
- 9 ומכיון שכן, מובן וגם פשוט, שענין ידיעת ה' שייך וישנו אצל כל אחד ואחד מישראל.
- 10 כד. ויהי-רצון שהדיבור אודות ידיעת ה', יביא לידי הוספה בלימוד הענינים השייכים לידיעת ה',
 11 וכאמור, לא רק בכללות, אלא גם בפרטיות וכו'.
- 12 ועד שבאים לענין "בא אל פרעה" (שקוראין עתה בתפילת מנחה) - כדאיתא בזוהר⁵⁹ ד"עיל ליה
 13 קודשא-ברוך-הוא אדרין בתר אדרין" (אף שבתחילה היה משה "דחיל מיניה ולא קריב כו'"), ודוגמתו
 14 גם בנוגע לבחינת פרעה בקדושה, "דאתפריעו ואתגליין מיניה כל נהורין"⁶⁰, שעל-ידי-זה נעשה ענין
 15 ידיעת ה' בתכלית השלימות.
- 16 ומזה באים לפרשת בשלח - "בשלח פרעה את העם", כמבואר ב'תורה אור'⁶¹ שפרעה "היה משלח
 17 פארות וענפים ועושה פרי למעלה, "את העם", שעל-ידי גלותם במצרים כו' גרמו שנתעלו בחינת ניצוצי
 18 אלקים כו'", וכלשון הכתוב (בנוגע לגלות ישראל במצרים) "וזרעתיה לי בארץ"⁶², "ואמרו רבותינו ז"ל⁶³
 19 זורע כור מוציא כמה כורים כו'"⁶⁴.
- 20 ומכיון שבימינו אלה - לאחר אריכות הגלות כו' עד עתה - כבר נתבררו כל הניצוצין כו', הרי בוודאי
 21 שכבר נשלמה כוונת הגלות, ובמילא - "דאלאי גלות"!
 22 ובפשטות - שתיכף ומיד יוצאים כל בני ישראל מהגלות, ובלשון הכתוב בפרשת בא⁶⁵ (שקוראין
 23 עתה) "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו",
 24 ותיכף ומיד - "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת"⁶⁶, "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן
 25 לתחיית המתים מן התורה"⁶⁷, "הקיצו ורננו שוכני עפר"⁶⁸, והרמב"ם ואדמו"ר הזקן בתוכם, וכל צדיקי
 26 ונשיאי ישראל בתוכם, כדאיתא בזוהר⁶⁹ שצדיקים קמים לתחיה מיד, ומפורש גם בגמרא⁷⁰ שכאשר יבנה
 27 בית-המקדש (תיכף ומיד בביאת משיח צדקנו) אזי "משה ואהרן עמהם",
 28 "כן תהיה לנו" - במהרה בימינו ממש.
- 29 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "שיבנה בית המקדש". ואחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(62) הושע ב, כה.

(63) פסחים פז, ב.

(64) תו"א ר"פ בשלח.

(65) יר"ד, ט.

(66) בשלח טו, א.

(67) סנהדרין צא, ב. מכילתא ופירש"י עה"פ.

(68) ישעי' כו, יט.

(69) ח"א קמ, א.

(70) יומא ה, ב. וראה תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.

(53) תו"א ריש פרשתנו.

(54) שבת צז, א.

(55) ראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סק"ח. ווארשא ח"ב

סקי"ח. ועוד.

(56) שמות ד, כב.

(57) ב"ר פ"א, ד.

(58) אר"ת ב, סע"ג.

(59) ח"ב לד, א.

(60) זח"א רי, א.

(61) בשלח סא, ג.

לקוטי שיחות פרשת וארא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י בתחילת הפרשה ובסוף פרשת שמות

1 כבר דובר פעמים רבות¹ על כך, שלמרות שרש"י
2 מפרש את פשוטו של מקרא, כולל פירושו גם "ענינים
3 מופלאים" של שאר חלקי התורה, וגם "יינה של
4 תורה"², אך כדי למצוא ענינים אלה יש ללמוד תחילה
5 את פירוש רש"י בדרך הפשט.

6 לאחר שאומר רש"י את הפירוש הפשוט לפסוקים
7 שבתחילת הפרשה "וארא אל אברהם... וגם
8 הקמותי..."³, הוא ממשיך⁴: "ורבותינו דרשוהו⁴ לענין
9 של מעלה שאמר משה: למה הרעותה⁵, אמר לו
10 הקדוש-ברוך-הוא: חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש
11 לי להתאונן על מיתת האבות. הרבה פעמים נגליתי
12 עליהם באל-שד"י ולא אמרו לי: מה שמך ואתה
13 אמרת⁶: מה שמו מה אומר אליהם, וגם הקימותי...
14 וכשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא קרקע עד
15 שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק ערערו עליו על
16 הבארות אשר חפר וכן ביעקב... ולא הרהרו אחר
17 מדותי ואתה אמרת למה הרעותה" (והוא מסיים "אין
18 המדרש מתיישב אחר המקרא...").

19 בסוף פרשת שמות⁷ אומר רש"י על הפסוק "עתה
20 תראה..." (שהיא תשובת הקדוש-ברוך-הוא ל"למה
21 הרעותה"): "הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי
22 לו⁸ כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר-כך אמרתי לו⁹
23 העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי..."¹⁰.

24 וצריך להבין: (א) מדוע בפרשת וארא, בפירושו
25 "ורבותינו דרשוהו" דלעיל, מביא רש"י הוכחה שכל
26 האבות "לא הרהרו אחר מדותי" ובסוף פרשת שמות
27 הוא מביא הוכחה על אברהם בלבד?

28 (ב) גם לגבי אברהם עצמו מפרש רש"י בפרשתו
29 את הענין של "לא הרהרו אחר מדותי" על מאורע אחר
30 ("כשבקש אברהם לקבור את שרה...") מאשר בסוף
31 פרשת שמות ("שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך
32 זרע")¹¹.

33 (ג) ועיקר: בסוף פרשת שמות מביא רש"י את
34 פירושו "לא הרהר" באופן רגיל, כפירושו על פשוטו
35 של מקרא, ואילו בפרשתו מובא הפירוש עם הקדמה
36 של "ורבותינו דרשוהו" – דרש, ואף יותר מכך: דרש
37 אשר איננו "מתיישב אחר המקרא", להיפך מן הכלל
38 בדרכו של רש"י, שהוא מביא אגדה כאשר היא
39 "מתיישבת דברי המקרא"¹².

ב.

טענת משה ותשובת השי"ת לפי הפשט בסוף
פ' שמות

40 יש לומר, שהשאלה האחרונה מתרצת את כל הנ"ל.
41 בסוף פרשת שמות מפרש רש"י את פשוטו של מקרא
42 על המילים שבמקום¹³, ולפי הפשט מהווה הפסוק
43 "ויאמר ה' אל משה עתה תראה..." תשובה לטענת
44 משה בפסוקים שלפניו "למה הרעותה לעם הזה...
45 ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה":
46 משה טען, שלא זו בלבד ששליחותו של ה' לא
47 הצילה את ישראל ("הצל לא הצלת את עמך"), אלא
48 להיפך, "הרע לעם הזה", ועל כך נאמר לו "עתה תראה,
49 העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה
50 אומות", כיון שהוא הרהר "אחר מדותי",
51 ולא כפי שנהג אברהם במקרה דומה, שהוא "לא
52 הרהר אחר מדותי", למרות שלפני-כן "אמרתי לו כי
53 ביצחק יקרא לך זרע ואחר-כך אמרתי לו העלהו

(*) וכ"ז טבת – ראה סיום השיחה (סי"ב).

(1) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(2) היום יום ע' כד.

(3) ו, ט.

(4) ראה סנהדרין קיא, א. שמו"ר פ"ו, ד. תנחומא פרשתו בתחלתו.

(5) שמות ה, כב.

(6) שמות ג, יג.

(7) ו, א.

(8) וירא כא, יב.

(9) שם כב, ב.

(10) ראה פרש"י וירא כב, יב: "אפרש לפניך את שיחותי כו".

(11) בפשטות החילוק: להפי' ד"רבותינו דרשוהו" שמפרש הכתוב
"וגם הקימותי גו'" שהמדובר בנוגע לירושת הארץ, מביא שהאבות לא
הרהרו בזה, משא"כ בס"פ שמות. אבל עדיין חסר ביאור מדוע משנה בפ'
שמות. ובפרט שדוגמא זו מאברהם לא הובאה במרו"ל.

(12) בראשית ג, ח. ועוד.

(13) ולא כתב רש"י ע"ז "ורבותינו דרשוהו" וכיו"ב, אף שהמשך
הפירוש "לפיכך עתה תראה העשוי לפרעה כו'" אי' בגמרא ותנחומא שם
בהמשך להדרש חבל על דאבדין כו' שהאבות לא הרהרו – שהביא בפ'
וארא. משא"כ בשמו"ר ס"פ שמות הוא ענין בפ"ע.

יעקב"19) כהמשך "לענין של מעלה" והם חלק
מתשובת ה'20 לשאלותיו והרהוריו של משה באופן
כללי21, לאו דוקא על הצער הנוסף, החל ב"ואתה
אמרת מה שמו מה אומר עליהם"22. וכך מובן מדוע
מביא רש"י את דרשת חז"ל, ומביא הוכחות מכל
שלושת האבות ש"לא הרהרו (בכלל23) אחר מדותי".

ג.

לפי הפשט - ייתכן ש"גרם החטא" בענינים פריטיים, לפי הדרש - לא ייתכן

בנוסף לכך יש לומר: טענת משה "למה הרעותה
לעם הזה..." איננה טענה פריטית, הנוגעת רק לו עצמו,
אלא קשורה "לעם הזה", לכלל ישראל, ולפיכך אין
רש"י יכול להביא בדרך הפשט דוגמא מאברהם שלא
הרהר בענין מערת המכפלה, וכן מיצחק בענין הבארות
ומיעקב בענין "ויקן את חלקת השדה", מפני שכל
הענינים הללו אירעו לאבות כענין פריטי, ולכן ניתן
להבחין ולומר שהם לא הרהרו במקרים אלו מפני
שחשבו שההבטחה לא תקייהם אצלם מפני ש"גרם
החטא", כפי שפירש רש"י לפניך לגבי יעקב24.

לעולה" והבטחה זו גרמה לצער נוסף14, כבמקרה שלנו
ש"מאז באתי לדבר בשמך הרע..."15.

שהרי רואים, שהצער על שאין ילדים אינו דומה
ליסורים הנגרמים כאשר הקדוש-ברוך-הוא כבר ברכו
בבן יחיד לעת זקנתו, ואחר-כך נלקח הבן, ובמיוחד
כאשר האב צריך לעשות זאת בעצמו16.

לפי זה מובן גם כן, שרש"י אינו מביא הוכחה לכך
שאברהם "לא הרהר אחר מדותי" מזה ש"כשבקש
לקבור את שרה לא מצא קרקע (וכן ביצחק ערערו
עליו... וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה...)17, מפני
ששם אין מדובר במקרה שההבטחה עצמה ("לתת
להם את ארץ") גרמה לקניית הקרקע בדמים מרובים.
אפשרי כאן רק ההרהור, שאברהם לא צריך היה
לשלם18 עבור הקרקע (וכך לגבי יצחק ויעקב), מפני
שהיתה לו הבטחת ה' על הארץ, והרהור זה איננו
דוגמא המתאימה בדיוק להרהור של משה, ששליחות
ה' עצמה "גרמה" למצב של "הרע לעם הזה".

אך לפי הדרש ש"רבותינו דרשוהו" באים כל
הפסוקים (כולל "וארא אל אברהם אל יצחק ואל

הרעותה" – כי מביא התחלת הענין. ראה חזק"ג סנהדרין שם.
22) ועפ"ז י"ל לכאורה שזהו הטעם שהביא רש"י בכלל "ורבותינו
דרשוהו לענין של מעלה" אף שממשך "ואין המדרש מתיישב אחר
המקרא", והרי רש"י כותב כמ"פ "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא
ולאגדה המיושבת דברי המקרא כו" (ראה לעיל הערה 12) – כי לפי הא'
קשה למה לא הוכיחו הקב"ה ע"ז שהקשה מה שמו מה אומר אליהם,
ולכן מביא רש"י שלפי "רבותינו" הוכיחו הקב"ה ע"ז אלא שהוכיחו
לאחר שאמר משה "למה הרעותה".

וי"ל דלפי פשוטו השאלה "מה שמו" אינה שאלה וקושיא – הרהר,
אלא שאלה, כמפורש בכתוב "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם" (וכן
מצינו גם במדרש שמו"ר פ"ג ה. פ"ד א), משא"כ לפי "רבותינו דרשוהו"
בא בעקמומית (כדעת הירק"ר פ"א, ה). וכ"כ ביפ"ת לשמו"ר כאן (פ"ו,
ד). ולהעיר שגם לפי "רבותינו" הנה בשמו"ר "ועתה תחלת שליחותי
אמרת לי מה שמו" (שאינו לשון הכתוב ומשמיט תחלת הכתוב "ואמרו
לי" וסיומו "מה אומר אליהם"). ועד"ז בסנהדרין ותנחומא שם (ושם "מה
שמו"). משא"כ בפרש"י "מה שמו מה אומר אליהם". וראה חזק"ג שם.
בנוגע לשאר הדיוקים שבפרש"י זה – נח' בארוכה בהתוועדות.

ואכ"מ.

23) אף שמפרש"י משמע שמחלקו לב' פסוקים "הרבה פעמים
נגלית... ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת" הוא פי' הכתוב "וארא
גו'", "וכשבקש אברהם כו' ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה
הרעותה" הוא פי' הכתוב "וגם הקימותי וגו'",
הרי מזה שמתחיל "שאמר משה למה הרעותה אמר לו הקב"ה חבל
על דאבדין כו' יש לי להתאונן כו'" (וכן בסיומו), משמע דלא הרהרו
שייך גם להשאלה דמה שמו. ובסנהדרין (ועד"ז בתנחומא ושמו"ר) שם
מסיים בסופו "ולא הרהר (כ"א מהאבות) אחר מדותי ולא אמרו לי מה
שמך ואתה אמרת לי מה שמך כו' ועכשיו כו' והצל לא הצלת גו'". וראה
פרש"י שם ד"ה בתחלה.

24) וישלח לב, יא.

14) משא"כ בנוגע לרעב בארץ (לך יב, יוד ובפרש"י שם).
15) ולכן דוקא אחר ניסיון העקדה אמר הקב"ה (וירא כב, יב) "עתה
ידעתי – מנעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חיבתי
אצלך כו' נכשתי שרואים" (פרש"י שם) – אף שגם לפני עמד בנסיין
דמס"ג באור כשדים (פרש"י נח יא, כח).
16) אף "כי ביצחק יקרא לך זרע" נאמר לאחר לידת יצחק – הרי זה
שייך להצער והיסורים המובא בפנים, כי הצער ויסורים כשאין בנים הוא
גם מהעדר המשך משפחתו, ולאחר שמבטיח לו שמיצחק יראה זרע
"ואח"כ אמר לו העלהו לעולה" הרי זה ביטול התכלית דהולדת בן.
17) וישלח לג, יט.

18) ראה פרש"י ח"ש כג, ט.

19) בסנהדרין קאי על הכתוב "מאז באתי אל פרעה גו'" ולא הובא
מפורש הכתוב "וארא אל אברהם גו'". אבל בשמו"ר (פ"ד, ד) קאי על
הכתוב "וארא אל אברהם גו'". ובתנחומא מסיים "לכך כתב וארא כו'".
20) משא"כ לפרש"י בפשוטו של מקרא בתחלת הפרשה, רק (תחלת)
הכתוב "וידבר אליהם אל משה, דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר
ולומר למה הרעותה לעם הזה", משא"כ המשך "וארא אל אברהם וגו'"
אינו המשך הטענה למשה ע"ז שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה כו' (ו)
(ובפשוטו פשוט דס"פ שמות "עתה תראה" הוא באותה השיטה
בפשט"מ בריש פרשתנו). ולכן אינו נוגע כאן שכל האבות אברהם יצחק
ויעקב לא הרהרו (כנ"ל בפנים). משא"כ לפי "רבותינו דרשוהו" (ראה
רא"מ ריש פרשתנו ד"ה על שהקשה. גו"א. דברי דוד (להט"ו, ו) ט.

ובכמה מדרשים).
21) ברא"ם כאן (ט, ט) מפרש "ולא אל למה זה שלחתי הטמון לו כפי
מה שפירש לפי פשוטו של מקרא". וצ"ע דהרי בגמרא ותנחומא בתחלת
הענין מובא (גם) הכתוב שלאח"ז "מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך"
(ובשמו"ר מסיים "ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה". ועד"ז בתנחומא),
ובסופו (בגמרא) מביא סיום הכתוב "ועכשיו אתה אומר לי) והצל לא
הצלת את עמך" הכתוב שלאחר "למה זה שלחתי". וברש"י שמביא "למה

27 שאברהם ידאג "שמה קבלתי שכר על צדקותי", ויבקש
28 "אות על ירושת הארץ"³³, וכך לגבי יעקב³⁴.

29 [כפי שמוצאים בסיפור של המגיד ממעזריטש³⁵,
30 שהוא ראה שמה רבינו מלמד לתינוקות של בית רבן
31 את הפסוק³⁶ "ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר
32 בלבו הלבן מאה שנה אלו ואם שרה הבת תשעים שנה
33 תלד", והסביר להם, ש"אין מקרא יוצא מידי
34 פשוטו"³⁷].

35 (ב) "מעשה אבות", כפי שנעשה מצד נשמותם, וכאן
36 לא ייתכן כלל ענין של "הרהרו אחר מדותי" וכדומה.

37 וכבר הוסבר, שפירוש רש"י בדרך הפשט (גוף
38 התורה) מתייחס ל"מעשה אבות" כפי שהם מצד הגוף,
39 והפירושים שבדרך המדרש – אגדה שבתורה – הם
40 כ"מעשה אבות" אשר מצד הנשמה³⁸.

41 וכן בענינינו: בפירוש רש"י שבסוף פרשת שמות,
42 שהוא בדרך הפשט מדובר על "מעשה אבות" שמצד
43 הגוף. לפיכך אי אפשר להביא כהוכחה בתשובה
44 לשאלת משה על "לעם הזה" את הדוגמאות שהאבות
45 לא הרהרו בענינים פרטיים, מפני שייתכן שאברהם
46 יחשוב "שמה קבלתי שכר...", וכך לגבי יעקב.

47 ואילו לפי "רבותינו דרשוהו" – לפי האגדה
48 שבתורה, שרוב סודות התורה גנוזין בה, הרי "מעשה
49 האבות" הוא מצד הנשמה, ותייתכן הוכחה מכך
50 שהאבות לא הרהרו בעניניהם הפרטיים.

51 באופן דומה אפשר להסביר גם בקשר למשה
52 רבינו: טענת משה בסוף פרשת שמות "למה הרעותה
53 לעם הזה... ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע
54 לעם הזה...", היתה, לפי פשוטו של מקרא, באופן
55 הראשון, ולכן ייתכן לומר על כך "הרהרת על מדותי"

1 ואילו טענת משה היתה על רעת כלל ישראל, ולא
2 ייתכן שחטא משה יגרום ל"הרעותה לעם הזה"²⁵.

3 לכן מביא רש"י בדרך הפשט בסוף פרשת שמות
4 את הדוגמא של "לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק
5 יקרא לך זרע ואחר-כך אמרתי לו העלהו לעולה", שאף
6 היא אינה אמורה לגבי אברהם בלבד, אלא לגבי המשך
7 כל הדורות שלאחריו, ולכן אין כאן חשש של "שמה
8 גרם החטא", ולמרות זאת הוא "לא הרהר אחר
9 מדותי", ואילו אצל יצחק ויעקב אין מוצאים דוגמא
10 להתנהגות כזאת.

11 כל זאת לפי הפשט, אך לפי המדרש – "רבותינו
12 דרשוהו" – הקשור ל"נשמתא דאורייתא"²⁶ (ש"רוב
13 סודות התורה גנוזין בה"²⁷) "האבות הן הן
14 המרכבה"²⁸ – גם בעולם-הזה למטה הם בדרגה של
15 המרכבה, כלמעלה²⁹, וכלל לא ייתכן אצלם ענין של
16 "נתלכלתי בחטא"³⁰, ולכן אפשר להוכיח ש"לא הרהרו
17 אחר מדותי" גם מענינים שהם, לכאורה, פרטיים –
18 מערת המכפלה אצל אברהם, ענין הבארות אצל יצחק,
19 ואצל יעקב "ויקן את חלקת השדה" – מפני שהם היו
20 "מרכבה רק לרצון העליון כל ימיהם"³¹.

ד.

הפשט והדרש מתייחסים לשני האופנים של
"מעשה אבות"

21 מ"יניה של תורה" אשר בפירוש רש"י זה: יש
22 לומר, שזה רמז בקשר שבין שני הסברים לפירוש
23 רש"י הנ"ל, כדלהלן:

24 כבר דובר בהרחבה³² על כך שב"מעשה אבות" של
25 אברהם יצחק ויעקב, ישנם שני אופנים: (א) האופן שבו
26 נעשה "מעשה אבות" מצד גופם, בענין זה ייתכן

(30) להעיר מאגה"ק שם: "אגדה שבתורה .. ומכפרת עוונותיו של אדם".

(31) תניא שם.

(32) לקו"ש ח"ע ע' 298 ואילך.

(33) לך (טו, א. שם טו, ו) בפרש"י.

(34) וישלח (לב, ט) בפרש"י.

(35) התמים (ח"ב ע' עא) פג, ב. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197.

ולהעיר שסיפור זה סיפר כ"ק אדה"ז לכ"ק אדמו"ר הצ"צ "בשבוע שקודם הסתלקותו" – ראה בסוף השיחה.

(36) לך יז, יז. ופי' הה"מ הוא ע"פ תיב"ע שם (דגם אברהם "חמה" – וכ"ה בהראב"ע, שהוא ע"ד הפשט – משא"כ פרש"י הוא (כהדגשתו) ע"פ ת"א דאברהם "חדי").

(37) שבת סג, א.

(38) ראה לקו"ש שם כמה דוגמאות בזה.

(25) אף ש"ל דחטא ישראל גרם (ראה דברי דוד (ס"פ שמות. פרשתנו ו, ב ואילך) דמפרש שבזה ה" שאלת משה (למה זה שלחתי) ותשובת הקב"ה בכל המשך הפרשה),

הרי מדגיש רש"י (שמות ב, יד) שזהו רק מדרשו, ובפרט שנאמר לו "לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים גו" – עליהם מדובר בשמות (ב, יד) – בדפשו"מ הוא, שכיון שהם מתו – אין מקום וחשש כלל ללה"ר וכר'.

(26) זח"ג קנב, א.

(27) אגה"ק סכ"ג. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג. ובאגה"ק שם: פנימיות התורה שהיא אגדה.

(28) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ובפרש"י (לך יז, כב) "ולמדנו (מאברהם) שהצדיקים מרכבתו של מקום".

(29) שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז כו' כל ימיהם (תניא פכ"ג).

הכתוב⁴⁹, ובודאי לגבי יהודי, ועל-אחת-כמה-וכמה²⁹
לגבי משה רבינו. מדוע, איפוא, מספרת התורה שמה³⁰
”הרהר על מדותי”? מהי ההוראה הנלמדת מכך ליהודי³¹
בעבודתו לקונו? [לכאורה קשה לומר, שמזה צריך³²
היהודי ללמוד עד כמה יש להזהר מלהרהר אחר³³
מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, ושיש להתנהג כאבות³⁴
ש”לא הרהרו”, כיוון, שאם משה רבינו לא הגיע לכך,³⁵
כיצד נדרש הדבר מכל יהודי ובכל זמן?⁵⁰]

ו.

דרגת ”וארא” עוברת בירושה לכל בני ישראל מן האבות

הדבר יובן על-ידי הסבר דברי רש”י על המלה³⁷
”וארא”, המפרש: ”אל האבות”. ידועה השאלה³⁸
ששואלים על כך מפרשי רש”י: הן הפסוק עצמו מפרט³⁹
מיד בהמשך (”וארא) אל אברהם אל יצחק ואל יעקב”,⁴⁰
ומה מוסיף כאן רש”י?⁴¹
החסבר לכך הוא⁵¹: רש”י מתכוון להסביר בכך⁴²
שהם זכו למעלה של ”וארא אל אברהם...” – לראיית⁴³
אלקות, ודאית ומוחשית כראיה גשמית⁵², אשר בגללה⁴⁴
לא ייתכן אצלם ענין של ”הרהר אחר מדותי”, מפני⁴⁵
היותם אבות של בני ישראל. כלומר, הענין של ”וארא”⁴⁶
ניתן להם באופן שיעבור בירושה לבנים שאחריהם, כי⁴⁷
”האב זוכה לבן בנוי... בחכמה”⁵³.

כמוסבר ב”תורה אור” על פרשה זו בענין של ”אין⁴⁹
קורין אבות אלא לשלושה”⁵⁴, ש”בחינת האבות היא⁵⁰
ירושה לבניהם אחריהם בכל דור... בחינת האבות צ”ל⁵¹
בכל אדם”.

זוהי הסיבה לטענה של הקדוש-ברוך-הוא כלפי⁵³
משה רבינו: ”חבל על דאבדין ולא משתכחין”. הענין⁵⁴
של ”וארא אל אברהם...” היה מבחינת היותם ”אבות”,⁵⁵
ולפיכך אין לתרץ שאברהם וכו’ היו שונים, שהרי⁵⁶

1 (ו”קובל אני על ששלחנתי”³⁹), שזוהי טענה כלפי
2 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, ששליחותו גרמה למצב
3 של ”הרע” לישראל. ולכן העונש על כך הוא ”לפיכך
4 עתה תראה, העשוי לפרעה תראה ולא...”.

5 ואילו לפי ”רבותינו דרשוהו” מדובר על האופן
6 השני שבענין, ולא ייתכן לומר שהטענה למשה היתה
7 על ש”הרהר על מדותי” בפשטות, ושהוא נענש על
8 כך²⁹, אלא שהטענה היא על כך ש”הרבה פעמים
9 נגליתי עליהם בא-ל ש-די ולא אמרו לי מה שמך
10 ואתה אמרת מה שמו”. כלומר, על כך, שמה רצה
11 לדעת את ”שמך הגדול והקדוש...” – את סוד שם
12 ”המפורש”⁴⁰, וחפץ להגיע לדרגה גבוהה ביותר של
13 ידיעת אלקות⁴¹ – ידיעת שם הוי’, מדת האמיתות, שם
14 העצם⁴². ואפילו דבריו ”למה הרעותה לעם הזה” אינם
15 ענין של ”הרהרת על מדותי”, כפשוטו, אלא גם בכך
16 הוא רצה להבין בשכלו⁴³ את כל הפרטים שבשליחות
17 ה’. לפי זה מובן מדוע אין רש”י משתמש בפירושו
18 ”רבותינו דרשוהו” בביטוי ”הרהרת על מדותי” לגבי
19 משה⁴⁴, כפי שהוא מתבטא בפירושו בדרך הפשט בסוף
20 פרשת שמות.

ה.

כיצד ניתן לומר על משה ש”הרהר” על מידות ה’

21 עדיין ניתן לשאול: כיצד ייתכן לומר ”הרהרת על
22 מדותי” בפשטות, ואפילו לפי האופן הראשון, בעוד
23 אשר מדובר כאן על משה, שמיד עם היוולדו נאמר
24 עליו ”ותרא אותו כי טוב הוא”⁴⁵ – ”נתמלא הבית כולו
25 אורה”⁴⁶, ובמיוחד כיצד ייתכן להדגיש יחד עם זאת,
26 שהאבות לא הרהרו, ושמה, שהיה ”נבחר מכל מין
27 האדם”⁴⁷ (וגם מן האבות⁴⁸) כן הרהר?

28 כן יש להבין: אפילו ”בגנות בהמה טמאה לא דיבר

(47) פיה”מ להרמב”ם סנהדרין פ’ חלק ביסוד הוי’. ולהעיר גם משו”ע
י”ד סו”ס רמ”ב. וראה לקו”ש ח”ו ע’ 254.
(48) וכמדול”ל ”כל השביעין חביבין .. באבות שביעי חביב אברהם ..
משה” – ויק”ר פכ”ט, יא. וראה ד”ה החודש ה”ש”ת פ”ט.
(49) ב”ב קכג, א.
(50) ראה לקו”ש [המתורגם] ח”ג ע’ 109 ואילך.
(51) ראה רא”ם ועוד. לקו”ש שם ע’ 114.
(52) שאינו דומה שמיעה לראי, שלכן ”אין עד נעשה דיין כו’ כיון
דחזוהו כו’ לא מצו חזי ליה זכותא” (ר”ה כה, סע”ב ואילך), שאינו שייך
בוז שום ”הרהר”, משא”כ כששומעים מעדים. וראה לקו”ש ח”ו ע’ 121
ואילך. וש”נ.
(53) עדיות פ”ב מ”ט.
(54) ברכות טז, ב.

(39) פרש”י שמות ה, כב.
(40) פדר”א ספ”מ. וראה דרו”ל ע”ה”כ (שמות ג, יד הובאו בתו”ש
שם), (שינוי הנוסחאות נז”כ ה)רמב”ם הל’ יסוה”ת פ”ו ה”ב. שו”ע יו”ד
סרע”ו, ס”ט. פירס ש’ השמות. ועוד.
(41) וכמו שביקש ”הודיעני נא את דרכיך” ”הראני נא את כבודך”
(תשא לג, יג. שם יח).
(42) כהמשך הכתובים בפרשתנו.
(43) ראה בחיי ס”פ שמות. פני” ר”פ וארא. ועוד.
(44) וכן בסנהדרין ושמו”ר ותנחומא שם. אבל ראה פרש”י ד”ה ועל
דבר וד”ה בתחילה סנהדרין שם.
(45) שמות ב, ב (וראה אוה”ת שם). ראה סה”מ תש”י ע’ 182. וש”נ.
(46) פרש”י שם. מסוטה יב, א. וזה הי’ גם מצד הגוף כמו לדעת
”אחרים” – ש”נולד כשהוא מהול”, וכמבואר בכ”מ.

ח.

האמונה צריכה להתגלות אצל ישראל, כדי לגאלם ממצרים

ההסבר שיש לתת לכך הוא: חז"ל אומרים⁵⁶: לא
נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמונה⁵⁷. כלומר,
התגלותה אצלם נקודת היהדות, הקשר בין ישראל
להקדוש-ברוך-הוא, המתבטא באמונת ישראל בה', וזה
עשאו ראויים לגאולה ממצרים.
אמנם גם לפני כן, בהיותם נתונים לקושי גלות
מצרים, היו ישראל "מאמינים"⁵⁸, אך זה היה כרוך
בהיותם⁵⁹ "בני מאמינים"⁵⁴ – הם קבלו זאת בירושה
בכל מצב שבו הם יהיו בגלוי. אך מצד עבודתם של
ישראל, מצד תכונות הבנים עצמם, עדיין לא היה אצלם
הענין של "ורעה אמונה", שלמות הגילוי של האמונה.
כדי שישאל ייגאלו ממצרים בזכותם העצמית⁶⁰,
כשכר על מעשיהם, היתה צריכה האמונה בה', שעברה
אליהם בירושה, להפוך לענינם הפרטי⁶¹.

ט.

השפעת משה רבינו

דבר זה נעשה על-ידי משה רבינו, וזהו ההבדל בין
ההשפעה המגיעה על-ידי האבות לבין זו שעל-ידי
משה רבינו: מצד בחינת האבות, קיימת האמונה אצל
כל יהודי כירושה, בטבעו, מעת היוולדו, מעצם היותו
בן אברהם יצחק ויעקב⁶².
אך משה רבינו, אשר בנוסף לכך שהוא אחד
מ"שבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות
נשמות ישראל" הוא גם "כללות כולם ונקרא רעיא
מהימנא"⁶³, "זן ומפרנס" ומשפיע, שהאמונה שקיימת
אצל היהודי תהיה באופן של "ורעה אמונה" –
ב"בחינת פנימיות" – "שתהא אמונה שלימה וחזקה
ונגעה עד פנימיות הנפש"⁶⁴, ואז תחדור האמונה לכל
מהותו, בכל עניניו, ועד למעשה בפועל.

(60) להעיר שגם במכילתא הובא הכתוב "ויאמן העם" שנאמר
בהיותם במצרים. וי"ל שלכן ממשיך שם ומביא עוד כתוב "וכה"א
אמונים נוצר ה'" (תהלים לא, כד) – ראה ברכות ומכות בסופן (ועוד) –
מאי ואומר.

(61) להעיר מלקו"ש ח"א שיחה א' לפ' שמות.

(62) ראה תניא פי"ח.ט. ועוד.

(63) תניא פמ"ב.

(64) תו"א בהוספות ד"ה כי תשא. וראה אוה"ת הגהות לתו"א הנ"ל
(תשא ע' א'תתעט ואילך). שם ע' א'תתלה ואילך. וראה לקו"ת ואתחנן
ד"ה וידעת הא' וביאוריו. ועוד.

1 מדובר על בחינת "אבות", ודרגת "וארא" צריכה
2 להיות מורגשת "בכל אדם" כ"בן", בקבלו זאת
3 בירושה.

ז.

"וארא" – אצל הבנים כמו אצל האב

לכאורה, ניתן בכל זאת להבחין ביניהם ולומר:
למרות שהירושה עוברת מן האב לבן, בכל זאת מובן,
שלאחר הימצאותה אצל היורש אין לירושה את אותן
המעלות, כפי שהיו לה בהיותה אצל האב⁵⁵.
כיוון שכך, דרגת "וארא" הנמצא אצל הבן בירושה
אינה כה גבוהה כדרגת "וארא" שהיתה אצל האבות.
גם ההסבר לכך רמוז בפרש"י: "וארא – אל
האבות" – הגילוי של דרגת "וארא" היה ל"אבות".
כלומר, הגילוי לא היה לפי הדרגה בעבודת ה' שלהם
– אברהם אברהם – בקו האהבה, פחד יצחק, בקו
הגבורה (וכו'), אלא רק מפני היותם אבות (לבנים,
שהבן יורש הכל), ולכן מובן שבענין "וארא" אין שום
הבדל בין האבות לבנים, כפי שיוסבר להלן:

המעלה שישנה לאב על פני הבן קיימת בענינים
הניתנים לאב מפני עבודתו העצמית, בהיותו עובד ה'
וכדומה. אמנם, גם ענינים אלה עוברים בירושה לבנים,
כנזכר לעיל מן המשנה: האב מוריש... אך אין הם
קיימים אצל הבן באותה דרגה גבוהה כאצל המוריש.
לעומת זאת בעניניו, המעלה של "וארא" היא
לאבות, בעצם מציאותם כאבות, מציאות שהיא יוצרת
את הבן, ולכן מובן, שהמעלה עוברת בירושה לבנים,
באותה דרגה שהיא אצל האב.

לפי כל הנ"ל מובן עוד פחות: אם כל יהודי,
ובודאי משה רבינו, קיבל בירושה את "וארא", כיצד
ייתכן שאין זה מונע משה רבינו את הענין של "הרהר
אחר מדותי"?

(55) וכלשון רז"ל יורש כרעא דאבוה הוא (עירובין ע, ב). ובל' הרגיל
בכ"מ – "ברא כרעא דאבוה" (יונת אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי –
יבמות ג, א. רש"י כתובות צב, א ד"ה כבעל). ובלקו"ת ברכה (צו, ב)
ד"היינו נה"י דא"א. וצריך לימוד מיוחד שהיורש עומד במקום המוריש
– ראה ב"ב קנט, א. צפע"נ (ג). ח"א סקי"ח. וראה לקו"ש ח"ח ע' 348.
ולהעיר מההקדמה לשערי אורה.

(56) מכילתא בשלח יד, לא.

(57) ובילקוט (שם רמז רמ): שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות
אמונה.

(58) שמות ד, לא. שבת צז, א. וראה פרש"י עה"ת שמות ד, ב.

(59) ראה אוה"ת שבעה ערה 64.

י.

השפעתו של משה - שלילת ה"הרהור" גם מצד עצם מציאות הבן

1 לפי כל האמור לעיל יובן תוכן שאלת משה רבינו
2 "למה הרעותה..." שהתורה מספרת על כך, למרות
3 ש"אברהם... לא הרהר", ותשובת הקדוש-ברוך-הוא
4 "וארא אל האבות":

5 מכיון שכבר היה סמוך לגאולה, ומשה נשלח
6 על-ידי הקדוש-ברוך-הוא כדי לגאול את ישראל, היה
7 צורך בכך, שהקשר בין ישראל לה' על-ידי האמונה,
8 לא יישאר רק כפי שהוא מצד האבות כ"מאמינים בני
9 מאמינים", אלא אמונה החודרת ומקיפה את כל
10 ענייניהם.

11 דבר זה נעשה על-ידי שאלתו והרהורו של משה⁶⁵
12 "למה הרעותה... ומאז באתי אל פרעה... הרע...", אשר
13 על כך באו דברי ה' "וארא...". כלומר, דרגת "וארא"
14 – הקשר האמיתי והמוחשי ("כראיה") שבין ישראל
15 לאלקות, על-ידי האמונה – הוגשמו גם על-ידי ישראל,
16 אשר מצד עצם מציאותם ייתכן הענין של "הרהר אחר
17 מדותי". נעשתה באמונה המעלה של "וארא", שלימות
18 האמונה, וכך נשלל הענין של "הרהר אחר מדותי".

19 לפיכך אומר רש"י בסוף פרשת שמות "הרהרת על
20 מדותי" – "לא כאברהם" אשר "לא הרהר אחר
21 מדותי": בכך הוא מדגיש שאין די בדרגת "לא הרהר"
22 הקיימת אצל משה ואצל כל ישראל בירושה מאברהם
23 (האבות), ובגלוי ייתכן ענין של "הרהרת..." כיוון
24 שזוהי ירושה. אך מצד טבעו ומציאותו של הבן עצמו
25 ייתכן אצלו הרהור. פעולתו של משה היתה, שגם
26 לענין זה של "הרהרת" לא יהיה כלל מקום, על-ידי
27 דיבור של הקדוש-ברוך-הוא – גילוי דרגת "וארא"⁶⁶.

יא.

כך יובן יותר ההבדל בין דרך הפשט לדרש

28 לפי זה יובן יותר ההבדל בין הפירושים של רש"י

בדרך הפשט (בסוף פרשת שמות) ולפי "רבותינו
דרשוהו" (בפרשתנו): ההסבר דלעיל, שהפירושים של
רש"י שבדרך הפשט הם כפי שהענינים מצד הגוף, אין
הכוונה לכך שמצד גופו של משה ייתכן ענין של
"הרהרת על מדותי" כפשוטו ח"ו, שהרי "טוב הוא",
ואין אצלו מקום כלל לכך. אלא הכוונה היא, שהענין
נעשה באופן שניתן (בחיצוניותו) לפרשו כ"הרהר"
(חטא) כפשוטו⁶⁷.

לפיכך, לפי דרך הפשט, 'גוף' התורה, הקשור לכל
יהודי בכל מצב שהוא, מפרשים זאת כ"הרהרת על
מדותי" כפשוטו, כיון שצריך לגלות את דרגת "וארא",
האמונה, בכל ישראל, גם באלה שגופם מכסה, לעת
עתה, על נשמתם, כך שהאמונה אינה מאירה אצלם
בגלוי, ומצד גופם תיתכן השאלה "למה הרעותה..."
והענין של "הרהר אחר מדותי" כפשוטו.

גם אצלם מתגלה על-ידי משה⁶⁸, הכולל את כל
ישראל⁶⁹, הענין של "וארא". גילוי הקשר האמיתי
שעל-ידי האמונה, שלילת והיפך ה"הרהור".

ואילו לפי "רבותינו דרשוהו" – "נשמתא
דאורייתא", ניכר אור הנשמה של היהודי, ואז לא ייתכן
ש"הרהרת על מדותי" כפשוטו, אלא זהו רצון להבין
"מה שמו" ולהבין "למה הרעותה" גם בשכל. על-ידי
משה נגרם "ורעה אמונה" – שגם השכל יחוש באמונה
בדרגת "וארא", הנעלית מחכמה וטעם⁷⁰.

יב.

הקשר בין כ"ד טבת לבין פרשת וארא

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר בין כ"ד טבת –
יום ההילולא של אדמו"ר הזקן – לבין פרשת וארא
(כדברי השל"ה הידועים⁷¹), שחל בשנה ז'ת"ש⁷² בשבוע
של פרשת וארא⁷³:

אחד החידושים של תורת חסידות חב"ד שנתגלתה
על-ידי אדמו"ר הזקן [שביום ההילולא עולים "כל
מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁷⁴

(69) שער רוח"ק להאריז"ל קח, ד (הוצאת ת"א תשכ"ג). שער
הגלגולים הקדמה יז. ועוד.

(70) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 41 ואילך.

(71) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(72) וגם בשנת ההסתלקות תקע"ג היתה הקביעות דכ"ד טבת יום א'
פ' וארא. וההסתלקות היתה במוצש"ק אחר שהתפלל תפלת ערבית
והבדלה (הקדמת בני המחבר לשו"ע אדה"ז). הרי אחר תפלת ערבית
והבדלה הוא כבר נבדל משבוע שעבר ונכנס בשבוע שאחר השבת.

(73) ראה גם לקו"ש ח"ו שם.

(74) ביאור לאנה"ק סי' זך.

(65) להעיר ממרז"ל (שמו"ר פמ"ג, ו): אמר (משה) רבה"ע עשו לך
סיוע כו' אמר הקב"ה אף אתה טועה כו' – ועי' שכלל עצמו עם בני'
הציל אותם מעונש. ור"ל שעד"ז הוא כאן.

(66) להעיר (ע"ד הנגלה) מצפ"נ עה"ת בראשית (ע' מח ואילך)
החילוק דאברהם ומשה, "דאברהם אבינו לא יגע בתורה כו' עצם
החכמה, שכל הפועל, וכל התורה גלוי' לו", "כל התורה נתגלה לו בלא
דוחק וכו' רק בגדר קנין שלא בגדר עצם ולא שיעבוד הגוף" (שם ע'
נא). משא"כ משה רבינו יגע בתורה כו'.

(67) כמו שנתבאר בנוגע לאהבות – לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 65.

(68) להעיר מירושלמי הוריות פ"ג ה"ה: כל כך למה בשביל להחזיר
את הטיפשים (ראה פ' פני משה שם).

ובדומה לגילוי האמונה שנפעל על-ידי שאלת משה¹⁴
 "למה הרעותה", היה זה על-ידי דיבורו של הקדוש¹⁵
 ברוך-הוא "וארא אל האבות", שראיה זו והאמונה¹⁶
 באלקות שקבלו ישראל בירושה יתקיימו גם מצד¹⁷
 תכונותיהם שלהם, כפי שנתבאר לעיל⁷⁹,¹⁸
 ובדיוק כפי שהיה באולת מצרים, שבשכר האמונה¹⁹
 נגאלו, כך גם בגאולה האמיתית והשלימה, שבאמצעות²⁰
 יפוצו מעינותיך חוצה" – על-ידי האמונה⁸⁰ באופן של²¹
 יתפרנסון מיניה, כפי שהיא מתגלית בתורת חסידות²²
 חב"ד⁸¹, וחודרת עד ל"חוצה" ממש, יהיה "אתי מר"⁸²
 – דא מלכא משיחא, שכל ישראל, וכל יהודי, יזכו²⁴
 לגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו ממש.²⁵

(משיחת ש"פ וארא תשל"א)

1 ו"מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה"⁷⁵, על
 2 פני תורת החסידות כפי שנתגלתה על-ידי הבעש"ט
 3 והמגיד ממעזריטש⁷⁶ הוא הענין של יתפרנסון⁷⁷ מיניה"
 4 – מפנימיות התורה, שאמונה זו באלקות נתגלתה
 5 על-ידי תורת חסידות חב"ד באופן שתקיף ותחדור את
 6 כל כולו של האדם, עד שלא רק נקודת האמונה
 7 המסורתית תתגלה אצלו, אלא שבכל עבודתו וכוחותיו,
 8 גם אלה שקודם לכן לא היו קשורים לכך⁷⁸, יאיר כח
 9 זה.
 10 זאת פעל אדמו"ר הזקן על-ידי שהוריד את תורת
 11 החסידות גם אל החב"ד שבנפש, עד ל"חוצה", שהיא,
 12 לעיני בשר, מציאות בפני עצמה, ומסתירה את גילוי
 13 האמונה בה'.

כי הולמד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגיני'
 וקראתם דרוור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו'. – ראה גם
 כן הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות.
 (78) להעיר מלעיל ע' 41 ואילך. ושנ.
 (79) ראה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 115 שאדח"ז הי' קורא
 להבעש"ט "זיידע (=סבא)", והביאור בזה.
 (80) ראה מכילתא שם בסופו: וכן אתה מוצא שאין הגלויות מתכנסות
 אלא בשכר אמונה כו'.
 (81) ובעיקר אחר פ"ב (הגאולה דיט"כ) – תו"ש ס"ע 112 ואילך.
 לקו"ד ח"א כב, א ואילך. וראה לקו"ש ח"י ע' 102 ואילך.
 (82) מכתב הבעש"ט (נרפס בסוף ספר בן פורת יוסף. ובכ"מ).

(75) שם סי' כח. וראה סידור שער הלי"ג בעומר (ד"ש, ב"ג).
 (76) להעיר משיחת ליל ש"ק פ' תשא תפר"ח, שענין גילוי הבעש"ט
 והה"מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה ע"י רבינו הזקן –
 בדוגמת עבודת האבות שהי' הכנה לגילוי העצמות דמ"ת (ע"י משה) –
 נעתק בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 117 הערה 22. וראה שם לפני"ז הערה
 15.

(77) לשון התקו"ז (ת"ו בסופו). וכפי' המק"מ (הקדמה לזהר):
 יתפרנסון .. כשפורשו להם אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז
 שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לילות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה
 מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו'
 יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י וזה"ה כו' שייבנו כו'

המשך ביאור למס' שבועות ליום רביעי עמ' א

על הדינר שכפר בו.
 הדין השלישי: אמר הלוה למלוה סלע הלויתני עליי, ושתים – ושתי
 סלעים הִיָּה המשכון שְׁנוֹת, ונמצא שלא רק שנפטרתי מכל החוב,
 אלא אתה חייב לשלם לי את הסלע הנוסף שהיה שוה המשכון
 יותר מהחוב, וְהָלָה אוֹמַר, לֹא כִי, אֵלָּא סֵלַע הַלְוִיתִיךָ עָלַי, כדבריק,
 וְרַק סֵלַע הִיָּה המשכון שְׁנוֹת, ולא יותר, ואמנם נפטרת מכל החוב,
 אך אני איני חייב להוסיף לך מאומה, שְׁמֹר המלוה משבועה, כיון
 שכפר בכל.
 הדין הרביעי: אמר הלוה למלוה סלע הלויתני עליי, ושתים הִיָּה
 שְׁנוֹת, ונמצא שאתה חייב לשלם לי סלע נוסף שהיה המשכון שוה
 יותר מהחוב, וְהָלָה אוֹמַר לֹא כִי, אֵלָּא סֵלַע הַלְוִיתִיךָ עָלַי, וְחִמְשָׁה
 דִּינָרִים הִיָּה שְׁנוֹת, ואיני חייב לך אלא דינר אחד, חִיִּיב המלוה
 שבועת מודה במקצת שאינו חייב יותר מהדינר שהודה בו.
 מסיימת המשנה: וְכִי משניהם הוא שְׁנַפְעָה על שווי המשכון, מִי
 שְׁתַּפְקְדוּן (המשכון) היה אֲצֻלוֹ, והיינו המלוה ששמר על המשכון.
 משום שאם נחייב את הלוה שבועה, שְׁמֹר יִשְׁבַּע זֶה – הלוה, שהיה
 המשכון שוה כדבריו, ולאחר מכן יוֹצֵא הִלָּה – המלוה, אֵת
 הַתַּפְקְדוֹן, שימצאנו, ושמא לא דקדק הלוה בשומתו של המשכון,
 ולכשיצויה המלוה את המשכון ויוכיח שאין האמת כדברי הלוה
 בטענתו כמה היה שוה המשכון, יתברר ששיקר הלוה בשבועתו,
 ועל ידי כך יפסל לעדות ולשבועה.

גדולה וקטנה, שאינו יכול לעשות מהמנורה הגדולה מנורה קטנה,
 וכן בחגורה ארוכה שאם יקצרוה על ידי חיתוך יהא מקום החיתוך
 ניכר, הרי זו הוראה שלא ממין הטענה.
משנה
 משנתינו מביאה ארבעה דינים בענין משכון שאבד, בשנים מהם
 המלוה הוא שתובע את הלוה, ובשנים מהם הלוה תובע את
 המלוה:
 הַמִּלְוֶה אֵת הַכִּיּוֹר עַל הַמִּשְׁכָּן, וְאֵבֶר הַמִּשְׁכָּן, וחייב המלוה לשלם
 את דמיו ללוה או לנכותם מדמי ההלוואה, הדין הראשון: אֲמַר לוֹ
 המלוה ללוה סלע – ארבעה דינרים הַלְוִיתִיךָ עָלַי – כנגד המשכון,
 וְשָׁקַל – ושני דינרים הִיָּה שְׁנוֹת המשכון, ונמצא שאתה עדיין חייב
 לי שני דינרים היתירים על שווי המשכון, וְאִילוּ הִלָּה – הלוה אוֹמַר,
 לֹא כִי, אֵלָּא אֲמַנְם סֵלַע הַלְוִיתִיךָ עָלַי, כדבריק, אך בשווי המשכון
 אני חולק עליך וטוען שסלע הִיָּה שְׁנוֹת, ולא רק שקל, וכיון שאבד
 המשכון הפסדת את החוב, ואיני חייב לך כלום, שְׁמֹר הלוה
 משבועה כיון שהוא כופר בכל.
 הדין השני: אמר המלוה ללוה סלע הַלְוִיתִיךָ עָלַי, וְשָׁקַל הִיָּה שְׁנוֹת,
 באופן הראשון, ועדיין אתה חייב לי שקל, וְהָלָה אוֹמַר, לֹא כִי, אֵלָּא
 אֲמַנְם סֵלַע הַלְוִיתִיךָ עָלַי, כדבריק, וְשָׁלֹשָׁה דִּינָרִים הִיָּה שְׁנוֹת
 המשכון, ואני חייב לך רק דינר אחד, חִיִּיב שבועת מודה במקצת

יום⁵ מחורב, י"א ארורים⁶, י"א יריעות עזים⁷, י"א אלופי עשו⁸, וכדומה. ועיין בע"ח⁹ שער שבירת הכלים פ"ב.

וסיבת מיתת המלכים הוא מפני שנמשך להם אור יותר מהמגיע לחלקם וכו', וכמו שכתוב¹⁰ תוסף רוחם יגועון. שמפני שהי' בהם תוספות רוח דהיינו תוספות אור גועו ומתו. ואחר כך כתיב ואל עפרם ישובון, הוא מה שנקברו כל המלכים המתים וכו'.

וכתיב¹¹ שאל ועוצר רחם, הרי ששאל דהיינו הקבר נמשל לרחם, כי ענין הקבורה הוא התיקון שתתעכל הזוהמא מהגוף, ויהי' אח"כ תחיית המתים, והוא כמו העיבור וכו'.

וכל ענין עבודת האדם למטה הוא לתקן כל זה. ורק לעתיד לבוא כשיתוקן הכל כתיב¹² בלע המות לנצח, וכתיב בלע דוקא, כי עתה בתהו התחיל המות בהמלך הראשון שנקרא בלע, הנה לעתיד לבא כשיתוקן זה, כתיב בלע המות, שישתלק המות, וד"ל.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאזכור עמוד יב

ראה ביאור לעיל סימן קטו הערה 3.

(* ראה לקוטי תורה פרשת חוקת עמוד נח, ד. אור התורה שם עמוד תשנ"ט. תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה חלק ג' עמוד 1846.

(** ובהערה שם בפרי עץ חיים וז"ל: סופי תיבות מת"ו, ש"א אדם מתו בסוד שבירה. נלע"ד נתן".

(5 דברים א, ב. ראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 1 ואילך.

(6 שם כז פסוקים ט"ז-כ. וראה שם רש"י פסוק כד.

(7 שמות כו, ז. ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעות תעשה אותם". וכידוע עזים בחי' גבורות כמאזכ"ל (שבת עז). מ"ט עזיא מסגי ברישא והדר אימרא ברישא חשוכא והדר נהורא, ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד נו עזים" לשון עז" בחי' גבורה, ע"ש. ועיין לקוטי תורה פרשת בלק עד, ד. אור התורה פרשת תרומה עמוד א'תקיב. ספר המאמרים תרכ"ט עמוד קיח ואילך. וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח, רמז במספר אמות היריעות עזים לבחי' גבורות ודינים.

(8 בראשית לו, פסוקים מ"ג. אלופי תמנע, עלוה, יתת, אליבמה, אלה, פיננון, קנו, תימן, מבצר, מגדיאל, עירם".

(9 שער ט.

(10 תהלים קד, כט.

(11 משלי ל, טז.

(12 ישע"י כה, ח.

בראשית לו, לאילב: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך-מלך לבני ישראל: ומלך באדם בלע בן-בעור ושם עירו דנהבה:

כתוב בתורה ז' מלכי אדם, ובארבעה מהם שמות

אבותיהם, כך הכל י"א, כנגד י"א אלופי אדם וכו', והם מלכי תהוה שמתו, ולעתיד יתוקן

הנה שרש המיתה הוא¹ מתהו, מהז' מלכים דתהו שמתו² וכו'.

ובד' מלכים³ שהם המלכים בלע יובב הדד בעל חנן, כתיב בהם שם אבותיהם, בעור זרח בדד עכבור.

וכידוע בענין י"א⁴ סממני הקטרת, אחד עשר

(1 ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן יא, יב.

(2 פירוש: דבד' מלכים בראשית לו, פסוקים לב-לט (שהם כנגד ז' מלכין דתהוה) כתוב בכולם וימלך — וימת", משא"כ במלך השמיני הדר" לא כתוב בתורה וימת", ראה לקמן סימן קמו ואילך. קנט. קסה. קסו.

(3 פירוש: שבסך הכל יש י"א, ז' מלכים, וד' מאבותיהם, דרך בארבעה מהמלכים נזכר גם האבות, והם: (פסוק לב) בלע בן בעור, (לג) יובב בן זרח, (לה) הדר בן בדד, (לח) בעל חנן בן עכבור. ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הביאור עפ"י קבלה.

(4 שמות ל, לד. כריתות ו: א"ר יוחנן י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני, א"ר הונא מאי קראה קח לך סמים" תרי נטף ושחלת וחלבנה" הא חמשה, וסמים אחריני חמשה, הא עשרה, ולבונה זכה חד, הא חד סרי.

ראה פרי עץ חיים שער עולם העשי' פרק ד' וז"ל: י"א סממנין נתבאר .. שהענין הוא, כי הם נמשכין ממה שנשאר מבירור הז' מלכים שמתו בארץ אדם שהם ז' תחתונים, ועוד ד' אחוריים של חכמה ובינה וישראל סבא ותבונה.

וסודם הוא ב' אותיות אחרונות שבכח הויה וה, שהם גי' י"א. וכבר ידעת כי ב' אותיות אלו הם ז' וז' שהם ז"ת, אמנם עם ד' אחוריים הנז' שירדו למטה במקום ז' וז' הם י"א, כמנין ו"ה, כי כ"ז הוא בכלל ז"ן. ולכן תמצא כי לעולם אין הפגם עולה רק נגד ז' וז', ולא בא"וא. וזהו ענין הקליפה הנקרא *תולע, הנזכר בפסוק (שמות ל, לד) עולת תמיד, וע"ש. כי הנה י"א קליפות של י"א סמני הקטורת, והם (שמות לו, יד) י"א יריעות עזים, והם י"א ארורים הנזכר (דברים כז) בפרשה כי תבא, ע"ש.

והנה כ"א מ"א נקראים אדם מבחינת ארץ אדם, וי"א פעמים אדם, גימטריא תולע. וז"ס (איכה ג, לו) לעז"ת אד"ם** בריב"ו אדני לא ראה, ע"י י"א אדם אלו, שהם גימטריא לעז"ת, משם נמשך עיוות הדין אל האנשים, ע"ש.

אגרות קודש

[כסלו תשכ"א"]

בכתהאריז"ל (שעה"פ שמות) דאין משיבין על הדרש - בכ"ז לכתבו דוישלח יעקב מלאכים שהם אלו שנבראו ע"י המצות שלו - צ"ע אם אפ"ל ששלח מצותיו לעשיו וכו'. ובפרט שמצות לאו ליהנות ניתנו.

א. [תוכן: תורת החסידות - ואבות החסידות, הם הכנה להגאולה העתידה. תיבת שד"ר ר"ת שניאור אדה"ז], דובער (המגיד), ישראל (הבעש"ט)].

א. כ"ד טבת - יום ההילולא דאדמו"ר הזקן - חל ברוב השנים בשבוע דפרשת וארא' [ובקביעות שנה זו - ביום החמישי, "קמי שבתא"², ויתירה מזו - בתוך הג' ימים³ דשבת פ' וארא].

ע"פ הידוע⁴ שהמועדים וימים מיוחדים בשנה יש להם שייכות עם - ומרמזים בתוכן - הפרשה שקוראים באותו זמן, מובן שבפ' וארא יכולים למצוא קשר עם יום ההילולא דאדמו"ר הזקן, שביום ההילולא נמצאים בגלוי "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", וה"ה "פועל ישועות בקרב הארץ"⁵.

השייכות ביניהם בפשטות מרומזת בתחלת הפרשה - "וארא (אל האבות - פרש"י) אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שד-"; **אבות החסידות** - הבעש"ט, המגיד (מייסדי תורת החסידות הכללית), ואדמו"ר הזקן (מייסד חסידות חב"ד) - הם בדוגמת **האבות** הכלליים, אברהם יצחק ויעקב; וכשם שהי' "וארא אל האבות", כך גם אצל אבות החסידות, שגילו (וארא) אלקות בעולם, ע"י גילוי פנימיות התורה (סתים דקוב"ה)⁶.

ולהעיר, ששמו של הקב"ה שנתגלה אל האבות - (א-ל) **שד"י** - הוא ראשי תיבות של השמות (הראשונים והעיקריים) של ג' אבות החסידות, שניאור (זלמן), דוב(ער), ישראל.

וכשם שעבודת האבות הראשונים היתה הכנה למתן תורה לאחר גלות וגאולת מצרים ולאחר מכן - הכניסה לארץ ישראל, אשר באה בזכות ובקיום הבטחת הקב"ה להאבות - כמסופר בהמשך הכתובים (לאחרי "וארא גו"⁸: "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען גו", וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם **ואזכור את בריתי**, לכן (ע"פ אותה השבועה⁹) אמור לבני"י אני ה' והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' והבאתי אתכם אל הארץ אשר

(1) ובשנת ההסתלקות תקע"ג היתה הקביעות דכ"ד טבת ביום א' פ' וארא, במוצש"ק (אחר שהתפלל ערבית והבדלה" (הקדמת בני המחבר לשו"ע אדה"ז).

(2) פסחים קו, סע"א.

(3) הנחשבים (בכמה ענינים) לנקודה אחת [ולדוגמא: כל פחות משלושה כלבוד דמי (שבת צו, א. רמב"ם הל' שבת פט"ז ה"ח). הבדלה ושמו"ת עד יום ג' (שו"ע אדה"ז

או"ח סרצ"ט ס"ח. סרפ"ה ס"ה]. ועוד.

(4) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(5) תניא אגה"ק ס' ז"ך וכ"ח.

(6) דאח"ז עג, א.

(7) ובפרש ששמו השני של אדה"ז והמגיד (באם כותבים דוב בער בב' תיבות) הוא בלע"ז.

(8) וארא, ד-ה.

(9) פרש"י עה"פ ד"ה לכן.

נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה" - כמו"כ עבודת אבות החסידות היא הכנה לגאולה האמיתית והשלימה וגילוי פנימיות התורה לעי"ל¹⁰, כידוע"י שד' לשונות הגאולה הנ"ל (והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי) הם גם כנגד הגאולה העתידה, שאותה מדמים לגאולת מצרים - "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹².

טו... ולסיים בהוראה בנוגע לפועל:

בקשר עם יום ההילולא דאדה"ז - כדאי ונכון ביותר, שכל אחד ואחת יוסיפו בקביעות עתים בתורה דאדה"ז, ובמיוחד - בשולחן ערוך ובספר התניא, ביחד עם הביאורים בזה מרבתינו נשיאנו - הן הביאורים בנגלה דתורה (מאדה"ז, מאדמו"ר האמצעי, שנדפס ספר פסקי דינים שלו לאחרונה, ועאכו"כ מהצ"צ, ומרבתינו נשיאנו ממלאי מקומם), והן בפנימיות התורה, תורת החסידות.

וכאמור - כל אחד ואחת, כיון שגם נשים מחוייבות בלימוד התורה בהלכות הצריכות להן, ובלימוד פנימיות התורה (שמביאה לאהבת ה' ויראת ה' ואמונה בה' כו', מהמצוות התמידיות שבהן מחוייבים כולם¹³).

- ולהעיר, שאמי מורתי ע"ה היתה מעתיקה - בדיוק ובמהירות - מאמרי חסידות שהיו מגיעים בבית אבי' (חסיד עוד מאדמו"ר מהר"ש), כפי שהי' נהוג בזמנים ההם, שהמתינו וציפו שיגיע מאמר חסידות מליובאוויטש, והיו מעתיקים אותו מיד בכמה העתקות וכו'. ויה"ר שבקרוב ממש נזכה לשלימות הגילוי דתורת אדה"ז - ספריו וכתבי-יד שלו ושל מעתיקים וכו', וידפיסו בדפוס את הענינים שהנם עדיין בכתב-יד.

וכפי שנוסף בשנים האחרונות ריבוי בהדפסה דספרי חסידות של רבותינו נשיאנו, כולל לאחרונה במיוחד - דפוס באותיות מרובעות של הספרים שהיו מודפסים לע"ע באותיות רש"י, כמדובר כמ"פ.

ויה"ר שע"י ההוספה בהדפסת ספרי חסידות ימהר זה עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, כידוע הסיפור בקשר עם הדפסת הלקו"ת - הגאולה כפשוטה, למטה מעשרים טפחים.

ואף יהודי אחד ויחיד לא ישאר בגלות ח"ו, אלא כל בני, בנערינו ובזקינינו ובבנותינו, כנשמות בגופים בתכלית השלימות - נגאלים בגאולה האמיתית והשלימה.

ועוד והוא העיקר - תיכף ומיד ממש.

תורת מנחם התוועדיות ה'תשנ"א ח"ב עמוד 163 - משיחות ש"פ וארא כ"ו טבת מבה"ח שבט ה'תשנ"א

10 אראה שה"ש א, ב ובפרש"י.

11 אראה בארוכה ד"ה והי' אור הלבנה תרנ"ד (סה"מ ע' קד ואילך). לכן אמור לבני תרנ"ח (סה"מ ע' פז ואילך). תרע"ח (סה"מ ע' קלט ואילך). ובכ"מ.

12 מיכה ז, טו.

13 אגרת המחבר שריש ספר החינוך (בסופה).

♦ יום ראשון כ' טבת ♦

ו (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: כּוּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר לֵה אָנָּה יְיָ:

שהוא נדרש בכמה מקומות, "אני ה'" נאמן להפּרע, כשהוא אומר אצל ענש, כגון: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר אצל קיום מצוות, כגון: "ושמרתם מצוותי, ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שָׂכָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת וארא תשמ"ג, התועדויות תשמ"ג כרך ב, עמ' 828 - מתוך 'התקשרות')

בחשף הגדול ביותר הוא עובד את קונו, למרות כל ההפְרָעוֹת.

הפח לזה נתן מ"ו(וארא אל) האבות". הם עצמם ראו אלקות בגלוי, והורישו את הפח לזה לבניהם אחריהם עד עולם. רמז לדבר - שם הפרשה הוא "וארא" סתם (ולא "וארא אל אברהם" או "אל האבות"), להורות שראית אלקות שיכת לכל אחד מישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא, עמ' 26 - מתוך 'התקשרות')

(גאולה מצרי-הרע), אלא גלוי שם הוי'. זה גם עמק פנות הרמב"ם בסיום ספר היד החזקה - "שלא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". בתחלת ספרו, לגבי מצות ידיעת ה', לא הזכיר הרמב"ם שם הוי' במפרש (אלא רק בראשית-בות - "יסוד היסודות ועמוד החכמות"), וכתב "לידע שיש שם מצוי ראשון". אבל כאן - כשעוסק בגאולה העתידה - מדגיש הרמב"ם וכותב במפרש, "לדעת את ה'" - גלוי שם הוי'.

גאונותגלית לאברהם ליצחק וליצחק באל שדי ושמי יי לא הודעת להון:

אלא "לא נודעתי" - לא נפרתי להם במדה אמתית שלי, שעליה נקרא שמי ה' - נאמן לאמת דברי, שהרי הכסחתי ולא קימתי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"ק פרשת וארא תשמ"א - מתוך 'התקשרות')

ויאה זה פלא: בשם הסדרה ("וארא") מרמז שמו של אדמו"ר הזקן: "וארא" אותיות "אור א". האל"ף הנוספת היא ראש-

נ"י וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה • דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר: "למה הרעתה לעם הזה"? ויאמר אליו אני ה' • נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך, כִּי־אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה... וַאֲרָא אֶל אַבְרָהָם וְגו' (ו, ב-ג) דברי הקב"ה למשה רבנו, "וארא" וגו', באו כמענה לטענתו (בסוף פרשת שמות) "למה הרעתה לעם הזה". משה רבנו, חכמה דקדשה, בא בטענה לקב"ה על חשף הגלות, והקב"ה עונה: אכן, מצד השכל יש מקום לטענת "למה הרעתה", ויתכן שחשף הגלות יגרם נפילת-רוח, אבל עבודתו של יהודי צריכה להיות בצורה כזו, שהאלוקות לא רק מובנת בשכלו, אלא נראית לו בגלוי ("וארא"), שאז גם

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' (ו, ב) מבאר בחסידות, שיש כאן תשובה לשאלת משה "למה הרעתה לעם הזה": הקב"ה הודיע למשה, שהמפרטה והתכלית של גלות מצרים היא התגלות שם הוי', וכדי לזכות לגלוי נעלה זה, צריכה להיות תחלה גלות קשה ביותר.

כשם שהדבר היה בגאלת מצרים, כן גם בגאלה העתידה, שאינה גאולה גשמית בלבד, ואף לא גאולה רוחנית סתם

(ג) וַאֲרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב שְׁדֵי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם:

נ"י וַאֲרָא • אל האבות. באל שדי • הכסחתי הכסחות, ובכללן אמרתי להם: אני אל שדי. ושמי ה' לא נודעתי להם • "לא הודעתי" אין פתיב כאן,

וארא

כ"ד בטבת, יום הסתלקותו של רבנו הזקן, בעל התניא והשלחן ערוך, חל ברב השנים בפּרשַׁתנו.

ספורנו

ו (ב) אֲנִי ה'. מקים המציאות, לא ממציאו בלבד, אבל גם מקימו, שאין לממציאות שום ישות וקיום וזלתי מה שאני מְשַׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם, כְּאִמְרוֹ "וְאֵתָה מְהִיָּה אֶת כָּלֶם" (נחמיה ט, ח), ומִנְהָ יִתְחַיֵּב שֶׁאֵין לְשׁוֹם נִמְצָא קִיּוֹם מְצִיאוֹת בְּלִתִּי שְׁדֵי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם. רצוני. תורה ג (ג) וַאֲרָא. במראה הקודמת לנבואה, כענין "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" (בראשית יח, א).

שהאיר את העולם בשני אורות – באור גלוי – תורת הנגלה, ובאור נסתר – תורת החסידות.

תיבת **אור**. הרי שפתיבה זו רמזו ה'אור' פעמים: פעם אחת במפרש, ופעם אחת ברמז ובקראשית-תבות. דבר זה מתאים לשמו של הרבי – שניאור (שני אור), שנקרא כן על שם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 52)

בירושלם גם לבניהם אחרים. וכמבאר בחסידות, ש"בחינת האבות היא ירשה לבניהם אחרים בכל דור . . . בחינת האבות צריכה להיות בכל אדם".

אל האבות (רש"י ו, ג) אברהם יצחק ויעקב זכו לבחינת ראיה באלקות ("וארא"), ראיה ודאית ומוחשית, מפני היותם אבות של בני ישראל, היינו כדי שבחינה זו תעבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 262 – מתוך 'התקשרות')

נודעתי להם" (והרי התורה היא נצחית)?

ויש לומר, דאף-על-פי שבמתן-תורה נתגלה שם הוי', מכל-מקום כיון שלעתידי-לבוא יתגלה שם הוי' באופן נעלה לאין-ערור, כמבאר בחסידות, נמצא, שגם המעמד ומצב של אחרי מתן-תורה הוא באופן ד"שמי הוי' **לא נודעתי** בערו לאותו הגלוי שיהיה לעתיד-לבוא.

ושמי ה' לא נודעתי להם (ו, ג)

מבאר בחסידות, שהאבות, אשר קדמו למתן-תורה, לא זכו לגלוי שם הוי', ואלו בני-ישראל זכו במתן-תורה לגלוי שם הוי' [כפי שנאמר בהמשך הכתוב, "לכן אמור לבני-ישראל אני הוי'... וידעתם כי אני הוי'"].

ויש לשאול, מכיון שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי' במתן-תורה, מה שיהי אלינו הענין ד"שמי הוי' לא

(ד) וגם הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר-גרו בה:

וואף אקיימתי ית קנמי עמהון למתן להון ית ארעא דכנען ית ארעא תותבותהון דאתתבו בה:

והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם – ב"אל שדי" אמרתי. ליעקב: (בראשית לו) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו'", הרי שנדרתי להם, ולא קיימתי.

כ"ג וגם הקמתי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם ב"אל שדי", הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם. לתת להם את ארץ כנען. לאברהם, בפרשת מילה נאמר: (בראשית יז) "אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריד". ליעקב: (בראשית כו) "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל

(ה) וגם אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את-בריתי:

הואף קדמי שמיע ית קבילת בני ישראל די מצראי מפלחין בהון ודכרנא ית קנמי:

אותו הברית, פי בברית בין הבתרים אמרתי לו: "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי".

כ"ג וגם אני. כמו שהצבתי והעמדתי הברית, יש עלי לקיים. לפיכך, שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים. אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 46)

וקשה, היכן יש כאן תשובה לשאלת משה – למה הרעות לעם הזה. ויש לומר, דהנה קבלת המצות במתן תורה

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל . . ואזכר את בריתי (ו, ה)

לגאלתם היא, ששמעתי נאקתם והפלתם בצר להם. **ואזכר את בריתי**. וכנה נעשו ראויים שאזכר להם בריתי, כענין "וירא בצר להם בשמעו את רנותם, ויזכר להם בריתו" (תהלים קו, מד מה). תורה ו

שאוידע זה לזרעם שלא קבלו זה מאבותם, למען הקים אותם לי לעם, ובכן אגאלם. תורה ד (ד) וגם הקמתי את בריתי. וסבה שנית לגאלתם היא הברית שבריתי עם אבותם. תורה ה (ה) וגם אני שמעתי. וסבה שלישית

באל שדי. המורה שהמצאתי את המציאות כלו, כמבאר בפרשת לך לך. **ושמי ה' לא נודעתי להם**. בי"ת "באל שדי" נמשכת לתבת "ושמי". אמר: "ובשמי ה' לא נודעתי להם" באותו המראה, ולא שנית בשם שום טבע מטבעי הבלתי נפסדים. ולכן ראוי

(ו) וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם, דֹּרֶשֶׁת הַתְּבַטְלוּת מִחֻלָּט, כְּאֲשֶׁר הָאָדָם מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה אַף וְרַק לְהִיטֵה רְצוֹן ה'. לָכֵן, כְּדִי שְׂבָגִי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ 'כָּלִים' לַקְבֻלַּת הַתּוֹרָה, הִיוּ

צְרִיכִים לַעֲבֹד אֶת יְסוּרֵי הַגָּלוּת, וְאַף אֶת קִשִּׁי הַשְּׁעִבּוּד ("תִּכְבַּד הָעֲבוּדָה"). יְסוּרִים אֵלּוּ פָּעִלוּ בָּהֶם בְּטוֹל וְהִכְשִׁירוּ אוֹתָם לַקִּיּוֹם הַמְּצוּת.

(ו) לָכֵן אָמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם וְגִאֲלֹתִי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְמוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדוֹלִים:

וּבְכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי וְאֶפִּיק יִתְכּוֹן מִגּוֹ דְּחֹק פְּלָחַן מִצְרָאִי וְאֶשִׁיב יִתְכּוֹן מִפְּלִחְנָהוֹן וְאֶפְרוֹק יִתְכּוֹן בְּדִרְעָא מְרָמָא וּבְדִינֵין בְּרַבְרִין:

כ"י - לָכֵן. עַל־פִּי אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה. אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'. הַנֶּאֱמָן בְּהִבְטָחָתִּי. וְהוֹצֵאתִי

אֶתְכֶם. כִּי כֵן הִבְטַחְתִּיו, "וְאַחֲרֵיכֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל". סִבְלַת מִצְרַיִם. טֶרֶחַ מִשָּׂא מִצְרַיִם.

(ז) וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיִּדְעוּתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם:

וְאַחֲרֵיכֵן יִתְכּוֹן גְּדָמִי לַעֲמָא וְאַהֲוִי לָכֵן לְאֵלָהּ וְתִדְעוּן אֲרִי אֲנִי וְיִי אֱלֹהֵכֶן דְּאֶפִּיק יִתְכּוֹן מִגּוֹ דְּחֹק פְּלָחַן מִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ז)

מְבֹאֵר ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' שֶׁיֵּשׁ ד' מִדְּרָגוֹת בְּתַשׁבּוּכָה, וְהֵן מְרַמְזוֹת בְּכַתּוּב "סוּר מִרַע וְעֵשֶׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ": "סוּר מִרַע" - "שֶׁלֹּא יִפְגֹּם בַּעֲוֹנוֹת גַּשְׁמִיִּים בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, וְצִרִּיף לַעֲשׂוֹת תַּשׁוּבָה - לְהִתְחַרֵּט עַל הָעֶבֶר וְלַעֲקֹר אֶת רְצוֹנוֹ מִן הָרַע כִּי שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְהַפְרִד מִיחּוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ" אֵלֶּא שֶׁיִּהְיֶה גִילּוֹי אֱלֻקוֹת בְּבַחֲנֵית מִמְּלֶא כֹל עֲלָמִין. "וְעֵשֶׂה טוֹב" - הַתַּשׁוּבָה עַל "שֶׁהוּא מִמַּעַט בְּמִצְוֹת, וְעֵשֶׂה טוֹב לִיגַע אֶת עֲצָמוֹ בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה" וְכִּי יִשְׁעֵשֶׂה תַּשׁוּבָה שֶׁיִּתְמַלֵּא גַם הָאוֹר שֶׁחֹסֵר בְּבִטּוֹל מִצְוֹת־עֲשֶׂה, עַל זֶה צִרִּיף לַעֲשׂוֹת תַּשׁוּבָה עֲצוּמָה. . לְהִתְקַשֵּׁר וּלְהִדְבֵּק בְּשֵׁם הַנֵּץ שֶׁהוּא סוֹבֵב כֹּל עֲלָמִין וּבַחֲנִינֵית מִקִּיף". וּב' בַּחֲנִינֵית תַּשׁוּבָה אֵלּוּ הֵן בַּחֲנִינֵית תַּשׁוּבָה וּתְתַאֵה. "בְּקֶשׁ שְׁלוֹם" הוּא בַּחֲנִינֵית תַּשׁוּבָה עֵילָאָה שֶׁהוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁ"מִשִּׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיאָה שֶׁל מַעֲלָה וּבְפִמְלִיאָה שֶׁל מִטָּה" וְ"דִּרְכֵיהּ דְּרַכִּי נֶעֱמֵם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעַ "לַעֲצָמוֹת אוֹר אוֹי־סוּף שֶׁלְמַעֲלָה מְסוֹבֵב כֹּל עֲלָמִין וּמִמְּלֶא כֹל עֲלָמִין". וַיֵּשׁ בְּזֶה ב' בַּחֲנִינֵית, כִּנְגֵד נִגְלָה דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה.

וְהֵנָּה מְבֹאֵר ב'אוֹר הַתּוֹרָה', שֶׁד' הַפְּסוּקוֹת הֵם כִּנְגֵד ד' בַּחֲנִינֵית תַּשׁוּבָה הַנֵּץ. וְלִפִּי זֶה, הִרִי ד' הַלְשׁוֹנוֹת הֵן כִּנְגֵד ד' בַּחֲנִינֵית אֵלּוּ: "וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם" (הִצִּיאָה מִטְּמָאֹת מִצְרַיִם) הוּא עֵינֵן סוּר מִרַע. "וְהִצַּלְתִּי" הוּא מַלְשׁוֹן "צֶל", שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵית הַמִּקִּיף - אוֹר הַסּוֹבֵב כֹּל עֲלָמִין שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת כִּנְגֵד זֶה נֶאֱמַר: "וּבְצֶל יְדֵי כְסִיתִיף גו'". "וְגִאֲלֹתִי" הוּא כִנְגֵד הַתּוֹרָה, כִּמְאֹמֶר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: "אֵין לָךְ בְּרוּחוֹרִין אֵלֶּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה", וּבִפְרָטִיּוֹת - כִּנְגֵד נִגְלָה דְּתוֹרָה, כִּפְשׁוּתוֹת מְאֹמֶר חז"ל. "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם", הֵינּוּ הַיְחוּד הָאֶמִּיתִי בְּאוֹר אוֹי־סוּף בְּרוּח־הוּא, וְהוּא עֵינֵן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (ד' כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לִי" אֵינוֹ זֶה לְעוֹלָם", וְהֵינּוּ שֶׁזֶהוּ בְּבַחֲנִינֵיה שֶׁלְמַעֲלָה מִהַתְחַלְקוֹת וְשׁוֹנִיִּים, וְזוֹהִי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה "דְּלִית תַּמָּן לֹא קִשְׁיָא. . . וְלֹא מִחֻלָּקַת כו'"). וְלִהְיוֹת שֶׁהֵן ד' בַּחֲנִינֵית בְּתַשׁבּוּכָה, שְׂאֵפֶן עֲבוּדָתָהּ הוּא מִלְמָטָה לַמַּעֲלָה, לָכֵן גַּם ד' הַלְשׁוֹנוֹת הֵן בְּסֶדֶר שֶׁל מִלְמָטָה לַמַּעֲלָה.

אֲמִנָּם, סִדְרָן שֶׁל ד' הַבַּחֲנִינֵית בְּעֲבוּדָה הַנֵּץ לְתוֹלֵי בְּחִשְׁבּוֹת דְּלִמּוּד וְעֲשִׂיָּה. דָּאֵם לִימּוּד חֲשׁוֹב מִמַּעֲשֶׂה, הִרִי "וְגִאֲלֹתִי

ספורנו

(ו) לָכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'. לְכָל אֵלָה הַשֵּׁלֶשׁ סְבוֹת "אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁאֵנִי הוּא הַנּוֹתֵן הַמִּצְוֹת, וּבְזֶה הַכֹּחַ אוֹרִיָאֵם, שֶׁאֲשֶׁנָּה טֵבַע קָצֵתָם.

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם. מִיּוֹם הַתְּחִלַּת הַמִּפְכוֹת יִשְׁקֹט הַשְּׁעִבּוּד.

וְהִצַּלְתִּי. בְּיוֹם בִּיאַת רַעְמֶסֶס, שֶׁתַּצְאוּ מִגְּבּוּלָם.

וְגִאֲלֹתִי. בְּטִבְעֵית הַמִּצְרַיִם בָּיָם, כִּמּוֹ שֶׁהָעִיד בְּאֶמְרוֹ "וַיּוֹשַׁע ה' בְּיוֹם הַהוּא" (וַהֲלִיף, ב) וְכו', כִּי אַחֲרֵי מוֹת הַמִּשְׁעָבָדִים לֹא הָיוּ עוֹד עֲבָדִים בּוֹרְחִים. תּוֹרָה ז

(ז) וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם. בְּמַעֲמַד הַר סִינִי.

וַיִּדְעוּתָם. הִכִּירוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ שֶׁכָּל זֶה יִתְאֲמֹת, כִּמּוֹ "וַיִּדְעוּתָם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵי כִסִּים" (דְּבָרִים יא, ב).

כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא. כִּי בְּהִיוֹתִי אֱלֹהֵיכֶם, מִשְׁגִּיחַ עֲלֵיכֶם בְּכָרֶט, וְאֲנִי הַמוֹצִיא וּמַשְׁתַּדֵּל עִתָּה לְהוֹצִיאָכֶם, אֵין סִפֵּק שֶׁאֲעֲשֶׂה כֹל מִה שֶׁאֲמַרְתִּי. תּוֹרָה ח

והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שהם כסדר הפוסות) הוא אצילות עשיה בריאה יצירה.

והנה הטעם שבסדר ההגדה נסמך הרשע להחכם - עם היות שלכאורה אין זה לפי סדר מדרגתם, שצריך להיות הרשע לבסוף - הוא בכדי שהרשע יהיה סמוך לחכם, כי דקא החכם יכול לפעל עליו ולהחזירו מרשעתו; ועל-דרך זה בסדר העולמות, כמבואר ב'פרי עץ חיים': "ולמה אצילות סמוך לעשיה, לפי שעשיה צריכה אור גדול כו' לכן המשיך לו מלמעלה מן אצילות".

ולכן בסדר ההגדה, שענינה "והגדת לבנך" - לפעל על כל ד' הבנים - גם על הבן הרשע - צריך להיות הסדר: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. ונגדס בסדר הפוסות, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. אמנם ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן מונה אותם לפי מעלתם על-פי 'שלחן ערוך'. ועל-פי-זה, הסדר (בד' הבנים) הוא: חכם, תם, שאינו יודע לשאל, רשע. ובסדר הפוסות: והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והצלתי.

כתיב. "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - ועל-ידי עבודתנו ב'והגדת לבנך' בכל ד' הבנים, שיהיו כולם בבחינת "בנים אתם לה' אלקיכם", נזקה לכל ד' הלשונות של גאולה - בגאולתנו האמתית והשלמה בקרוב ממשי.

ח ואעיל יתכון לארעא די קיימית במימרי למתן יתה לאברהם ליצחק וליעקב ואתן יתה לבן יתה אנה יי:

ולקחתי" הם האחרונים בסדר ד' הבחינות שנומני **מלמטה למעלה**; ואם מעשה חשוב מלימוד, אז "והצלתי" בא באחרונה להיותו למעלה מכלם.

ובזה יבאר טעם הסדר של ד' הלשונות ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן, ושנוי מהסדר שהם כתובים בתורה: בתורה שבכתב (ובתורה שבעל-פה במקום שאינו חלק ההלכה שבה) באות בחינות "וגאלתי" "ולקחתי", שהוא ענין התורה כנ"ל, באחרונה, כי מצד התורה עצמה מרגשת ומדגשת מעלת התורה; אולם ב'שלחן ערוך' (אדמו"ר הזקן) ששייך לחלק ההלכה והפסק-דין והמעשה שבתורה, הרי ההכרעה היא שהמעשה הוא העיקר, יתרון ומעלת המעשה, ולכן באה באחרונה "והצלתי" שהוא ענין המעשה, כנ"ל.

ועוד יש לבאר בזה באופן אחר:

איתא ב'פרי עץ חיים' שד' הפוסות הם כנגד ה"ארבעה בנים", שאפן סדורם הוא: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאל; ובסדר העולמות: אצילות, עשיה, בריאה ויצירה. ועל-דרך-זה סדר ד' הפוסות: "כוס א' של קדוש נגד אצילות כו', כוס ב' ספור הגדה שאנו אומרים מתחלה היו עובדי עבודה-זרה, לכן אמר רשע נגד עשיה כו'. כוס ג' בברכת המזון בבריאה כו', כוס ד' ביצירה כו'".

ועל-פי-זה נמצא, דהסדר של ד' הלשונות של גאולה,

(ח) והבאתי אתכם אלהארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה:

נשאתי את ידי • הרימותי להשבע בכסאי.

(ט) וידבר משה בן אלבני ישראל ולא שמעו אל-משה מקצור רוח ומעברה קשה: פ

נשאתי • ולא שמעו אל משה • לא קבלו תנחומין. מקצור רוח • כל מי שהוא מצר - רוחו ונשימתו קצרה, ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה, שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בן רבי אליעזר, והביא לי ראיה ממקרא זה: (ירמיה טו) "בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'",

ט ומליל משה בן לבני ישראל ולא קבילו מן משה ממעיק רוחא ומפלחנא דהיה קשה עליהון:

למדנו, כשהקדוש-ברוך הוא מאמן את דבריו, אפלו לפרענות, מודיע ששמו ה', וכל-שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמות רבה. סנהדרין קיא) לענין של מעלה, שאמר משה: (לעיל ה) "למה הרעתה?" אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חבל על דאבדין ולא משתכחין! יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה

ספורנו

רוחם", ולא נתנו לב להתבונן. ומעברה קשה. כי לולא העבודה הקשה היו נותנים לב לדברי משה, והיו מבינים מסענותיו שראוי לבטח. תורה י

זה בענין שיבטחו בישועת האל יתברך ויחשבה להם צדקה, בענין באברהם, לכן לא נתקנס בהם "ונתתי אתה לכם" (ועיל ח), אבל נתנה לבניהם. מקצור רוח. כי "לא נאמנה את אל

(ח) והבאתי אתכם אל הארץ. באשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ואתננה לכם. תורה ט (ט) ולא שמעו אל משה. להתבונן בכל

פַּעֲמִים נִגְלִיתִי עֲלֵיהֶם בְּ"אֵל שְׂדֵי", וְלֹא אָמְרוּ לִי: מִה שָׁמָּה, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "מִה שָׁמוּ מִה אָמַר אֲלֵיהֶם"? וְגַם הִקְיֵמוּתִי וְגו' • וְכִשְׁבַּקְשׁ אֲבָרְהָם לִקְבֹּר אֶת שָׂרָה, לֹא מָצָא קִרְקַע עַד שֶׁקָּנָה בְּדָמִים מִרְבִּים, וְכֵן בִּיצְחָק – עָרְעְרוּ עָלָיו עַל הַבָּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפַר, וְכֵן בִּיעֲקֹב: (בראשית לג) "וַיִּקֶּן אֶת חִלְקַת הַשָּׂדֶה" לְנִטּוֹת אֶהְלוּ, וְלֹא הִרְהִרוּ אַחֵר מִדּוּתִי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "לָמָּה הִרְעַתָּה"? וְאֵין הַמִּדְרָשׁ מַתְּיָשֵׁב אַחֵר הַמִּקְרָא מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: וְשָׁמִי ה' לֹא

שָׁאָלוּ לִי. וְאֵם תֹּאמַר לֹא הוֹדִיעָם שָׁכַף שְׁמוֹ, הֲרִי תַחֲלָה, כְּשֶׁנִּגְלָה לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים". וְעוֹד, הִיאָף הַסְמִיכָה נִמְשַׁכֶּת בְּדָבָרִים שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לָכָן: "וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגו'", "לָכֵן אָמַר לְבָנִי יִשְׂרָאֵל". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר: יִתְיָשֵׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשׁוּטוֹ, "דְּבַר דְּבוּר עַל אִפְּנֵיו", וְהַדְרָשָׁה תִּדְרֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה כג) "הֲלֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ נֹאֵם ה', וְכַפְּטִישׁ יְפֹוצֵץ סֹלַע", - מִתַּחֲלָק לְכַמָּה נִיצוּצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ז)

וְצִרִיף לְהַבִּין, מִהוּ הַטַּעַם שֶׁהֲצַרְף לְהִיּוֹת קָשִׁי הַשְּׁעֵבּוּד בַּעֲבֻדַת פָּרָךְ עַד כְּדִי כֵּף שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לְשַׁמֵּעַ אֶפְּלוּ בְּשׁוֹרֵת הַגָּאֶלָה. דְּלִכְאוּרָה, אֵף שֶׁנִּגְזַר בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְעַבְדּוֹם וְעָנּוּ אוֹתָם גו', מִכָּל־מְקוֹם אֵינוֹ מוֹבֵן מִדּוּעַ הֲצַרְף לְהִיּוֹת קָשִׁי הַשְּׁעֵבּוּד בַּעֲבֻדַת פָּרָךְ כָּל־כָּף. אֵף הֶעֱנִין הוּא, כִּפִּי שֶׁמִּבְּאֵר בַּעַל הַהִילּוּלָא (דְּכ"ד טַבַּת) בְּתוֹרָה אוֹר, שֶׁעַל־יָדֵי שְׁעֵבּוּד מִצְרַיִם בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים זָכוּ לְמַתְּנֵי־תוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁשְּׁעֵבּוּד מִצְרַיִם הוּא עֲנִין שֶׁל בְּרוּר וְזִכּוּן

כִּמּוֹ כּוֹר הַבְּרָזֵל, וְלִכָּף לֹא נִתְּנָה תוֹרָה עֲדִין בִּימֵי אֲבָרְהָם, כִּי בִימֵי אֲבָרְהָם עֲדִין לֹא נִתְּבַר וְנִזְדַּכַּף חֲמִירוֹת הָעוֹלָם לְהִיּוֹת הַמְשַׁכֶּת אוֹר אֵין־סוֹף עַל־יָדֵי קִיוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, עַד אַחֵר יִצְיָאת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹר הַבְּרָזֵל שֶׁזָּכַף אֶת יִשְׂרָאֵל עַל־יָדֵי קָשִׁי הַשְּׁעֵבּוּד בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים לְהִיּוֹת נִפְרָד הָרַע מִן הַטוֹב כו', וְכֹאשֶׁר נִזְדַּכְּכוּ יִשְׂרָאֵל נִזְדַּכַּף גַּם־כֵּן הָעוֹלָם וְנִשְׁמִיּוּתוֹ וְחֲמִירוֹתוֹ.

י ומליל יי עם משה למימר:

(י) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

יא עול מליל לות פרעה מלכא דמצרים
ישלח ית בני ישראל מארצה:

(יא) בא דבר אל־פרעה מלך מצרים וישלח את־
בני־ישראל מארצו:

יב ומליל משה קדם יי למימר הא בני
ישראל לא קבילו מני ואכדין קבל מני
פרעה ואנא יקיר ממלל:

(יב) וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני־ישראל
לא־שמעו אלי ואידך ישמעני פרעה ואני ערל
שפתים: פ

אתה והערל – והאטם משכרות כוס הקללה, "ערלת
בשר" – שהגיד אטום ומכסה בזה, (ויקרא יט) "וערלתם
ערלתו" – עשו לו אטם וכסוי אסור, שייבדיל בפני
אכילתו, (שם) "שלוש שנים יהיה לכם ערלים" – אטום
ומכסה ומבדל מלאכלו.

כ"י ואידך ישמעני פרעה • זה אחד מעשרה קל־
וחמר שבתורה (בראשית ובה פ' לב) • ערל שפתים • אטום
שפתים. וכן כל לשון ערלה, אני אומר שהוא אטום
(ירמיה ו): "ערלה אָזְנִים" – אטומה משמע. (שם ט)
"ערלי־לב" – אטומים מהבין, (חבקוק ב) "שתה גם

יג ומליל יי עם משה ועתה אהרן ופזקנו
לות בני ישראל ולות פרעה מלכא דמצרים
לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים:

(יג) וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן ויצום אל־בני
ישראל ואל־פרעה מלך מצרים להוציא את־בני־
ישראל מארץ מצרים: ס

ספורנו

אהרן עמו אלא בדבור ראשון שהיה
דברו לעם. תורה יג
(יג) ויצום. מנה אותם לשרים, כמו

הציל השליח, כל שכן שיעשה זה
פרעה שעשה כרצונו והגדיל.
ואני ערל שפתים. כי חשב שלא צרף

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי. כי
חשב שהיה זה מפני שראו שמאז בא
לדבר אל פרעה הרע הצורך, ולא

על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה, ודבר הצווי מהו? מפרש בפרשה שניה, לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין ב"אלה ראשי בית אבותם", ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתייחסו.

כ"א וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לִפְנֵי שָׁאֲמֵר מֹשֶׁה: "וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַי", צָרָף לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת אֶהֱרֹן לִהְיוֹת לוֹ לִפֶּה וּלְמַלְיָץ. וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שמות רבה) צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבל אותם. ואל פרעה מלך מצרים. צום עליו לחלק לו כבוד בדבריהם, זה מדרשו. ופשוטו: צום

♦ יום שני כ"א טבת ♦

יד אליו ראשי בית אברהם בני ראובן בוכרא דישאל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אליו זרעית ראובן:

(יד) אלה ראשי בית אבותם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אלה משפחת ראובן:

גדולה ראיתי: לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם, לומר שחשובים הם).

כ"א אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא

טו ובגני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצחור ושאוול פר כנעניתא אליו זרעית שמעון:

(טו) ובגני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצחור ושאוול בן-הכנענית אלה משפחת שמעון:

טז ואליו שמחה בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנים:

(טז) ואלה שמות בני-לוי לתולדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה:

יז ומת יוסף וכל אחיו, ואחר-כך: וינקם מלך חדש, ולוי האריך ימים על כלם.

כ"א ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים, לא היה שעבוד, שנאמר: (לעיל א)

יז בגני גרשון לבני ושמעי לזרעיתיהון:

(יז) בגני גרשון לבני ושמעי למשפחתם:

יח ובגני קהת עמרם ויצחור ויחזקאל ויחזקאל ושני חיי קהת מאה ותלתין ושנה:

(יח) ובגני קהת עמרם ויצחור ויחזקאל ויחזקאל ושני חיי קהת שלש ושלושים ומאת שנה:

היה. חשב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם ארבע מאות שנה. והרבה שנים נכלעים לבנים בשני האבות.

כ"א ושני חיי קהת ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא בארץ מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק, שהרי קהת מיורדי מצרים

ספורנו

ולא היו מצאצאיו אנשים ראויים להקרא בשם זולתי בניו הנזכרים שהיו מכלל שבטים נפש שכתב מתו, כמו שבאר באמרו "וימת יוסף וכל אחיו" (ולעיל א. ו). וכן היה מבני שמעון, אבל לוי שהאריך ימים על כלם גדל גם את בני בניו להבין ולהורות, וכן

שישראל וגם פרעה ישמעו על כרחם למשה ולאהרן הממנים עליהם מאתו יתברך. תורה יד (יד-כה) אלה ראשי בית אבותם. בדין מנה את אלה שרים על ישראל, כי הם היו נכבדים מכל האמה, וזה כי ראובן בכר ישראל,

"ויסמך את נדיו עליו ויצוהו" (במדבר כו, ב), ויצוהו לנגיד" (שמואל א כה, ל), וזולתם. אל בני ישראל. על בני ישראל, כמו "אל ההרים לא אכל" (יחזקאל יח, ו). ואל פרעה מלך מצרים להוציא. ועל פרעה מלך מצרים מנה אותם לשרים בענין הוצאת ישראל ממצרים, באפן

שיעור יומי ליום שני כ"א טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ו - פרשת וארא

עט

(יט) ובְּנֵי מִרְיָ מַחְלֵי וּמוֹשֵׁי אֱלֹה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְתַלְדָּתָם:

יט ובְּנֵי מִרְיָ מַחְלֵי וּמוֹשֵׁי אֱלֵין זַרְעִית לְוִי לְתוֹלְדָתָהוּן:

(כ) וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת־יוֹכָבֵד דִּדְתוֹ לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חֲנִי עִמָּרָם שִׁבְעָה וְשִׁלְשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:

כ וַנְּסִיב עִמָּרָם יֵת יוֹכָבֵד אֶחָת אֲבוּהִי לֹא לְאִנְתּוֹ וַיֵּלִידֶת לֹא יֵת אַהֲרֹן וַיֵּת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חֲנִי עִמָּרָם מֵאָה וַתֵּלֶתִין וּשְׁבַע שָׁנִין:

כז"י • יוֹכָבֵד דִּדְתוֹ • אֶחָת אֲבוּהִי, בֵּת לְוִי, אֶחָת קָהָת.

(כא) ובְּנֵי יִצְחָר קָרַח וְנַפְגִּי וְזַכְרִי:

כא ובְּנֵי יִצְחָר קָרַח וְנַפְגִּי וְזַכְרִי:

(כב) ובְּנֵי עֲזִיזָאל מִישָׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסַתְרִי:

כב ובְּנֵי עֲזִיזָאל מִישָׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסַתְרִי:

(כג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אִלְיָשֶׁבֶע בִּתְעֻמִּינָדָב אֶחָת נַחֲשֹׁן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:

כג וַנְּסִיב אַהֲרֹן יֵת אִלְיָשֶׁבֶע בֵּת עֲמִינָדָב אֶחָת דְּנַחֲשֹׁן לֹא לְאִנְתּוֹ וַיֵּלִידֶת לֹא יֵת נָדָב וַיֵּת אֲבִיהוּא יֵת אֶלְעָזָר וַיֵּת אִיתָמָר:

כז"י • אֶחָת נַחֲשֹׁן • (כבא בתרא קי. שמות רבה) מִכָּאן לְמַדְנֵנוּ: הַנוֹשָׂא אִשָּׁה, צָרִיד לְבָדִק בְּאַחִיָּה.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ ו עמ' 44)

מִכָּאן לְמַדְנֵנוּ שֶׁהַנוֹשָׂא אִשָּׁה צָרִיד לְבָדִק בְּאַחִיָּה (רש"י ו, כג) מִכָּאן - וְלֹא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמָר "וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת יוֹכָבֵד דִּידְתוֹ" (בֵּת לְוִי אֶחָת קָהָת, רש"י). דְּהֵנָּה, פְּרָשְׁתָנוּ בָּאָה לְלַמֵּד "הִיאֵף נולְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי נְתִיחָסוֹ", וּמִסְתַּבֵּר אִפּוֹא, שֶׁ"דִּידְתוֹ" בָּא לְיַחֵס אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן גַּם מִצַּד אִמָּם, שֶׁהִיָּתָה בֵּת לְוִי וְאַחֹת קָהָת, וְלֹא לְלַמְדְנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר

לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח עִמָּרָם"). זֹאת וְעוֹד: 'דִּידְתוֹ' מְדַגֵּשׁ אֶת הַקָּשׁוּר לְעִמָּרָם (עַל יְדֵי אֲבִיו), לֹא לְאַחִיָּה שֶׁל יוֹכָבֵד. אֵף כָּאן אֵין פְּנִינַת הַפְּתוּב לְיַחֵס אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁ"אַחֹת נַחֲשֹׁן" בָּא לְלַמְדְנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח אַהֲרֹן").

(כד) ובְּנֵי קָרַח אֲפִיר וְאַלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֱלֹה מִשְׁפַּחַת הַקְּרָחִי:

כד ובְּנֵי קָרַח אֲפִיר וְאַלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֱלֵין זַרְעִית קָרַח:

(כה) וְאַלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לֹא מִבְּנוֹת פּוֹטִיָּאל לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־פִּינְחָס אֱלֹה רֵאשִׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם:

כה וְאַלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן נָסִיב לֹא מִבְּנוֹת פּוֹטִיָּאל לֹא לְאִנְתּוֹ וַיֵּלִידֶת לֹא יֵת פִּינְחָס אֱלֵין רֵשִׁי אֲבֹתָהּ לְיִצְחָי לְזַרְעִיתָהוּן:

כז"י • מִבְּנוֹת פּוֹטִיָּאל • מְזַרַע יְתָרוֹ, שֶׁפֶטֶס עֲגָלִים לְעִבּוּד־תְּכֻכָּבִים, וּמְזַרַע יוֹסֵף שֶׁפֶטֶפֶט בִּיצְרוֹ (כ"ב ט).

סְפּוּרָנוּ

קָהָת וְעִמָּרָם, בָּאֶפֶן שִׁיזְצָאוּ מִמָּהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם. וְאַהֲרֹן לָקַח אֶת "אַחֹת נַחֲשֹׁן" (פֶּסוּק כג), הַחֲשׁוּב בְּדוֹרוֹ, וְהוֹלִיד רֵאשִׁי הַדּוֹר שֶׁנִּבְחָרוּ אַחֵר כֶּף לְבָרִית שְׁלוֹם.

אֱלֹה רֵאשִׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם. בָּאֶפֶן שֶׁאֱלֹה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַנִּזְכָּרִים הָיוּ רֵאשִׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם. תּוֹרָה כו

"לָקַח מִבְּנוֹת פּוֹטִיָּאל" (פֶּסוּק כה), שֶׁהִיא גַּם בֶּן חֲשׁוּב בְּדוֹרוֹ, וְהוֹלִיד "אֶת פִּינְחָס", שֶׁנִּבְחָ לְבָרִית שְׁלוֹם.

(כו) הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאָתָם:
כּו הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה דִּי אָמַר יְיָ לְהוֹן אֶפִּיקוּ
יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶע דְּמִצְרַיִם עַל
חִילֵיהוֹן:

כ"י • הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה • אֵלֹהִי שֶׁהִזְכֵּרוּ לְמַעַלָּה,
שֶׁיִּלְדָּה יוֹכֶבֶד לְעֶמְרֵם, "הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר
ה'" (שמות רבה פ"א). יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּקְדִּים אֶהְרֵן לְמֹשֶׁה,
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, לֹאמַר לָךְ

(כו) הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פְּרַעְיָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם הַהוּצִיָּא
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
כּו אַנְהוּ דְּמַלְלִין עִם פְּרַעְיָה מִלְכָּא דְּמִצְרַיִם
לְאַפְקָא יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן:

כ"י • הֵם הַמְדַּבְּרִים וְגו' • הֵם שֶׁקִּיָּמוּ. הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • הֵם בְּשִׁלְיחוֹתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְחַלָּה
וְעַד סוּף.

(כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ס
כח וַיְהִי בְיוֹמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּאֶרֶע
דְּמִצְרַיִם:

כ"י • וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר וְגו' • מִחֲבֵר לְמִקְרָא שְׁלֹאֲחֵרֵיו.

♦ יום שלישי כ"ב טבת ♦

(כט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דִּבֶּר
אֶל־פְּרַעְיָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דִבֶּר
אֵלָיֶךָ:
כט וַיְמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר אֲנָא יְיָ מַלְל
עִם פְּרַעְיָה מִלְכָּא דְּמִצְרַיִם יְת כָּל דִּי אֲנָא
מִמַּלִּיל עִמָּךְ:

כ"י • וַיְדַבֵּר ה' • הוּא הַדְּבֹר עֲצָמוּ הָאִמּוֹר לְמַעַלָּה:
"בֹּא דִבֶּר אֶל פְּרַעְיָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם", אֲלָא מִתּוֹךְ
שֶׁהִפְסִיק הָעֲנִין כְּדִי לִיחַסֵם, חֲזַר הָעֲנִין עָלָיו לְהַתְחִיל

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֶרְל שְׂפָתַיִם
וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרַעְיָה: פ
ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קָדָם יְיָ הָא אֲנָא יָקִיר מִמַּלְל
וְאַקְדִּין יִקְבֹּל מִנִּי פְרַעְיָה:

כ"י • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' • הִיא הָאִמְרָה שֶׁאָמַר
לְמַעַלָּה: "הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי", וְשָׁנָה

ספורנו

(כו) הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה. וְאַלְהָה הַנִּכְבְּדִים
מִכָּל בֵּית אֲבוֹתָם הֵם הָאֲנָשִׁים שְׂבָדִין
וּבְרָאוּי אָמַר ה' לָהֶם
הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי הָיוּ
רְאוּיִים לְהִיּוֹת דְּבָרֵיהֶם נִשְׁמָעִים אֶצֶל
כָּל יִשְׂרָאֵל.
עַל צִבְאָתָם. כָּל קָהָל עִם פְּרִטְיוֹ

יְחִידוֹ. תוֹרָה כּו
(כז) הֵם הַמְדַּבְּרִים. הֵם הָיוּ הָרְאוּיִים
לְדַבֵּר לְפָרַעְיָה וּלְהִיּוֹת נִשְׁמָעִים
מִמֶּנּוּ. תוֹרָה כח
(כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר ה' אֶל
מֹשֶׁה. בְּאֲשֶׁר "דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה",
שֶׁיְדַבֵּר אֶל פְּרַעְיָה (פסוק כט), וְהוּא הַשִּׁב

שָׁלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו (פסוק ל), הִנֵּה אַחֵר
שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ וְאֵת אֶהְרֹן לְשָׂרִים עַל
יִשְׂרָאֵל וְעַל פְּרַעְיָה, בְּאֲשֶׁר הוֹכִיר (פסוק
יג), בְּאֵר שֶׁלֹּא הָיָה הַמִּכְוֵן בָּהֶם שָׁוֶה,
אֲבָל הָיָה שִׁיחִיָּה מֹשֶׁה אֱלֹהִים לְפָרַעְיָה,
וְאַהֲרֹן יְהִיָּה לוֹ לְמִתְרַגֵּם
וּמְלִיץ. תוֹרָה כט

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נִתְתִּיד אֱלֹהִים לְפָרְעָה וְאַהֲרֹן אַחִיד יִהְיֶה נְבִיאָדָּ:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזִי מַגִּיד רַב לְפָרְעָה וְאַהֲרֹן אַחִיד יִהְיֶה מִתְּרַגְּמָנָה:

ז"י – נִתְתִּיד אֱלֹהִים לְפָרְעָה • שׁוּפֵט וְרוֹדֵה לְרִדּוֹתוֹ בְּמַכּוֹת וְיִסּוּרִין. יִהְיֶה נְבִיאָדָּ • כְּתַרְגֻּמוֹ: יְהִי מִתְּרַגְּמָנָה. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נְבוּאָה, אָדָם הַמְּכַרִּיז וּמַשְׁמִיעַ

לְעַם דְּבָרֵי תּוֹכְחוֹת, וְהוּא מַגִּיד (יִשְׁעִיָּה נז) "נִיב שְׁפָתַיִם", (מְשַׁלִּי י) "יָנוּב חֲכָמָה", "וַיִּכַּל מִהַתְּנַבְּאוֹת" דְּשִׁמוּאֵל (יְסִינן י), וּבִלְעָזָה קוֹרְאִין לוֹ פֶּרַעְדִּיגָר.

(ב) אַתָּה תְּדַבֵּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְנֶנּוּ וְאַהֲרֹן אַחִיד יְדַבֵּר אֶל־פָּרְעָה וְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:

ב אַתָּה תְּמַלֵּל יְת כָּל דֵּי אֶפְקָדְנָה וְאַהֲרֹן אַחִיד יְמַלֵּל עִם פָּרְעָה וְיִשְׁלַח יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצָה:

ז"י – אַתָּה תְּדַבֵּר • פֶּעַם אַחַת כָּל שְׁלִיחוֹת וְשַׁלְיחוֹת כְּפִי שְׁשִׁמְעָתָ מִפִּי, וְאַהֲרֹן אַחִיד יְמַלִּיצֵנּוּ וְיִטְעִימֵנּוּ בְּאֲזֵנֵי פָרְעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך א עמ' 119 – מתוך 'לקראת שבת')

דבור משה לפרעה – בלשון הקדש

אַתָּה תְּדַבֵּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְנֶנּוּ וְאַהֲרֹן אַחִיד יְדַבֵּר אֶל־פָּרְעָה (ז, ב)

על הפסוק "ראה נתייך אלקים לפרעה" מבאר בספרי חסידות, שבשעה שהקלפות הם בעצם תקפו, אזי אפילו לצדיק אין את הכח לשברם. ועל־דרך מאמר חז"ל "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו". וזהו פנות הפסוק "ראה נתייך אלקים לפרעה" – שבזה נתן הקב"ה למשה כחות מיוחדים – "ממשלה זרוע באל ממש על פרעה", ועד לרדותו "במכות ויסורין". ומטעם זה היה צריך משה ללכת בעצמו לפרעה (ולא רק אהרן לבדו), שכן רק לו היה את הכח לשבר את פרעה. ולכן גם דבר אותו בלשון הקדש (הגם שלא הבין), שכן דבורו עם פרעה לא היה על־מנת לבררו, כלומר, להתעסק עמו שהוא מצד עצמו יסכים, אלא הדבור היה על מנת לרדותו ולשברו. ובזה לא היה נוגע הבנת הדברים, אלא הכח האלקי שבדבורו.

אַתָּה תְּדַבֵּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְנֶנּוּ וְאַהֲרֹן אַחִיד יְדַבֵּר אֶל־פָּרְעָה (ז, ב)

על הפסוק "אתה תדבר את כל אשר אצננו ואהרן אחיד ידבר אל פרעה גו", מבאר רש"י ("בד"ה אתה תדבר): "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיד ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה". ומפשוטו לשון רש"י נראה, שמושה הלך גם כן עם אהרן אל פרעה, אלא שמושה אמר את דברי השליחות מהקב"ה בדיוק כפי ששמע ובלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ואהרן תרגמו לפרעה ("מליצנו" ע"ד "המליץ בינותם"), והטעימו באזניו על־מנת לפעל "ושלח את בני ישראל מארצו". וקשה: מה טעם היה בהליכת משה לפרעה, והרי פרעה לא הבין מה שדבר אליו משה בלשון הקדש (כפי שדבר אליו הקב"ה)?

ויש לבאר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 82)

יְמַלִּיצֵנּוּ וְיִטְעִימֵנּוּ בְּאֲזֵנֵי פָרְעָה (רש"י ז, ב) יְמַלִּיצֵנּוּ – מֹשֶׁה דָּבַר לְפָרְעָה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ ("כפי ששמעת מפי"), וְלִכּוֹן הֶעָרָר אַהֲרֹן לְתַרְגֵּם אֶת הַדְּבָרִים לְלִשׁוֹן מִצְרִי. וְכֵמוּ שְׁפָתוֹב "כִּי הַמְּלִיץ בִּינּוֹתָם", וּפֶרַשׁ רִש"י: "הַמְּתַרְגֵּם".

יְטַעִימֵנּוּ – בְּנוֹסֵף לִכְךָ הָיָה עַל אַהֲרֹן לְהַסְבִּיר וּלְהַטְעִים אֶת דְּבָרֵי מֹשֶׁה כִּף שִׁיתְקַבְּלוּ אֶצֶל פָּרְעָה וְיִכְנסוּ בְּאֲזֵינוֹ. וְכֵמוּ שְׁפָתוֹב "בְּאֲזֵנֵי אֲדוֹנִי", וּפֶרַשׁ רִש"י: "כְּכִסּוֹ דְּבָרֵי בְּאֲזֵנֵי".

(ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פָּרְעָה וְהִרְבִּיתִי אֶת־אֲתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

ג וַאֲנִי אֶקְשֶׁה יְת לְבָא דְּפָרְעָה וְאֶסְגִּיתִי יְת אֲתוֹתַי וְיְת מוֹפְתֵי בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

ז"י – וְאֲנִי אֶקְשֶׁה • מֵאַחַר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִיס כְּגַדִּי, וְגַלּוּי לִפְנֵי שְׁאִין נַחַת רוּחַ בְּאֻמוֹת עוֹבְדֵי־פִּזְכוּכִים לְתַת

לֵב שְׁלֵם לְשׁוֹב, טוֹב לִי שִׁיתְקַשֶּׁה לְבוֹ לְמַעַן הִרְבוֹת בּוֹ אוֹתוֹתַי וְתַפְּרִיז אֶת גְּבוּרָתִי. וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ

ז (ג) וַאֲנִי אֶקְשֶׁה. הִנֵּה בְּהִיּוֹת הָאֵל כְּפֶן בְּתִשּׁוּבַת רְשָׁעִים וְלֹא בְּמִיתָתָם, בְּאֻמֵּר "חִי אֲנִי נָא" אִם אֶחָפֵץ בְּמִיתָתוֹ הָרָשָׁע, כִּי אִם בְּשׁוּב הָרָשָׁע אֶת אוֹתוֹתָיו וְאֶת מוֹפְתָיו, וְהָיָה לְהַשִּׁיב מִדְּרָכָם וְחִי"ה" (יחזקאל לג, יא), אִמֵּר שִׁירָבָה

הִרְאִינוּנוֹת לֹא נֶאֱמַר: "וַיִּחְזַק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהוֹ", אֲלָא "וַיִּחְזַק לֵב פְּרַעֲהוֹ". (וַעֲזֵן בְּרֹא"ם שְׁגוֹרֶס כָּאֵן דְּבוּר הַמַּתְחִיל: "בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב" עַד שְׁמַתִּי בְּיָדְךָ, וְכִדְלָעִיל פֶּרֶשֶׁת שְׁמוֹת בְּפָסוּק: "בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב", עֲזֵן שָׁם).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 43 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

גם ענש האמות היא 'בשביל ישראל'

והתורה, כן הוא בכל המאצעות שבועולם, שמתרתם היא שתגיע מזה תועלת לישראל והתורה. ואפילו כאשר נראה שיש סיבה אחרת למאורע מסים, הנה באמת הסיבה האמתית והפנימית להמאורע היא התועלת שתגיע מזה לישראל. וזהו שגם הפרענות על אמות העולם היא "כדי שישמעו ישראל וייראו", כי אף שבחיצוניות נראה שהפרענות על אמות העולם היא רק בשבילם, שהרי מה נוגע לישראל מה שגוי חטא והקב"ה מענישו, הנה האמת היא שגם מאצעות אלו הם בשביל ישראל, כי הטעם האמיתי להבאת הפרענות על אמות העולם היא "כדי שישמעו ישראל וייראו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 63 – מותך 'התקשרות')

את כח הבחירה?

אלא הענש הוא בדרך של "מדה כנגד מדה": פרעה התרים כנגד ה' ואמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה). הוא הצהיר בגאון ובחצפה שאינו מפיר במוותו של הקב"ה, והוא חפשי לעשות ככל העולה על רוחו. על כן ענשו היה שנתקשה לבו, והראו לו מן השמים שאינו ברשות עצמו כלל וכלל, והוא נטול בחירה חפשית.

וְלֹא יִקְבַּל מִנְכּוֹן פְּרַעֲהוֹ וְאֵתָן יָת מַחַת גְּבֻרָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶפִּיק יָת חִילִּי יָת עַמִּי בְּנִי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָצָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינִין וּבְכֻרְבִּין:

(ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרַעֲהוֹ וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאָתִי אֶת־עַמִּי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים:

אמתית. "וּלְמַעַן תִּסְפָּר" (שם, שם) אתה ישראל הרוצה בצרתם, "בְּאֲזִנִּי בְּנִד" (להלן ג, ב). להודיע שכל אלה יפעל אל עם גבר להשיבו אליו, וזה כשיפשוש במעשיהם בבוא עליהם איזה פרענות. תורה ד

(ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרַעֲהוֹ. לא קדם ההקשאה, גם לא אחרי כן, עם ראותו רבוי האותות והמופתים, ולכן אעשה בהם שפטים, והם מפת בכורות וטביעת מצרים בים סוף, ששניהם בלבד היו על צד ענש להם מדה כנגד

לסבל עוד את צרת המכות, כמו שהגידו עבדיו באמרם "הֲטָרַם תַּדַּע בִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם" (להלן ג, א), וזאת לא היתה תשובה כלל. אבל אם היה פרעה חפץ להקנע לאל יתברך ולשוב אליו בתשובה שלמה, לא היה לו מזה שום מונע. והנה אמר האל יתברך "וְאֵנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲהוֹ", שיתאמץ לסבל המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל, "לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקֶרְבוֹ" (להלן ג, א), שמהם יפירו גדלי וטובי וישובו המצרים באיוז תשובה

את המצרים בתשובה, בהודיע להם גזלו וחסדו באותות ובמופתים, באמרם "בַּעֲבוּר זֹאת הַעֲמִדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הָרֶאֱתָךָ אֶת כְּחוֹ", (להלן ט, טז). ועם זה היתה הכונה שישאל יראו וייראו, באמרם "לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקֶרְבוֹ וּלְמַעַן תִּסְפָּר" (להלן ג, א). ואין ספק שלואל הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישראל בלי ספק, לא על צד תשובה והקנעה לאל יתברך, שיתנהם מהיות מורד, אף על פי שהכיר גדלו וטובו, אלא על צד היותו בלתי יכול

(ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנֹמְתִי אֶת־יָדֵי עַל־
מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

כ"ג"א • אֶת יָדֵי • יָד מִמָּשׁ, לְהַכּוֹת בָּהֶם.

(ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם בֶּן־
עֲשׂוֹ:

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שִׁמְשׁוֹן שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים
שָׁנָה בְּדַבָּרָם אֶל־פְּרַעֲה: פ

♦ יום רביעי כ"ג טבת ♦

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמִימָר:

(ט) כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מִזֶּפֶת
וְאַמְרַתְי אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פְרַעֲה
וְהִי לְתַנִּין:

ט אֲרִי יִמְלַל לְתַנִּין פְּרַעֲה לְמִימָר הָבִי לָכֹן
אֶתָּא וְתִימָר לְאַהֲרֹן סָב יָת חוּטְרָךְ וְרַמִּי קָדָם
פְּרַעֲה וְהִי לְתַנִּינָא:

כ"ג"א • מִזֶּפֶת • אוֹת לְהוֹדִיעַ שֵׁשׁ צִרְף (צִרְוֹף) בְּמִי שִׁשּׁוּלַח אֶתְכֶם.

(י) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲה וַיַּעֲשׂוּ כֹן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטְּהוּ לִפְנֵי פְרַעֲה
וּלְפָנָי עֲבָדָיו וְהִי לְתַנִּין:

י וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹת פְּרַעֲה וְעַבְדָּו כֹּן כַּמָּא
דְּפִקִּיד יְיָ וְרַמָּא אַהֲרֹן יָת חוּטְרָה קָדָם פְּרַעֲה
וְקָדָם עֲבָדָו וְהָיָה לְתַנִּינָא:

כ"ג"א • לְתַנִּין • נָחֵשׁ.

ספורנו

(ט) תִּנּוּ לָכֶם מִזֶּפֶת. המופת הוא להורות על גְדֹל המִשְׁלַח וְשִׁרְאֵי לְשִׁמְעַע בְּקוֹלוֹ, אֲמָנָם הָאוֹת הוּא יַעֲדוֹת לְשָׁלִיחַ. לְפִיקֵךְ עֲשֵׂה 'אוֹתוֹת' לְעֵינֵי עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הָיָה סִפֵּק אֲצֵלָם עַל גְּדֹל הַמִּשְׁלַח וּיְכַלְתּוּ, אֲבָל הָיָה עַל הַשְׁלִיחַ אִם הוּא שְׁלִיחַ אֲמָת. אֲבָל פְּרַעֲה שֶׁהָיָה מְסַפֵּק עַל הַמִּשְׁלַח אוּ מְכַחֵּשׁוֹ, כַּאֲמָרוֹ "לֹא יִדְעֵתִי אֵת ה'" (וַעֲלֵה ה, ט), שֶׁאֵל מוֹפֶת' לְאֲמָת גְּדֹל הַמִּשְׁלַח, בְּאִפְּן שִׁיזְרָה שִׁרְאֵי לְשִׁמְעַע בְּקוֹלוֹ. וְאֵינוֹ נִמְנָע שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר אַחֵד בְּעֲצָמוֹ אוֹת וּמוֹפֶת, בְּיַחַס לְאֲנָשִׁים מִתְחַלְּפִים. תורה י

אֲתָם. בְּכָל דְּבִיבּוֹר וְדְבִיבּוֹר שִׁמְרוּ זֶה הַסֵּדֶר וְהַמִּצְוָה, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר קֹדָם כְּמוֹ שְׁלִיחַ מִהָאֵל יִתְבָּרֵךְ, וְאַחֲרַי כִּי הָיָה אַהֲרֹן מִתְרַגֵּם. בֶּן עֲשׂוֹ. לֹא הוֹסִיפוּ וְלֹא גָרְעוּ. תורה ז (ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שִׁמְשׁוֹן שָׁנָה. וְעַם כָּל וְקִנְיָנָם הַשְׁכִּימוּ וְהוֹדְרוּ לְרִצּוֹן קוֹנֵם. כִּי אֲמָנָם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְשִׁמּוֹנִים, גַּם בְּיָמִים הָהֵם כָּבֵד עֲבָר יָמֵי הַשִּׁיבָה וְהִגִּיעַ ל"גְּבוּרוֹת", כְּמוֹ שֶׁהִעִיד בְּתַפְלָתוֹ בְּאֲמָרוֹ "יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם גְּבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה" (תהלים צ, ט). תורה ח

מִדָּה. אֲבָל שֶׁאֵר הַמִּכּוֹת הָיוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים לְהַשִּׁיבֵם בְּתִשּׁוּבָה, כַּאֲמָרוֹ "בְּזֹאת תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה'" (וַחֲלֹץ פֶּסוּק ז), "לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבִּי הָאֶרֶץ" (וַחֲלֹץ ח, יח), "לְמַעַן תִּדְעַ כִּי לֹחֵ הָאֶרֶץ" (וַחֲלֹץ ט, כט), "לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֵלֶּה בְּקִרְבִּי, וְלְמַעַן תִּסְפֹּר. וַיִּדְעָתֶם" (וַחֲלֹץ י, א ט) אֶתָּה יִשְׂרָאֵל וְהַמִּצְרַיִם. וְגַם בְּשֶׁהִטְבִּיעַם בֶּן־לַעֲשׂוֹת בְּאִפְּן שֶׁהִנְשִׁאֲרִים בְּמִצְרַיִם וְכִירוּ וַיִּדְעוּ, כַּאֲמָרוֹ "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'" (ט, יח). תורה י (ו) וַיַּעֲשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'

(יא) וַיִּקְרָא גַם־פֶּרְעָה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ
גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַהֲטִיהֶם בָּן:
יֵא וַיִּקְרָא אֶף פֶּרְעָה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְׁפִּים וְלַחֲרָשֵׁי
וַעֲבָדָיו אֶף אֲנֹן חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשִׁיהֶן
בָּן:

כ"י - בְּלַחֲטִיהֶם • בְּלַחֲשִׁיהֶן, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן בַּמִּקְרָא, וְיֵשׁ לְדַמּוּת לוֹ: (בראשית ג) "לֵהֲטֵה הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת",
דּוֹמָה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל־יָדֶי־לַחֲשׁ.

(יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִפֹּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטָּה
אֶהָרֹן אֶת־מִטָּתוֹ:
יב וַיִּרְמּוּ גִבּוֹר חוּטְרָה וַהֲלוּ לְתַנִּינִיָּא וַיִּבְלַע
חֲטָרָא דְאֶהָרֹן יָת חֲטָרִיהֶון:

כ"י - וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהָרֹן • מִטָּה שְׁחֹר וְנַעֲשָׂה מִטָּה, בְּלַע אֶת כָּלִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו, עמ' 57 - מתוך 'התקשרות')

כָּלִיִּים - בְּלִיעָה, שִׁיחָהּ בְּהַעֲדָר הַמִּצִּיאוֹת ('אוֹיִם
מִצִּיאוֹת') לַעֲצֹמוֹ כָּלִי. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שֶׁבְּלִיעָה זֹ
צָרִיכָה לַהַעֲשׂוֹת עַל־יָדֵי "מִטָּה אֶהָרֹן" דְּוָקָא, הֵינּוּ עַל־יָדֵי
אָדָם שֶׁכָּל־כָּלִי חֲדָר בְּחֶסֶד וּבְאַהֲבַת־יִשְׂרָאֵל אֲמִתִּיִּים,
וּבִטּוּחִים אֲנִי בּוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל אֶף וָרֶק מִתּוֹךְ אֶהֱבַת־יִשְׂרָאֵל,
וְאֵין כָּאֵן חֶסֶד וְשָׁלוֹם עָרְבּוּב שֶׁל סְבוּת וְנִסְיוֹת מִצַּד הַמִּדּוֹת
הָרְעוּת שֶׁל נַפְשׁוֹ הַטְּבַעִית.

זֹאת וְעוֹד: לֹא דִי שִׁסְבַּת הַפְּעֵלָה הִיא אֶהֱבַת־יִשְׂרָאֵל, אֲלָא
הַפְּעֵלָה עֲצֻמָּה צָרִיכָה לַהַעֲשׂוֹת לֹא כ'תַּנִּין', בְּרָגֶשׁ שֶׁל כַּעַס
(כְּנָחֵשׁ זֶה, שֶׁטְּבַעוֹ לַהֲפָחִיד וּלְהִזְיֵק), אֲלָא כ'מִטָּה': הַמוֹכִיחַ
צָרִיךְ לַפְּעֵל כ'מַקְל', לֹלֵא שׁוֹם רָגֶשׁ שֶׁל רָגֶז וְכַעַס חֶסֶד
וְשָׁלוֹם, וְאֶף לֹלֵא הַרְגָּשַׁת מִצִּיאוֹת עֲצֹמוֹ.

וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהָרֹן אֶת מִטָּתוֹ (ז, יב)

מִטָּה שְׁחֹר וְנַעֲשָׂה מִטָּה בְּלַע אֶת כָּלִי (רש"י)

בְּאֹר דְּבָרֵי רִש"י בְּעִבּוּדֵת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כָּל פְּעֵלָה עִם הַזֵּאלֵת צָרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ אֶהֱבַת־יִשְׂרָאֵל,
כִּהְנִהְגֵּת אֶהָרֹן הַכֹּהֵן - "אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לְתוֹרָה".
וְכִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר ב'תַּנִּיָּא': "אֶף הָרְחוּקִים מִתּוֹרַת ה' וְעִבּוּדָתָּהּ...
צָרִיךְ לְמַשְׁכֵּן בְּחִבְלֵי עֲבוּדוֹת אֶהֱבָה, וְכוּלֵי הָאֵי וְאוּלֵי יוֹכֵל
לְקַרְבָּן לְתוֹרָה וְעִבּוּדָתָהּ". וְאֶפְּלוֹ אֵלּוּ שֶׁמִּצְוָה לְשִׁנְאוֹתָם,
"מִצְוָה לְאַהֲבָם גַּם כֵּן", וְיֵשׁ לְעוֹרֵר רַחֲמִים עֲלֵיהֶם,
"וְהִרְחַמְנוּת מִבְּטֻלַּת הַשְּׁנָאָה וּמִעוֹרְרַת הָאֶהֱבָה".

אֶף לַפְּעִמִּים קוֹרָה שֶׁהַזֵּאלֵת שְׂרׁוּי בְּשִׁפְלַת הַמִּדְרָגָה, הַטּוֹב
שֶׁבּוֹ מְסַתֵּר כְּלִיָּךְ, שֶׁיֵּשׁ צָרָךְ לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בְּהַפָּאָה בְּדַבְרִים,
וְלַפְּעִמִּים הַעֲצָה הִיחִידָה הִיא לַפְּעֵל בּוֹ בְּטוֹל וּשְׂבִירָה

(יג) וַיִּחְזַק לֵב פֶּרְעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: ׀
יג וַיִּתְקַף לֵב פֶּרְעָה וְלֹא קָבִיל מִנְהוֹן
כְּמֵא דְמַלִּיל יי:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פֶּרְעָה מֵאֵן
לְשַׁלַּח הָעָם:
יד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֶתְקַר (לפרש"י זקיר)
לֵב פֶּרְעָה סְרִיב לְשַׁלַּח עַמָּא:

כ"י - כְּבֹד • תְּרַגּוּמוֹ "זְקִיר", וְלֹא "אֶתְקַר", מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כְבֹד מִמֶּךָ הִדְבָּר".

(טו) לֵךְ אֶל־פֶּרְעָה בַּבֶּקֶר הַזֶּה יֵצֵא הַמִּיּוֹמָה וְנִצְבָּתָהּ
לְקִרְאָתוֹ עַל־שִׁפְתַּת הַיָּאֹר וְהַמִּטָּה אֲשֶׁר־נִהְפָּךְ לְנַחֲשׁ
תִּקַּח בְּיָדָךְ:
טו אֲזִיל לְזוֹת פֶּרְעָה בְּצַפְרָא הָא נִפְקִי לְמִיָּא
וְתַתְעַמַּד לְקַדְמוּתָהּ עַל כִּיף נִהְרָא וְחוּטְרָא
דְּאֶתְהַפִּיף לְחוּטָא תִּסַּב בְּיָדָךְ:

ספורנו

ובין מעשה הכשפים. תורה טו
(טו) נִהְפָּךְ לְנַחֲשׁ • גַּם בְּתַנּוּעָתוֹ, כְּאִמְרוֹ
"וַיִּבְלַע" (פסוק יב), וְכֵן לְמַעֲלָה "וַיִּנָּסֵם
מִשָּׁה מִפְּנֵי" (לעיל ד, א). תורה טז

ורוח, ולא היה כח בחרטמים לתת
תנועה בתנינים. תורה יג
(יד) כְּבֹד לֵב פֶּרְעָה. אֶף עַל פִּי שְׂרָאָה
הַקְּבֵדֵל בֵּין הַמוֹפֶת שְׁעִשְׂתֶּם אֲתֶם

(יב) וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִים. עַל תְּבִנִית וְתַמּוּנַת
תְּנִינִים, אֲבָל לֹא בְּתַנּוּעָתָם.
וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהָרֹן אֶת מִטָּתוֹ. שִׁירָאֵו
שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ לְבִדּוֹ הוּא הַנּוֹתֵן נִשְׁמָה

כ"י - הנה יצא המימה • לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה ואמר שאינו צריך לנקביו, ומשקים יוצא לנילים ועושה שם צרכיו (שמות רבה) •

(טו) ואמרת אליו יהוה אלהי העברים שלחני אליך לאמר שלח את-עמי ויעבדני במדבר והנה לא-שמעת עד-כה:

כ"י - עד כה • עד הנה, ומדרשו: עד שתשמע ממני מפת בכורות שאפתח בה ב"כה": "כה אמר ה' פתחות הלילה".

(יז) כה אמר יהוה בנות תדע כי אני יהוה הנה אנכי מכה במטה אשר-בידי על-המים אשר ביאר ונהפכו לדם:

כ"י - ונהפכו לדם • לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילים עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילים, לפיכך הלקה את יראתם, ואחר-כך הלקה אותם.

(יח) והדגה אשר-ביאר תמות ובאש היאר ונלאו מצרים לשמות מים מן-היאר: ס

כ"י - ונלאו מצרים • לבקש רפואה למי היאר, שיהיו ראויין לשמות.

(יט) ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן קח מטה ונמטה-ידך על-מימי מצרים על-נהרותם • על-יאריתם ועל-אגמיהם ועל כל-מקוה מימיהם ויהיו-דם ויהיה דם בכל-ארץ מצרים ובעצים ובאבנים:

כ"י - אמר אל אהרן • לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו, לפיכך לא לקה על-ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על-ידי אהרן. נהרתם • הם נהרות המושכים נצין נהרות שלנו. יאריהם • הם ברכות ונגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילים מימיו מתברכים, ועולה דרך היארים ומשקה השדות. אגמיהם • קבוצת מים שאינן נובעין ואינן מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ"ק. בכל ארץ מצרים • אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים. ובעצים ובאבנים • מים שפכלי עץ ובכלי אבן.

ספורנו

(יז) בנות תדע כי אני ה'. שאשנה טבע דבר בלתי נפסד כפי כל, והוא היאר. תורה יח (יח) והדגה אשר ביאר תמות. לא תשאר בו צורת המים עם מראית הדם, אבל תהיה בו צורת הדם בעצמותו ובמראיתו, ולפיכך תמות הדגה.

ונלאו מצרים. לחפר סביבות היאור מים לשמות, כאמרו "ויחפרו כל מצרים סביבות היאור" (פסוק כד). תורה יט

כַּוְעַבְדּוֹ בֶּן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כָּמָא דְּפִקִּיד יִי
וְאַרְיִים בְּחֻטָּא וּמִחָא יֵת מֵיָא דִּי בְּנֵהֲרָא
לְעֵינֵי פְרַעָה וּלְעֵינֵי עֲבָדֵיהּ וְאַתְּהִפִּיכוּ כָּל
מֵיָא דִּי בְּנֵהֲרָא לְדָמָא:

כא וְנוֹנֵי דִּי בְּנֵהֲרָא מִיתוּ וְסָרִי נִהְרָא וְלֹא
יִכִּילוּ מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מֵיָא מִן נִהְרָא וְהָוָה
דָּמָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כב וְעַבְדּוֹ בֶּן חֲרָשִׁי מִצְרַיִם בְּלִחְשִׁיהוֹן
וְאַתְּקֵף לָבָא דְּפְרַעָה וְלֹא קִבִּיל מְנוּחָן כָּמָא
דְּמִלִּיל יִי:

על-ידי מְכַשְׁפּוֹת אֲתֵם עוֹשִׂים בֶּן, (מנחות פה) תָּבֵן אֲתֵם
מְכַנְיִסִין לְעַפְרַיִם, עִיר שְׂכֵלָה תָּבֵן? אֵף אֲתֵם מְבִיאִים
מְכַשְׁפּוֹת לְמִצְרַיִם שְׂכֵלָה כְּשָׁפִים.

כג וְאַתְּפְנִי פְרַעָה וְעַל לְבִיתָהּ וְלֹא שׁוּי לָבָה
אֵף לְדָא:

כד וְחִפְרוּ כָּל מִצְרָאֵי סַחְרָנוּת נִהְרָא מֵיָא
לְמִשְׁתֵּי אַרְיִי לֹא יִכִּילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמֵּיָא
דְּנִהְרָא:

כה וְאַשְׁלַם שְׁבַעַת יוֹמִין בְּתַר דְּמִחָא יִי יֵת
נִהְרָא:

כז וְיִמְלֹא • מְנִין שְׁבַעַת יָמִים שָׁב הַיָּאָר לְקַדְמוּתוֹ, שְׁהִיתָה הַמִּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חֲדָשׁ, וּשְׁלֹשָׁה
חֻלְקִים הָיָה מַעֲיֵד וּמִתְרָה בָּהֶם (בשמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 39)

הַתְרָאָה הִיא אֲזֻהָה עַל כֵּף שְׁבִיָּאת דְּבִר מַה תְּלוּיָהּ
בְּהִנְהָגָתוֹ שֶׁל הַמִּתְרָה. וּבְמַפֶּת צְפֻרְדֵּעַ הַתְרָה מֹשֶׁה בְּפְרַעָה:
"וְאַם מָאן אַתָּה לְשַׁלַּח, הִנֵּה אֲנִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ
בְּצֻפְרְדַּעִים".

(כ) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר • צִוָּה יְהוָה וַיִּרְם
בַּמַּטֵּה וַיִּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאָר לְעֵינֵי פְרַעָה
וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיַּהֲפֹכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיָּאָר לְדָם:

(כא) וַהֲדָגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאָר מִתָּה וַיָּבֹאֲשׁ הַיָּאָר וְלֹא־
יָכִלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיָּאָר וַיְהִי תִדּוּם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(כב) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן חֲרָשִׁי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֹק לֵב־
פְרַעָה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

כז • לְבִטְיָהֶם • לַחֲשׁ שְׂאֻמְרִין אוֹתוֹ בִּלְט וּבְחֻשָּׂאֵי.
וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: (סנהדרין טו) בְּלִטְיָהֶם, מַעֲשֵׂה שָׂדִים.
בְּלִטְיָהֶם, מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים. וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרַעָה • לִזְמֵר:

(כג) וַיִּפֶּן פְּרַעָה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לָבוֹ גַּם־
לְזֹאת:

כז • לְזֹאת • לְמוֹפֶת הַמַּטֵּה שֶׁנִּהְפָּךְ לְתַנּוּן, וְלֹא לִזְהָ שֶׁל דָּם.

(כד) וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאָר מַיִם לִשְׁתּוֹת
כִּי לֹא יָכִלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיָּאָר:

(כה) וַיִּמְלֹא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־
הַיָּאָר: פ

הִנֵּה מַעֲיֵד וּמִתְרָה בָּהֶם (ז, כה) מַעֲיֵד - הַעֲדָאָה, מַלְשׁוֹן
עֲדוּת, מוֹדִיעָה וּמְגַלָּה דְּבִר שְׂאֻרַע בְּעֵבֶר אוֹ שִׁיקְרָה בְּדִיָּא
בְּעֵתִיד. וּבְמַפֶּת דָּם הַמַּעֲיֵד מֹשֶׁה בְּפְרַעָה: "לֹא שְׁמַעְתָּ עַד כֹּה
.. הִנֵּה אֲנִי מִכָּה .. עַל הַמַּיִם .. וְנִהְפְּכוּ לְדָם". מִתְרָה -

וּפְעֻלַּת הַחֻטְטִימִים הָיָה שְׁנוּי בְּדָבָר
נִפְסֵד, וְאוֹלֵי בְּאַחֲיוֹת עֵינָיִם. תוֹרָה כד

הָאֵל יִתְבָּרַךְ הִתְהַוָּה שְׁנוּי בְּטַבַּע הַיָּאָר,
אֲשֶׁר הוּא כָּלוּ בְּלִי נִפְסֵד, וְהִפָּךְ אוֹתוֹ
לְטַבַּע דָּם אֲמִתִּי, עַד שְׁמִתּוֹ בּוֹ הַדָּגִים,

(כג) וְלֹא שָׁת לָבוֹ גַּם לְזֹאת. לְהִבִּין
הַהֲבִדֵּל אֲשֶׁר הָיָה גַם בְּזֹאת, בֵּין הַפֻּעַל
הָאֵלֶּה לְפַעַל הַמְכַשְׁפִּים, שֶׁפְּעֻלַּת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא, עמוד 39 – מתוך 'התקשרות')

שמושה מדבר דברים כאלה לפני פרעה מלך מצרים. וסוברים אלו גדולים יותר כאשר הם באים מיד לאחר המפה, וכך נשבר פרעה ונקנע לבו עוד יותר. מכאן הוראה בעבודת ה': יש לשבר ולהכניע, עד כדי נצחון מוחלט, את ההתנגדות לקדושה. למען הנצחון פותח המלך ומבזבז גם אוצרות כמוסים (פמסבר במאמרי 'באתי לגני' ב'המשה יו"ד שבט', ששבת פרשת וארא היא ברב השנים שבת מברכים החדש שבט), ולצורך נצחון זה נתנו האוצרות הללו לידי של כל יהודי, גם בתקופה החשוכה של עקבתא דמשיחא, כדי להביא את הנצחון המוחלט בגאולה השלמה.

כו ואמר יי למשה עול לות פרעה ותימר לה פדנן אמר יי שלח ית עמי ויפלוחן קדמי:

כו ואם סריב את לשלחא הא אנא מחי ית כל תחומך בערדעניא:

אלא לשון מפה, וכן: (שמות כא) "ונגפנו אשה הרה", אינו לשון מיתה, וכן: (ירמיה יג) "ויבטרים תנגפנו רגליכם", (תהלים צא) "פן תגף באבן רגלך", (ישעיה ח) "ולאבן נגף".

כח וירבי נהרא ערדעניא ויסקין ויעלון בביתך ובאדרון בית משכבך ועל ערסך ובבית עבדיך ובעמך ובתניך ובאצנתך:

כט ויעלו מן היאר. בביתך. ואחר כך בבתי עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה: "ויאמר אל עמו", וממנו התחילה הפרענות (סוטה יא. ושמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 123 – מתוך 'התקשרות')

הצפרדעין... יורדין לתוף התנור ומצננין אותו (מדרש רבה) תנורי מצרים הם סמל האש דקליפה – החמימות וההתלהבות בעניי עולם הזה. מפת צפרדע, שצננה את תנורי מצרים, מסמלת בטול חמימות זו, והחלפתה ביחס של קרירות ושויון-נפש. זה הצעד השני, הבא לאחר התהליך ההפוך.

כט ויבך ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים:

ערדעניא:

וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר (ז, כה) וימלא מנגן שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המפה משמשת רביע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתנה בהם (רש"י) לכל מפה הקצב חדש, כך שנקבע מראש שברבע הראשון של החדש תהיה המפה, ובשלושת רבעי החדש האחרונים תהיה ההתראה. ויש לתמוה: הרי ההתראה היא הקדמה ואז הרה לקראת המפה הבאה, ומדוע הזמן שנקצב מראש הוא באפן שקדם תבוא המפה ורק לאחר-מכן ההתראה? והבאור: ההתראות לא היו לשם אזהרה ואיום בלבד על פרעה, אלא הן עצמן נועדו לצערו ולסרו, בעצם הדבר

(כו) ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה ואמרת אליו פה אמר יהוה שלח את-עמי ויעבדני:

(כו) ואם-מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את-כל גבולך בצפרדעים:

כט ואם מאן אתה. ואם סרבן אתה. "מאן" כמו ממאן, מסרב, אלא כינה האדם על שם המפעל, כמו: שלו ושקט, סר וזעף (מלכים א כ). נגף את כל גבולך. מפה, וכן כל לשון 'מגפה' אינו לשון מיתה

(כח) ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו ובחרר משכבך ועל-מטותי ובבית עבדיך ובעמך ובתניך ובמשארותיך:

כט ויעלו מן היאר. בביתך. ואחר כך בבתי עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה: "ויאמר אל עמו", וממנו התחילה הפרענות (סוטה יא. ושמות רבה).

ובתנורך (ז, כה)

הצפרדעין... יורדין לתוף התנור ומצננין אותו (מדרש רבה) הצפרדעים נבראו מן המים, ככתוב "ושרץ היאור צפרדעים". ובזה שנקנסו הצפרדעים לתוף תנורי מצרים התבטאה מסירות נפש גדולה ביותר: ברואי המים קפצו לתוף האש...

* * *

(כט) ובכה ובעמך ובכל-עבדיך יעלו הצפרדעים:

כט ויבכה ובעמך. (סנהדרין ב) בתוף מעיהם נכנסין ומקרקריין.

א ואמר יי למשה אמר להרן ארים ית ידך
בחרטום על נהריא על ארתיא ועל אגמיא
ואסיק ית ערדעניא על ארעא דמצרים:

ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲמֹר אֶל-הָרֹן נְטֵה
אֶת-יָדְךָ בַּמַּזְרָן עַל-הַנְּהֹתָיִם וְעַל-
הָאֲגָמִים וְהָעַל אֶת-הַצַּרְדָּנִים עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות כרך א עמ' 119 - מתוך 'לקראת שבת')

ד"ם ו"צפרדע" בעבודת האדם

הנפש. וזוהי העבודה דמפת דם להכניס חיות בעבודת ה' במקום הקרירות. ומכאן זו היא הראשונה, שכן מהקרירות לעניני קדשה יכולים לבוא אחר-כך כל הדברים המנגדים לקדשה.

לאחר מכן באה מפת צפרדע, וענינה בעבודת ה' להכניס קרירות בעניני גשמייות וחקמיות, שכן צפרדע היא בריאת המים (שמו"ר פ"י, ג) והיא נכנסה בבתי המצריים ועד שנכנסה "בתנור" והינה להכניס קרירות בתקף החם בגשמייות וחקמיות.

וב' ענינים אלו הם תחלת העבודה שעל-ידם יצא האדם מהמצרים וגבולים שלו.

בוארים אהרן ית ידה על מיא דמצראי
וסליקת ערדעניא וחספת ית ארעא דמצרים:

ותעל

לשון יחידות, וכן: "ותהי הפנים", הרחשה, גדוליר"א בלע"ז, ואף "ותעל הצפרדע", גרינוליר"א בלע"ז.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, התשכ"ז)

רבים וזאת בלשון יחיד, ואילו מעלת הפירוש הב' היא ב"פשוטו" של תיבת "ותעל", שאינה מתפרשת בב' אופנים.

וההוראה מהחילוק בין ב' הפרושים, אם אהרן עשה רק את התחלת הפעולה, או גם גמר את הפעולה - בנוגע לפעולה דקרוב הזאת, שיש להשתדל לגמור ולהשלים את הפעולה, אבל גם במצב שייכול רק להתחיל, יש להתחיל ולפעל בו, ו"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" -

(ודוקא מתוך שמחה וטוב לבב [כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה ספר השיחות תש"ט סוף עמוד 323 ואילך. ושם נסמך) אודות יציאה למלחמה מתוך "מארש של נצחון", כי אף ש"אל יתהלל חוגר כמפתח" (מלכים-א, כ, יא), הרי הא גופא שיוצא למלחמה מתוך בטחון גמור בנצחון, הרי זה מסיע שיהיה הנצחון בפעל בנקל יותר], שפורצת גדרו של עולם, ומביאה את הגאולה - גאולה רוחנית של איש פרטי מישראל, ועל-ידיה פועלים הגאולה הכללית, גאולה האמיתית והשלמה בביאת משיח צדקנו).

הנה אמרו חז"ל בכל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ומבאר בזה בתנ"א (פמ"ז) "והיא יציאת נפש האלוהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצוות בכלל". וכמו שהיציאה ממצרים התחילה ע"י עשר מכות, כמו כן הוא בעבודת האדם, שתחלת היציאה ממאסר הגוף הוא ע"י העבודה דעשר מכות, וראשיתם מפת דם ומפת צפרדע.

מפת דם: ענין המכה היה הכאת מי היאור שנהפכו לדם, וענינו בעבודת האדם הוא: טבע המים הוא קר ולח, והינו הקרירות בעבודת ה', ודם מורה על חיות, שכן הדם הוא

(ב) וַיֵּט אֶהָרֹן אֶת-יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם
הַצַּרְדָּע וַהֲכֵם אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ז"ל וותעל הצפרדע • (שמות רבה) צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה והיא מתת נחילים נחילים, זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר: שירון הצפרדעים קורא

אין לפרש שנאמר "צפרדע" לשון יחיד על שם המין, שהרי בכל הפרשה נאמר "צפרדעים" לשון רבים. ולכן מפרש רש"י "צפרדע אחת היתה", ואף-על-פי-כן קים אהרן את הצווי "והעל את הצפרדעים", כיון ש"היו מפין אותה והיא מתת נחילים נחילים". ועל-פי-זה, פרוש "ותעל הצפרדע" הוא בשתיים: (א) הצפרדע (אחת) עלתה (לשון פעל) בעצמה, (ב) הצפרדע העלתה (לשון מפעיל) נחילים נחילים של צפרדעים. אבל "זהו מדרשו", כיון שעל דרך הפשט אין לפרש תיבת "ותעל" בב' אופנים.

ולכן מוסיף ופשוטו יש לומר, שירון הצפרדעים קורא לשון יחידות (אף שענין השירון אינו מיוחד לצפרדעים דוקא), וכן ותהי הפנים, הרחשה" (אף שענין הרחשה אינו מיוחד לכנים בלבד). וזאת, למרות שרחישת הכנים נכתבה בשוני לשון ("הכנים"), מה-שאין-כן תיבת "צפרדע", ללא שוני לשון שיוכיח שקאי על "שירון הצפרדעים".

ומקדים רש"י "מדרשו" ל"פשוטו", כי פרוש ד"מדרשו" קרוב יותר לתכן הפתובים, שבכל הפרשה נאמר בלשון

המתחיל במצוה אומרים לו גמר - רק במצוה של חסד!

להוסיף ולהשתדל עד שידע ברור שגמר את המצוה. אמנם כל זה הוא במצוות פמצות המצדקה וכדומה, אבל אם המצוה היא להעניש וכיוצא בזה - הרי להפך, שאם ישנו חשש שפבר גמר את המצוה, אסור לו להעניש יותר. ולכן לא העלה אהרן את כל הצפרדעים, כי מכיון שיש מקום לומר שיש צורך יד-חובתו בהעלאת צפרדע אחת, הסתפק בזה ולא העלה יותר.

על הפסוק "ותעל הצפרדע" (שמות ח, ב) פרש רש"י "צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתנת נחלים ונחלים". ומזה שהעלה אהרן רק צפרדע אחת ושאר הצפרדעים עלו ממונה על-ידי המצריים, יש ללמד הוראה נפלאה בדרכי העבודה: הורו חכמינו ז"ל ש"המתחיל במצוה אומרים לו גמר" (פירוש רש"י עקב ח, א על-פי תנחומא שם 10 ובכמה מקומות). ולכן אם יש לאדם ספק אם השלים את כל המצוה, עליו

גועבדו בן חרשיא בלחשיהון ואסיקו ית ערדעניא על ארעא דמצריים:

(ג) ויעשו-כן החרטמים בלטיהם ויעלו את-הצפרדעים על-ארץ מצרים:

ויקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר צלו קדם יי ויעדי ערדעניא מני ומעמי ואשלח ית עמא וידבחוני קדם יי:

(ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אליהם ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את-העם ויזבחו ליהוה:

הואמר משה לפרעה שאל לך גבורא הב לי זמן לאמתי אצלי עלך ועל עבדיך ועל עמך לשיצאה ערדעניא מנה ומבתיך לחוד בנהרא תשתארן:

(ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי. אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארה:

שנאמר: "למתי", משמע: אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי, אומר לאיזה יום תרצה שיכרתו. "אעתיר", "העתירו" ו"העתיתי", ולא נאמר: אעתר, עתרו ועתיתי, מפני שכל לשון עתו, הרבות פלל הוא, וכאשר נאמר: הרבו, ארבה והרביתי, לשון הפעיל, כך נאמר: אעתיר, העתירו והעתיתי דברים, ואב לכלם: (יחזקאל לח) העתרתם עלי דבריקם, הרביתם.

כ"י • התפאר עלי • כמו (ישעיה י) "היתפאר הגרזן על החוצב בו"? משתבח לומר: אני גדול מך, וניס"ר בלע"ז, וכן: "התפאר עלי" - השתבח להתחכם ולשאל דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו. למתי אעתיר לך • את אשר אעתיר לך היום על הכרת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר: "מתי אעתיר", היה משמע מתי אתפלל, עכשו

וואמר למחר ויאמר כפתגמך בדיל דתדע ארי לית פיי אלהנא:

(ו) ויאמר למחר ויאמר בדברך למען תדע כראיין ביהוה אלהינו:

כ"י • ויאמר למחר • התפלל היום שיכרתו למחר.

ספורנו

שמכחישים פמליא של מעלה" (סנהדרין סו, ב). אמנם האל יתברך יצוה לטבע לשבת, ולהשתנות, ולפעל כפי קצתו, או כפי כלו, בזמן אשר יגביל לו, ולא ימרה את דברו. תורה ו (ו) בדרבך. שאמרת "ויסר הצפרדעים ממני ומעמי" (פסוק ד), ולא בקשת

ההבדל בין פעלת החרטמים לפעל האלהי, באמרו "למתי", ובאמרו "רק ביאר תשארה". וזה, כי אמנם מעשה הכשוף היה לזמן מוגבל, וישוב הטבע לאיתנו תכף בשיטל הכשוף, כי אז יסור המעיק לטבע, באמרו וזכרונם לברכה "למה נקרא שמם כשפים,

ח (ג) ויעלו את הצפרדעים. אבל לא יכלו להוליד אחרים, כי אין לאל נדם להמציא בריה מתנועעת באמת. תורה ו (ד) העתירו אל ה'. כי בזאת שנת לבו וראה יתרון פעלת האל יתברך על פעלת החרטמים. תורה ו (ה) למתי אעתיר לך. למען תפיר רב

♦ יום חמישי כ"ד טבת ♦

וַיַּעֲדוּן עֲרֹדְעָנָא מִנָּהּ וּמִבְתִּיךָ וּמִעֲבָדֶיךָ
וּמִעֲמָךְ לַחֹדֶר בְּנֵהְרָא יִשְׁתְּאָרֵן:

(ז) וְסָרוּ הַצִּפְרָדְעִים מִמֶּנָּהּ וּמִבְתִּיךָ וּמִעֲבָדֶיךָ וּמִעֲמָךְ
רַק בִּיאָר תִּשְׁאָרְנָה:

ח וּנְפַק מִשָּׁה וְאַהֲרֹן מְלֹת פְּרַעָה וְצִלִּי מִשָּׁה
קָדָם יִי עַל עֶסֶק עֲרֹדְעָנָא דִּי שְׁוִי לְפָרַעָה:

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִעַם פְּרַעָה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר־שָׁם לְפָרַעָה:
כ"י • וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק • מִיָּד, שִׁיבְתָּו לְמַחֵר.

ט וַיַּעֲבֵד יִי כְּפִתְגָמָא דְּמִשָּׁה וּמִתִּי וּמִתִּי עֲרֹדְעָנָא
מִן בְּתִיא מִן דְּרֵתָא וּמִן חֲקֻלְתָּא:

(ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרָדְעִים מִן
הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשְּׂדֵת:

י וַיִּבְנְשׁוּ יְהוֹנָן דְּגֹרִינִין דְּגֹרִינִין וְסָרִיאוּ עַל
אַרְעָא:

(י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וּתְבַאֲשׁ הָאָרֶץ:
כ"י • חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתִיבִינָם דְּגֹרִינִין, דְּגֹרִינִין, גְּלִין.

יא וַיַּחֲזֵא פְּרַעָה אֲרִי הוּת רִוּחָא וַיִּתְּנָר יָת
לְבָהּ וְלֹא קִבִּיל מִנְהוֹן כְּמָא דְּמִלִּיל יִי:

(יא) וַיֵּרָא פְּרַעָה כִּי הִיְתָה הָרוּחָה וְהַכֶּבֶד אֶת־לְבָוֹ
וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס

יב וַיִּבְנֵינָם יִי לְמִשָּׁה אֲמַר לְאַהֲרֹן אֲרִים יָת
חֲטָרָהּ וּמִחָא יָת עֲפָרָא דְּאַרְעָא וַיְהִי
לְקַלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י • וְהַכֶּבֶד אֶת־לְבָוֹ • לְשׁוֹן פֻּעַל הוּא, כְּמוֹ: "הִלּוּךְ
וְנִסְוֹעַ", וְכֵן: (מַלְכִּים ב א) "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", (שְׁמוּאֵל א כב)

(יב) וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטָּה
אֶת־מִטְנֶךָ וְהָךְ אֶת־עַפְרָא הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • אָמַר אֶל אַהֲרֹן • לֹא הָיָה הָעַפֵּר כְּדָא לְלָקוֹת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי שֶׁהָיָה עָלָיו כְּשֶׁהָרָג אֶת הַמִּצְרִי
וַיִּסְמְנָהוּ בַּחֹל, לְלָקָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן.

ספורנו

יְהִיבִי "סְפֹרְנוֹ" (סְפֹרְנוֹ סִי, א). תורה ט
(יא) כִּי הִיְתָה הָרוּחָה. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא
סָר הָרַע לְגִמְרִי, שֶׁנִּשְׁאַרָה בְּאֶשֶׁת
הָאָרֶץ וְנִשְׁאַרְוּ הַצִּפְרָדְעִים בִּיאֹר,
הַמְזִיקִים שָׁם עוֹד הַיּוֹם.
וְהַכֶּבֶד אֶת לְבָוֹ. הַתְּאֵמָה עַל טִבְעוֹ
שֶׁלֹּא לִירֹא מִן הַצִּפְרָדְעִים הַנִּשְׁאַרִים,
וְלִסְבֹּל רַעַת הַבְּאֻשָּׁה, כְּדִי שֶׁלֹּא לְשָׁמַע
בְּקוֹל הָאֵל וּתְבַרְכֵּהּ. תורה יב
(יב) וְהָךְ אֶת עַפְרָא הָאָרֶץ. לֹא הִתְרַה
בְּפִרְעָה בְּזֹאת וְלֹא בְּשׁוֹחִין וְלֹא בַּחֲשֹׁק,

אֶת אֵלָה, אֲבָל יַעֲשֶׂה שֶׁהַנִּשְׁאַרִים לֹא
יוֹסִיפוּ עוֹד לַעֲלֹת אֶל בְּתִיךְ.
מִמֶּנָּהּ וּמִבְתִּיךָ. אֲבָל לֹא מִכָּל הָאָרֶץ, כִּי
אֲמָנָם מוֹתוּ בְּאָרֶץ וַיִּבְאִישׁוּ.
רַק בִּיאָר תִּשְׁאָרְנָה. לְדוֹרוֹת, וְלֹא
יַעֲלוּ אֶל הַיִּבְשָׁה. תורה ח
(ח) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר
הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרַעָה. שִׁיטִּיר
אוֹתָם הַצִּפְרָדְעִים בְּלִבְד "אֲשֶׁר שָׁם
לְפָרַעָה", וַיִּשְׁאַרְוּ בִּיאֹר, וּבְזֶה הַצִּבְרָה
לְתַפְלַת צִעְקָה, "דִּפְלָגָא מִן שְׁמִיא לֹא

לְהַכְרִיתָם מִן הָעוֹלָם.
לְמַעַן תֵּדַע כִּי אִין בְּה' אֱלֹהֵינוּ. שְׁאִין
שׁוּם כּח מִחֲדָשׁ שְׁנוּי בְּטַבְעוֹ, כִּי אִם
לְאִיזָה זְמַן קָצוּב. וְהִנֵּה הַצִּפְרָדְעִים
בִּיאֹר הָיָה אִזְּ שְׁנוּי מִחֲדָשׁ בְּטַבְעוֹ
הַיֹּאֵר, כֹּל שֶׁכֵּן בְּהִיּוֹת אוֹתָם
הַצִּפְרָדְעִים מִשְׁנִים מִכָּל בַּעַל חַי וְזוֹלָתָם
בְּמָה שְׁמִינִיעִים לְחַי הָעֲלִיּוֹן, וּמִכְנִיסִים
וְאִינָם מוֹצִיאִים, וְהִנֵּה הָאֵל יִתְבַּרְךְ
יְכַרִּיתָם מִמֶּנָּהּ וּמִבְתִּיךְ בְּלִבְד. תורה ז
(ז) וְסָרוּ הַצִּפְרָדְעִים. וְלֹא (י) שִׁיבְתָּו

יג וַעֲבַדְוּ בֶן וְאִרְיָם אֶת־יְהוָה בְּחִטָּה וּמִחָא יֵת עֶפְרָא דְאַרְעָא וְהוּת קְלֻמָּתָא בְּאַנְשָׁא וּבִבְעִירָא כָּל עֶפְרָא דְאַרְעָא הוּת קְלֻמָּתָא כָּל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם:

(יג) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהּ וַיִּךְ אֶת־עֶפְרַיִם הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֶּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֶפְרַיִם הָאָרֶץ הָיָה כְּנִים בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם:

כס"ו וַתְּהִי הַכֶּנֶם • הִרְחִישָׁהּ, פדוליר"א בלע"ז.

יד וַעֲבַדְוּ בֶן חֲרָשָׁא בְּלַחֲשִׁיחוֹן לְאַפְקָא יֵת קְלֻמָּתָא וְלֹא יִכְלִי וְהוּת קְלֻמָּתָא בְּאַנְשָׁא וּבִבְעִירָא:

(יד) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן הַחֲרָטָמִים בְּלִמְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֶּנֶם וְלֹא יִכְלֹו וַתְּהִי הַכֶּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

כס"ז וַלְהוֹצִיא אֶת הַכֶּנֶם • לְבִרְאָתָם, (נִסְתָּה אֶתְרַת: וּלְהוֹצִיאָם) מִמָּקוֹם אֲחֵר. וְלֹא יִכְלֹו • שָׁאִין הַשָּׂד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְחוּתָה מִכְשֻׁעוֹרָה.

טו וַאֲמָרוּ חֲרָשָׁא לְפָרְעָה הָא מִחָא מִן קָדָם יֵי הִיא וְאַתְמַקָּף לְבָא דְפָרְעָה וְלֹא קָבִיל מְנַהוֹן כְּמָא דְמִלִּיל יֵי:

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל־פָּרְעָה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב־פָּרְעָה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשָּׁר דְּבַר יְהוָה: ם

כס"ח אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא • מִכָּה זֶה אֵינָה עַל־יָדֵי כְּשָׁפִים, מֵאַת הַמָּקוֹם הִיא. בְּאִשָּׁר דְּבַר ה' • "וְלֹא יִשְׁמַע אֱלִיכֶם פָּרְעָה".

טז וַאֲמַר יֵי לְמִשָּׁה אֶקְדָּם בְּצִפְרָא וְאַתְעַמַּד קָדָם פָּרְעָה הָא נִפְק לְמִיָּא וְתִמְרָא לָהּ כְּדֻנָּן אֲמַר יֵי שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קְדָמִי:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה הִשָּׁפֶם בְּבִקְרָ וַתְּהַצִּב לִפְנֵי פָרְעָה הַזֶּה וַיֹּצֵא הַמִּיָּמָה וְאִמְרַת אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:

יז אֲרִי אִם לִיתֵךְ מִשְׁלַח יֵת עַמִּי הָא אָנָּא מִשְׁלַח בֶּךְ וּבִעְבָּדִיךָ וּבִעֲמָךְ וּבִבְתִּיךָ יֵת עֲרוּבָא וַיִּמְלוֹן בְּתֵי מִצְרַיִם יֵת עֲרוּבָא וְאִף אֶרְעָא דְאַנְוֹן עֲלֶיהָ:

(יז) כִּי אִם־אֵינֶנְךָ מִשְׁלַח אֶת־עַמִּי הַגִּבֹּר מִשְׁלִיחַ בֶּךְ וּבִעְבָּדֶיךָ וּבִעֲמָךְ וּבִבְתִּיךָ אֶת־הָעֶרֶב וּמִלֹּאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעֶרֶב וְגַם הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הֶם עֲלֶיהָ:

מִלְחָמוֹת מַלְכִּים בָּא עֲלֵיהֶם, כְּסֹדֶר מַלְכוּת כְּשִׁצְרָה עַל עִיר: בְּתַחֲלָה מִקְלָקֵל מַעֲיֻנוֹתֶיהָ, וְאַחֲרֵי־כֵן תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין בְּשׁוֹפְרוֹת לִירָאָם וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הֲצַפְרָדְעִים, מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרַש רַבִּי תַנְחוּמָא.

כס"ט מִשְׁלִיחַ בֶּךְ • מְגִירָה בֶּךְ, וְכֵן: (דְּבָרִים לב) "וְשֹׁן־בְּהֵמַת אֲשֶׁלַח בָּם", לְשׁוֹן שְׂפוּי, אִינְצִיט"ר בְּלַע"ז. אֶת הָעֶרֶב • כָּל מִינֵי חֵיוֹת רָעוֹת וְנִחְשִׁים וְעִקְרָבִים בְּעֶרְבוּבָא, וְהָיוּ מִשְׁחִיתִים בָּהֶם. וְיֵשׁ טַעַם בְּדָבָר בִּי־אֲגִידָה' כָּל מִכָּה וּמִכָּה: לָמָּה זֶה וְלָמָּה זֶה? בְּטַכְסִיטִי

ספורנו

לְהַצִּיָּא דְבַר מִתְנוּעָע בְּאַמְתָּ. תוֹרָה טו (יז) וְגַם הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הֶם עֲלֶיהָ. הִקְרָקַע אֲשֶׁר עָלָיו הַבְּתִיִּם וּמִלֹּא נִחְשִׁים וְזוּלָתָם מִהוֹשִׁיָּהִם בְּמַעֲבָה הָאָדָמָה, בְּאִפְּן שְׁלֹא יִהְיוּ בְּטוֹחִים גַּם בְּלִילָה בְּבֵית סְגוּר. תוֹרָה יח

אוֹתוֹת בְּכַעֲלֵי חַיִּים, וּבְאִ"ח הָיוּ אוֹתוֹת בְּאִוִּיר, וּבְכָל שְׁתֵּים מִקְּדוֹת הַתְּרָה, וּבְשִׁלִּישִׁית נִעְשָׂה הָאוֹת בְּלִמְיָה הַתְּרָה, בְּאִמְרוֹ "הֵן כָּל אֵלֶּה יַעֲשֶׂה אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גְּבֹרָה" (אִיּוֹב לג, כט). תוֹרָה יג (יד) וְלֹא יִכְלֹו. מִבְּלִי אֵין לֹאֵל יָדָם

וְזֶה כִּי תִשַׁע הַמִּכּוֹת שֶׁהָיוּ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים הָיוּ דִּצְיָךְ עַד־שׁ בְּאִ"ח בְּלָבָד, כִּי מִכַּת בְּכוֹרוֹת לֹא הָיְתָה לְאוֹת וְלֹא לְמוֹפֶת, אֲבָל הָיְתָה לְעִנְשׁ, כְּמִבְּאֵר לְמַעַלָּה (ד, כג ו, ד). וְהָיָה דִּצְיָךְ הָיוּ אוֹתוֹת בְּשִׁתֵּי הַיְסוּדוֹת הַכְּבָדִים, וְעַד־שׁ הָיוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 25)

הפללי "חיות רעות". ומה גם שעל-פי פשוטו של מקרא אין הקרבן לומר שהיו שם חיות אלו דווקא. **צָרְעִין וַיְתוּשִׁין** – רש"י פרש להלן (פסוק כז) שהקרבן לא מתו כדי שהמזכירים לא יתנו מן העורות, והרי צָרְעִין וַיְתוּשִׁין אין הנאה מעורם.

כָּל מִינֵי חַיֹּת רָעוֹת (רש"י ח, יז) בְּמִדְרֹשׁ רַבָּה יֵשׁ דְּעָה שֶׁהָיוּ "דְּבִים אֲרִיֹּת וְנִמְרִים", וְיֵשׁ דְּעָה שֶׁהָיוּ "צָרְעִין וַיְתוּשִׁין"; אף רש"י פתב סתם "כָּל מִינֵי חַיֹּת רָעוֹת". ונמוקו עמו: **דְּבִים אֲרִיֹּת וְנִמְרִים** – רש"י מסתפק בזה שֶׁמִּזְכִּיר אוֹתָם בַּתּוֹרָה.

יח ואפרש ביומא ההוא ית ארעא דגשן דעמי קאים עלה בדיל דלא למהוי תמן ערובא בדיל דתדע ארי אנא יי שליט בגו ארעא:

(יח) **וְהַפְלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמִיד עִמָּךְ עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת-שָׁם עָרֹב לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבִּי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבִּי הָאָרֶץ:**

הָאָרֶץ • אף-על-פי ששכינתי בשמים, גזרתי מתקנתם בתחתונים.

כ"י: **וְהַפְלִיתִי • וְהַפְרַשְׁתִּי, וכן:** (לקמן ט) **"וְהַפְלָה ה'"; וכן:** (דברים ל) **"לֹא נִפְלְאוּת הִיא מִמֶּךָ" – לֹא מִבְּדִלְתָּ וּמִפְרַשְׁתָּ הִיא מִמֶּךָ. לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבִּי**

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך יא עמ' 45 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

האם היו ג' מכות הראשונות גם בארץ גשן

פרשתנו ז, כ "וַיַּךְ אֶת הַמִּים אֲשֶׁר בִּיאֹר, וּשְׁם, כַּח "וּשְׁרָץ הַיָּאֹר (צפרדעים)" הִיָּתָה הַפְּנֵה שֶׁעַל-יָדָן יָדַע פְּרָעָה "כִּי אֲנִי ה'" (פרשתנו שם, יז), ש"ה הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם" (רש"י שם). ואם כן באם לא הִיָּה הַקֶּבֶד"ה מִכָּה גַם אֶת חֵלֶק הַיָּאֹר אֲשֶׁר בָּאָרֶץ גִּשְׁן, הִיָּה פְרָעָה חֹשֶׁב שֶׁחֵלֶק הָעֲבוּדָה-זָרָה שֶׁנִּמְצָא שָׁם אֵין ב"יִכְלֶת ה'" לִשְׁלֹט עָלָיו ח", וְכֹנֶת הַקֶּבֶד"ה שֶׁיָּדַע פְּרָעָה "כִּי אֲנִי ה'" לֹא הִיָּתָה מִתְמַלְאָת.

ועל-דִּרְגָּה זֶה בְּמַכַּת כְּנִים, מִכִּיּוֹן שֶׁהַפְּנֵה הִיָּתָה לְהִרְאוֹת שֶׁהַמִּכָּה מוֹגִיעָה מִהַקֶּבֶד"ה – "אֲצַבֵּעַ אֶלְקִים הִיא" (פרשתנו ח, טו), הִיָּתָה הַמִּכָּה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּי בָאֵם הִיָּתָה הַמִּכָּה רַק עַל חֵלֶק מִסִּינַי, הִיָּה הַחֲרָטוּמִּים חֹשְׁבִים דָּאֵף שֶׁלֹּא יָכֻלוּ הֵם לְהַעֲלוֹת הַכְּנִים כָּלָל, אֵף מִזָּה שֶׁמוֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הָיוּ יְכוּלִים לְהַעֲלוֹתָם רַק עַל חֵלֶק מִסִּינַי, הִרִי זֶה רָאָה שֶׁגַם הֵם מְגֻבְּלִים, וְאֵין זֶה "אֲצַבֵּעַ אֶלְקִים".

ולכן הִיָּה נִצָּרֵף שֶׁג' מִכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת יִהְיוּ גַם עַל אֶרֶץ גִּשְׁן. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁכָּבַד הָרָאָה הַקֶּבֶד"ה ש"מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת", הִרִי מִכָּאֵן וְאֵילָף הִנֵּה "וְהַפְלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמִיד עִמָּךְ עָלֶיהָ גו'", וְלֹא הָיוּ הַמִּכּוֹת בְּמִקּוֹם מוֹשֶׁבֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהַפְלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמִיד עִמָּךְ עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת-שָׁם עָרֹב (ח, יח)

נִחְלָקוּ הָרִאשׁוֹנוֹת בָּאֵם גַּם ג' הַמִּכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיוּ בָּאָרֶץ גִּשְׁן, אֵף שֶׁלֹּא נִאֲמָרָה בָּהֶם בְּפִרוּשׁ "וְהַפְלִיתִי גו'". הָאֵבֶן עֲזָרָא קֵתֵב (ז, כד. וראה שם, כט) "מַכַּת הַדָּם וְהַצִּפְרָדִּיעִים וְהַכְּנִים הִיָּתָה פּוֹלָטָה מִמִּצְרַיִם וְהַעֲבָרִים". אֵף בְּשׁוֹת הַרְדָּב"ז (ח"א ס' תתיג) חֵלֶק עָלָיו וְהַקֶּשֶׁה ד"אֵם הַמִּכָּה הִיָּתָה גַם לְיִשְׂרָאֵל מִה רָאָה יֵשׁ בָּהּ לְפָרְעָה שֶׁיִּשְׁלַח אֶת יִשְׂרָאֵל" (וכן הוא לְדַעַת הַרְבֵּה רִאשׁוֹנוֹת, הוֹבֵא בַתו"ש וּרְאָה ז, יז, ח, יג).

וְהִנֵּה מִזָּה שֶׁרִש"י בְּפִרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה לֹא פָתַח כְּלוֹם, מִשְׁמַע שֶׁלְדַעַתוֹ הָיוּ הַדְּבָרִים כְּפִי שֶׁנִּרְאָה מִפְּשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים, שֶׁרַק מַכַּת עֲרֹב שָׁבָה נִאֲמָר "וְהַפְלִיתִי גו'" לֹא הִיָּתָה בָּאָרֶץ גִּשְׁן, מִה-שְׁאִי-כֵן ג' הַמִּכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הָיוּ גַם בָּאָרֶץ גִּשְׁן (וְהָא דְאִיתָא בְּשִׁמּוֹת רַבָּה פ"ט, י. ו(ש"ס) וְעוֹד, ד"מִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל בְּבֵית אֶחָד וְהַגִּיטָה מִלֵּאָה מִיָּם וּמִצְרַיִם כִּי מוֹצִיאָה מִלֵּאָה דִּם וְיִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מִיָּם כִּי" לֹא הוֹבֵא בְּפִרוּשׁ רִש"י עַל הַתּוֹרָה כָּלָל). וְצָרִיף בִּיאֹר אֲמָאִי לֹא חֵשׁ רִש"י לְקִשְׁיַת הַרְדָּב"ז?

וְיֵשׁ לִזְמֹר, שֶׁלְפִי פְשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים, הִצָּרְכּוּ ג' מִכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְהִיּוֹת גַם בָּאָרֶץ גִּשְׁן, בְּכַדִּי לְפַעֵל פְּעֻלָּתָם. דִּהְנֵה בָב' מִכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהָיוּ קִשְׁוֹת לִיאֹר (ראה

♦ יום שישי כ"ה טבת ♦

יט ואשוי פורקן לעמי ועל עמך איתי מחא למחר יהא אמת הרין:

(יט) **וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עָמִי וּבֵין עַמָּךְ לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה:**

כ"י: **וְשִׁמְתִי פֶדֶת • שִׁיבְדִיל בֵּין עָמִי וּבֵין עַמָּךְ.**

ספורנו

(יט) **וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עָמִי וּבֵין עַמָּךְ.** שְׁגַם לְקַצַּת "עָמִי" שֶׁבּוֹאוּ לְמִקּוֹם הָעָרֹב לֹא יִזְיֵק הָעָרֹב כָּלָל, וְיִזְיֵק לְ"עַמָּךְ" בְּאוֹתוֹ הַמִּקּוֹם בְּעֶצְמוֹ. תורה כ

כועבד יי פן ואמא ערובא תקיף לבית
פרעה ולבית עבדוהי ובכל ארעא דמצרים
אתחבלת ארעא מן קדם ערובא:

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה פֶּן וַיָּבֹא עָרֹב כְּכֹד בֵּיתָהּ פְּרַעֲהַ וּבֵית
עַבְדָּיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי
הָעָרֹב:

נ"ט תשחת הארץ • נשחתה הארץ, אתחבלת ארעא.

כא וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר אזילו
דבחו קדם אלהכון בארעא:

(כא) וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ אֶל־מֹשֶׁה וְלֹא־הָרֵן וַיֹּאמֶר לָכֵן
זָבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ:

נ"ט זבחו לאלהיכם בארץ • במקומכם ולא תלכו במדבר.

כב ואמר משה לא תקן למעבד פן ארי
בעירא דמצראי דחלין לה מנה אנחנא
נסבין לדבחא קדם יי אלהנא הא נדבח ית
בעירא דמצראי דחלין לה ואנון יהון חזון
הלא יימרון למרגמנא:

(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת פֶּן פִּי תוֹעֵבַת
מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֵבַת
מִצְרַיִם לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ:

מצרים", דבר שנאוי הוא למצרים זביתה שאנו
זובחים, שהרי יראתם אנו זובחים. ולא יסקלנו •
בתמיהה.

נ"ט תועבת מצרים • יראת מצרים, כמו (מלכים ב כג)
"ולמלכם תועבת בני עמון", ואצל ישראל קורא
אותם תועבה. ועוד יש לומר בלשון אחר: "תועבת

כג מהלך תלתא יומין ניזיל במדברא ונדבח
קדם יי אלהנא קמא דיימר לנא:

(כג) דַּרְדָּר שְׁלֹשֶׁת יָמִים גִּלְדָּ בַּמִּדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:

כד ואמר פרעה אנא אשלח אתכם וזבחתם
קדם יי אלהכון במדברא לחוד ארחקא לא
תרסקון למיזל צלו אף עלי:

(כד) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא־תִרְחִיקוּ
לָלֶכֶת הָעֵתִירוּ בַּעֲדַי:

כה ואמר משה הא אנא נפק מעמך ואצלי
קדם יי ויעדי ערובא מפרעה מעבדוהי
ומעמיה מחר לחוד לא יוסף פרעה לשקרא
בדיל דלא לשלחא ית עמא לדבחא קדם
יי:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מַעֲמֶךָ וְהֵעֵתִרְתִּי
אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרַעֲהַ מִעַבְדָּיו וּמִעַמּוֹ מֵחַר
רַק אֲלֵי־סָף פְּרַעֲהַ הִתַּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם
לִזְבַּח לַיהוָה:

נ"ט התל • כמו להתל.

כו ונפק משה מן קדם פרעה וצלי קדם יי:

(כו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲהַ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה:

עכשו כשהוא אומר בלשון ויפעל, משמע וירבה
להתפלל.

נ"ט ויעתר אל ה' • נתאמץ בתפלה, וכן אם בא
לומר ויעתיר, הנה יכול לומר, ומשמע וירבה בתפלה.

ספורנו

(כו) ויעתר. להסיר הערב באותו הזמן באמרו "ויסר הערב" (פסוק כז), לא שקבע ובאותו האופן שיעד לפרעה שיפדת וימות כמו שהיה בצפרדעים, ונה הורה באמרו "ויעש ה' כדבר משה" (שם), באופן הסרת המכה ובזמנה. תורה כו

(כו) וַיַּעַשׂ יְהוָה דְּבַר מִשָּׁה וַיִּסַּר הָעָרֹב מִפְּרָעָה
מִפְּרָעָה מִעֲבֹדָהּ וּמִעֲמָהּ לֹא אִשְׁתָּאָר חָד:
מִפְּרָעָה וּמִעֲמָהּ לֹא נִשְׁאָר אֶחָד:

כ"י • וַיִּסַּר הָעָרֹב • וְלֹא מָתוּ כְּמֹו שְׁמָתוֹ הַצִּפְרָדְעִים, שָׁאם מָתוּ, יִהְיֶה לָהֶם הַנָּאָה בְּעוֹרוֹתָם.

(כח) וַיִּכְבַּד פְּרָעָה אֶת־לְבֹו גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא
שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ

כ"י • גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת • אֶף־עַל־פִּי שָׁאָמַר: "אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", לֹא קָיָם הַבְּטָחָתוֹ.

ט (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה בֹא אֶל־פְּרָעָה וְדַבַּרְתָּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי
וַיַּעֲבֹדֵנִי:

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ מִחֲזוּק בָּם:
כ"י • מִחֲזוּק בָּם • אוֹחֹז בָּם, כְּמֹו (דְּבָרִים כח) "וְהִחֲזִיקָה בַּמִּבְשִׁי"ו.

(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הִזְיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּפּוֹסִים
בַּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בַּבֶּקָּר וּבִצְאָן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד:
גֵּהָא מִקָּא מִן קֳדָם יְיָ הָיִיא בַּבְּעִירָה
דְּבַחְקָלָא בְּסוֹסוֹתָא בַּחֲמֹרִי בְּגַמְלֵי בַּתוֹרִי
וּבִצְאָן מוֹתָא תַּקִּיף לְחֵרָא:

כ"י • הִנֵּה יַד ה' הִזְיָה • לְשׁוֹן הָיָה, כִּי בֵן יֹאמֶר בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה עַל שָׁעֵבֶר 'הִיָּתָה', וְעַל הָעֵתִיד 'תִּהְיֶה', וְעַל
הָעוֹמֵד 'הוּיָה', כְּמֹו: עוֹשָׁה, רוֹצָה, רוֹעָה.

(ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֶה
מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:
כ"י • וְהִפְלָה • וְהִבְדִּיל.

(ה) וַיִּשָּׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה
הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ:

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל
מִקְנֶה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֶה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד:

(ז) וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וְהִנֵּה לֹא־מָת מִמִּקְנֶה יִשְׂרָאֵל
עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ

ט (ז) וְהִנֵּה לֹא מָת מִמִּקְנֶה יִשְׂרָאֵל
עַד אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פְּרָעָה, אֶף עַל פִּי
מִהָּעָרֹב שְׁלֹא מָת, אָבָל סָר, וְנִקְלָ זֹאת
בְּעִינֵי ד' לְהַשִּׁיבּוֹ. תוֹרָה א

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מִלֵּא חַפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ מִשֶּׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעִינֵי פִרְעֹה:

ח וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן סִיבוּ לָכוֹן מִלֵּי חַפְנֵיכֶם פִּיחַא דְאַתְוֹנָא וְיִזְרְקוּנָה מִשֶּׁה לְצִית שְׁמַיָא לְעִינֵי פִרְעֹה:

בַּלַּח, אֵינוֹ נִזְרַק אֲלָא בְיַד אַחַת. הָרִי נִסִּים הִרְבֵּה: אַחַד, שֶׁהַחֲזִיק קִמְצוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִלֵּא חַפְנִים שֶׁלוֹ וְשֶׁל אַהֲרֹן. וְאַחַד, שֶׁהִלֵּךְ הָאֲבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

ח"י"א מִלֵּא חַפְנֵיכֶם • יְלוּיִינִי"ש בְּלַע"ז. פִּיחַ כִּבְשָׁן • דְּבַר הַנֶּפֶח מִן הַגָּחִלִים עֲמוּמֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּכְבָּשָׁן, וּבְלַע"ז אוֹלֵב"ש. פִּיחַ, לְשׁוֹן הַפָּחָה, שֶׁהָרוּחַ מְפִיחַ וּמְפָרֵחַן. וְזָרְקוּ מִשֶּׁה • וְכָל דְּבַר הַנִּזְרַק

(ט) וְהָיָה לְאַבְקָא עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשַׁחֵן פֶּרֶחַ אֲבַעְבַּעַת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ט וְהָיָה לְאַבְקָא עַל כָּל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וְהָיָה עַל אַנְשָׁא וְעַל בְּעִירָא לְשִׁיחָנָא סְגִי אֲבַעְבַּעֵין בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

לְשׁוֹן חֲמִימוֹת. וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, שָׁנָה שְׁחוֹנָה.

ח"י"א לְשַׁחֵן פֶּרֶחַ אֲבַעְבַּעַת • פֶּתַרְגוּמוֹ: לְשִׁיחָנָא סְגִי אֲבַעְבַּעֵין, שְׁעַל־יָדוֹ צוּמְחִין בּוֹעֹת. שַׁחֵן •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 28)

מִזָּה שְׁמוֹשָׁה וְאַהֲרֹן הִחֲזִיקוּ פִּיחַ זֶה בְּיָדָם, מְכַרְח שְׁלֵא הָיָה "חם שׁוֹרֶף". לָכֵן נִרְאָה לְפָרֵשׁ בְּדַעַת רַש"י, שֶׁגַם גּוֹף הַמִּפְקֵה (הַחֲמִימוֹת) הָיָה בְּדֶרֶךְ נֹס.

לְשׁוֹן חֲמִימוֹת (רש"י ט, ט) כְּתַב הַרְמַב"ן, שֶׁהָאֲבָק הִיָּה "חם שׁוֹרֶף". וְכֵן מִשְׁמַע לְכַאוּרָה מִלִּשׁוֹן רַש"י. וְלִפִּי זֶה, גּוֹף הַמִּפְקֵה, הַשַּׁחֵן (הַחֲמִימוֹת) וְהָאֲבַעְבַּעֻת, הָיָה בְּאֶפֶס טִבְעִי, וְהֵנִס הָיָה רַק בְּהִלֵּכַת וּפְזוּר הָאֲבָק בְּכָל מִצְרַיִם. אָמֵנָם,

(י) וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פִרְעֹה וַיִּזְרְקוּ אֹתוֹ מִשֶּׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שַׁחֵן אֲבַעְבַּעַת פֶּרֶחַ בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

י וְנִסִּיבוּ יַת פִּיחָא דְאַתְוֹנָא וְקִמְצוּ קִדָּם פִּרְעֹה וְיִזְרְקוּ יְתָה מִשֶּׁה לְצִית שְׁמַיָא וְהָיָה שִׁיחָנָא אֲבַעְבַּעֵין סְגִי בְּאֶנְשָׁא וּבְבְעִירָא:

וְהִזְרָא אֶת דְּבַר ה' הַנִּסִּים אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבְּתִים". וְכֵן שְׁנוּיָה ב'מְכִילְתָּא' אָצֵּל: "וַיִּקְחָ שֶׁש־מֵּאוֹת רֶכֶב בַּחוּר" (לקמן יד).

ח"י"א בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה • וְאֵם תֹּאמַר: מֵאִין הָיָה לָהֶם הַבְּהֵמֹת, וְהֵלֵא כָּבֵד נֶאֱמַר: "וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם?" אֲלָא לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה אֲלָא עַל אוֹתָן שֶׁבִּשְׂדוֹת בְּלִבָּד, שְׁנֶאֱמַר: "בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה,

(יא) וְלֹא־יִכָּלּוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשַּׁחֵן כִּי־הָיָה הַשַּׁחֵן בַּחֲרָטָמָם וּבְכָל־מִצְרַיִם:

יא וְלֹא יִכְלִי חֲרָשֵׁיא לְמִיקָם קִדָּם מֹשֶׁה מִן קִדָּם שִׁיחָנָא אֲרִי הָיָה שִׁיחָנָא בְּחֲרָשֵׁיא וּבְכָל מִצְרַאִי:

יב וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פִּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ׀

(יב) וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פִּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ׀

ספורנו

טבָּעִית. תּוֹרָה ט (יב) וַיִּחַזַּק ה'. כִּי לֹא הָיָה טוֹבֵל זֶה בְּלִי סִפֵּק, כְּעֵנִין בְּאִיּוֹב "וְגַע אֶל עֲצָמוֹ וְאֶל בְּשָׂרוֹ" (אִיּוֹב ב, ז). תּוֹרָה יג

(ח) לְעִינֵי פִרְעֹה. לְמַעַן יִרְאֶה שְׁלֵא הָיְתָה מְכָה מְסַבֶּכֶת מִעֲפוֹשׁ בְּלַחוֹת מִצַּד הָאֲוִיר אוֹ הַמַּעֲרֶכֶת, אֲשֶׁר מֵהֶם תְּבוּאָה לְסַעֲמִים מִכַּת מְדִינָה

שְׁהִיָּה זֶה פֶּלֶא מְבַאֵר, בְּלִתִּי מִתְיַחַס בְּשׁוּם פָּנִים וּזְלָתִי לֹאֵל יִתְבַּרֵּךְ, כִּי אֵין מִי שְׁיֻכַּל לְהִבְטִיחַ בַּחַיִּים וּזְלָתוֹ. תּוֹרָה ח

יג ואמר יי למשה אקדם בצפרא ואחשמד
קדם פרעה ותימר לה כדנן אמר יי אלהא
דיהודאי שלח ית עמי ויפלונו קדמי:

(יג) ויאמר יהוה אל-משה השכם בפקר והתנצב
לפני פרעה ואמרת אליו כה-אמר יהוה אלהי
העברים שלח את-עמי ויעבדני:

יד ארי בזמנא דא אגא שלח ית כל מחתי
ללכוד ובעבדיה ובעמך בדיל דתדע ארי לית
דכותי שליט בכל ארעא:

(יד) כי בפעם הזאת אני שלח את-כל-מגפתי
אל-לכוד ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין
במני בכל-הארץ:

כ"ט אַת כל מגפתי • למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות.

טו ארי כען קריב קדמי דאשלח פון ית
מחת גברתי ואמחי יתך וית עמך במותא
לשיציאת מן ארעא:

(טו) כי עתה שלחתי את-ידי ואך אותך ואת-עמך
בדבר ותפחד מן-הארץ:

והביתי אותך ואת עמך עם הבהמות. ותפחד מן
הארץ • אבל בעבור זאת העמדתיך וגו'.

כ"י כי עתה שלחתי את ידי וגו' • כי אלו רציתי
כשהיתה ידי במקנך שהביתים בדבר, שלחתי

טז וברם בדיל דא קיממך בדיל לאחזיומך
ית חילי ובדיל דיהון משתען גבורת שמי
בכל ארעא:

(טז) ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך
את-כחי ולמען ספר שמי בכל-הארץ:

♦ שבת קודש כ"ו טבת ♦

יז עד כען את כבישת בה בעמי בדיל דלא
לשלחותהון:

בלשון מתפעל, נותן התי"ו של שמוש באמצע
אותיות של עקר, כגון זו וכגון: (קהלת יב) "ויסתר
החגב" מגזרת סבל, (במדבר טז) "כי תשתרר עלינו"
מגזרת שר ונגיד, וכן: (דניאל ז ח) "משתפל הוית".

(יז) עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם:

כ"י עודך מסתולל בעמי • בתרגומו: כבישת בה
בעמי, והוא מגזרת מסלה, דמתרגמינן ארץ כבישא,
ובלע"ז קלק"ר. וכבר פרשתי בסוף "ויהי מקץ":
כל תיבה שתחלת יסודה סמ"ך והיא באה לדבר

יח הא אגא מחית מטרא בעדנא דדין מחר
ברא תקיף לחדא די לא הוה דכותה
במצרים למן יומא דאשתכללת ועד כען:

(יח) הנני ממטיר פעת מחר ברד כבד מאד אשר
לא-היה כמותו במצרים למן-היום הוסדה ועד-
עתה:

ספורנו

על ים סוף בענין מלאך האלהים ועמוד
הענן ועמוד האש, שכלם דברים אשר
מצויאיתם בלתי טבעי. תורה טו
(טז) בעבור הראתך את כחי. כדי
שתחזר בתשובה, "כי לא אחפץ במות
הבנות" (יחזקאל יח לא).
ולמען ספר שמי. ורבים תשיב מעון
(ע"פ מלאכי ב, ו). תורה יז

שקלקלה מוג האויר בלי ספק, וש"לא
קמו איש מתחתיו", שנמשכו אליהם
חלאים רעים בלי ספק. אבל מהמכות
הקודמות לא נמשך הזק מבאר אחר
שסרו.
בעבור תדע כי אין במני בכל
הארץ. באשר תראה וכלתי גם באויר
המקיף. אמנם וכלתו בעליונים הודיעם

(יד) כי בפעם הזאת. בזה הפיו
השלישי מהמכות באויר.
אני שלח את כל מגפתי אל לכוד
ובעבדיך ובעמך. כל אחת מאלה
שאשלח תהיה בלב כלכם גם אחר
שתסור, כי גם אחרי כן תרגישו בהזק
נמשך ממנה בקלקול הצמחים
והמזונות ובחלי הגוף, כמכת החשך

כ"י • כַּעַת מִחֹר • כַּעַת הַזֹּאת לְמִחֹר. שָׂרַט לוֹ שָׂרִיטָה בַּכַּתָּל: לְמִחֹר, כְּשֶׁתִּגִּיעַ חֲמָה לְכָאן, יֵרֵד הַבָּרָד. הַסֹּדָה • שְׁנַת־סֹדָה, וְכָל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת יְסוּדָה יוֹד, כְּגוֹן: יָסֵד, יֵלֵד, יָדַע, יָסַר, כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, תִּבְא הַיְי"ו בְּמָקוֹם הַיְי"ד כְּמוֹ: הַסֹּדָה, הַיְלָדָה, וַיִּוֹדַע, "וַיִּוֹלַד לְיוֹסֵף", (משלי כט) "בְּדָבָרִים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד".

(יט) וַעֲתָה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאֲדָמָה וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבִּיתָה וַיֵּרֵד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וּמָתוּ:

כ"י • שְׁלַח הָעֵז • כְּתַגְנוּמוֹ: שְׁלַח כְּנוֹשׁ, וְכֵן: (ישעיה ח) "יוֹשְׁבֵי הַגְּבִים הַעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעֵזוּ בְּגִי בְּנֵי־מִין". וְלֹא יֵאָסֵף הַבִּיתָה • - לְשׁוֹן הַכְּנָסָה הוּא.

(כ) הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעֲבָדֵי פְרָעָה הַנִּים אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבְּתִיִּים:

כ"י • הַנִּים • הַכְּרִית, לְשׁוֹן "וַיִּנָּס".

(כא) וַאֲשֶׁר לֹא־שֵׁם לְבוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • עַל הַשָּׁמַיִם • לְצַד הַשָּׁמַיִם, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: הַגְּבִיּוֹת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעַלָּה מִן הַשָּׁמַיִם.

(כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קֹלֶת וּבָרָד וַתִּהְלַךְ־אֵשׁ אַרְצָה וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(כד) וַיְהִי בָרָד וַאֲשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמוֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְ הִיתָה לְגוֹי:

ספורנו

(כג) וַתִּהְלַךְ אֵשׁ אַרְצָה. כִּי הָאֵוִיר הַנִּלְהָב יֵרֵד לְאֶרֶץ בְּחוֹק תְּנוּעַת הַבָּרָד הַמִּכְבִּיד עָלָיו בְּרִדְתוֹ לְמִטָּה. תוֹרָה כד (כד) וַאֲשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד. בְּחוֹק תְּנוּעַת הַבָּרָד בְּרִדְתוֹ נִלְהָב הָאֵוִיר וְנָתַן קוֹלוֹת, וְחוֹק תְּנוּעָתוֹ הוּא מִפְּנֵי שְׂרָאִיתִי בַּעֲנִין הַדְּבַר שׁ"הִירָא אֶת דְּבַר ה' הַנִּיס", וַאֲשֶׁר לֹא שָׁת לְבוֹ חָטָא "וַיַּעֲזֹב", בְּאִפְּן שֶׁעַם חָטָא הַפְּסִיד, לְכַף אֲנִי מוֹהִיר עֲתָה בְּדִי שֶׁלֹּא יָמוּת הָאָדָם אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה. תוֹרָה כב

(יט) וַעֲתָה שְׁלַח הָעֵז אֶת מִקְנֶךָ. בְּדִי שִׁמְלָטוֹ הַעֲבָדִים אֲשֶׁר עִם הַמִּקְנָה, בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְכַרְכָּה "חֲבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצִלָּם" (אבות ג, יח). תוֹרָה כ (כ"ב) הִירָא אֶת דְּבַר ה' הַנִּים. וְהַשָּׁמַיִם שֶׁאֲמָרְתִּי "שְׁלַח הָעֵז",

כ"י • מתלקחת בתוך הברד • גם בתוך גס: האש והברד מערבין, והברד, מים הוא, ולעשות רצון קונם, עשו שלום ביניהם (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ רשימת "וארא תש"ב", רשימות חוברת כו – מתוך 'לקראת שבת')

"חם" לעצמו ו"קר" לגבי חוץ

ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד

גם בתוך גס, האש והברד מעורבין (ט, כד. ובפרש"י)

יש לענן לאיזה טעם הלכה הקב"ה את המצריים באפן כזה, שהאש והברד יהיו מערבין זה בזה, דבר שאינו רגיל כלל?

ויש לבאר זה בדרך חסידות:

הקלפה דפרעה והמצריים היתה ענין הגאון, כמו שכתוב בהפטרות פרשתנו על פרעה "אשר אמר לי ואורי ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג).

והנה דרך הבעל-גאון הוא שחושב רק על עצמו, ולזולתו

הרי הוא מתנהג בקרירות ובלי רגש.

יכולים היו לחשב, שהטעם להנהיגה זו הוא משום שטבע הבעל-גאון הוא להיות בקרירות לגבי כל דבר, אף האמות היא להפך, שקרירות זו סבתה היא חמימות. דמפיון שמרגיש ואוהב את עצמו מאד ושקוע בזה לגמרי, לכן הרי הוא מתנהג עם חברו בקרירות.

וזהו ענין מפת ברד, שהיתה מזה כנגד מזה, שהקב"ה הלכה את המצריים שהיו בעלי גאון כנ"ל, עם ברד ואש מערבין זה בזה, קרירות וחמימות ביחד.

כה ומחא ברדא בכל ארעא דמצרים ית כל די בחקלא מאנשא ועד בעירא וית כל עסבא דחקלא מחא ברדא וית כל אילן דבחקלא תבר:

כו לחוד בארעא דגשן די תמן בני ישראל לא הוא ברדא:

כו וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ואמר להון חבית זמנא דדא יי זכאה ואנא ועמי חייבין:

כח צלו גדם יי וסגי קדמוהי רוח דלא יהון עלנא קלין דלוט קאלין מן גדם יי וברדא ואשלח יתכון ולא תוספון לאתעקבא:

כט ואמר לה משה במפקי מן קרתא אפרוש ידי בצלו גדם יי קליא יתמנעון וברדא לא יהי עוד בדיל דתדע ארי דיי ארעא:

(כה) ויין הברד בכל ארץ מצרים את כל-אשר בשדה מאדם ועד-בהמה ואת כל-עשב השדה הכה הברד ואת-כל-עץ השדה שבר:

(כו) רק בארץ גשן אשר-שם בני ישראל לא היה ברד:

(כו) וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי הרשעים:

(כח) העתירו אלי-יהוה ורב מהית קלת אלהים וברד ואשלחה אתכם ולא תספון לעמוד:

כ"י • ורב • די לו במה שהוריד כבר.

(כט) ויאמר אליו משה בצאתי את-העיר אפרש את-כפי אליהוה הקלות יחדלון והברד לא יהיה-עוד למען תדע כי ליהוה הארץ:

כ"י • בצאתי את העיר • מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שמות רבה) •

(ל) וְאֵתָהּ וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:

ל וְאֵתָהּ וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵנָא אַרִי עַד כְּעַן לֹא אֲתַכְנַעְתּוֹן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים:

זש"י • טָרָם תִּירָאוֹן • עֲדִין לֹא תִירָאוֹן, וְכֵן כָּל "טָרָם" שֶׁבְּמִקְרָא – עֲדִין לֹא, הוּא. וְאִינוּ לְשׁוֹן קֳדָם. כְּמוֹ: (בראשית ט) "טָרָם יִשְׁכְּבוּ" – עַד לֹא שָׁכְבוּ, (שם ב) "טָרָם יִצְמַח" – עַד לֹא צָמַח, אֲף זֶה כֵּן הוּא: יִדְעֵתִי בִּי עֲדִין אֵינְכֶם יֹרְאִים, וּמִשְׁתַּהֲיָה הַרְוָחָה תַעֲמִדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם.

(לא) וְהַפְשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה בִּי הַשְׁעָרָה אָבִיב וְהַפְשַׁתָּה גִבְעוּל:

לא וְכִתְנָא וּסְעָרִי לְקוֹ אַרִי סְעִרְנָא אֲבִיבִין וְכִתְנָא גִבְעוּלִין:

זש"י • וְהַפְשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה • נִשְׁכְּרָה, לְשׁוֹן: "פָּרַעַה נָכָה", וְכֹאִים, וְכֵן "לֹא נָכוּ". וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שָׁאִין נוֹ"ן בְּמִקּוֹם ה־א לְפָרֶשׁ "נִפְתָּה" כְּמוֹ הַכְּתָה, "נָכוּ" כְּמוֹ הַכּוּ, אֲלֹא הַנוֹ"ן שֶׁרֶשׁ בְּתִיכָה, וְהָרִי הוּא מְגֻזֶּרֶת (אִיּוֹב לג) "וְשֹׁפּוֹ עֲצָמוֹתָיו". בִּי הַשְׁעָרָה אָבִיב • כָּכָר בְּכָרָה וְעוֹמְדָת בְּקִשְׁיָה וְנִשְׁתַּכְּרוּ וְנִפְלוּ, וְכֵן הַפְשַׁתָּה גִבְעוּלָה כָּכָר וְהַקְשָׁה לְעַמֵּד בְּגִבְעוּלִיָּה. הַשְׁעָרָה אָבִיב • עֲמָדָה בְּאִיבָה, לְשׁוֹן (שִׁיר הַשִּׁירִים ו) "בְּאִבִּי הַנִּחַל".

(לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ לֹא נָכוּ בִּי אֲפִילַת הֵנָּה:

לב וְחֲטָאָה וְכִנְתִּיא לֹא לְקוֹ אַרִי אֲפִילְתָּא אֲנִין:

זש"י • בִּי אֲפִילַת הֵנָּה • מְאַחֲרוֹת, וְעֲדִין הָיוּ רְכוּת וְיִכּוּלוֹת לְעַמֵּד בְּפָנֶי קִשְׁיָה. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת כָּל עֹשֶׁב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן", יֵשׁ לְפָרֶשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּעֵשְׂבִים הָעוֹמְדִים בְּקִלְחֵם הָרְאוּיִים לְלִקוֹת

בְּכָרָד. וּמִדְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שֶׁנֶּחֱלֵקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "בִּי אֲפִילַת" – פְּלֹאֵי פְלֹאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ:

(לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מַעַם פְּרַעֲהַ אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפּוֹ אֶל-יְהוָה וַיַּחֲדְלוּ הַקָּלּוֹת וְהַכֹּהֵן וּמִטָּר לֹא-נִתְּןָה אֶרֶצָה:

לג וַנִּפְקֵי מֹשֶׁה מִלְּוֵת פְּרַעֲהַ יֵת קִרְתָּא וּפְרֹשׁ יְדוּהֵי בְּצִלוֹ קֳדָם יְיָ וְאֲתַמְנִיעוּ קְלִיא וּבִרְדָּא וּמִטְרָא דְּדִהוּה נְחִית לֹא מִטָּא עַל אֶרֶצָא:

זש"י • לֹא נִתְּןָה • לֹא הִגִּיעַ, וְאֶף אוֹתָן שֶׁהָיוּ בְּאִוִיר, לֹא הִגִּיעוּ לְאֶרֶץ, וְדוּמָה לוֹ: (דניאל ט) "וְנִתְּנָה עֲלֵינוּ הָאֵלָה וְהַשְׁבוּעָה" דַּעֲזָרָא, וְתִגִּיעַ עֲלֵינוּ. וּמִנַּחֲמָם בֶּן סֵרוּק חִבְרוּ בְּחִלְקָה (יחזקאל כב) "בְּהִתְנוּף כֶּסֶף" לְשׁוֹן יִצִּיקַת מִתְּכַת, וְרוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵינוּ, כְּתַרְגוּמוֹ: "וַיִּצֵּק" (שְׁמוֹת לו) וְאֲתִירָה, "לְצַקָּה" (שְׁמוֹת לח) לְאַתְכָּא, אֲף זֶה: "לֹא נִתְּןָה לְאֶרֶץ" – לֹא הִצַּק אֶרֶצָה.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקו"ש ח"ו ע' 52 וְאִילָנִי, מִשִּׁיחוֹת ש"פ וְאִרְאָה תַשְׁכִּי"ה)

חֲטָאוֹ, אֲשֶׁר מִרְדַּב בְּקוֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלֹא שִׁחֲרַר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. אֲף כַּאֲשֶׁר הוּא אָמַר "חֲטָאֲתִי... וְאֲנִי וְעַמִּי הִרְשָׁעִים" - וְיִדּוּי וְחִרְטָה עַל הָעֵבֶר, גַּם "וְאֲשַׁלְחָה אֶתְכֶם וְלֹא תוֹסִיפוּ לְעַמּוּד" - כְּבִלָּה לְעֵתִיד, בְּטוֹלָה חֲזָרְתּוֹ ז' שְׁנֵי פִירוּשֵׁי רַש"י אֵלוּ, קִשּׁוּרִים גַּם לְעִנּוֹן שֶׁל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, לְעִנּוֹן הַתְּשׁוּבָה - כְּפִי שֶׁהוּא מוֹאָר עַל-פִּי תוֹרַת הַחֲסִידוֹת. מִפֶּת "בְּרִד", כָּכָל הַמּוֹפּוֹת הָאֲחֵרוֹת, הִגִּיעָה אֶל פְּרַעֲהַ עֶקֶב

ספורנו

וּבְרִיד" (פסוק כח), לֹא יִחְדַּל כָּל זֶה עַד שֶׁאֲצֵא מִן הָעִיר. הַקָּלּוֹת יִחְדְּלוּ וְהַכֹּהֵן לֹא יִהְיֶה עוֹד, לְמַעַן תֵּדַע בִּי לֹא הָאֶרֶץ. כָּל זֶה יִהְיֶה יַחֲדוֹ כְּמוֹ רִגְעַה, שֶׁלֹּא כְּמִנְהַג הַטֹּבַע, וְזֶה לְמַעַן תֵּדַע, לֹא בִשְׁבִיל שֶׁאֲחַשֵּׁב וְהִזְק רַב בְּמִצְרַיִם, כְּאִמְרוֹ "וּבִשּׁוּ (כ) עַבְדֶּי פִשְׁתִּים" (ישעיה יט, ט). תוֹרָה לֵב (לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ. בּוֹא וּרְאֵה מָה רַב רִשְׁעָם שֶׁל פְּרַעֲהַ וְעַבְדֵּיו! בִּי אֲף עַל פִּי שֶׁהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ לֹא נָכוּ, וּמֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל, וּרְאֵה פְרַעֲהַ בִּי חֲדַל כָּל הָרַע שֶׁבָּתֶם בַּתְּשׁוּבָה, בִּי אֲמַנְכֶם, תוֹרָה ל (ל) יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירָאוֹן. עֲדִין לֹא תִירָאוֹן. תוֹרָה לֵב (לא) וְהַפְשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה. אֲף עַל פִּי שֶׁהַפְשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה, וְזֶה

בתשובה את הענש - "וַיַּחְדְּלוּ הַקּוֹלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נָתַר אַרְצָה".

אף כאן מתעוררת השאלה: האם תשובתו היתה כה עצומה, שהיה בכוחה לבטל את הענש, את הברד, לחלוטין? כיון שכל עונש הוא תוצאה של החטא עצמו, כנאמר "תִּסְרֹף רֶעֶתְךָ", שהרע עצמו מִסֵּר, לכן, אם החזרה בתשובה מחקה את החטא לחלוטין, הרי היא בטלה את עונש הברד, שהוא תוצאה של החטא - ולפי דעה זו, יש להסביר כפירוש השני של רש"י - "לא הוצק", שמציאותו של המטר התבטלה.

או שאפשר לומר, שלא היה בלח תשובתו של פרעה למחוק ולשמש את החטא לחלוטין, וממילא - גם לא את היסורים הנובעים ממנו. אלא, כיון שבמעשה הוא בכל זאת חזר בתשובה, די היה בכך כדי להסיר את ענש הברד במעשה - את תוצאת החטא בפעל ממש. לפי דעה זו, יש להסביר את הדברים לפי הפירוש הראשון של רש"י - "לא הגיע" - שהתשובה הביאה לידי כך שהענש לא יגיע אליהם, אף הוא נשאר במציאותו.

במה תלוי הספק, אם בכחה של תשובת פרעה לבטל לחלוטין את החטא (ואת הענש), אם לאו?

לגבי יהודים, ברור שתשובתם מחקת את החטא לחלוטין. אף בשעת החטא, מהותו של יהודי היא טוב וקדושה. והוא עובר עברה חס־ושלום רק מפני ש"תקפו יצרו הרע" לפעול להפך מרצונו העצמי באמת. ולכן, מיד בעשותו תשובה, ובהחלטתו שלא לשמוע יותר ליצר הרע, הוא שב למציאותו האמתית, כמשמעות המלה "תשובה".

אמנם, דוקא בתשובה מאהבה "נעקר עונו מתחלתו" - (ותשובה זו משפיעה גם על העבר, למרות שלא יתכן שדבר ישתנה לפני הגורם לשינוי, שהרי ה"סבה" היא לפני התוצאה, כי:

(א) יהודים קשורים לשם ה', היה הנה ויהיה כאחד, ומעשה התשובה מחדש קשר זה, ואז עבר הנה ועתיד - כאחד.

ובדרך הנגלה:

(ב) כלל זה, שפעולה אינה יכולה להשפיע על העבר, אמור דוקא לגבי יצירת דבר חדש. אף כאשר היא רק מגלה מצב קודם, מובן, שפעולה מאוחרת יכולה להשפיע על העבר, כי היא רק מבהירה את המצב של העבר. וכיון שיהודי הוא תמיד טוב וקדוש, ורק בזמן החטא היה הטוב בהעלם, יכולה תשובה מאהבה לבטל את החטא למפרע, כי

באמצעותה מתגלים הטוב והקדושה שיש לפני כן אצל היהודי.

(ג) ידוע לגבי כל יהודי, שבנדיא סופו לעשות תשובה, כנאמר "כי לא ידח ממנו נדח", ולכן קובעת ההלכה ש"לעולם יעסוק אדם (יהיה מי שהיה) בתורה ומצות שלא לשמה, שמוחזק שלא לשמה בא לשמה, בנדיא". ולכן אף בשעת החטא, חל עליו הדין של "כל העומד להתוודע כחתונו דמי", וכדומה, אלא שצריך לישם זאת בפעל כדי לבטל את הרע שלו בפעל).

ואילו "תשובה מיראה" מועילה רק "מפאן ואילך", ואפילו מפאן ואילך עדיו נשאר משהו מהרע שבחטא, כנאמר בגמרא, שבתשובה מיראה - נעשים הדיננות כשגגות. בכל זאת, לפחות לגבי הזמן ש"מפאן ואילך", ולגבי חלק זה של הרע - "דיננות" - שמתבטל על-ידי תשובה, הרי זהו ביטול מוחלט, שרע זה בטל מציאותו. כיון שיהודי אינו קשור לרע בעצם מהותו, ובעברה רק "יצרו הוא שתקפו", לכן גורמת התשובה לקר, שעל-ידי ש"תשש יצרו" מתגלת מהותו, ולכן מתבטל הרע מציאותו.

כיון שהסבה לקר שהתשובה יכולה לבטל את החטא היא מפני שאדם עבר עברה רק משום ש"יצרו הוא שתקפו", ולכן צריכה התשובה להסיר רק מה ש"נדבק" בו - מובן, שלגבי בני נח, שאצלם הרע אינו דבר נוסף להם, בכחה של התשובה רק למנוע את הענש במעשה, אף לא לבטל לחלוטין את הרע שבחטא, ואת מציאות הענש עצמו.

אף זאת לגבי בני נח לאחר מתן-תורה. ואילו בתקופה שלפני מתן-תורה, כאשר עדיו לא התחדש הענין של "ובנו בחרת", יש לומר, שגם התשובה של בני נח - יכולה היתה לבטל לחלוטין את מציאות הרע.

וזהו ההבדל בין שני הפירושים של רש"י:

לפי הפירוש הראשון יוצא, שגם לפני מתן-תורה לא היה בכחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות הרע, ולכן ההסבר הוא "לא הגיע" - המטר לא הגיע לארץ, אף הוא נשאר במציאותו.

ולפי הפירוש השני יוצא, שגם לפני מתן-תורה אכן היה בכחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות הרע, ולכן ההסבר הוא "לא הוצק", שמציאותו של המטר התבטלה.

וכאן, כמו במקומות רבים אחרים, רואים כיצד פירוש רש"י מכיל "ענינים מופלאים": ששני הפירושים על המלים "לא נתן" - שבמבט ראשון נבדלים ביניהם רק לגבי משמעות

שיעור יומי לשבת קודש כ"ו טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת וארא קא

הבטוי "גמירי" (כגון "גמירי, מעלין בקדש ולא מורידין"), עד אשר באמצעותם מתברר ענין משמעותי לגבי אפן התשובה של בני נח לפני מתן-תורה.

מלולית - הם שני הסברים שונים במהותם לגבי האפן שבו המטר לא ירד, ולכן מצטט רש"י ב"דבור-המתחיל" ובפרושו גם את המלה "לא נתן".
ויותר מקף: פירושים אלו קשורים להלכות שבהן מופיע

לד ויחזק לב פרעה ארי אתמנע מטרא ובירא וקלזא ואוסף למחטי ונקרה ללבה הוא ועבדוהי:

(לד) ויחזק לב פרעה פירחל המטר והברד והקלח ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו:

לה ואמקף לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל כמא די מליל יי בידא דמשא: פ פ פ

(לה) ויחזק לב פרעה ולא שלח את-בני ישראל באשר דבר יהוה ביד-משה: פפפ

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפא - רפד

ספורנו

לבו נגד טבעו, אבל היה מספק אם יוכל לסבל, התחזק לבו באותו האפן אשר "דבר ה' ביד משה", ושם בלבו שלא יוסיף עוד להכותו.

שלא יניחם להלך ברצונו, "ולא ביד חזקה", וארצה שלא יעשה זה מיראת ידי החזקה, שלא יוכל לסבלה. וכן עשה בזה המקום, כי אחר שהוסיף לחטא במזיד, והכביר הוא עצמו את

(לה) ויחזק לב פרעה. לא מעצמו, אבל "באשר דבר ה' ביד משה" (סיפא של פסוקנו), קדם שצטרף את אהרן עמו, שאמר לו "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך" (לעיל ג, יט),

אגרות קודש

[כסלו תשכ"א?]

בתקופתנו, כו"כ מאלו שבחרו בחיים, בדרך תורתנו תו"ח, יש להם בלבולים ומניעות מבני משפחתם שרוצים שיחזרו מבחירתם זו.

והדרך היותר מתאימה וקרובה יותר לשלום: (1) לא להכנס כלל לשקו"ט וטענות ולהמנע ממחלוקת בזה. לכתוב רק ע"ד עניני משפחה וכיו"ב - [לאחרי שמודיעים פ"א שבחרו בהחלט בדרך התורה. והרי כבר הודיע זה]. (2) לא להתבלבל מהלזולים וכיו"ב שבמכ' (שכנ"ל כו"כ מסוגו מקבלים מכ' כאלו). ובפרט שידוע שזהו בא בתקוה - אולי עייז יכריחוהו לסור מדרך התומ"צ. (3) ללמוד בהתמדה ושקידה. והרי הצלחתו בזה - תהי' המענה היותר טובה להטענות שכותבים לו. וסו"ס יתקבל זה גם אצל הטוענים.

בנוגע לפסח - יתבונן כשיתקרב הזמן הזה.

בנוגע לזקן ופאות - יקבע הסגנון אם ואיך להודיע - לאחר שיקבל המענות על כל מכ' שלו ויענה עליהם וכי'.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג	יום רביעי - כ"ג טבת מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א טבת מפרק קד עד סוף פרק קה	יום חמישי - כ"ד טבת מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב טבת מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שישי - כ"ה טבת פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו טבת פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהלים וכן היו אומרים גם את התהלים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדרת... עד עמ' 38, כולן:]

ליקוטי אמרים

והנה מדרת אהבה זו

האמורה בכינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל וכבד נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדרת אמת היא מדרתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריש מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריש תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדרת אמת שלה ומדרת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן

1 והנה מדרת אהבה זו, האמורה בכינונים, בשעת התפלה
2 על-ידי התגברות - הזמנית של, הנפש האלהית כו', - על
3 הנפש הבהמית, הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת
4 לאמתו - אין פחינת אהבה זו - ב"בינונים", נקראת בשם
5 "עבודת אמת" כלל,
6 מאחר שחולפת ועוברת
7 אחר התפלה, וכתוב:
8 "שפת אמת תכון לעד,
9 ועד ארגיעה לשון
10 שקר". - התואר "אמת"
11 חל רק על דבר שיש בו
12 קיום תמידי, ואילו
13 כשקיומו של הדבר הוא
14 זמני בלבד - אין זו
15 מציאות אמיתית. כך גם
16 בענינו, מאחר שה"בינוני"
17 מרגיש וחש באהבה זו
18 בשעת תפלתו בלבד,
19 ואחרי התפלה אין אהבה
20 זו בהתגלות בלבו - הרי
21 שעבודתו של ה"בינוני"
22 אינה במדרת האמת
23 האמיתית של "צדיקים";
24 ואף-על-פי-כך, לגבי
25 מדרגת הבינונים -
26 נקראת "עבודת תמה"
27 באמת לאמתו שלהם, -
28 של ה"בינונים", איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים,
29 - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות ב"בינונים". והריני קורא
30 באהבתם שבתפלתם גם-כן - "שפת אמת תכון לעד", -
31 אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית ותמידית למרות שהיא
32 באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד. שכן, הואיל ונכתב
33 נפשם האלהית לחזר ולעורר פחינת אהבה זו לעולם, -
34 מחוץ, בהתגברותה - של הנפש האלקית, בשעת התפלה
35 מדי יום ביום, על-ידי הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה
36 ומדרגתה. - שכן, נפש שהיא במדרגה עליונה יותר, אינה
37 זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת,
38 ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על
39 כל פנים - לאחר הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו,
40 בשעת תפלתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא תמידית גם
41 אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית-פעילה, או
42 באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו
43 לביטוי גלוי (וכאמור לעיל) - להתפלל כל היום כולו,
44 ה"בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות בכוון, האהבה והמדרגה של

תפלה, במשך כל היום). ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה: 45
"בפועל או בכח באופן שיכול להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל 46
להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד 47
יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אינה נחשבת עבודה זו 48
ל"אמת", ואילו לגבי 49
"בינונים" אכן נחשבת 50
אותה עבודה ל"אמת"? 51
לכאורה: אם זו "אמת" - 52
עליה להיות כך בכל 53
המדרגות! - הדברים 54
יוסברו להלן ב"תניא", 55
שמדרת ה"אמת" קיימת 56
בכל מדרגה, היא מבטאת 57
את מהותה העצמית של 58
כל מדרגה, וממילא 59
ה"אמת" היא בהתאם 60
לאותה מדרגה. כך הדבר 61
בכל המדרגות של 62
העולמות למעלה, 63
מהעליונה ביותר עד 64
לתחתונה ביותר. ומאחר 65
שאין 66
התחתונות יותר כל ערך, 67
וכאילו אינן קיימות, לגבי 68
המדרגות העליונות - 69
כיצד, איפוא, יכולות אותן 70
מדרגות 71
להיקרא "אמת" בהשוואה למדרגות העליונות? - אך ההסבר 72
הוא: כל מדרגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה. 73
כי הנה, מדרת אמת היא מדרתו של יעקב, - כמו שכתוב: 74
"תתן אמת ליעקב", הנקרא: "ברית התיכון המבריש מן 75
הקצה אל הקצה" - כלומר ברוחניות: מרום המעלות 76
ומדרגות עד סוף כל דרגין, - עד סוף כל המדרגות, ובכל 77
מעלה ומדרגה מבריש תוך נקודה האמצעית, - של אותה 78
מדרגה, שהיא נקודת ובחינת מדרת אמת שלה. - והוכחה 79
שכל מדרגה יש לה, מדרת האמת שלה: ומדרת אמת היא 80
"נחלה בלי מצרים", ואין לה שיעור למעלה עד רום 81
המעלות, וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי 82
מעלות ומדרגות שלמעלה מהן - ולמרות זאת, שהמדרגות 83
שלמטה הן כאין לגבי המדרגות שלמעלה - קיימת גם בהן 84
מדרת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדרגות - הרי 85
שכל מדרגה ומדרת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור 86
למה שנאמר כאן, שהמדרגה התחתונה היא "כאין" לגבי 87
המדרגה העליונה: [כידוע ליודעין, - תורת הקבלה, 88

ולחבדיל - בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו')
 סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישרור בין החיות, כי
 הטבע שלהן - ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה
 השניה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישירור או
 השלום בין אלה שהם
 עיקרה ותכליתה של
 הבריאה - האדם,
 ובמיוחד בין אלה
 שנקראים "אדם אתם" -
 אתם קרויים אדם, בני
 ישראל הנקראים "אדם".
 הרי עלידי השלום שישירור בבני ישראל בין הנפש האלקית
 לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "זאת רוח הטומאה
 אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה,
 שגם בהם ישירור השלום. עד שגם החיות תחיינה בשלום אחת
 עם השניה.

ליקוטי אמרים

[כידוע לי"ח שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות
 הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן
 וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

שְׁבַחֲנִית רֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מִדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן לְמַטָּה
 מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרִגְלֵי מִדְּרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֵן, וְכַמֵּאמֹר
 רַז"ל: "רִגְלֵי הַחַיּוֹת כִּנְגַד כּוֹלֵן": - הרי, שמדת האמת,
 נמדדת בכל מדריגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות.
 מובן, אם כך, שעבודת
 ה"בינונים" היא עבודה
 אמיתית, בהתאם
 למדריגה שלהם, אף
 שלגבי
 ה"צדיקים" אין היא
 נקראת "עבודת אמת".
 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר-
 הטוב והיצר-הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק רבינו
 (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי
 הנביא בקשר לימות המשיח "גור זאב עם כבש": דיעה אחת
 (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם,

יום שני כ"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין
 בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". וא"כ
 מובן, שהמיאוס ברע הוא לא ה"מבחן" של ה"בינוני", שהיא
 מדריגתו התמידית, אלא - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע
 ועשה טוב", דהיינו
 בפעל ממש, כמעשה
 דבור ומחשבה, - ה"סור
 מרע ועשה טוב" מתבטא
 ב"בינוני" בפועל ממש,
 בצורה פרקטית: שלא
 לחשוב, שלא לדבר ושלא
 לעשות מה שאסור,
 ולעומת זאת לחשוב,
 לדבר ולעשות מה שצויה
 הקב"ה, שפיהם -
 במעשה, דיבור ומחשבה,
 שלא כמו בדברים
 המסורים ללב, הפחית
 והיכלות והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב
 גם מה שהוא נגד תאוות לבו והפכה ממש כי גם בשעה
 שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית בהיתר או
 באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיר דעתו ממנה לגמרי
 באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת
 והיכלות והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב
 גם מה שהוא נגד תאוות לבו והפכה ממש, כי גם בשעה
 שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית בהיתר - לדבר
 מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא
 את תאוותו, או באיסור חס"ו שלום - יכול להתגבר - על
 התאוה, ולהסיר דעתו ממה לגמרי, - כיצד ביכולתו לעשות
 זאת? - באמרו ללבו: - עלידי שהוא מסביר ומוכיח לעצמו:
 אינני רוצה להיות רשע אפילו שעה אחת, - כלומר, אינני

פרק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על
 יהודי הנוהג שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור;
 כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו
 הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניני העולם הזה,
 אך אין תאוה זו באה לידי
 ביטוי באחד משלושת
 הלבושים האמורים. הנפש
 האלקית - ב"עזרת הקב"ה -
 אינה נותנת ל"רע" להתפשט
 בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק
 הבא: והנה, מדת הבינוני
 היא מדת כל אדם, -
 מותאמת לכל אדם,
 ואחריה כל אדם ימשך,
 - כל מי שעדיין לא הגיע
 למדריגה זו, עליו
 להשתדל, עלידי עבודה
 ויגיעה, להגיע למדת
 ה"בינוני" - שרק לא יחשוב שזוהו למעלה מכוחותיו, שכל אדם
 יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה. - יש ביכולתו תמיד
 להגיע לדרגת ה"בינוני", כי הבינוני אינו מואם ברע, - עד
 כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, שזהו -
 המיאוס ב"רע", דבר המסור ללב, - כפי שכבר למדנו, אין
 ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע;
 ולא כל העתים שוות, - לפעמים, כשלבו פתוח, כמו בשעת
 התפלה, כשלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול

47 כפי שיסביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא
48 נפרד חלילה, בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים"
49 היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה – לא
50 היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו
51 לחשוב, שאין הוא נפרד
52 מהקב"ה גם בשעה שהוא
53 חוטא. מדוע אין הוא
54 מקיים מצוות, למרות
55 שאהבתו להקב"ה
56 מכתובה לו שעליו
57 לקיימן? – הרי זה מפני:
58 וְגַם שׁוֹכֵחַ אֶהְבֵּתוֹ לַה' וְ
59 הַמִּסְתַּתֵּר בְּלִפְנֵי, – ולכן
60 אין הוא מקיים מצוות.
61 אילו היתה אהבתו לה'
62 בהכרתו המלאה, היה
63 עושה ככל אשר ביכלתו,
64 כדי להתאחד, באמצעותו,
65 עם הקב"ה. כל האמור
66 הוא ביחס ל"קל שבקלים",
67 ואילו אותו יהודי ממשיך
68 בחשבון נפשו: אֲכַל אֲנִי
69 אֲנִי רֹצֵחַ לַהּ וְ
70 שׁוֹמֵחַ בְּמוֹתוֹ לְכַפֵּר
71 הָאֱמֶת. – וה"אמת" היא הרי, שעל-ידי עבירה אכן נעשה
72 האדם נפרד מהקב"ה, והרי ה"אמת" היא שקיימת ביהודי
73 "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות – ומשום
74 כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור
75 מתייחס לזהירות ממשיה, שלא להיכשל במחשבה, דיבור
76 ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על
77 יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם
78 ב"עשה טוב" – להשתדל לקיים מצוות – וכך ביכלתו להגיע
79 למדרגת "בינוני".
80 מִה־שֵׁאִין בֶּן בְּדָרַי הַמְסוּר לֵב, דְּהֵינּוּ שֵׁיחַ הָרַע –
81 תאוות ותענוגות גשמיים, מֵאוֹם מִמֶּשׁ בְּלִב וְשִׁנְאוֹ בְּתַבְלִית
82 שְׂנְאָה, – כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או אֶפְלוּ שְׁלֹא
83 בְּתַבְלִית שְׂנְאָה – כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", הִנֵּה זֶה
84 אִי אֶפְשָׁר שֵׁיחָהּ בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ אֶלָּא עַל־יְדֵי גִדּוּל וְתַקְפָּה
85 הָאֶהְבָּה לַה', בְּבַחֲנֵית "אֶהְבָּה בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְעַנֵּג עַל ה'
86 מֵעֵין עוֹלָם תָּמָד, – שכן, בעולם-הבא, "נהנין – הנשמות –
87 מזיו השכינה", הן נהנות ומתענוגות מאלקות. אהבה זו
88 להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות – יוצרת שנאה ל"רע",
89 לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים
90 הקודמים. וְעַל זֶה – על עבודה זו של "אהבה בתענוגים",
91 אָמְרוּ רַז"ל: "עוֹלָמְךָ תִּרְאֶה בְּחֵידָה בּוֹ"; – מי שהגיע
92 לעבודה זו, "יראה" בחייו חלק מהעולם-הבא, ואין בל אדם

1 רוצה למלא אחרי תאוותיו ולעשות את האסור, ולהיקרא משום
2 כך "רשע". מדוע אין אני רוצה בכך? – כִּי אֲנִי רֹצֵחַ לַהּ וְ
3 מְבַדֵּל וְנִפְרָד חֶסֶד וְשֵׁלוֹם מִה' אֶחָד בְּשׁוֹם אֶפֶן, בְּדַבְתִּיבִי:
4 "עוֹנֹתֵיכֶם מְבַדִּילִים וְגו'", – בין יהודי לבין הקב"ה. הרי,
5 שעל-ידי עבירה, נעשה
6 היהודי נפרד ומובדל מה'.
7 ועל-ידי התעמקותו
8 בדברים אלה, ובואו
9 להכירה, שאין הוא רוצה
10 להיות "רשע", מפני שאינו
11 רוצה להיות נפרד חלילה
12 מהקב"ה – יש בכוחו, גם
13 כשהלב מתאווה לתאוה,
14 להיות "סור מרע"
15 ולהימנע מעשיית עבירה
16 בפועל. ואילו, כדי שיהא
17 זוהר ב"עשה טוב", לעשות
18 את מה שצריך לעשות,
19 עליו להתבונן: רַק אֲנִי
20 רֹצֵחַ לְדַבְקָה בּוֹ –
21 בהקב"ה, נִפְשִׁי רוֹחִי
22 וְנִשְׁמָתִי, בְּהַתְלַבֵּשׁ
23 בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי יְהִיבָה,
24 – כלומר, כפי שה"תניא"
25 אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן
26 רצונו וחכמתו שהם דבר אחד עם הקב"ה בעצמו – ולכן הם
27 נקראים "שלשה לבושי יתברך", שֶׁהֵם: מַעֲשֵׂה דִבּוּר
28 וּמַחְשָׁבָה, בְּחֵי וְתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו, – ומדיכן נובע רצוני זה,
29 לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם הקב"ה? – הרי זה:
30 מֵאֶהְבָּה מִסְתַּתֵּר שְׂבֻלִי לַה', – ולמרות שאין אני חש באותה
31 אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי, כְּמוֹ בְּלִב בְּלִילֹת
32 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ "אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ", – שכן, לכל יהודי אהבה
33 מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש בה בצורה גלויה.
34 ואֶפְלוּ קַל שְׂבֻלִים יְבֹול לְמִסַּר נִפְשׁוֹ עַל קִדְשֵׁי הַשֵּׁם, –
35 באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי שיוסבר
36 בפרקים הבאים, מאהבתו המסותרת להקב"ה, המתעוררת
37 ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנתק אותו
38 מהקב"ה, הריהו מוסר נפשו כדי שלא להיעשות נפרד חלילה
39 מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים" ישנה בו אותה אהבה
40 מסותרת אל הקב"ה, וְלֹא נִפְלֵ אֲנִי מִמֶּנּוּ בְּרִדָּא, – מאותו
41 "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה: אם אכן קיימת בו
42 אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? – אֶלָּא שְׂנֵכְנֵם בּוֹ
43 רוּחַ שְׁטוּת, – כמו שאומרים חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר
44 עבירה אלא-אם-כן נכנסה בו רוח שטות", וְנִדְמָה לוֹ שְׂבַעֲבִירָה
45 זו עוֹדֵנוּ בְּיְהִירוֹתָיו – שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו",
46 ואין נִשְׁמָתוֹ מְבַדֵּל מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, – ואילו האמת היא,

22 להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק
23 או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של
24 האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה
25 ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור – הדבר מוסבר, כי לא כל
26 אדם זוכה למדריגת
27 "צדיק" והיא מתנה
28 מלמעלה, וזו היתה
29 טענתו של איוב "בראת
30 צדיקים", שהקב"ה ברא
31 נשמות שיהיה בידן לזכות
32 לאותה מדריגה נעלה של
33 "צדיק", וכך אומר רבנו
34 הזקן: וְלָכֵן אָמַר אִיּוֹב:
35 "בָּרָאתָ צַדִּיקִים כֹּו"; - נשמות כאלו שיוכלו לזכות
36 למדריגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את)
37 הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" – יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק
38 כ"ז. וְכִדְאִיתָא בְּתִקּוּנֵיהֶם, - ב"תיקוני זהר", שִׁישׁ בְּנִשְׁמוֹת
39 יִשְׂרָאֵל כְּמָה מִינֵי מַדְרָגוֹת וּבְחִינּוֹת: חֲסִידִים, גִּבּוֹרִים
40 הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יָצָרָם, מְאִירֵי תוֹרָה, - "בעלי תורה", נְבִיאִים
41 כֹּו, צַדִּיקִים כֹּו, עֲנֵן שָׁם: - הרי שמבחינת הנשמות עצמן
42 ישנן כאלו שהן במדריגת "צדיקים".

1 זֹכֶה לָזֶה, כִּי זֶהוּ - מדריגת אהבה כזו בעבודת ה', היא פְּעִין
2 קְבוֹל שְׂכָר, - ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו
3 מלמעלה. וְכִדְבָרְתִּיב: "עֲבֹדֶת מִתְנָה אֶתְּן אֶת כְּהֻנָּתְכֶם
4 וְגו'", - אעשה את כהונתכם כמתנת-שכר לכם. במובן רוחני
5 מוכתרת מדריגת "אהבה
6 בתענוגים" (בכל מי
7 שנמצא באותה דרגה, לא
8 רק כהנים) בתואר
9 "כהונה". ועל כך אומר
10 הכתוב, שעבודת
11 ה"כהונה" היא מתנה
12 מלמעלה, כְּמֹו שְׁתַּבָּאָר
13 בְּמִקּוֹם אַחֵר. - הרי,
14 שמדריגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע",
15 הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה – אי
16 אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדריגת
17 ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ
18 רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב
19 להקב"ה): "ריבונו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" –
20 שאל על כך רבנו הזקן בפרק א': "הא צדיק ורשע לא קאמר?"
21 – כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד

יום שלישי כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

60 שְׁנִית "אַל תְּהִי רָשָׁע" עַל-כָּל-פְּנִים, - על-כל-פנים שלא
61 יהיה רשע. כלומר, גם כשלא תזכה למדריגת "צדיק", אבל
62 לפחות אל תהיה "רשע",
63 כִּי-אם – "בינוני". שְׁפֹזָה -
64 שלא יהיה "רשע", מְשַׁפֵּט
65 הַבְּחִירָה וְהַרְשׁוֹת נְתוּנָה
66 לְכָל אָדָם לְמַשֵּׁל בְּרוּחַ
67 תְּאוֹתוֹ שֶׁבִּלְבּוֹ וְלִכְבוֹשׁ
68 יָצָרוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה רָשָׁע
69 אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת כָּל
70 יָמָיו, בֵּין בְּבַחֲנִית "סור
71 מֶרַע" - שלא לעבור על
72 מצוות-לא-תעשה, בֵּין
73 בְּבַחֲנִית "עֲשֵׂה טוֹב", -
74 לקיים מצוות-עשה, וְ"אֵין
75 טוֹב אֲלָא תוֹרָה", - כמאמר חכמינו ז"ל: "אין טוב אלא
76 תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זהיר ב"עשה

43 וְבוֹזֵה יוֹבֵן כָּפַל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה: - בכך יוסבר כפל לשון
44 השבועה, שהוזכר בפרק א'. במאמר הגמרא, משיבין את
45 האדם: "תְּהִי צַדִּיק, וְאַל
46 תְּהִי רָשָׁע"; דְּלִכְאוּרָה
47 תְּמוּנָה, כִּי מֵאַחֵר
48 שֶׁמְשַׁבְּעִים אוֹתוֹ "תְּהִי
49 צַדִּיק", - ודאי הדבר
50 שלא יהיה רשע, ואם כך
51 לְמָה צַדִּיקִים לְהַשְׁבִּיעוּ
52 עוֹד שְׁלֹא יִהְיֶה רָשָׁע?
53 אֲלָא מִשּׁוּם שְׁאֵין כָּל
54 אָדָם זֹכֶה לְהִיטֵב צַדִּיק,
55 וְאֵין לְאָדָם מְשַׁפֵּט
56 הַבְּחִירָה כֹּה כָּל כֹּה,
57 לְהַתְעַנֵּג עַל ה' בְּאַמָּת,
58 וְיִשְׁתַּיְהִי הָרַע מֵאִם מְשַׁפֵּט בְּאַמָּת, - הרי, שלא לכל אחד ישנה
59 הבחירה המלאה והאפשרות להיות "צדיק" – וְלָכֵן מְשַׁבְּעִים

ליקוטי אמרים

וְבוֹזֵה יוֹבֵן כָּפַל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי
רָשָׁע דְּלִכְאוּרָה תְּמוּנָה כִּי מֵאַחֵר שֶׁמְשַׁבְּעִים
אוֹתוֹ תְּהִי צַדִּיק לְמָה צַדִּיקִים לְהַשְׁבִּיעוּ עוֹד שְׁלֹא יִהְיֶה
רָשָׁע. אֲלָא מִשּׁוּם שְׁאֵין כָּל אָדָם זֹכֶה לְהִיטֵב צַדִּיק
וְאֵין לְאָדָם מְשַׁפֵּט הַבְּחִירָה כֹּה כָּל כֹּה לְהַתְעַנֵּג עַל ה'
בְּאַמָּת וְיִשְׁתַּיְהִי הָרַע מֵאִם מְשַׁפֵּט בְּאַמָּת וְיִשְׁתַּיְהִי הָרַע
שְׁנִית אֵל תְּהִי רָשָׁע עַכ"פ שְׁבוּעָה מְשַׁפֵּט הַבְּחִירָה
וְהַרְשׁוֹת נְתוּנָה לְכָל אָדָם לְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תְּאוֹתוֹ שֶׁבִּלְבּוֹ
וְלִכְבוֹשׁ יָצָרוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה רָשָׁע אֲפִי שְׁעָה אַחַת כָּל יָמָיו
בֵּין בְּבַחֲנִי סור מֶרַע בֵּין בְּבַחֲנִי וְעֲשֵׂה טוֹב וְאֵין טוֹב אֲלָא

5. במדבר יח, ז. תְּקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה א, ב. 7. כך נראים לכאורה פירושים של דברים. אבל כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר על כך.
"צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים המנויים כאן
נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין
הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם
שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מאירי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא כאותו קו. 8. אבות
ז, ג. ברכות ה, א.

בְּדַמְיוֹנוֹת - שידמה לו שהוא אכן באמת שונא את ה"רע" 46
ומתענג מאלקות - ומ"דמיונות" יש הרי מאד להיזהר ולהישמר 47
בעבודת ה'. אֶתְעַלְפִּיכֶן הוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלֹו, לְקַנֵּם אֶת 48
הַשְּׂבֻעָה שְׂמֻשְׁבִּיעִים "תְּהִי צִדִּיק", וְה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו. 49
- אם לתת לו במתנה את 50
מדריגת ה"צדיק", או לא. 51
וְעוֹד, - דבר נוסף שהוא 52
יכול להגיע אליו על-ידי 53
שיתרגל בעבודותיו של 54
"צדיק", למאוס ב"רע" 55
ולהתענג באלקות: 56
שְׁהַרְגֵל עַל כָּל דָּבָר - 57
שְׁלֹו, וְנַעֲשֶׂה טַבֵּעַ 58
שֵׁנִי, וּכְשִׁירְגִיל לְמֵאֵם 59
אֶת הָרַע - יִהְיֶה נִמְאָם 60
קֶצֶת בְּאֵמֶת, - שבמשך 61
הזמן אכן יתחיל לשנוא 62
את ה"רע", וּכְשִׁירְגִיל - 63
את עצמו, לְשַׁמֵּחַ נַפְשׁוֹ 64
בְּה' עַל-יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת 65
בְּגִדְלַת ה' - הָרִי 66
בְּאֵתְרוֹתָא דְלִתְתָא 67
אֶתְעוֹרָתָא דְלַעֲלָא, - 68
על-ידי התעוררות האדם 69
למטה, נוצרת התעוררות 70
למעלה, וְכָלִי הָאִי 71
וְאוֹלִי - אחרי כל זאת, יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ מְמָרוֹם, וְיִזְכֶּה 72
לְבָחִיתָ רוּחַ מְשֻׁרָשׁ אִיזָה צִדִּיק שֶׁתִּתְעַבֵּר בּוֹ, - באופן של 73
עֵיבוֹר¹⁰. כפי שמואס ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של 74
גלגול¹⁰, שנשמה מגולגלת בגוף או בדבר אחר, כך ישנו הענין של 75
של "עיבור", שנשמתו של "צדיק" מתעברת בנשמתו של 76
"בינוני", וזאת כדי שד"בינוני" יוכל לעבוד את השי"ת לפי 77
מדריגתו של "צדיק". וזהו - לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה אֱמֶתִית, 78
בְּדִבְתֵּיכֶם: "שִׂמְחוּ צִדִּיקִים בְּה'", - בכך גם מודגש שבשעה 79
שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק עליון" עם 80
נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" - מתבצע אז 81
"שמוחו צדיקים" - לשון רבים - בה", וְתִתְקַנֵּם בּוֹ בְּאֵמֶת 82
הַשְּׂבֻעָה שְׂמֻשְׁבִּיעִים: "תְּהִי צִדִּיק": - לא זו בלבד, שיקיים 83
את השבועה על-ידי השתדלות להיות "צדיק", אלא שהוא יביא 84
אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדריגת 85
"צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק". בהקשר למה 86
שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים" המתגברים 87
על היצר הרע, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את יצרו הרע - 88
כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל-שם-טוב, שהרבי 89
מודה¹¹ צ נשמתו-עדן מליובאוויטש, הביא באחת משיחותיו: על 90

1 טוב" - זה כולל גם תורה, דְּהֵינּוּ תִלְמוּד תּוֹרָה שְׂכַנְגָד בְּלָן. -
2 שיהיה זהיר אף מלעבור על מצות-עשה כזו, שקשה להישמר
3 מכך, כעונן ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר
4 לו להישמר גם מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית,
5 שלא יהיה "רשע". שכן,
6 גם באם אין לו הזכות
7 והאפשרות להגיע
8 למדריגת "צדיק", אבל יש
9 לו לפחות האפשרות שלא
10 להיות "רשע". ודבר זה
11 תלוי בו עצמו ובבחירתו.
12 ברם, למרות שיתכן
13 הדבר, שאף פעם לא יוכל
14 אותו יהודי להגיע
15 למדריגת "צדיק" - אומר
16 רבנו הזקן להלן, שגם
17 יהודי כזה צריך להתאמץ
18 ולעסוק באותן עבודות
19 המותאמות למדריגת
20 "צדיק" - כמו: להשתדל
21 להתרגל למאוס בתאוות
22 ובתענוגים גשמיים,
23 ולעומת זאת - להשתדל
24 לעורר בלבו אהבה של
25 תענוג להקב"ה, על-ידי
26 התבוננות עמוקה בגדולת
27 השי"ת - וכך להשתדל לקיים (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם
28 להביא את הדבר למעשה בפועל) את השבועה שמשביעים
29 אותו "תְּהִי צִדִּיק". וכך אומר רבנו הזקן: אֵל, אֶתְעַלְפִּיכֶן -
30 למרות, שכפי האמור, לא כל אדם יכול להיות "מואס ברע"
31 ובעל "אהבה בתענוגים" - שהיא מדריגתו של ה"צדיק", ואילו
32 כאן הרי מדובר ב"בינוני", צִדִּיק לְקַבֵּעַ לוֹ עֵתִים נִסְכֵּן לְשִׁית
33 עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְהִיטֵל מוֹאֵם פָּרַע, - לעורר רגש של מיאוס
34 ותיעוב לתאוות ולתענוגים גשמיים. בְּגוֹן פְּעֻצַת חֲכָמִינוּ וְלִי:
35 - כיצד למאוס בתאוות נשים, על-ידי שיסביר לעצמו: "אִשָּׁה
36 חֶמֶת מְלָאָה צוֹאָה כו'", וְכֵהָא נִנְאָ - וכדומה. ולמאוס
37 בתאוות האכילה, על-ידי התבוננותו: וְכֵן כָּל מִינֵי מִטְעָמִים
38 וּמַעֲרִינִים נַעֲשִׂים כִּי: חֶמֶת מְלָאָה כו', וְכֵן כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם
39 הֵיחָךְ, הַחֶכֶם רוֹאֶה הַנּוֹלָד מִהֵן, שְׂסוּפֵן לְרַקֵּב וְלִהְיוֹת רִמָּה
40 וְאִשָּׁפָה. - על-ידי התבוננותו בדברים אלה, יתרגל לשנוא
41 תאוות ותענוגים גשמיים, וְהַחֲפָז, - עליו להשתדל להתרגל,
42 לְהַתְעַנֵּג וְלִשְׁמַח בְּה', עַל-יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת בְּגִדְלַת אִיזְסוֹף
43 בְּרוּךְ-הוּא כְּפִי וְכָלְתּוֹ. - להשיג גדולתו של הקב"ה היוצרת
44 בו תענוג באלקות, אֵל שִׁיּוּדַע בְּנַפְשׁוֹ שְׁלֵא יִגִּיעַ לְמַדְרָגָה זו
45 בְּאֵמֶת לְאֵמֶת - לשנוא את ה"רע" ולהתענג באלקות, בְּרִיאָם

9. שבת קנב, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב.

ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים
לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח –
נזכיר בזה אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו-עדן
מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו-עדן:
בדברו פעם על חוסר כל יחס והשוואה של דברים גשמיים לגבי
ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: – אדם שיהיו לו במשך
שבעים שנה, בני חיי ומוזני ריחיו עם ארמונות והיכלות, אין
לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר תורה.

המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" – אמר הבעל-שם-טוב:
"השובר" את יצרו – לא נאמר, כי בשבירתו של היצירה-הרע
אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצירה-הרע,
כלומר, להשתמש בכוחותיו ובמעלותיו של היצירה-הרע,
בענינים של קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" –
הנפש הבהמית הנקראת "שור" יש בה תוקף וחוזק – ויש
להשתמש בכוח וחוזק זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש
את יצרו" – גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של היצירה-הרע
ומשתמש בהם לקדושה.

יום רביעי כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובזה... עד עמ' כא, מרגילותו.

"עובד אלהים" ל"צדיק" הוא, ש"עובד" הוא לשון הוה, –
הוא עובד עכשיו את הקב"ה, שהוא באמצע העבודה, שהיא
המלחמה עם היצר הרע, להתגבר עליו ולגרשו מה"עיר
קטנה", – מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליה,
נאבקים היצירה-הטוב
והיצירה-הרע, שלא
יתלבש באברי הגוף, –
שיצירה-הרע לא יתלבש
באברי הגוף, כלומר, שלא
יעשה, שלא ידבר ושלא
יחשוב משהו רע.
"עבודה" זו מבוססת על
המאבק של הנפש
האלקית והיצירה-טוב
ביצירה-הרע, שהוא באמת
עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני.
אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם
או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד
וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשוהו
וילך לו ולבו חלל בקרבו. ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות
ללחום תמיד ביצירה-הרע. שכן, בו עלול היצירה-הרע לעורר
תאוה לתענוגי העולם-הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצירה-הרע
ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור
ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" – "עובד אלקים" –
הוא עסוק עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת
בעיצומו של המאבק ביצירה-הרע. אבל הצדיק נקרא "עבד ה'"
– "עבד" ולא "עובד", בשם התואר, – המציין את האדם עצמו.
"עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו – הוא
נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: כמו שם חכם
או מלך, שכבר נעשה חכם או מלך, כך זה – ה"צדיק"
שנקרא "עבד ה'", כבר עבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה
עם הרע, עד כי ויגרשוהו וילך לו, ולבו חלל בקרבו. –
מקומו של היצירה-הרע בלבו – ריק, אחרי שפינה את ה"רע"
משם, ולכן הוא נקרא בשם התואר "עבד ה'", כי הוא סיים כבר
את המלחמה ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדרגה
כמו "צדיק": "עובד אלקים" הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך

19 פרק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
20 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצירה-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
21 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
22 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני"
23 לוחמת ב"רע" של הנפש
24 הבהמית, ואינה נותנת ל"רע"
25 להתפשט, ולתאוה להתממש,
26 במחשבה, דיבור או במעשה.
27 וכן – במה שלמדנו על
28 ההבדל שבין "צדיק"
29 ל"בינוני", יובן מה
30 שכתוב: "ושבתם
31 וראיתם בין צדיק
32 לרשע, בין עבד אלקים
33 לאשר לא עבדו", –
34 הגמרא² שואלת על פסוק
35 זה: היינו "צדיק" היינו
36 "עובד אלקים", היינו

37 "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ו"עובד אלקים" הם
38 דבר אחד, וכן "רשע" ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומזה
39 כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק"
40 ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"? והגמרא
41 מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרומיהו צדיק גמורי
42 ניהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה
43 פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין
44 הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא
45 עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו
46 "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים
47 ואחד. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו
48 רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו צדיק, היינו עובד
49 אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף
50 שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם,
51 לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" – יובן גם
52 ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן: שההפרש בין

47 לְהִשְׁמֵר שְׂלֵא לְעֵבֵר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, - כך, שמחמת
48 פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר על-ידי הקב"ה.
49 ואילו הוא אינו צריך להודק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן
50 בגדלות ה' כדי לעורר וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ, - וכתוצאה מאהבה

51 זו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוּם
52 הַמִּצְוֹת, וְתִלְמוּד תּוֹרָה
53 כְּנֶגֶד בְּלֹן, - ועל-ידי
54 לימוד תורה שהוא כנגד
55 כולן, אין הוא צריך
56 להתייגע במיוחד כדי
57 לעורר בלבו אהבה גלויה
58 אל הקב"ה. אֵלֶּא דִּי לֹא -
59 כדי להיות שלם בתורה
60 ומצוות, בְּאַהֲבָה מִסְתַּתֵּר
61 אֲשֶׁר בְּלִבּ בְּלָלוֹת
62 יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאוּ
63 "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ". - שכן,
64 לכל יהודי אהבה מסותרת
65 בלבו להקב"ה, ואהבה
66 מסותרת זו מספיקה לו
67 כדי ללמוד תורה ולקיים
68 מצוות. מִי שְׁצִרִךְ
69 להילחם ביצר-הרע כדי
70 לשמור תורה ומצוות,
71 עליו להתבונן בגדולת
72 הש"ת, כדי לעורר בתוכו

73 רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות-לא-תעשה;
74 וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם
75 הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה,
76 מאחר שעל-ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו
77 מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר-הרע, בגלל
78 הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להידקק לאותו סוג של
79 יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה
80 בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו
81 המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו
82 מתוך עבודה עצמית. וְלִכֵּן אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" בְּלָל, - אינו
83 נקרא "עובד אלקים", כִּי אֲהֵבָה זוֹ הַמִּסְתַּתֵּר - על-ידה הוא
84 מקיים תורה ומצוות, אֵינָה פְּעוּלָתוֹ וְעִבּוּדוֹ בְּלָל, - אינה
85 נובעת מעבודתו העצמית, אֵלֶּא דִּיא - האהבה המסותרת,
86 יְרוּשָׁתוֹ מֵאֲבוֹתָיו לְכָלל יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקִמּוֹ. -
87 כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על-כל-פנים, מאחר
88 שלא הוא - מתוך עבודתו - יצר אהבה זו, וקיומו את התורה
89 והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו".
90 הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא
91 עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו
92 ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. וְכֵן אֵף מִי שְׁאֵינוֹ מְתִמֵּד

1 מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין
2 עובד אלקים...". להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים"
3 ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת הגמרא שאין הוא
4 רשע:

5 וּבִיּוֹנוֹי יֵשׁ גַּם־בֵּן שְׁתֵּי
6 מִדְּרֹגוֹת: "עוֹבֵד
7 אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא
8 עֲבָדוּ" - אין הוא עמל
9 ויגע בעבודת ה'. וְ"אֶת־עַל־
10 פִּי־בֵן - זה "אשר לא
11 עבדו", אֵינוֹ רָשָׁע, -
12 למרות שנעדר ממנו
13 המאבק עם היצר-הרע,
14 כִּי לֹא עֲבָר מִיּוֹם שׁוּם
15 עֲבֵרָה קָלָה, - וודאי
16 הדבר שלא עבר מימיו
17 שום עבירה חמורה. - וזהו
18 ביחס למצוות-לא-תעשה;
19 וְגַם קִיָּם כָּל הַמִּצְוֹת
20 שֶׁאֲשֶׁר לוֹ לְקִיָּמָן, -
21 מצוות-תעשה, וְתִלְמוּד
22 תּוֹרָה כְּנֶגֶד בְּלֹן, - אף
23 שעוון ביטול תורה הוא
24 אחד העוונות שקשה מאד
25 להינצל ממנו, וְלֹא פָּסִיק
26 פְּרִמְיָהּ מִנִּרְסָא. - לא

27 פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כן, הוא נקרא "לא
28 עבדו"? אֵלֶּא שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֵר לְנִצְחוֹ,
29 עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֶה הַשְּׁלִיט עַל
30 הַלֵּב בְּנוֹכַח לְעֵלִי, - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצר-
31 הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית
32 הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק
33 למלחמה עם היצר-הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? מִפְּנֵי
34 שְׁאֵין יִצְרוֹ עוֹמֵד לְנִגְדוֹ כָּלל לְבַטְלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, וְאֵין
35 צִרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ - עם היצר-הרע, כָּלל, כְּגוֹן שֶׁהוּא מְתִמֵּד
36 בְּלִמּוּדוֹ בְּמַטְבְּעוֹ מִתּוֹלְדָתוֹ עַל־יְדֵי הַתְּנַבֵּרֶת הַ"מְרָה שְׁחִרְה",
37 - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה
38 מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת
39 באדם - יש בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך
40 להודקק למלחמה ביצר-הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. וְכֵן
41 אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתְּאֵוּת נְשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְנֵן בְּמַטְבְּעוֹ,
42 - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים
43 מאותה תאוה, וְכֵן בְּשֹׂאֵר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הָזֶה - אין הוא צריך
44 לעמול כדי להשתלט עליהם, כִּי הוּא מְחַסֵּר הַרְגֵשׁ הַנָּאָה
45 בְּמַטְבְּעוֹ. וְלִכֵּן אֵין צִרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בְּלִבְךָ בְּגִדְלַת ה', - כדי,
46 לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וִירְאָת ה' בְּמַחוֹ, - ועל-ידי-זה,

- 1 בלמודו במבטו, רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה,
2 ונעשה ההרגל לו טבע שני - כפי שזכר בפרק הקודם,
3 ש"הרגל נעשה טבע שני"
4 - ואחרי שהרגיל עצמו
5 בכך, הרי זה דבר טבעי
6 אצלו לשבת וללמוד
7 בהתמדה, די לו - כעת,
- 8 באהבה מסתרת זו, אלא-אם-כן רוצה ללמוד יותר
9 מרגילותו. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבד, כדי
10 להתחזק, לפרוץ את גרדי
11 הטבע, וללמוד יותר מכפי
12 רגילותו. ברם, כדי ללמוד
13 רק כפי רגילותו, אין הוא
14 זקוק לשום "עבודה".

ליקוטי אמרים

ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די
לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

יום חמישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובזה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל:

- 15 ובוזה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" הינו מי
16 ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" - הינו מי
17 ששונה פרקו מאה פעמים לבד. - שלבאורה: מדוע יש בפעם
18 המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא
19 לומד מאה פעמים בלבד,
20 אין הוא נקרא "עובד
21 אלקים", ובגלל הפעם
22 האחת הנוספת על המאה
23 - הוא כבר נקרא "עובד
24 אלקים"? אלא - כפי
25 שהוסבר, שכדי ללמוד
26 יותר מרגילותו, זקוק
27 האדם
28 ולמלחמה עם היצר-הרע,
29 יובן הדבר היטב, וכפי
30 שה"תניא" ממשיך: וְהִינֵנּוּ,
31 מְשֻׁם שְׂפִימִיָּהֶם - בימי
32 חכמי התלמוד והגמרא,
33 הָיָה הָרְגִילוֹת לְשִׁנוֹת בָּל
34 פֶּרֶק מֵאָה פְּעָמִים, -
35 ולכן, לא נזקקו לשם כך
36 ל"עבודה", כיון שהיה זה
37 דבר שבהרגל. ואילו, כדי
38 ללמוד פעם אחת נוספת,

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה
פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה
פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה
הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיאת התם
בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי
בוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר
מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על
הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על
גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים
מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את
האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט
על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית
שמתקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה
לבינוני. או לעורר את האהבה המסותרת שבלבו
למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא
ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר

- ועולה על גביהן - במעלתה, בְּיָתֵר שֶׁאֵת וְיָתֵר עֵז, לְהִיּוֹת
נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים"; - וכל כך למה? מִפְּנֵי שְׂכָדֵי לְשִׁנוֹת
טָבַע הָרְגִילוֹת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה לַה', עַל-יְדֵי
שְׂמִתְבוּנָה בְּגִדּוֹלַת ה' בְּמוֹחוֹ, - והתבוננות זו מביאה אותו
לְשִׁלּוֹט עַל הַטָּבַע
שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי -
שבֵּלֵב, מקומה של הנפש
הבהמית והיצר-הרע,
הַמְּלֵא דָם הַנֶּפֶשׁ
הַבְּהִמִית שֶׁמְהַקְלֶפָה,
שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא הַטָּבַע -
ובכוח אהבה זו, יש בידו
להתגבר על הטבע. הרי,
שהתגברותו על הטבע
נגרמת כתוצאה מאהבה
הבאה מההתבוננות
בגדולת הקב"ה. וזו -
ההתגברות על הנפש
הבהמית הנגרמת
כתוצאה מאהבה הבאה
על-ידי ההתבוננות, הִיא
עֲבוּדָה תְּמָה - עבודה
מלאה ושלמה, לְבִינוּנִי.
או - דרך נוספת בעבודתו
של ה"בינוני": לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה הַמְּסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ, - שלא
תישאר מוסתרת בלבד, אלא לעוררה ולגלותה, לְמִשְׁלַל עַל-יְדֵהָ
עַל הַטָּבַע שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי, - שבֵּלֵב, שֶׁזֶּה נִקְרָא נִסְכָּן
עֲבוּדָה, לְהִלָּחֵם עִם הַטָּבַע וְהַיֶּצֶר, עַל-יְדֵי שְׂמִעוּר הָאֱהָבָה
הַמְּסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ. - אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך
משום "עבודה". מֵה־שְּׂאֵי-בֶן בְּשִׂאֵין לוֹ מִלְחָמָה כָּלָל - גם
לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא
לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתביבה לו; ולמרות
שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה
המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה
עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכול, הוא

- על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותו, היו צריכים
ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים".
כְּדִאיָתָא הָתָם בְּגִמְרָא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: מִשְׁלַל
מְשֻׁק שֶׁל חֲמָרִים שֶׁנִּשְׁכָּרִים לְעֶשֶׂר פְּרָסִי בּוּזָא -
המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד עבור מרחק של עשר
פרסאות, וְלְאֶחָד עֶשֶׂר פְּרָסִי בְּתָרֵי זוּזֵי, - בשני זוזים, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא - שהפרסא הנוספת, יוֹתֵר מְרִגִּילוֹתָם, - לכן הם
לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת - זוז נוסף. אותו דבר גם
במי שלומד מאה פעמים ואחת - שכן, זהו יותר מכפי רגילותו,
וְלִכֵּן זֹאת הַפְּעָם הַמֵּאָה וְאַחַת, - פעם אחת ויחידה זו,
הִיתְרָה עַל הָרְגִילוֹת שֶׁהָרְגֵל מְנַעֲרֵיו - שְׂקוּלָה כְּנֶגְדָּה בָּלָן,

טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניני תורה
ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו.
אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה
להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו-עדן
מליובאוויטש שמע פעם
בשם רבנו הזקן: -
חושב ה"עולם"
ש"עבודה" צריכה להיות
ברעש ובהמולה, הדבר
פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" - כשמתעלים במקצת
("כבש" היא כעין מדריגה עלייה עולים למעלה), "ופנה
לסובב" - והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן
דרומית" - נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות,
בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" - נהיה אור יותר
(מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" - עלידיה מאירים
גם את היצירה הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית
מערבית" - עושים מהיצירה הרע - טוב וקדושה, מהפכים אותו
"ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה
"מערבית" - מלשון עריבות ומתיקות.

אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו
באה לו מתוך יגיעה אין אהבה זו מצד עצמה נקראת
עבודתו כלל: - וממילא הוא נקרא "לא עבד". כדי שיקרא
"עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או עלידי
אהבה הנגרמת כתוצאה
מהתבוננות, או, על-כל-
פנים, על-ידי הבאת
האהבה המסותרת שלו
לידי גילוי.
בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני
שעליו להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית - מן הראוי
להוסיף את הנאמר במאמרו של הרבי מוהריי"צ נשמתו-עדן
מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עבדים".
כדי ליצור מעור עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה
- יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי,
דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדכך. מספרים על הרבי מוהר"ש,
שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו
ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מה היא "עבודה" - אין אני
יודע, אלא מהעבודה שאין אני רוצה בה - אני מבין שזהו דבר

יום שישי כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק טז וזה... עד עמ' כב, בטבעו].

רוח דעת ויראת ה' במחז, - יראה זו משפיעה עליו, להיות
"סוד מרע" - מאיסורי דאורייתא ודרבנן, ואפילו איסור קל
של דבריהם חס-ושלום, - מכל סוגי האיסורים האמורים,
מצילה אותה, אותה יראה ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר
עלידי התבוננותו
בגדולת הקב"ה: ואהבה
ה' בלבד פחלל הימני -
מקומה של האהבה של
הנפש האלקית, בחשיקה
וחפיצה לדבקה בו
בקיום - עלידי קיום,
המצות דאורייתא
וידבנן, ותלמוד תורה
שכנגד כל - שכנגד כל
המצוות, שהרי עלידי
קיום המצוות ולימוד

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר
הוא למשול ולשלוט על הטבע
שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית
שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת
א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו
להיות סוד מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של
דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבד בחלל הימני בחשיקה
וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרבנן
ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול

פרק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי
הרגל-הטבע של הנפש הבהמית, על-ידי עבודה: - התעוררות והתגלות
האהבה להקב"ה על-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה - וזו נקראת
"עבודה תמדה", עבודה שלימה; - התעוררות האהבה המסותרת שכלב
כל אחד מישראל להקב"ה -
אהבה זו אין האדם יוצר
בעבודתו, אלא היא ירושה
לנו מאבותינו, ועבודתו של
האדם בכך מתבטאת
בהתעוררות האהבה בלבד.
בתחילת הפרק הבא, אותו
אנו עומדים ללמוד, יסביר
רבנו הזקן: בעבודתם של
ה"בינונים" ישנו "כלל גדול",
והוא - לשלוט ולמשול על
הטבע של הנפש הבהמית.
וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים: העקר הוא למשל
ולשלוט על הטבע שפחלל השמאלי, - שכלב, היינו הטבע
של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שכלב, עלידי
אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמחז, - ועלידי-כך,
ולשלוט על הלב, - כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש
הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש, נוסף לענין
"מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה
- וגם עזרה זו מבחינת אור הוי, יכולה להיות, עלידי
התעמקות בגדולת הקב"ה, בשמתבונן במחז בגדולת אין
סוף ברוך-הוא, להוליד מבינתו - מהבנתו בגדולת הקב"ה,

תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים
הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה.
כשאדם יוצר בלבד אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו
לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו
מלעבור עבירות) - הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן
אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג
המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של קיום מצוות-העשה ושל
שמירת מצוות הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק
ומתבונן בגדולת הוי ואף-על-פי-כן אין הוא יכול ליצור בתוכו
אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות

1 במוחו ובלבו - על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה,
2 מתלבשות האהבה והיראה - רבנו הזקן קורא להן "תבונה" -
3 במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על-ידי אהבה ויראה גלויות
4 ורגשיות. ויתר על כן, צריך לידע כלל גדול בעבודה

5 לבינונים, שגם אם אין

6 יד - אין כוח, שכלו ורוח

7 בינתו משנת - עד ליד

8 כך, שיוכל להוליד אהבת

9 ה' בהתגלות לבו,

10 שיהיה לבו בוער ברשפי

11 אש וחפץ בחפצה

12 ותשיקה ותשיקה

13 מרגשות פלב - שהלב

14 ירגיש את האהבה

15 והתשוקה, לדבקה בו, -

16 בהקב"ה. כך אכן צריך

17 להיות, שהלב ירגיש

18 באהבה להקב"ה. ואילו

19 אצלו - אין הדבר כך,

20 אלא: רק האהבה -

21 הנוצרת מהתבוננותו,

22 מסתרת במחו

23 ותעלומות לבו, -

24 הסיבה לכך, שאין

25 האהבה באה אצלו

26 בהתגלות בלב, אינה מפני

27 שחסר משהו בהתבוננותו,

28 אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש

29 נשמתו: * (והסבה לזה היא, מפני היות המחין שלו ונפש

30 רוחו נשמה שלו מבחינת עבד והעלם תוך התבונה, ולא

31 מבחינת לידה והתגלות, כידוע לידע"ח): - ליודעת תורת

32 הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם -

33 למשל: על-ידי הבנתו גדלות הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת

34 האהבה להקב"ה - יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב,

35 ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת

36 בשכל בלבד נטיה לדבר המובן - במגמה של אהבה או של

37 יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות,

38 וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות

39 באות מהמדות שלמעלה - ישנן נשמות שהן ממדת החסד,

40 ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנן גם כזה שני אופנים: נשמות

41 ששורשן במדות כפי שכבר התגלו - ולכן יכולים בעלי נשמות

42 אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן

43 במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" - בעלי נשמות אלו אינם

44 יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשאת

45 בהעלם - כמו שהדבר בשורש נשמתם. על-כל-פנים הרי מובן,

46 שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם,

ליקוטי אמרים

בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו
משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לבו שיהיה לבו בוער
כרשפי אש וחפץ בחפצה וחשיקה ותשוקה מורגשת
בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות

לבו* דהיינו שהלב מבין

ברוח חכמה ובינ' שבמוחו

גדולת א"ס ב"ה דכולא

קמיה כלא חשיב ממש

אשר על כן יאתה לו יתב'

שתכלה אליו נפש כל חי

לדבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו

כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפצה

לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות

הנה בתוך הגוף וצורות בו כאלמנות חיות ולית

מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא

ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך

הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן לחבקו בכל לב ונפש ומאד

דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה

שהיא השגת וידעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות
המוחין שלו ונר"ג שלו מבחי' עבד
והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה
והתגלות כידוע ל"ח):

47 דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינה שבמוחו - צריך אמנם
48 להיות, שהלב ירגיש ויוחדר בהתפעלות של אהבה; אלא
49 שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה
50 בלבד בגדלת אינסוף ברוח-הוא, דכלא קמיה כלא חשיב
51 ממש, - כלפי הקב"ה

נחשב הכל - לכלום

ממש אשר על כן יאתה

לו יתברך שתכלה אליו

נפש כל חי לדבק

והכלל באורו; וגם

נפשו ורוחו אשר

בקרבו כך יאתה להן -

ראוי להן, להיות כלות

אליו - להקב"ה,

בחשיקה וחפצה,

לצאת מנרתקן, הוא

הגוף, - הגוף הוא כמו

נרתק המחזיק בתוכו את

הנשמה, לדבקה בו, -

כך הוא מבין, שעל הנפש

להיות בתשוקה להקב"ה

עד ל"כלות הנפש", רק

שבבעל-ברחן חיות הנה

בתוך הגוף וצורות בו

באלמנות חיות; - שאין

להן היתר להינשא, מפני

שבעליהן שעזבו אותן,

חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה

השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה,

וההישארות בגוף תהיה אצלה כדבר כפוי; ולית מחשבה

דילהון תפיסא ביה כלל, - המחשבה של נפשם ורוחם

(בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג את הקב"ה, כפי-אשר -

מחשבתן, תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותיה, - כשיהיה

לומד תורה ומקיים מצוות, הוא "תופס" ומשיג את רצונו

וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. כמשל

המחבק את המלך הנזכר לעיל; - אף שהמלך לבוש

בלבושיו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיבוק המלך; כך

גם בענייננו: אף שהתורה והמצוות מלובושות בענינים גשמיים,

אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו

"תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במוחו,

ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב - וזה יוצר בו את ההחלטה; ואי

לזאת, - ולכן, יאתה להן - ראוי לנפשו ולרוחו, לחבקו - את

הקב"ה, בכל לב ונפש ומאד, - בשלשת הבחינות של "בכל

לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דהיינו קיום התרי"ג מצות

במעשה ובדבור ובמחשבה, שהיא - "ובמחשבה", השגת

וידעת התורה - את ההבנה בתורה מקבלים בלבוש

1 כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית
2 ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הוֹאִיל
3 וְתִבְנוּנָהּ זֶה שְׁבִמְחוּ וְתַעֲלוּמוֹת לָבוּ הִיא הַמְבִיאתוֹ לְעֵסֶק
4 בָּהֶם, — בתורה ובמצוות, וְלֹאִי שֶׁהִיא מְתַבְּנֶנֶת בְּתִבְנוּנָהּ זֶה
5 לֹא הִיא עוֹסֶק בָּהֶם
6 בְּלֵל, אֶלָּא — הִיא עֶסֶק
7 בְּצִרְכֵי גּוֹפּוֹ לָבֹד — כִּי
8 טבעו הכללי של האדם
9 להתעסק בצרכיו הוא,
10 וְהַ"תְּבוּנָה" הִיא זֶה
11 שֶׁמִּנְתֵּקת אוֹתוֹ מִלְּהַתְעַסֵּק
12 בְּצִרְכֵי גּוֹפּוֹ, וּבִמְקוֹמָן
13 לְהַתְעַסֵּק בְּעִנְיֵי תוֹרָה
14 וּמִצְוֹת. לִכֵּן נֶעֱשִׂית
15 הַ"תְּבוּנָה" — הַ"חַיּוּת"
16 וְהַ"כְּנַפִּיּוֹת" לְתוֹרָה
17 וּלְמִצְוֹת. שֶׁאֵת קִיּוּמָן
18 הֵבִיאה "תְּבוּנָה" זֶה. [וְגַם
19 אִם הוּא מְתַמִּיד בְּלִמּוּדוֹ
20 בְּטַבְעוֹ, — וּלְכֹאדָּא הִיא
21 לִמּוּד תוֹרָה גַּם בְּלִי
22 הַ"תְּבוּנָה", אֶת־עַל־פִּירְכָּן
23 אֹהֶב אֶת גּוֹפּוֹ יוֹתֵר בְּטַבְעוֹ]. — מֵאֲשֶׁר אֵת לִמּוּד הַתוֹרָה,
24 וְכִתְרָצָא מִכָּךְ הִיא מִתְעַסֵּק בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים הַמְבִיאים תַּעֲנוּג
25 לְגּוֹפּוֹ. הָאֵהָבָה לְהַקְבָּה — בְּעִנְיָנָהּ, "בְּמוֹחוֹ וּתַעֲלוּמוֹת לָבוּ" —
26 מִשְׁפִּיעָה עָלָיו, לְהַגְבִּיר אֶת טַבַּע הַהִתְמַדָּה שֶׁלּוֹ עַל אֲהָבָתוֹ
27 הַטְּבַעִית הַגּוֹפִיִּית. וְלִכֵּן אֵהָבָה זֶה הִיא הַ"חַיּוּת" שֶׁל הַתוֹרָה
28 וְהַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ. אִם כִּי בִּפְרָק הַקּוֹדֶם דּוֹבֵר, שְׁמִי שֶׁבִטְבַּעוֹ הוּא
29 מִתְמַיֵּד בְּלִמּוּדוֹ, נִקְרָא: "לֹא עֲבָדוּ", כִּי אֵין הוּא זָקוֹק לִשְׂם כֵּךְ
30 לְ"עֲבֹדָה" כִּלְלִי, כִּי־צַד אִיפּוֹא, אֹמְרִים בִּפְרָק זֶה (בו מְדוּבֵר
31 אֹדוֹת זֶה שְׁעוֹבֵד כִּי הִדְרוּשׁ. וְאֵף עוֹסֵק בְּ"עֲבוּדָה תְּמִיד") שֶׁגַּם
32 מִי שֶׁהוּא בִטְבַּעוֹ מִתְמַיֵּד בְּלִמּוּדוֹ, צָרִיךְ לְ"תְבוּנָה" לִשְׂם
33 עֲבוּדָתוֹ? אֵלָּא, בִּפְרָק הַקּוֹדֶם דּוֹבֵר בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְעוֹרֵר אֶת
34 הָאֵהָבָה כִּלְלִי, וְזֶה שֶׁטַּבַּע הַהִתְמַדָּה שֶׁלּוֹ מִתְגַּבֵּר עַל הַטַּבַּע שֶׁל
35 אֲהָבָת גּוֹפּוֹ — הִרִי זֶה מֵהָאֵהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת בִּלְבָב, שֶׁאֵין הִיא
36 נִמְצָאת בּוֹ בְּגַלָּל עֲבוּדָתוֹ, הִרִי שֶׁאֵין כָּאֵן שׁוֹם עֲבוּדָה כִּלְלִי.
37 וְאֵילוֹ בְּעִנְיָנָהּ שֶׁהִתְגַּבְּרוּ טַבַּע הַהִתְמַדָּה שֶׁלּוֹ עַל אֲהָבָת גּוֹפּוֹ
38 בָּאָה כְּתוֹצָא מִהַ"תְּבוּנָה" — אֲהָבָה הַמְּתַעוֹרֶרֶת בּוֹ עַל־יְדֵי
39 הַתְּבוּנָה — הִרִי הַדֵּבֵר נִקְרָא "עֲבוּדָה", וְאִפְּלוֹ "עֲבוּדָה תְּמִיד".

1 הַמְּחַשְׁבָּה, בְּנֹכַח לְעֵיל. — בִּפְרָקִים הַקּוֹדְמִים, שְׁעַל־יְדֵי לִימּוּד
2 תוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹת "לֹקוּחִים" כְּבִיכּוֹל, אֵת הַקְבָּה עֲצָמוֹ. הִרִי,
3 שֶׁמֵּהֵתְבוּנוֹת בְּגִדּוֹלֵת הַקְבָּה, הַמְּשַׁפִּיעָה עַל הַנֶּפֶשׁ לְרַצוֹת
4 לְהִתְדַבֵּק בַּהַקְבָּה — וְשֶׁאִי־אִפְשָׁר לְהִגִּיעַ לָכֵךְ אֵלָּא עַל־יְדֵי קִיּוּם
5 מִצְוֹת וְלִימּוּד תוֹרָה —
6 נִוצֵרֶת אֲצִלוֹ הַהַחֲלָטָה
7 לְהִתְדַבֵּק בַּהַקְבָּה עַל־יְדֵי
8 קִיּוּם הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.
9 הֵנָּה, בְּשִׁמְעָמִיק בְּעִנְיָן
10 זֶה בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוּנוֹת
11 לָבוּ וּמִחוֹ, וְפִיו וְלָבוּ
12 שְׁוִין, — הַהַחֲלָטָה הַנּוֹצֵרֶת
13 בִּלְבוֹ, בָּאָה לִיְדֵי בִיטוּי,
14 בְּמִלּוֹא הַעֲרֻצָּמָה, בְּדִיבּוּר,
15 שְׁמִיָּקִים בֵּין בְּפִיו בְּפִי
16 אֲשֶׁר נִגְמַר — הַחֲלָטָה,
17 בְּתִבְנוּנָה לָבוּ וּמִחוֹ,
18 דְּהֵינּוּ לְחַיּוּת בְּתוֹרַת ה'
19 חֲפָצוֹ וְיִהְיֶה בָּהּ יוֹמָם
20 וְלַיְלָה בְּפִיו, וְכֵן הִידִים
21 וְשֶׁאֵר אֲבָרִים מְקִיָּמִים
22 הַמִּצְוֹת בְּפִי מִה שְׁנִגְמַר
23 בְּתִבְנוּנָה לָבוּ וּמִחוֹ — הֵנָּה, כִּשְׁהוּא מִבְּצֵעַ הַחֲלָטָה זֶה, הִרִי
24 תְּבוּנָה זֶה — כְּלוּמֹר, הָאֵהָבָה וְהִירָאָה הַשְּׁכֵלִיּוֹת, שֶׁאִי־אִפְשָׁר
25 לְקוֹרְאָן בְּשֵׁם אֲהָבָה וִירָאָה — כִּי־אִם "תְּבוּנָה", מִתְלַבֶּשֶׁת
26 בְּמַעֲשֵׂה דְבוּר וּמִחֲשַׁבֶּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, לְחַיּוּת לָהֶם
27 בְּחֵינֵת מַחִין וְחַיּוּת — שֶׁהַ"תְּבוּנָה" תִּשְׁמַשׁ לָהֶם כְּמוֹחִין וְחַיּוּת,
28 וְנִדְפִין לְפִרְחָא לְעֵילָא, — כְּנַפִּיּוֹת לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת, לְפִרוּחַ בְּהֵן
29 לְמַעֲלָה, שֶׁהִרִי כֵךְ נֹאמֵר בְּ"זוּרָה"², שֶׁ"אוֹרִיִּיתָא בִּלְא דְּחִילוֹ
30 וְרַחֲמֵי לֹא פִּרְחָא לְעֵילָא" — תוֹרָה בְּלִי יִרְאָה וְאֵהָבָה, אֵינָה
31 עוֹלָה לְמַעֲלָה; הִרִי שֶׁהָאֵהָבָה וְהִירָאָה הֵן כְּמוֹ "כְּנַפִּיּוֹת" לְתוֹרָה
32 וּלְמִצְוֹת, אֵף שֶׁאֵין הַ"תְּבוּנָה" מֵיִיצֵגֶת אֲהָבָה וִירָאָה לְבִבִּיּוֹת
33 אֲמִיתִיּוֹת, בְּאֵלּוֹ עֵסֶק בָּהֶם — בְּתוֹרָה וּבִמִּצְוֹת, בְּדִחְלוֹ
34 וְרַחֲמֵי — בִּירָאָה וְאֵהָבָה, מִמֶּשׁ אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לָבוּ
35 [בְּחִפְצָה וְחִשְׁקָה וְחִשְׁקָה מְרֻנָּשֶׁת בְּלָבוּ וְנִפְשׁוֹ הַצִּמְמָא
36 לָהּ, מִפְּנֵי רִשְׁפֵי אֵשׁ אֲהָבָתוֹ שְׁבִלָבוּ, בְּנֹכַח לְעֵיל], — כִּל
37 הָאִמּוֹר הִיא נִבּוֹן כִּשְׁהָאֵהָבָה וְהִירָאָה הִיוּ בְּהִתְגַּלּוּת בִּלְבָב, וְלִכֵּן
38 הִיוּ הֵן נֶעֱשׂוֹת לְחַיּוּת וְלִ"כְּנַפִּיּוֹת" לְהַעֲלוֹת בְּהֵן אֶת הַתוֹרָה
39 וְהַמִּצְוֹת לְמַעֲלָה; וְרַבְּנֵי זֶהֲרָן מִזְּדַשׁ, שֶׁגַּם בְּנִידוּן־יְדִידִין הִדְבֵּר

יום שבת קודש כ"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמזו... עד עמ' 44, באריכות.

ליקוטי אמרים

- 79 וְזֶה — מִה שֶׁאֵינוֹ אֹמְרִים,
80 שֶׁהַ"תְּבוּנָה" מִתְלַבֶּשֶׁת
81 בְּתוֹרָה וּבִמִּצְוֹת וּמַעֲלָה¹⁵
82 אוֹתוֹן לְמַעֲלָה, כֵּאִילוֹ עֵסֶק¹⁶ רז"ל בְּאִמְרוֹ מִחֲשַׁבָּה טוֹבָה הַקְבָּה מְצֻרָה לְמַעֲשֵׂה
79 בְּהֵן בָּאֵהָבָה שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת
80 הִלְבֵּ, רְמִזוֹ רַח"ל
81 בְּאִמְרוֹ: "מִחֲשַׁבָּה
82 מִכָּהּ הַקְדוּשָׁה־בְּרִיךְ־הוּא

לְהַעֲלוֹתָ לְפָרְחָא לְעִילָא, – להעלותן ("לפרוח") למעלה.
שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח
עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש
המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם

בשאר האברים שאינם
עדינים כמו חומר המוח.

כמו שאנו רואים במוחש,
כשאין לאדם חשק בלב
לעשות דבר מסוים, הוא
אמנם עושה את הדבר,
אלא שזה מחמת שהוא
מבין במוחו שעליו לעשות
את המעשה – חסרה אז
"חיות" במעשה זה. כך גם
ביחס לאהבה ויראה שהן
בבחינת "תבונה" בלבד,
אין ביכולתן להחזיר
ולתת את ה"חיות"
הראויה במעשה המצוות,
ועל-ידי-זה להעלות את
המצוות, אם לא

שְׁתַּקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא
מִצְרָפָן וּמִתְבַּרְרָן לְבַחֲנִית
הַמַּעֲשֵׂה; – וכך יכולות הן
לשמש כ"כנפיים"
למעשה; וְהֵן – אותן
אהבה ויראה שבמוח,

נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם "מַחֲשַׁבָּה טוֹבָה", – הן רק "מחשבה טובה", בִּי
אֵינָן דְּחִילוֹ וְדִרְחִימוֹ – יראה ואהבה, מִמַּשׁ בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ,
כִּי-אֵם בְּתַבּוּנַת מוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לְבוֹ בְּנוֹכַר לְעִילָא. – ומפני
שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא
הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות
שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות
למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן,
"מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את
המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגדה, המציינת,
שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה,
בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם:
*(וּכְמָ"שׁ שְׁבָתוֹב בְּזִהַר יוֹעֵץ חַיִּים, ד'תְּבוּנָה" אוֹתִיּוֹת "בֵּן
וַבִּת", שְׁהֵן – "בֵּן" ו"בת" בעבודה, הם: דְּחִילוֹ וְדִרְחִימוֹ. – יראה
ואהבה. וּלְפַעְמִים תְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לְחַיּוֹת מַחֲזִין בְּנוֹקְבָא
ד'זַעִיר אֲנִפִּין", שְׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. – ב"עבודה"
זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך
מ"תבונה" להימשך ל"זעיר אנפין" (המושג הקבלי ל"מדות") –
כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול
להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה"
נמשך ישר ל"מלכות" (כלי אמצעות ההעברה דרך "זעיר
אנפין"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר
הנכון צריך להיות באופן כללי, שמדהתבוננות תימשך ההבנה

1 מִצְרָפָה לְמַעֲשֵׂה, – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים
2 אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה
3 תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו
4 עשה את המצוה – הרי, וְהֵן לִיָּה לְמִימְרֵי: – היה עליהם
5 לומר: "מַעֲלָה עָלֵינוּ
6 הַכְּתוּב כָּאִלוּ עָשָׂה". –

7 מפורשים,
8 שהתורה רואה אותו
9 כאילו ביצע מחשבתו
10 בפועל. מדוע, אפוא,
11 השתמשו רבותינו ז"ל
12 בביטוי "מצרפה למעשה"?
13 ביטוי שמשמעותו
14 שה"מעשה" קיים, אלא
15 שאין לו שייכות
16 ל"מחשבה", והקב"ה
17 מצרף את שני אלה,
18 המחשבה והמעשה? אֵלָּא
19 הַעֲנִינוּ, – שאכן מתכוונים
20 בכך לרמוז על מה
21 שדברנו, בִּי דְּחִילוֹ
22 וְדִרְחִימוֹ – יראה ואהבה,
23 שְׁבָתוֹנָלוֹת לְבוֹ, הֵם
24 הַמַּתְלַבְּשִׁים לְמַעֲשֵׂה
25 הַמִּצְוֹת לְחַיּוֹתָם
26 לְפָרְחָא לְעִילָא, –
27 להכניס חיות במעשה

28 המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – בִּי הִלֵּב הוא
29 גַּם-בֵּן הַמֶּרֶ, כְּשֶׁאֵר אַבְרָם שְׁהֵם כְּלִי הַמַּעֲשֵׂה, – לכן,
30 כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש
31 המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא
32 מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה,
33 להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות,
34 כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות"
35 והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אֵלָּא
36 שְׁהוּא – הלב, פְּנִימִי וְחַיּוֹת לָהֶם, – לשאר האברים, וְלִבֵּן
37 יָכוֹל לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר
38 האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת-הלב
39 להתלבש במעשים שהאברים עושים, לְחַיּוֹת לָהֶם גִּדְפִין –
40 כנפיים, לְהַעֲלוֹתָם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו
41 שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה,
42 פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי
43 הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול
44 להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות"
45 באברים כשהם עושים את המעשה. אֵךְ הַדְּחִילוֹ וְדִרְחִימוֹ –
46 היראה והאהבה, שְׁבָתוֹנָת מוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לְבוֹ הַנּוֹכְרִים
47 לְעִילָא – גָּבְהוּ דְּרַכִּיָּה לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֵׂה, וְאִי
48 אֲפָשֵׁר לָהֶם – לאהבה ויראה ה"שכליות", לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית
49 מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְחַיּוֹת לָהֶם – למצוות, בְּחִינַת מַחֲזִין וְחַיּוֹת

1 ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה
2 ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה
3 אחרת, שם"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה
4 והמצוות. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין: — ה"הגהה" שזורה במושגים
5 קבליים, ובהמשך הלימוד
6 ב"תניא" יוסברו ביתר
7 בהירות. להלן מסביר רבנו
8 הזקן, שהחידוש במה
9 שהקב"ה מצרף את
10 המחשבה הטובה שמן
11 ה"תבונה" למעשה
12 המצוות, כדי שמעשי
13 המצוות יוכלו לעלות
14 לעולם הבריאה — הוא
15 עולם ההשגה — בו עלות
16 התורה והמצוות הנובעות
17 מאהבה ויראה, הנוצרות
18 מהתבוננות והשגה
19 בגדולת הקב"ה. ברם, גם

20 בלי צירוף זה, עלות התורה והמצוות לעולם היצירה — עלידי
21 האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל
22 אחד מישראל. אִךְ צִירוף זֶה — שלמדנו שהקב"ה מצרף את
23 המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו
24 למעלה, מִצִּירוף הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כִּדִּי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה
25 הַמִּצְוֹת וְעֵסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל-יְדֵי "מַחֲשַׁבָּה טוֹבָה"
26 הַנּוֹכַח לְעֵיל, — אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה",
27 עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִית הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּעֲשִׂים
28 עַל-יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ — יראה ואהבה, שְׂכָלִים אֲשֶׁר
29 בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ מַמְשׁ, אֲבָל בְּלֹא-הִכָּי — בלעדי זאת, נִמְי' —
30 גם כן, עוֹלָם — התורה והמצוות, לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל-יְדֵי

ליקוטי אמרים

הנהגה

(וכמ"ש בזהר וע"ה דתבונה
אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו
ורחיו ולפעמים התבונה יורדת
להיות מוחין בנוק' דועיר אנפין שהן
אותיות התורה והמצוות והמשכיל
יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחיו שכלים אשר
בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר'
ע"י דחילו ורחיו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

31 דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ מְבַעֲרִים — אהבה ויראה טבעיות, הַמְסַתְרִים
32 בְּלִבָּב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, — לכל יהודי יש בטבע אהבה
33 ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עלות
34 המצוות לעולם היצירה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמֵּן בְּאִרְיֻכּוֹת: —
35 כמו שיוסבר בפרקים
36 הבאים באריכות, מדוע
37 מעלות האהבה והיראה
38 הטבעיות, את המצוות
39 לעולם היצירה. עַל-כֵּל
40 פנים, מובן שגם מי שאינו
41 יכול ליצור בתוכו אהבה
42 ויראה בהתגלות הלב,
43 אלא בבחינת ה"תבונה",
44 מספיק לו הדבר, להיות
45 שלם, עַל-יְדֵן, בתורה
46 ובמצוות, שגם הן תעלינה
47 למעלה, כמו התורה
48 והמצוות הנובעות
49 מאהבה ויראה
50 שבהתגלות הלב.

51 בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה
52 את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף:
53 חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת
54 ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך,
55 והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא,
56 שאוהבים גם את מי שהאוהב אוהב. הרי הקב"ה אוהב את
57 בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים
58 יהודים, שהם אוהביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה
59 להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: — "ואהבת לרעך
60 כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

המשך ביאור למס' שבועות ליום שני עמ' ב

1 שפרע בפני עדים אלו, ולכן אינו נאמן על הפרעון כלל, ואפילו
2 בשבועה. אֲמַר לִיָּה רָבָא, כָּל מִלְתָּא דְלֹא רָמִיא עָלֶיהָ דְאִינוּשׁ — כל
3 דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו, לֹא אֲדַעְתִּיהּ — אינו נותן את
4 דעתו על כך, ובין שהלוח היה נאמן לטעון שפרע אף שלא בפני
5 עדים, שהרי המלוח לא התנה עמו שיפרענו בפני עדים, אם כן לא
6 היה מוטל על הלוח לזכור אם באמת פרע בפני עדים אלו, ויתכן

המשך ביאור למס' שבועות ליום שני עמ' ב

1 אֲמַר אֲכַן שְׂכָרְתִּיהּ, וְנִתְּתִי לָהּ שְׂכָרָהּ, שבזה נשבע השכיר ונוטל.
2 אֲבָל אִם אֲמַר לוֹ הַשְׂכִּיר שְׂתִּים קִצְצִתְּ לִי תְּמוּרַת עֲבוּדְתִּי, וְהִלָּה
3 אֲמַר לֹא קִצְצִיתִי לָךְ אֵלָּא אַחַת, בזה לא תיקנו חכמים שישבע
4 ויטול, אלא הַמּוֹצִיא מִחֲבִירוֹ, והיינו השכיר המבקש להוציא מבעל
5 הבית סלע נוספת עָלָיו מוטלת הבאת הָרִאשָׁה, וכל שאין מביא עדים
6 שקצץ לו שתיים, נאמן בעל הבית שלא קצץ אלא אחת.
7 מדויק רב ששתי: הָא מְדִסְפָּא בְּרִאשָׁה הָיוּ — והלא מכר ששנינו בדין
8 האמור בסיפא שאין השכיר נוטל עוד סלע אלא בראיה, משמע

7 שטעה וסבר שפרע בפניהם אף שבאמת לא פרע בפניהם אלא
8 בפני אחרים או בינו לבינו, ואינו מוחזק בכך לכפרן, ונאמן בטענתו
9 שהחוב פרוע.
10 הַהוּא דְאֲמַר לִיָּה לְחֲבִירָה — מעשה באדם שאמר לחבירו, הֵב לִי
11 שֵׁית מָאָה זָוִי דְפִסְקִינָא בָּךְ — תן לי שש מאות זוז שאני נושה בך,
12 אֲמַר לִיָּה הַלּוּה, וְכִי לֹא פְרַעְתִּיהּ מִמָּאָה קִבִּי — מאה קבים

9 שמה ששנינו ברישא שאם טוען בעל הבית שכבר נתן לו שכרו,
10 הדין הוא שנשבע השכיר ונוטל שכרו, היינו בְּלֹא רִאשָׁה, והיינו שדי
11 בשבועה לחוד, ואין צריך להביא עדים ששכרו בעל הבית ועשה
12 מלאכתו, שאם לא כן, גם ברישא היה צריך התנא להזכיר שעל
13 השכיר להביא ראיה, ומבואר שלא כדברי רב ושמואל שהעמידו
14 משנתנו דווקא בשכרו בעדים.
15 דוחה הגמרא: אֲמַר רַב נִחְמֵן בַּר יִצְחָק

יום ראשון

יום שני

כ טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.

תהלים: צוֹקֵג.

תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפּרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אדמו"ר האַמפּצעי ענה לאַחד ב'חידות': באַשר אַחד מְשוחח עִם וּלְתוֹ בְּעִנְיָ עֲבוֹדַת ה', וְלִמְדִים יַחַד – הָרִי זֶה שְׁתֵּי נַפְשֵׁי הָאֱלֻקִּית נִגְדֵי נַפְשֵׁי הַטְּבָעִית אַחַת.

יום שני

יום שלישי

כא טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קדֹקָה.

תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאל מען זאגען, אז דער בעל שם זאגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

(כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א [=אדמו"ר מהור"צ נשמתו-עדן] פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִים אוֹמֵר הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִים שְׂיֵאמְרוּ שֶׁהַבֶּעַל-שֵׁם אוֹמֵר שִׁזְהוּ סִימָן בְּרָכָה.

יום שלישי

יום רביעי

כב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קוֹקֵז.

תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אדמו"ר באחת ההתעודות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אליץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

הַכְרָזַת אֲדֹנֵי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְשֵׁ"ב] בְּאַחַת הַהֲתַעֲדוּיּוֹת: בְּדִיּוֹק כְּשֵׁם שֶׁהִנָּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוּרֵייתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הַבְּדֵל אִם הוּא גָדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פְּשׁוּט, כִּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לַחֲשֹׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אוֹדוֹת חֲנוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מֵה שֶׁבְּכֹחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיוֹתֵר מִכְּפִי כֹחוֹ, לְדַאָּג לַפֻּעַל עַל יְלָדָיו שֶׁיִּלְכּוּ בְּדֶרֶךְ שְׂבָה מְדַרְכִּים אוֹתָם.

יום
רביעי

ה'תש"ג

כג טבת

יום חמישי

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.

"תורה אור" דבור המתחיל "מי שם פה" סעיף המתחיל "והנמשל יובן": "כי יש בחינת מעלה", צריך להיות "וכן יש מעלה".

באנחות לבד לא נושע. האנחה היא רק 'כפת המנעול' [=ידידת הפתיחה] לפתח את הלב ולפקח את העינים שלא לשבת בחבוק ידים, רק לסדר עבודה ופעל, איש איש באשר יוכל לפעל ולעשות בתעמולה לחזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצוות, זה בכחבו זה בנאומו זה בכספו.

יום
חמישי

ה'תש"ג

כד טבת

יום ששי

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיח.
תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.

אאזמו"ר שאל את הצ"צ: וואס האט דער זיידע געוואלט מיט דרכי החסידות, און וואס האט ער געוואלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראגען א חיות און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי שבת קדש פרשת שמות תקע"ג. ומנוחתו פבוד [=קבורתו] בעיר האדיץ.

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] שאל את ה"צמח צדק": מה היתה מטרתו של הסבא ב'דרכי החסידות', ומה היתה מטרתו בחסידות? ויענהו ה"צמח צדק": 'דרכי החסידות' הן – שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה. 'חסידות' היא חיות, להכניס חיות ולהאיר את הכל, גם את ה"לא-טוב", שיכירו את הרע האישי כמות שהוא, כדי לתקנו.

יום
שישי

ה'תש"ג

כה טבת

שבת

מברכים ראש חדש שבט, אמירת כל התהלים בהשקמה, יום התעודות.
הפטורה: הבאים ישרש.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאזמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראפנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאס איז דאך רצונו ית', איז דאס דורך עבודה פון חסידות.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: יציאת מצרים היא היציאה ממצרים ומגבלות; וחסידות היא כְּדִי לַצֵּאת מִהַמְצָרִים וְהַמְגְבָּלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם.

יִשְׁנו הַבְּדֵל: יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן גֶּרְשׁוּ מִמְצָרִים; יציאת מצרים של חסידות היא ברור ותקון – יציאה ממצרי ומגבלות העולם, אך בתוך העולם. כלומר: עם ההמצאות בעולם, יש להיות ביציאה ממצר וגבול העולם. להסיר את המצר והגבול ולקלט את האמת, שהעולם עצמו הוא באמת טוב, מפני שזהו רצונו יתברך, הרי זה [משג] על ידי עבודת החסידות.

שבת קודש

יום ראשון

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וזאת, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.

בברכת "ולמלשינים" מפסיקים קצת בין "ותמגר" לתבת "ותכניע", מתאים להכונה, אשר "תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קלפות שצריכים העברה לגמרי, "ותכניע" – לנגד קלפת נגה שצריכה הכנעה ויש בה ברור.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' א

1 עדים, הרי זה כאילו האמינו גם כמאה עדים, ואף ששלשה עדים
2 מבחישים את המלוה, אינם נאמנים יותר ממנו, אלא הוא נאמן
3 לומר שלא נפרע.

4 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רב הונא בריה דרב יהושע:
5 לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא, הוּא דְאָמַר לִיה לְחֻבְרִיָּה, מְחִימָנָה לִי כְּבִי תְּרִי כֹּל
6 אִמְתָּ דְאָמַרְתָּ לֹא פִרְעָנָא, אִזְל וּפְרַעֲיָה בְּאִפִּי תִלְתָּא. אָמַר רַב פִּפְא,
7 כְּבִי תְּרִי הִימְנִיָּה, כְּבִי תִלְתָּא לֹא הִימְנִיָּה, ואין המלוה נאמן להבחישי
8 את העדים. מְתַקֵּן לֵה רַב הוּנָא בְּרִית דְּרַב יְהוֹשֻעַ, הִרִי תְּרִי כְּמֵאָה,
9 וּמֵאָה בְּתָרֵי, וכיון שהאמינו כשנים, הרי הוא נאמן אף כנגד
10 שלשה. אך הוסיף רב הונא אופן שיש חילוק מזה מספר
11 העדים: וְאִם אָמַר לִיה הִלּוּהּ שִׁיחִיָּה נֶאֱמַר עֲלֵיו כְּבִי תִלְתָּא – כשלשה
12 עדים, וְאִזְל פִּרְעִיָּה בְּאִפִּי בִי אֲרֻכָּה – והלך הלוח ופרעו בפני
13 ארבעה עדים, בִּין דְּנָחִית לְדַעוּת – כיון שירד הלוח לדקדק במנין
14 עדים מרובה יותר מאשר נצרך לסתם עדות, שלא אמר סתם
15 'כשני עדים' שזו עדות רגילה, אלא הוסיף ואמר שיהא נאמן
16 כשלשה עדים, נָחִית לְדַעוּת – בודאי כוונתו היתה לירד למנין זה
17 של עדים בדווקא, שדווקא כשלשה עדים היא המלוה נאמן ולא
18 יותר, שאלו היה הלוח רוצה ליתן לו נאמנות כמאה עדים, היה
19 אומר לו 'נאמן אתה עלי בשנים', וממילא היה נאמן אפילו נגד
20 מאה, ובכך שהאמינו כ'שלשה' בודאי כוונתו היתה דווקא
21 כשלשה ולא יותר.

22 שנינו במשנה, אִין נִשְׁבְּעִין עַל מַעֲנַת חֶרֶשׁ שׁוּמָה וְקָפָן, ואִין מִשְׁבְּעִין
23 אֶת הַקָּפָן.

24 הגמרא מבררת מנין נלמד הדין הראשון. מבאר הגמרא: מֵאִי
25 מַעֲנָה שאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן, אָמַר קְרָא
26 בתחילת פרשת שומרים (שמות כב ז) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּקֶף אוֹ
27 בָּלִים לְשֹׁמֵר', ועל זה נאמר בפסוק שלאחריו (שם כב ז) 'אם לא
28 יִמְצָא הַגָּבֹל וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים', והיינו לשבועה (ב"ק
29 סא), ואִין נִתְּנִית קָפָן נִחְשָׁב כְּלוֹם לַעֲנִין זה, שכן בפסוק כתוב
30 'איש', שרק נתינה של 'איש', כלומר גדול, נחשבת נתינה. וכמו כן
31 חרש ושוטה דינם כקטן, שהרי אין להם דעת.

32 שנינו במשנה: אָבֵל נִשְׁבְּעִין לְקָפָן וּלְהַקְרִישׁ. מקשה הגמרא: וְהָא
33 אָבֵרַת בְּרִישָׁא שאִין נִשְׁבְּעִין עַל מַעֲנַת שׁוּמָה וְקָפָן, ואִין כאן אמרה
34 המשנה שנשבעים על טענת קטן. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב, הִסִּיפָא
35 עוֹסְקַת בֵּיתוֹם קֵטָן הָבָא בְּמַעֲנַת אָבִיו, שתובע הקטן את הנתבע
36 בטענה שאבי מסר פקדון בידך, ובאופן כזה חייב שבועה, כיון

37 שאביו הוא זה שנתן, והיתה כאן נתינה של 'איש', ומשנתינו
38 כשיטת רבי אליעזר בן יעקב היא, דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
39 יַעֲקֹב אָמַר, פְּעָמִים שְׁאָרִם נִשְׁבָּע עַל מַעֲנַת עֲצָמוֹ – על הודאת עצמו
40 בלא שתבעו חבריו, בְּיָצֵד, אָמַר לוֹ הִלּוּהּ לִבְנֵי שֶׁל הַמְלוּה מִנָּה
41 לְאִבִּיךָ בְּיָדִי – הייתי חייב לאביך מנה, וְהִתְאַבְּלִיתִי פָּרֶם – אך החזרתי
42 לוֹ מִחֻצְיָתִי, הִרִי זֶה הִלּוּהּ נִשְׁבָּע שְׁבֻעַת מוֹדָה בְּמַקְצַת עַל כֵּךְ שאינו
43 חייב לוֹ את השאר, וְהוּא שֶׁנִּשְׁבָּע עַל מַעֲנַת עֲצָמוֹ, שהרי אין בן
44 המלוה תובעו כלום. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אִינוֹ – אין לזה נחשב אֶלָּא
45 בְּמִשְׁבִּיב אֲבִידָה, שאינו חייב שבועת מודה במקצת כיון שיכול היה
46 להמנע מלהשיב, ופטרורו חכמים משבועה כדי שלא ימנע
47 מלהשיב, והוא הדין כאן שיכול להמנע מלהודות לבן המלוה,
48 וּפְטוֹר מִשְׁבֻּעָה. ולשיטת רבי אליעזר בן יעקב, כֵּשֶׁם שֶׁאִם הוֹדָה
49 מעצמו שהיה חייב לאביו חייב שבועה אף שאין כאן תביעה, כך
50 בקטן הבא בטענת אביו, מחמת חוב אביו, נשבע על הודאתו שהיה
51 חייב לאביו, שכן אינו גרוע יותר מאופן זה של הנשבע בטענת
52 עצמו.

53 שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, לִית לֵיהּ – וכי אינו סובר
54 שְׁמִשְׁבִּיב אֲבִידָה פְּטוֹר מִשְׁבֻּעָה, והרי תקנת חכמים היא שהמשיב
55 אבידה לא ישבוע מפני תיקון העולם, כמבואר במשנה (גיטין מה),
56 משיבה הגמרא: אָמַר רַב, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לא אמר את דינו
57 באופן שלא היתה תביעה כלל, אלא בְּשִׁמְעֵנוּ קָפָן – באופן שתבעו
58 יתום קטן, וטוען שידוע בודאות שהיה חייב לאביו, ולכך אינו
59 נחשב 'משיב אבידה'.

60 תמחה הגמרא: קָפָן, וְהִתְאַבְּרַת בְּמִשְׁנֵיתִי שֶׁאִין נִשְׁבְּעִין עַל מַעֲנַת
61 חֶרֶשׁ שׁוּמָה וְקָפָן, מפרשת הגמרא את תירוצו של רב: לְעוֹלָם
62 מדובר בטענו גדול, ולכך מחייבו רבי אליעזר בן יעקב שבועה,
63 וְאִמָּא קְרוֹ לֵיהּ – ומדוע כינהו רב 'קָפָן', דְּלִנְיָ מִלֵּי דְאִבּוּהּ קָפָן הוּא
64 – משום שלגבי עסקי אביו נחשב הוא כקטן, שאינו בקי בהם, ומכל
65 מקום כיון שהוא גדול טענתו טענה, ולכך כשהודה הנתבע
66 במקצת חייב שבועה.

67 שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כך, שמדובר באופן שגדול תבעו,
68 מדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב שזהו אופן שנשבע על מַעֲנַת
69 עֲצָמוֹ, הרי מַעֲנַת אַחֲרִים היא, שהרי הוא נשבע על ידי טענת הבן
70 הגדול. משיבה הגמרא: כוונת רבי אליעזר בן יעקב שנשבע על ידי
71 מַעֲנַת אַחֲרִים שְׁחִיב לְהַשִּׁיב עֲלֵיהּ וְהוֹדָאָת עֲצָמוֹ – שהודה במקצת.

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ח

בין איסור לסכנה

ג. אם בשר מבהמה זו התבשל בקדירה ולאחר מכן התבשל בקדירה זו תבשיל אחר: אם מחמת איסור – הרי כלי שהתבשל בו איסור אוסר גם את התבשיל שיתבשל בו אחר כך, כי דפנות הכלי 'בלעו' את טעם האיסור וטעם זה עובר לתבשיל הבא, אך לגבי דבר האסור מחשש סכנה אין לחשוש כאשר מדובר בטעם בלבד שאין בו ממשות מהדבר. והגאון ה'רונצ'ובי' הוסיף עוד חילוק בין איסור לסכנה: כתב הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת נפש פרק יב, א): "בהמה או חיה שנשכן הנחש או שאכלו סם הממית האדם קודם שישתנה בגופו, הרי אלו אסורים משום סכנת נפשות". נמצא שלדעתו אין חשש סכנה אלא כשאוכל את בשר הבהמה קודם שהסם השתנה בגופה אבל לאחר מכן פגה הסכנה, אך אילו היתה אסורה משום טריפה לא היה בכך כל חילוק (ספר הזכרון 'תפארת יהודה קלמן' ע' 74).

הלכות שחיטה פרק י, הלכה ח: אָבְלָה סַם שְׁחוּרָג אֶת הָאָדָם, או שְׁנִשְׁכָּה נֶחֱשׁ וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִתְּרֵת מְשוּם טְרִפָּה, וְאִסוּרָה מְשוּם סִכָּנָה נִפְשׁוֹת.

יש להבין: מאחר ולמעשה הבהמה אסורה באכילה – מה 'נפקא מינה' אם האיסור הוא מטעם טריפה או מטעם סכנה? ומבאר ה'תפארת ישראל' (חולין פ"ג, מ"ה) כי אכן יש 'נפקא מינה' למעשה בכמה פרטים:

א. כאשר מתעורר ספק האם הבהמה אכלה מהסם: בספק רגיל יש להחמיר בין מחשש איסור ובין מחשש סכנה, אך כאשר קיימים שני ספיקות להקל ('ספק ספיקא') – מצד חשש איסור ניתן להקל, אך מחשש סכנה צריך להחמיר.
ב. אם חתיכת בשר מבהמה זו נפלה לתבשיל שיש בו פי שישים ממנה: מצד איסור – הרי הוא בטל בשישים ומותר, אך מחשש סכנה, לפי כמה דעות, אין להתיר גם בזה.

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ח

מתי חלה מצוות 'שלח תשלח את האס'?

(בהקדמה להל' שחיטה) שהמצוה היא "לשלח האם אם לקחה על הבנים". וכך כתב הרשב"א (בתשובותיו ח"ג סי' רפג): "שלח תשלח אינו אלא ניתוק הלאו, שאם עבר ולקח נתקן הכתוב לעשה ד'שלח תשלח'". ומוסיף הגר"פ:
לדעת הרשב"א יש לברך על מצות שילוח הקן. ומקשה, לפי המבואר שאין מצוה לשלח את האם אלא אם עבר על הלאו ולקח חייב לתקנו על ידי שילוחה, איך שייך לברך על זה 'וציוונו לשלח'?

והתירוץ:
מצות השילוח נעשית בעצם הימנעותו מלקחת את האם והשארתה במקומה ("הנחה היינו השילוח"), כי היות וה'עשה' הוא תיקון הלאו, הרי במשמעות ה'עשה' כלול שאסור לקחת את האם, וכאשר משאיר את הציפור בקן ונמנע מלקחתה, מקיים גם את ה'עשה', כי אי לקחת הציפור נחשב כשילוחה ומתאימה הברכה "וציוונו לשלח...".

אך ב'ברכי יוסף' (י"ד סי' רצב, בשו"ר ברכה ס"א) כתב: "פשיטא דנקיטין שלא לברך כיון דאיכא כמה רבוותא שכתבו בפירוש שאין מברכין".

הלכות שחיטה פרק יג, הלכה יט: אָסוּר לְטַל אִם עַל הַבָּנִים, וְאִפְלוּ לְמַחַר בָּהֶן אֶת הַמִּצְרָע שֶׁהִיא מִצְוָה... וְאִם לֹא שִׁלַּח, לֹא־קָחָה - שְׁאִין עֲשֶׂה דוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה 'עשה' של טהרת המצורע אינו דוחה 'לא תעשה' (לא תקח) 'רעשה' ('שלח תשלח') של שילוח הקן.

והקשה ה'כסף משנה': לדעת חכמים (חולין קלא, א), ה'עשה' ('שלח תשלח') חל רק לאחר שלקח את האם ובא לתקן את הלאו ('לא תקח...') כי משמעות הפסוק היא לא תקח את האם, ואם לקחת – שלח. ואין כתב הרמב"ם שאסור ליטול לצורך טהרת מצורע כיון "שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה", הרי לפני שלקח יש כאן רק 'לא תעשה'?

ומבאר ה'שאגת אריה' (סי' ג):
אכן, על הלכיקה עוברים רק על 'לא תעשה', אבל לאחר שלקח ולא שילח את האם, הרי הוא עובר על ה'עשה', ונמצא שאין אפשרות לקיים מצות טהרת המצורע אלא אם מבטל את ה'עשה' וה'לא תעשה'. ולכן "אסור ליטול... אפילו לטהר בהו את המצורע שהיא מצוה".

וכדברי ה'כסף משנה' (שהמצוה לשלח את האם היא לתקן את הלאו) דייק הגר"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג, ל"ת קלו) בלשון הרמב"ם

על איזה לאו עובר הנשבע שבועת שקר להבא? יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ח

שבועת שוא", וההתראה היא 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא' (שמות כ, ז). ולדעת רבין – בשבועת שקר לשעבר עובר על "לא תשבעו בשמי לשקר" ואילו על שבועה להבא עובר על "לא יחל דברו" (במדבר ל, ג).

ואם כן, דברי הרמב"ם שבועה להבא ושבועה לשעבר הן בכלל שבועת שקר, הם לא כרב דימי האומר שהנשבע על העבר בשקר זו שבועת שוא ולא כרבין הסובר שעל שבועה

הלכות שבועות פרק א, הלכה ג: ... נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל וְאָכַל, או 'שְׁאֵכְלִיתִי' והוא לא יֵאָכֵל - הֲרִי זוּ שְׁבֻעַת שְׁקָר. והקשה ה'כסף משנה':

לדעת רב דימי (שבועות כ, ב), הנשבע להבא, "שלא יאכל ואכל או שיאכל ולא אכל", הרי זו שבועת שקר וההתראה עליה היא 'לא תשבעו בשמי לשקר' (ויקרא יט, ב) והנשבע על העבר, "שאכלתי, והוא לא אכל, שלא אכלתי, ואכל – זו

להבא עובר על 'לא יחל דברו'!

ומבאר: לדעת רבין, בשבועה להבא עובר על 'לא יחל דברו' בנוסף על עבירת שבועת שקר. והרמב"ם פסק כרבין שהעובר על שבועה להבא לוקה הן משום 'לא יחל דברו' והן משום 'לא תשבעו בשמי לשקר' אלא "שאינן דרכו למנות לאוויין הרבה על מצוה אחת". ולכן נשבע שבועת שקר להבא, הזכיר הרמב"ם רק את הלאו המיוחד בו (לא תשבעו בשמי לשקר) ולא את הלאו המשותף גם לעובר על נדר (לא יחל).

וה'ה'כוכב מיעקב' (סי' קסד) ביאר שלדעת הרמב"ם העובר על שבועה להבא אינו לוקה כלל כמו שמצינו באיסור נטילת

אבני ריחיים כמשכון, כנאמר "לא תחבול ריחיים ורכב" (דברים כד, ו), ומסיום הכתוב, "כי נפש הוא חובל", נלמד איסור נוסף - שגם כלים אחרים שהם לצורך אוכל נפש אסור למשכנם (בבא מציעא קטו, א). ומבואר בגמרא שאין למדים מזה איסור נוסף על הממשכן אבני ריחיים, כי כיון שהלימוד נצרך לאסור שאר כלים, אין לכפול איסור על אבני ריחיים.

וכך גם לענין שבועה להבא, היות וכבר לוקים על כך משום 'לא תשבעו בשמי לשקר' אין לוקים גם משום 'לא יחל', כי לאו זה נצרך לנדרים שאין בהם לאו אחר. ולכן כתב הרמב"ם שבשבועה להבא יש רק את הלאו של שבועת שקר.

נשבע שלא יאכל שבעת ימים - שבועה הניתנת לקיום? יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ח

שבועת שוא (לעיל ה"ד).

וכתב ה'ברית יעקב' (ח"א סי' סב) 'נפקא מינה' בין הטעמים אם פירט שבועתו לכל שבעת הימים - שנשבע לא לאכול ביום הראשון וביום השני וכו' - שהשבועה היא על כל יום בפני עצמו ואם יעבור חייב על כל יום בפני עצמו (כמו ב"שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין" שאם אכל חייב על כל אחת ואחת. לעיל פ"ד ה"ז):

לטעמו של הרמב"ם, כל יום מששת הימים הראשונים שבועתו חלה כי היא ניתנת לקיום, ורק ביום השביעי שיהא חייב לאכול הרי זו שבועת שוא, אבל לטעמו של הר"ן שהיא שבועת שוא משום שנשבע לבטל את המצוה, מצינו שכאשר השבועה כוללת הן רשות והן ביטול מצוה, השבועה חלה: "נשבע שלא יאכל מצה שנה... אין זו שבועת שוא, שהרי... כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילת מצה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים, חלה על ליל הפסח" (לעיל ה"ח). וכך יש לומר שנשבע על כל יום לחור: מתוך שחלה שבועה על ששת הימים הראשונים (שאי אכילה בהם אין בו סיכון הנפש) חלה גם על יום השביעי, וכאשר יאה חייב לאכול ביום זה משום פיקוח נפש, יאכל כשיעור ההכרחי לשמירת חייו.

הלכות שבועות פרק ה, הלכה כ: נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵישֵׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, או שְׁלֹא יֹאכַל כָּלֹם שְׁבַע יָמִים... מִלְּקִין אוֹתוֹ מִדֵּי מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וְיֵישֵׁן וְיֹאכַל כָּכָל עַת שִׁירָצָה.

כתב הר"ן (שבועות י, א בדפי הרי"ף, הביאו הכס"מ כאן): הנשבע שלא יישן שלשה ימים, כיון שאי אפשר לקיים את השבועה, כי בעל כרחו יירדם בתוך זמן זה - לא חלה השבועה ומלקים אותו משום שבועת שוא, אבל הנשבע שלא יאכל חודש ימים - חלה השבועה כי בידו להימנע מאכילה, ואף שיהא חייב לאכול משום פיקוח נפש כדי לא לסכן את נפשו, אין השבועה בטילה כי היא ניתנת לקיום, ולכן יאכל רק כשיעור ההכרחי להצלת נפשו.

ותמה על הרמב"ם כאן שהשווה דין הנשבע שלא יאכל שבעה ימים לנשבע שלא יישן שלשה ימים וכתב שבשניהם אין השבועה חלה, והרי לפי האמור אין לדמות בין שתיהן והשבועה שלא יאכל שבעת ימים כן חלה!

להלכה מסכים הר"ן לדעת הרמב"ם ששבועה שלא יאכל שבעה ימים היא שבועת שוא ואינה חלה, אך לא מטעמו אלא משום שהנשבע שלא יאכל שבעת ימים הוא כנשבע לעבור על דברי תורה שהרי התורה אסרה לסכן את הנפש ("אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"), ושבועה לבטל מצוה היא

תביעת קנס ותביעת ממון יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ח

דמי העבד. ולפי זה קשה: מדוע פטור משבועת הפיקדון, הרי יש כאן כפירת ממון ממש, כי אילו היה מודה היה צריך לשלם את שווי העבד? והביאור:

כלל הוא שאין חיוב שבועה בדיני קרקעות ועבדים, ולפיכך גם לגבי קרבן שבועה אין חיוב על כפירה בתביעת דמי קרקע או עבד.

ובענין זה יש הבדל בין תביעת הקנס של שלושים שקלים לתביעת דמי העבד: על תביעת דמי העבד, בלאו הכי אין חיוב קרבן שבועה, כי היא נחשבת תביעת דמי עבד והנידון הוא רק לגבי תביעת הקנס של שלושים שקלים שאינו מוגדר כתביעת דמי העבד שהרי אינו משקף את שווי העבד וחייבים

הלכות שבועות פרק ח, הלכה ב: וְכֵן הָאָמֵר לְחֻבְרוֹ: 'הַיְמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי, וְכִפֵּר וְנִשְׁבַּע... פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשֻׁלָּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָם.

כלומר: כל תשלום קצוב וקבוע, ללא תלות במידת הנזק, כגון מי שהרג שורו את עבדו של חברו שמתחייב סכום קבוע של שלושים שקלים - נחשב 'קנס' ודין מיוחד נאמר בקנס שאין מתחייבים בו אלא על פי עדות עדים ולא על פי הודאת עצמו. ולכן כשכפר בתביעה זו אינו מתחייב מדין שבועת הפיקדון שהרי גם אם היה מודה לא היה צריך לשלם ונמצא שכפירתו לא גרמה לו פטור.

אמנם, לפי דעה אחת בגמרא המודה ששורו הרג עבד, אף שנפטור מהקנס הקבוע של שלושים שקלים, עליו לשלם את

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קבא

בו אפילו כשהעבד אינו שווה מאומה ולכן היה מקום לחייב על כך קרבן שבועה, ועל כך מבואר בהלכה זו שפטור משום הכפירה.

(אחיעזר ח"א סי' לא ה)

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ח

עדות המלך

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: **הָיָה אַחֵר מַעֲדָיו מִלֶּדֶ, שְׁאִינוּ רִשְׁאֵי לְהַעֲדִי... פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת.**

שנינו בסנהדרין (יח, א): "המלך לא מעיד ולא מעידין אותו". משום שנאמר "שום תשים עליך מלך – שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו" (רש"י שבועות לא, א).

והקשה ה'תוספות יו"ט' (הוריות פ"ב מ"ה): בהלכות שגגות (פ"ה ה"ז) פסק הרמב"ם "המלך וכהן משיח מביאין קרבנם על שבועת העדות". כלומר, אם המלך שגג ולא העיד כאשר התובע השביעו, עליו להביא 'קרבן שבועת העדות'. ולפי דבריו כאן יש לתמוה, מדוע צריך המלך להביא 'קרבן שבועת העדות' והרי "המלך לא מעיד"?

ומבאר מהר"ם חביב:

המלך אינו מעיד כי זהו זלזול בכבוד המלכות, אך כאשר העדות היא למלך אחר השווה אליו במעמדו, אין בכך זלזול וחייב להעיד, וזהו המקרה בו כתב הרמב"ם בהל' שגגות שעל המלך להביא 'קרבן שבועת העדות' (תוספות יו"ט יומא עב,

וה'מנחת חינוך' (מצווה קפ"ג) מיישב:

בעדות שצריך בה שני עדים, צריכים שניהם להעיד בפני בית דין, ואם המלך הוא אחד מהם אינו חייב להעיד משום כבודו. ויתירה מזו (כלשון הרמב"ם כאן) "אינו רשאי להעיד", אבל בעדות שעד אחד נאמן בה (כגון לענין איסור או טומאה) והמלך הוא העד האחד, הרי העדות כשרה גם ב'עד מפי עד', ואין המלך צריך לעמוד בעצמו בפני בית דין ובמקרה זה, אכן חובה עליו להעיד ואם השביעוהו ולא העיד חייב ב'קרבן שבועת העדות'.

והגר"י אברמסקי מבאר:

בהלכות שגגות מדובר שהמלך התחייב ב'קרבן שבועת העדות' לפני שעלה למלוך, כאשר כן היה חייב להעיד, ולא הספיק להביא את קרבנו עד שנתמנה למלכות ועליו להביא את קרבנו למרות שבינתיים עלה למלוך (חזון יחזקאל שבועות פ"א ה"ד).

האם הפקר מפקיע מרשות בעלים? שבת קודש כ"ו טבת ה'תשע"ח

הנכסים עוד".

וה'ערוך השלחן' (סי' רעג, ד) כתב שהמפקיר אכן מסתלק מנכסיו ע"י אמירתו שמפקיר ולא בגלל שהנדר אוסר עליו לחזור בו. וההשוואה של הרמב"ם לנדר היא רק דוגמא שישתלק אדם משלו כדיבור בעלמא, גם מבלי שיכנס לרשות אחרת. ולכן השתמש בדוגמא מדין נדר: "שכשנדר שלא ינהג מנכסיו מסתלק מהם בדבור פיו, ולרשות אחר לא נכנסו".

אך לפי זה, יש לדייק בלשון הרמב"ם "אסור לחזור בו",

הרי הדבר יצא מרשותו ואינו יכול לחזור בו?

ופירש הסמ"ע (שם סק"ד) שאסור לחזור ולמחות במי שבא לזכות. וב'מחנה אפרים' (הל' זכיה מהפקר סו"ס ח) כתב, שגם לחזור ולקחת לעצמו שלא בתורת זכיה מן ההפקר או לפרוע לבעל חובו "ליכא אלא איסור בלבד – שאין אנו יכולים להוציאו מתחת ידו, דהוי ממון שאין לו תובעים".

הלכות נדרים פרק ב, הלכה יד: **הַהִפְקָר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ נֹדֵר - הָרִי הוּא כְּמוֹ נֹדֵר, שְׁאִסּוּר לֹא לְחֹזֵר בּוֹ.**

ה'קצות החושן' (סי' רעג סק"א) למד מכאן שאין הפקר נחשב לקנין המפקיע את הדבר מרשות הבעלים, אלא גם לאחר ההפקר נשאר הדבר ברשותו. לכן, האיסור על הבעלים לחזור בו הוא מדין נדר, שאינו רשאי לחלל את דיבורו – "דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן, הא תיפוק ליה דכבר יצאה מרשותו".

ולפי זה, צידד לומר שאם הפקיר ומת יישאר הדבר שהפקיר ברשות היורשים "כיון שאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו כו'". אבל ה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' שטו) כתב לחלק שהנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיימו "מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים", ואילו כאן "בדיבור בעלמא 'הריני מפקיר' כבר נתקיים הנדר" והנכסים נעשו הפקר ו"מה לבניו עם

המשך ביאור למס' שבועות ליום שני עמ' א

6 פטור. וקשה, הא הָא – הרי בדין זה, כִּינן דִּתְבַּעֲיָה בְּעֵדִים – כיון
7 שתבעו המלוה בפני עדים והודה הלוה בפניהם שהוא חייב, כִּמְאֵן
8 דְּאִוְּפִיָּה בְּעֵדִים דְּמִי – הרי זה נחשב כאילו הלוה מתחילה בפני
9 עדים. ומכל מקום קָתַנְי במשנה שפְּטוּר, ואף שאין לו עדים שפרע,

1 בעדים, אך גם אם אין העדים לפנינו, וְכֹל הַלּוֹה לּוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּיד
2 בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהִלְכּוּ לָהֶם לְמַדְיָתָהֶם.
3 מקשה הגמרא על רב אסי: תַּנֵּן במשנתנו, אדם שתבע את חבירו
4 ואמר לו בפני עדים מָנָה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ חֲבִירוֹ הֵן – אכן אני חייב
5 לך מנה, לְמַחֵר אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ תִּנְחֶנּוּ לִי, וְהָשִׁיב הַנִּתְבַּע וְתָתִיו לָךְ,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו טבת תשע"ח

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ח

הלכות שחיטה

פרק תשיעי

(1) יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי דבר קשה.

א. פסוקה² כיצד? חוט השדרה שנפסק העור החופה את המוח - טרפה³. ובלבד שיפסק רב הקפו; אבל אם נסדק העור⁴ לארפו או נקב⁵ - מתרת. וכן אם נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה⁶, או שנתמעף המוח שבתוך החוט ונתנגד⁷, הואיל ועורו קיים - הרי זו מתרת⁸.

(2) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. (3) אף על פי שהמוח קיים. (4) לומדים זה מגרירת שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר, שננסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני ולפיכך כשרה. (5) שאינה טרפה עד שייפסק ברובו. ויש לשאול מדוע בגרירת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל נקב. וכן הקשה הכסף משנה בעניין נסדקה לאורכה. שבגרירת צריך שישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. (6) במשנה שנינו: נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. (7) אבל לא ננס. (8) וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

ב. הקרף המוח ונשפף פנים או פדונג שנמס, עד שימצא החוט כשמצמידו אינו עומד - הרי זו טרפה. ואם אינו יכול לעמוד מפני כבדו - הרי זו ספק⁹.

(9) אם מחמת חולי הוא.

ג. עד היכן חוט השדרה? תחלתו מבחוץ לפולין שבתחלת הערף, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחלת האליה.

ד. ושלש פרשיות הן, ואלו הן: שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה. וחוט השדרה בעוף - עד בין אגפיים¹⁰. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרף המוח.

(10) יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

ה. קרועה¹¹ כיצד? בפשר החופה את רב הפרס¹², והוא המקום¹³ מן הפטן שאם יקרע יצא הפרס¹⁴, אם נקרע בפשר זה - טרפה. אף על פי שלא הגיע הקרע לפרס עד שנראית, אלא פיון שנקרע רב עבי הפשר הזה¹⁵ או נטל - טרפה. וכמה שעור הקרע בארפו? ארף טפה. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רב ארף הפשר החופה את הפרס, אף על פי שאין בארף הקרע טפה - טרפה, הואיל ונקרע רבה.

(11) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסיני. (12) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. (13) ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא מיעוט נחבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום. (14) אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. (15) ולא נקרע מעבר לעבר גם כן טריפה.

ו. נקדר¹⁶ הפשר הזה בעגול או בארף, אם היה יתר ממשלע, והוא פדי שפינס בו שלש גרעיני תמרזה זו בצד זו בדיק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה¹⁸ - יצמד על טפה.

(16) נחתך. (17) חסרון הקדירה. (18) חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפה ונמצא רוחב הסלע שליש טפה (שכל שיש ברוחבו טפה יש בהיקפו ג' טפחים).

ז. בהמה שנפשט העור שעליה פלו, בין שנקרע ביד או בחולי, ונמצא בפשר בלא עור - הרי זו טרפה¹⁹. וזו היא שנקראת גלודה²⁰. ואם נשאר מן העור²¹ רחב סלע על פני כל השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי איבריה - הרי זו מתרת. ואם נטל כרחב סלע מעל כל פני השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי איבריה, ושאר כל העור קיים - הרי זו ספק. ויראה לי, שמתירין אותה²².

(19) וזה מסוג קרועה. (20) והלכה כחכמים הפוסלים. (21) אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסוים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה. ושלוש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור; ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. (22) אף

(37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

יב. שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שגפלו נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו - אין חוששין לו³⁸, מפני שנועץ צפרניו³⁹ ומתחזק עד שמגיע לארץ.

(38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. (39) ואף על פי שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו, ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד חושב שהוא יפיל ואינו מתכוון לנפילה ולכן הנפילה היא פתאומית.

יג. הבה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה, או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפלו הבה אותה במטה על כל השדרה - אין חוששין לה. ואם יש במטה חליות חליות - חוששין לה. ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה - חוששין לה. וכן אם הבה לרחב השדרה - חוששין לה.

יד. עוף שנחבט על דבר קשה, כגון פרי של חטים או קפה של שקדים וכיוצא בהן⁴⁰ - חוששין לרסוק אברים. ואם נחבט על דבר רך, כגון כסות כפולה והתכן והאפר וכיוצא בהן - אין חוששין לו.

(40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

טו. נדבקו כנפיו⁴¹ בדבק בשעת צידה ונתחבט⁴²: אם בכנף אחת נאחז - אין חוששין לו⁴³; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט בגופו - חוששין לו⁴⁴.

(41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. (42) ונפל ונחבט. (43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. (44) אלא אם כן עמד והלך.

טז. נחבט על פני המים⁴⁵: אם שט מלא קומתו ממטה למעלה לעצמת המים - אין חוששין לו⁴⁶; אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוח המים - חוששין לו, שמה המים הם המוליכין אותו⁴⁷. ואם קדם לתבן או קש⁴⁸ שמחליכין על גבי המים - הרי זה שט מחמת עצמו⁴⁹, ואין חוששין לו⁵⁰.

(45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. (46) שזהו כהליכה ואינה צריכה בדיקה. (47) בזוחלים. אבל אם הם מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. (48) שט יותר מהר מהתבן והקש. (49) מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. (50) שהוא כהליכה ואינה צריכה בדיקה.

יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר לשחוט מיד, ואינו צריך לבדק שמה נתרסק אבר.

1 על פי שלא נפשטה הבעיא וספק דאורייתא לחומרא פסק רבינו להיתר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק בבמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אנפיה הגסים או הנוצה הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

ח. נפולה²³ ביצד? הרי שנפלה הבהמה במקום גבוה, שגבהו עשרה טפחים²⁴ או יתר, ונתרסק אבר מאיבריה - הרי זו טרפה. וכיצד הוא הרסוק? שיתרוץץ האבר ויחלה מחמת הנפילה עד שתפסד צורתו ותארו²⁵. אף על פי שלא נקב ולא נסדק ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הבה אותה באבן או במטה ורץץ אבר מאיבריה - טרפה. באי זה איברים אמרו? באיברים שבחלל הגוף.

(23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. (24) אין חבטה פחות מעשרה. כתב בהגהות מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין טעם בטריות שהלכה למשה מסיני הן".

ט. בהמה שנפלה מן הגג: אם הלכה - אין חוששין לה²⁶; ואם עמדה ולא הלכה - חוששין לה²⁷. קפצה מחמת עצמה²⁸ - אין חוששין לה²⁹. הניחה למעלה³⁰ ומצאה למטה³¹ - אין חוששין לה שמה נפלה³².

(26) ואינה צריכה בדיקה. (27) וצריכה בדיקה. (28) מעצמה. (29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני הקפיצה שלא תרסק איבריה. (30) על הגג. (31) על הארץ. (32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לדעת ואמדה נפשה וכשרה.

י. זכרים³³ המנגחין זה את זה - אין חוששין להן³⁴; נפלו לארץ - חוששין להן³⁵. וכן בהמה שהניחה מגררת רגליה - אין חוששין³⁶ לה שמה נתרסקו איבריה או שמה נפסק החוט של שדרה.

(33) אילים או שוורים. (34) לריסוק איברים. (35) וכתבו התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך. (36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב הירך.

יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן לאחורי הדיר - אין חוששין להן משום רסוק אברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתברו. ואם החזירו והשליכום לדיר: מחמת יראה³⁷ - חוששין להן; מחמת תשובה - אין חוששין להן, מפני שמתכווין להחזירם שלמים ויזהרו בהשלקתן.

61) בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאינן ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. 62) אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. 63) ואם כן אין כאן עיקור סימנים. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקור ואסורה, הואיל ותורבץ כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

פרק עשירי

1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשמת כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טרפה מתחת ידו.

א. שבורה? פיצד? הוא ששנשברו רב צלעותיה. 24
וצלעות הבהמה הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה 25
מכאן. נשברו שש מכאן ושש מכאן, או אחת 26
עשרה מכאן ואחת מכאן - טרפה³. והוא שנשברו 27
מחצין של מול השדרה⁴. 28

2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. 3) והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושנים מכאן וכדומה. 4) ששם חיותה ולא מחצין של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

ב. נשברו שש מכאן ושש מכאן: אם היו צלעות גדולות שיש בהן מוח - טרפה⁵; ואם לאו, אף על פי שהן רב ואף על פי שנשברו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה⁶ - טרפה. ואם נעקרה אפילו צלע אחת וחצי חלייתה עמה שהצלע תקועה בה⁷ - הרי זו טרפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליא אחת⁸, אפילו היתה מן החליות שלמטה מן הפסלים⁹ שאין בהן צלעות - הרי זו טרפה. 37

5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. 6) של שני הצדדים, כלומר, שנים עשרה צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין שנשברו, כר' יוחנן שם. 7) בגמרא שם: בוכנא ואסיתא, ופירש"י צלע וקצת חוליא. 8) חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית-שמאי ובית-הלל באהלות ב, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. 9) בגמרא: בשלהי כפלי.

ג. בהמה שנשמת היקף שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפה שלו: אם נתאכלו¹¹ ניביו, והן היתדות שבפיהם הפה שיוצאת על העצם הנזק¹² ואוחזת אותו - הרי זו טרפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴. 41

1 וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'חֹשֶׁשִׁין לָהּ', אִם שִׁחְטָהּ - 1
2 צָרִיךְ לְבַדֵּק בְּגֵד כָּל הַחֵלֶל כְּלוּ מִקְדָּק הָרֹאשׁ⁵¹ עַד 2
3 הִירֵךְ. אִם מֵצֵא בָּהּ טְרֵפָה מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁמִּנִּינוּ, או 3
4 שֶׁנִּתְרַסַּק אֲבָר מִן הָאֵיבָרִים שֶׁבְּפָנִים וְנִפְסְדָה צוּרְתָּהּ 4
5 - הֲרִי זוֹ טְרֵפָה. אֲפִלּוּ נִתְרַסַּק⁵² אֲבָר מִן הָאֵיבָרִים 5
6 שֶׁאֵם נָטְלוּ בְּשֶׁרָה, כְּגוֹן טָחוּל וְכִלְיֹת - הֲרִי זוֹ 6
7 טְרֵפָה; חוּץ מִבֵּית הָרֶחֶם⁵³, שֶׁאֵם נִתְרַסַּק - הֲרִי זוֹ 7
8 מֵתֵרֶת. 8

51) גם מקום המוח צריך בדיקה. 52) והפסיד צורתו. 53) רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמא נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

9 יח. והסימנים⁵⁴ אינן צריכין בדיקה⁵⁵ בכאן, שאין הנפילה ממעקת אותן. 10

54) סימני השחיטה, וושט וקנה. 55) שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

11 יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה 11
12 עד שתשעה מעת לעת⁵⁶; ואם שחט בתוך זמן זה 12
13 - הרי זו טרפה⁵⁷. וכששוחט אותה אחר מעת לעת 13
14 - צריכה בדיקה כמו שבארנו. 14

56) שם. עמדה אינה צריכה מעת לעת [=המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. 57) דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנתבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

15 כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף⁵⁸, או שדרסו 15
16 בהמה, או שטרפו לפתל, והרי הוא מפרס - 16
17 משהין אותו מעת לעת⁵⁹ ואחר כך שוחטין אותו 17
18 ובדקין אותו בדרך שבארנו. 18

58) משנה שם, לענין בהמה. ורבינו משנה הלשון לענין עוף שמצוי יותר. 59) שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

19 כא. סימנים שנדלדלו רבן - טרפה, ואפילו שלא 19
20 מחמת נפילה. וכן אם נתקפלו⁶⁰, שהרי אינן ראויין 20
21 לשחיטה⁶¹. אכל אם נתפרק רב תרפין הושט מן 21
22 הלחי⁶² - הרי זו מתרת; שאין התרפין ראוי 22
23 לשחיטה⁶³, כמו שבארנו. 23

60) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולת ושינתה צורתה אבל לא נפתחה. 24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. 25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. 26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בידנו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גובהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

- 14 ז. עוף של מים, כגון אֲזִיזִים²⁷, אִם נִקְבַּ עֵצִים¹⁴
- 15 גִּלְגֻּלָּתוֹ²⁸, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִקְבַּ קְרוֹם שֶׁל מֶה -
- 16 טְרֵפָה, מִפְּנֵי שֶׁקְרוֹמוֹ רַךְ²⁹. עוף הִפְשָׁה שֶׁהִפְתּוּ
- 17 חֲלָדָה עַל רֹאשׁוֹ³⁰, או שֶׁנִּגְנַף בְּאֶבֶן אוּ בַּעֲץ - מִיֵּיחַ
- 18 יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ³¹, או מִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו
- 19 וְדוֹחֵק לְמַעְלָה³². אִם יָצָא הַמֶּה מִן הַנֶּקֶב - בְּיָדוֹעַ
- 20 שֶׁנִּקְבַּ הַקְרוֹם וְטְרֵפָה, וְאִם לֹא - מִתֵּר.

27) שם נו. והוא-הדין בבר-אוזים. 28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. 29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. 30) שנשכתו בשניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. 31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפנים". 32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

- 21 ח. בְּהֵמָה שֶׁאֲחֻזָּה דָּם³³, או שֶׁהִיָּתָה מִעֲשֶׂנֶת³⁴ או
- 22 מִצְנֶנֶת³⁵, או שֶׁאֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג בְּהֵמָה, או שֶׁתָּתָה
- 23 מִיָּם הָרָעִים³⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר³⁷. אֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג
- 24 אֶת הָאָדָם, או שֶׁנִּשְׁכָּה נֶחֱשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִתֵּר
- 25 מִשּׁוּם טְרֵפָה, וְאִסּוּרָה מִפְּנֵי סִכָּנָה נִפְשׁוֹת³⁸.

33) במשנה שם נח: אחוזת הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה. 34) שנכנס עשן בגופה. 35) שחלתה מחמת צינה. 36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. 37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שומרת לשחטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. 38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נז. 11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והרי"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. 12) שראשו חד ולא עגול. 13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמת הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. 14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

- 1 ד. וְכֵן בְּעוֹף, אִם נִשְׁמַט יָרְכוֹ - טְרֵפָה¹⁵. נִשְׁמַט
- 2 כְּנָפוֹ מִעֲקָרוֹ¹⁶ - חוֹשֵׁשִׁין שֶׁמָּא נִקְבָּה הָרָאָה שְׁלֹ,
- 3 וְלִפְיָכָּהּ בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ¹⁷ וְאַחֲרַיָּהּ יָכֹף יֵאָכֵל. וְבִהֶמָּה
- 4 שֶׁנִּשְׁמַטָּה יָדָהּ¹⁸ מִעֲקָרָהּ - מִתֵּר, וְאִין חוֹשֵׁשִׁין
- 5 לָהּ¹⁹.

15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. 16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. 17) מבטריין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפיתה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתנדנד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הרי"ף והרשב"א. 18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. 19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

- 6 ה. גִּלְגֻּלָּת בְּהֵמָה או חִיָּה שֶׁנִּשְׁטַל מִמֶּנָּה פֶּסֶלֶע²⁰, אִף
- 7 עַל פִּי שְׁלֹא נִקְבַּ הַקְרוֹם - טְרֵפָה²¹. וְאִם נִקְבּוּ נִקְבִּים
- 8 שִׁישׁ בְּהֵן חֲסָרוֹן²² - פֶּלֶן מִצְטַרְפִּין לְכֶסֶלֶע.

20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירש"י שם. 21) ומה ששינו שם: ואלו כשרות בבהמה, נפתחה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. 22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית-שמאי שנקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומה למד רבינו לשיעורם של בית-הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

- 9 ו. וְכֵן גִּלְגֻּלָּת שֶׁנִּחְבַּס²³ רֵב גְּבִהָה²⁴ וְרֵב הַקֶּפֶה -
- 10 טְרֵפָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִקְרוֹם שְׁלֵם וְלֹא חָסַר מִמֶּנָּה
- 11 פְּלוּם. נִחְבַּס רֵב גְּבִהָה וְהָרִי רֵב הַקֶּפֶה קָיָם, או
- 12 שֶׁנִּחְבַּס רֵב הַקֶּפֶה וְהָרִי רֵב גְּבִהָה קָיָם - הָרִי זֶה סִפָּה
- 13 טְרֵפָה²⁵. וִירָאָה לִי, שְׁאוּסְרִין אוֹתָהּ²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טרפיות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טרפיות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טרפיות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טרפיות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טרפיות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טרפיות: אותיות נח, נט. שבורה - ו - טרפיות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. (40) אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. (41) משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. (42) כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. (43) בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. (44) מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. (45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. (46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. (47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. (48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. (49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה בהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אלו השבעים חללים שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טריפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטי. וכל שאפשר מהן שימצא בעוף⁵⁰ באיברין המצויין לעוף ולבהמה - דינו בבהמה ובעוף אחד הוא⁵¹; חוץ מטרפות שפפליא⁵² ושפסחול ושפאנות הראה⁵³. מפני שהעוף אין לו חתוף אנות בבהמה, ואם ימצא - אין לו מנין ידוע⁵⁴. וטחול העוף עגל כמו עגב, ואינו פסחול בהמה⁵⁵. וטרפות שפפליא ושפסחול לא מנו אותן בבהמה⁵⁶ כדי שיהיה כנגדן בעוף, ולפיכך לא נתנו לכליא שהקטינה⁵⁷ שעור בעוף. וכן כל פיוצא⁵⁸

ט. נמצאו כל הטרפות המנויות פשיפטרטו ואפשר שימצאו בבהמה וחיה - שבעים. ואלו הן על הסדר שנתבארו בחבור זה³⁹: (א) דרוסה. (ב) נקב תרפין הושט⁴⁰. (ג) נקב קרום של מוח. (ד) נתמסמס המוח עצמו⁴¹. (ה) נקב הלב עצמו לבית חללו. (ו) נקב קנה הלב. (ז) נקבה המרה. (ח) נקבו קני הפכד. (ט) נקבה הקבה. (י) נקב הפרס. (יא) נקב המסס. (יב) נקב בית הפוסות. (יג) נקבו מעיה. (יד) יצאו המעים לחוץ ונהפכו. (טו) נקב הטחול בעביו. (טז) חסרה המרה. (יז) נמצאו שתי מרות⁴². (יח) חסרה הקבה. (יט) נמצאו שתי קבות. (כ) חסר הפרס. (כא) נמצאו שני פרסים. (כב) חסר המסס. (כג) נמצאו שני מססים. (כד) חסר בית הפוסות. (כה) נמצאו שני פתי הפוסות. (כו) חסר אחד מן המעים. (כז) נמצאו שני מעים. (כח) נקבה הראה⁴³. (כט) נקב הקנה למטה במקום שאינו ראוי לשחיטה. (ל) נקב סמפון מסמפוני ראה, אפלו לחברו. (לא) נאטם מקום מן הראה⁴⁴. (לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה. (לג) נמצאה לחה סרוחה בראה. (לד) נמצאו ביה מים סרוחים. (לה) נמצאו ביה מים עכורין, אף על פי שלא הסריחו. (לו) נתמסמסה הראה. (לז) נשתנו מראיה. (לח) נהפך הושט במראיו. (לט) חסרה הראה ממנין האנות. (מ) נתחלפו האנות. (מא) הותרו האנות מגבה. (מב) נסרכה אנה לאנה שלא בסדרן. (מג) נמצאה הראה בלא חתוף אונגים. (מד) חסר מקצת הראה. (מה) יבש מקצת גופה. (מו) נמצאה הראה נפוחה ועומדת. (מז) צמקה הראה מפחד אדם⁴⁵. (מח) חסר הרגל, בין מתחלת בריתו בין שנתחף⁴⁶. (מט) או שהיתה יתרה רגל. (נ) נטלה צמת הגידים⁴⁷. (נא) נטלה הפכד. (נב) נטל לחי העליון. (נג) פליא שהקטינה ביותר. (נד) פליא שלקתה. (נה) פליא שנמצאת ביה לחה. (נו) פליא שנמצאו ביה מים עכורין, אף על פי שאינן סרוחין. (נז) פליא שנמצאו ביה מים סרוחין. (נח) נפסק חוט השדרה. (נט) נמרץ מוח חוט השדרה⁴⁸ ונתמסמס. (ס) נקרע רב הפשר החופה את הפרס. (סא) נגלד העור שעליה. (סב) נתרסקו איבריה מנפילה. (סג) נדלדלו הסימנין. (סד) נשתברו רב צלעותיה. (סה) נעקרו רב צלעותיה. (סו) נעקרה צלע אחת בחליתה. (סז) נעקרה חליה אחת. (סח) נשמט הירף מעקרו. (סט) חסרה הגלגלת פסלע⁴⁹. (ע) נחבס רב הגלגלת ונתרוצץ.

(50) בחולין נו. תני לוי: כל טרפיות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב גג הזפק, ניקב הקורקבן וכיסיו, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר

(39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טרפיות שהגדירם רבינו, בתוך שמונה סוגי טרפיות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. וכן אלו שִׁמְנוּ וְאָמְרוּ שֶׁהֵן טְרֵפָה, אִם עַל פִּי
 שְׁרָאָה בְּדִרְכֵי הַרְפּוּאָה⁶⁴ שֶׁבִּידְנוּ שֶׁמִּקְצָתָן אֵינָן
 מִמִּיתִין וְאֶפְשָׁר שֶׁתַּחֲתֶיהָ מָהֵן - אֵין לָהּ אֱלָא מָה
 שִׁמְנוּ חֲכָמִים. שְׁנֵאמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ⁶⁵.

64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן
 תרנגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה,
 גמרא שם נז: 65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה
 ויורוק, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי
 סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

יד. כֹּל טֶבַח שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַטְּרֵפּוֹת הָאֵלּוּ וְהָרִי הוּא
 בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת⁶⁶ - מִתָּר לוֹ לִשְׁחֹט וְלִבְדֹּק לְעֶצְמוֹ
 וְלִמְכֹּר, וְאֵין בְּזֶה חֲשֵׁשׁ; שֶׁעַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאֶסְרוֹרִין,
 בֵּין יֵשׁ לוֹ הִנֵּה בְּעֵדוּתוֹ בֵּין אֵין לוֹ הִנֵּה בְּעֵדוּתוֹ.
 וּכְבֵּר בְּאַרְנוֹ⁶⁷, שֶׁאֵין לוֹקְחִין בְּשׂוֹר מִטֶּבַח שֶׁשּׁוֹחֵט
 וּבִדְקָה לְעֶצְמוֹ בְּחֻזְקָה לְאַרְרֵן אוֹ בְּאַרְרֵן יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן
 הַזֶּה, אֱלָא אִם כֵּן הִיא מִמְחָה. וְאִם יֵצֵאת טְרֵפָה
 מִתַּחַת יָדוֹ - מִנְדִּין אוֹתוֹ, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ⁶⁸, וְאֵינוֹ
 חוֹזֵר לְכַשְׁרוֹתוֹ⁶⁹ עַד שֶׁיִּלָּךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַעֲבִירִין
 אוֹתוֹ וַיִּחְזֵר אֲבֵדָה בְּדִכְר חֲשׁוֹב אוֹ יוֹצֵיא טְרֵפָה
 לְעֶצְמוֹ בְּדִכְר חֲשׁוֹב⁷⁰.

66) וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט.
 67) בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם
 פרק ג הלכות כ"א לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה
 לענין יין. 68) סנהדרין כה. לפי גירסת הרי"ף "שמתייה
 ועבריה". 69) (סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו
 תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם
 כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר
 לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו
 חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר
 (משגיא). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו
 במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-
 משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה
 לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל
 רשאי למכור בשר כשמומחה משגיא עליו. 70) סנהדרין
 שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי
 עשה תשובה בלא הערמה.

פרק אחד עשר

1) יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו;
 כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת
 הריאה.

א. כֹּל בְּהֵמָה אוֹ עוֹף שֶׁנּוֹלַד בְּהֵן סֶפֶק טְרֵפּוֹת
 מִטְּרֵפּוֹת אֵלּוּ, כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁנִּפְלָה וְלֹא הִלָּכָה², או
 שֶׁנִּדְרְסָה בְּיַד חֵיהָ וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאֲדִים בְּשׂוֹר³ כִּנְגֵד
 בְּנֵי מַעֲיִם אוֹ לֹא הָאֲדִים, אוֹ שֶׁנִּחְבְּסָה גִלְגֻּלְתָּהּ וְאֵין
 יָדוּעַ אִם רָפָה אוֹ מְעוּטָה, וְכִיּוֹצֵא בְּדִרְכֵי אֵלּוּ: אִם
 הָיָה זָכָר וְשָׁהָ שְׁנַיִם עָשׂוֹר חֲדָשׁ⁴ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת
 שְׁלֵמָה⁵ בְּשָׂאָר כֹּל הַבְּהֵמוֹת; וְאִם הָיְתָה נִקְבָּה - עַד

עליו וכנגדן בעוף. 56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות
 שאמרו האמוראים, וברייתא של לוי אמורה רק על טריפות
 שמנו במשנה. 57) ראה פרק ח הלכה כו. 58) טריפות
 אחרות, כגון לקחה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או
 סרוחים.

1. יא. וְשֵׁתִי טְרֵפּוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יֵתֵר עַל הַבְּהֵמָה, וְאִם
 2. עַל פִּי שְׁנֵי שֵׁשׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵיבָרִים⁵⁹. וְאֵלּוּ הֵן: עוֹף
 3. שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִרְאֶה בְּנֵי מַעֲוִי⁶⁰ מִחֻמַּת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם
 4. שֶׁנִּקְבַּח עֵצֶם רֹאשׁוֹ⁶¹.

59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק
 וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. 60) טריפות זו דוקא בעוף,
 כמו ששנינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור
 וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה,
 וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים
 ליחמר, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה.
 61) בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא
 ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל
 וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים,
 כפירש"י שם.

5. יב. וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טְרֵפּוֹת אֵלּוּ כִּלְכֵּל⁶². שְׁכַל שְׂאֲרַע
 6. לְבִהֵמָה אוֹ לְחֵיהָ אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלּוּ שִׁמְנוּ חֲכָמִי
 7. דּוֹרוֹת הָרֹאשׁוֹנִים וְהַסֵּפִימוֹ עֲלֵיהֶן בְּכַתִּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל
 8. - אֶפְשָׁר שֶׁתַּחֲתֶיהָ, וְאֶפְלוּ נוֹדֵעַ לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַרְפּוּאָה
 9. שֶׁאֵין סוּפָה לְחִיּוֹת⁶³.

62) שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה
 שמנו חכמים. 63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש
 שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי
 הרופאים עונים פה-אחד שכלי כליות אי-אפשר שיחיה
 האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים
 החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה
 כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה.
 וסומכים על המאמרים בגמרא: לקחה כוליא, הקטינה
 כוליא, מבואר שרק בכוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל
 ברבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו
 דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא
 אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו
 הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת בכוליא אחת וכו'
 מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי
 מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי
 מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא
 בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו
 שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי
 לונגל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח
 הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון
 תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע
 בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי
 התחתון כשרה, וחכמי לונגל פירשו: וכל-שכן העליון,
 ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר
 לבהמה לחיות בלי הלחי העליון.)

במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו ה"ב.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפיש הקבד - חוששין לה שמה נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמה נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

(17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. (18) שם ה"ו. (19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפיש הקבד - שחותרים את הסרכא ומוציאין את הראה ונופחין אותה בפושרין²⁰. אם נמצאת נקובה - טריפה; ואם לא נתבעבוע המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב²¹, או שמה נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

(20) ראה פ"ז ה"ח. (21) שסובר יש סירכא בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירכא בלא נקב ('הגהות מיימוניות'). (22) שכשר, פ"ז ה"א.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישראל²³ כך הוא: כששוחטין את הבנהמה או את החיה - קורעין את הטרפיש של קבד, ובודקין את הראה במקומה. אם לא נמצאה תלויה בסרכא, או שנמצאה סרכא בין און מאזני הראה ולבשר²⁴ שבמקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאון לאון על הסדר²⁵ או מן האום לאון הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מתירין אותה.

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה, הואיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"ג-ד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאון - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורס ברבינו או מן האום לאון כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כתב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התירוה. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאון - אסורה. ומעניין מה שכתב בזה ב'מגדל עוז': גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה

1 שתלד⁶. ובעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה 2 - עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה, 3 ותטען טעינה שניה ותלד.

(2) שאם שחטה צריכה בדיקה שמה נטרסקו איבריה, ורש"י ביצה לד, א - כתב: שמה נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה. ראה פ"ט ה"ט. (3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה ה"ט. (4) חולין נו, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה, שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, ראה שם. (5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלימה. (6) שם. כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם ילדה בתוך זמן זה. [מלשונו של רבינו, שכתב "אם שהה", משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן בנהר ולא התיר להשהותן שמה יבוא לידי תקלה שיאכלו מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

4 ב. ואסור למכור ספק טריפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷, 5 שמה ימכרנה לישראל⁸.

(7) שם. (8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה באיסור.

6 ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין 7 חוששין להם שמה יש בהן טריפה. לפיכך, 8 כשישחטו שחיטה כשרה - אינן צריכין בדיקה 9 שמה יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן 10 בחזקת היתר¹¹ עד שילד להן דבר שחוששין לו, 11 ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

(9) מטעם רוב. שם יא, ב. (10) ראה רש"י ביצה לד, א. (11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה נגרות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנפסק חוט הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט השדרה לא שכיח (כסף-משנה).

12 ד. כיצד¹² כגון שנשחט ההג¹³ של עוף - בודקין 13 את הראה שמה נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין 14 אותה שמה נטרסקו איבריה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - 15 בודקין קרום של מוח שמה נקב. הבה אותה קוץ או 16 נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונקנס לחללה - 17 חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמה 18 נקב אחד מן האיברין שתטרף בנקיבתן. וכן כל 19 פיוצא בה.

(12) מחובר להלכה שלמעלה. (13) פ"י ה"ד. (14) פ"ט ה"ז. (15) פ"י ה"ז. (16) דין זה לא נאמר למעלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דשכח בה ריעותא - בדקינן. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

יב. ודברים האלו פלן - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו³⁶. ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף, אלא אם נולד לו חשש.

(36) בהלכות רז.

יג. מי ששחט את הבהמה³⁷ וקרע את הפטן, וקדם שיבדק את הראה בא כלב או עובד כוכבים ונטל את הראה והלך לו - הרי זו מתרת. ואין אומרים³⁸: שמא נקובה היתה או שמא דבוקה היתה³⁹; שאין מחזיקין אסור. אלא הרי זו בחזקת היתר עד שיגדע במה נטרפה⁴⁰. וכשם שאין חוששין לקרום מח ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא-הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאין עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים ('מגדל עוז'). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"הו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

יד. בא העובד כוכבים או הישראלי והוציא הראה קדם שתבדק, והרי היא קימת - נופחין אותה⁴², ואף על פי שאין אנו יודעין אם היא שם צמחין או לא, הרי, מפני פשוט המנהג.

(42) זהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפיחה (לחם-משנה).

טו. יש מקומות, שאם נמצאו סרכות מדלדלות⁴³ מן הראה, אף על פי שאין דבוקות לא לדפן ולא למקום אחר - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד ממון לישראל. ומעולם לא נהגו זה לא בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב. ואין ראוי לנהג במנהג זה. אלא נופחין אותה בלבד⁴⁴; אם נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מתרת.

(43) ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתובתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובהיותי מחפש ממצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחוץ עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברן ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שימשך, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוך ללב או לטרפש הפכד או לכיס הלב או לורדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האזן, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאיזן שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האזן לבשר ולעצם שבצלעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מתירין אפילו נדבקה בעצם לבדו, ואני אוסר³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סוחב כנגדו אינו מועיל הואיל שכנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובחיבורו זה שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכרונ-לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו שמת: זכרונ-לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכריע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

יא. יש מקומות שנופחין הראה, שמא יש בה נקב³⁴. ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש³⁵. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחושששים לו.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא סמכין ולא בדקינן כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ורבינו שמצריך בדיקה בנפיה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בה"ד.

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

1 א. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ² בְּיוֹם אֶחָד - הַבֶּשֶׁר מִתֵּר
2 בְּאֶכִילָה³, וְהַשּׁוֹחֵט לוֹקֵה; וְשֹׁאֵמֶר: אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ
3 לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְאֵינוֹ לוֹקֵה אֲלָא עַל שְׁחִיטַת
4 הָאַחֲרוֹן. לְפִיכָךְ⁴, אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן⁵, וְבָא
5 חֶבְרוֹ וְשָׁחַט אֶת הַשְּׁנִי - חֶבְרוֹ לוֹקֵה.

(2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

6 ב. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּכָל זְמַן⁶ וּבְכָל מְקוֹם⁷,
7 בְּחֵלִין וּבְמִקְדָּשֵׁין. בֵּין קֳדָשִׁים הִנְאָכְלִין⁸ בֵּין קֳדָשִׁים
8 שְׂאִינָן גִּנְאָכְלִין⁹. לְפִיכָךְ, הָרֹאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בְּעֶזְרָה
9 וְהַשְּׁנִי בַּחוּץ¹⁰, אוֹ הָרֹאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשְּׁנִי בְּעֶזְרָה¹¹,
10 בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁגִיחָן חֵלִין אוֹ שְׁגִיחָן קֳדָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיָה
11 אֶחָד מֵהֶן חֵלִין וְאֶחָד קֳדָשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אַחֲרוֹן
12 לוֹקֵה מִשּׁוֹם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

(6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוט חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה.

13 ג. אִין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּשְׁחִיטָה
14 בְּלִבָּד; וְשֹׁאֵמֶר: לֹא תִשְׁחַטּוּ - בְּשְׁחִיטַת שְׁגִיחָן הוּא
15 הָאִסּוּר. אֲבָל אִם נִחְרַץ¹² הָרֹאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בִּידוֹ¹³ -
16 מִתֵּר לְשַׁחַט. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרֹאשׁוֹן וְנִחְרַץ הַשְּׁנִי¹⁴ אוֹ
17 נִתְנַבֵּל בִּידוֹ - פְּטוּר.

(12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה

ד. חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שֶׁשָּׁחַטוּ בֵּינֵם לְבֵין עֶצְמָן¹⁵ אֵת
הָרֹאשׁוֹן - מִתֵּר לְשַׁחַט שְׁנֵי אַחֲרֵיהֶם, לְפִי שְׂאִין
שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה¹⁶ כָּלָל.

(15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרֹאשׁוֹן וְהָרִי הוּא סָפֵק נִבְלָה -
אִסּוּר לְשַׁחַט הַשְּׁנִי, וְאִם שָׁחַטוּ - אֵינוֹ לוֹקֵה¹⁷.

(17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שְׁחִיטָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לְאֶכִילָה - שְׁמָה שְׁחִיטָה.
לְפִיכָךְ, הָרֹאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט חֵלִין בְּעֶזְרָה אוֹ טְרֵפָה אוֹ
שׁוֹר הַנִּסְקָל¹⁸ וְעֵגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה, אוֹ
שֶׁשָּׁחַט לְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים, וְבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט אֶת
הַשְּׁנִי - לוֹקֵה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרֹאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד,
וְבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט אֶת הַשְּׁנִי וְהָרִי הוּא חֵלִין בְּעֶזְרָה
אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל אוֹ עֵגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה - הָרִי
זֶה לוֹקֵה.

(18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שְׁחִיטָה¹⁹ לְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים - פְּטוּר²⁰ מִשּׁוֹם אוֹתוֹ
וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ²¹. וְאִם הִתְרוּ בוֹ²²
מִשּׁוֹם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְלֹא הִתְרוּ בוֹ מִשּׁוֹם עִבּוּדֵת
כּוֹכְבִּים²³ - לוֹקֵה²⁴.

(19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטוהו, שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

ח. אִין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּבִהְמָה
טְהוֹרָה בְּלִבָּד; וְשֹׁאֵמֶר: וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהָיָה²⁵ אוֹתוֹ וְאֶת
בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְנוֹהֵג בְּכָלֵאִים. כִּיצַד?
צִבְיָה²⁶ שָׂבָא עַל הָעִז וְשָׁחַט הָעִז וְאֶת בְּנָהּ - לוֹקֵה²⁷;
אֲבָל הָעִז שָׂבָא עַל הַצִּבְיָה - אִסּוּר לְשַׁחַט אוֹתָהּ
וְאֶת בְּנָהּ²⁸, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לוֹקֵה. פְּרָה וּבִנְיָה²⁹
אִסְרָה תוֹרָה, לֹא צִבְיָה וּבִנְיָה.

(25) ודרשין שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שני כ"א טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּתֵּה - לֹקֶה שְׁתִּים⁴¹. שְׁחִטָּה וְאֵת בֶּן בְּתֵה וְאַחֵר כֶּף¹⁸
שְׁחִט אֶת הַבֵּת - לֹקֶה אֶחָת⁴², בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר⁴³.¹⁹

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבֵּת,²⁰
וּבָאוּ לְדִין⁴⁴ - זֶה שֶׁלְקָח רֹאשׁוֹן יִשְׁחֹט רֹאשׁוֹן⁴⁵,²¹
וְהַשֵּׁנִי יִמָּתֵין לְמַחֵר. וְאִם קָדַם הַשֵּׁנִי וְשָׁחַט - זָכָה⁴⁶,²²
וְיִמָּתֵין הָרֹאשׁוֹן עַד לְמַחֵר.²³

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בִּשְׁנֵה⁴⁷, הַמוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ²⁴
- צָרִיף לְהוֹדִיעוֹ וְלֹמַר לוֹ: כֶּכֶר מִכֶּרְתִּי אֵמָּה אוֹ²⁵
בְּתֵה⁴⁸ לְאַחֵר לְשָׁחַט, כִּדִּי שְׁיִמָּתֵין זֶה הָאַחֲרֹן וְלֹא²⁶
יִשְׁחֹט עַד לְמַחֵר. וְאִלּוּ הָיוּ: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרֹן²⁷
שֶׁל חֲגִי⁴⁹, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁵⁰, וְעֶרֶב²⁸
עֲצֵרָת⁵¹, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁵².²⁹

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבתיו היו בשביל ישראל, אבל קרבתו שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנוייה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבין באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבין בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראייה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות

חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. הֵיטָה בֵּת הַצִּבְיָה הַזֹּאת נִקְבָּה וְיִלְדָּה בֶּן, וְשָׁחַט¹
אֶת הַנִּקְבָּה בֵּת הַצִּבְיָה וְאֶת בְּנָהּ - לֹקֶה³⁰. וְכֵן²
כִּלְאִים הֵבֵא מִמֶּיִן כֶּכֶשׁ וּמִמֶּיִן עֵז³¹, בֵּין מִכֶּכֶשׁ עִם³
הָעֵז בֵּין מִעֵז עִם הַכֶּכֶשׁ - לֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת⁴
בְּנוֹ.⁵

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בבן של התיש והצבייה חלק שה. ודורשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מִתֵּר לְשָׁחַט אֶת הַמַּעֲבֵרֶת. עֶבֶר יֶרֶךְ אִמּוֹ³² הוּא.⁶
וְאִם יָצָא הָעֶבֶר מִי אַחֵר שְׁחִיטָה וְהִפְרִיס עַל גְּבִי⁷
קִרְקַע³³ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט⁸
- אֵינוֹ לֹקֶה.⁹

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לעניין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסתיו - שטעון שחיטה ויש בו איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּנִקְבוֹת³⁴, שְׁנֵה בְּנֵה¹⁰
וְדֹאֵי³⁵. וְאִם נוֹדַע וְדֹאֵי שְׁנֵה הוּא אָבִיו - אֵין¹¹
שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן³⁶ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ¹²
לֹקֶה; שֶׁהֲדָבָר סֵפֶק³⁷ אִם נוֹהֵג בְּזָכָרִים אוֹ אֵינוֹ¹³
נוֹהֵג.¹⁴

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. (36) משום ספק שמה נוהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּרֶה וְאַחֵר כֶּף שְׁחִט³⁸ שְׁנֵי בְּנֵיהֶ¹⁵
- לֹקֶה שְׁתֵּי מִלְּקִיּוֹת³⁹. שְׁחִט אֶת בְּנֵיהֶ וְאַחֵר כֶּף¹⁶
שְׁחִט הִיא - לֹקֶה אֶחָת⁴⁰. שְׁחִטָּה וְאֵת בְּתֵה וְאֵת בֶּן¹⁷

שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

- ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקה לעשה - חיב
למים עשה שבה⁶, ואם לא קימו - לוקה⁷.

(6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. (7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק לעשה, האחד אומר כשביטל את העשה, היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של העשה, אז לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום העשה אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה העשה. והשני אומר: אם רק לא קיים העשה ונתברר שאינו יכול לקיים העשה, אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו בעשה. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה"ש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

- ג. בא אחד וחטף האם מידו ושלחה⁸, או שפרכה
מתחת ידו שלא מדעתו⁹ - לוקה; שגאמר: שלח
תשלח - עד שישלח מעצמו, והרי לא קים עשה
שבה.

(8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. (9) ואבדה. אבל אם ברחו מדעתו, כגון שנתן לה כוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את העשה.

- ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה כדי שלא
תעוף, ושלחה - מכין אותו מכת מרדות¹⁰. ומשה
אותה¹¹ אצלו עד שיגדלו כנפיה ומשלחה¹². ואם
מתה קדם לזה או ברחו ואבדה - לוקה, שהרי לא
קים עשה שבה.

(10) חולין קמא: ופירש"י רידיו ותוכחות שלא ירגיל בזה. (11) שם. כדי שיקיים את העשה' כהלכתה, ויפטר מן המלקות. (12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את העשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

- ה. וכיצד משלח האם? אויח בנפיה ומפריחה¹³.
שלחה וחזרה ושלחה וחזרה, אפלו ארבע וחמש
פעמים - חיב לשלח; שגאמר: שלח תשלח¹⁴.

(13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה

חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

- טו. במה דברים אמורים? כשראה זה שלקח
באחרונה נחפז לקנות, והיה בסוף היום, שחזקתו
שהוא שוחט עתה; אבל אם היה רוח ביום - אינו
צריך להודיעו, שגא לא ישחוט אלא למחר.

- טז. והמוכר את האם לחתן, והבת לפלה - צריך
להודיעו; שודאי ביום אחד שוחטין. וכן כל פיוצא
בזה.

- יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך
אחר הלילה⁵³. כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת
ליל רביעי - לא ישחוט השני עד תחלת ליל
חמישי⁵⁴. וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי
קדם בין השמשות - שוחט השני בתחלת ליל
חמישי⁵⁵. שחט ראשון בין השמשות⁵⁶ של ליל
חמישי - לא ישחוט השני עד ליל ששי⁵⁷; ואם
שחט ביום חמישי - אינו לוקה⁵⁸.

(53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. (54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. (55) שהוא כבר יום אחד. (56) ספק יום ספק לילה. (57) שגא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. (58) מספק.

פרק שלשה עשר

(1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזירין לקח וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נזהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נזהג במקודשין; ועוף שהרג נפש.

- א. הלוקח אם על הבנים ושחטה - הפשוט מתר
באכילה, ולוקה על שחיתת האם³; שגאמר: לא
תקח האם על הבנים. וכן אם מתה קדם שישלחנה
- לוקה. ואם שלחה אחר שלקחה - פטור⁵.

(2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. (3) כלומר, מכיון ששחטה אי-אפשר לו לקיים את העשה' ד"ש שלח תשלח את האם, לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ח. (4) ולא תתקיים העשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל העשה' בידיו כמו בשחטה, לוקה. (5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' לעשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שני כ"א טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. (27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונן של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו - עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). (28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

- י. זכר שמצא רובץ על הֶקֶן - פטור מלשלח. עוף 20
- טמא רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ 21
- על ביצי עוף טמא - פטור מלשלח. 22

(29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקנת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלביך).

- יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה 31 והן 23
- טהורין - הרי זה מלשח; ואם לא שלח - אינו 24
- לוקה 32. היתה האם טרפה - חייב לשלחה. 25

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

- יב. שחט מקצת סימנין 33 בתוך הֶקֶן קדם שיקנה 34
- חייב לשלח 35; ואם לא שלח - אינו לוקה. 27

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרגרת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבידו לגמור

יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחק מדעתו קיים ה'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לא דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים ה'עשה'. (14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

- ו. האומר: הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים 1
- חייב לשלח את האם 15; שאומר: שלח תשלח את 2
- האם. 3

(15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

- ז. לקח את הבנים והחזירן לקן 16, ואחר כך חזרה 4
- האם עליהן - פטור מלשלח 17. שלח את האם וחזר 5
- וצד אותה 18 - הרי זה מותר. לא אסרה תורה אלא 6
- לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרח בשביל הבנים 7
- שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו, שאומר: והאם 8
- רובצת על האפרוחים; אבל אם הוציאה מתחת ידו 9
- וחזר וצד אותה - מותר. 10

(16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה. (17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ח. (18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

- ח. שלוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור 19 שאינו 11
- מזומן 20, כגון יוני שובך 21 ועופות שקננו 12
- בפרדס 22, שאומר: פי יקרא 23; אבל המזמן, כגון 13
- אווין ותרגולין ויונים שקננו בבית 24 - אינו חייב 14
- לשלח. 15

(19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: (20) שאינו ברשותך. (21) יוני מדבריות שקננו בשובך. (22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשותו.

- ט. היו האפרוחין 25 מפריחין שאינן צריכין לאמן 16
- או ביצים מוזרות 26 - אינו חייב לשלח 27. היו 17
- אפרוחין טרפות - הרי אלו כביצים מוזרות, ופטור 18
- מלשלח 28. 19

(25) שיודעים לפרוח. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים

לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. היתה על שני בדי אילן⁴⁴ והן ביניהן - רואין: 14
כל שאילו הפדין תפל על הן - חב לשלח⁴⁵. 15

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת - חב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על גבי בעלי חיים⁴⁸ - חב לשלח. לא נאמר: אפרוחים או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עץ או על הארץ, אלא שדבר הכתוב בהו⁵⁰. 16
17
18
19
20

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא הדין בראש כל בעלי חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אסור לזכות בביצים כל זמן שהם רובצת עליהן. לפיכך, אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושוככו - אינן מזמנין, ולא קנה לו חצרו. פשם שאינו יכול לזכות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו⁵¹. 21
22
23
24
25
26
בהן. ולפיכך חב לשלח⁵².

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. (52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשוככו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משילוח.

יט. אסור לטל אם על הבנים ואפילו לטהר בהן את המצרע, שהיא מצוה⁵³. ואם לקח - חב לשלח. 27
28

השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הוושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

יג. היתה מעופפת: אם כנפיה נוגעת בקן - חב לשלח, ואם לאו - פטור מלשלח³⁶. היתה מטלית³⁷ או כנפים³⁸ חוצצות בין כנפיה ובין הקן - הרי זה משלח³⁹; ואם לא שלח - אינו לוקה⁴⁰. 1
2
3
4

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

יד. היו שני סדרי ביצים⁴¹ וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מורדות ותחתיהן ביצים יפות, או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר - הרי זה לא יקח; ואם לקח - ישלח; ואם לא שלח - אינו לוקה⁴². 5
6
7
8
9
10

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להחמיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלח. 11
12
13

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שני כ"א טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְאִם לֹא שָׁלַח - לֹקָה⁵⁴. שְׁאִין עֲשֶׂה דוּחָה לֹא
- 2 תַּעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה⁵⁵, וְלֹא עֲשֶׂה דוּחָה עֲשֶׂה⁵⁶.

(53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. (54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. (55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. (56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

- 3 כ. הַמְקִדִּישׁ עוֹף⁵⁷ לְבִדָּק הַבֵּית⁵⁸ וּפְרַח מִיִּדּוֹ⁵⁹, וְהָרִי
- 4 הוּא מְפִירוֹ וּמִצָּאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל
- 5 הַבִּיצִים - לֹקֶחַ הַכֹּל⁶⁰ וּמִבִּיאֵן לִידֵי גִזְבָּר⁶¹. שְׁאִין
- 6 שְׁלוֹחַ הָאֵם נוֹהֵג בְּמִקְדָּשֵׁי. שְׁנֵאמַר: וְאֵת הַבָּנִים
- 7 תִּקַּח לָךְ, וְאֵלּוּ אֵינָן שְׁלֵף⁶².

(57) שלו ושהיה ברשותו. (58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. (59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. (60) גם הבנים בעודם תחת האם. (61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. (62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

- 8 כא. עוֹף שֶׁהָרִג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פֶּטוּר מִלְשִׁלַּח, מִפְּנֵי
- 9 שֶׁהוּא מִצְוָה לְהִבְיֹאוֹ לְבֵית דִּין לְדוֹן אוֹתוֹ.

10 פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף הטהורים; שחט חולין והקדישין; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שכח לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

- 11 א. מִצְוַת עֲשֶׂה לְכַסּוֹת דָּם שֶׁחִיטַת חִיָּה טְהוֹרָה אוֹ
- 12 עוֹף טְהוֹר². שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חִיָּה אוֹ עוֹף
- 13 אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשִׁפְף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בַּעֲפָר. לְפִיכָךְ³

(2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' ב'תוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. (3) הואיל והיא מצות-עשה. (4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתו, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). (5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

- 16 ב. כְּסוּי הָדָם נוֹהֵג בְּמִזְמֵן וּבִשְׂאִינוֹ מִזְמֵן⁶. לֹא
- 17 נִאָּמַר: אֲשֶׁר יִצוּד⁷, אֲלֵא בְּהִנְיָה⁸. וְנוֹהֵג בְּחֹלִין וְלֹא
- 18 בְּמִקְדָּשֵׁי⁹, בֵּין קֹדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ¹⁰ בֵּין קֹדְשֵׁי בִדָּק
- 19 הַבֵּית¹¹. וְאִם עֶבֶר וּשְׁחָטוֹן¹² - אֵינוֹ חַיֵּב לְכַסּוֹת אֶת
- 20 דָּמוֹ.

(6) משנה, חולין, שם. (7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. (8) דבר מצוי. (9) משנה, שם. (10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. (11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. (12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שם עבר ושחטם", שהכל המשיך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

- 21 ג. שֶׁחַט חִיָּה וְעוֹף וְאַחֵר כָּף הַקְּדִישִׁין¹³, או הַקְּדִישׁ
- 22 אֶת הָדָם¹⁴ - חַיֵּב לְכַסּוֹת¹⁵.

(13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. (14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. (15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

- 23 ד. כָּלֵאִים הָבֵא מִבְּהֶמָּה וְחִיָּה¹⁶, וְכֵן בְּרִיָּה¹⁷ שֶׁהִיא
- 24 סֶפֶק בְּהֶמָּה¹⁸ אוֹ חִיָּה - צְרִיף לְכַסּוֹת, וְאֵינוֹ מְבַרֵּךְ¹⁹.
- 25 הַשּׁוֹחֵט לַחֹלֶה בַּשַּׁבָּת - חַיֵּב לְכַסּוֹת לְאַחֵר שַׁבָּת²⁰.
- 26 וְכֵן הַשּׁוֹחֵט סֶפֶק אוֹ כָּלֵאִים בְּיוֹם טוֹב - מְכַסֶּה דָּמוֹ
- 27 לְאַחֵר יוֹם טוֹב²¹.

(16) כגון תיש הבא על הצבייה או להיפך. (17) במשנה שם פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצבייה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). (18) ואינו חייב בכיסוי. (19) כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוגינוס אין מברכין על

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) מעל הסכין לצדדים. (31) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

ט. שְחַט וּנְבִלַע הָדָם בְּקֶרֶקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִפְרָץ³² -
חֵיב לְכַסּוֹתָּ³³; וְאִם לֹא - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתָּהּ³⁴
הֲרוּחַ³⁴, וּפְטוּר מִלְכָּסוֹת.

(32) שנשאר רושם מאדממות שבדם. (33) ברייתא וגמרא שם. (34) שהרי מכוסה ועומד.

י. אִין חֵיב בְּכִסּוֹי אֱלָא דָם שְחִיטָה הֲרֵאוּהָ
לְאֵכִילָהּ; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יֵאָכֵל³⁵. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט
וְנִמְצְאָת טְרֵפָה, אוּ הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעִזְרָה³⁶, אוּ
הַשּׁוֹחֵט חֵיהּ וְעוֹף שְׁנִגְמַר דִּינָן לְסָקִילָהּ³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט
וְנִתְנַבְּלָה בִידָיו³⁸ - פְּטוּר מִלְכָּסוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה
וְקָטָן שֶׁשְּׁחִטּוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עֶצְמָן - פְּטוּרִין³⁹ מִלְכָּסוֹת
דָּם שְחִיטָתָן.

(35) אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפי"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. (36) ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פי"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. (38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. (39) כלומר, אחרים הוראים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הוראה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

יא. בְּמָה מְכַסִּין⁴⁰? בְּסִיד וּבְגַפְסִית⁴¹, בְּזִבְל דֵּק
וּבְחוֹל דֵּק שְׁאִין הַיּוֹצֵר⁴² צָרִיף לְכַתְּשׁוֹ⁴³, וּבִשְחִיקָת
אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבְנִעְרָת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁴⁴ דְּקָה, וּבְנִסְרָת
חֲרָשִׁים⁴⁵ דְּקָה, וּבְלִבְנָה וְחֲרִיסָת⁴⁶ וּמְגוּפָה שֶׁפִּתְּשָׁה;
שֶׁכֶּל אֵלּוּ מִין עֶפְר הֵן. אֲבָל אִם כִּפָּה עָלָיו כְּלִי אוּ
כֶסֶהוּ בְּאֲבָנִים - אִין זֶה כְּסוֹי; שְׁנֵאמַר: בְּעֶפְר⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבודו. (45) כשמשכרם עצים במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים -

מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאיתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוינו או לא נצטוינו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואותם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. (20) חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. (21) משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפּוֹת וּמִיָּנִי חֵיהּ בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבָרֵךְ
בְּרָכָה אַחַת²² לְכָל, וְכִסּוֹי אֶחָד²³ לְכָל.

(22) ברכת הכיסוי, שם פו, ב. (23) כחכמים, שם.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעַרַב בְּמִים: אִם יֵשׁ בּוֹ מְרָאָה דָּם - חֵיב
לְכַסּוֹתָּ²⁴, וְאִם לֹא - פְּטוּר. נִתְעַרַב בְּיֵין אוּ בְּדָם
בְּהֵמָה - רּוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלּוּ הֵם מִים²⁵: אִם אֶפְשָׁר
שִׁירָאָה מְרָאָה הָדָם שְחִיב לְכַסּוֹתוֹ בְּשַׁעוֹר זֶה אֵלּוּ
הֵיָה מִים - חֵיב לְכַסּוֹת הַכֹּל²⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּר.

(24) מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז). (25) שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. (26) גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. כֶּסֶהוּ וְנִתְגַּלָּה - אִינוּ חֵיב לְכַסּוֹתוֹ פַּעַם אַחֶרֶת²⁷.
כֶּסֶתָהּ הָרוּחַ - אִינוּ חֵיב לְכַסּוֹתָּ²⁸. חֲזוֹר וְנִתְגַּלָּה אַחֵר
שֶׁכִּסְתָּהּ הָרוּחַ - חֵיב לְכַסּוֹתָּ²⁹.

(27) משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן ו"ו יתירה, שנאמר וכסוהו, ולא כתיב יכסה. (28) התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. (29) אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסוהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קיימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

ח. דָּם הַנִּתְזָז³⁰ וְשֶׁעַל הַסִּפִּין, אִם אִין שֵׁם דָּם אֱלָא
הוּא³¹ - חֵיב לְכַסּוֹת.

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שני כ"א טבת - ספר קדושה - הלכות שחיטה קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם לֹא פָּסְחוּ וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיִּב לְכַסּוֹת⁶³; שְׂזוּ¹⁴
מִצֹּה בְּפָנָי עֲצָמָה⁶⁴, וְאֵינָה תְּלוּיָה בְּשׁוֹחַט לְבַד.¹⁵

(62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. (63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. (64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

טז. וְכִשְׁמַכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרִגְלוֹ, אֲלֵא בִידוֹ אוֹ¹⁶
בְּסָפִין אוֹ בְּכָלִי, כְּדִי שְׂלֹא יִנְהַג בּוֹ מְנַהֵג בְּזִיזוֹן וְיִהְיֶה¹⁷
מִצֹּת בְּזוּיּוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׂאִין הַכְּבוֹד לְעֲצָמָן שֶׁל¹⁸
מִצֹּת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שֶׁצֹּהַר בָּהֶן בְּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ¹⁹
מִלְמַשֵּׁשׁ בַּחֲשָׁךְ⁶⁷, וְעָרַךְ אוֹתָנוּ⁶⁸ גֵּר לַיִּשְׂרָאֵל²⁰
הַמִּעֲקָשִׁים, וְאוֹר לְהוֹרֹת נְתִיבוֹת הַיֵּשֶׁר. וְכֵן הוּא²¹
אוֹמֵר⁶⁹: גֵּר לְרִגְלִי דְבָרְךָ, וְאוֹר לְנִתְיַבְתִּי.²²

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי".
צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייטא, והתחיל ב"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", וגם השמיט הלימוד "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה". והביאור בזה: בלשונו רצה הרמב"ם לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח שעיקר הקפידא הוא דווקא שלא יכסנו ברגל שהוא דרך בזיון, כגון בסכין או בכלי אחר כו' ועכשיו נוהגין לכסות ביד הסכין, וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך. נמצא, שעיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך, ועל-פי-זה מובן שמה שאסור לכסות ברגל הוא בעיקר לפי שאינו בכלל "במה ששפך יכסה", אלא שאח"כ מוסיף בברייטא עוד עניין שבכיסוי על-ידי הרגל יש משום ביזוי המצוות. וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיטנו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" כי נותן מקום לטעות שיש חיוב לכסות במה ששפך דווקא. ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם" שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי מצוה בכל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק לאסור ביזוי מצוה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 48)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והצילנו מלמשש בחושך, וערך אותם נר לישראל לישר המעקשים ואור להורות נתיבות הישר בו".
בהלכה זו יש להבין כמה דברים: א. מדוע סידר הרמב"ם הלכה של כיסוי הדם בסוף ספר 'קדושה'. ב. מה פשר האריכות בסיום דבריו "והצילנו מלמשש בחושך כו'",

לחוד [ואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך לגרוס "וטרשים"]. וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירש"י בבא-קמא סט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחוד. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וב'ערוך' פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

יב. לְפִיכָף אֵין מְכַסִּים זִבְזָל גִּס⁴⁸ וְחוֹל גִּס, וְקָמַח וְסָבִין⁴⁹ וּמוֹרֶס, וְשִׁחִיקַת כְּלִי מִתְכּוֹת, לְפִי שְׂאִין אֵלוֹ מִין עֶפֶר. חוּץ מִשִּׁחִיקַת הַזֶּהָב בְּלֶבֶד, שֶׁמְכַסִּין בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנִיקָא עֶפֶר. שְׁנֵאמַר: וְעִפְרָת זָהָב לוֹ; וְאוֹמֵר: עַד אֲשֶׁר דֵּק לְעֶפֶר⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחֹר, וְהוּא פִּיחַ הַכְּבָשָׁן⁵¹, וּבְכִלְכָּל⁵², וּבְנִקְרַת פְּסִילִים⁵³, וּבְאֶפְרָי⁵⁴. בֵּין אֶפֶר עֲצִים בֵּין אֶפֶר בְּגָדִים⁵⁵. אֶפְלוֹ אֶפֶר בְּשֹׁר שְׁנִשְׂרָף, שֶׁהָרִי כְּתוּב: מִעֶפֶר שְׂרִפַּת הַחֲטָאִת⁵⁶. וּמִתֵּר לְכַסּוֹת בְּעֶפֶר עֵיר הַנִּדְחָת⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו את העינים, במקרא: פוך (מלכים-ב י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לָתֵן עֶפֶר לְמִטָּה⁵⁸ וְאַחֵר כֶּף יִשְׁחוּט בּוֹ וְאַחֵר כֶּף יִכְסֶה בְּעֶפֶר⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוּט בְּכָלִי⁶⁰ וְיִכְסֶה בְּעֶפֶר⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסהו בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. (60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עוברי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנתבאר שם בה"י. וראה ב'לחם משנה'. (61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

טו. וְכִי שֶׁשְׁחַט הוּא יִכְסֶה, שְׁנֵאמַר: וְיִכְסֶהוּ בְּעֶפֶר⁶².

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ב טבת – ספר קדושה – הלכות שחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(הלכות) שחיטה. ג. הלכות שחיטה שייכות גם לדברים הקדושים בעצם כקדשי מזבח.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 52)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וערך אותם נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות החושך, וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי".

וצריך להבין, איך יתכן שישנה מציאות של מעקשים שצריך ליישר, והלא הקב"ה ברא את עולמו בתכלית השלימות. והביאור הוא, שזוהי בדיוק השלימות של העולם שנברא כדי לתקן, ועל-ידי שאדם מתייגע בעבודתו "ליישר המעקשים" ומקבל הכל לא בצורת מתנה ו"נהמא דכיסופא" אלא על-ידי עבודה ויגיעה ו"לפום צערא אגרא". הסדר הוא שבתחילת העבודה הוא "נר" ואח"כ הולך מחיל אל חיל ומוסיף באור. בנוסף, החידוש שהוא גם "נר לרגלי", היינו לבחינה היותר תחתונה שבאדם שאָתָה הוא הולך בארץ, לרמז על העסק בענייני עולם-הזה שגם ישנו ה"נר לרגלי", והחידוש היותר גדול הוא ב"אור לנתיבתי", היינו שלא רק בדרך ישרה וסלולה אלא גם ב"נתיב" שהוא שביל קטן וצדדי, ישנו "אור לנתיבתי", מפני ששליחותו של אדם היא לא רק בדברים חשובים וגדולים אלא גם בפרטים הקטנים והצדדיים שגם אותם צריך לעשות דירה לו יתברך בתחתונים.

(על-פי 'עין מלכות' ספר קדושה סימן ט"ו)

65 שם. 66 רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא יהיו בזויות עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבוהון דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל 67 על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. 68 בכ"י תימן: אותם. 69 מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר קִדְשָׁה. וּמִגֵּן פְּרָקִי שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים: הֶלְכוֹת אֶסְרֵי בִיָּאָה - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הֶלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֶסְרוֹת - שְׁבַע עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הֶלְכוֹת שְׁחִיטָה - אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים.

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ח

נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא יְיָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי

סֵפֶר שְׁשִׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הֶלְכוֹתָיו אַרְבַּע. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הֶלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. ב. הֶלְכוֹת נְדָרִים. ג. הֶלְכוֹת נְזִירוֹת. ד. הֶלְכוֹת עֲרֵכִין וְחֲרָמִין.

ומדוע קשור זה עם הסיום והחותם של ספר 'קדושה'. ג. לגופו של דבר, צריך להבין מדוע בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצות כיסוי הדם דווקא. ד. לשון הגמ' בשבת הלומדת דין זה מכיסוי הדם: "ואבוהון דכולהו דם", ולכאורה לא מדם למדנו איסור ביזוי המצוות אלא ממצות כיסוי הדם, ומדוע לא אמרה הגמרא אבוהון דכולהו מצות כיסוי הדם או כיסוי הדם.

והביאור בזה: כל התרי"ג מצוות נחלקו לשלושה סוגים, ודוגמתן בדם השחיטה, לכן נלמדו ממנו כל המצוות: א. מצוות לא-תעשה, שכל עניינן פרישה גמורה מאיסור, כעבודה-זרה ומאכלות אסורות וכו'. ב. מצוות המכשירות דברי הרשות, כדיני השחיטה, תרומות ומעשרות וכו', שעל-ידן ניתן הדבר לישראל. ג. מצוות שגופן קודש, ועניינן המשכת קדושה על האדם. דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות, ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לענייני הקדושה, ודוגמת שלושת ענינים אלו מצינו בדם:

א. מצוות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ובעוף שאינם קרבים על גבי המזבח (שבעופות אזלינן בתר רובא שאינן קרבין ע"ג המזבח), כי דם זה מורה על חיות שאינה לקדושה, ועל כן צריך לכסותו.

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) אין חייבים לכסות, כי האדם תיקן את החולין (ענייני הרשות) עד שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח שעניינו קודש, ועל כן א"צ לכסותו.

מטעם זה בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצות כיסוי הדם דווקא, כי כללות תרי"ג המצוות נחלקו לאותם שלושה סוגים שבדם, ולכן אומרת הגמ' אבוהון דכולהו דם (ולא כיסוי הדם).

שלוש הפסקאות שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה שהיא גם הסיום לספר 'קדושה', תואמים להפליא את שלושת הענינים הנ"ל: א. "הצילנו מלמשש בחושך" מכוון למצוות לא-תעשה (חושך) שציוותה התורה על הפרישה מהן. ב. "וערך אותם נר ליישר המעקשים" מכוון למצוות המיישרות ומכינות את דברי הרשות לשם קדושה. ג. "ואור להורות נתיבות היושר" הם הדברים הקדושים מעיקרא - נתיבות ללא מעקשים.

לכן סידר הרמב"ם הלכה זו עם הפסוקים הנ"ל בסיום ספר 'קדושה', כי המילה "קדושה" כוללת שלושה עניינים אלו: א. ענייני הפרישה כ"איסורי ביאה" ו"מאכלות אסורות" שבתחילת הספר. ב. קדש עצמן במותר לך, הוא על-ידי

הלכות שבועות

1 יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לכפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על כפירת ממון. (ה) לשבע בשמו באמת.

7 ויבאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

8 (1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

9 א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטי² הוא שנאמר בתורה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע: או להיטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שתיים להבא⁵, ושתיים לשעבר⁶. כגון: 14 שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל 15 דבר שעתיד להיות שיעשה ושלא יעשה⁷.

(2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). (3) כגון שלא יאכל היום או מחר. (4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. (5) שיאכל או לא יאכל. (6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להיטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. (7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

16 ב. ואין שבועת בטי נזהגת אלא בדברים שאפשר 17 לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר⁸? 18 שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁹, או שדבר פלוני עם 19 פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים, 20 או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. כיצד להבא? 21 שאכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אבן 22 לים¹². הרי אלו שתיים לשעבר¹³ ושתיים להבא.

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "שבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיועד בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו

חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מדרות שגרום לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

ג. נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו והחליף, כגון 23 שנשבע שלא יאכל¹⁴ ואכל, או שיאכל ולא אכל, 24 או שאכלתי והוא לא אכל, שלא אכלתי ואכל - הרי 25 זו שבועת שקר. ועל זה וכיוצא בו¹⁵ נאמר: לא 26 תשבעו בשמי לשקר¹⁶. ואם נשבע לשקר במזיד¹⁷ - 27 לוקה¹⁸. בשוגג¹⁹ - מביא קרבן עולה ויורד²⁰; 28 שנאמר: ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וגומר. 29

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי הלאווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן שנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשתע שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתי כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו ...

17 פיצד? כגון שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לִילָה
18 וְיִוֵּם רְצוּפִים³⁰, או שְׁלֹא יִטַּעַם כָּלוּם שְׁבַעַה יָמִים
19 רְצוּפִים וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעַת
20 שְׁוֹא מֵאַרְבַּע שְׁבֻעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
21 שְׁנֵאמַר: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁאֵן³². וְאִם
22 הִיא מְזִיד לֹקֶה³³; וְאִם הִיא שׁוֹגֵג - פְּטוּר מִכָּלוּם³⁴.

30 שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. 31 כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. 32 וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". 33 אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. 34 אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

23 ח. שְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן פִּיצֵד? כָּל מִי שִׁישׁ מִמּוֹן חִבְרוּ
24 בִּידוֹ, בֵּין פְּקָדוֹן בֵּין מְלוּחָה, או שְׁגָזְלוּ או עֲשָׂקוּ³⁵,
25 או מָצָא לוֹ אֲבִידָה וְלֹא הִחְזִירָהּ וְכִיּוּצָא בְּזָה, וְחָבַע
26 מִמּוֹן מִמּוֹן שִׁישׁ לוֹ בִּידוֹ וְכַפֵּר בוֹ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר
27 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִכְחֹשׁוּ - זוֹ אֲזַהְרָה
28 לְכַפִּירַת מִמּוֹן. וְאִין לֹקִין עַל לֹא זֶה³⁶. וְאִם נִשְׁבַּע
29 לוֹ עַל שֶׁקֶר עַל מִמּוֹן שֶׁכַּפֵּר בוֹ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא
30 אַחֵר, וְעַל זֶה נֵאמַר: לֹא תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ³⁷ -
31 זוֹ אֲזַהְרָה לְנִשְׁבַּע עַל כַּפִּירַת מִמּוֹן. וְשְׁבֻעָה זוֹ הִיא
32 הַנִּקְרָאת שְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן³⁸.

35 שכובש שטר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". 36 שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטור כשומר חנים או שכר) וגם נפסל לעדות. 37 וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". 38 אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

33 ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? 34 משלם את הקרן³⁹ ששפך בו עם תוספת חמש, ומקריב אֶשֶׁם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה

לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

1 ד. שְׁבֻעַת שְׁוֹא נִחְלָקָת לְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת²¹: הָאֶחָת
2 - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר הִידוּעַ שְׁאִין בֵּין²². פִּיצֵד? כָּגוֹן
3 שְׁנִשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא
4 אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שִׁישׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כָּל
5 פִּיּוּצָא בְּזָה.

21 ובכתב יד התימנים: מחלוקת. 22 "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

6 ה. הַשְּׁנִיָּה - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר יִדוּעַ שְׁאִין בּוֹ סֶפֶק
7 לְאָדָם שֶׁהוּא בֵּין. כָּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא
8 שָׁמַיִם, וְעַל הָאָרֶץ זֶה שֶׁהִיא אָרֶץ, וְעַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם
9 שָׁמַיִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³. שְׁנֵה הַדְּבָר אֵין בּוֹ סֶפֶק
10 לְאָדָם שָׁלֵם²⁴ בְּדִי לְצַדִּיק הַדְּבָר בְּשְׁבֻעָה.

23 ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. 24 בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

11 ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצָאָה. פִּיצֵד?
12 כָּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שְׁלֹא יִלְבֹּשׁ
13 תַּפְלִין²⁶, וְשְׁלֹא יִשָּׁב בְּסֶפֶה בַּחַג הַסְּכוּת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל
14 מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁸, או שִׁיתַּעֲנֶה בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים
15 טוֹבִים²⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

25 שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. 26 ואפילו טוען לא שנבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. 27 ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. 28 שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. 29 ואסור להתענות בהם.

16 ז. רְבִיעִית - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר שְׁאִין כַּח בּוֹ לַעֲשׂוֹת.

והוא עד, ולא נאמר בה ונעלם⁵⁰ - לחייב על הדון
כשגגה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את
הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד
שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש
עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך
יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת?
ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא
"עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם
"הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. כיצד שגגת שבועת העדות? כגון ששבע ממונו
שחייבין עליה קרבן, וידע ששבועה זו אסורה
ושחייבין שקר. וזרונה - שידע שחייבין עליה קרבן.
אבל אם לא ידע שחייבין אסורה או ששכחו העדות
ונשבעו⁵¹, ואחר כך נודע להם שהן יודעין לו עדות
וששבעו על שקר - הרי אלו אנוסים⁵², ופטורין אף
מן הקרבן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליכם אנסם. (53) לא
זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד
ונשא עונו. אלא אף מן הקרבן שהשגג חייב בו, הרי אלו
פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פרק שני

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה,
התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אחד הנשבע אחד מארבעה מיני שבועות אלו:
מפי עצמו³, ואחד המשבע מפי אחרים⁴ וענה אמן,
אפילו השביעו עובד פוקדים ומזלות או קטן וענה
אמן - חייב. שכל העונה אמן אחר שבועה -
כמוציא שבועה מפיו⁵. ואחד העונה אמן או האומר
דבר שבענינו פענן אמן⁶, כגון שאמר: הן, או מחייב
אני בשבועה זו, קבלתי עלי שבועה זו, וכל פיוצא
בזה בכל לשון⁷ - הרי זה כנשבע לכל דבר, בין
לחייב מלקות⁸ בין לחייב קרבן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ואחד הנשבע מפי אחרים וענה אמן, אפילו השביעו גוי או
קטן וענה אמן, חייב".

כתב הצפ"נ על הרמב"ם בהלכות ברכות: "כל העונה אמן
אחר המברך, ה"ז כמברך" לפי ש"אמן הוה כמוציא דבר
מפיו", ואין כוונת הרמב"ם לעניין שכר אלא שזוהי הלכה
שאף שיכול לצאת על-ידי שמיעה לחוד, הרי על-ידי עניית
אמן נעשה כמברך ממש. וכן בעניינינו גבי שבועה, העונה
אמן אחר שבועת המשביע הרי זה כנשבע בעצמו.

(על-פי דק"ש חלק ל"ה עמוד 218)

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה
שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר:

שוגג. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת
יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא
נאמר בו ונעלם ממנו⁴² - לחייב מזיד⁴³ כשגג.

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם
תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות
אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל
(שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי
כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיוודע לו שחטא,
ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת
הפקידון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו
שיש לנדק אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי,
בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא.
(41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן
עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד
לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו
מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט
משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון
נאמר עליו והשיב את הגזילה, ילך ויגזול מחבירו מה
שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו
כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן
הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן
לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את
קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה
לפני השבתה.

י. והוא שזיד בפקדון או בממון שנתחייב בו וידע
בו בשעת שבועה. אבל אם שגג ושכח שיש לו
אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה
אנוס ופטור מכלום⁴⁴. וכן אם לא ידע שאסור
לשבע לשקר על כפירת ממון - הרי זה אנוס
ופטור⁴⁵.

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל
זאת עבר על "לא תכחש" האמור למעלה, שזוהי אזהרה
לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה,
וזהו שציין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון?⁴⁶
כגון ששבע ממונו אם חייבין עליה קרבן אם לאו,
וידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא
שגגתה⁴⁷. וזרונה - שידע שחייבין עליה קרבן.

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס
הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שבועת העדות כיצד? העדים שידעו עדות
ממון⁴⁸, ותבעם פעל העדות להעיד לו⁴⁹, וכפרו
בעדותן ולא העידו, ונשבעו שאינן יודעין לו עדות
- זו היא נקראת שבועת העדות. וחייבין על שבועה
זו קרבן עולה ויורד, בין שהיו מזידין בה בין שהיו
שוגגים. שנאמר: נפש פי תחטא ושמעה קול אלה

משביעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "יהשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים, ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור...". (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכולן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד¹¹ או פֶּאֶחַד מִן הַכְּנוּיִין¹², כגון שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֵׁשְׁמוֹ חֲנוּן, וּבְמִי שֵׁשְׁמוֹ רַחוּם¹³, וּבְמִי שֵׁשְׁמוֹ אֶרֶךְ אַפִּים¹⁴, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן¹⁵ בְּכָל לְשׁוֹן¹⁶ - הֲרִי זֶה שֶׁבִּעָה גְמוּרָה¹⁷. וְכֵן אֵלֶּה¹⁸ וְאֲרוּר - הֲרִי הֵן שֶׁבִּעָה¹⁹. וְהוּא שִׁיזְפִיר שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת אוֹ כְּנוֹי מִן הַכְּנוּיִין. פִּיזֵד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: בְּאֵלֶּה אוֹ אֲרוּר לֵה', אוֹ לְמִי שֵׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אוֹ לְמִי שֵׁשְׁמוֹ רַחוּם, מִי שֶׁיֵּאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי - וְאֶכְלוּ, הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע לְשָׁקֶר²⁰. וְכֵן בְּשֶׁאֵר מִיָּי שֶׁבִּעוֹת²¹.

ג. וְכֵן הָאוּמֵר: שֶׁבִּעָה בִּה' ²² אוֹ בְּמִי שֵׁשְׁמוֹ חֲנוּן שְׁלֹא אֶכַּל, וְאֶכְלוּ ²³; שֶׁזֶּה אֵלֶּה, וְהוּא אִישׁ ²⁴; שֶׁאֵין לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם, וְיֵשׁ לִי ²⁵; שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת, וְהוּא יוֹדֵעַ ²⁶ - הֲרִי זֶה חֵיב ²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארוור צריך הוא להזכיר השם או כינוי, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד".

בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות, כותב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שכל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות...וזלת שם אחד שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתברך, ולפיכך נקרא שם המפורש, ענינו שהוא מורה על עצמותו יתעלה.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ד עמוד 38)

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להמחק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. ארך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנה להפרע מהם שמה יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: 'קירי פירי ברכסון' (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו

11. ג. וְכֵן הָאוּמֵר: שֶׁבִּעָה בִּה' ²² אוֹ בְּמִי שֵׁשְׁמוֹ חֲנוּן
12. שְׁלֹא אֶכַּל, וְאֶכְלוּ ²³; שֶׁזֶּה אֵלֶּה, וְהוּא אִישׁ ²⁴; שֶׁאֵין
13. לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם, וְיֵשׁ לִי ²⁵; שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת,
14. וְהוּא יוֹדֵעַ ²⁶ - הֲרִי זֶה חֵיב ²⁷.
15. ד. אָמַר אֵלֶּה אוֹ אֲרוּר אוֹ שֶׁבִּעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם
16. וְלֹא כְּנוֹי - הֲרִי זֶה אִסוּר בְּדָבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו ²⁸. אֶכַּל
17. אֵינוֹ לֹקֵה וְלֹא מְבִיא קֶרֶן ²⁹ אִם עֹבֵר עַל שֶׁבִּעוֹתוֹ,
18. עַד שִׁיָּהֶיּה בִּה' שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמְּיֻחָדִים ³⁰ אוֹ כְּנוֹי ³¹
19. מִן הַכְּנוּיִין ³², כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרַנּוּ ³³.

(28) שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארוור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחקם בגלל קדושתם. והם: א-ל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"ן, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמר שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו.), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה בראש"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינויו, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו" משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו.) ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז) וכן ביו"ד רלז, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיא אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

- ז. אָמַר: אֶסֶר⁴⁸ לְה' אוֹ לְמִי שֶׁשָּׁמוּ חֲנוּן שְׁאֲעֲשֶׂה¹⁴
אוֹ שְׁלֹא אֲעֲשֶׂה - הוֹאִיל וְהוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן שְׁבֻעָה⁴⁹,¹⁵
הֲרִי הִיא פְּשֻׁבָּעָה.¹⁶

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציאו בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

- ח. שָׁמַע חֲבֵירוֹ נִשְׁבַּע, וְאָמַר: וְאֲנִי כְּמוֹתָךְ - הוֹאִיל¹⁷
וְלֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי וְלֹא הִשְׁפִּיעוּ חֲבֵרוֹ, הֲרִי¹⁸
זֶה פְּטוּר⁵⁰. וְזֶה מִתְּפִיס⁵¹ בְּשֻׁבָּעָה שֶׁהוּא פְּטוּר⁵².¹⁹

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחיז, שמביא לידי תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

- ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע: שְׁלֹא אֲכַל בָּשָׂר זֶה, וְחִזַּר וְאָמַר:²⁰
וְהֲרִי הִפַּת זֶה בְּבָשָׂר הַזֶּה - הֲרִי הוּא פְּטוּר עַל הַפַּת;²¹
שֶׁהֲרִי לֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי עָלֶיהָ, אֲלֹא²²
הַתְּפִיסָה⁵³. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת אוֹ²³
מִן הַקְּרָבָן, אִסּוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁהַתְּפִיס²⁴
בְּשֻׁבָּעָה⁵⁴.²⁵

(53) וכבר אמרנו: המתפס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"ג-ד). ובכל זאת הבדל יש בין מתפס באדם הנשבע למתפס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפס בו מתפס באיזה איסור.

שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיוזכר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבעו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו", וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחקם. (33) לעיל ה"ב.

- ה. וְלֹא הִשְׁבֻּעָה בְּלִבִּי, אֲלֹא כָּל כְּנוּיִי³⁴ שְׁבֻעָה -
בְּשֻׁבָּעָה³⁵. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מְקוּם עֲלָגִים³⁶
וְהָיוּ קוֹרְאִים לְשֻׁבָּעָה 'שְׁבֻעָתָה' אוֹ 'שְׁקוּקָה'³⁷; אוֹ
שֶׁהָיוּ אֲרָמִיִּים³⁸, שֶׁלִּשׁוֹן שְׁבֻעָה בְּלִשׁוֹנָם³⁹
מְוֹמָתָא³⁹, וְהַעֲלָגִים מְכַנִּין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִים⁴⁰
'מְוֹהָא'⁴⁰; בֵּין שֶׁאָמַר לִשׁוֹן⁴¹ שֶׁמִּשְׁמָעוֹ וְעֲנִינוֹ
שְׁבֻעָה - הֲרִי זֶה חַיִּב כְּמִי שֶׁהוֹצִיא לִשׁוֹן שְׁבֻעָה.⁷

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישעיה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו בלבתי עלגים (רדב"ז).

- ו. וְכֵן הָאוֹמֵר 'לֹא אוֹ לְאוֹ'⁴² שְׁתֵּי פְּעָמִים דִּרְךְ⁸
שְׁבֻעָה⁴³, אוֹ 'הֵן הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כְּנוֹי - הֲרִי זֶה⁹
כְּנִשְׁבָּעָה⁴⁴. וְכֵן 'יְמִין' - שְׁבֻעָה, וְשִׁמְאֵל⁴⁵ -
שְׁבֻעָה. שְׁנֵאָמַר: נִשְׁבַּע ה' בְּיָמֵינוּ וּבְזֵרֵנוּ עֲזוּ⁴⁶. וְכֵן¹¹
הָאוֹמֵר: מִבְּטָא שְׁלֹא אֲעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ¹²
כְּנוֹי - הֲרִי זֶה שְׁבֻעָה⁴⁷.¹³

התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פיוצא בו: אָמְרוּ לוֹ: אֲשֶׁתָּה נִדְרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה לְהַפְּרֵהּ לָהּ⁶⁶ וְהַפְּרֵתִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נִדְרָהָ⁶⁷, וְהוּא אָמַר: לֹא נִדְרָה, וְכִיּוֹן שָׂרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה לְהַפְּרֵהּ⁶⁸ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁶⁹.

(66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז. (67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפתי כנ"ל. (69) תוספתא טהרות שם.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא לֵאכֹל פֶּת חֲטִיין, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל פֶּת סֶתֶם - אָסוּר בְּפֶת חֲטִים; שֹׁפֶת חֲטִים פֶּת שְׁמָהָ⁷⁰.

(70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בבאיורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם⁷¹ אֲנִי נִשְׁבַּע - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: כֶּף וְכָף הִיָּה בְּלִבִּי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתּוֹ⁷², אֲלֹא עַל דַּעַת אַחֲרִים, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּה פִּי וְלִבִּי שֶׁל אַחֲרִים שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם שׁוּיִים - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם שֶׁל אֵלּוּ בְּמָקוֹם לִבּוֹ קָם⁷³. וְכֵן בִּשְׁאָר מִיַּיִי שְׁבֻעוֹת⁷⁴.

(71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו. (73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהיו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74) שבועות כט.

טז. לְפִיכָף⁷⁵, כְּשֶׁמִּשְׁבִּיעִין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁבָּע⁷⁶, אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתָּךְ אָנוּ מְשִׁבִּיעִים אוֹתָךְ, אֲלֹא עַל דַּעְתָּנוּ⁷⁷.

(75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי

ואילו המתפס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו (שבועות כ). "המתפס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְשְׁבֻעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא יֵאכֹל הַיּוֹם אוֹ שְׁלֹא יִשְׁתֶּה וְיִשְׁדָּבֵר זֶה אָסוּר עָלָיו בְּשְׁבֻעָה, וְלֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו - הָרִי זֶה מֵתָר; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְטָא בְּשִׁפְתָּיִם - אֵין הַנִּשְׁבָּע חֵיב עַד שִׁיּוֹצִיא עֲנָן שְׁבֻעָה בְּשִׁפְתָּיו⁵⁵.

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבַע, וְטָעָה וְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו דָּבָר שְׁלֹא הִיָּה בְּלִבּוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר⁵⁶. כִּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לְהִשָּׁבַע שְׁלֹא יֵאכֹל אֲצֵל רְאוּבֵן, וְכִשְׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבֻעָה נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל אֲצֵל שְׁמַעוֹן - הָרִי זֶה מֵתָר לֵאכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהִרִי לֹא הוֹצִיאָו בְּשִׁפְתָּיו; וְעַם שְׁמַעוֹן, שֶׁהִרִי לֹא הִיָּה שְׁמַעוֹן בְּלִבּוֹ.

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

יב. וְכֵן⁵⁷ שְׁאָר מִיַּיִי שְׁבֻעוֹת⁵⁸ אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיְהִיָּה פִּי וְלִבּוֹ שׁוּיִין. לְפִיכָף, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפִנְיָו שְׁלֹא יֵאכֹל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: אֲנִי לֹא הִיָּה בְּלִבִּי אֲלֹא שְׁלֹא אֲצֵא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנֵי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שְׁלֹא הִיָּתָה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֵינוֹ לוֹקָה⁵⁹, עַד שִׁיּוֹדָה בְּפִנֵּי עֲדִים קֹדֶם שִׁיאֲכַל שֶׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע; אוֹ שֶׁקָּבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁶⁰ וְלֹא טָעַן שֶׁטָּעָה בְּעַת הַתְּרָאָה. אָף עַל פִּי שֶׁטָּעַן אַחֵר כֶּף - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: מַעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ לֹא נִדְרָתִי עַל דָּבָר זֶה⁶¹, וְאַחֵר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נִדְרָה⁶², אָמַר: כֵּן הִיָּה, אֲבָל לֹא הִיָּה פִּי וְלִבִּי שׁוּיִין⁶³, אוֹ תִּנְאִי הִיָּה בְּלִבִּי עַל הַנִּדְרָה⁶⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקָה⁶⁵.

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד סי' ע"ג.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר בְּלִבּוֹ - אֵין זֶה כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרֵים: חָזַר בָּךְ, אוּ מִתֵּר לָךְ, אוּ מְחֹל לָךְ, וְקִבַּל דְּבָרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר - אֵין זֶה כָּלוּם, עַד שְׁיֻצֵּיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ הַשְּׁבֻעָה⁸⁶.

86) וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע.

א. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעָה מְאֻרָּבַע מִיָּנִי שְׁבֻעוֹת² אֵלוֹ בְּאֻנָּס - הָרִי זֶה פְּטוּר מִכָּלוּם³. וְאֶחָד הַנִּשְׁבַּע מִתַּחֲלִיתוֹ בְּאֻנָּס⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵, אוּ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִאֲנָס⁶ וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקִנָּם שְׁבֻעוֹת⁸, אוּ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ⁹ אֻנָּס. לְפִיכָךְ¹⁰ נִשְׁבָּעִין¹¹ לְחֻרְמִין¹² וְלַהֲרָגִין¹³ וְלַמּוֹכְסִין¹⁴.

2) המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3) אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה (ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פוט לאונס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו (רש"י שם). 4) כגון ששכח שיש אצלו ממוץ (חבירו) וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע לשקר (כגון תינוק שנשבע לבין גויים). 5) למעלה פ"א, ה"י. 6) שחלה או שעייכו נהר. 7) האונסים. 8) וכלל הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כז). 9) איש אלם, עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס. 10) הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11) לכתחילה. 12) חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13) ההורגים על עסקי ממון. 14) נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח) "והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ב. בְּאֵי זֶה מוֹכֵס אָמְרוּ¹⁵? בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֲלִיו, שְׁלֹקָהּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה¹⁶, אוּ שְׁלֹקָהּ בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ אֲבָל מוֹסִיף לַעֲצֹמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב¹⁷, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת גִּזְלָה¹⁸.

15) שנשבעים לו ופטורים. 16) נמצא מוכס זה גזלן גמור. 17) מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח). 18) פ"ה, ה"א. ורבינו אומר שם: "אבל

אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. 76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א, ה"ד. 77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעתי" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פ"א, ה"ח.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שְׁוִין בְּשְׁבֻעָה⁷⁸, וְאַחַר שֶׁנִּאֲסָר⁷⁹ חָזַר בּוֹ מִדֵּי בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר, וְהוּא כְּדֵי שִׁיאֲמַר תִּלְמִיד לְרַב: שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי⁸⁰, וְאָמַר: אֵין זֶה שְׁבֻעָה, אוּ נִחְמַתִּי⁸¹, אוּ חֲזָרְתִּי בִּי, וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלּוֹ שֶׁעֲנִינָם שֶׁהִתִּיר מֵה שֶׁאֲסָר - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְנִנְעָקָהּ הַשְּׁבֻעָה; שְׁנֵה דוֹמָה לְטוֹעָה⁸².

78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. 79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). 80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג: 81) נמלכתי, הנני מתחרט. 82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז). "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בבבלי כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרֵים⁸³: חָזַר בָּךְ, אוּ מִתֵּר לָךְ, וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלּוֹ, וְקִבַּל מִהֶן בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר⁸⁴ וְאָמַר: הֵן, אוּ חֲזָרְתִּי בִּי, וְכִיּוּצָא בְּזֶה - הָרִי זֶה מִתֵּר⁸⁵. וְאִם אַחֵר כְּדֵי דְבוּר - אֵינוֹ יָכוֹל לְחָזַר בּוֹ.

83) תוך כדי דיבור לשבועתו. 84) להחזרתם. 85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור בך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבועתו, כל זה אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין לו להשבע בפנה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב ה"ד). ועוד הבדל יש בין אנוס בלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנוס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכלל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב ה"טו ('מעשה רוקח').

- ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵.
- שבועת הבאי כיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות וחומה גבוהה, ונשבע: וראיתי חיל פלוני המלך והם כיוצא מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא גמר בלבו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתפנן אלא לספר את גובה החומה³⁰ או רב העם.

(24) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועת של הבאי. הבאי - גזומה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. (25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואין מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששינונו בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). (26) חיילים במספר גדול. (27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטה. (28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין צ:): "דיברה תורה כלשון הבאי". (29) כגון מה ששינונו בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הברד". (30) נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדייק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

- ו. שבועה של שגגות כיצד? אם שבועת העדות או הפקדון היא - כגון ששגג בפקדון³¹ ובעדות³², שהוא פטור מכלום, כמו שבפירושו³³. ואם שבועת שוא היא - כגון שנשבע שלא ילכש תפליין³⁴, ולא ידע שהתפליין מצוה³⁵. ואם שבועת שקר היא - כגון שנשבע שלא אכל³⁶, ונזכר שאכל; או שנשבע שלא יאכל³⁷, ושכח ואכל³⁸; או שלא תהנה אשתו לוי³⁹ מפני שגנבה פיסו או שהפתה את בנו, ונודע שלא גנבה ושלא הפתה⁴⁰. וכן כל כיוצא בזה⁴¹.

(31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי

מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביע או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא. . . בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל, ומקורו בבבא-קמא קיג, א.

- ג. וצריך הנשבע באנס להיות פנוי בלבו בעת השבועה לדבר הפוטרו¹⁹. ואף על פי שהדברים אלו שפלב - אינן דברים²⁰, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס - הרי זה סומך על דברים שפלב²¹.

(19) כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. (20) ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. (21) נדרים כח, א. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום. . . ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

- ד. כיצד? כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם²², ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר. וכן כל כיוצא בזה²³.

(22) כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש הקרבן העדה: "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כתב הרמ"א: "וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". (23) כגון, שתבעו החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפוטרו" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטרו, כי "אנוס רחמנא פטריה" ('מעשה רוקח'). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב ה"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתיר בו ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם ה"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס

נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

- ט. אָבֵל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכַל פֶּת חֲטִיִּם עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הֲרִי זֶה אָנוֹס וּפְטוּר. שֶׁהֲרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבֻעָה, וְלֹא נִעְלָם מִמֶּנּוּ אֲלֵא חֲפִץ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

(49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). (50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

- י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבֻעָה הֵיאָף הֵיטָה, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ חֲפִץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הֲרִי זֶה פְטוּר מִן הַקָּרְבָּן. פִּיֶּצֶד? כִּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכַל פֶּת חֲטִיִּם עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים, שֶׁהֲרִי הָעֵלֶם שְׁבֻעָה וְחֲפִץ בִּידוֹ - הֲרִי זֶה פָּאָנוֹס וּפְטוּר⁵¹.

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבתה תורה "העלם שבועה" לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחיבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משנה).

- יא. נִשְׁבַּע עַל כֶּכָּר שְׁלֹא יֵאָכְלֵנוּ, וְנִשְׁטַעַר עָלָיו⁵² וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצֶּעֶר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהֲרִי דָמָה שְׁמַתָּה לֹא לֵאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצֶּעֶר⁵³ - הֲרִי זֶה⁵⁴ פְטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁאֵינוּ שָׁב מִדִּיעָתוֹ⁵⁵, אֲלֵא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכְלָה בְטָעוּת⁵⁷.

(52) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). (53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. (54) בדפוס רומי ר"מ: זה. (55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זה. (56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו" - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), ובתורות כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. (57) שדימה, שיותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה רוקח).

זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). (34) ראה למעלה פ"א, ה"י. (35) כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא-הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה ה'ל' אישות פי"ד, ה"י. (40) נדרים שם. והשווה ה'ל' נדרים פ"ח ה"ג, שמסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

- ז. אִם בֵּין⁴², אִי זֶה⁴³ שִׁגְגַת שְׁבֻעַת בְּטוּי שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלָה וְיִוְרָד⁴⁴ לְשַׁעֲבָר? כִּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא אָכֵל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאָכֵל וְשִׁבְעוּת שֶׁקָּרַז שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אָבֵל לֹא יָדַע שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן. זֶה הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלָה וְיִוְרָד בְּשִׁבְעוּת בְּטוּי לְשַׁעֲבָר⁴⁵.

(42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכת"י התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורנו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א והי"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (ה'ל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

- ח. וּכְפִיֶּצֶד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן לְהֵבֵא⁴⁶? כִּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְשִׁגַּג וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכְלָה. שֶׁזֶה נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁבֻעָה הֵיאָף הֵיטָה, וְהֲרִי הוּא זֹכֵר אֶת הַחֲפִץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו⁴⁷. זֶה הִיא שִׁגְגַת שְׁבֻעַת בְּטוּי לְהֵבֵא שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן⁴⁸.

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל ה"י. (47) שנשבע על חטים, ויודע שזו פת חטים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

א. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם² פְּלוֹם, וְאָכַל פָּחוֹת מִפְּלוֹת - פְּטוּר³; שֶׁאֵין אֲכִילָה פָּחוֹתָה מִפְּלוֹת⁴, וְהָרִי הוּא פְּאוּכָל חֲצִי שְׁעוֹר מִנְּבִלוֹת וּטְרָפוֹת⁵ וְכִיוּצָא בָּהֶן⁶. וְאִם אָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל דָּבָר זֶה, וְאָכַל⁷ - חַיִּב⁸, וְאָפְלוּ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חֲרִדָּל⁹ אֶחָד אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ⁹.

(2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראוייה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחדש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם יאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגודל שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

ב. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִטַּעַם פְּלוֹם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - חַיִּב¹⁰.

(10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

ג. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חַיִּב; שֶׁהִשְׁתִּיחָה בְּכָלֹל אֲכִילָה¹¹. לְפִיכָף¹², אִם אָכַל וְשָׁתָה - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא מִלְּקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, אוֹ חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שׁוֹגֵג.

(11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוּקִיךָ ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

ד. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִשְׁתָּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתָּר לֵאמֹר; שֶׁאֵין אֲכִילָה בְּכָלֹל שְׁתִּיחָה¹⁴. וְכַמָּה יִשְׁתָּה וַיְהִי חַיִּב?

נִרְאָה לִי, שֶׁאֵינוֹ חַיִּב עַד שִׁשְׁשָׁה רְבִיעִית¹⁵, כִּשְׁאָר הָאֶסְרוּרִין¹⁶.

(14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. (15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. (16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

ה. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְאָכַל מִיָּנִין הִרְבָּה; אוֹ שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲשָׁתָה הַיּוֹם, וְשָׁתָה מִיָּנִי מִשְׁקִין הִרְבָּה - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת¹⁷. וְאָפְלוּ אָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם בְּשָׂר וּפֶת וְקִטְנִית, וְאָכַל הֶכֶל - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת¹⁸. וְכֵלֶן מְצֻטְרָפִין לְכֻזִּית¹⁹.

(17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. (18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה ברעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. (19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

ו. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל וְשָׁתָה אֲשָׁתָה, וְאָכַל וְשָׁתָה - חַיִּב שְׁתֵּים. שֶׁהִשְׁתִּיחָה בְּכָלֹל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפְרֵט וְאָמַר 'וְשָׁתָה אֲשָׁתָה' - גִּלָּה דַּעְתּוֹ שְׁלֹא כָּלֹל הִשְׁתִּיחָה בְּכָלֹל הָאֲכִילָה²⁰, וְנִמְצָא כְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּלְפִיכָף חַיִּב שְׁתֵּים²¹.

(20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. (21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

ז. וְכֵן הָאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל פֶּת חֲטִין וּפֶת שְׁעוּרִין וּפֶת כֶּסֶּמִּין, וְאָכַל - חַיִּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שְׁלֹא אָמַר 'פֶּת וּפֶת וּפֶת' אֲלָא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת²².

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחד מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

ח. הָיָה חִבְרוֹ מְסֻרָה²³ בּוֹ לֵאמֹר אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: בּוֹא וּשְׁתָה עִמִּי יַיִן וְחֶלֶב וְדִבְשׁ, וְאָמַר²⁴: שְׁבֻעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתָה יַיִן וְחֶלֶב וְדִבְשׁ, וְשָׁתָה מִהֶן - חַיִּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שֶׁהָיָה לוֹ לומר: שְׁבֻעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתָה פְּלוֹם, אוֹ מֵה שֶׁאֲמַרְתִּי; וּמִשְׁחֹר וּפְרֵט - גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁחַיִּב עַצְמוֹ

היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

יא. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע על התאנים ועל הענבים - חייב על התאנים שתים. שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוך שחלה שבועה שניה על הענבים - חלה על התאנים, ונתחייב בשתי שבועות³⁶, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות³⁷.

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

יב. שבועה שלא אכל שמונה³⁸, שבועה שלא אכל תשע³⁹, שבועה שלא אכל עשר - בין שאכל שמונה בין שאכל תשע בין שאכל עשר⁴⁰, אינו חייב אלא אחת⁴¹.

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

יג. שבועה שלא אכל עשר⁴², שבועה שלא אכל תשע⁴³, שבועה שלא אכל שמונה⁴⁴: אם אכל עשר - חייב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת⁴⁵; וכן אם אכל תשע - חייב שתים⁴⁶; אכל שמונה - חייב אחת⁴⁷.

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים באחת⁴⁸, וישגג ואכל תאנים והפריש קרבן⁴⁹, ואחר כך שגג ואכל ענבים⁵⁰ - אינו חייב על הענבים; מפני שהן כחצי שיעור⁵¹, ואין מביאין קרבן על חצי שיעור.

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל

בשבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך²⁵ אין מצטרפין זה עם זה²⁶, ואינו חייב עד שיאכל בשעור ממין אחד. הואיל והן חלוקין לחטאות - הרי הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לזוית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות²⁷.

(23) מפציר מאור. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

ט. שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אכל אותה, בין שאכל ממנה כזית - חייב²⁸. שבועה שלא אכלנה - אינו חייב עד שיאכל את כלה²⁹. אמר: שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה³⁰ שלא אכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת³¹.

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיור פחות מכזית לאו שיעור הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

י. וכן אם אמר: שבועה שלא אכל³² היום, וחזר ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה כלה באותו היום - אינו חייב אלא אחת³³. וכן כל פיוצא בזה. שאין שבועה חלה על שבועה³⁴. אבל אם נשבע על הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שלא יאכל פלוג, או שלא יאכל כפר זו, ואכלה כלה - חייב שתים. שבשעה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה - אינו חייב עד שיאכל כלה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל [פלוג] או שלא יאכל אותה - משאיכל ממנה כזית יתחייב³⁵, וכשיאכל כלה יתחייב בשבועה ראשונה.

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשהאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומוכן, שאם עבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

- יז. אַכַּל אֶת הַקֶּטְנָה וְהוּא זֹכֵר הַתְּנַאי וְיִודַע
שֶׁבְּאַכִּילָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוּלָּה, וְשִׁכַּח⁵⁸ וְאָכַל אֶת
הַגְּדוּלָּה וְכִמְדָּמָה לוֹ שֶׁעָדִין לֹא נִאָּסְרָה⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰.
אֶכַל שְׁתִּיָּהּ בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁶¹; שְׁתִּיָּהּ בְּמִזִּיד, בֵּין
שֶׁאֵכַל הַגְּדוּלָּה בְּתַחֲלָה⁶² אוּ בְּאַחֲרוֹנָה⁶³ - חֵיב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את ה"גדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

- יח. וְכֵן אִם תֵּלַאן זֹו בְּזוֹ⁶⁵ וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
שֶׁלֹּא אֶכַּל אַחַת מֵהֶן אִם אֶכְלָתִי הָאַחֶרֶת⁶⁶, וְשִׁכַּח
הַתְּנַאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּזָדוֹן - חֵיב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה.

- יט. אֶכַּל הָרִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה -
פְּטוּר⁶⁸; שְׁתִּיָּהּ בְּזָדוֹן⁶⁹ - חֵיב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה,

מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

- טו. וְכֵן הַנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר וְתִשְׁעֵי⁵², וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קֶרְבֶּן⁵³,
וְחָזַר וְשִׁגְגַּ וְאָכַל תִּשְׁעֵי - הָרִי זֶה בְּחֻצֵי שְׁעוֹר, וְאֵין
מְבִיאִין קֶרְבֶּן עַל חֻצֵי שְׁעוֹר. שֶׁעֲנִין שְׁבֻעָה
אַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל תִּשְׁעֵי וְעֶשֶׂר.

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. (53) על שבועתו הראשונה.

- טז. שְׁבֻעָה שֶׁלֹּא אֶכַּל כֶּכֶר זֹו הַגְּדוּלָּה אִם אֶכַּל כֶּכֶר
זֹו הַקֶּטְנָה⁵⁴, וְשִׁכַּח תְּנַאי זֶה בַּעַת שֶׁאֵכַל הַקֶּטְנָה⁵⁵,
וְאָכַל אַחֶר כֶּךָ הַגְּדוּלָּה בְּמִזִּיד⁵⁶ - חֵיב⁵⁷.

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זה, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פוטרו ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? - לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פרק חמישי

(1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

- א. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁזָרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוּר לֵים, וְהוּא לֹא זָרַק; או שִׁלָּא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הֲרִי זֶה חֵיב בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי;¹⁷ וְאָף עַל פִּי שְׁאִינוּ בְּלִהְבָּא,¹⁸ שְׁהָרִי אִינוּ יִכּוֹל לְהִשָּׁבַע שְׁזָרַק וְשִׁלָּא יִזְרַק אִישׁ פְּלוֹנִי.¹⁹
- וְכָל מִי שִׁנְשָׁבַע עַל אַחֲרִים שְׁיַעֲשׂוּ כָךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשׂוּ, אָפְלוּ הֵיוּ בְּנֵיו אוֹ אִשְׁתּוֹ - אִינוּ חֵיב בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי; שְׁהָרִי אֵין בִּידוֹ לֹא לְקִיָּם וְלֹא לְבַטְלָא.²⁰ וּמִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת;²¹ שְׁהָרִי אֵין בִּידוֹ לְקִיָּם שְׁבֻעָה זֹ, וְנִמְצָא גֹרֵם לְשִׁבְעָתָא שְׁוֹא.²²

(2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י שיכול הוא לכופר את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). (6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלכות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם). מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידוי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". (7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ל"ד רלו ס"ק ד.

- ב. וְלָמָּה אִינוּ לוֹקֵה מְשֻׁם שְׁבֻעָתָא שְׁוֹא? שְׁהָרִי אִפְשָׁר לְאוֹתָן אַחֲרִים שְׁיַשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׁבֻעָתוֹ, וְנִמְצָא פְּשָׁמִתִּירִים בּוֹ בְּעַת שִׁנְשָׁבַע הַתְּרֵאָת סָפֵק, שְׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה לֹא שְׁבוֹ מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵהדְרִין.²³
- וְאֵין אוֹתָן אַחֲרִים נִזְקָקִין²⁴ לְקִיָּם דְּכָרִי זֶה הַנִּשְׁבָּע, אֲלֵא אִם כֵּן עָנּוּ אַמֶּנּוּ,²⁵ כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנִי.²⁶

(8) פט"ז, ה"ד. המעיין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו

ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. (69) והתירו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. (70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייהן פטור.

- כ. שְׁבֻעָה שְׁאֵכָל כְּפָר זֶה הַיּוֹם, וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא אֲכָלָה: בְּשׁוּגָג - מִבֵּיא קֶרְפֶּן עוֹלָה וְיִזְרְדִי;²⁷ בְּמִזִּיד - אִינוּ לוֹקֵה, שְׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה²⁸, וְאָף עַל פִּי שְׁעֵבֶר עַל שְׁבֻעָתָא שְׁקָרָא.²⁹

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. (72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה.

- כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֵה אִם נִשְׁבַּע שְׁאֵכָל וְהוּא לֹא אֲכָל, או שִׁלָּא אֲכָל וְהוּא אֲכָל, וְאָף עַל פִּי שִׁלָּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה³⁰? מִפְּנֵי שְׁמַעַת שְׁבֻעָתוֹ לְשָׁקֶר נִשְׁבַּע³¹; אֲכָל אִם נִשְׁבַּע שְׁיַעֲשׂוּ וְהוּא לֹא עָשָׂה - אִינָהּ שְׁבֻעָתָא שְׁקָר מַשְׁעַת שְׁבֻעָה³².

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. (75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקו ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה.

- כב. מִי שְׁאָמַר לְחֵבְרוֹ: שְׁבֻעָה לֹא אֲכָל לָךְ,³³ או שְׁבֻעָה שְׁאִינוּ אוֹכֵל לָךְ; או שְׁהָיָה מְסִרְהָב³⁴ בּוֹ לְאֲכָל אֲצִלּוֹ, וְהוּא נִמְנָע³⁵, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁאֵכָל³⁶ לָךְ; וְכֵן הָאֹמֵר: לֹא שְׁבֻעָה לֹא אֲכָל לָךְ³⁷ - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין³⁸, וְהָרִי נִשְׁבַּע שִׁלָּא יֵאָכֵל אֲצִלּוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ³⁹, וְעֵבֶר וְאֲכָל - אִינוּ חֵיב אֲלָא אַחַת⁴⁰.

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר. (79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה

הוא אָנוס¹⁵, וְשִׁמְעוֹן חֵיב, שְׁעָבֵר עַל דְּבַר הָאָסוּר לוֹ
לַעֲשׂוֹתוֹ, שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה אֶלָּא עַל דְּבַר שֶׁהוּא
בְּרִשּׁוֹתוֹ¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה¹⁷.

14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע.
15) ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום,
כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. 16) הטור ביו"ד רלו תמה על
זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר,
שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל
לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו
אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתוך,
שרבינו סובר כדעת הרמב"ם (הובאה בר"ן לנדרים ב:). שנדר
שואמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר
מועילה, וזה נחמין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר
אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה
בביאור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר,
שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו
לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו
לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר,
שיש כאן איסור תורה. 17) וכן אמרו "שהשוה הכתוב
הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים
חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר
שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא
ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א
לא רצה ר' יוסי להחמיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא
להרשות לאתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על
אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

ה. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל, וְאָכַל אֶכְלִין שְׁאִינָן רְאוּיִין
לְאֶכְלִיהָ¹⁸ וְנִשְׁתָּה מִשְׁקִים שְׁאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה -
פְּטוּרִים¹⁹. אָכַל דְּבָרִים הָאָסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בְּאֶכְלִיהָ,
כְּגוֹן שְׁאָכַל כְּזֵית נְבִלּוֹת וּטְרֵפוֹת²⁰ שְׁקָצִים²¹
וּרְמָשִׁים²² - פְּטוּר מִשּׁוּם שְׁבֻעָת בְּטוּי²³. שְׁבֻעָה
שְׁאָכַל, וְאָכַל אֶכְלִין שְׁאִינָן רְאוּיִים לְאֶכְלִיהָ וְנִשְׁתָּה
מִשְׁקִין שְׁאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה אוֹ שְׁאָכַל נְבִלּוֹת
וּטְרֵפוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן - פְּטוּר מִשְׁבֻּעָת בְּטוּי, שֶׁהָרִי
יֵצֵא יָדִי אֶכְלִיהָ²⁴; מֵאַחֵר שֶׁהָן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ²⁵ -
אֶכְלִיתָן שְׁמָה אֶכְלִיהָ²⁶.

18) כגון עפר וכדומה. 19) משנה בשבועות כב: כי כדי
שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות
נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. 20) נתפרש
למעלה פ"ד, ה"א. 21) כל הברואים הטמאים, שביבשה
ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם,
מבשרם לא תאכלו". 22) "אלו המינים שנבראים
באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא
מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ,
והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על
הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות
אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמני פרק יב).
23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על
דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר

שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, ו"ז) והתרו
בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים
עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה,
אעפ"י שההתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת
ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת
ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל'
סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי
מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוהיך
לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מרן
ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נחמין רבינו לומר, שאין
זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע
לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה
לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על
אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו -
חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש
בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שידוע הוא שאם
לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך
בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת
שוא. והגר"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון
שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא
יקיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר
לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא
יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר,
כמבואר שם הכ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא
כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומו,
שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא
כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו
שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל'
סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ
- ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"ש"מ"ב
= ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות
מפורסמת". 9) קשורים. חייבים. 10) כיון שנשבע:
יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר:
משביעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. 11) פ"ב ה"א
"שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

ג. וְאִם קִיַּמוּ דְּבָרֵיו - הָרִי אֱלוֹי מִשְׁפָּחִין, שְׁלֹא
הִרְגִּילוּ¹² לְהוּצִיא שְׁבֻעָה לְשׂוֹא¹³.

12) את הנשבע. 13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת
מרדות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים
(מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן
שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה
היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמה
לא תתצא וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה
צריך לקיים שבועתו".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹⁴? כְּשֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבַר שְׁאִינָו
בְּרִשּׁוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שְׁמֻעוֹן שְׁלֹא יִלָּךְ
בְּסוּחָרָה אוֹ שְׁלֹא יֵאָכַל בְּשָׂר וְכִיּוּצָא בְּזֵה; אָכַל אִם
נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁלֹא יִפְגֹּס שְׁמֻעוֹן בְּבִיתוֹ וְשְׁלֹא יִהְיֶה
מְנַכְסִיו, וְעָבֵר שְׁמֻעוֹן וְנִכְנַס לְבִיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנִהְיֶה
מְנַכְסִיו שְׁלֹא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פְּטוּר, שֶׁהָרִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועות ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. (35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועות לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

ט. וכן הנשבע שלא לאכל חרצן³⁶, ואכל ממנו פחות מפיזת - הרי זה ספק³⁷. הנה הנשבע נזיר, שהוא אסור בחרצן בפיזת³⁸, ואכל ממנו פחות מפיזת - אינו חייב בשבועת בטי; שהרי אין דעתו בשבועתו אלא על (כל) פיזת שהוא משבע עליו³⁹, ואין שבועת חלה עליו⁴⁰. לפיכך⁴¹, אם פרש ואמר: שבועה שלא אכל חרצן אחד, ואכלו - חייב⁴².

(36) גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". (37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערובת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. (38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". (39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. (40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). (41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. (42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

י. שבועה שלא אכל תמרים ונבלות וטרפות, ואכל פיזת נבלה או טרפה - חייב אף משים שבועת בטי⁴³; שהרי כלל דברים האסורים עם דברים המותרים⁴⁴, ומתוך שחלה שבועה על התמרים - חלה על דברים האסורים⁴⁵, כמו שבארנו⁴⁶.

(43) נוסף על איסור נבילה. (44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, ה"ד. (45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. (46) למעלה פ"ד, ה"א.

יא. אכל אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיוצא⁴⁷ בהן, בין אכל בין לא אכל - אין פאן חייב שבועה כלל⁴⁸, לא שבועת בטי ולא שבועת שוא⁴⁹.

(47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. (48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר

סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת בטי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. (24) שנשבע לאכול. (25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. (26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

ו. שבועה שלא אכלתי, והוא אכל דברים שאינם ראויין לאכילה או נבלות וטרפות - חייב; שאכלתי שמה אכילה, שפךר הן חשובין אצלו, שהרי אכלן²⁷. אכל להבא, שנשבע שלא יאכל²⁸, ונקרה מקרה²⁹ ואכלן - אינה אכילה³⁰, כמו שבארנו³¹.

(27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתי אסורה". ובגמרא שם כג: השוה דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. (28) כאן חזון רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. (29) ובכתי" התימנים: "ונקרא נקרי" - מלשון הכתוב "נקרא נקרי" בהר הגלבווע". (30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. (31) בהלכה הקודמת.

ז. שבועה שלא אכל כל שהוא מנבלות וטרפות, ואכל פחות מפיזת - חייב בשבועה³², שהרי אינו משבע על חצי שעור מהר סיני³³.

(32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". (33) ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

ח. שבועה שאכל פחות מפיזת נבלה וטרפה - חייב בשבועת בטי³⁴. שבועה שלא אכל עפר וכיוצא בו מדברים שאינם ראויין לאכילה: אם אכל פיזת - חייב; אכל פחות מפיזת - הרי זה ספק, שמה יתחייב בכל שהוא, מפני שאין זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שיעור³⁵.

(34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת בטי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה

כל יושבי גלעד שבנותיהן יתחתנו עם אנשי שבט בנימין, וכך יכול היה להתקיים שבט בנימין על-כל-פנים בצמצום. ומה שהתירו את השבועה הוא כדי ששבט בנימין יוכל להתקיים בשלימותו כשאר השבטים ויוכלו לבוא בקהל ישראל.

(על-פי י"ן מלכות' טפר הפלאה סימן ג')

56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא" דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך ה"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטלן, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

15 טו. פיצד? בגון שגשבע של יעשה ספה⁶⁰ ושל⁶¹ 16 ילכש תפליין⁶¹ ושל⁶¹ יתן צדקה⁶². וכן הנשבע 17 לחברו: שלא אעיד לך עדות זו שאני יודעה, או 18 שלא אעיד לך אם אדע לך עדות - הרי זה לוקה 19 משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה להעיד⁶³. וכן 20 האומר לחברו: שבועה שלא אדע לך עדות - הרי 21 זו שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות⁶⁴. 22 וכן כל פיוצא בזה⁶⁵.

60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". 62) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". 63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי-אפשר לו. 64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מה שיודעים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי - מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. 65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הברד" השנויים במשנה שם.

23 טז. נשבע לקיים את המצוה ולא קיים - פטור משום 24 שבועת פטוי⁶⁶. פיצד? בגון שגשבע שיעשה לולב 25 או ספה או שיתן צדקה לעני או שיעיד לו אם ידע 26 לו עדות, ולא עשה⁶⁷ ולא נתן ולא העיד - הרי זה 27 פטור משום שבועת פטוי⁶⁸. שאין שבועת פטוי 28 חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם 29 לא רצה אינו עושה; שנאמר: להרע או להיטיב⁶⁹.

סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

1 יב. נשבע שיאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן מאסורי 2 תורה - הרי זה לוקה משום שבועת שוא⁵⁰, בין אכל 3 בין לא אכל⁵¹.

50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך ה"ג.

4 יג. שבועה שאכל כפר זו, שבועה שלא אכלנה - 5 השנייה שבועת שוא, שהרי מצוה עליו לאכלנה⁵², 6 ולוקה על שבועה שניה בין אכל בין לא אכל⁵³. 7 ואם לא אכלנה - חייב אף בשבועת פטוי⁵⁴.

52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

8 יד. שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה שאכלנה - 9 השנייה שבועת שוא, שהרי זו אסורה עליו לאכלנה, 10 ולוקה על שבועה שניה זו בין אכלנה בין לא אכלנה. 11 ואם אכלנה - לוקה אף משום שבועת פטוי⁵⁶. וכן 12 כל הנשבע לבטל את המצוה ולא בטל - פטור 13 משבועת פטוי⁵⁷, ולוקה משום שבועת שוא⁵⁸, 14 ועושה המצוה שגשבע לבטלה⁵⁹.

נקודות משיחות קודש

"...וכן כל הנשבע לבטל את המצוה.."

בנוגע ליום חמשה עשר באב, מצינו בגמרא כמה טעמים, וביניהם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל", שהיה צורך להתיר את שבועת בני ישראל, כמו שנאמר "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה". וההיתר היה "מאי דרוש, ממנו ולא מבנינו". ומובאים שם הפסוקים מהתורה, שמאחד היה משמע שיכולים להוציא את שבט בנימין מתוך הקהל, ואח"כ למדו מפסוק אחר שאי-אפשר להוציאם מקהל ישראל.

אבל צריך להבין: הלא שבועה זו היא נגד הציווי של "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ כיצד חלה שבועה זו מלכתחילה, הרי "כל הנשבע לבטל את המצוה... עושה המצוה שנשבע לבטלה והשבועה אינה חלה מלכתחילה. ויש לומר שגם לפני היתר השבועה היה קיום לשבט בנימין, כמסופר בתנ"ך שלאחרי השבועה ביררו "מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' במצפה", ונתגלה ש"לא בא איש אל המחנה מיבש גלעד" ולכן הענישו את

14 זֶה אֲסוּר לֵאכֹל מִצֶּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, וְאִם אָכַל - חֵיב
15 מְשוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי. וְאִין זֶה⁸⁰ שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁸¹, שֶׁהָרִי
16 לֹא נִשְׁבַּע שְׁוֹא יֵאכֹל מִצֶּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, אֲלֹא כָּל
17 עֵתִים שֶׁאֲכִילַת מִצֶּה בָּהֶם רְשוּת עִם עֵת שֶׁאֲכִילָתָהּ
18 בּו מִצֶּה, וּמִתּוֹךְ שִׁחְלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאֵר הַיָּמִים -
19 חָלָה עַל לֵיל הַפֶּסַח⁸². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. כְּגוֹן
20 שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁוֹא לִשְׁבַּע בְּצֵל סֶכֶה לְעוֹלָם⁸³, אוֹ שְׁוֹא
21 יַעֲלֶה עָלָיו בְּגִיד⁸⁴ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתִים⁸⁵.

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל ה"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדין שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים שישביה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהשיביה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמשלשן הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). ובירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה וישב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). (84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. (85) מצוייץ בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב בציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא

1 לְפִיכָף⁷⁰, כָּל הַנִּשְׁבַּע לְהֵרַע לְאַחֲרִים - פֶּטוּר
2 מִשְׁבוּעַת בְּטוּי. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיכָה אֶת פְּלוֹנִי⁷¹ אוֹ
3 יִקְלָלֶנּוּ אוֹ יַגְדֵּל מְמוֹנּוֹ אוֹ יִמְסְרֶנּוּ בְּיַד אֲנָס⁷². מִפְּנֵי
4 שֶׁהוּא מִצֶּה שְׁוֹא לַעֲשׂוֹת⁷³. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא לּוֹקֶה
5 מְשוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁷⁴.

(66) והוא הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז. (69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה ה"ל' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה ה"ל' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. (74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח).

6 יִז. נִשְׁבַּע לְהֵרַע לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיחְבֵּל
7 בְּעַצְמוֹ⁷⁵, אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי⁷⁶ - שְׁבוּעָה חָלָה
8 עָלָיו⁷⁷, וְאִם לֹא הֵרַע לְעַצְמוֹ - חֵיב מְשוּם שְׁבוּעַת
9 בְּטוּי⁷⁸. נִשְׁבַּע לְהִיטִיב לְאַחֲרִים הִטְבָּה שְׁפִידוֹ
10 לַעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן שֶׁיִּדְבֹּר עָלָיו לְשַׁלְטוֹן אוֹ יַכְפִּדֶנּוּ -
11 שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו⁷⁹, וְאִם עֵבֶר וְלֹא עֲשָׂה - חֵיב
12 מְשוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.

(75) בגופו. (76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה ה"ל' דיעות פ"ג, ה"א וה"ל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78) שבועות כז. שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולא", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

13 יח. נִשְׁבַּע שְׁוֹא יֵאכֹל מִצֶּה שָׁנָה אוֹ שְׁנָתִים - הָרִי

ימים היא שבועת שוא. אבל לדעת הרמב"ם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי, ולכן גם השבועה שלא אוכל שבעת ימים היא שבועת שוא.

ויש לחקור בנוגע למשה רבינו ואליהו הנביא: מצינו אצל משה רבינו שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה, וכן אצל אליהו הנביא "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", מה היה הדין אילו נשבע משה רבינו שלא יאכל עוד ששה ימים נוספים לאחר הירידה מהר סיני, האם יום מ"א הוא בהמשך למ' יום שלפנ"ז, וא"כ לא חלה השבועה, או שיום הארבעים ואחד הוא התחלה חדשה שאינה בהמשך לארבעים יום שהיה בהר, ובמילא חלה שבועה זו שלא יאכל עוד ששה ימים. וכן באלהו הנביא, אם נשבע שלא יאכל עוד ששה ימים אחרי ארבעים ימים אלו, האם ימים אלו באים בהמשך לארבעים יום של ההליכה ובמילא לא חלה השבועה, או שהם עניין בפני עצמם וחלה השבועה.

ויש לומר, שהדבר תלוי בשאלה, האם במשך הארבעים יום יצא משה רבינו מגדרי הטבע לגמרי ולא היה זקוק לאכילה ושתייה כלל, וממילא הימים שלאחריו נמנים כימים בפני עצמם, או שגם בארבעים ימים אלו לא יצא לגמרי מגדרי הטבע, וגופו היה זקוק לאכילה ושתייה גשמיים אלא שהתקיים בדרך נס, וממילא הנס הוא רק לימים האלו. ותלוי בשתי הדעות בחז"ל, האם בהיותו בהר אכל "לחם אבירים" שמלאכי השרת אוכלים אותו, היינו שגם בהיותו בהר לא יצא מהגבלת הטבע לגמרי, על-דרך שמצינו במדרש שנחשב אצלו לעינוי וצער, אבל לדעה שבהיותו בהר לא אכל אפילו "לחם אבירים" נמצא שעלייתו להר היתה באופן שיצא לגמרי מהגבלות הטבע.

(על-פי "זין מלכות" ספר הפלאה סימן ג)

(87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"ז. (88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי אי-אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. (89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז). (90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה)

ילבש בגד המחויב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

1 יט. נִשְׁבַּע שֶׁהַיִּתִּי תִפְּלִין הַיּוֹם אוּ לֹא הַיִּתִּי,
2 שְׁנַתְעַטֵּף בְּצִיצִית אוּ לֹא תִתְעַטֵּף - הֲרֵי זֶה שְׁבֻעַת
3 בְּטוֹי לְשַׁעֲבָר⁸⁶; שֶׁהָ מַגִּיד דָּבָר שֶׁנֶּעֱשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע
4 עַל הַמַּצְוָה לֹא לְקִימָהּ וְלֹא לְבִטְלָהּ.

(86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה ה"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שהיבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולא", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

5 כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישָׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוּ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל כָּלֹם
6 שְׁבַע יָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה⁸⁷ שֶׁהִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא⁸⁸ - אֵין
7 אוֹמְרִין: עֹזֵר זֶה עַד שֶׁיִּצְטָעֵר וְיָצוּם עַד שֶׁיִּצְטָעֵר וְלֹא
8 יִהְיֶה בּוֹ כַּח לְסַבֵּל וְאַחֵר כֵּן יֵאָכֵל אוּ יִישָׁן; אֶלָּא מְלָקִין
9 אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וְיִישָׁן וְיֵאָכֵל בְּכָל עֵת
10 שֶׁיִּרְצָה⁹⁰.

נקודות משיחות קודש

"נשבע שלא יישן שלוש ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים...מלקין אותו מיד משום שבועת שוא".

הר"ן (הובא ב'כסף משנה' כאן) תמה על רבינו שדימה את הנשבע שלא יאכל שבעת ימים לנשבע שלא יישן שלוש ימים, שהנשבע שלא יאכל שבעת ימים יכול לעמוד בשבועתו עד שיהיה קרוב להסתכן "ואח"כ יאכל שיעור שיהא יכול לעמוד עליו", משא"כ בשינה אין הדבר תלוי בו כלל משום שהשינה נופלת עליו בעל-כרחו.

ומסביר הרוג'צ'בי שנחלקו הר"ן והרמב"ם, האם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי או שמצד הסכנה מתירים לו את האיסור. לדעת הר"ן אין הסכנה מבטלת את האיסור, אלא שמצד הסכנה מתירים את האיסור, וגם כשנשבע על דבר שיש בו סכנה חלה השבועה ואינה שבועת שוא, אלא שכל זה שייך בדבר שצריך להתיר ב'קום עשה' כמו אכילה, משא"כ בדבר הבא ממילא ב'שב ואל תעשה' כמו שינה, אין זה בגדר היתר, ולכן שבועה שלא אישן שלושה

וענינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד:): על הפסוק (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת.

1 **כא. נִשְׁבַּע שְׂרָאָה גָּמֵל פֹּרֶת פְּאֹוֹר, אָמְרוּ לוֹ:**
2 **הֵיאָךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְשׂוֹא? וְאָמַר: עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי**
3 **וּמִגָּדְלוֹ קָרָאתִיו גָּמֵל, וְכֵן הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה**
4 **פֶּלִים; שְׂאִין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמֵל אֱלָא לְגָמֵל,**
5 **וּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם, וְלוֹקָה⁹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא**
6 **בְּזֶה⁹².**

91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. (92) כגון שנשבע "שראה נחש כקורת בית הבר" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב).

7 **כב. דָּבָר יָדוּעַ אֲצֵל הַחֲכָמִים בַּעֲלֵי שָׁכַל וּמִדָּע,**
8 **שֶׁהִשְׁמֵשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאֶרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פַּעַמִּים⁹³.**
9 **נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהִשְׁמֵשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאֶרֶץ⁹⁴ -**
10 **אֵינוֹ לוֹקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׂוֹא; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִדְבֵּר**
11 **בֶּן הוּא - אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֱלָא**
12 **לְגִדּוּלֵי הַחֲכָמִים בְּלִבָּד. וְאֵינוֹ חֵיב אֱלָא אִם בֶּן נִשְׁבַּע**
13 **עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם⁹⁵ מִשְׁאָר**
14 **הָעָם⁹⁶, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאָבִן שֶׁהוּא⁹⁷ אָבִן. וְכֵן**
15 **אִם נִשְׁבַּע שֶׁהִשְׁמֵשׁ קִטְנָה מִן הָאֶרֶץ - אֵינוֹ לוֹקָה,**
16 **וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין הַדָּבָר בֶּן, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה יָדוּעַ לְכָל**
17 **אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה,**
18 **שֶׁהִרִי לֹא נִשְׁבַּע אֱלָא עַל רֵאִית עֵינָיו, שֶׁהִרִי הוּא**
19 **רֹאָה אוֹתָהּ קִטְנָה⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מִדְּבָרֵי**
20 **חֲשׁוֹבִין תְּקוּפוֹת מְזֻלוֹת⁹⁹ וְגִימְטְרִיאוֹת¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא**
21 **בְּהֵן מִדְּבָרֵי חֲכָמָה שְׂאִין נִפְרִין אֱלָא לְאֲנָשִׁים**
22 **אַחֲרֵים¹⁰¹.**

פרק ששי

1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי² וְנָחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מַצְטַעַר אִם יִקָּים שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִהְיָכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֲרָת⁴, או שֶׁנִּזְלַד⁵ לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְׁבוּעָה וְנָחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הִרִי זֶה נִשְׁאָל⁸ לְחַכֵּם אַחֲדִי⁹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוטוֹת¹⁰ בְּמָקוֹם שְׂאִין שָׁם חֲכָם, וּמִתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ¹¹. וְהִיָּה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, או שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֵתֵר שְׁבוּעוֹת¹².

2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. 3) ומתחרט. 4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). 5) שנתחדש. 6) שלא ידע בו.

93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלושה שמיני פעם". 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. 95) שבועות כט. שכל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) מחמת צער, או שנולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. 19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאנו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב הי"ב: "אע"פ שמותר להשאיל על השבועה. . . ומי שלבו נוקפו. . . אינו אלא שמץ מינות. . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב החינוך 'מצוה ל: "מחסידי האל עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו. . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון. . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה. . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם. . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אח"כ. . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו. . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כ"אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

- 7 ג. וְאִין אָדָם יָכוֹל לְהִתִּיר שְׁבֻעַת עֲצֻמוֹ²⁰. וְאִין אָדָם
8 רִשְׁאֵי לְהִתִּיר שְׁבֻעָה אוֹ נִדְר בְּמָקוֹם שֵׁישׁ גָּדוֹל
9 מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה²¹. וּבְמָקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ רֶבּוּ - אָסוּר לוֹ
10 לְהִתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת רֵבּוּ²².

20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדר עצמו". 21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף-משנה). 22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכח, ס"ק ה.

- 11 ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא שְׁיִכּוּא²³ לְפָנֵי הַחֶכֶם²⁴ לְהִתִּיר
12 לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְהִשְׁאֵל
13 לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַפֶּעַל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ²⁵ לְחֻרַטַּת אִשְׁתּוֹ²⁶
14 וּמִתִּירֵין לָהּ²⁷; וּבִלְבָד שֶׁיְהִיּוּ הַשְּׁלִשָּׁה מְקַבְּצִים²⁸,
15 אֲבָל לֹא יִקְבְּצוּ אוֹתָן לְהִתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה²⁹. וְאִינוּ
16 נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהִתִּיר נִדְר לְאִשְׁתּוֹ³⁰.

23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרסתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל

7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. 8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י-יא), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט' לשבת פכ"ד, מ"ה). 9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. 10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדיוטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרסתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לז, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדיוטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). 11) והוא-הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קריית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחוטי חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחוטי חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחוטי חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדיוטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). 12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י.) וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להיתר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:): "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

- 1 ב. וְדָבָר זֶה¹³ אִין לוֹ עֶקֶר¹⁴ פֶּלֶל בְּתוֹרָה שְׁפָכְתָּב,
2 אֶלָּא כֶּף לְמַדּוֹ מִמֶּשֶׁה רַבָּנּוּ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹⁵, שְׁזָה
3 הַקְּתוּב: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ - שְׁלֹא יִחַלֵּל הוּא פֶּעַצְמוֹ דֶּרֶךְ
4 קְלוֹת רֹאשׁ בְּשֹׁאֵט נִפְשׁ¹⁶, פִּעֲנִין שְׁנָאֵמָר: וְחִלְלָת אֶת
5 שֵׁם אֱלֹהֶיךָ¹⁷; אֲבָל אִם נָחַם וְחָזַר בּוֹ¹⁸ - חֶכֶם מִתִּיר
6 לָּו¹⁹.

13) היתר שבועות. 14) יסוד ושורש. 15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. 16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. 17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם.

נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנדר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו. . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד להפרה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". (39) שלשון הפרה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי חרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("ע"פ הרדב"ז). וראה לקמן ה'י נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו. . . . ולפי מה שראינו והתנו בפני אבותינו. . . . שזה אצלנו בערי המערב. . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ה, ה"ב, ותבין כוונתו). . . . יבוא האיש. . . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט. . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך. . . . והוא אומר: לא. . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שריו לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שריו לך ומחול לך, שריו ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ז). (24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25) הואיל ואשתו כגופו. (26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27) נדרים ח, ב. (28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרי אשתו (רדב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

ה. פיצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המבכה³¹, או לשלשה הדיוטות אם אין שם ממחה³², ואומר: אני נשבעתי על כך וכך, ונחמתי³³; ואילו הייתי יודע שאני מצטרף בדבר זה עד כה³⁴, או שארע לי כך וכך³⁵ - לא הייתי נשבע; ואילו הייתה דעתי בעת השבועה כמו עתה - לא הייתי נשבע³⁶. והחכם או גדול השלשה אומר לו: וכבר נחמתי? והוא אומר לו: הן. חוזר ואומר לו: שריו³⁷ לך, או מחול לך, או מחול³⁸ לך, וכל פיוצא פענן זה ככל לשון. אבל אם אמר לו: מופר לך, או נעקרה שבועתך, וכל פיוצא פענן זה - לא אמר³⁹ כלום; שאין מפר אלא הפעל או האב⁴⁰, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ומחילה⁴¹.

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבחק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבנותו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנוולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. (36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:) את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לבך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאליו על

14 ו. הקרובים⁴² פשרים להתיר נדרים ושבועות.
15 ומתירין פלילה ומעמד⁴³. שאין התיר הזה דין⁴⁴.
16 לפיכך⁴⁵ נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת⁴⁶, אם
17 היו לצרף השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי
18 שיאכל וישתה היום. ואפילו היה לו פנאי להתיר
19 שבועתו או נדרו מערב שבת⁴⁷ - הרי זה מתיר
20 בשבת, הואיל והוא לצרף השבת⁴⁸.

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח: "והשואל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשביע שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשביע. אבל כל שלא היטיב עמו המשביע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשביע, יש מרבתינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווה ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבתינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכת, ס"כ.

- ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בְּרִבִּים⁶⁰. וְאָפְלוּ נִשְׁבָּע בְּשֵׁם הַמִּיתָד⁶¹ בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָחַם - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמִתִּירִין לוֹ⁶². נִשְׁבָּע עַל דַּעַת רַבִּים אוֹ שֶׁנֶּדֶר עַל דַּעַת רַבִּים⁶³ - אֵין מִתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם⁶⁴, אֶלָּא לְדָבָר מִצְוָה⁶⁵.

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.) וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת ה'חנינוך' מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי ה'חנינוך' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכת סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת רבינו רתם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

- ט. בִּיצֵד? נִשְׁבָּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים⁶⁶ שְׁאֵל יִהְיֶה בְּפִלּוֹנִי⁶⁷ לְעוֹלָם, וְהִצְרָכּוֹ בְּנִי אוֹתָהּ הָעִיר לְלַמֵּד תּוֹרָה אוֹ לְמִי שִׁימּוֹל אֶת בְּנֵיהֶם אוֹ שִׁיזַבְּחָם⁶⁸ לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה⁶⁹ בְּלִבָּד - הָרִי זֶה נִשְׁאָל לְחֻכָּם אוֹ לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת וּמִתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ,

צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובלילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בה' שבת פכ"ג, ה"ד. (47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

- ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעֵנָה אָמְנוּ⁴⁹ אוֹ קָבַל הַשְּׁבוּעָה⁵⁰, וְנָחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ וְנִשְׁאָל עָלֶיהָ - אֵין מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ⁵¹. וְכֵן אִם נִשְׁבָּע רְאוּבֵן אוֹ נָדָר שְׁאֵל יִהְיֶה מִשִּׁמְעוֹן⁵² אוֹ שְׁאֵל יִהְיֶה בּוֹ שִׁמְעוֹן, וְנָחַם⁵³ וְנִשְׁאָל לְחֻכָּם - אֵין מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנֶּדֶר מִמֶּנּוּ⁵⁴ הִנִּיחַ. וְאָפְלוּ הִיָּה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת⁵⁵ - אֵין מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי. כְּדִי שִׁידַע הַנֶּדֶר⁵⁶ שֶׁהִתִּיר זֶה⁵⁷ נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ⁵⁸ אוֹ יִהְיֶה לוֹ⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סה, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה, לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחשדנו המשביע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלול באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשביע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשביע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשביע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משביעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי הסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשביעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנדר שנדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחשדנו כעובר על נדרו. (59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, ש'ירושלמי' נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יוצדק כשהמשביע עשה טובה

(74) מתוכיכים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו. (77) כלומר, אין היתר לשבועות.

1 וְעוֹשֶׂה לָהֶם מִצּוֹת אֱלוֹ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאֹתָן
2 הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה מֵהֶם.⁷⁰

11 יא. פִּיֶּצֶד? נִשְׁבַּע שְׁיִגְרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שְׁלֹא
12 יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל מְנַכְסִי, אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשֶׂר וְשֵׁלָא
13 לְשִׁתָּה יֵין שְׁלִשִׁים יוֹם וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִים לוֹ:
14 בְּנִי, אִם תִּגְרַשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ - אַתָּה מוֹצִיא לַעֲזָ⁷⁸ עַל
15 בְּנִיךָ, וְאוֹמְרִים הָעַם: מִפְּנֵי מָה נִתְּגַרְשָׁה אִמְּךָ שֶׁל
16 אֱלֹהֵיךָ? וְלִמְחֹר קוֹרְאִים לָהֶם בְּנֵי גְרוּשָׁה.⁸⁰ וְשִׁמָּא
17 תִּנְשָׂא לְאַחֵר וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ.⁸¹ וְכִיּוֹצֵא
18 בְּדָבָרִים אֲלוֹ⁸². וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
19 מְנַכְסִיךָ - לִמְחֹר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחֵי
20 אַחֲרֵי עֶמְךָ וְהַחֲזִיקָהּ בּוֹ, אוֹ פָתַח תִּפְתָּח וְכִיּוֹצֵא
21 בָּהֶן.⁸³ וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא תֵאָכֵל בֶּשֶׂר וְשֵׁלָא
22 תִּשְׁתָּה יֵין שְׁלִשִׁים יוֹם - הֲרִי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּגִל
23 וּמִכְשֵׁל שְׂמֻחַת יוֹם טוֹב וְעַנְג שְׁבַת.⁸⁴ אִם אָמַר:
24 אֱלֹהֵי הֵייתִי יוֹדֵעַ זֶה לֹא הֵייתִי נִשְׁבַּע - מִתִּירִין לוֹ⁸⁵;
25 וְאִם אָמַר: אֵף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוֹצֵה אֲנִי
26 בְּכָל זֶה - אֵין מִתִּירִין לוֹ.

(78) שם רע. (79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה.
(80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. (81) כי אסור להחזיר
גרושתו משנשאת לאחר. (82) כגון אם היתה כתובתה
מרוכה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה
כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה
נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:). וראה שם סו, א
במשנה "פותחים לאדם... ובכבוד בניו" וכו'. (83) שם
במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'.
(84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט,
א. ובהל' יו"ט פ"ו, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת
בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85) אע"פ שלא
התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו
לו פתח חרטה (נדרים סו.) "פותחים בימים-טובים
ובשבתות".

27 יב. אֵין פּוֹתֵחִין בְּנוֹלָד⁸⁶. פִּיֶּצֶד? נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה
28 בְּפָלוּנִי, וְנִשְׁבַּע סוֹפֵר הָעִיר⁸⁷ - הוּאִיל וְלֹא נָחַם
29 עַל שְׁבֻעָתוֹ⁸⁸, אֵין פּוֹתֵחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה. וְאִפְלוּ
30 אָמַר הוּא מַעֲצָמוֹ: אֱלֹהֵי הֵייתִי יוֹדֵעַ לֹא הֵייתִי נִשְׁבַּע
31 - אֵין מִתִּירִין לוֹ; הוּאִיל וְעִדִּין לֹא נָחַם⁸⁹, אֲלֹא
32 רְצוֹנוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה⁹⁰ לוֹ וְשֵׁלָא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפֵר⁹¹.
33 אֲבָל אִם נָחַם הוּא מַעֲצָמוֹ⁹² מִפְּנֵי הַנּוֹלָד וְהִתְפַּכָּה
34 דַּעְתּוֹ⁹³ - מִתִּירִין לוֹ⁹⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּזֶה⁹⁵.

(86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש
אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר
הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד
שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא
היה נמנע מלנדרו, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים
פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). (87) והכל צריכים לו.
(88) שעדיין רצונו שלא ינהה לו ולא יעשה זה סופר,

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך.
(67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט.
(69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן
אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר
מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד
עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה
אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא
כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חינום, לפיכך
יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה,
אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שכן, לא
הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד
נדר שלא ינהה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמדם
חינום, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק
באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין
המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד
מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצוה לימוד
תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא
על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת
הרשב"ז, אפילו ירצה ללמדם חינום מחמת נדרו, מצוה
להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול
שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא
פה.): רופא המרפא חינום - חינום שוה. ולפיכך נתינת שכרו
היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

3 י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְלֹא נָחַם עַל שְׁבֻעָתוֹ, וְכֹא לְבִית דִּין
4 לְקַיֵּם שְׁבֻעָתוֹ⁷¹, אִם רָאוּ הַדַּיָּיִן שֶׁהִתֵּר שְׁבֻעָה זוֹ
5 גֹּרֵם לְמַצָּה וּלְשִׁלוּם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם
6 לְחֵבְרוֹ, וְשִׁקְיוֹם שְׁבֻעָה⁷² זוֹ גֹרֵם לַעֲבֹרָה וְלִקְטָטָה
7 - פּוֹתֵחִין לוֹ פָתַח⁷³, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין⁷⁴ עִמּוֹ בְּדָבָר,
8 וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שְׂגוּרֵי מִתְּחִלָּה שְׁבֻעָתוֹ, עַד
9 שִׁתְּנָתָם⁷⁵. אִם נָחַם בְּדָבָרֵיהֶם - מִתִּירִין לוֹ, וְאִם לֹא
10 נָחַם וְעָמַד בְּמִרְיָו⁷⁶ - הֲרִי זֶה יָקִים שְׁבֻעָתוֹ⁷⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו
להצהיר: נִחַמְתִּי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר...
לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. וזה אינו מצהיר
שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל
זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק
לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה
רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו
רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא,
נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו
פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא
יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן
לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י
לעירובין סד:). וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר
הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי
פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות.

5 יד. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִדְבֹר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחֵר כֶּף
6 שָׁאֵם וְשָׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וַיִּתֵּירָה יְהוָה אֶסּוּר
7 לְשָׁתוֹת זֵיץ לְעוֹלָם, וְנִחַם⁹⁸ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל
8 הַשְּׁבוּעָה הָרְאשׁוֹנָה וּמִתֵּירָה, וְאַחֵר כֶּף וְשָׁאֵל עַל
9 הַשְּׁנִיָּה. שָׁאֵין מִתֵּירִין גִּדְרָא אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדִין לֹא
10 חָלוּ⁹⁹. לְפִיכָף, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיטָן, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא
11 יֵאָכֵל בֶּשָׂר שְׁלִשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵינִי, וְנִחַם -
12 אֵינִי נִשְׁאָל עַד שְׁיִפְנֶס אֵינִי.

(98) על שתייהן. ואין שבועתו השניה חלה עד שלא
ישאל על הראשונה (נדרים ז.א.), שנאמר: "לא יחל דברו",
וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל
הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים
לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב
להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים
פ"ב, ה"ב.

13 טו. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי¹⁰⁰, וְשָׁאֵל יְהוָה לְחַכֵּם
14 שֶׁיִּשְׁאָל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ¹⁰¹ - נִשְׁאָל עַל הָרְאשׁוֹנָה
15 וְאַחֵר כֶּף וְשָׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה¹⁰².

(100) שהדיר עצמו מנכסיו. (101) שהדיר עצמו גם מנכסי
החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם
וברש"י). (102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא
חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על
הראשונה.

16 טז. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי, וְהָרִי הוּא נְזִיר¹⁰³ אִם
17 יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זוֹ - יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ תַּחֲלָה
18 וְאַחֵר כֶּף עַל נְזִירוֹתָיו¹⁰⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר
להיות נזיר. (104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר
לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד
שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

19 יז. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל
20 הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם; אוֹ שְׁאָמַר עַל כֶּפֶר
21 זוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַלְנָה, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַלְנָה,
22 שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַלְנָה¹⁰⁵; וְנִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה
23 וְהִתֵּירָה - הָרִי זֶה חֵיב מְשׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה¹⁰⁶. וְכֵן
24 אִם נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מְשׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאָל
25 עַל הַשְּׁלִישִׁית בְּלִבְדָּה¹⁰⁷ - חֵיב מְשׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה.
26 נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מְשׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן,
27 מִפְּנֵי מָה אִמְרוּ¹⁰⁸ אֵין שְׁבוּעָה חֲלָה עַל שְׁבוּעָה?
28 שָׁאֵם לֹא נִשְׁאָל וְאֲכַלָּה - אֵינִי חֵיב אֶלָּא אַחַת¹⁰⁹,
29 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה¹¹⁰.

(105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (106) נדרים יח, א.
ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה,
ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה
והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע,

כמבואר בסמוך. (89) חרטה גמורה מעיקרה. (90) כמו
שנדר. (91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים
אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה... על גוף
הדבר שנשבט, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה
לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו,
כגון שנעשה הנדר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו,
שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה -
אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים
בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת
הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי
התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים,
כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים
(נדרים סד): לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם
יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש
הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה בנולד, ועל
כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן
מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם
הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר ב'לחם משנה').
וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך
שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך
הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה
להולכי עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר... אע"פ
שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים
מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן... ואל תשיבני שאין
זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי
לא תוכל לעגנה ואתה משובעך לה ומצוה מרובה ויש לו
הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92) מתחרט
מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93) שלא היה רוצה
לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר
ויהנה ממנו. (94) וכן אמרו (כתובות סג.) בכך כלבא
שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם
הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף
תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על
דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין
פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה
אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע
שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה).
וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא.
(95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המודר משיא את בנו
(כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן),
ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא
הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד). ואם ניחם מעצמו
ונהפכה דעתו - מתירים לו.

1 יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבַר, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִתֵּיר שְׁבוּעָה
2 זוֹ, וְנִחַם⁹⁶ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרֹנָה
3 תַּחֲלָה, שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יִתֵּיר, וְאַחֵר כֶּף וְשָׁאֵל עַל
4 הָרְאשׁוֹנָה⁹⁷.

(96) ומבקש היתר לשבועותיו. (97) שאם ישאל על
הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-
משנה).

שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכח). (108) נדרים יז, א. יח, א. (109) קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. (110) לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁבֻעַת בְּטוּי לְהַבֵּא וְשִׁקָּר בְּשִׁבְעָתוֹ, כְּגֹן שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת זֶה וְאָכְלָה, וְאַחֵר שִׁנְשָׁבַע, קֵדָם שִׁיבִינִי קֶרְפֶּנּוּ אִם הָיָה שְׂוֹגֵג, או קֵדָם שִׁיִּלְקָה אִם הָיָה מְזִיד, נִחַם וְנִשְׁאַל לְחֻכָּם וְהִתִּירָה לוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַקֶּרֶן או מִן הַמִּלְקוּת¹¹¹. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא אִפְּלוּ כְּפִתוּהוּ¹¹² לְלִקּוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֵדָם שִׁתְּחִילוּ לְהִלְקוֹתוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר¹¹³.

(111) כיון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שויר (שארית) לשבועתו, ונשאל על השויר הזה (שבועות כח.). (112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. (113) אבל אם התחילו להלקות, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פ"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הכזר וכדומה, או מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיוזקק לו מגדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' גזירות פ"ד, ה"ד-טו ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה טובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

9 א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמִמּוֹן שְׁאֵם הוֹדָה בּוֹ יְהִיָּה חֵיב לְשִׁלּוֹם², וְכִפָּר וְנִשְׁבַּע, או שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ³ וְכִפָּר⁴ 10 - הָרִי זֶה הַנִּתְבַּע הוּא חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפְּקָדוֹן⁵, אִף עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן⁶. שִׁבְשִׁבְעַת הַפְּקָדוֹן, אֶחָד 12 הַנִּשְׁבַּע מִפִּי עֲצָמוֹ וְאַחֵד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכִפָּר, אִף 13 עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן - חֵיב; שֶׁפְּסִירָתוֹ אַחֵר 14 שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ - פְּעֻנִית אָמֵן⁷. 15

(2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. (3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. (4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. (5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. (6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו.

"שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". (7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא-תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעה: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישיבעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השיבוע התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

16 ב. תִּבְעוּ בְּמִמּוֹן שְׁאֵם יוֹדָה לוֹ וְיֹאמַר 'כֵּן הִדְבַּר' לֹא 17 יְהִיָּה חֵיב לְשִׁלּוֹם, כְּגֹן שֶׁתִּבְעוּ בְּקִנְס⁸, שְׁאִין אֲדָם 18 מְשִׁלֵּם קִנְס עַל פִּי עֲצָמוֹ⁹, וְכִפָּר וְנִשְׁבַּע - הָרִי זֶה 19 פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן¹⁰, וְחֵיב מִשּׁוֹם שְׁבֻּעַת 20 בְּטוּי¹¹.

(8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתי ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. (9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. (10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. (11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

21 ג. וְכֵן אִם תִּבְעוּ בְּקִרְקַע¹² או בְּעֶבֶד¹³ או בְּשִׁטְרִי¹⁴, 22 וְכִפָּר וְנִשְׁבַּע - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן, וְחֵיב 23 בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל שִׁקָּר.

(12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתה ממני. (13) כנעני, שהושווה לקרקע. (14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

24 ד. וְלִמָּה נִפְטָר מִשּׁוֹם שְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן, וְהָרִי זֶה אֵלּוֹ 25 הוֹדָה חֵיב הָיָה וּמְשִׁלֵּם מֵה שֶׁפָּפִר¹⁵? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 26 בַּפְּקָדוֹן: או בְּתִשּׁוּמַת יָד¹⁶ או בְּגִזֵּל או עֲשָׂק אֶת 27 עַמִּיתוֹ או מִצָּא אֲבָדָה - הֵפֵל מִטִּלְטָלִין¹⁷, שְׁאֵם יוֹדָה 28 בְּהֵן יוֹצִיא מִמּוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאוּ¹⁸ מִן הַקֶּרֶן, שְׁאִין 29 מִטִּלְטָלִין¹⁹ וְהָרִי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחִזְקָתָן²⁰; וְיִצְאוּ 30 עֲבָדִים, שֶׁהִקְשִׁי²¹ לְקִרְקַעוֹת²²; וְיִצְאוּ שִׁטְרוֹת, שְׁאִין 31 גוֹפֵן מִמּוֹן²³.

ושבועה³¹. וְשָׁאֵלוּ הוֹדָה אַחֵר שֶׁכָּפַר - הֲיָה חַיֵּב
לְשֵׁלֶם, אִם עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין³², וְנִמְצָא פוֹטֵר
עֲצָמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וְכִפְיָהּ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, לְפִיכָף
חַיֵּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה.

(29) מפי עצמו. (30) שכפר בבית דין. (31) שנשבע לשקר
וכפר ממון. (32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם
כשירדה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע
התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע
וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו
בבית-דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום
(משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

י. הִיוּ חֲמִשָּׁה תוֹכְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ
פְּקֻדוֹן שְׁיִישׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׁאִין לָכֶם בְּיָדִי -
אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא קֶרְפֵּן אֶחָד³³. שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי,
לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁴.

(33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת.
(34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש
שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת
לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן
אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב
חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פְקֻדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָדִי³⁵ גָּזַל
וְאֶבְדָּה שְׁיִישׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ
חַיֵּב אֲלָא אַחַת³⁶. וְאֶפְלֹ הֲיָה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִפְּלֵן
- הֲרִי אֵלָיו מִצְטָרְפִין וְחַיֵּב³⁷.

(35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה.
(36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. (37) הואיל
ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד
מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על
תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

יב. שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי פְקֻדוֹן תִּשְׁוֹמֶת יָדִי גָּזַל
וְאֶבְדָּה - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁸.

(38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו,
ומובן, שבידין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע
על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה
פטור על שבועתו.

יג. תֵּן לִי חֲטִים וְשְׁעוּרִים וְכִסְמִין שְׁיִישׁ לִי בְּיָדְךָ,
שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא אַחַת. שְׁבוּעָה
שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי חֲטִים וְשְׁעוּרִין וְכִסְמִין - חַיֵּב עַל כָּל
אַחַת וְאַחַת³⁹.

(39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לענין חלה, בכל
זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

יד. הִיוּ חֲמִשָּׁה תוֹכְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ
פְּקֻדוֹן גָּזַל וְאֶבְדָּה וְתִשְׁוֹמֶת יָדִי שְׁיִישׁ לָנוּ בְּיָדְךָ⁴⁰;
וְאָמַר לְאַחַד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי פְקֻדוֹן

(15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו.
(16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד
ליד וממקום למקום והם: נכסי ניידים. (18) יתמעטו מכאן.
(19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא ניידים.
(20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה
קיימת". (21) שהושוו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם
(העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם
כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא
לראיה.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחֵר שֶׁתִּבְעוּ בַּעַל הַמָּמוֹן אוֹ
הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אִם עַל פִּי שֶׁלֹא תִבְעוּ. פִּיצֵד? פְּגוֹן
שֶׁקֶדֶם וְאָמַר: לָמָּה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרֵי? כָּלֹם יֵשׁ לָךְ
בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן - הֲרִי זֶה
חַיֵּב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבָּע, וְאִם עַל
פִּי שֶׁלֹא תִבְעוּ זֶה²⁴.

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן
שהוא מכחש ונשבע.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עֲצָמוֹ אוֹ לְשִׁלּוּחוֹ
הֵבֵא בְּהִרְשָׁאתוֹ²⁵; וְשִׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ²⁶.

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע -
ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו.
אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל
דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה:
"וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או
מורשו לגבות ממנו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה,
אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממנו, הרי הוא
משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה
לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני
קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני
עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאֵינוֹ חַיֵּב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן עַד שֶׁיִּשְׁבָּעוּ בְּלִשׁוֹן
שֶׁהוּא מִפִּירָה²⁷.

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל
לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת
בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי
תחטא".

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן בְּמִזִּיד, אִם עַל פִּי
שֶׁנִּשְׁבָּע לְשֶׁקֶר, וְהִתְרוּ בוֹ עֲדִים בְּשַׁעַת שְׁבוּעָתוֹ -
אֵינוֹ לוֹקָה, אֲלָא מִבֵּיא אֲשָׁמוֹ בְּלִבּוֹ. שֶׁהֲרִי הַכְּתוּב
מוֹצִיאֻ מִכָּל חַיֵּי מַלְקוֹת, וְחַיִּיבוֹ אֲשֶׁם בֵּין בְּדוֹן²⁸
בֵּין בְּשִׁגְגָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. כָּפַר וְנִשְׁבָּע²⁹ אֲרָבַע אוֹ חֲמִשׁ פְּעָמִים, אוֹ
שֶׁהִשְׁבָּעוּ הַתּוֹבֵעַ אֲרָבַע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר
עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין³⁰ בֵּין שֶׁלֹא בְּבֵית
דִּין - הֲרִי זֶה חַיֵּב קֶרְפֵּן אֲשֶׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ד טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קסה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתין בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועות ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחברו: המית שורך את עבדי¹⁰,
וכפר ונשבע; והעבד¹¹ שתבע רבו ואמר: הפלת שני
וסמית עיני¹², וכפר ונשבע - פטור משבועת
הפקדון¹³; שאילו הודה - לא היה משלם, מפני
שהוא קנס¹⁴. אבל חייב בשבועת בטוי¹⁵. וכן כל
פיוצא בזה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלשים שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות ל:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.

ג. התובע את חברו בדבר שיש בו קנס, שאינו משלם אותו על פי עצמו¹⁶ כמו שבארנו¹⁷, ויש בו ממון¹⁸, שהוא משלם אותו על פי עצמו, וכפר בכל דבר¹⁹ ונשבע - הרי זה חייב משום שבועת הפקדון. כיצד? תבעו ואמר לו: אנסת²⁰ או פתית²¹ בתי, והוא אמר: לא אנסתי ולא פתיתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם קנס²² על פי עצמו, אלו הודה היה משלם בשת ופגם על פי עצמו²³. וכן האומר לחברו: גנבת שורי²⁴, והוא אומר לא גנבתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם כפל בהודאתו²⁵, משלם הוא את הקרן בהודאתו²⁶.

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י

1 וגזל ואבדה ותשומת יד, ולא לך ולא לך ולא לך
2 - הרי זה חייב על כל טענה⁴¹ וטענה לכל אחד
3 ואחד⁴², ונמצא זה חייב עשרים אשם⁴³.

(40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה. (42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. (43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

4 טו. טען שאבד הפקדון⁴⁴ או כפר⁴⁵ בו ונשבע,
5 ואחר כך הודה⁴⁶, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר
6 והודה - משלם הקרן הראשון, והמשלם על כל
7 שבועה ושבועה⁴⁷; שנאמר: וחמשתיו⁴⁸ - התורה
8 רבתה חמשים הרבה על קרן אחד. כיצד? היה הקרן
9 ארבעה, וכפר ונשבע והודה⁴⁹, וחזר וטען שאבד
10 ונשבע וחזר והודה⁵⁰, וחזר וטען שאבד ונשבע
11 והודה - משלם שבועה⁵¹. וכל פיוצא בזה.

(44) והוא שומר חנם שפטור על אבדה. (45) שאין לו בידו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרוב אשם. (47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמשתיו. (49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלכר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה. (51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

12 טז. פחות מפרוטה - אינו ממון. לפיכך, התובע
13 חברו בפחות מפרוטה או בפחות משנה פרוטה,
14 וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון וחייב
15 בשבועת בטוי⁵².

(52) שהרי נשבע לשקר.

פרק שמיני

(1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

16 א. הגונב שורו של חברו וטבח² או מכר³, תבעו
17 בעל השור ואמר לו: גנבת שורי וטבת או מכרת,
18 והוא אומר: גנבתי⁴ אבל לא טבחת ולא מכרתי,
19 ונשבע⁵ - הרי זה פטור משבועת הפקדון⁶; שאילו
20 הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם
21 תשלומי ארבעה וחמשה, מפני⁷ שהוא קנס, כמו
22 שיתבאר בהלכות גנבה⁸, ונמצא זה כמו שלא כפר
23 ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון. וחייב
24 בשבועת בטוי⁹, שהרי נשבע על שקר שלא טבח,
25 והוא טבח.

(2) ושחטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה.

ו. הַשְּׂאִיל שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ, וַתְּבַעַו וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי
שְׂשֹׂאֲלֶת מִמֶּנִּי? וַהֲרִי הַשׁוֹר מֵת³⁶, וְאָמַר לוֹ הַשְּׂוֹאֵל:
נִגְנֵב אוֹ אֶבֶד, וְנִשְׁפַּע עַל זֶה - הֲרִי זֶה פֶּטוּר
מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהֲרִי לֹא פֶטוּר עֲצָמוֹ מִן
הַתְּשֻׁלוּמִין בְּכַפִּירָתוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם³⁷ חֵיב הוּא לְשִׁלֹּם,
בֵּין מֵת אוֹ נִגְנֵב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׁפַּע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
שְׂוֹאֵל³⁸, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֵמוֹ³⁹. אֲכָל חֵיב הוּא
מִשּׁוּם שְׁבֻעַת פֶּטוּי, שֶׁהֲרִי נִשְׁפַּע עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזָהָה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו,
כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל
חייב גם על האונסין. (39) ה"ל שכירות פ"א, ה"ב "שכך
כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבער או מת, בעליו אין עמו
שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת,
ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה
לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׂאִינִי פֶטוּר עֲצָמוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין
אֲלֹא בְּכַפִּירָה זֹו וְנִשְׁפַּע, בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ⁴¹ בֵּין
שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכַפֵּר⁴² - הֲרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבֻעַת
הַפֶּקֶדוֹן⁴³, אֲף עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא
שְׁבֻעָה מִפִּיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו
לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר
שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת
החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית
אמן" לעיל פ"ו, ה"א וראה בבאורנו שם.

ח. הַגֹּנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וַתְּבַעַו⁴⁵ וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גִנֵּבְתָּ,
וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִנֵּבְתִּי. מַה טִּיבוֹ⁴⁶ אֶצְלָךְ? אֵתָּה
הַפֶּקֶדְתָּ אֶצְלִי, וְנִשְׁפַּע⁴⁷ - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפֶּקֶדוֹן;
שֶׁאִלוֹ הוֹדָה שֶׁגִּנְבוֹ - הִיָּה חֵיב לְשִׁלֹּם דְּמֵי הַשׁוֹר
מִכָּל מְקוֹם⁴⁸, וְעָכְשׁוּ שְׂאֵמֶר פֶּקֶדוֹן הוּא - הֲרִי פֶטוּר
עֲצָמוֹ בְּכַפִּירָה זֹו מִן הַגִּנְבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם נִגְנֵב
הַשׁוֹר אוֹ אֶבֶד אַחֵר הוֹדָאָה זֹו - הִיָּה פֶטוּר
מִלְּשִׁלֹּם⁴⁹.

(45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן
התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא
כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה
אינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו
חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל
שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות
פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או
נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדין שומר חנם שפטור
על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ⁵⁰ וְנִשְׁפַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת
הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהֲרִי פֶטוּר עֲצָמוֹ מִן הַשְּׁכִירָה וּמִן
הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הַשְּׂאֲלָתוֹ לִי, וְנִשְׁפַּע

התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה
בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים:
קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה
כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה
פחתה וישלם - לשון רבינו ה"ל נערה פ"ב, ה"ו), והאונס -
ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו
החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם,
בין "גדולה שבכחונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה
בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש
והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את
חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב
לשלם, ובודאי כשכתב את חברו ואמר לו: אנסת או פתית
וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין
אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב
לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטור (משנה)
בשבועות לו: ובגמרא שם לח: (24) והגונב שור משלם
את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה
בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת
הפקדון (משנה שם).

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עֲשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה²⁷, וְהוּא אוֹמֵר
לֹא עֲשִׂיתִי; הֵמִית שׁוֹרְךָ אֵת שׁוֹרִי²⁸, וְהוּא אוֹמֵר:
לֹא הֵמִית, וְנִשְׁפַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפֶּקֶדוֹן²⁹; שֶׁאִלוֹ
הוֹדָה הִיָּה חֵיב לְשִׁלֹּם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת
ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין
ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור
מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי
אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת
קנס (כתובות מא:), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב,
ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל
המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי
היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות
לו:

ה. גִּתֵּן שׁוֹרִי לְשׁוֹמֵר חֲנָם, וּמֵת הַשׁוֹר³⁰, תִּבְעֹו
וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהַפֶּקֶדְתִּי אֶצְלָךְ? אָמַר לוֹ:
לֹא הַפֶּקֶדְתָּ אֶצְלִי פְלוֹם, אוֹ שְׂאֵמֶר לוֹ: הַפֶּקֶדְתָּ
וְנִגְנֵב אוֹ אֶבֶד³¹, וְנִשְׁפַּע - הֲרִי זֶה פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת
הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁאִלוֹ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר שֶׁהִיָּה³² - לֹא
הִיָּה חֵיב לְשִׁלֹּם מִמּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֲנָם³³.
אֲכָל חֵיב הוּא מִשּׁוּם שְׁבֻעַת פֶּטוּי³⁴, שֶׁהֲרִי נִשְׁפַּע
עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָה³⁵.

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר
חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור.
(33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו.
(35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו,
שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני
שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם
במשנה).

אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

יג. וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר⁶², וכפר בה⁶³ ונשבע - פטור משבועת הפקדון; שהרי בשטר נשתעבד הקרקע⁶⁴, ונמצא זה ככופר בקרקע⁶⁵. וכבר בארנו⁶⁶, שהכופר בקרקע - פטור משבועת הפקדון⁶⁷, וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר⁶⁸.

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות." וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדן שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. היתה עליו מלוה בעדים בלבד⁶⁹, וכפר ונשבע - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטור עצמו בכפירתו מלשלם עתה⁷⁰. ואף על פי ששפויבואו העדים יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו כפירתו - הרי הועילה בעתה, ושפוא לא יבואו העדים⁷¹ או יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך חייב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימותו (שבועות לו:). או ילכו למדינת הים.

1 - חייב בשבועת הפקדון⁵²; שהרי פטור עצמו מן המיתה בשעת המלאכה⁵³, כמו שיתבאר בהלכות השאלה⁵⁴.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינונו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבירה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך פטור בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירונו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכתי" התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:). מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזובובים) שאלתיה".

4 י. לפיכך⁵⁵, אם אמר: לא גנבתי, אבל אתה הפקדתו אצלי או שכתנתי לשמרו או השאלתהו לי, והרי שורף לפניך קחהו, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטור עצמו בכפירה זו מכלום⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

9 יא. וכן אם אמר לו: אתה מכרתו לי ועדין לא נתתו דמיו, אם תרצה קח דמיו או הרי שלך לפניך; או שאמר לו: אתה נתתו לי בשכר מלאכה שאעשה לך, אם תרצה שאעשה לך או קחנו ולך; תועה בדרך מצאתיו ולא ידעתי שהוא שלך, עכשו שידעתי קחנו ולך; או שאמר: אחר פרתי רץ, והרי הוא לפניך; ונשבע על כל טענה מאלו - פטור משבועת הפקדון⁵⁷, שהרי לא פטור עצמו מכלום. וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

18 יב. מי שהיה חייב ממון לשני שתפין, ותבעו אחד מהן, וכפר בו ונשבע - חייב בשבועת הפקדון⁵⁸, שהרי פטר ממון⁵⁹. תבעוהו שניהם, והודה בפלו⁶⁰ לאחד מהם ואמר: לא לויתי אלא מזה לבדו, ונשבע - פטור משבועת הפקדון⁶¹, שהרי לא פטור עצמו מכלום, אבל חייב בשבועת בטוי.

(58) שבועות לו. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א

- 72) שיוכחו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה.
73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיומו. 74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פרק תשיעי

- 1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה טובעים כאחד, נשבעו שידעו להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

- א. התובע עדיו להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותו לבדה² לתן לתובע זה ממון³ המטלטל⁴, וכפרו בעדותו ונשבעו⁵, בין שנשבעו בבית דין בין שנשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם⁷. וכן אם השביעם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, בין שפפרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית דין¹⁴.

- 21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"ה ה"ג, וכן אמרו (שם לג:) "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "ואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) ואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". 22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. 23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. 24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורנו. 25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לו:). כדעת רבי יוחנן, שהמשיב עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

- ד. וכן המשיב עדי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלם ואף על פי שפאו העדים אחר פן והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חייבין זה בעדותו לבדה, אלא עדותו עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו²⁸; והואיל ואם הודה - לא תועיל עדותו²⁹, אם כפרו בה ונשבעו - פטורין³⁰.

- 26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לו, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכתי' התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעוד שבידני ממון, אם הודה

- 2) פרט למשיב עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב בעדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"ה, הט"ו. 3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. 4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. 5) מפני עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). 6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. 7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. 8) שאמר להם: משיב עני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. 9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 11) בבית-דין. 12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפיו אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). 13) ובלבד. 14) אמנם הנשבע מפני עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפיו התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"ז). וראה לקמן פ"ה ה"ז, ובביאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

- ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן בבית דין. בין שנשבעו¹⁵ או השביעין בבית דין, בין שנשבעו או השביעין חוץ לבית דין¹⁶,

בצעמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. 23 שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: 24 "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. מְשַׁבְּעֵכֶם אֲנִי שֶׁתְּבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ לִי בִיד 1 פְּלוּנִי תִשְׁלֹמִי כִפְלָי 31 וְתִשְׁלֹמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה 32, 2 וְכִפְרוּ - חֲבִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא 3 מְמוֹן 33, לא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קָנָס. וְכֵן אִם 4 הַשְּׂבִיעִם שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שֶׁאֵינֶם פְּלוּנִי אוֹ פֶּתַח בִּתּוֹ 34, 5 וְכִפְרוּ - חֲבִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַבִּשְׁת 6 וְהַפֶּגֶם 35, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הִנָּתַבַּע מִשְׁלֵם, לא מִפְּנֵי 7 הַקָּנָס 36. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה 37. 8

31 שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32 שגנב ממני שור, וטבח או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). 33 ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34 והרי הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35 שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36 חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם, כמבואר בביאורו לעיל פ"ח, ה"ב. 37 משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח, ה"ב.

9 ו. אֵין הָעֲדִים חֲבִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ 10 וְיִשְׁבְּעוּ אַחֵר תְּבִיעַת בְּעַל דִּין עֲצָמוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ 38; 11 אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קִדְּם שֶׁיִּתְּבַעֲם - פְּטוּרִין 12 מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת.

38 שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה רוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

13 ז. בִּיצֵד ? רְאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ : לָמָּה 14 אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוֹת 15 - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת 39; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא 16 תִּבְעֵן הַתּוֹבֵעַ, אֲלֹא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בַּתְּבִיעַת 17 עֲצָמָן 40. וְכֵן אִם הַשְּׂבִיעִם הִנָּתַבַּע : שֶׁאִם תִּדְּעוּ לָזֶה 18 שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתִי 41 עֲדוֹת שֶׁתְּבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לוֹ, וְכִפְרוּ - 19 הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת, עַד שֶׁיִּשְׁבְּעִים 20 הַתּוֹבֵעַ 42. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הַשְּׂבִיעִם שֶׁיִּבְאוּ 21 וְיַעֲדוּ שֵׁשׁ לְפָלוּנִי בִיד פְּלוּנִי מְמוֹן, וְכִפְרוּ - שֶׁהֵן 22 פְּטוּרִין; שֶׁאֵין זֶה הַתּוֹבֵעַ בְּעַל דִּין עֲצָמוֹ 43. וְכֵן אִם

39 שבועות לא, ב. 40 והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קריית ספר'). וראה להלן אות לט. 41 ובכת"י התימנים: אותי. 42 שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשליה . . . אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. 43 שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). 44 לידיעת העדות. 45 שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. בִּיצֵד ? מְשַׁבְּעֵי אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּשִׁבְעַתְּכֶם לִי עֲדוֹת 26 שֶׁתְּבוֹאוּ וְתַעֲדוּנִי, וְאָמְרוּ אִמָּן, וְיַדְּעוּ לוֹ עֲדוֹת אַחֵר 27 כֵּן, וְתִבְעֵם לְהַעֲדִי וְכִפְרוּ בּוֹ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין 28 מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת 46. 29

46 שם.

ט. אֵין הָעֲדִים חֲבִיבִים בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיַּיְחֲדוּ 47 אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וְיִשְׁבְּעֵם אוֹ יִשְׁבְּעוּ 48. בִּיצֵד ? עֲמַד 49 בְּבֵית הַקָּנָסֶת וְאָמַר: מְשַׁבְּעֵי אֲנִי כָּל מִי שֶׁיִּדְּעַ לִי 50 עֲדוֹת שֶׁיִּבְאוּ וְיַעֲדוּ לִי, וְעָנוּ כָּלֶם אִמָּן, וְיַעֲדוּ 51 בְּכָלֶלֶם, וְאַחֵר כֵּן תִּבְעַ עֲדֵיו וְכִפְרוּ בּוֹ - הָרִי אֵלּוּ 52 פְּטוּרִין מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יַיְחֲד עֲדֵיו 53 בְּשִׁבְעָה בְּפָנֵי עֲצָמָן 49. אֲבָל אִם אָמַר: מְשַׁבְּעֵי אֲנִי 54 כָּל הָעוֹמְדִים כָּאֵן שֶׁאִם יִדְּעוּ לִי עֲדוֹת שֶׁיִּבְאוּ 55 וְיַעֲדוּ לִי, וְהָיוּ עֲדֵיו בְּכָלֶלֶם, וְכִפְרוּ - הָרִי אֵלּוּ 56 חֲבִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת, שֶׁהָרִי יַיְחֲד בְּכָלֶל אַחֲרֵיהֶם 50.

47 יקצה ויתכוין להם. 48 מפי עצמם. 49 שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. 50 הואיל ופירש משביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

1 וְשִׁכְּפְרוּ בְּבֵית דִּין. וְשִׁתְּהִיָּה שֶׁשֶׁשֶׁשׁ שְׁבוּעָה בְּשֵׁם אֱלֹהֵינוּ
2 בְּכַנּוּי. וְשִׁתְּקִדְם יְדִיעַת הַעֲדוּת לְשִׁבְעָה⁶⁸. וְשִׁיחַד
3 עֲדָיו בְּעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעַת הַתְּבִיעָה⁶⁹. וְשִׁתְּהִיָּה
4 הַשְּׁבוּעָה בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵן מִכִּירִין אוֹתָהּ.⁷⁰

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על-
פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים
אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על
עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות
עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל,
ובעניינים מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעת
על-ידי-זה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת
המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם.
והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל
העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים
בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה
הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא
על-פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן
יכולים ישראל לקיים תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין
העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד
התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי אינו בגדר "לשון
שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט
מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה
ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך
הנכונה בדברים האסורים והמוותרים כו'. אבל בספר
'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך
קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא
קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת
בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם
עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי "יון מלכות" ספר הפלאה סימן ד')

63 פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני
ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז.
64 פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י
ה"ג. 65 פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם
ממון, לעיל ה"ג. 66 ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי
קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד.
67 פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו.
68 לעיל ה"ז. 69 אע"פ שלא יחדם בעת השבועה, לעיל
ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כל מקום שאמרנו פטור - פטור משבועת
העדות, אבל חייב בשבועת פטור⁷⁰. והוא שגשבע או
שענה אמין⁷¹ אם השביעו אחר, שהרי נשבע על

1 י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי
2 מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הפנסט
3 והשביע כל מי שיוצא לו עדות בוא ויעיד, ולא
4 באו ולא העידו - הרי אלו חייבין, שהרי תבען
5 תחלה⁵¹. והוא שיהיו אז⁵² בבית הפנסט, ויהיה שם
6 בית דין⁵³. אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו
7 אמין - חייבין בשבועת העדות⁵⁴ כשישכפרו בעדותן
8 בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמין - אינן חייבין⁵⁶.

(51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים
בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני
עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז).
(52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם,
ולא ענו אמין אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין
ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר
שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני
בית-דין. (54) שהעונה אמין כמוציא שבועה מפיו,
והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה
שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל
ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו
בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם,
אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין.
ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית-
דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא
ענו אמין. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

9 יא. אחד המשביע עדי בשבועה⁵⁷, או שאמר להן:
10 מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרכם אני בשבועה -
11 הרי אלו חייבין⁵⁸. והוא שישביעם בשם⁵⁹ או בכנוי
12 מן הפנויים⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני
וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן
השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון
רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנון" או "רחום"
או במי ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם
ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם... הרי
זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא
קרבן... עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או
כינוי".

13 יב. ואין העדים חייבין עד שישביעם בלשון שהם
14 מכירין אותה⁶².

(62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה",
(ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא
שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

15 יג. הנה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות
16 אלא על פי עשרה דברים, ואלו הן: שיתבעם
17 התובע⁶³. ושתהיה עדות ממון⁶⁴. ושהיה ממון
18 המטלטל⁶⁵. ושהתביע הנתבע לשלם בעדותו לבד⁶⁶
19 אם העידו. ושיכפרו אחר שתבען התובע⁶⁷.

- 1 ⁷² שְׁקֵרָה. אֲכָל הַמֶּחִיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת, אֵף עַל פִּי
2 שֶׁהוּא נִשְׁפָּע עַל שְׁקֵר וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזִיד - אֵינוֹ
3 חֵיב ⁷³ מִשּׁוֹם שִׁבְעַת בְּטוֹי ⁷⁴, אֲלֵא מִשּׁוֹם שִׁבְעַת
4 הָעֲדוּת בְּלִבָּד ⁷⁵. שֶׁהִרִי הַפְּתוּב הוֹצִיא שִׁבְעַת הָעֲדוּת
5 מִכָּל שִׁבְעַת בְּטוֹי לְחֵיב ⁷⁶ הַמְּזִיד בָּהּ פֶּשׁוּג
6 בְּקֶרֶן ⁷⁷ אֲכָל לֹא בְּמִלְקוֹת ⁷⁸; שְׁנֵאמַר: לְאַחַת ⁷⁹
7 מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמֵּינֵי שִׁבְעוֹת אֲתָה מֶחֱיֵב
8 הַנִּשְׁפָּע, וְאִי אֲתָה מֶחֱיֵב בְּשֵׁנֵי מִינֵין עַד שִׁיְהִיָּה חֵיב
9 בְּדִין שִׁבְעַת הָעֲדוּת וּבְדִין שִׁבְעַת בְּטוֹי ⁸⁰.
- 10 שְׁבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועות השומרים
11 שחייבים בשבועות ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועות
12 העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב-ג. ובכת"י
13 התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועות העדות
14 אבל חייב בשבועות ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא
15 כמוציא שבועה מפי. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים
16 וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועות ביטוי, שהרי לא
17 נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. (73) מלקות.
18 (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג.
19 (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועות העדות.
20 (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועות
21 העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג".
22 (78) משום שבועות ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום
23 שבועות העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה".
24 (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרנו (כתובות
25 לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי
26 אתה מחייבו משום שתי רשעיות" (תורה תמימה' ויקרא ה,
27 ה). ורש"י בשבועות לז, א - מסביר, שאין לחייב מלקות
28 בשבועות העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם
29 יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו:
30 משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר
31 שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.
- 10 טו. מִשְׁפִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תְּבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ
11 לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקְדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָד ⁸¹ גִּזְל וְאַבְדָּה, שִׁבְעָה
12 שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת ⁸² - אֵינָן חֵיבִין אֲלֵא אַחַת ⁸³.
13 שִׁבְעָה שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת שֵׁשׁ לָךְ בְּיַד פְּלוֹנִי
14 פִּקְדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָד גִּזְל וְאַבְדָּה - חֵיבִין עַל כָּל אַחַת
15 וְאַחַת ⁸⁴.
- 16 (81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד,
17 שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד.
18 (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני
19 עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה
20 ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.
- 16 טז. מִשְׁפִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תְּבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי
17 שֵׁשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשִׁעוּרִים וְכִסְמִין ⁸⁵,
18 שִׁבְעָה שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת - אֵינָם חֵיבִין
19 אֲלֵא אַחַת ⁸⁶. שִׁבְעָה שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים לָךְ עֲדוּת

20 שֵׁשׁ לָךְ בְּיַד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשִׁעוּרִים וְכִסְמִין - חֵיבִין
21 עַל כָּל אַחַת וְאַחַת ⁸⁷.

(85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86) משנה, שם. בהלכה
הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון
שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש
בה מינים נפרדים. (87) שם, הואיל וביטאו בשפתיים כל
מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על
כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

22 יז. וְכֵן אִם תִּבְעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהַעֲדִי לָהֶם, וְאָמְרוּ:
23 שִׁבְעָה שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוּת - אֵינָן חֵיבִין
24 אֲלֵא אַחַת ⁸⁸. לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֵיבִין עַל כָּל
25 אַחַת וְאַחַת, בְּדֶרֶךְ שִׁבְעָרָנוּ בְּשִׁבְעוֹת הַפִּקְדוֹן ⁸⁹.

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם
כאחד. (89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לך,
לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור
דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי
יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א:
"תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה
לשבועות העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם),
ותבעו אותם חמשה אנשים.

26 יח. הַנִּשְׁפָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, וְנִמְצָא
27 שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת - הִרִי זֶה פְּטוּר, וְאֵין כָּאֵן לֹא
28 שִׁבְעַת הָעֲדוּת וְלֹא שִׁבְעַת בְּטוֹי. מִפְּנֵי שִׁשְׁבְּעַת
29 בְּטוֹי אֵינָה אֲלֵא בְּדָבָר שֵׁשׁ בּוֹ לֹא וְהָן ⁹⁰, וְאִם
30 יֹאמַר: שִׁבְעָה שְׁאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת ⁹¹ - אֵין זֶה
31 שִׁבְעַת בְּטוֹי אֲלֵא שִׁבְעַת הָעֲדוּת ⁹²; הוֹאִיל וְלֹא זֶה
32 שֵׁשׁ בָּהּ ⁹³ אֵינָה שִׁבְעַת בְּטוֹי, כִּף הֵן שִׁבְעָה, שֶׁהוּא
33 הַנִּשְׁפָּע שִׁיֹּדֵעַ לוֹ עֲדוּת ⁹⁴, אֵינוֹ שִׁבְעַת בְּטוֹי ⁹⁵.

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו,
וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב.
(91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום
שבועות ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום
שבועות העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד,
ובדבר שיש בו ממון (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה
שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא
שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

34 יט. דָּבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁפָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהַעֲדִי לוֹ
35 וְהוּא לֹא הָעִיד, אוֹ שֶׁלֹּא הָעִיד לוֹ וְהוּא הָעִיד - הִרִי
36 זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שִׁבְעַת בְּטוֹי ⁹⁶, וְאֵין כָּאֵן שִׁבְעַת
37 עֲדוּת כָּלָל ⁹⁷.

(96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה
בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו
עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה,
הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועות ביטוי שתהא גם בלהבא,
כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. (97) שאינה
אלא בלהבא: משיעני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

1 א. הָיוּ עֲדֵיו או אֶחָד מֵהֶן פֶּסוּל² או קָרוֹב³, וְאֶפְלוּ
2 מִפֶּסְלוֹ עֲדוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁴, או שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ אֶחָד
3 מֵעֲדָיו, שְׁאִינוֹ רָאִי לְהַעֲדִי⁵, או שֶׁהָיוּ עַד מִפִּי עֵד⁶,
4 וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוֹת; שְׁאֵלוּ
5 (הוֹדוּ) הָעֲדֵיו - לֹא הָיוּ מְחִיבִין בְּעֲדוֹתָן מָמוֹן⁷.

(2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

6 ב. מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׁאֲמַר
7 אִישׁ פְּלוֹנִי שִׁיתָן לִי מֵאֲתָם זֶזוּ וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ -
8 הָרִי אֵלוּ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוֹת; שְׁאֵם הָעֲדֵיו
9 בְּדִבְרֵי זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מָמוֹן בְּאֻמְרָתוֹ⁸. וְכֵן
10 כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(8) שהיה יכול לומר חזורני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

11 ג. תִּבְעֶן לְהַעֲדִי לוֹ שֶׁהוּא כֹהֵן או לֹי או שְׁאִינוֹ בֶּן
12 גֵּרוּשָׁה⁹ או בֶּן חִלּוּצָה¹⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין
13 מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוֹת, שְׁאִין כָּאֵן עֲדוֹת מָמוֹן¹¹.

(9) וכשר לכהונה, כי הנוול מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. (11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

ד. תִּבְעֶן שִׁיעֲדוּ לוֹ שֶׁחָבֵל בּוֹ בְּנוֹ¹², וְשֶׁהִדְלִיק
פְּלוֹנִי גִדִּישׁוֹ בְּשִׁבְתּוֹ¹³, וְשֶׁאִנֶּס פְּלוֹנִי או פִּתָּה בְּתוֹ
הַמֶּאֲרָסָה¹⁴, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת
הָעֲדוֹת; שְׁאֵם הָעֲדֵיו עֲדוֹת זֶה - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת
בֵּית דִּין, וְאִינוֹ חַיֵּב תְּשְׁלוּמִין¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁶.

(12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. (14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". (16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עַד אֶחָד וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת
הָעֲדוֹת, שְׁאִין עֲדוֹת עַד אֶחָד מְחִיבֵת מָמוֹן¹⁷.

(17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תִּבְעַת אֶת שְׁנֵי עֲדָיו שִׁיעֲדוּ לוֹ שֶׁזִּנְתָה אִשְׁתּוֹ,
וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלוּ חִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת;
שְׁאֵלוּ הָעֲדֵיו - הָיוּ מִפְּסִידֵין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ¹⁸ וּפְטוּר זֶה
שֶׁתִּבְעֶן, וְהָרִי כִפְרוּ בְּעֲדוֹת מָמוֹן.

(18) שהאשה זונתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תִּבְעַת עֲדֵי קְנוֹי¹⁹ או עֲדֵי סְתִירָה²⁰ וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ
- פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוֹת; שְׁאֵלוּ הָעֲדֵיו - אֵין חִיבֵב
מָמוֹן כָּאֵן, אֲלֵא לְהַשְׁקוּתָהּ בְּלִבָּד. וְאֵף עַל פִּי
שְׁעֲדוֹת זֶה גּוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתֻבָּתָה אִם לֹא
תִשְׁתָּהּ²¹ - דְּבָר שֶׁגּוֹרֵם לְמָמוֹן אִינוֹ כְּמָמוֹן, שֶׁהָרִי
אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתָּהּ²² וְלֹא תִשְׁבֹּר²³ כְּתֻבָּתָה.

(19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קינוי - מלשון הכתוב "יקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

ח. הָרִי שֶׁקָּנָא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתָּרָה בְּעֲדִים, וְזִנְתָה בְּעַד
אֶחָד אַחֵר הַקְּנוֹי וְהִסְתָּרָה, וְהִשְׁבִּיעַ עַד זֶה שִׁיבֹא
וְיַעֲדִי, וְכִפְרוּ - חִיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת; שְׁאֵף עַל פִּי

23 וְאֶחָד מִבְּיַת חֲטָאֲתוֹ³⁴ עַל שְׂבוּעָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן,
24 וְשֵׁהָ הָעֵד הַשְּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדִי דְבוּר וְאַחֵר כֶּף כָּפַר -
25 הָרִאשׁוֹן חֵיב בְּשְׂבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשְּׁנִי פֶטוּר
26 מִשְׂבוּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵלוֹ הוֹדָה זֶה הַשְּׁנִי - לֹא הֵיחָה
27 עֵדוּתוֹ מִחִיבַת מִמּוֹן³⁵.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שער אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושוא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

28 יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַפּוֹכֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכָּפַר
29 בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בַּסּוּף³⁶. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד,
30 וְקָדַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר - הָרִי זֶה
31 פֶּטוּר³⁷, וְהַעוֹמֵד בְּכַפִּיתוֹ חֵיב בְּשְׂבוּעַת הָעֵדוּת³⁸.

(36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

32 טו. הַשְּׂבִיעַ שְׁתֵּי כִּתְיֵי³⁹ עֵדִים וְשִׁתִּיהֶן רְאוּיֹת
33 לְהָעֵיד⁴⁰, וְכִפְּרָה פֶת רִאשׁוֹנָה וְאַחֵר כֶּף כָּפְרָה פֶת
34 שְׁנִיָּה - הָרִאשׁוֹנָה פֶּטוּרָה מִשְׂבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי
35 שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֵדוּת שְׁנִיָּה, וְאִפְשָׁר לְהוֹצִיא
36 מִמּוֹן בְּעֵדוּת הַפֶּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבַּע
37 אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּת אֵלוֹ שֶׁכָּפְרוּ לְבָדָה. הֵיחָה
38 הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה קְרוֹבִין לְתוֹבֵעַ אוֹ לְתִתְבַּע
39 בְּנִשְׁוִתִּיהֶן⁴¹, וְהָרִי הֵן גּוֹסְסוֹת⁴² - אִף הָרִאשׁוֹנָה
40 חֵיבָת; שֶׁהָרִי הַשְּׁנִיָּה בָּעֵת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה לֹא
41 הֵיחָה רְאוּיָה לְהָעֵיד, וְאִף עַל פִּי שְׂבִמְהֶרָה יִהְיוּ
42 רְאוּיִין בְּשִׁמּוּתוֹ אֵלוֹ הַגּוֹסְסוֹת⁴³. וְאִם כָּפְרָה
43 הַשְּׁנִיָּה אַחֲרֵי שְׁמָתוֹ נִשְׁוִתִּיהֶן - חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת
44 הָעֵדוּת⁴⁴.

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה

1 שְׂהוּא עַד אֶחָד, אֵלוֹ הָעֵיד עֵדוּת זו - הֵיחָה יוֹצֵאָה
2 בְּלֹא כְּתִבָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוּטָה.

3 ט. וְכֵן כָּל עַד אֶחָד שֶׁמַּחֲבִיב מִמּוֹן בְּעֵדוּתוֹ, אִם כָּפַר
4 וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חֵיב מִשּׁוּם
5 שְׂבוּעַת הָעֵדוּת.

6 י. מִיֵּצֵד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבַּע חֲשׂוּדִין עַל
7 הַשְּׂבוּעָה²⁴, שְׂאִין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהַשְּׂבִיעַ לְעַד
8 אֶחָד שֶׁיָּבֹא וְיַעֲיֵד לוֹ שִׁישׁ לוֹ בִּיד זֶה מִנָּה²⁵, וְכָפַר
9 - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם שְׂבוּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵלוֹ הָעֵיד
10 - הֵיחָה הַנִּתְבַּע הַזֶּה מִשְׁלֵם מִמּוֹן בְּעֵדוּתוֹ, כְּמוֹ
11 שִׁתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן²⁶. וְכֵן כָּל מִיּוֹצֵא בְּזָה²⁷.

(24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זו. (26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

12 יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עַד אֶחָד שֶׁיַּעֲיֵד לָהּ בְּמִיתַת
13 בְּעִלָּהּ, וְכָפַר - חֵיב בְּשְׂבוּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵלוֹ הָעֵיד -
14 הֵיחָה נִשְׂאֵת וְנוֹטֶלֶת בְּתִתְבָּה²⁸.

(28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

15 יב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים²⁹? כְּשֶׁהָיָה לָהּ לְגִבּוֹת
16 בְּתִתְבָּה מִן הַמִּטְלָטְלִין³⁰; אֲבָל אִם אֵין לָהּ לְגִבּוֹת
17 בְּתִתְבָּה אֲלֵא מִן הַקְּרָקַע³¹ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִשְׂבוּעַת
18 הָעֵדוּת³². וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם³³. שֶׁהַמִּשְׁבִּיעַ עָדִי קְרָקַע
19 - פֶּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. (33) אפילו כשהיו שני עדים.

20 יג. הַשְּׂבִיעַ עֲדָיו בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחַת,
21 כְּגוֹן שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁנִי לְכָפַר בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּרוֹ שֶׁל
22 חֵבְרוֹ - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד

1 התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה)
2 בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או
3 סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

4 טז. התובע את העדים להעיד לו וּכְפָרוּ⁴⁵,
5 וְהַשְׁבִּיעַן⁴⁶ וְעָנוּ אִמָּן⁴⁷, וְהַשְׁבִּיעַן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ
6 פְּעָמִים וְהָן עֹנִין אַחֵר כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה חוּץ
7 לְבֵית דִּין, וּכְשָׂאוֹ לְבֵית דִּין הוּדוּ וְהָעִידוּ - הָרִי
8 אֱלוֹ פְטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁴⁸. וְאִם
9 בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפְרֵיתָן - חֲזִיבִין עַל כָּל אַחַת
10 וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46) משביעני
עליכם אם אמת מה שאמרתי. (47) שווה קבלת שבועה,
אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה.
(48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום
שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב".
(49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

11 יז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵⁰? בְּשָׁעֵנוּ אִמָּן; אֲבָל אִם
12 לֹא עָנוּ אִמָּן אֲלֹא כָּפְרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה⁵¹,
13 הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אִמָּן⁵²
14 - הָרִי אֱלוֹ פְטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבָּעִים בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ
15 בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵³.

(50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן.
(51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52) שהוא כמוציא
שבועה מפיו. (53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה
נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות
דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת
העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה
הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. ובי"ד
ביהודה" לורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה,
היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע
צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל
השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות.
ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע
לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא
לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין,
תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה
אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין,
ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה
מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה
כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשכא וכפר
לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ
לבית דין.

16 יח. הַשְׁבִּיעַן בְּבֵית דִּין וּכְפָרוּ⁵⁴, וְחָזַר וְהַשְׁבִּיעַן
17 אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהָן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,
18 בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפְנֵי בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנוּ אִמָּן
19 אוֹ נִשְׁבָּעוּ מִפִּי עֲצָמָן פַּעַם אַחֵר פַּעַם - אֵינָן חֲזִיבִין
20 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֲלֹא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאֲחֵר

21 שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוּדוּ - אֵין עֵדוּתָן
22 מוֹעֵלָת כָּלָם⁵⁵.

(54) בבית דין. (55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך)
בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל
השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל
כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד
בבית דין שיוודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין
אינה מועילה כלום.

23 יט. נִמְצְאָת לָמַד, שֶׁכָּל הַשְׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבָּעוּ אַחֵר
24 שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאִינָה
25 מְחִיבַת מָמוֹן⁵⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת
26 וְחֲזִיבִין בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו.

(56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת.
(57) שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה',
שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה
בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת
הדיינים.

27 א. כָּשֶׁם שֶׁשְׁבוּעַת שְׁוֹא וְשָׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כִּף
28 מִצְוֹת עֲשֶׂה שִׁשְׁבַּע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין³
29 בְּשָׁם⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְשָׁמוֹ תִּשָּׁבַע - זוֹ מִצְוֹת עֲשֶׂה⁵.
30 שֶׁהַשְׁבוּעָה בְּשָׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה
31 הֵיא, וְהַדּוֹר וְקָדוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשָׁמוֹ⁶.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"זח. (3) ראה להלן ה"הו.
(4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"חט.
(5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה
השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה'
תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר.
(6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע
בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה
תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו
תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת
סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא
לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו
עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה
לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין
השבועה מצוה חיובית.

32 ב. וְאִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמִּשְׁתָּף
33 דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשְׁבוּעָה -
34 נִעְקָר מִן הָעוֹלָם⁷. שֶׁאֵין שָׁם⁸ מִי שֶׁרְאוּי לְחַלֵּק לוֹ
35 כְּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בְּשָׁמוֹ אֲלֹא הָאֶחָד בְּרוּךְ הוּא⁹.

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו".
(8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול
מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו
מערבית לעברית (ר') שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ה טבת – ספר הפלאה – הלכות שבועות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(16) שחבטו. (17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסוד, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסוד (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

(נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים ב' ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים ב' ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי ה', מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

ו. כל שבועה שמשפיעין אותה הדינין חוץ משלשה מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם היא הנקראת שבועת הדינין²⁵. וגם שבועות אלו מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שקר²⁶ ופוגם שטר²⁷ וכיוצא בהן. ויש מהן שבועות בטענת ספק²⁸, כגון שבועת השתפין²⁹ והאריסין³⁰ וכיוצא בהן. ובדיני ממונות³¹ יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהם.

ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, כדי לזרז את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני¹²; שנאמר: נשבעתי ואקיימה לשמר משפטי צדקך¹³.

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א והי"ח. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסוד, אעפ"י שהדינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. (29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

ז. ויש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי שפית דין משפיעין אותה [היום] - אינה נקראת שבועת הדינין³⁴.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי ששטענו¹⁶ חברו מטלטלין¹⁷, והודה במקצתו וכפר במקצתו¹⁸. ומי שקפץ בכל המטלטלין ששטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק²¹, שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טוען זה השומר או שקר. והוא נשבע מן התורה, שנאמר: שבועת ה' תהיה בין שניהם²².

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. הדינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ⁴⁵ בידו - הרי 19
אלו טועים, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו⁴⁶. ואם 20
אחז תפלין בידו והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; 21
שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר הן⁴⁷. השביעוהו⁴⁸ 22
מישב - אינו חוזר ונשבע. 23

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפלין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפלין אינם חוזרים ונשבעים (בית יוסף לחו"מ סימן פז).

יב. תלמיד חכם⁴⁹ - לכתחילה משביעין אותו 24
מישב⁵⁰ ותפלין בידו, ואינו צריך לטל ספר תורה, 25
אלא תפלין בכפו חפץ הוא⁵¹. ונשבע בלשון הקדש, 26
כמו שבארנו⁵². 27

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין אלא 28
נקיטת חפץ, שאין הנשבע שבועת הסת אחז ספר 29
תורה⁵³; אלא משביעין אותו בשם או בכינוי, 30
בשבועה או באלה, מפיו או מפי בית דין, כמו 31
שבועת הדינין. וכבר נהגו הפל להיות ספר תורה 32
ביד חזן⁵⁴ הכנסת או שאר העם בעת שמשביעין 33
שבועת הסת, כדי לאים עליו⁵⁵. 34

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פה. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר

האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל"א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפסיק דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבדות, שהכבירו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג והי"ט.

ח. ושבועת הדינין, בין שהיתה של תורה או של 1
דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת 2
ספק, כך היא: הנשבע אחז ספר תורה בזרועו³⁵, 3
והוא עומד³⁶ ונשבע בשם³⁷ או בכינוי³⁸, בשבועה או 4
באלה³⁹, מפיו או מפי הדינין. והזרז רבותי⁴⁰, שאין 5
משביעין שבועת הדינין אלא בלשון הקדש⁴¹. 6

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והזרז רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

ט. פיצד מפיו? כגון שיאמר: הריני נשבע בה' 7
אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, או במי ששמו 8
רחום, שאיני חייב לזה פלום. וכן אם אמר: הרי 9
הוא⁴² ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש 10
לזה אצלי פלום. 11

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

י. וכיצד מפי הדינין? כגון שאמרו לו: משביעין 12
אנו אותך בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, 13
שאין לזה בידך פלום, והוא עונה אמן⁴³. או 14
שאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי 15
ישראל, או למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו 16
ממון ולא יודה לו, והוא עונה אמן. זו היא שבועת 17
הדינין⁴⁴. 18

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו,

האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם כלו נודע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן 'ינקה'⁷⁸, וכאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וכאן - ממנו⁸² וממשפחתו, שמחפין⁸³ על זה⁸⁴. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאיהם של ישראל⁸⁵; שכל ישראל ערביין⁸⁶ זה בזה⁸⁷. שנאמר: אלה⁸⁸ ורצח וגומר; וכתוב אחרי: על בן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁹. כל עברות שבתורה - תולין⁹⁰ לו שנים ושלשה דורות⁹¹, אם יש לו זכות; וכאן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹² נאם יי צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹³; ובאה אל בית הגנב - זה הגנב דעת הבריות, ואין לו ממוץ על חברו וטוענו בחנם ומשביעו⁹⁴; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁵; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש ומים מכלין אותם⁹⁶, שבועת שקר מכלה אותם⁹⁷.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסני". (78) "ינקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא ימחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אכלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים.

שארין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסאה סימן קמב.

יד. הדיינים שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר - הרי זו כמצותה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אבל רבותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו⁶⁰. ואף על פי שנהגו בכל בתי דיני להשבע⁶¹ בלשון הקדש⁶², צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שיהא מכיר לשון השבועה⁶⁴. לשבועת הדיינים היא שבועת הפקדון בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסת⁶⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש⁶⁷.

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירושו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (דב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישיבועו בלשון אחרת (כסף משנה). (63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי טענת ודאית⁶⁸ וקפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאימין⁷¹ עליו, כמו שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איום⁷⁵.

(68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגז המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיבעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"טז ובבאורנו שם.

- יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועת
טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועת הסת¹⁰⁷ -
צריכין הדינין לפצור¹⁰⁸ בבצלי דינין, אולי יחזרו
בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה פלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"טז. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסוד ופטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזול ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יורו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שידועים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהעביר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

- כ. דבר פרוז וגלוי, שפל הנשבע שבועת הדינין או
שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹¹ חזק משום שבועת
הפקדון¹¹², שפכר נתבארו משפטיה¹¹³, ואינו לוקה
ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה
שנשבע עליו בתוספת חמש, שהוא רביע הקרן, עד

(90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"טז), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משיבעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

- יז. וענן האיום הזה פלו - פלשון שהן מפירין
אומרים להם, פדי שבינו בדיברים ויחזרו החוטא
למוטב. אמר: איני נשבע - פוטרין אותי⁹⁷, ונתן
מה שטענו חברו. וכן אם אמר הטוען: איני
משביעו, ופטור⁹⁸ - הולכין להן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

- יח. אמר¹⁰⁰: הריני נשבע, וחברו תובע¹⁰¹ -
העומדים שם אומרים זה לזה: סורו נא מעל אהלי
האנשים הרשעים¹⁰² וגומר. ואומרים לו: לא על
דעתך¹⁰³ אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו¹⁰⁴ ועל
דעת בית דין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ה טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו, ממדרש נחומא פרשת מטות אות א, האומר: "והמועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עֵוֹן זֶה מִן הַחֲמִירוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה⁸. אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ לֹא כֶּרֶת וְלֹא מִיתָת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גְדוֹל מְכַל הַעֲוֹנוֹת⁹.

8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּשִׁמְיָם וּבְאֲרֶץ וּבְשִׁמְשׁ וּבְיֹצֵא בְּהֵן, אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹנֵתוֹ אֵלָּא לְמִי שֶׁבִּרְאָם - אֵין זֶה שְׁבוּעָה¹⁰. וְכֵן הַנִּשְׁבַּע בְּנִכְיָא מִן הַנִּכְיָאִים אוֹ בְּכֶתֶב מִכְתָּבִי הַקִּדְּשׁ¹², אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹנֵתוֹ אֵלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נְבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בְּכֶתֶב זֶה - אֵין זֶה שְׁבוּעָה¹³. וְאָף עַל פִּי שְׁאִין אֵלּוּ שְׁבוּעוֹת - מֵאֲיִמִּין¹⁴ עֲלֵיהֶן¹⁵, וּמִלְמַדִּין אֵת הָעָם שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּכֶף, וּמִרְאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזֶּה שְׁבוּעָה¹⁶, וּפּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח¹⁷ וּמַתִּירִין לָהֶם¹⁸.

10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכונן, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). (14) מייראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא ינהה ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"יב.

ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים¹⁹? בְּשֵׁאֵר כְּתָבִי הַקִּדְּשׁ; אֲבָל הַנִּשְׁבַּע בְּתוֹרָה²⁰: אִם נִשְׁבַּע בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּהָ - דַּעְתּוֹ עַל הַהִזְכְּרוֹת²²; וְאִם נִשְׁבַּע בְּהַ סֶּתֶם - דַּעְתּוֹ עַל הַגְּזוּל²³, וְאֵין כָּאֵן שְׁבוּעָה²⁴. נִטְלָה בְּיָדוֹ וְנִשְׁבַּע בְּהַ - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּהַ, וְאִסּוּר²⁵.

1 שִׁיחִיָּה הוּא¹¹⁶ וְחֲמִשׁוֹ חֲמִשָּׁה¹¹⁷. וּמִבֵּיא קֶרְבֵּן אֲשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית¹¹⁸ (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹¹⁹.

111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. 112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). 113) לעיל שם, וגם בפרק ז. 114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. 115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 116) הקרן. 117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחרץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 118) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פֶּרֶק שְׁנִיִּים עֶשְׂרִי

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

3 א. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּקָה הַנִּשְׁבַּע לְשׂוֹא אוֹ לְשֹׁקֵר², וְכֵן הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַעֲדוֹת אוֹ שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן מִבֵּיא קֶרְבֵּן³ - אֵין מִתְּכַפֵּר לָהֶן עֵוֹן הַשְּׁבוּעָה כְּלוּ; שְׁנֵאֲמַר: לֹא יִנְקָה ה' - אֵין לָזֶה נִקְיוֹן מִדִּין שְׁמִיִּים עַד שִׁיתְּפָרְעֵי מִקְּנוֹ עַל הַשֵּׁם הַגְּדוֹל שֶׁחִלַּל, שְׁנֵאֲמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' ⁵. לְפִיכֶךָ⁶ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מִעֵוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הַעֲבֻרוֹת⁷.

2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. 5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה', שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"ט", ובביאורנו שם. וב'יד איתן' מביא ראה לדברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 לְאָסֵר אֶסֶר עַל נִפְשׁוֹ - מִי שֶׁנִּפְשׁוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, יֵצֵא עֶבֶד
9 שֶׁהוּא בְּרִשְׁתּוֹ אַחֲרָיִם³³. וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁנֶּשְׁבַּע עַל
10 נִכְסֵי אַחֲרָיִם³⁴.

(30) לכוף אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, הי"ז. (32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבוע... להרע או להטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב הי"ח, ובביאורנו שם.

11 ז. קְטָנִים³⁵ שֶׁנֶּשְׁבַּעוּ וְהָן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבֻעָה³⁶,
12 אִף עַל פִּי שְׁאִינָן חֵיבִין³⁷ - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד
13 בְּדִבְרֵיהֶן, כְּדִי לְחַנְּקָן³⁸ וּלְאֵים עֲלֵיהֶם³⁹ כְּדִי שֶׁלֹּא
14 יִנְהָגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּשֻׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר
15 שֶׁנֶּשְׁבַּעוּ עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵין הֶקְטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֲלֵא
16 אִם כֵּן נִזְק, כְּגוֹן שֶׁנֶּשְׁבַּע שְׂעִיזוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בֶּשָׂר
17 זֶמֶן מְרֻבָּה - מִכָּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רֵבּוֹ וְגוֹעֵר בּוֹ,
18 וּמֵרָאִין לוֹ שֶׁהִתְרַ⁴⁰ שְׁבֻעָתוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָגִיל
19 לְהִקָּל רֹאשׁ בְּשֻׁבוּעוֹת⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתיים-עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. (36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. (39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.

20 ח. צָרִיף לְהַזְהִיר בְּקִטְנֵי הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי
21 אֲמַת בְּלֹא שְׁבֻעָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רָגִילִים לְהִשְׁבַּע
22 תָּמִיד כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת. וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹכָה
23 עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מַלְמֵדֵי תִינוּקוֹת⁴².

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. (22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שצוהו עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות (רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון חומר שבועה לשאת ידיו קודש" ('נמוקי יוסף' שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעניניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה'ט"ז שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

1 ה. וְהַנֶּשְׁבַּע בְּתוֹרָה סֵתָם²⁶: אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא²⁷
2 - אֵינוֹ צָרִיף שְׁאֵלָה לְחָכָם²⁸; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא -
3 צָרִיף שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהָג קְלוֹת רֹאשׁ
4 בְּשֻׁבוּעוֹת²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. (27) שיועד לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". (28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד: וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב הי"ב.

5 ו. עֶבֶד שֶׁנֶּשְׁבַּע - אֵין רֵבּוֹ צָרִיף לְכַפּוֹתוֹ³⁰, וְהָרִי הוּא
6 אַחֲרֵי שֶׁנֶּשְׁבַּע כְּקֹדֶם שֶׁנֶּשְׁבַּע³¹. לְפִי שְׁאֵין גּוֹפּוֹ קִנּוּי
7 לִי³² כְּדִי שֶׁתַּחֲזִיל עָלָיו שְׁבֻעָתוֹ, וְנִאָּמַר בְּשֻׁבוּעוֹת:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ה טבת - ספר הפלאה - הלכות שבועות קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 אָפּלוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּין⁵⁷ לְבִטְלָהּ -
17 אָסוּר, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁפַּע. שְׁהָרִי הַכְּתוּב מִצְוָה
18 וְאוֹמֵר: לִירָאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבִכְלָל
19 יִרְאָתוֹ שְׁלֹא יִזְכְּרוּ לְבִטְלָהּ⁵⁸. לְפִיכָּךְ, אִם טָעָה
20 הַלְשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבִטְלָהּ - יִמָּהֵר מִיָּד וְיִשְׁבַּח
21 וְיִפָּאֵר וְיִהְיֶה לוֹ, כְּדֵי שְׁלֹא יִזְכֹּר לְבִטְלָהּ. בֵּינֵינוּ?
22 אָמַר ה' - אוֹמֵר: בְּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד, אוֹ גְדוֹל
23 הוּא וּמִהֲלָל מְאֹד, וְכִיּוֹצֵא בָּזָה⁵⁹, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה
24 לְבִטְלָהּ.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם:
הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים,
אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב,
ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב.
(59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה".
והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

25 יב. אֵף עַל פִּי שִׁמְתָּר לְהַשְׁאֵל עַל הַשְּׁבוּעָה⁶⁰, כִּמּוֹ
26 שִׁבְעָרְנוּ⁶¹, וְאִין בָּזָה דְּפִי⁶², וּמִי שְׁלָבוּ נִזְכְּרוּ⁶³ בְּדָבָר
27 זֶה - אֵינוֹ אֱלָא שְׁמִין מִיְנוּת⁶⁴, אֵף עַל פִּי כֵן רָאוּי
28 לְהִזְהַר בְּדָבָר זֶה, וְאִין נִזְקָקִין⁶⁵ לְהִתִּיר אֱלָא מִפְּנֵי
29 דְּבִר מִצְוָה⁶⁶ אוֹ מִפְּנֵי צָרָה גְדוֹלָה⁶⁷. וְטוֹבָה גְדוֹלָה
30 הִיא לְאָדָם שְׁלֹא יִשְׁבַּע כָּלָל⁶⁸, וְאִם עֵבֶר וְנִשְׁפַּע -
31 שְׁיִצְטָעֵר וְיַעֲמִיד בְּשִׁבְעוֹתָיו⁶⁹; שְׁנֵאמַר: נִשְׁבַּע לְהָרַע⁷⁰
32 וְלֹא יָמַר, וְכְתוּב אַתְרֵי: עֲשֵׂה אֱלֹה לֹא יְמוּט
33 לְעוֹלָם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח
חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק
ופגם. (63) מכזה, שחושש ומחסס. (64) חשש
אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש
היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב.
(65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוני, והוצרכו
בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע
זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם
ה"י). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת
שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד
דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת
(שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה:
הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של
אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים
מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר
אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על
שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו
שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריי אם נשבע פעם
בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:).
(70) לעצמו. (71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין
נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי
אמרו (נדרים כב.) "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו
מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל'

(42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות
בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי
התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לחינוק: אתן לך משהו
ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט,
ד) "למדו לשונם דבר שקר".

1 ט. הַשְּׁמוֹעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לְשׂוּא, או
2 שֶׁנִּשְׁבַּע לְפָנָיו⁴³ לְשָׁקֵר, או שֶׁבִרַךְ בְּרָכָה שְׂאִינָה
3 צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לְשׂוּא⁴⁴,
4 כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת פְּרָכּוֹת⁴⁵ - הָרִי זֶה חֵיב
5 לְגִדּוּת⁴⁶. וְאִם לֹא נִדְּהוּ - הוּא בַּעֲצָמוֹ יִהְיֶה בְּנִדּוּי⁴⁷.
6 וְצָרִיךְ לְהִתִּיר אוֹתוֹ מִיָּד⁴⁸, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה מְכָשׁוּל
7 לְאַחֲרָיו⁴⁹, שְׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ⁵⁰ שֶׁנִּדּוּהוּ⁵¹. וְאִם תֵּאמַר
8 יוֹדֵעֵיו⁵² - נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי, שְׁהָרִי לְמִדּוֹ
9 לְשׁוֹנָם הִצְוָה⁵³ וּשְׁבוּעָה תָּמִיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א.
(44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"טו. אלו שני הפרטים
שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע
הזכרת השם מפי חבירו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת
וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה
או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגרי"ב).
(46) אומר לו: "פלוני זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד
תורה פ"ו, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים
בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה,
כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות,
אבל אינו בנדיוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור
מהמזכיר עצמו, שאינו בנדיוי עד שינדותו אחרים (ר"ן שם).
ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה,
מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא".
(48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז,
ה"ג). (49) שלא יתרחק ממנו כדין. (50) בדפוסים
קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד
תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים
ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו
בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנדיויו, עד שישוב בתשובה
ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון
הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו".
העוה - לעקם ולסלף.

10 י. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ⁵⁴ בְּשִׁהָיָה הַנִּשְׁבַּע הַזֶּה או
11 הַמְכַבֵּר לְבִטְלָהּ מְזִיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג וְלֹא יָדַע
12 שֶׁהוּא אָסוּר - אֵינוֹ חֵיב לְגִדּוּתוֹ. וְאֵינִי אוֹמֵר: שְׁאִסוּר
13 לְגִדּוּתוֹ, שְׁלֹא עָנַשׁ הַכְּתוּב שׁוֹגֵג⁵⁵; אֲלֵא מִזְהִירוֹ⁵⁶
14 וּמִתְרָה בּוֹ שְׁלֹא יִחְזֹר.

(54) שחייב השומע לנדותו. (55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא
כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים (תורת
כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטה". והרי
נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.)
שמתא - שם מיתה. (56) השומע.

15 יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לְשׂוּא בְּלִבָּד הִיא שְׁאִסוּרָה, אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא
נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדר
והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חביבין
באחריותן¹⁰, ונדבות אין חביבין באחריותן¹¹. ועל זה
נאמר בתורה: ונדרף אשר תדר ונדבתך¹² וגומר.
וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

(9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה.
(10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים
במקומם כדי לקיים את נדרו. (11) אחר שהפרישם לקרבן.
וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו"
חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שיזרק הדם על
המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו
"עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו. (12) זהו
ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו
חייב בו". (13) שנדר או שנבד אותם לטובת ההקדש.
בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק
בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מבארים
בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם -
כלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה שיקים אדם שבועתו או
נדרו, בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי
הקדש. שנאמר: מוצא שפתיך תשמר ועשית באשר
נדרת¹⁴; ונאמר: ככל הוצא מפיו יעשה¹⁵.

(14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה
שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו.
"מוצא שפתיך - זו מצות עשה". (15) כלומר, הוכפלה
המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. האוסר על עצמו מין ממיני מאכל, כגון שאמר:
תאנים אסורין עלי, או תאנים של מדינה פלונית
אסורים עלי, או תאנים אלו¹⁶ אסורין עלי, וכיוצא
באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה,
שנאמר: לא יחל דבר¹⁷. שאין לנדרים שעור¹⁸,
שכל הנדר מדבר¹⁹ - הרי זה כמפרש כל שהוא²⁰.
אמר: אכילה מפרות מדינה פלונית אסורין עלי, או
אכילה מפרות אלו - אינו לוקה עד שיאכל כזית²¹.

(16) המונחות לפניו. (17) וזה חילל דברו. (18) לומר
שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים
שאינן לוקים עליהם עד שיאכל כזית. (19) ולא הזכיר בו
לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין
פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל
הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן
הענבים, בין בנדר אחד²² בין בשני נדרים²³ - הרי
אלו מצטרפין לכזית²⁴. וכן כל כיוצא בזה.

נדרי פ"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה
להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה,
שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד
בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות
כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פ"א הט"ז, וגם יש
בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא
יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

יום ש"ק כ"ו טבת ה'תשע"ח

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ואחת
מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שישמר מוצא
שפתי ויעשה כמו שנדר. (ב) שלא יחל דברו. (ג)
שיפר הנדר או השבועה. זהו דין הפרת נדרים
המפרש בתורה שבכתב.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר
הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות
בקבלת נדר.

א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא
שיאסר על עצמו דברים המתירים לו¹, כגון שיאמר:
פירות מדינה פלונית אסורין עלי כל שלשים יום או
לעולם, או מין פלוני מפרות העולם או פרות אלו
אסורין עלי³. בכל לשון שיאסר⁴ - הרי זה נאסר בהן,
ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם⁵
ולא כנוי⁶. ועל זה נאמר בתורה: לאסר אסר על נפשו
- שיאסר על עצמו דברים המתירים⁷. וכן אם אמר:
הרי הן עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא
שאני קורא אותו נדרי אסר⁸.

(2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן,
שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו
לעולם. אבל אם אמר יאסרו עלי כל פירות העולם לעולם,
אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי
זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית.
(5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום
וחנון. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור
אסר - לאסור את המותר". (8) על שם הכתוב "איש כי
ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה
נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת
ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים
סייג לפרישות".

ב. והחלק השני הוא שיתייב עצמו בקרבן שאינו
חייב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או
הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו

17 אֹתָם מִחֲמַת נִדְרוֹ. שֶׁהַנִּדְרִי בְּנִזְיָר³⁵ - מִבֵּיא
18 חֲטָאֵת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מִבֵּיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.
19 לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי כְחֲטָאֵת אוֹ קֶאֱשֶׁם,
20 אוֹ שְׁאֵמֵר: הֲרִי הֵן חֲטָאֵת אוֹ הֲרִי הֵן אֶשֶׁם - הֲרִי
21 אֵלוּ אֲסוּרִין³⁸. וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר בְּאוֹמֵר: הֲרִי הֵן
22 עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תוֹדָה - שֶׁהֵן
23 אֲסוּרִין³⁹, שֶׁכָּל אֵלוּ בָּאִין בְּנִדְרֵה⁴⁰.

32 קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות
לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת.
33 על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה,
ועל הגזל ועל המעילה וכו'. 34 אלא מחמת חובה,
שנתחייב בהם. 35 שנדר להיות נזיר. 36 כשישלים
ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. 37 טומאת מת.
38 שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבח אני חטאת ואשם,
שהוא מתפס בנדר". 39 הפירות שהתפסים בקרבנות
אלו. 40 שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

24 יא. אָכַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי כְחֲטָאֵת אֶהְרֵן⁴¹ אוֹ
25 כְּתוּרִמָּתוֹ⁴² - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין⁴³; שְׁאִין שֶׁם דֶּרֶךְ
26 לְהִבֵּיא אֵלוּ בְּנִדְרֵה⁴⁴.

41 כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן,
על שם שהיה ראשון לכהנים. 42 תרומה גדולה או
תרומת מעשר הניתנת לכהן. 43 אף על פי שהחלה
והתרומה אסורות באכילה לזרים. 44 אלא חובה הן על
כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו
טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות
"דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו
משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים
לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

27 יב. הָאוֹמֵר: הֲרִי הַפְּרוֹת הָאֵלוּ עָלִי כְּנוֹתֵר⁴⁵,
28 כְּפִגּוּל⁴⁶, כְּבִשְׂר טִמְאָה⁴⁷ שֶׁל קִדְשִׁים - הֲרִי אֵלוּ
29 אֲסוּרִין; שֶׁהֲרִי עֲשָׂאן כְּבִשְׂר קֶרֶבֶן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.

45 כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד
להיאכל. 46 שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את
הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר
באכילה. 47 שאסור באכילה. 48 אף על פי שכל אלו
"דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת
הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

30 יג. הָאוֹמֵר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה⁴⁹ - הֲרִי אֵלוּ
31 אֲסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשָׁתוּ בִּידֵי אָדָם. הֲרִי הֵן עָלִי
32 בְּכֹר⁵¹ - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין; שְׁאִין קְדָשָׁתוּ בִּידֵי
33 אָדָם⁵², וְאִינוּ יָכוֹל לְהִתְפַּסּוּ בְּנִדְרֵי⁵³, שְׁנֵאמַר: לֹא
34 יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ⁵⁴.

49 שאדם מקדישו לשמים. 50 ואף על פי שהעשירי
קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה
טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי
זה נקרא: דבר הנדור. 51 בכור בהמה, שהוא קדוש,

22 שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. 23 שאסר
על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו
אכילת ענבים. 24 שאם אכל משתייהן כזית אחד הרי זה
לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו
שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין
מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי,
ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה
בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה,
שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי
יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל
באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם
אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא
שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו
משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר
על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד
הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין,
ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

1 ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי קֶרֶבֶן²⁵, אוֹ שְׁאֵמֵר: הֲרִי
2 הֵם כְּקֶרֶבֶן, אוֹ שְׁאֵמֵר לְחִבְרוֹ: כָּל מָה שְׁאֵכַל עִמָּךְ
3 עָלִי קֶרֶבֶן, אוֹ כְּקֶרֶבֶן, אוֹ הֲרִי הֵן עָלִי קֶרֶבֶן²⁶ - הֲרִי
4 אֵלוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׁאֵפְשֵׁר שְׂיִידֵר אָדָם קֶרֶבֶן
5 וְיַעֲשֶׂה בְּהֶמָּה שֶׁהִיתָה חַל קֶרֶבֶן וְתֹאסֵר²⁷.

25 כוונתו שהפירות יאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה,
ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" -
בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. 26 ונתכוון
לאסור על עצמו לאכול משל חברו. 27 נמצא שהתפס
זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי
ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי
התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו
ללא התפסה בדבר אחר.

6 ח. אָכַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי אוֹ מִין פְּלוּנִי עָלִי
7 אוֹ מָה שְׁאֵכַל עִם פְּלוּנִי עָלִי כְּבִשְׂר חֲזִיר אוֹ כְּעִבּוּדַת
8 כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת אוֹ כְּנִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וּכְיוּצָא בְּאֵלוּ -
9 הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין, וְאִין קָאן נִדֵּר; שְׁאִי אֵפְשֵׁר שְׂיַעֲשֶׂה
10 דְּבַר שְׁאִינוּ בְּשֵׁר חֲזִיר כְּבִשְׂר חֲזִיר²⁸.

28 כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת
פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר
הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר
לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

11 ט. זֶה הַכָּל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמִּתְרִים כְּדָרִים
12 הָאֲסוּרִים²⁹: אִם אוֹתוֹ דְּבַר הָאֲסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
13 בְּנִדְרֵי³⁰ - הֲרִי אֵלוּ אֲסוּרִים; וְאִם אִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
14 בְּנִדְרֵי³¹ - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין.

29 שמתפס זה בזה. 30 כגון קרבן שהוא קדוש על ידי
אמירת פיו. 31 שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

15 י. הַחֲטָאֵת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אֵף עַל פִּי שְׁאִינֵן בָּאִין בְּנִדְרֵי
16 וּנְדִבָּה³⁴ כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ, אֵפְשֵׁר לְנִדְרֵי לְהִבֵּיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַלְשׁוֹן וּמִכְנֵי עַל דְּבַר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם
 אַחֵר הַכְּנִי. בִּיצֵד? כָּל כְּנִי⁷⁵ קָרְבָן - בְּקָרְבָן.
 הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם⁷⁶, קוֹנָח, קוֹנֵז - הֲרֵי אֵלָיו
 כְּנִי⁷⁷ לְקָרְבָן. חֶרֶף, חֶרֶף, חֶרֶף - הֲרֵי אֵלָיו כְּנִי⁷⁸
 לְחֶרֶם. וְכֵן כָּל בִּיצָא בְּזֶה הוֹלְכִין אַחֵר לְשׁוֹן כָּל
 הָעַם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם⁷⁹ וּבְאוֹתוֹ זֶמֶן.

74 מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים.
 75 שמות לוואי. 76 שכוונתו לומר פירות אלו יהיו
 אסורים עלי קרבן. 77 ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם
 עלי קרבן. 78 חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית.
 79 שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון
 משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר
 בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם",
 ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים
 האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בכניוין, כך אם הקדיש⁸⁰
 בכניוין - הרי זה הקדש⁸¹. וכניוין הכניוין - מתירין,
 בין בנדרים אסר בין בנדרים הקדש.

80 קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81 הטעם
 שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן"
 ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים
 לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי
 אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חלין⁸²,
 או לא יהא פשר, או לא יהא דבי⁸³, או לא יהא
 טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך
 יהא קרבן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה
 שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה
 אסור.

82 אלא קרבן. 83 טהור ומותר באכילה. 84 משנה
 בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל
 לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה:
 לא חולין. 85 אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים"
 וייתכן, שנחזקו לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין
 נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נחזקו
 אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חלין לא אכל לך - הרי זה
 כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חלין אלא
 קרבן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרבן שאכל לך, קרבן⁸⁷
 שאכל לך, קרבן שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אכל
 האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או קרבן לא אכל
 לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰,
 או לא קרבן לא אכל לך⁹¹ - כל אלו מתירים. שאין
 משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן שלא יאכל
 לזה⁹², והנשבע בקרבן - אינו פלוס⁹³. או שנדר
 שלא יאכל לו קרבן.

וניתן לכהנים. 52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא
 הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליה, ואין זה דבר הנדר
 אלא "דבר האסור". 53) כאן נחזקו רבינו לומר שאין
 משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם
 בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת
 עולה. 54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה
 אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור"
 ולא דבר הנדר.

יד. אמר: הרי הן עלי כחמי שמים⁵⁵ - הרי אלו
 אסורין; שחמי שמים לבדק הבית⁵⁶. הרי הן עלי
 בתרומת הלשכה⁵⁷, בתמידים⁵⁸, בדיירים⁵⁹, בעצים⁶⁰,
 באשים⁶¹, במזבח⁶² או באחד ממשמשי⁶³ המזבח,
 כגון שאמר: הרי הן עלי פנים⁶⁴, פמזקות⁶⁵,
 פמזלות⁶⁶ וכיוצא בהן, וכן האומר: הרי הן עלי
 פהיכל⁶⁷, פירושלים⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על
 פי שלא הזכיר שם קרבן; שכל דברים אלו ענינם
 כאומר: הרי הן עלי קרבן⁶⁹.

55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש)
 לשמים. 56) לחיקון בית המקדש. 57) ככסף השקלים
 הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור.
 58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר
 ובערב. והוא דבר הנדר, שנקנה בכסף השקלים שנודבים
 לבית המקדש. 59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים
 שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60) כשני גזירי עצים, שהיה
 הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח.
 61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. 62) כקרבנות שעל
 גבי המזבח. 63) כלים שמשרתים בהם למזבח.
 64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65) כלים
 שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66) שהופכים בהם
 אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם.
 וכל הכלים נזכרים בתורה. 67) כקרבנות שדמם נזרק
 בהיכל המקדש. 68) כקרבנות הנאכלים בירושלים.
 69) וכולם באים מדבר הנדר, מתרומת הלשכה, או מחרמי
 בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

טו. הרי לפניו פשר קדש, אפלו היה פשר שלמים
 אחר זריקת דמים שהוא מתר לזרים⁷⁰, ואמר: הרי
 הן עלי כפשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס
 אלא בעקר⁷¹ שהיה אסור⁷². אכל אם היה פשר
 בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם
 לאחר זריקת דמים - הרי זה מתר.

70) שנאכל לישראלים. 71) ביסודו, בתחילתו. 72) לפני
 זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר.
 והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורובא
 ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים
 אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם
 דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר
 את הבעייה בספק. 73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסידין את

17 אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אֲנִי לָךְ¹⁰³, אוּ מְשַׁמְתָּנָא¹⁰⁴ מִמֶּךָ.
18 אָכַל אִם אָמַר לוֹ: נָדַר אֲנִי מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ,
19 אוּ מִפְּרִשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ, אוּ מִרְחֵק אֲנִי
20 מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ - הֲרִי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל¹⁰⁵.
21 וְאִם אָכַל כְּפִזִּית מִכָּל נִכְסָיו¹⁰⁶ - לֹקֶה מִשּׁוּם לֹא
22 יִחַל דְּבָרוֹ¹⁰⁷.

99 ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100 אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101 בעסקי מסחר וממכר. (102 כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103 הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104 שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105 ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106 של חברו. (107 ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

23 כד. אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אֲנִי לָךְ שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ - אֵינוֹ
24 אוֹכֵל לוֹ¹⁰⁸, וְאִם אָכַל - אֵינוֹ לֹקֶה¹⁰⁹. אָמַר לוֹ:
25 נִדְּנָא¹¹⁰ מִמֶּךָ - הֲרִי זֶה אָסוּר לְהִנָּת.

108 משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109 כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110 לשון נע ונד. שמשמע מתנווד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאות, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

26 כה. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הֲרִי עָלִי כְּנֹדְרִי רְשָׁעִים¹¹¹ אִם
27 אֶכַּל לָךְ, שְׁמַנְדְּרִיהֶם נִזִּיר וְקָרְבָן וּשְׁבוּעָה¹¹², וְאָכַל
28 - חֵיב כְּכֶלֶן¹¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלִי כְּנֹדְבוֹת
29 כְּשָׂרִים¹¹⁴, שְׁמַנְדְּבוֹתֵם נִזִּיר¹¹⁵ וְקָרְבָן¹¹⁶ - הֲרִי זֶה
30 חֵיב¹¹⁷.

111 שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקימו נקרא רשע,

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליה שהוא אסור. (87 אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו כקרבן, שהוא דבר הנידר. (88 אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89 משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90 גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91 אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92 אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93 שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

1 כ. חָלִין שְׁאֵכַל לָךְ, הִחָלִין שְׁאֵכַל לָךְ, כְּחָלִין שְׁאֵכַל
2 לָךְ; חָלִין שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ, הִחָלִין שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ,
3 כְּחָלִין שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ⁹⁴ - הֲרִי זֶה מִתֵּר.

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

4 כא. אָכַל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שְׁאֵכַל לָךְ, לֹא נוֹתֵר
5 שְׁאֵכַל לָךְ, לֹא פְגוּל שְׁאֵכַל לָךְ - אָסוּר; שְׁמִשְׁמָעוֹ
6 שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שְׁאֵכַל הוּא שְׂיֵהִיָּה פְגוּל אוּ טָמֵא,
7 לְפִיכָף לֹא אֶכַּל לָךְ⁹⁵.

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליה, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלו.

8 כב. בְּהִיכָל שְׁאֵכַל לָךְ, הִיכָל שְׁאֵכַל לָךְ, לֹא הִיכָל
9 שְׁאֵכַל לָךְ - אָסוּר⁹⁶. הִיכָל שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ, בְּהִיכָל
10 שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ, לֹא הִיכָל שְׁלֹא אֶכַּל לָךְ - מִתֵּר; שְׂזֵה
11 כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהִיכָל שְׁלֹא יֵאָכַל לָךְ⁹⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
12 בְּזֵה⁹⁸.

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. (97 מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98 כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

13 כג. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מָדַר אֲנִי מִמֶּךָ⁹⁹ - מִשְׁמַע
14 דָּבָר זֶה שְׁלֹא יִדְבֹּר עִמּוֹ¹⁰⁰. מִפְּרִשׁ אֲנִי מִמֶּךָ -
15 מִשְׁמָעוֹ שְׁלֹא יֵשָׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ¹⁰¹. מִרְחֵק אֲנִי מִמֶּךָ
16 - מִשְׁמָעוֹ שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו¹⁰². וְכֵן אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 כח. נָדַר בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ - הָרִי זֶה אֲסוּר; שְׁהָרִי
14 כְּתוּב בָּהּ אֲסוּר וְנָדַר¹²⁹. וְנָטְלָה בִּידוֹ וְנָדַר בָּהּ - הָרִי
15 זֶה כְּמִי שֶׁנָּדַר בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ¹³⁰.

129 והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

16 כט. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: נִשְׁפִּים וְנִשְׁנָה פָּרֶק - עָלָיו
17 לְהִשְׁפִּים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שָׁנָה כְּמֹו נָדַר¹³² הוּא, וְאָף עַל
18 פִּי שֶׁלֹא הוֹצִיאוֹ בְּלִשׁוֹן נָדַר¹³³.

131 על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". (133) שהוא: "אסור דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אסור עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

19 ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי אֶתְ עָלִי כְּאִמִּי¹³⁴ או
20 בְּאִחוֹתִי, או כְּעֶרְלָה¹³⁵ או כְּכֹלָאֵי הַפָּרֶם¹³⁶ - הָרִי זֶה
21 כְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הָרִי אֵלָיו כְּבֶשֶׁר חֲזִיר; כִּשְׁם
22 שֶׁהוּא מְתֵר לְאֶכְלָן, כְּמֹו שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³⁷, כִּפֹּה מְתֵר
23 בְּאִשְׁתּוֹ. אֲכָל אִם אָמַר לָהּ: הָרִינִי מִדֶּר מִמֶּנּוּ
24 הִנֵּה¹³⁸, או הִנָּאת תִּשְׁמִישְׁךָ אֲסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הָרִי זֶה
25 אֲסוּרָה עָלָיו¹⁴⁰, כְּמֹו שִׁיתְבָּאֵר¹⁴¹.

134 אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפסס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפסס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאיין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פרק שני

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

26 א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עֲצָמוֹ² או שֶׁהִדִּירוֹ חֲבֵרוֹ³ וְאָמַר
27 אָמֵן⁴, או דָּבָר שֶׁעֲנִינוֹ עֲנִינוֹ אָמֵן⁵, שֶׁהוּא קִבְּלָת
28 דְּבָרִים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. (4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו

שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודרים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצורם תוקף אותם, הם נזירים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

1 כו. אָמַר: הָרִי עָלִי כְּנָדְרִי רִשְׁעִים או כְּנָדְבוֹת כְּשָׁרִים
2 שֶׁאֲכָל לָךְ¹¹⁸ או אִם אֲכָל לָךְ - הָרִי זֶה אֲסוּר¹¹⁹, אָף
3 עַל פִּי שֶׁלֹא פָּרַשְׁתָּ¹²⁰. אָמַר: כְּנָדְרִי כְּשָׁרִים - לֹא
4 נִתְחַיֵּב בְּכָלֹם; שֶׁאֵין הַכְּשָׁרִים נּוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אֲסוּר
5 וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: כְּנָדְרִי רִשְׁעִים הָרִינִי, וְהִנֵּה נֹזֵר עוֹבֵר
6 לְפָנָיו - חֵיב בְּנִזְיוֹת¹²². כְּנָדְרִי רִשְׁעִים עָלִי - חֵיב
7 קֶרְבָּן¹²³. כְּנָדְרִי רִשְׁעִים שֶׁלֹא אֲכָל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חֵיב
8 בְּשִׁבּוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנודרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודרים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודרים ואם הם נודרים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדרהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

9 כז. הַנּוֹדֵר בְּתוֹרָה, בְּגוֹן שֶׁאָמַר: פְּרוֹת אֵלָיו עָלִי כְּזוֹ
10 - לֹא אָמַר כְּלוּם¹²⁶, וְאִינוֹ צָרִיף שֶׁאֵלָה לְחֻכָּם¹²⁷,
11 אֵלָּא אִם כֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כְּדִי שֶׁלֹא יִנְהַגוּ קִלּוֹת
12 רֹאשׁ בְּנִדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להתירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

אחר שְנֵדָר, אָף עַל פִּי שֶׁקָּבַל הַתְּנָאי בְּלִפְנֵי 20 וְקִימָהּ 21
 - הָרִי הַנֶּדֶר בָּטֹל. וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עֲתָה 18
 הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּכֹר הַקְּדִים הַחֲזָרָה 22 לְנֶדֶר וְהוֹצִיאָהּ 19
 בְּפִיו מִקֵּדָם 23. וַיֵּשׁ שְׁמוּרָה לְהַחֲמִיר וְאוֹמֵר: וְהוּא 20
 שִׁיזְכֹּר הַתְּנָאי אַחֵר שְנֵדָר בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּרָה 24. 21

מהיום. (18) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציא בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). (24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנָאי לְשִׁנְהָה 25 או לְעֶשֶׂר, וְאַחֵר 22
 כֶּף נֶדֶר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שְנֵדָר שִׁישׁ לוֹ תְּנָאי, וְשָׁכַח 23
 עַל אֵי זֶה דָּבָר הִתְנַה 26 וְכִיצַד הָיָה הַתְּנָאי 27: אִם 24
 אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה 28 - אֵין נֶדֶר 25
 נֶדֶר, 29 שֶׁהָרִי בָטֹל; וְאִם לֹא אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה 26
 אֲנִי עוֹשֶׂה - כְּכֹר בָּטֹל הַתְּנָאי וְקִיָּם הַנֶּדֶר, שֶׁהָרִי זָכַר 27
 בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר שִׁישׁ שֵׁם תְּנָאי וְאָף עַל פִּי כֶן נֶדֶר 30. 28

שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. (25) אם על אכילת פת או שתית יין. (27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלא אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יֵשׁ מִהֶגְאוֹנִים שְׁאוּמְרִים: אֵין כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים 31
 נוֹהֲגִין אֲלֵא בַּנְּדָרִים בְּלִבְד, לֹא בְּשִׁבְעוֹת 32. וַיֵּשׁ מִי 30
 שְׁמוּרָה, שֶׁדִּין הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבִיעוֹת בְּעֲנִינֹת אֱלוֹ אַחֵר 31
 הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהִקְדִּים תְּנָאי לְשִׁבְעוֹת 33 כְּדֶרֶךְ 32
 שְׁאֻמְרוֹ בַּנְּדָרִים 34. 33

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה

ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

ב. וְאֵין הַנֶּדֶר נֶאֱסָר בְּדָבָר שְׁאֵסָר עַל עֲצֻמוֹ עַד 1
 שִׁיּוּצִיא בְּשִׁפְתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שְׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 2
 בְּשִׁבְעוֹת 6. אֲכָל הַמִּתְכַּוֵּן לְנֶדֶר בְּנִזְיָרָה וְנֶדֶר בְּקֶרְבָּן 3
 בְּקֶרְבָּן וְנֶדֶר בְּנִזְיָר, בְּשִׁבְעוֹת 9 וְנֶדֶר, או שְׁנִתְכַּוֵּן לְנֶדֶר 4
 וְנִשְׁבַּע, או שְׁנִתְכַּוֵּן לִזְמַר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנִבִים - הָרִי 5
 זֶה מִתֵּר בְּשִׁנְיָהֶם וְאֵין פֶּאֶן נֶדֶר 10. 6

(6) פ"ב, ה"י"ב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסידי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

ג. הַנֶּדֶר עַל דַּעַת אַחֲרִים 11 - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבַּע עַל 7
 דַּעַת אַחֲרִים 12. וְכֶן הַנֶּדֶר וְחֲזֹר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּרָה 13, 8
 או שְׁמַחוֹ בּוֹ 14 בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּרָה וְקָבַל 15 - הָרִי זֶה 9
 מִתֵּר 16. וְדִין כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים בַּנְּדָרִים כְּדִין 10
 בְּשִׁבְעוֹת 17. 11

(11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. (12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי. (16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

ד. מִי שֶׁהִתְנַה קֹדֶם שִׁידוֹ וְאָמַר: כָּל נֶדֶר שְׁאֵדֹר 12
 מִכָּאֵן 18 וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים הָרִינִי חֲזֹר בֵּהֶן או הָרִי הֵן 13
 בָּטֵלִים וְכִיּוּצֵא בְּדָבָרִים אֱלוֹ, וְאַחֵר כֶּף נֶדֶר: אִם הָיָה 14
 זָכַר הַתְּנָאי בְּשָׁעָה שְנֵדָר - הָרִי נֶדֶר קִיָּם, שֶׁהָרִי 15
 בָּטֹל הַתְּנָאי בַּנֶּדֶר זֶה 19; וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנָאי אֲלֵא 16

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

- ט. הרי הן עלי כמעשור: אם כמעשור בהמה - אסור, 13
מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שבארנו⁴⁹; 14
ואם כמעשור דגן⁵⁰ - מתיר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵². 15

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

- י. הרי הן עלי כתרומה: אם לתרומת הלשכה⁵³ 16
נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון 17
- מתיר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה. 18

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. (54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

- יא. במה דברים אמורים? במקום שמשמע כל 19
אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁸; אבל מקום שדרבן 20
שאיין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בדיק הבית 21
בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה 22
אסור⁶¹. וכן אם היה דרבן שאין קוראים חרם סתם 23
אלא לחרמי פהנים⁶² - הרי זה מתיר⁶³. וכן כל פיוצא 24
בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי 25
אותו מקום באותו זמן⁶⁵. 26

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:): וראה בר"ן שם יט: דיבור המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

- יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא 27
חרמו של ים, שהיא המכמרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: 28
לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: 29
הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא 30
לאסרו בעצם שהנחתני⁷¹ לי להיות נודר בו דרך 31

הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:): "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

- ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל 1
ולהחמיר. כיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי 2
כפשו מליח³⁶ וכיין נסך - אומרין לו: ומה היה 3
בלבד? אם פירש ואמר: כפשו מליח של קרבן³⁷ 4
וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה 5
אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת 6
עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי 7
זה מתיר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור. 8

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשותק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

- ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם 9
בחרם של בדיק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם בחרמי 10
הפהנים⁴⁵ - מתיר, מפני שהן ממון שלהם ואין בה 11
אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷. 12

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפיס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים

בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקִרְקָעוֹת. וְכִיצַד דִּין הַהֶפְקֶר? כָּל
הַקּוֹדֶם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשֶׂה שְׁלוֹ. וְאַפְּלוֹ
זֶה שֶׁהֶפְקִיר - דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם⁸⁶: אִם קָדָם
וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "כל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג.) (84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמיטה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85) בין עניים לבין עשירים. (86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:;) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. הַמֶּפְקִיר לְעֵנִיִּים אֶבֶל לֹא לְעֹשִׁירִים - אֵינוֹ
הֶפְקֶר, עַד שִׁפְקִיר לְכָל פְּשֻׁמְטָה⁸⁸. וְהַמֶּפְקִיר עֲבָדָיו
הַגְּדוֹלִים - קָנּוּ עַצְמָן⁸⁹; וְהַקְטִינִים⁹⁰ - כָּל הַקּוֹדֶם
וְהַחֲזִיק בָּהֶן זָכָה, כְּשֶׁאֵר הַמִּטְלָטְלִין⁹¹.

(88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרורו לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרורו, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח:.. (90) שאין להם יד לזכות בעצמם. (91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. הַמֶּפְקִיר אֶת הַקֶּרֶקֶע - כָּל הַקּוֹדֶם וְהַחֲזִיק⁹² בָּהֶן
זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֶפְלוֹ הֶפְקִיר בְּפָנֵי אֶחָד⁹³ - הָרִי זֶה
הֶפְקֶר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁹⁴, כְּמוֹ שִׁיתָבֵּא
בְּמִקּוֹמוֹ⁹⁵; אֶבֶל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֶר עַד
שִׁפְקִיר בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שִׁיחֶינָה אֶחָד זֹכָה אִם
רָצָה וְהַשְׁנִים מַעֲדִים⁹⁶. וְהָאוֹמֵר: הָרִי זֶה הֶפְקֶר וְזֶה
- הָרִי הַשְּׁנִי סִפֵּק הֶפְקֶר⁹⁷. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה,
אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הָרִי הַתִּפְסִי הַשְּׁנִי⁹⁸, וְיִחֶינָה
הֶפְקֶר וְיִאֵי⁹⁹.

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה

שְׁחֹק; נִדְרָ שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הִיָּה
בְּלִבִּי אֵלָא אֲשֶׁתִּי רֵאשׁוֹנָה שְׁגִרְשִׁיתָהּ; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּאֵלּוֹ הַדְּבָרִים, שְׁמִשְׁמָעֵן לְכָל הָעָם אֲסוּר, וְהוּא
אוֹמֵר לֹא נִתְפַּנְנִיתִי אֵלָא לְכָךְ וּלְכָךְ: אִם הִיָּה הַנּוֹדֵר
תִּלְמִיד חֹכֶם⁷² - הָרִי זֶה מֵתָר, וְאִין צְרִיךְ שְׁאֵלָה
לְחֹכֶם⁷³; וְאִם הִיָּה עִם הָאֶרֶץ⁷⁴ - מֵרָאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶה
נִדְרָ וְשֶׁהוּא אֲסוּר, וּפּוֹתִחִים לוֹ פֶּתַח⁷⁵ מִמָּקוֹם אַחֵר⁷⁶
וּמִתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהִיָּה תִלְמִיד חֹכֶם אוֹ עִם הָאֶרֶץ
- גּוֹעֲרִין בָּהֶן⁷⁷, וּמִלְמַדִּין אוֹתָן שְׁלֹא יִנְהָגוּ מִנְהָג זֶה
בְּנִדְרִים⁷⁸, וְלֹא יִהְיוּ נִדְרִין דְּרָף שְׁחֹק וְהִתּוּל.

(66) שאמר: ככר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרוהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאֲשֶׁתּוֹ: הָרִי אֶת עַלִי בְּאֵמִי, אוֹ
הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוֹ עַלִי כְּבֶשֶׂר חֲזִיר, שְׁאִין פָּאן נִדְרָ
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷⁹; אִם הִיָּה הָאוֹמֵר תִּלְמִיד חֹכֶם - אֵינוֹ
צְרִיךְ שְׁאֵלָה לְחֹכֶם⁸⁰; וְאִם הִיָּה עִם הָאֶרֶץ - צְרִיךְ
שְׁאֵלָה לְחֹכֶם, וּמֵרָאִין בְּעֵינָיו שֶׁאֲשֶׁתּוֹ אֲסוּרָה
וְשֶׁאוֹתָן הַפְּרוֹת אֲסוּרִין⁸¹, וּפּוֹתִחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם
אַחֵר, וּמִתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִנְהָגוּ קְלוּת רֵאשׁ
בְּנִדְרִים⁸².

(79) לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג:.. שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. (82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א, הכ"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. הַהֶפְקֶר, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ נִדְרָ⁸³ - הָרִי הוּא כְּמוֹ
נִדְרָ שֶׁאֲסוּר לוֹ לְחִזּוֹר בּוֹ⁸⁴. וְמָה הוּא הַהֶפְקֶר? הוּא
שִׁיאֵמַר אָדָם: נִכְסִים אֵלּוֹ הֶפְקֶר לְכָל⁸⁵. בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

1 יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל
2 שלשה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים
3 - אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם כן קדם וזכה
4 בה¹⁰² - הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין
5 אחר¹⁰³.

100 לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

6 יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת
7 אחת¹⁰⁴, להדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד:
8 עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור
9 בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול
10 לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור כאן עד שישכחו
11 בה? מפני שנה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם
12 מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

104 שבע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר.

13 יט. דבר המפקר שבא אחד ושמו, והיה מביט בו
14 שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד
15 שישגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹²,
16 פדרו שקונין הלקוחות¹¹³.

110 בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פרק שליש

1 ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

17 א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי²:
18 שבשבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה³,
19 ובנדרים יחול נדר על נדר⁴. המתפס בשבועה⁵ -
20 פטור, ובנדרים - חיב⁶. אין שבועת בטוי חלה אלא
21 על דברי הרשות⁷, ונדרים חלות על דברי מצוה
22 בדברי הרשות⁸. שבועת בטוי חלה על דבר שיש
23 בו ממש ועל דבר שאין בו ממש⁹, ונדרים אינן
24 חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰.

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר..". ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא חלה, כי בשבועה אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה.

ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. פִּיצֵד הַמִּתְפִּיס בְּנִדְרִים¹⁶ חֵיב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שְׁנָדָר, 5
וְאָמַר 'וְאֲנִי כְּמוֹתָךְ' בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר¹⁷ - הֲרִי זֶה 6
אִסּוּר בְּמָה שְׁנָאֵסֵר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה¹⁸ 7
שָׁאֲמַר 'וְאֲנִי', וְאָמַר 'וְאֲנִי', אָפְלוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל 8
אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וְאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר שֶׁל חֲבֵרוֹ - 9
הֲרִי כִּלְיָן¹⁹ אֲסוּרִין. 10

(16) גורם שיתפס הנדר. (17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). (18) השני. (19) נזיר כ, ב, כא, א. אבל המתפס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבִּשְׁוֹר הִזָּה עָלַי אִסּוּר²⁰, וְחָזַר וְאָמַר 11
אָפְלוּ אַחֵר בְּמָה יָמִים: וְהִפֵּת הָזֹאת כְּבִשְׁוֹר הִזָּה - 12
הֲרִי הִפֵּת נִתְפָּשָׁה²¹ וְנִאֲסָרָה²². חָזַר וְאָמַר: וְדִבֶּשׁ זֶה 13
כִּפֶּת הָזֹאת, וְיִזֵּן זֶה כְּדִבֶּשׁ זֶה, אָפְלוּ הֵן מֵאָה - כִּלְיָן 14
אֲסוּרִין²³. 15

(20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. (21) באיסור נדר. (22) כבשר הנדור על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמותך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). (23) שהמתפס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זו כזה, הרי הוא מתפס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

ה. הֲרִי שְׁמַת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדָר שְׁעִיצוֹם אוֹתוֹ 16
הַיּוֹם²⁴, וְלֹאֲחֵר שְׁנִים אָמַר: הֲרִי יוֹם זֶה²⁵ עָלַי 17
פִּיּוֹם שְׁמַת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרִי זֶה אִסּוּר לֹאֲכֹל 18
בּוֹ כָּלוּם; שֶׁהֲרִי הַתְּפִיס יוֹם זֶה וְנִאֲסָרוּ פִּיּוֹם הָאִסּוּר 19
לֹא²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ²⁷. 20

(24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב). (25) סתם יום, משאר ימי השנה. (26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום

כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאיך, יש מעלה בנדר שעל-ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן ה)

(2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתידי להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. (3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. (4) מפורש בסמוך ה"ב. (5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. (6) מבואר בסמוך ה"ג. (7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, ה"ד-טז. (8) מבואר בסמוך ה"ו. (9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. (10) מבואר להלן ה"י.

ב. פִּיצֵד יָחֹל נָדָר עַל נָדָר? הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי 1
קֶרְבֵּן¹¹ אִם אֶכְלֵתִי¹² כֶּכֶר זֶה, הֲרִי עָלַי קֶרְבֵּן¹³ אִם 2
אֶכְלָנָה, וְאֶכְלָה - חֵיב¹⁴ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כָּל 3
פִּיּוּצָא בְּזֵה¹⁵. 4

(11) להביא קרבן למקדש. (12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. (13) וחזר ונדר. (14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השנייה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"י). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השנייה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ט). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. (15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו

ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:): נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). (42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות. . . שנאמר להרע או להטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

ח. כְּשֶׁאֵתָה מִתְּבוֹנִין⁴⁵ בַּפְּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֻכְמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴⁶. שֶׁהִי אוֹמֵר בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי: לְהִרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב - בְּדְבָרֵי הַרְשׁוּת⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁸, שְׁלֵאֵכָל וַיִּשְׁתָּה הַיּוֹם אוֹ שְׁיִצְאוּ⁴⁹ וּכְיוֹצֵא בָּהֶן; וּבְנִדְרִים הוּא אוֹמֵר: כָּל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה, וְלֹא חֵלֶק בֵּין דְּבָרֵי מִצְוָה לְדְבָרֵי הַרְשׁוּת.

(45) מסתכל ומעיין. (46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. (47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. (48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. (49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הַנּוֹדֵר שְׁיִצְאוּ בְּשִׁבְת אוֹ בְּיוֹם טוֹב⁵⁰ - חֵיב לְצוּם⁵¹; שֶׁהַנּוֹדֵר חָלִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה⁵², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵³. וְכֵן הַנּוֹדֵר שְׁיִצְאוּ יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה⁵⁴ וְהִי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים⁵⁵ - הִי זֶה חֵיב לְצוּם. וְאִין צָרִיף לֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ⁵⁶. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפּוּרִים⁵⁷ - יִדְּחָה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה; הוּאִיל וְאִסּוּר הַצּוּם בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁸ - הִי הֵן צָרִיכִין חֲזוּקָה, וַיִּדְּחָה נִדְרוֹ⁵⁹ מִפְּנֵי גִזְרַת חֻכְמִים⁶⁰.

(50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים-טובים. . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים-טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור

הנדור, והמתפס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). (27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

1 ו. פִּיצֵד חָלִים הַנּוֹדֵרִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה בְּדְבָרֵי הַרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הִי מִצְוָה בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁸ אֲסוּרָה עָלַי, הִי וְשִׁיבַת הַסֵּכָה בַּחֹג הַסִּכּוֹת²⁹ אֲסוּרָה עָלַי, וְהִי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בְּנִטְלָה עָלַי³⁰ - הִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין עָלַי, וְאֵם אֵכָל³¹ אוֹ יִשְׁב³² אוֹ נִטַּל³³ - לֹקָה³⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁵. וְאִין צָרִיף לֹמַר בְּמִי שָׁאֵמֵר: הִי עָלֵי קֶרְבֵּן³⁶ אֵם אֵכָל מִצְוָה בְּלִילִי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חֵיב בְּקֶרְבֵּן³⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחור-לארץ שעושים שני ימים-טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. (29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בליל יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. (30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". (31) מצה. (32) בסוכה. (33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". (34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). (35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. (36) להביא קרבן למקדש. (37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן ה"א.

9 ז. וּמִפְּנֵי מַה נִדְרִים חָלִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה, וּשְׁבֻעוֹת אֵין חִלּוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה? שֶׁהַנֶּשְׁבַּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שְׁנֻשְׁבַּע עָלָיו³⁹, וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדְּבָר הַנּוֹדֵר עַל עַצְמוֹ⁴⁰. נִמְצָא הַנֶּשְׁבַּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָּר עַצְמוֹ מִשְׁבַּע מִהָרַסִּינִי⁴¹, וְאִין שְׁבֻעָה חֲלָה עַל שְׁבֻעָה⁴²; וְהָאוֹסֵר דְּבָר זֶה בְּנִדְר - זֶה הַדְּבָר הוּא שְׁנֵאֲסֹר⁴³, וְאוֹתוֹ הַדְּבָר אֵינוֹ מִשְׁבַּע מִהָרַסִּינִי⁴⁴.

(38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה ה"ד-טו. (39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. (40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א,

נחבאר לעיל ה"ז, שהנודד אסור הדבר הנודד על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). (63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אסור עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. (65) חיי אישות. (66) נדרים טו, א. (67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אסור עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"כ.

ל לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ב"ד סי' רטז, סעי' ג.) (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. (56) שזוכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י', י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. (57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). (58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. (59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים-טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". (60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז:) "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנדר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

13 יא. אָבֶל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדַבְּרוֹ, וְיִדִּי לִמְעֻשֵׁיהֶן,
14 וְיִגְלִי לְהִלּוֹכֵן, וְעֵינַי לִשְׁנֹן - הֲרִי הַגֵּדֵר חָל
15 עָלַיהֶן⁶⁸. לְפִיכָּה, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קִרְבֵּן פִּי מִלְּדַבֵּר
16 עִמָּךְ, וְיִדִּי מִלְּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְיִגְלִי מִלְּהִלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרִי
17 זֶה אֲסוּר⁶⁹. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלִי קִרְבֵּן אִם אֲדַבֵּר
18 עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעֵבֶר עַל דְּבָרוֹ -
19 חֵיב בְּקִרְבָּן⁷⁰. וְכֵן אִם גֵּדֵר דְּבַרְתִּי⁷¹ וְלֹא דְבַרְתִּי⁷²
20 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. שְׂאִין אֵלֶּי גִדְרֵי אִסּוּר שְׂאֵנוּ מִבְּאָרִין
21 מִשְׁפָּטֵיהֶם⁷³, אֲלֵא נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ⁷⁴.

68) שהזהר יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו).
69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' יו"ד סי' ריג). (70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה הל' ערכין פ"ו, הל"א. (71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. (72) אם לא דיברתי. (73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. (74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

22 יב. הַנּוֹדֵד בְּדִבְרִים שְׂאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאַסָּן, אָף עַל
 23 פִּי שְׂאִין הַנֶּדֶר חַל עֲלֵיהֶם⁷⁵ - אֵין מוֹרִים לוֹ שְׁנֵהָ
 24 בָּהֶן הֵתֶר, הוּאִיל וְאַסֵּר עֲצָמוֹ בָּהֶן וּבִדְעֵתוֹ⁷⁶ שְׁהַנֶּדֶר
 25 חַל עֲלֵיהֶן; אֲלֹא פוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר⁷⁷
 26 וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נֶאֱסֵר, כִּדִּי שְׁלֹא
 27 יִנְהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים⁷⁸.

(75) כמבואר לעיל. (76) במחשבתו. (77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

י. פִּיעַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דְּבַר שֵׁשׁ בּו
מִמֶּשׁ? הָאוֹמֵר: דְּבוּרֵי עֲלִיף קֶרְבָּן⁶¹ - אֵינוּ אֶסּוּר
מִלְדַּבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדְּבוּר אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ⁶². וְכֵן אִם אָמַר
לוֹ: דְּבוּרֵי אֶסּוּר עֲלִיף - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פְּרוּתִי
אֶסּוּרִין עֲלִיף אוֹ פְּרוּתִי קֶרְבָּן עֲלִיף, שֶׁהֵן אֶסּוּרִין
עֲלִיוֹ⁶³. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קֶרְבָּן שְׂאִינִי⁶⁴ מִדְּבַר
עֲמָךְ, אוֹ שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עֲמָךְ, אוֹ שְׂאִינִי מִחֶלֶף עֲמָךְ;
אוֹ שְׂאֵמֶר: קֶרְבָּן שְׂאִינִי יִשָּׁן, שְׂאִינִי מִדְּבַר, שְׂאִינִי
מִחֶלֶף; אוֹ שְׂאֵמֶר לֹא־שָׂתָה: קֶרְבָּן שְׂאִינִי מִשְׁמֶשׁ⁶⁵ -
אֵין הַנְּדָר חַל בְּכָל אֵלֶּי⁶⁶, וְהָרִי זֶה כְּאוֹמֵר: דְּבוּרֵי
וְהַלּוּכִי וְעִשְׂתִּי וְשִׁמוּשֵׁי קֶרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שְׂאִין
בֵּהֶן מִמֶּשׁ⁶⁷.

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו טבת תשע"ח

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ח

הלכות מילה

פרק שני

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

- 1 א. הכל פֿשרין למול. ואפלו עֶרְל² וְעֶבֶד³ וְאִשָּׁה⁴
- 2 וְקָטָן⁵ מְלִין בְּמָקוֹם שָׁאִין שֵׁם אִישׁ⁶. אֲבָל עֶכּוֹ"ם
- 3 לֹא יִמּוֹל בְּלֵל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול
- 4 שֵׁנִי⁹. ובפל מלין, ואפלו בצור¹⁰ ובזכוכית ובכל
- 5 דבר שבור. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני
- 6 הספנה¹². ומצוה מן המבחר למול בברזל¹³ - בין
- 7 בספין, בין במספרים. ונהגו כל ישראל בספין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בודון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייב במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתנים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמה ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

- 8 ב. פֿיצד מוֹהֵלִין? חוֹתְכִין אֶת כָּל הָעוֹר הַמִּתְפַּחֵה¹⁴
- 9 אֶת הָעֵטְרָה¹⁵, עַד שֶׁתִּתְגַּלֵּה כָּל הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן
- 10 פּוֹרְעִין¹⁶ אֶת הַקְּרוֹם הָרַף שֶׁלִּמְטָה מִן הָעוֹר¹⁷
- 11 בַּצִּפֶּרֶן, וּמַחֲזִירוֹ לְכָאן וּלְכָאן עַד שֶׁיִּרְאֶה בָּשָׂר
- 12 הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן מוֹצֵץ אֶת הַמִּילָה עַד שֶׁיֵּצֵא הָדָם
- 13 מִמְּקוֹמוֹת רְחוּקִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַפְנָה¹⁸. וְכָל
- 14 מִי שֶׁאִינוֹ מוֹצֵץ, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ¹⁹. וְאַחֲרֵי שֶׁמוֹצֵץ,
- 15 נוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפָּלָנִית אוֹ רִטְיָה²⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

- ג. יֵשׁ צִיצִין²¹ מַעֲכָבִין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיצִין שָׁאִין
- מַעֲכָבִין אֶת הַמִּילָה. פֿיצד? אִם נִשְׁאָר מַעוֹר הָעֵרְלָה
- עוֹר הַחוּפָּה רַב גְּבָהָה²² שֶׁל עֵטְרָה - הֲרִי זֶה עֶרְל
- כְּמוֹת שְׁהִיָּה; וְזֶה הָעוֹר הוּא צִין הַמַּעֲכָב²³. ואם לא
- נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֵלָא מַעַט, שֶׁאִינוֹ חוּפָּה רַב גְּבָהָה שֶׁל
- עֵטְרָה - זֶהוּ צִין שָׁאִינוֹ מַעֲכָב²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

- ד. הַמֵּל - כָּל זֶמַן שֶׁעוֹסֵק בַּמִּילָה²⁵, חוֹזֵר בֵּין עַל
- הַצִּיצִין שֶׁמַּעֲכָבִין בֵּין עַל צִיצִין שָׁאִין מַעֲכָבִין;
- פֶּרֶשׁ²⁶, עַל צִיצִין הַמַּעֲכָבִין חוֹזֵר, עַל צִיצִין שָׁאִין
- מַעֲכָבִין אִינוֹ חוֹזֵר²⁷. מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה²⁸ -
- כָּאֵלּוּ לֹא מָל²⁹.

(25) שלא סילק ידי ממה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות ושובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

- ה. קָטָן שֶׁבָּשָׂרוֹ רַף וּמִדְלָדֵל³⁰ בְּיוֹתֵר, אוֹ שְׁהִיָּה בַּעַל³¹

לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וכן אין שוחקין לה⁴⁷ סממניו, ואין מחמין לה⁴⁸ חמין⁴⁹, ואין עושין לה אספליגית⁵⁰, וכן טורפין⁵¹ וכן ושמך. ואם לא שחק במונ⁵² מערב שבת - לועס בשניו⁵³ ונותן. ואם לא טרף וין ושמך - נותן זה לעצמו וזה לעצמו. זה הפלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת, אינו דוחה את השבת. אבל אם שכת ולא הכינו המכשירין - תדחה המילה לתשיעי⁵⁴.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספליגית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפס ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר-כך נשכחו החמין⁵⁵ או נתפזרו הסממניו - עושין לו הכל בשבת, מפני שפסגה היא⁵⁶ לו. מקום שדרבן להרחיץ את הקטן⁵⁷, מרחיצין אותו בשבת ביום המילה - בין לפני המילה, בין לאחר המילה⁵⁸, או בשלישי של מילה⁵⁹ שחל להיות בשבת בין רחיצת כל גופו⁶⁰, בין רחיצת מילה; בין בחמין שהוחמו מערב שבת, בין בחמין שהוחמו בשבת⁶¹, מפני שפסגה היא ל⁶¹.

(54) שרוצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשכחו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ז והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו

בש"ר³¹, עד שיראה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה³²: אם נראה שהוא מהול - אינו צריך כלום, וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן³³, מפני מראית העין³⁴; ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול - חוזרין וקוצצין את הבשר המדלדל מכאן ומכאן, עד שתראה העטרה גלויה בעת קשוי³⁵. ודבר זה מדברי סופרים³⁶; אבל מן התורה, אף-על-פי שהוא נראה כעל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שניה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלז עמוד ב). (36) שכן לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת: מלין, ופורעין, ומוצצין, וחוזר על ציצין המעכבין, אף-על-פי שפרש³⁸, ועל ציצין שאין מעכבין, כל זמן שלא פרש³⁹; ונותן עליה אספליגית⁴⁰. אבל מכשירי מילה⁴¹ אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין אותו במקום למקום⁴². ואפילו מבוי⁴³ שאינו מערב, אין מביאין אותו מתצר לחצר⁴⁴. ואין ערוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הספין⁴⁵, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי ישיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב סתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות י"ז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוס טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

- א. המל מברך קדם שְׁמול²: אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
- וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מִל בֶּן חֲבֵירוֹ. וְאִם מִל אֶת
- בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאִבִּי הַבֶּן מְבָרֵךְ⁴
- בְּרַכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
- אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּבִרְיָתוֹ שֶׁל
- אַבְרָהָם אַבִּינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יִתֵּר
- עַל מִצְוָה שְׂמֻצִּיִּן יִשְׂרָאֵל שְׁמולוֹ כֹּל עַרְל שְׂבִינִיָּהּ.
- לְפִיכָּךְ אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרֵכִין אַחֲרֶיהָ בְּרַכָּה
- זוֹ⁶. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׂבִיכְרוֹ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ
- אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בֶּן.

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) "שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בבית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז.י). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). (6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום

חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחממם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

- ט. שְׂכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מְעַרְב שֶׁבֶת - אוֹמְרִי
- לְעִפּוֹ"ם לְהִבִּיא סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יָבִיא
- אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הַרְבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר
- שֶׁעָשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתֵּר
- לָנוּ לִזְמַר לְעִפּוֹ"ם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה
- בְּזִמְנָה; וְדָבָר שֶׁעָשִׂיתוּ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם
- מְלָאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לִזְמַר לְעִפּוֹ"ם לַעֲשׂוֹתוֹ
- בְּשֶׁבֶת⁶⁶.

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו להלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

- י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת
- יוֹם-טוֹב, הוּאִיל וְאֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם-טוֹב.
- יָקָל וְחִמְר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה
- שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵינָּךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה
- שְׁבוּתוֹרָה⁶⁹? אֲכָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב,
- הוּאִיל וְרְאוּי לְקַדְרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשִׁמְן⁷¹.

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי

(18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. (19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט.): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". (20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח.; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחרים] (ברכות נט: ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגר"א ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שמצטערים מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. המל את הגרים, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²² את הגרים ולהטות²³ מקננו דם ברית, שאִלְמֵלֵא דם הַבְּרִית לֹא נִחְקְמוּ שְׁמִים וְאַרְצֵן, שְׁנֶאֱמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמִים וְאַרְצֵן לֹא שְׁמִיתִי²⁴.

(22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). (24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג:): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחרריך"

תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

1 **ב. וְאִם הָיוּ שְׁם עוֹמְדִין⁸, אֹמְרִים: בְּשֵׁם שְׁהִכְנַסְתוּ**
2 **לְבְרִית, בֵּן תִּכְנִסְהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים**
3 **טוֹבִים⁹.**

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה ('דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). (9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבן י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

4 **ג. וְאַחֲרֵכֶן מְבָרֵךְ אָבִי הַבֵּן אוֹ הַמֶּלֶךְ¹⁰ אוֹ אֶחָד מִן**
5 **הָעוֹמְדִין שָׁם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,**
6 **אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִידִי¹¹ מִבֶּטֶן וְחָק בְּשֶׁאֲרָו¹² שָׁם,**
7 **וְצִאֲצִאוֹ¹³ חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ¹⁴. עַל בֵּן בְּשֹׁכֵר**
8 **זֹאת, אֵל חַי חֲלָקְנוּ¹⁵ צוּרְנוּ¹⁶, צוּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷**
9 **שְׂאֲרֵנוּ¹⁸ מִשְׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּשֶׁאֲרָנוּ²⁰.**
10 **בְּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹרֵת הַבְּרִית. וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ**
11 **"שְׁהִינֵנוּ²¹".**

(10) ונוטל ידיו ורווחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). (11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנוול נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. (12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. (13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בניה ובני בניה. (14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובנינו. (15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרריך. (16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עֲבוּרֵם שֶׁצִּירֶיךָ לַחֲתָן עָרְלָתוֹ מִפְּנֵי מִכָּה אוּ מִפְּנֵי שְׁחִין שְׁנוּלָד בּוֹ - הִיָּה אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל לַחֲתָן לוֹ אוֹתָהּ; שֶׁהַעֲבוּרִים אֵין מַעֲלִים אוֹתָם³² מִיְּדֵי מִיתָה וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֶיהָ; אֶף-עַל-פִּי שֶׁנַּעֲשִׂית מַצָּוָה בְּרִפּוּאָהּ זֶה, שֶׁהָיָה לֹא נִתְּפֹן לְמַצָּוָה³³. לְפִיכָךְ אִם נִתְּפֹן הָעֲבוּרִים לְמִילָה³⁴, מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹל אוֹתָהּ³⁵.

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאנו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מֵאוֹסָה הִיא הָעֶרְלָה, שֶׁנִּתְּנָנוּ בָּהּ הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: פִּי כָל הַגּוֹיִם עֶרְלִים³⁶. וּגְדוּלָּה הִיא הַמִּילָה, שֶׁלֹּא נִקְרָא אֲבִרָהָם אֲבִינוּ שְׁלֹם עַד שֶׁמָּל³⁷, שֶׁנֶּאֱמַר: הִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהָיָה תָמִים וְאֵתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וְגו'. וְכָל הַמִּפְּרִיתוֹ שְׁלֹם אֲבִרָהָם אֲבִינוּ, וְהִנֵּחַ עֶרְלָתוֹ³⁸ אוּ מִשְׁכָּה³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתארים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"כט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבר וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעוררים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמָּל אֶת עַבְדּוֹ, מִבְּרֶךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְמוֹל²⁵ אֶת הָעֲבָדִים וְלַהֲטִיף מֵהֶן דָּם בְּרִית, שֶׁאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית לֹא נִתְּקַנְמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְאִם מָל עַבְדְּ שֶׁל אַחֲרִים, מִבְּרֶךְ "עַל מִילָתוֹ²⁶ הָעֲבָדִים". וְהַמָּל אֶדָם גְּדוּלָּה²⁷, צִירֶיךָ לְכִסּוֹת עֲרוּתוֹ עַד שֶׁיִּבְרָךְ²⁸, וְאַחֲרֶיכָּה מַגְלִהוּ וּמָל אוֹתוֹ.

(25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המבקר "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "וזהה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערתנו שם.

ו. גֵּר שֶׁמָּל קִדָּם שֶׁנִּתְּגַיֵּר, וְקָטָן שְׁנוּלָד כִּשְׁהוּא מֵהוּל - כִּשְׁמִטְפִּין מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, אֵינָן צִירִיכִין בְּרִכָּה²⁹. וְכֵן אֲנִדְרוּגִינוֹס³⁰, אֵין מִבְּרִיכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵינוֹ זָכָר וְדִאִי³¹.

(29) מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה; 'יבמות מו:') שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסה, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות ננקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתין... וזה לפני חמש-

זִרְאָה¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הִחְמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׂאֵפְלוּ
 רֹאוֹת טַפַּת דָּם כְּחֻרְדָּל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שְׁבַע נְקִיִּים.
 תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ¹² כָּל הַשָּׁנָה הִלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטָח
 לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנָאֲמַר, 'הִלְכוֹת עוֹלָם'¹³
 לוֹ. אַל תִּקְרִי 'הִלְכוֹת' אֶלָּא 'הִלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
 אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא¹⁴ תְּלִמְדִי חֲכָמִים מִרְבִּים
 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנָאֲמַר, 'כָּל-בִּנְיָן לְמוֹדֵי ה''¹⁵
 וְכו'. מִזְמוֹר לְדָוִד¹⁶ ה' מִי־יִגְוֹר בְּאַהֲלָךְ מִי־יִשְׁכֹּן
 בְּהַר קָדְשְׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִיד וּפּוֹעֵל צֶדֶק. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה
 אָדָם יָרֵא שְׁמִים בְּסֹתֵר וּמוֹדָה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר
 אֱמֶת בְּלִבּוֹ וַיִּשְׁפֹּם וַיֹּאמֶר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
 צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפְּסִילִים תַּחֲנוּגֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
 רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חֲסִדְנוּ
 מַה-צִּדְקָתְנוּ מַה-כְּחוֹנוּ וּמַה-גְּבוּרָתְנוּ מַה-נְּאֻמָּר
 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל-הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ
 וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כְּלֹא הָיוּ וְחֲכָמִים כְּכֹלִי מַדָּע וְנִבְּנִים
 כְּכֹלִי הַשִּׁבְלָה כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וְכָהוּ וַיְמִי חַיֵּינוּ
 הֵבֵל לְפָנֶיךָ כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב בְּדִבְרֵי קְדְשְׁךָ¹⁸ וַיִּמּוֹתֵר
 הָאָדָם וְגו'. אָבֵל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּגִי בְרִיתְךָ. בְּגִי
 אֲבָרְהָם אוֹהֲבְךָ שֶׁשֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע
 יִצְחָק וַיְחִידְךָ שֶׁנֶּעְקֵד עַל-גְּבִי מִזְבִּיחֶךָ. עֲדַת יִצְחָק
 בְּנֶךָ כְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאֱהָבְתָּךְ שֶׁאֱהָבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
 שֶׁשִּׁמְחָתְבוּ קִרְאָת אוֹתוֹ וְיִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׁרוּן²⁰. לְפָנֶיךָ
 אָנוּ חִיבִין לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְשַׁבַּחְךָ וּלְפָאֲרָךְ וּלְתַן שִׁבַּח
 וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחִיבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל-יוֹם
 עֶרֶב וּבֹקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.
 אֲשֶׁרֵינוּ מַה-טוֹב חֲלָקְנוּ מַה-נְּעִים גּוֹרְלָנוּ מַה-זָּפָה
 יִרְשָׁתְנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאֵנוּ מִשְׁפִּימִין וּמִעֲרִיבִין בְּכָל-
 יוֹם תָּמִיד עֶרֶב וּבֹקֶר וְאֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
 אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֵתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
 אֵתָּה הוּא אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אֵתָּה הוּא בְּעוֹלָם
 הַזֶּה וְאֵתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֵתָּה הוּא רֹאשׁוֹן
 וְאֵתָּה הוּא אַחֲרוֹן קִדְשׁ שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
 בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוֹם וְתַגְבִּייה²¹ קִרְנֵנוּ. בְּרוּךְ
 הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֵתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
 בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׂמֵי הַשָּׁמַיִם
 הָעֲלִיּוֹנִים. אֵתָּה הוּא רֹאשׁוֹן וְאֵתָּה הוּא אַחֲרוֹן
 וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ לְיָיִךְ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת
 הָאָרֶץ וַיִּכְרוּ וַיַּדְעוּ כָּל-בָּאֵי עוֹלָם כִּי אֵתָּה-הוּא
 הָאֱלֹהִים לְבִדְךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אֵתָּה עֲשִׂיתָ
 אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וַיְמִי בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ
 בְּעֲלִיּוֹנִים אוֹ בְּתַחְתּוֹנִים מִי שִׂיאֵמַר לָךְ מַה-תַּעֲשֶׂה.
 אֲבִינוּ שֶׁבְּשָׂמִים עָשָׂה עֲמָנוּ כִּמּוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-
 יְדֵי חוּזְךָ בַּעַת הַיּוֹם²⁴ אָבִיא אֲתָכֶם וּבַעַת קִבְּצִי
 אֲתָכֶם כִּי-אֲתָן אֲתָכֶם לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה בְּכָל עַמִּי הָאָרֶץ
 בְּשׁוֹבֵי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעִיּוֹכֶם אָמַר ה'. וְנֶאֱמַר²⁵

ט. בּוֹא וּרְאֵה בְּמָה חֲמוּרָה מִלֵּה - שְׁלֹא נִתְּלָה
 לְמִשְׁה רַבְּנוּ עָלֶיהָ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת⁴¹, אֶף-עַל-פִּי
 שְׁהִיָּה בְּדֶרֶךְ. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עֲלֵיהֶן שְׁלֹשׁ
 בְּרִיתוֹת, שְׁנָאֲמַר: אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה',
 מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב; וְשֵׁם הוּא
 אוֹמַר: אִתָּם נִצָּכִים הַיּוֹם כָּלְכֶם, לְעִבְרָךְ בְּבְרִית ה'
 אֱלֹהֶיךָ - הָרִי שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּילָה נִכְרְתוּ
 שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת⁴² עִם אֲבָרְהָם אָבִינוּ: וְאֵתָּה
 בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתָּךְ, וְהַקְּמַתִּי אֶת
 בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאֵתָּה אֶת בְּרִיתִי
 תִּשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, וְהִנֵּה לְאוֹת בְּרִית,
 וְהִנֵּה בְּרִיתִי בְּכַשְׁרְכֶם, לְבְרִית עוֹלָם, אֶת בְּרִיתִי
 הַפֶּר, וְהַקְּמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאֵת
 בְּרִיתִי אִתָּךְ אֶת יִצְחָק.

(41) שְׁכַל זְכוּיּוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ לֹא עֲמַדוּ לוֹ לְהַצִּילוֹ,
 בִּשְׁעָה שֶׁנִּתְרַשַׁל מִן הַמִּילָה, אֲלֹא מִיד שֶׁנִּתְרַשַׁל בִּיקֶשׁ
 הַמַּלְאָךְ לְהַרְגוֹ, שְׁנָאֲמַר (שְׁמוֹת ד, כד): וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן
 וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ, וַתִּקַּח צַפּוּרָה צוּר וַתַּכּוּרֹת אֶת
 עַרְלַת בְּנָהּ. וּבְנִדְרִים (לֹא): שְׁנִינוּ בְּבְרִיתֵנוּ: "אֲמַר רַבִּי יוֹסִי,
 חֲסִי-וּשְׁלוֹם שֶׁנִּתְרַשַׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ מִן הַמִּילָה, אֲלֹא כִּךְ אֲמַר:
 אֲמוּל וַאֲצֵא (לְדֶרֶךְ) - סַכְנָה הִיא... אֲמוּל וַאֲשֵׁהָה שְׁלֹשָׁה
 יָמִים, הַקִּבְ"ה אֲמַר לִי: "לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם"! אֲלֹא מִפְּנֵי מַה
 נִעֲנֵשׁ? "מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלִילָה" וְהִנֵּה לוֹ לְהִתְעַסֵּק
 בְּמִילָה תַּחֲלִילָה, וְאוֹתוֹ מִלּוֹן סִמּוֹן לְמִצְוֹת הַיּוֹם, שְׁלֹא הִיתָה
 עוֹד סַכְנָה בְּדֶרֶךְ קִצְרָה כְּזוֹ, הָרִי שְׁמִלּוֹא שְׁעָה שֶׁל הַתְּעַסְקוֹת
 בְּמִלּוֹן לֹא נִתְלַחַתָּ לוֹ. (42) מִקּוֹר כָּל הַלַּכָּה זֶה בְּנִדְרִים (פ"ג,
 מ"א). וְחוּ"ל (שְׁבַת קל.) אֲמַר: "כָּל מִצְוָה שֶׁמִּסְרוּ יִשְׂרָאֵל
 עֲצָמָם עָלֶיהָ לְמִיתָה בִּשְׁעַת גְּזִירַת הַמַּלְכוּת, כְּגוֹן ע"ז וּמִילָה,
 עֲדִיין הִיא מוֹחֲזַקת בִּידֵם, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא מִסְרוּ יִשְׂרָאֵל
 עֲצָמָם עָלֶיהָ בִּשְׁעַת גְּזִירַת הַמַּלְכוּת, כְּגוֹן תְּפִלִּין עֲדִיין הִיא
 מְרוּפָּה בִּידֵם". וְכֵן אֲמַר: (שם): "כָּל מִצְוָה שֶׁקִּיבְלוּ עָלֶיהָ
 בְּשִׁמְחָה, כְּגוֹן מִילָה... עֲדִיין עוֹשִׂים אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה"
 (שְׁעוֹשִׂים מִשְׁתָּה, רש"י שם).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיעֵן

יום ג' כ"ב טבת ה'תשע"ח

סדר תפילות כל השנה

15 נִתְּגוּ הָעַם לְקִרּוֹת בְּכָל יוֹם בְּשַׁתְּרִי². אַחֵר שְׁקוֹרִין
 16 פְּרִשְׁת, "צו" וּבְרַפְּת פְּהִיגִים⁴ קוֹרִין מִשְׁנָה זו. אֱלוֹ
 17 דְּבָרִים⁵ שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר הַפָּאָה⁶ וְהַבְּפִוּרִים
 18 וְהָרִאיוֹן⁷ וּגְמִילוֹת חֲסִדִּים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֱלוֹ
 19 דְּבָרִים שְׂאֵדָם אוֹכֵל פְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקָּרִין⁸
 20 קִיָּמַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּפּוּד אָב וְאֵם וּגְמִילוֹת
 21 חֲסִדִּים⁹ וְעִיוֹן תַּפְלָה¹⁰ וּבְקִוִּי חוֹלִים וְהַשְׁכָּמַת
 22 בֵּית-הַמִּדְרָשׁ וְהַכְּנָסַת אוֹרְחִים וְהַבָּאָה שְׁלוֹם בֵּין
 23 אָדָם לְחִבְרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּגוֹד כָּלֶם. אָמַר רַבִּי

10 זהו נסחה. ברוך שְׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא.
 11 בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמַקְדֵּם. בְּרוּךְ מַרְחֵם
 12 עַל-הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מַרְחֵם עַל-הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מַעְבִּיר
 13 אֶפְלָה וּמַכִּיא אוֹרָה. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לִירְאָיו.
 14 בְּרוּךְ שָׂאִין לִפְנֵיךָ לֹא עוֹלָה לֹא שִׁכְחָה וְלֹא כָבוֹד
 15 וְלֹא מְרָמָה לֹא מַשׂוּא פָּנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בְּרוּךְ
 16 אֵל חַי לְעַד וְנֶקֶם לְנֶעֱמָח. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
 17 הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמִפְאָר
 18 בְּלִשׁוֹן כָּל-חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ
 19 מְשִׁיחְךָ נְהַלֵּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְזִמְרֵי נֹדֶךָ
 20 וּנְשַׁבְּחָךָ וּנְפַאֲרָךָ וְנַזְכִּיר שְׁמֶךָ מְלַכְנוּ אֱלֹהֵינוּ יְחִיד
 21 חַי הָעוֹלָמִים. מְשַׁבַּח וּמִפְאָר עַדִּי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ
 22 אַתָּה ה' מֶלֶךְ מְהַלֵּל בְּתִשְׁבָּחוֹת. וְקוֹרִין פְּסוּקִין
 23 אֱלֹוֹ. יְהִי כְבוֹד²⁸ ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו כֹּו'
 24 אֲשֶׁרִי כֹו' עַד סוֹף תָּלִים. וְאַחֵר כֶּךָ קוֹרֵא פְּסוּקִים
 25 אֱלֹוֹ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן²⁹. יְמִלֶךְ ה' לְעוֹלָם
 26 אָמֵן וְאָמֵן³⁰. וּבְכֶרֶךְ דְּוִיד³¹ אַתָּה ה' לְעִינֵי כָל-הַקָּהָל
 27 וַיֹּאמֶר דְּוִיד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכו':
 28 בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל אַחֵר פְּסוּקֵי הַזִּמְרֵי זֶהוּ נִסְחָה.
 29 יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלַכְנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
 30 וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לֶךָ נִאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ
 31 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו'. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָה
 32 כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם³².

27 ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורנו.
 28 תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז.
 29 תהלים פט, נג. (30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש
 כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם...
 אמן ואמן" (תהלים עב, ט). (31) דברי הימים א כט, ייד.
 32 שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו
 לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

33 בְּשִׁבְתָּ נִהְיָה כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זֶה נִסָּח
 34 זֶה. נִשְׁמַת כָּל-חַי³³ תְּכַרֵּךְ אֶת-שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵינוּ.
 35 וְרוּחַ כָּל-בָּשָׂר תִּפְאָר וְתִרְוָמָם זְכָרְךָ מְלַכְנוּ תָּמִיד
 36 לְדוֹר וָדוֹר. וּמַעֲלֵם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמַבְלִעְדִּיךָ
 37 אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדָה
 38 וּמַצִּיל כָּל-עַתְּ צָרָה וְצוּקָה אֵלָּא אַתָּה. מִפְּרָנִס
 39 וּמַרְחֵם. אֵלֹוֹה כָּל-בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלָדוֹת. הַמְהַלֵּל
 40 בְּתִשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים
 41 רַבִּים. אֱלֹהִים אֶמֶת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמַּעֲוֹרֵר
 42 יִשְׁנִים וְהַמְקִיץ נִדְרָמִים. סוֹמֵךְ נִפְלִים וְרוֹפֵא
 43 חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וְלֶךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלֹו
 44 פִּינוּ מְלֹא שִׁירָה פִּים וְלִשְׁוֹנָנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גָּלִיו
 45 וּשְׁתוּתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת
 46 בְּשִׁמְשׁ וּבְיָרֵחַ וְיַדֵּינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ
 47 קְלֹוֹת פְּאֵלֹוֹת אֵין אָנוּ מְסַפִּיקִין לְהוֹדוֹת לֶךָ ה'
 48 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְכַרֵּךְ אֶת-שְׁמֶךָ עַל-אַחַת
 49 מֵאֵלֶיךָ אֵלֶּפֶי אֵלֶּפִים וְרַב³⁴ רַבִּי³⁵ [רַבִּי] רַבְבוֹת

1 אַתָּה-הוּא ה' לְכַרֵּךְ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם שָׁמַי
 2 הַשָּׁמַיִם וְכָל-צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים
 3 וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מַחֲיָה אֶת-כָּלם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
 4 לֶךָ מְשַׁתְּחִיִּים. אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחֶרֶת
 5 בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם.
 6 אַתָּה הוּא וּשְׁנוּתֶיךָ לֹא יִתְמַו²⁶. ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה'
 7 יְמִלֶךְ לְעוֹלָם וְעַד. ה' מֶלֶךְ כֹּו' עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
 8 אָמֵן וְאָמֵן:

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
 (3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
 (4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל
 הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
 (5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
 שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
 להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
 כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
 (8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכוח בקרנים, יקראו גוף
 הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
 ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
 שבממונן, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור,
 שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
 מהריוח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
 ג:). "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
 (10) לכיין בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
 שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י
 התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
 ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני
 שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
 עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
 עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י
 שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
 במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
 (11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי
 ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
 (13) חבוק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
 ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
 א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. וב'מעשה רוקח'
 היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.
 (18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט).
 (20) לשון יושר, בתוספת נוי'ן התואר (ישעיה מד, ב).
 (21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל
 מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח
 ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה
 כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע,
 והוכרחו לקרוא בטהר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים,
 להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו
 בגלוי ובמניין של עשרה (שבלי הלקט'). (23) כנוסח
 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ.
 (25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים,
 כל הפסקא הזאת אינה.

9 בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שְׁמִבְרָכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזִּמְרֵי²⁷

לִבְנוּ כו' עַד ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה' יִמְלֹךְ⁴⁴ לְעוֹלָם
וְעַד. וְנִהְיָ מִקְצַת הַעַם לְבָרֵךְ פְּסוּקִים בְּאִמְצָע
בְּרָכָה וְקוֹרְאִין בְּנִסְחָה זֶה. וַיֵּרָא כָּל-הָעָם⁴⁵ וַיִּפְּלוּ
עַל-פָּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא
הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנו⁴⁶ אֱלֹהֵי יִשְׁרָאֵל וְקַבְּלֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ
מִן-הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלָתְךָ.
כִּי לֹא יֵשׁוּ⁴⁷ ה' אֶת-עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי
הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אִתָּכֶם לֹו לְעַם. וְעַל מוֹשִׁיעִים⁴⁸
בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת-הָרָע וְעָשׂוּ וְהִתְהַלְּחוּ
וְהִנֵּה ה' לְמִלְךָ⁴⁹ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'
אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשֵׁמִים יִחַד שְׁמֶךָ
הַקְּרוֹי עָלֵינוּ קָיָם אֶת-שְׁמֶךָ וּמְלֻכוֹתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד.
בִּיָּדְךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים אֲשֶׁר בְּיָדוֹ⁵⁰ נִפְשׁ
כָּל-חַי וְרוּחַ כָּל-בָּשָׂר אִישׁ. בִּיָּדְךָ אִפְקִיד רוּחֵי⁵¹
פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. וְאֶנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֹאן
מִרְעִיתְךָ⁵² נוֹדָה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר
תִּהְלֶתְךָ. ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי⁵³ מִשְׁפֹּת-שָׂקָר מִלְשׁוֹן
רַמְיָה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע⁵⁴ בְּיָד תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא
תִבָּשׂוּ וְלֹא תִפְלָמוּ עַד עוֹלָמִי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
עֲמָנוּ⁵⁵ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם-אֲבוֹתֵינוּ. אֵל-יַעֲזֹבֵנוּ וְאֵל-
יִשְׁתַּנֵּנוּ לְהַטּוֹת לִבְבָנוּ אֵלָיו לְלַכֵּת בְּכָל-דִּדְכֵיוֹ לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-אֲבוֹתֵינוּ. כָּל
הַנִּשְׁמָה⁵⁶ תִּהְלֹל יְהִי הַלְלוּיָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּיוֹם. בְּרוּךְ
ה' בְּיָלֵלָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּשִׁכְבָּנוּ. בְּרוּךְ ה' בְּקוּמָנוּ.
תָּמִיד נִהְלֹלְךָ סֵלָה וְנִשְׁחֵם בְּחֻקֶּיךָ וּבְאִמְרוֹתֶיךָ. בְּרוּךְ
אֲתָה ה' הַמוֹלֵךְ בְּכַבְדּוֹ חַי וְקָיָם תָּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
וְכו' ⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
(42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
גג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו:
הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
פ"ד, ה"ח. (45) מלכים א' יח, לט. (46) דברי הימים א'
טז, לה. (47) שמואל א' יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
(49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
(52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
(55) מלכים א' ח, נז. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י
התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו
לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש
בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת
שמונה עשרה, והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש
ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר
כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה

פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נָסִים וּגְבוּרוֹת שְׁעִשִׂית עֲמָנוּ וְעַם
אֲבוֹתֵינוּ. מִלִּפְנֵים מִמְּצָרִים גָּאֵלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעַב זִנְתָּנוּ וּבִשְׁבַע
כָּל־פִּלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצִּילָנוּ וּמִדְּבָר מִלְטָתָנוּ וּמִחֲלָאִים
רָעִים רָבִים דָּלִיתָנוּ³⁶. וְעַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפִלְגָת
בְּנוֹ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמָּת
בְּפִינוּ הֵן³⁷ הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ אֶת-שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
וְכו' יִשְׁתַּבַּח וְכו'. וְכֵן נִהְיָ לְקִרְוֹת כָּל מְזֻמּוֹר שִׁיר
לְיוֹם הַשַּׁבָּת³⁸ קִדְּם שִׁיתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָ לְקִרְוֹת
הַלֵּל הַגָּדוֹל³⁹ בְּשַׁבָּתוֹת קִדְּם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת. וַיֵּשׁ
מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָ לְקִרְוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴⁰ - הַכָּל
בְּמִנְהַגָּם:

(33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם
'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמת
כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:).
(34) בדפוס מנטובה, תיבה זו איננה. (35) רבב"י, ודגשות
הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות
היא ('אבודרהם'). (36) רוממננו, כמו: ארוממך ה' כי
דליתני (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם,
כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
(38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל
בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). (40) תהלים קכא-קכד.
בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נִסְחָה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
הַשֶּׁף כו' עַד יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת
עוֹלָם אֶהְבֵּתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֻלָּה גְּדוֹלָה וְיִתְרָה
חֲמֻלָּת עָלֵינוּ אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי כו' עַד בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּאַהֲבָה:

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שְׁלֹאֲחַר קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נִסְחָה.
אֲמֵת וְיִצְיִב וְכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.
וּבְעֶרְכִּית - בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדָבָרוֹ מַעְרִיב עֶרְבִים עַד בְּרוּךְ
אַתָּה ה' הַמַּעְרִיב עֶרְבִים. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת
עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת וְכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה
ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שְׁלֹאֲחַר
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְכִּית זוֹ הִיא נִסְחָה. אֲמֵת
וְאִמּוּנָה⁴² כָּל-זֹאת קָיָם עָלֵינוּ כו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ הִיא נִסְחָה.
הַשְׁכִּיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשֹׁלֹם וְכו' עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אֲמֵן וְאֲמֵן כו'
עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח

הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באור"ח סי' רלו.

יום ד' כ"ג טבת ה'תשע"ח

נסח ברכות התפלה וסדורה

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול
הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדני
מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל).
(משיב הרוח ומוריד הגשם)². מכלכל חיים בחסד
מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו': ג
אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך
סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה חונן
לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה
חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת: ה
השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבתנו
מלפניו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך.
ברוך אתה ה' הורצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו
כי חטאנו מחל לנו מלפניו כי פשענו לך כי אל טוב
וסלח אתה. ברוך אתה ה' חונן המרבה לסלח: ז
ראה-נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר
לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה'
גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו וגרפא הושיענו
ונושעה פי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה
לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה
ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו
בכל-מעשה ידינו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטר)³
לברכה) ברכה על-כל-פני האדמה ושבע את-העולם
מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך אתה ה' מברך
השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ
את-כל גלותינו מארבע פנות כל-הארץ לארצנו.
ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה
שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו
גגן ואגחה ומלך עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים
בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה
ומשפט: יב למלשינים' אל תהי תקנה וכל-
האפיקורסין כלם פרעג יאבדו ומלכות זדון תעקר
ותשבר במהרה בימינו. ברוך אתה ה' שובר רשעים
ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל-
גרי הצדק ועל-שארית עמך בית ישראל יהמו
רחמיך ה' אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים
בשמך באמת וכו': יד תשפן בתוך ירושלים עירך
כאשר דברת ובנה אותה בנזן עולם במהרה בימינו.
ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את-צמח דוד
במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה

ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אלהינו
ורחם ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את-תפלתנו
מלפניו. ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז
רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולהתלחם שעה והשב
העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו'
ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון: יח מודים
אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו
צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך
ונספר תהלתך על-חיינו וכו': יט שים שלום טובה
וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך
וברכנו כלנו ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה
וחיים אהבה וכו'. בימות החמה אומר בברכה
(שניה) רב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים
בחסד וכו'. ומברך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו
ה' אלהינו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנתנו בטללי
רצון ברכה ונדרה פשנים הטובות. ברוך אתה ה'
מברך השנים'. כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום
הכפורים ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית
בנסח זה, 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש
בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך
בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי
המעשה. כשם שהבדלת בין קדש לחל בן פדנו
והצילנו מפל-מיני משחית ומפל-מיני פרעניות
המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן-הפל וחננו
מאתך וכו'. בראשי חידשים ובחלו של מועד מוסף
בברכת שבע- עשרה בערבית ושחרית ומנחה ומברך
אותה בנסח זה 'רצה ה' אלהינו וכו' עד עבודת
ישראל עמך. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא
וכו' ותחזיקה עינינו וכו'. ובחלו של מועד אומר
'ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה'
או ('ביום מועד חג השבועות הזה' או) 'ביום מועד
חג הסוכות הזה'. ביום תענית מברך היחיד ברכת
שש- עשרה בנסח זה 'שמע קולנו ה' אלהינו חוס
ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו
מלפניך מלפניו ריקם אל תשיבנו. עננו אבינו עננו
ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר
פניך ממנו ואל תעלם אונך משמוע בקשתנו והיה
קרוב לשוענו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה
תשמע פדך שגאמר⁴ והיה טרם יקראו ואני אענה
עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת
כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. ושלח צבור
אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה
שביעית. אומר 'עננו וכו' עד 'כי אל עונה בעת
צרה פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה. ברוך אתה
ה' העונה בעת צרה'. בתשעה באב מברך ברכת
ארבע-עשרה בנסח זה 'רחם ה' עלינו על-ישראל

בַּצִּדְקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמִּלֵּךְ הַקָּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צַבּוּר
 אוֹמֵר 'קִדְיִשׁ' לְעוֹלָם קִדְם כָּל תַּפִּלָּה וְאַחֵר כָּל תַּפִּלָּה
 וְאַחֵר שְׁאוּמֵר סֵדֵר הַיּוֹם.²⁰ כָּכָל עַת שְׁאוּמֵר סֵדֵר
 הַיּוֹם.²¹ יִתְחַנֵּן מִעֵט²² וְיֹאמֵר 'קִדְיִשׁ'. וְכִשְׁשִׁשְׁלִים
 לְקִרּוֹת בְּתוֹרָה וּבְכָל עַת שְׁיִתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַחֲנוּנִים²³
 כְּשִׁיגְמֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמֵר 'קִדְיִשׁ'.²⁴

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. (4) בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוֹקֵינוּ ואלוֹקֵי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתעפות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוֹקֵינוּ וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופך (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נֶסֶח הַקִּדְיִשׁ¹

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברכים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמייה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קט עמוד ב. ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א. ובמדרש מקומות באותה המסכת.

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא² בְּעָלְמָא דְּבָרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴
 וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ וְיַצְמַח פְּרָקְתָּהּ⁵ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ⁶

עֲמָךְ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻכָּה
 הַשּׁוֹמֵמָה הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ
 חֲפוּיָה¹¹ בְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֵא יִלְדָּה. וְיִבְלַעוּהָ לְגִינוֹנוֹת¹²
 וְיִירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וְיִתְּנוּ נִבְלָת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל
 לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמַת הָאָרֶץ. עַל-כֵּן צִוִּין בְּמִרְרָה
 תַּבְכָּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לְבִי לְבִי עַל-חֲלָלֶיהֶם
 מְעִי מְעִי עַל-הֶרְוִיגֵיהֶם. רֹאה ה' וְהַבִּיטָה וּרְאֵה
 שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָנָה כִּי בָאשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאשׁ אַתָּה עֹתִיד
 לְבִנּוּתָהּ. כְּפֶתוּחַ¹³ וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נֹאֵם-ה' חֹמַת אֵשׁ
 סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
 יְרוּשָׁלַיִם. כְּפֻרִים מִבְּרַךְ בְּרַכְתָּ שְׁמֹנֶה-עָשָׂרָה בְּנִסִּים
 זֶה מִוִּדֵּים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׁאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
 עַל-חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ עַל-נִשְׁמֹתֵינוּ הַמְּקֻדָּשׁ לָךְ
 עַל-נִסִּיךָ שֶׁבְּכָל-יוֹם וְיוֹם עַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל-עַתָּה
 כו'. עַל-הַנְּסִים וְעַל-הַגְּבוּרוֹת וְעַל-הַתְּשׁוּעוֹת וְכו'.
 וְעַל כָּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי
 לֹא-כָלוּ וְכו'. בְּחֻנְכָּה מִבְּרַךְ בְּרַכָּה זוּ בְּנִסִּים זֶה,
 מִוִּדֵּים אֲנַחְנוּ לָךְ כו'. עַד וְעַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל-
 עַתָּה עָרֵב וְכָרֵךְ וְצִהְרִים 'עַל הַנְּסִים' כו' עַד וְאַחֲרֵי-
 כֵּן בָּאוּ בְּנֵיךְ וְכו'. שְׁלִיחַ צַבּוּר מִבְּרַךְ לְעוֹלָם בְּרַכָּה
 שְׁלִישִׁית בְּנִסִּים זֶה 'נִקְדִּישְׁךָ וְנִמְלִיכְךָ'¹⁴ וְנִשְׁלַשׁ לָךְ
 קִדְשָׁה מִשְׁלֹשֶׁת בְּדִבְרֵי הָאֱמִוּר עַל-יַד נְבִיאֶךָ¹⁵ וְקִרְאָה
 זֶה אֶל-זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא
 כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֵא עוֹלָם וּמִשְׁרָתוֹ
 שׁוֹאֲלִים אֵיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעַמְתָּם
 מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ¹⁶ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ.
 מִמְּקוֹמָךְ מְלַכְנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַפִּים
 אֲנַחְנוּ לָךְ. מִתִּי תִמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבִימֵינוּ תִשְׁכֹּן
 תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ לְדוֹר וָדוֹר
 לְנֶצַח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֲוֹךְ בְּדִבְרֵי
 הָאֱמִוּר בְּדִבְרֵי קִדְשְׁךָ עַל-יְדֵי יָדוֹד מְשִׁיחַ צִדְקָךְ
 מִלְכְּךָ¹⁷ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ.
 לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּתָךְ וְלִנְצַח נְצָחִים קִדְשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ
 וְשִׁבְחָךְ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ כִּי אֵל מְלֹךְ גְּדוֹל
 וְקְדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעַתָּה
 שְׁשְׁלִיחַ צַבּוּר אוֹמֵר בְּבִרְכָּה זוּ, וְקִרְאָה זֶה אֶל-זֶה
 כָּל הָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ'¹⁸ וְכו'. וְכִשְׁהוּא
 אוֹמֵר 'אֵיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין מִשְׁבָּחִים
 וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ כו'. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבִימֵינוּ'
 כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'עַל-יְדֵי יָדוֹד
 מְשִׁיחַ צִדְקָךְ' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יְמִלְכֶךָ ה' לְעוֹלָם'.
 וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצַּבּוּר הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן.
 וְלֹא יִגְבִּיחַ קוֹלוֹ בְּעַתָּה שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאַחֲרֵי הַיָּחִיד
 וְאַחֲרֵי הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר - בְּעִשְׂרָה יָמִים שְׁמִירָאשׁ הַשָּׁנָה
 עַד יוֹם הַכְּפּוּרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרַכָּה זוּ 'כְּפָאמּוּר'¹⁹
 וְיִגְבִּיחַ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ

בְּאַתְרָא הָדָן וְדִי בְּכַל־אַתְר וְאַתְר יְהֵא לְהוֹן וְלִכּוֹן
חֲנָא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִנְעֵתָא וְרוּחָא מְקַדֵּם אַבּוּהוֹן
דְּבִשְׁמִיָּא וְאַמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא וְכו'. וְזֵהוּ
הַנִּקְרָא קֳדִישׁ דְּרַבְּנָן.²⁷

16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופר). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבת הנזכרים לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשוי אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירוש: מתפאר ומתגאה בפני אנשים – שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחים בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושכלל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א (לי"ד שער כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברכן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחת את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שילד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם". וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמה ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיא רבא – מיד מתירים אותו האיש מן

1 וְיִפְרָק עִמָּה⁶ בְּחֵיכּוֹן וּבְחֵיכּוֹן וּבְחֵיכּוֹן דְּכָל־בֵּית
2 יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא⁷ וּבְזִמְן קָרִיב וְאַמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמָה
3 רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא⁸. יְתַבְרַךְ וְכו'.
4 בְּעֵת שְׂמִיָּא מְרַשְׁלִיחַ צָבוּר יְתַגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה
5 רַבָּא כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבְעֵת שְׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה
6 'וְאַמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא
7 מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא. וּמִצָּוֹת חֻכְמִים
8 הָרָאשׁוּנִים⁹ לְעֵנֹת 'אָמֵן' יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
9 בְּכָל כַּחוֹ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יְתַבְרַךְ' כָּל
10 הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל
11 הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסוֹף 'וְאַמְרוּ אָמֵן'
12 כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְסִדֵּר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קֳדִישׁ
13 וְקֳדִישׁ. קֳדִישׁ בְּתָרָא¹¹ - כָּל קֳדִישׁ שְׂאוֹמֵר שְׁלִיחַ
14 צָבוּר אַחֵר שְׂגוּמֵר הַתְּפִלָּה שְׂאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו
15 כָּלֹם אֵלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטְרִין - נְהָגוּ
16 הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נִסְחָא זֹה 'תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן'¹²
17 (וְתִתְעַבֵּד בְּעוֹתְהוֹן וְצְלוֹתְהוֹן) וּבְעוֹתְהוֹן¹³ דְּכָל־בֵּית
18 יִשְׂרָאֵל קֳדָם אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמִיָּא¹⁴. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא¹⁵
19 וְסִנְעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשִׁמִּיָּא עֲלִיכּוֹן וְעֲלֵנָא וְעַל
20 קְהֵלְהוֹן דִּי־יִשְׂרָאֵל וְאַמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם
21 בְּמִרְוֵמֵי הוּא בְּרַחֲמֵי וַיַּעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל־כָּל־
22 יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

(2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לכן, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא... כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, נרנת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

23 קֳדִישׁ דְּרַבְּנָן¹⁶ - כָּל עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יֵתֵר
24 שְׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁעַל־פֶּה¹⁷ וְאַפְלוּ
25 בְּמִדְרָשׁוֹת¹⁸ אוֹ בְּהַגְדוֹת¹⁹ כְּשֶׁהֵן מְסִימִין אוֹמֵר אֶחָד
26 מֵהֶן קֳדִישׁ בְּנִסָּח זֶה 'יְתַגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה רַבָּא
27 דַּעֲתִיד לְחַדְתָּא עָלְמָא וְלֵאחֲזִיָּא מִתִּיָּא²⁰ וְלִמְפָּרַק
28 חֲזִיָּא²¹ וְלִמְבַּנֵּי קִרְתָּא דִּירוּשָׁלַם²² וְלִשְׁכַּלְלָא הִיכְלָא
29 קֳדִישָׁא²³ וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נִכְרָאָה מִן־אַרְעָא
30 וְלֵאחֲבָא פְּלַחְנָא דְשְׁמִיָּא לְאַתְרָה בְּזִינָה וְיִחוּדָה
31 וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וְכו' עַד וְנִחַמְתָּא²⁴ דְּאַמְרִין
32 בְּעָלְמָא²⁵ וְאַמְרוּ אָמֵן. עַל־רַבְּנָן²⁶ וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן
33 וְעַל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעַסְקִין בְּאוֹרֵתָא דִּי

הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות.
וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בפילת פנים בדברים ופסוקים
אלו - פסוקים בכלן ופסוקים במקצתן. לפיכך²⁸ אני
כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי
האלהים ואדוני האדונים. פי לא על-צדקותינו²⁹
אנחנו מפילים תחנונינו לפניך פי על-רחמך
הרבים. ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל
תאחר. מה-נאמר לפניך השם מה-נדבר ומה-
נצטדק. חטאנו³⁰ עונו והרשענו ומרדנו וסרנו
ממצותיך וממשפטיך. לך ה' הצדקה³¹ ולנו בשת
הפנים. השחרו פנינו מפני חטאתינו ונקפפה
קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא
מצח להרים ראש. אלהי בשתי³² ונכלמתי להרים
אלהי פני אליך פי עונותינו רבו עד למעלה ראש
ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים עשה
עמנו צדקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו
על-ידי נביאך³³ למען שמי אאריך אפי ותהלתי
אחטם - לך לבלתי הכריתך. לא למענכם³⁴ אני
עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם
בגוים אשר פאתם שם. לא לנו³⁵ ה' לא-לנו
כי-לשמך תן כבוד על-חסדך על-אמתך. למה
יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. אָנָּה ה' אל-תפן³⁶
אל-קשי העם הזה ואל-רשעו ואל-חטאתו. סלח-
נָּא³⁷ לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאת
לעם הזה ממצרים ועד הנה וסלחת לעוננו³⁸ פי רב
הוא. ה' שמעה³⁹ ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה
ואל-תאחר למענך אלהי פי שמך נקרא על-עירך
ועל-עמך:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) (דניאל ט,
יח). (30) (דניאל ט, ה). (31) (שם ט, ז). (32) (עזרא ט,
ו). (33) (ישעיה מח, ט). (34) (יחזקאל לו, כב).
(35) (תהלים קטו, א-ב). (36) (דברים ט, כז).
(37) (במדבר יד, יט). (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא).
(39) (דניאל ט, יט).

נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים כשמגביה
פניו מן הקרקע בפסוקים אלו. ואנחנו⁴⁰ לא נדע
מה-נעשה פי עליך עיינינו. זכר רחמך⁴¹ ה'
ורחמך פי מעולם המה. אל תזכר-לנו⁴² עונות
ראשונים מהר יקדמונו רחמך פי דלנו מאד.
קומה⁴³ עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. יהי חסדך⁴⁴
ה' עלינו כאשר יחלנו לך. אם עונות⁴⁵ תשמר-יה
ה' מי יעמד. פי עמך הסליחה למען תנא. ה'
הושיעה⁴⁶ המלך יענינו ביום קראנו. פי הוא⁴⁷ ידע
יצרנו זכור פי עפר אנחנו. עזרנו⁴⁸ אלהי ישענו

(40) (דברי הימים ב, יב). (41) (תהלים כה, ו).
(42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
(45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
(48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים א, כט, יח).
(50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קיט,
קמב). (53) (מכה ז, יח-ט). (54) (תהלים סח, כ).
(55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) ובדפו"א: נטעה,
חזור אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון

הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט, טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד). (63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מכה ד, ה).
 1 כָּבֵד אֱמָרְנוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימִי הַשְׁבָּתוֹת וְיָמִים
 2 טוֹבִים מִתַּפִּלָּל אָדָם בְּכָל תַּפְּלָה שְׁבַע בְּרָכוֹת -
 3 שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת
 4 אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַכַּפּוּרִים
 5 שֶׁל יוֹבֵל מִתַּפִּלָּל בְּאֲמָצֵעַ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתַּפְּלַת
 6 מוֹסָף בְּלֻכָּד. וְנִמְצָא מִתַּפִּלָּל בְּמוֹסָף בְּשָׁנֵי יָמִים
 7 אֵילּוּ תִשַּׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסָף רֵאשׁ הַדָּשׁ וּבְמוֹסָף חָלוּ
 8 שֶׁל מוֹעֵד מִתַּפִּלָּל שְׁבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ
 9 אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת בְּאֲמָצֵעַ:
 (66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

יום ה' כ"ד טבת ה'תשע"ח

וְזֶהוּ נֹסֵחַ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת

10 וְזֶהוּ נֹסֵחַ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת
 11 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילִי שְׁבַת - 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ
 12 אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְשִׁמּוֹת תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ
 13 וּבִרְכָּתוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הַזְּמַנִּים בְּאֲמוּרָא²
 14 וּבִכְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁ אוֹתוֹ וְגו' .
 15 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו' .
 16 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מִשָּׂה בְּמִתְנַת
 17 חֲלָקוֹ כִּי עָבַד נֶאֱמָן קִרְאָתָּ לּוֹ. כָּלִיל תַּפְאָרֶת בְּרֵאשׁוֹ
 18 נִתְּנָה³ בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינִי הוֹרִיד כִּידוֹ שָׁנִי
 19 לַוַּחֹת אֲבָנִים וְכַתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שְׁבַת וְכֵן כַּתוּב
 20 בְּתוֹרָתְךָ⁴ וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו' . יִשְׁמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ
 21 שׁוֹמְרֵי שְׁבַת קוֹרְאֵי עֲגָג עִם מְקַדְּשֵׁי שַׁבָּתִי. אֱלֹהֵינוּ
 22 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ
 23 אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבַת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסָף
 24 שְׁבַת - 'לְמִשָּׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינִי מִצְוַת שְׁבַת שְׁמֹר
 25 וְזִכּוֹר וכו'⁵ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לָךְ קָרְבַּן
 26 מוֹסָף בְּרֵאשִׁי⁶. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
 27 שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְכו' וְאַתָּה מוֹסָף יוֹם הַמְנוּחַ⁷ הַזֶּה
 28 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב כו' עַד 'עַל־יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ. וְלֹא
 29 נִתְּנוּ מִלִּפְנֵי לִגְוִי הָאֲרָצוֹת⁸ וְלֹא הִנַּחְתָּנוּ מִלִּפְנֵינוּ
 30 לְעוֹכְדֵי אֱלִילִים גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים⁹.
 31 לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ זֶרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחֶרֶף
 32 חֲמֵדָתָ¹⁰ יָמִים אוֹתוֹ קִרְאָתָּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 33 רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
 34 הַשְּׁבַת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מִנְחַת שְׁבַת - 'אַתָּה
 35 אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וְיָמִי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ.
 36 עֲטַרְתָּ תְּהִלָּה וְעֲטַרְתָּ יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּנָה. אֲבָרְכֶם
 37 יָגַל יִצְחָק יִרְגָּן יַעֲקֹב וּבְנֵינוּ וְנִחוּנוּ¹¹ מִנוּחָה שְׁלָמָה
 38 שְׁאֵתָה רֹצֵחַ בָּה. יִפְרִי כִנִּי וְיִדְעוּ כִּי מֵאֵתְךָ הִיא
 39 מִנוּחָתָם. תִּנְחִילֵנוּ אֲבִינוּ וְאַל־תִּהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם
 40 מִנוּחָתָנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו' .

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
 (4) שם, לא, טז. (5) חוזר אל הר סיני ('אבורהם').
 (6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
 (בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
 אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
 שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
 עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
 לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
 לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
 וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושם על התורה,
 במדבר כח, ט). (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
 (9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
 בני נח ('אבן ירח'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
 אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן
 (שמואל ב, יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבורהם').
 (11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו
 בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
 קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
 שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
 לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
 ('אבורהם').
 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסָף רֵאשׁ־הַדָּשׁ - 'רֵאשִׁי
 חֲדָשִׁים לְעַמְּךָ נִתְּנָה זְמַן פִּפְרָה¹² לְכָל־תּוֹלְדוֹתֶם
 לְהִיטֵת מִקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וְשִׁעִירֵי חֹטָאת
 לְכַפֵּר בַּעֲדָם זָכוֹן לְכֻלָּם יְהִי¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד
 שׁוֹנָא. מִזְבַּח הַדָּשׁ בְּצִיּוֹן תְּכִין וְעוֹלַת רֵאשׁ הַדָּשׁ
 נַעֲלָה עָלֶינוּ. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ הָאֲמוּרִים לְפָנֵינוּ
 מִזְבִּיחֶךָ. אֲהַבַת עוֹלָם¹⁴ תִּבְּרָא לָהֶם¹⁵ וּבִרְיַת אֲבוֹת
 לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֹטְאֵינוּ
 גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ. יְהִי רָצוֹן
 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְאַתָּה־מוֹסָף יוֹם
 רֵאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה כו' עַד 'עַל־יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ. יְהִי
 רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחַדֵּשׁ
 עָלֵינוּ אֶת־רֵאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַן
 וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים לַחַיִּים וְלִשְׁלוֹם וְיְהִי רֵאשׁ הַחֲדָשׁ
 הַזֶּה קֶץ וְסוֹף לְכָל־חַטָּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תַּחֲלָה
 וְרֵאשׁ לַפְּדוּת נַפְשָׁנוּ כִּי בַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל־הָאֲמּוֹת
 בְּחֶרֶף וְרֵאשִׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נִתְּנָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֵאשִׁי חֲדָשִׁים. בְּרָכָה אֲמַצְעִית
 מִמוֹסָף רֵאשׁ הַדָּשׁ שֶׁחַל לְהִיטֵת בְּשְׁבַת - 'אַתָּה
 יִצְרַת עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כְּלִית מְלֹאכְתְּךָ בְּיוֹם הַשַּׁבָּתִי
 בְּחֶרֶף בְּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְרָצִיתָ בְּנוּ מִכָּל־הַלְשׁוֹנוֹת
 וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּקְרַבְתָּנוּ מִלִּפְנֵינוּ לְעַבְדוּתְךָ
 וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קִרְאָתָּ. וְתִתֵּן־לָנוּ ה'
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבָתוֹת לְמִנוּחָה וְיוֹם רֵאשׁ הַדָּשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר
 בַּעֲדָנוּ שֶׁחֹטְאֵנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֹטְאֵינוּ וְכו' עַד
 'וּמוֹסָפִים כִּהְלַכְתָּן וְאַתָּה־מוֹסָפִי¹⁶ יוֹם הַמְנוּחַ הַזֶּה
 וְיוֹם רֵאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנֹת

1 ומוספין כהלכתן²⁶ ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש
2 הנה יום חג המצות הנה נעשה ונקריב לפניך
3 כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי
4 משה עבדך. מלך רחמן רחם עלינו וכו' והשיאנו
5 וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'.
6

(23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה.
(24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך.
(25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין
הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני
קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת
קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן
מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

37 ובנסח הנה הוא מתפלל בחג שבועות ובחג הספות
38 בלא חסרון ובלא יתר. אלא שפסג השבועות הוא
39 אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הנה את-יום חג
40 השבועות הנה זמן מתן תורתנו באהבה זכר
41 ליציאת מצרים'. ובמוסף הוא אומר 'ואת-מוסף
42 יום טוב מקרא קדש הנה יום חג השבועות הנה'.
43 וכן בספות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש
44 הנה יום חג הספות הנה זמן שמחתנו באהבה'
45 וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את-יום טוב מקרא
46 קדש הנה את-יום חג שמיני עצרת הנה זמן
47 שמחתנו' כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוסף יום
48 טוב מקרא קדש הנה יום חג שמיני' כו'. ואם חל
49 יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו' כו' עד
50 'ותתן-לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים
51 לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הנה
52 ואת-יום טוב מקרא קדש הנה את-יום פלוני' כו'.
53 וכן במוסף אומר 'ואת-מוספי יום המנוח הנה'
54 כו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה
55 וביום הכפורים אם חלו להיות בשבת - בין בשאר
56 תפלות בין במוסף - וחותם בכל התפלות של שלש
57 רגלים 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. ובראש
58 השנה חותם 'מלך על-כל-הארץ מקדש השבת
59 וישראל ויום הזכרון'²⁷. וביום הכפורים - 'מלך
60 על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום
61 הכפורים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום
הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה
טז) ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה
חל בראש חודש תשרי) שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן"
(עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר
(במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם.

62 ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום
63 הכפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים.

1 חובותינו תמידין כסדרן כמצות רצונך כמו שכתבת
2 עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. יהי רצון
3 מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש' וכו'
4 עד 'לפדות נפשנו. רצה-נא במנוחתנו וקדשנו
5 במצותיך' כו' עד 'וינוחו בם כל-ישראל אוהבי
6 שמך. ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי
7 חגדים'.

(12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז):
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות
מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד
שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם
שנים: של שבת, ושל ר"ח.

8 ברכה אמצעית של יום טוב של פסח - ערבית
9 שחרית ומנוחה - 'אתה בחרתנו מפל-העמים אהבת
10 אותנו ורצית בנו מפל-הלשונות'¹⁷ וקדשתנו
11 במצותיך וקרבתנו מלפני לעבודתך ושמך הגדול
12 והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה' אלהינו מועדים
13 לשמחה¹⁸ חגים וזמנים¹⁹ לששון את-יום טוב מקרא
14 קדש הנה את-יום חג המצות הנה זמן חרותנו
15 באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו
16 יעלה ויבא כו' והשיאנו²⁰ ה' אלהינו את-ברכת
17 מועדיך לחיים ולשלום פאשר אמרת²¹ ורצית
18 לברכנו בן תברכנו סלה. ותן חלקנו בתורתך ושמח
19 נפשנו בישועתך וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל
20 והזמנים²².

(17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו,
יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך.
(19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון
הכתוב: 'ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן
בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז).
(21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים
בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן
הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר:
"והזמנים", במקום: "מועדים" (רבינו בחיי) לפרשת בא).

21 ברכה אמצעית ממוסף הפסח - 'אתה בחרתנו
22 מפל-העמים' כו' עד 'זכר ליציאת מצרים'. 'ומפני
23 חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין
24 אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך
25 בבית בחירתך²³ בנה הדרך בבית הגדול והקדוש
26 שנקרא שמך עליו מפני הדי ששפתלחה²⁴ במקדשך.
27 יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשוב ותרחם עליו
28 ועלינו ברחמיך הרבים ותקבץ פזורינו מבין הגוים
29 ונפוצותינו בנס מירפתי ארץ. והביאנו לציון עירך
30 ברכה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם
31 נעשה לפניך את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרן²⁵

רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כתי"י פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדך... לשמחה ולששון".

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרָכוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף 39
רֵאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו' 40
וְאַתָּה מוֹסֵפִי 34 כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. 'עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן 41
הַכֹּל לְתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שְׁלֹא עֲשֵׂנוּ כְּגוֹיֵי 42
הָאֲרָצוֹת וכו'. אוֹחִילָה לְאֵל אֲחִלָּה פָּנֵינוּ אֲשָׁאֲלָה 43
מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן אֲשֶׁר בָּקָה לְעַם אֲשִׁירָה עֲזֹרָה 44
אֲפִיעֵה רִנָּנוֹת בְּעַד מִפְּעָלֵינוּ כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' 45
לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ 36 עַל־כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת 46
מִהֵרָה בְּתַפְאֵרֶת עֲזָךְ וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ 47
מְלֶךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקֻדָּשׁ 48
יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ 37 עוֹלָם הַיּוֹם 49
יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יֹצְרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם 50
כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם 51
כְּעַבְדִּים עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת' וכו'. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - 52
'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפְקֹד כָּל־יֹצְרֵי קָדָם כו' 53
כִּי זֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מַעֲלֵם וְאֵין שִׁכְחָה 54
לִפְנֵי כֹסֶא כְבוֹדָךְ וְעַקְדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ תִּזְכֹּר וכו'. 55
הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יֹצְרֵי 56
עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ 57
כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים' כו'. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה 58
נִגְלִית בְּעֵצֶן כְּבוֹדָךְ עַל עַם קְדֻשָּׁךְ לְדַבֵּר עִמָּם מִן 59
הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו' 60
בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם' כו' 61
בְּכַתּוּב לְמַעֲלָה. 62

34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. 35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כי-אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). 36) תהלים קט, יב. 37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הרינונו של עולם ולידתו, כמו שאמרנו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכן העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכַּפּוּרִים 38 - בְּעֶרְבִית 63
וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וְנֶעֱלָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ כו'. 64
וְתַתֵּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאַתָּה־יוֹם 65
מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי 66
אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֵה וְיִבּוֹא נִגְיעַ נְרָאָה וְרַעְיָה וְשִׁמְעַ וּפְקֹד 67
וְיִזְכֹּר לִפְנֵיךְ זְכוּרָנוּ וְזָכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזָכְרוֹן יְרוּשָׁלַּיִם 68
עִירָךְ וְזָכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי 69
אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי 70
אֲבוֹתֵינוּ מְלֶךְ כו'. קְדָשְׁנוּ כו'. וּדְבָרְךָ אֲמַת וְקִנְיָם כו' 71

בְּבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים 'זְכָרְנוּ לְחַיִּים כו' בְּרוּךְ 1
אַתָּה ה' מִגֵּן אֲבֹרָהִם. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה שְׁנִיָּה, 'מִי 2
כְּמוֹךְ אָב הַרְחָמִים זֹכֵר יִצְוֵינוּ בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה 3
ה' מְחִיָּה הַמָּתִים. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנָה־ 4
עָשָׂרָה 29 'זִכֹּר רַחֲמֶיךָ' וכו'. וּבְבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה 30
מוֹסִיפִין 'וּבִסְפָּר חַיִּים' וכו'. וּבְתַפְלַת נְעִילָה שֶׁל 6
יוֹם הַצּוּם אוֹמֵר בְּבִרְכַּת (בְּמָקוֹם) 'זְכָרְנוּ לְחַיִּים' - 7
'חֲתָמָנוּ'. וְכָל אֵלֵי הַתּוֹסְפוֹת מְנַהֵג מְקוֹמוֹת 31. וַיֵּשׁ 8
מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֹא יוֹסִיפוּ דְבָר. 9

28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. 29) היא ברכת ה'הודאה'. 30) היא ברכת "שים שלום". 31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול ('הגהות מיימוניות').

מְנַהֵג פְּשוּט שֶׁמְבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶסֶח זֶה 10
בְּשָׁנֵי יָמִים שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תַּפְלָה וְתַפְלָה 11
מֵאַרְבַּע הַתַּפְלוֹת וְכֵן נִהְגוּ מִקְצַת לְבָרֵךְ אוֹתָהּ 12
בְּאוֹתוֹ הַנֶּסֶח בְּכָל תַּפְלָה וְתַפְלָה מִחֲמַשׁ תַּפְלוֹת שֶׁל 13
יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְזֶהוּ נִסְתָּה: 'אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ 14
קְדוֹשׁ וּקְדוּשִׁים בְּכָל־יוֹם יִהְלֹךְ סָלָה. וּבְכֵן תֵּן 15
פָּחַדְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאִמְתָּךְ עַל 16
כָּל־מַה־שִּׁפְרָאתָ וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ 17
לִפְנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים וְיַעֲשׂוּ כָלֶם אֲגִידָה אַחַת לַעֲשׂוֹת 18
רְצוֹנְךָ בְּלִבָּב שְׁלֵם כו'. וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד לַעֲמֶךָ תִּהְלָה 19
לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לִירֹרְשֶׁיךָ וּפְתִחוֹן פֶּה 20
לְמַחֲלִים לָךְ שִׁמְחָה לְאַרְצְךָ שְׁשׁוֹן לַעֲיִרְךָ וְצִמְיַחַת 21
קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדְךָ וְעִרְכַּת נֹר לְבֶן־יִשִּׁי מְשִׁיחֶךָ 22
בְּמִהֵרָה בְּיָמֵינוּ. וְאֵז צִדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׁמַחוּ וְיִשְׁרִים 23
יַעֲלִזוּ וְחֲסִידִים כו' בְּכַתּוּב בְּדַבְרֵי קְדֻשָּׁךְ יִמְלֹךְ ה' 24
לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וְדוֹר הִלְלוּיָהּ. וְכַתּוּב 25
וַיִּגְבֹּה ה' וַיְגוֹ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ 32. 26

32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).
בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה - עֶרְבִית שַׁחֲרִית 27
וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים כו'. וְתַתֵּן־לָנוּ 28
ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה 33 זָכְרוֹן 29
תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זָכֹר לַיִּצְיָאָה מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי 30
אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֵה וְיִבּוֹא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ 31
מְלֶךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבֹּדְךָ וְהַנִּשָּׂא עַל 32
כָּל־הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בַּהֲדָר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל 33
כָּל־יֹשְׁבֵי תֵּבֶל אֲרָצְךָ. וַיֵּדַע כָּל־פֶּעֶל כִּי אַתָּה 34
פִּעְלָתוֹ וְיָבִין כָּל־יֹצֵר כִּי אַתָּה יִצְרָתוֹ וַיֹּאמֶר כָּל 35
אֲשֶׁר רוּחַ וּנְשָׁמָה בָּאִפּוֹ ה' וכו' קְדָשְׁנוּ כו'. בְּרוּךְ 36
אַתָּה ה' מְלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקֻדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם 37
הַזְכָּרוֹן. 38

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש

מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל
כָּל-חַטָּאתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל-עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח
לָנוּ עַל כָּל-פְּשָׁעֵינוּ.

(1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, ג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג'). (2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). (3) בבוראנו. (4) איש את רעהו. (5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. (6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' ר"ני ושמיח"י אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתיכם בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְסָה וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ
לְפָנֶיךָ בְּכַל דְּעֵתָהּ. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוֹי
וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה. עַל
חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב¹⁰ וְעַל חַטָּא
שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּדֵי פֶה¹¹. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ
לְפָנֶיךָ בְּזִדּוֹן וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֻקִּי יָד¹².
עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִמְאָת שִׁפְתֵּי¹³ וְעַל
חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֵר הָרָע¹⁴. עַל חַטָּא
שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֹדְעִים¹⁵ וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ
לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ
בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן
הָרָע. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִרְאִית הָעֵינַי¹⁶ וְעַל
חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁאָר וּבְמִרְבִּית¹⁷. עַל חַטָּא
שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁיחַ שִׁפְתוֹתֵינוּ¹⁸ וְעַל חַטָּא
שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת¹⁹. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ
לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה²⁰ וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ
בְּצַעֲדֵי רַגְלִים²¹. עַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִפְצַת
יָד²² וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִצּוֹן וּבְדַעַת. עַל
חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁנְגָה וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטֵאנוּ
לְפָנֶיךָ בְּתַמְהוֹן לִבָּב²³. עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִין
עֲלֵיהֶם חַטָּאת²⁴. עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם
עוֹלָה²⁵. עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קָרְבֵּן. עַל
חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֶשֶׁם וְדַאי²⁶. עַל
חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֶשֶׁם תְּלוּי²⁷. עַל
חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹרֵד²⁸.
עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה²⁹. עַל חַטָּאִים
שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵתָנוּ (שְׁנֵתָקוּ)
לַעֲשֵׂה³⁰. עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה
בְּיָדֵי שָׁמַיִם³¹. עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם
כְּרֵת³². עַל חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִלְּקוֹת. עַל

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ
וְכו'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ,
וּמִפְנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאַתָּה-מוֹסְפִי³³ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה
נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוֹנָךְ כו'. אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מוֹחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים
הַזֶּה מִחָה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כו'. עַד וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין
לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
מֶלֶךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כָּלוּ בְּכַבּוּדְךָ וְהִנָּשָׂא עַל כָּל-
הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהִדר גָּאוֹן עֲזָךְ וְכו'. עַד
וּמִלְּכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֻלְקָנוּ
בְּתוֹרָתְךָ וְשִׁבְעֵנוּ מִטּוֹבֶךָ וְשִׁמְחָנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְטַהֵר
לִבֵּנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאַמֶּת וּדְבָרְךָ כו'. עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכִּיפּוּרִים.

(38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחינו, ואומר: ברכו" וכו'. (39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר התפילות), 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות' אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

נִהְיָ הָעַם בְּכָל תַּפְלוֹת הַמוֹסֵפִין כִּשְׁהוּא אוֹמֵר כְּמוֹ
שֶׁפִּתְבַּת עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ מְזַכִּיר
קִרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה
וְקוֹרָא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְכִּיר - בִּין
שְׁאֵמֵר כְּמוֹ שֶׁפִּתְבַּת עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ - שׁוֹב אֵינוֹ
צָרִיךְ⁴⁰.

(40) ראש השנה לה, ע"א.

יום ו' כ"ה טבת ה'תשע"ח

נסח הודו

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבֹא לְפָנֶיךָ תַּפְלָתָנוּ וְאֵל
תַּתְעַלֵּם מִתַּחֲנוּנֵנוּ שְׁאֵין אָנוּ עוֹי פָּנִים וְקָשִׁי עֶרֶף
שְׁנֵאֵמֵר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חַטָּאנוּ אֲבָל²
אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשָׁמְנוּ בְּגִדְנוּ³ גְּזָלָנוּ⁴ דִּבְרָנוּ דְּפִי⁵
הָעוֹיִנוּ וְהִרְשָׁעֵנוּ וְזָנוּ חֲמִסְנוּ⁶ כו'. עַד כִּי אָמַת
עֲשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעֵנוּ⁶. מִה- נֹאמֵר לְפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמִה-נִסְפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים
הֵלֹא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רְזִי
עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל-חֵי. אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל-
חַדְרֵי כְּטָן וּבוֹחוֹן פְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל-דָּבָר נִגְעֵל
מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. וּבִכֵּן יֵהִי רְצוֹן

לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. (28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבעת העדות, שאם השביעוהו בית-דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבירו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חייבי מיתה בידי שמים, וחייבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (33) שמתנים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"טו. (34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

16 פסדר הזה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה
17 בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי
18 זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם
19 שיפסיע שלש פסיעות ושליח צבור אומר בתוף
20 ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי
21 אבותינו מחל לעונותינו' מתודה ודוי פסדר הזה
22 ואחר-כך אומר 'מחל לעונותינו ביום צום
23 הפפורים':

24 בנעילה מתודה פסדר הזה - 'מה-נאמר לפניה
25 יושב מרום כו' כי עונותינו רבו מלמנות כו' מה
26 אנו מה חיינו מה חסדנו מה-צדקנו מה- מעשינו
27 מה-נאמר לפניה ה' אלהינו הלא כל-הגבורים כאין
28 לפניה ואנשי השם כלא היו וחקמים כבלי מדע
29 ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו תהו וימי חיינו
30 הבל לפניה ככתוב³⁸ ומותר האדם מן-הבהמה אין
31 כי הפל הבל. אבל אתה הבודל אנוש מראש
32 ותפירהו לעמוד לפניה כי מי יאמר לך מה-תעשה
33 ואם יצדק מה-יתן-לך. ותתן-לנו ה' אלהינו את-
34 יום הפפורים הזה קץ מחילה לכל-חטאתינו למען
35 נחיד מעשך ודינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב
36 שלם פדכר שנאמר³⁹ דרשו ה' בהמצאו קראהו
37 בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו
38 וישוב אל-ה' וירחמהו ואל-אלהינו פי-ירבה
39 לסלוח. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון
40 ורחום ארך אפים ורב-חסד מרבה להטיב רוצה
41 בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן
42 ככתוב⁴⁰ חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע כי
43 אם-בשוב רשע מדרכו ויחיה. שובו שובו מדרכיכם
44 הרעים ולמה תמותו בית ישראל. השיבנו וקבלנו
45 ומחל לנו וסלח פגדל חסדך. יהי לרצון אמרי פי
46 והגיון לפי לפניה ה' כו'. עושה שלום וכו':
(38) קהלת ג, יט. (39) ישעיה נה, ו. (40) יחזקאל לג, יא.

1 חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית-דין
2 סקילה שרפה הרג³³ וחנק. על הגלויים לנו ועל
3 שאינן גלויים לנו. הגלויים לנו כבר אמרנום לפניה
4 ה' אלהינו ושאנו גלויים לנו כל-חטאינו אתה
5 יודע כל-הנסתרות ככתוב³⁴ 'הנסתרות לה' אלהינו
6 והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' וכו'. כי אתה
7 סולחן לישראל מן העולם ומחלן³⁵ לשבטי ישראל
8 ומבליעדי אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהי, עד
9 שלא נוצרתי³⁶ איני כדאי ועכשו שנוצרתי כאלו
10 לא נוצרתי. עפר אני בחיי קל וחמר במיתתי. הרי
11 אני לפניה ה' אלהי ככלי מלא בושה וכלמה יהי
12 רצון מלפניה שלא אחטא עוד ומה-שחטאתי מזה
13 ברחמיך הרבים אבל לא על-ידי יסוריך. יהי
14 לרצון אמרי פי³⁷ והגיון לפי לפניה ה' צורי
15 וגואלי.

(7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד). (8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותה, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. (9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו בכוונה. (10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". (11) שהתוודה רק בפה, ולבו בל עמו. (12) שנתחזק על חבירו להרע לו. (13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". (14) שמגרה בעצמו את יצר-הרע עליו. (15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. (16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו.. ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. (17) ככתוב (ויקרא כה, לו): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. (18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). (19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחדל פשע. (21) למחר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (22) מלתת צדקה. (23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). (24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מגויים במס' כריתות פ"א, מ"א. (25) כגון שביטל מצות-עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). (26) כגון שגזל את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בבירור. (27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע

נסח ברכת המזון

1 בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הֵנָּה אֶת־הָעוֹלָם
2 כְּלוֹ בָטוּבוֹ בָּחַן וּבְחָסֶד וּבְרַחֲמִים וּמִפְרָגָם לְכָל
3 בְּאֻמּוֹת² פֹּתַח אֶת־יָדָהּ וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן וּמִכִּין
4 מְזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הֵנָּה
5 אֶת־הַכֹּל. נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכֶךָ מְלַכְנוּ כִּי
6 הִנְחַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וּרְחֻבָה בְּרִית³
7 וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִכַּיִת
8 עֲבָדִים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלֹּאֲמַדְתָּנוּ עַל חֲקֵי רִצּוֹנְךָ
9 שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כָּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ
10 וּמְבָרְכִים אֶת־שִׁמְךָ בְּאֻמּוֹר⁴ וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ
11 אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ
12 אַתָּה ה' עַל־הָאֶרֶץ וְעַל־הַמְּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
13 עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן
14 כְבוֹדְךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו
15 וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לְמִקְוָמָה בְּיָמֵינוּ וּבִנְיָה
16 יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
17 בְּרַחֲמֶיךָ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
18 הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ
19 קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב שְׂבָכָל־
20 יוֹם וַיּוֹם גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וּרְחֻמִּים וְכָל־טוֹב.⁵
21 הַרְחֵק יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. הַרְחֵק יִתְפָּאֵר לְנִצַּח
22 וְנִצְחִים. הַרְחֵק יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְבִנְיָן בֵּית
23 הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.⁶ מְגִדוֹל⁷ יִשְׁוֹעוֹת מְלָכוֹ
24 וְגו' פְּסִירִים⁸ רָשָׁו וְרַעְבוֹ וְגו' הוֹדוֹ⁹ לָהּ כִּי טוֹב כִּי
25 לְעוֹלָם חֶסֶד:¹⁰

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים) פרק כמה, פסוק
טו. (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק
ב, הלכה ג. (4) (דברים) פרק ח, פסוק י. (5) ולפי מה
שכתב רבינו לעיל הלכות ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה
כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית
שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מז עמוד
ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים
(כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא
יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל ב' פרק כב, פסוק נא). ואנו
נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים
פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שוחר טוב"
פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו:
כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין
אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא
מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח
כמגדל גדול, שנאמר (משלי) פרק יח, פסוק י; מגדל שם
ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי
הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש ברוך הוא
עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד
ימי המשיח אומרים מגדול לרמז על גמר הישועה
שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה,
לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת,

וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה) פרק א, פסוק יא),
כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים) פרק
לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמְּפַטִּיר בְּנִבְיָא מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ¹¹ 'בָּרוּךְ אַתָּה ה'
27 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים¹²
28 וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֻמָּת¹³. בָּרוּךְ אַתָּה ה'
29 הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבִידוֹ¹⁴ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
30 וּבְנִבְיָאֵי הָאֻמָּת וְהַצֶּדֶק. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ 'בָּרוּךְ
31 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
32 צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
33 מִדְּבַר וּמַקְיָם אֲשֶׁר כָּל־דְּבָרָיו אִמְתָּ וְצֶדֶק. נֶאֱמָן¹⁵
34 אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבַר אֶחָד
35 מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזִיר לֹא יִשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אַתָּה.
36 בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל־דְּבָרָיו. רַחֵם
37 עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁנוּ¹⁶
38 תוֹשִׁיעַ¹⁷ מִהֵרָה בְּיָמֵינוּ וּתְבַנֶּה מִהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה'
39 בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אֶת־צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מִהֵרָה תַצְמִיחַ
40 וְנִכְנֹס תְּרוּם בִּישׁוּעָתְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְגִן דָּוִד. עַל
41 הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם
42 הַמְּנוּחַ הַזֶּה שְׁנַתְּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכַבֹּד
43 וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל אֲנוּ מְבָרְכִין שִׁמְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה
44 ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת¹⁹. וּבַיּוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר וְעַל יוֹם
45 טוֹב מְקַרָּא קֹדֶשׁ הַזֶּה שְׁנַתְּ לָנוּ לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמֻחָה.
46 בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים. וְאִם הִזָּה
47 שָׁבָת וַיּוֹם טוֹב - פּוֹלֵל שְׁגִיחָם וְחוֹתָם 'מְקַדֵּשׁ
48 הַשָּׁבָת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים'. בְּנִסָּח שֶׁהוּא חוֹתָם
49 בַּתְּפִלָּה בְּכִרְכָּה אֲמַצְעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כֶּן הוּא חוֹתָם
50 בְּכִרְכָּה אַחֲרוֹנָה²⁰.
51

(11) לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר
(אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל
שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל).
(13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י):
ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים.
(14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים
לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי
שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך"
אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת
הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"טו). (15) "ומיד
עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא
ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו
בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו
ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"). ומטעם
זה יש הפסק במחזוריים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי
שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות
לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי
לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון
(איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפו"א
אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את
מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם

וְרָצִיתִי אִתְּכֶם בִּיחֻזְקָא³⁹. כִּי תִשָּׂא - וְיִדְבֹר ה' ³⁶
הִיָּה אֶל-אֱלֹהֵיו' עַד וְיִרְכַּב אַחֲבָב וְיִלָּךְ בְּמַלְכִים⁴⁰. ³⁷
וְיִקְהַל - וְיִשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְיִקַּח אֶת-חִירָם ³⁸
מִצֹּר' עַד וְיִתְּנֶם מְלָאכֶת בְּמַלְכִים⁴¹. (ו) אֱלֹה פְקוּדֵי ³⁹
 - וְיַעַשׂ חִירָם' עַד וְיַהֲפֹתוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת' ⁴⁰
 (בְּמַלְכִים⁴²). ⁴¹

(32) (טז, א"ד). (33) (כח, כה - כט, כא). (34) כל פרק ³²
יט. (35) (ד, כג - ה, א"ל). (36) (ו, א"ז - ט, ו, ואנו ³⁵
קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט ³⁶
פסוק י, ואולי גם רבנו נתנוון לכך). (37) כל פרק לה. ³⁷
(38) (ה, כו - ו, א"ג). (39) (מג, יכז). (40) (יח, א"מה). ³⁸
(41) (ז, יג"כב). (42) (שם, מ"ד). ³⁹

וְיִקְרָא - 'עַם-זו' צִרְתִּי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ ⁴²
יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעִיהָ⁴³. צו אֶת-אֶהֱרֹן - 'עֲלוּתִיכֶם סָפוּ ⁴³
עַל-זִבְחִיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה חֲפָצָתִי נָאִם ה' ⁴⁴
בִּירְמִיָּהוּ⁴⁴. וְיִהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וְיִסָּף עוֹד דָּוִד ⁴⁵
אֶת-כָּל-בְּחֹר בִּישְׂרָאֵל' עַד 'כָּל אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ ⁴⁶
(בְּמַלְכִים) בְּשִׁמּוּאֵל⁴⁵. אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ - וְאִישׁ כֹּא ⁴⁷
מִבְּעַל שְׁלִישָׁה' עַד 'וְיִלָּךְ מֵאֲתוֹ כְּבֶרֶת אֶרֶץ' ⁴⁸
בְּמַלְכִים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים⁴⁷ וּמִדֹּלָג ⁴⁹
עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵיו' בְּמַלְכִים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת ⁵⁰
 - 'הַתִּשְׁפָּט הַתִּשְׁפָּט' עַד 'וְנִחַלְתָּ בָּהּ לַעֲיִי הַגּוֹיִם' ⁵¹
בִּיחֻזְקָא⁴⁹. קִדְּשִׁים תִּהְיוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזֻּקְנֵי ⁵²
יִשְׂרָאֵל' עַד 'צָכִי הִיא לְכָל-הָאֲרָצוֹת' בִּיחֻזְקָא⁵⁰. ⁵³
אָמַר אֶל-הַכֹּהֲנִים - 'וְהַכֹּהֲנִים הַלּוֹיִם בְּנֵי צְדוֹק' עַד ⁵⁴
'כָּל-נִבְלָה וְטִרְפָּה' בִּיחֻזְקָא⁵¹. בְּהַר סִינִי - 'ה' עָזִי ⁵⁵
וּמַעֲזִי' עַד 'רָפָאנִי ה' וְאַרְפָּא' בִּירְמִיָּהוּ⁵². אִם-בְּחֻקְתִּי ⁵⁶
 - 'הַנִּבָּא עַל-רֹעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהַצִּלְתִּים מִיָּד ⁵⁷
הַעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחֻזְקָא⁵³. ⁵⁸

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים ⁴³
לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל-ב ⁴⁴
ו, א - ז, ג). (46) (מלכים-ב ד, מב - ה, יט). (47) (שם, ⁴⁵
ז, ג"כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א"טז). (50) (כ, ⁴⁶
א"טז). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז, ⁴⁷
יד). (53) (לד, א"כז). ⁴⁸

בְּמִדְבַר סִינִי - 'וְהִיָּה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד ⁵⁹
'וְאַרְשִׁיתוֹ לִי בְּאִמּוֹנָה' בְּתִרְיָעֶשֶׁר⁵⁴. נִשָּׂא - וְיִהִי ⁶⁰
אִישׁ אֶחָד מִצִּירָה' עַד 'וְיִגְדֹל הַנַּעַר וְיִבְרָכֵהוּ ה' ⁶¹
בְּשִׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֵתָּ - 'רָנִי וְשִׂמְחִי בַת-צִיּוֹן' עַד 'יָדִי ⁶²
זִרְבָּבֶל יִסְדּוּ הַבַּיִת' בְּתִרְיָעֶשֶׁר⁵⁶. שְׁלַח-לָךְ - וְיִשְׁלַח ⁶³
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון' עַד 'וְגַם נִמְגּוּ כָל-יְיֹשְׁבֵי' וְגו' ⁶⁴
בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וְיִקַּח קִנְחָ - 'וְיֹאמַר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם' ⁶⁵
עַד 'כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' אֶת-עַמּוֹ' בְּשִׁמּוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת ⁶⁶
הַתּוֹרָה - 'וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי' עַד 'מִיָּמִים וְיָמִימָה' ⁶⁷
בְּשִׁפְטִים⁵⁹. וְיִרָא כָּלֶךְ - 'וְהִיָּה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב' עַד ⁶⁸
'וְהַצִּנֵּעַ לָכֶת עִם-אֱלֹהֵיךְ' בְּתִרְיָעֶשֶׁר⁶⁰. פִּינְחָס - וְיִנֵּד ⁶⁹
ה' הִיָּתָה אֶל-אֱלֹהֵיו' עַד 'וְיָקָם וְיִלָּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיו' ⁷⁰

שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד ¹
שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני ²
שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים ³
כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" ⁴
לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). ⁵
(20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ⁶
ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל. ⁷

1 (הַעֲנִינֹת שִׁנְהִיגוּ רַב הָעַם לְקִרּוֹת מִן הַנְּבִיאִים כָּלֵל ¹
2 שְׁבַת וְשְׁבַת וּמִפְטִירֵין בְּהֵן וְאֵלֹה הֵן): בְּרֵאשִׁית - ²
3 'הֵן עֲבָדִי אֶתְמַן-בּו' עַד 'אֱלֹה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים ³
4 וְלֹא עֲזַבְתִּים' בִּישְׁעִיהָ²¹. תוֹלְדַת נָח - 'רָנִי עֲקָרָה ⁴
5 לֹא יִלָּדָה' עַד 'הִטּוּ אֲזֻזְכֶם וְלָכֹו אֱלִי' בִּישְׁעִיהָ²². ⁵
6 לָךְ-לָךְ - 'וְאֶל-מִי תִדְמִיוֹנִי וְאִשְׁוֹה' עַד 'כִּי אֲנִי ה' ⁶
7 אֶעֱנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעִיהָ²³. וְיִרָא אֱלֹוִי - ⁷
8 'וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשִׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וְתִשָּׂא ⁸
9 אֶת-בְּנֵה וְתַצֵּא' בְּמַלְכִים²⁴. וְיִהִיו חֲיֵי שָׁרָה - תַּחֲלַת ⁹
10 הַסִּפֵּר עַד 'יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם' בְּמַלְכִים²⁵. ¹⁰
11 תוֹלְדַת יַעֲזֶק - 'מִשָּׂא דָבָר ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל בִּיד ¹¹
12 מִלְּאֲכִי' עַד 'וְעִרְכָּה לָהּ מִנְּחַת' וְגו' בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁶. ¹²
13 וְיִצָּא יַעֲקֹב - 'וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹכְתִי' עַד 'וּבְנִבְיָא ¹³
14 הַעֲלָה' בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁷. וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב - 'חֲזוֹן עֲבָדִיהָ' ¹⁴
15 עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתִרְיָעֶשֶׁר. וְיִשָּׁב יַעֲקֹב - 'עַל שְׁלִשָּׁה ¹⁵
16 פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אֲרִיָּה שָׂאָג מִי לֹא יִירָא' ¹⁶
17 בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁸. וְיִהִי מִקֵּץ - 'וְיִיקֶץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה ¹⁷
18 חֲלוּם' עַד 'וְיִהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בְּמַלְכִים²⁹. ¹⁸
19 וְיִגַּשׁ אֱלֹוִי - 'וְאִתָּה בֶן-אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד' עַד ¹⁹
20 'וְיָדַע הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' בִּיחֻזְקָא³⁰. וְיִהִי יַעֲקֹב - ²⁰
21 'וְיִקְרָבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת' עַד 'וְשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל-כִּסֵּא ²¹
22 דָּוִד אָבִיו' בְּמַלְכִים³¹. ²²

(21) (מב, א"טז). (22) (נד, א"נה, ג). (23) (מ, כה"מא, יז). ²¹
(24) (ד, א"לז). (25) (שם, א"לה). (26) (מלאכי, פרקים: ²²
א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו ²³
- ג, ח). (29) (ג, טו - ד, א). (30) (לז, טו-כח). ²⁴
(31) (ב, א"יב). ²⁵

23 וְאֱלֹה שְׁמוֹת - 'בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת-יְרוּשָׁלַיִם' עַד ²³
24 'וְיִצָּא לָךְ שֵׁם' בִּיחֻזְקָא³². וְאַרָא - 'וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד ²⁴
25 לְבֵית יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית ²⁵
26 יִשְׂרָאֵל' בִּיחֻזְקָא³³. בֹא אֶל-פְּרָעָה - 'מִשָּׂא מִצְרַיִם' ²⁶
27 עַד 'אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה' צְבָאוֹת' בִּישְׁעִיהָ³⁴. וְיִהִי בְּשִׁלַּח ²⁷
28 - שִׁירַת דְּבוּרָה מִן 'וְיִכְנֹעַ אֱלֹהִים' עַד 'וְתִשְׁקֹט ²⁸
29 הָאֶרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה' בְּשִׁפְטִים³⁵. וְיִשְׁמַע יִתְרוֹ - ²⁹
30 'בְּשִׁנְת-מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ' עַד 'לְמִרְבֵּה הַמִּשְׁרָה' ³⁰
31 בִּישְׁעִיהָ³⁶. וְאֱלֹה הַמִּשְׁפָּטִים - 'הַדְּבָר אֲשֶׁר הִיָּה ³¹
32 אֶל-יְרִמְיָהוּ' עַד 'לֹא יָפַרַת אִישׁ לִיּוֹנָדָב בֶּן-רִכְבִּי' ³²
33 בִּירְמִיָּהוּ³⁷. וְיִקְחוּ לִי - 'וְה' נָתַן חֲכֻמָּה לְשְׁלֹמֹה' עַד ³³
34 'וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמַלְכִים³⁸. וְאִתָּה תִּצְוֶה ³⁴
35 - 'הַגִּד' אֶת-(בְּנֵי) [בֵּית]- יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבַּיִת' עַד ³⁵

1 הלכות קריאת שמע - ארבעה פרקים. הלכות תפלה
2 וברכת כהנים - חמשה-עשר פרקים. הלכות תפלין
3 ומזוזה וספר תורה - עשרה פרקים. הלכות ציצית -
4 שלשה פרקים. הלכות ברכות - אחד-עשר פרקים.
5 הלכות מילה - שלשה פרקים.

יום ש"ק כ"ו טבת ה'תשע"ח

נחלתי עדותיך לעולם, פי ששון לפי המה

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכותיו עשר. וזה סדורן: א. הלכות שבת. ב.
הלכות ערובין. ג. הלכות שביתת עשור. ד. הלכות
שביתת יום טוב. ה. הלכות חמץ ומצה. ו. הלכות
שופר וסכה ולולב. ז. הלכות שקלים. ח. הלכות
קדוש החדש. ט. הלכות תענית. י. הלכות מגלה
וחנפה.

הלכות שבת

1 יש בכלל חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש
2 מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: א) לשבת בשביעי.
3 ב) שלא לעשות בו מלאכה. ג) שלא לענש בשבת.
4 ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת. ה) לקדש את
5 יום השבת בזכירה.

~ נקודות משיחות קודש ~

סדר המועדים בתורה הוא לפי סדר החדשים מניסן
והלאה. ולאחר הקדמת מצוות שבת, מזכירה התורה את
מצוות הפסח, מצוות הקרבת העומר, ספירת העומר,
הקרבת שתי הלחם שבחג השבועות ומקרא קודש שבו,
ר"ה, יוהכ"פ וסוכות. וכתב הרמב"ם ש"הלך רבינו הקדוש
אחר פרשת המועדות דאמור", ולכן התחיל במסכת שבת,
ואחרי מסכת עירובין (שהוא מעניין השבת) סידר מסכת
פסחים וכו'.

אבל בספר ה"יד החזקה" שינה הרמב"ם וסידרם באופן
אחר. בתחילת ספר זמנים, סידר שבת ועירובין (כבמשנה),
ולאח"ז שביתת העשור (יורה"ד), שביתת יו"ט, חמץ ומצה,
שופר, סוכה, לולב וכו'. וגם על פי הסברו של ה'מגיד
משנה' שסדרן הרמב"ם על-פי סדר חומרתן של המועדים,
הרי אינו מובן במה נחשב סדר זה יותר מהסדר שסידרה
התורה (והמשנה), ובנוסף מדוע סידר ה'ל' קידוש החודש
קרוב לסוף הספר, והלא קביעות כל המועדים תלוי
בקידוש החודש. ומבאר זה על-פי הפסוק שהביא הרמב"ם
ככותרת לספר זמנים "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי
המה", שלכאורה אינו מתאים לספר זמנים, המדבר ב"כל

1 במלכים⁶¹. ראשי המטות - ויתן משה למטה בני-
2 ראובן' עד ויחלקו (מחלק) את-הארץ' ביהושע⁶².
3 אלה מסעי - אלה הנחלות' עד ויתנו בני-ישראל
4 ללויים' ביהושע⁶³.

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד
— ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל-א יא, יד
— יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מכה ה ו
— ז. ח). (61) (מלכים-א יח, מו — יט, כא). (62) יג, טו
— יד, ה). (63) (יט, נא — כא ג).

5 אלה הדברים - אשר דבר ה' אל ישראל' עד
6 ויהייתם לי לעם' בירמיה⁶⁴. ואתחנן - ואתפלל
7 אליה' אחרי תתי את-ספר המקנה' עד 'שדות בכסף
8 יקנו' בירמיה⁶⁵. והיה עקב - ה'לך וקראת באזני
9 ירושלים' עד 'והתברכו בו (כל) גוים ובו יתהללו'
10 בירמיה⁶⁶. ראה אנכי - הנה ימים באים נאם ה'
11 והקמתי' עד 'אם-יסתר איש במסתרים' בירמיה⁶⁷.
12 שפטים - ויהי כאשר זקן שמואל' עד 'ויאמר
13 שמואל אל-אנשי ישראל לכו' בשמואל⁶⁸. כי-תצא
14 - ויאספו פלשתים את-מחניהם' עד 'וה' יהיה
15 עמך' בשמואל⁶⁹. והיה כיתבוא - אז יבנה יהושע
16 מזבח' עד 'ולא היה פיום ההוא' ביהושע⁷⁰. אתם
17 נצבים - ויאסוף יהושע את-כל-שבטי ישראל' עד
18 'כרמים וזיתים אשר לא נטעתם' ביהושע⁷¹. האזינו
19 - ולקחתי אני מצמרת האדר' עד 'והשיבו וחינו'
20 ביהושע⁷². וזאת הברכה - ויהי אחרי מות משה
21 עבד ה' ומדלג עד ויהי ה' את-יהושע' ביהושע⁷³.
(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א
— ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק).
(69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל — י, יד). (71) (כד, א-יג).
(72) (יז, כב — יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלג
לפרק ו, כז).

22 כל שבת שקורין בה שתי פרשיות⁷⁴ מפטירין בה
23 מענין פרשה אחרונה. וזו המנהג ברב המקומות. וכן
24 נהגו רב העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר
25 תשעה באב עד ראש השנה. בשבת שאחר תשעה
26 באב - נחמו נחמו עמי⁷⁵. בשנה - ויתאמר ציון⁷⁶.
27 בשלישית - ענייה סערה⁷⁷. ברכיעית - אנכי אנכי
28 הוא מנחמכם⁷⁸. בחמישית - קומי אורי⁷⁹. בששית
29 - רני עקרה⁸⁰. בשביעית - שוש אנשי בה⁸¹.

(74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה
שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפ"א מסומנות רק
התחלות ההפטרות. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק).
(77) (נד, יא — נה, ה). (78) (נא, יב — נב, ב). (79) (נד,
א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י
התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית:
קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן.
(81) סא, י — סג, ט).

30 נגמר ספר שני ומנין פרקיו ששה וארבעים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושין מקצת מלאכה בודון ומקצתה בשוגג.

- 1 א. שְׁבִיתָהּ בְּשָׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מְצוֹת עֲשֵׂה.
- 2 שְׁנָאֵמֶר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת². וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ
- 3 מְלָאכָה - בָּטֹל מְצוֹת עֲשֵׂה³, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.
- 4 שְׁנָאֵמֶר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה. וּמֵהוּ חֵיב עַל
- 5 עֲשִׂיתָ⁴ מְלָאכָה? אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנִי⁵ בְּזִדּוֹן⁶ - חֵיב
- 6 פָּרַת⁷. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה⁸ - נִסְקָל⁹. וְאִם
- 7 עֲשֵׂה בְּשִׁגְגָה¹⁰ - חֵיב קֶרְפֵּן חֲטָאת קְבִיעָה¹¹.

(2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחס' משנה ה' שביתת עשור פ"א ה"ו). (3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על "ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינם מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם והיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם בשכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שבייתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרים לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

- 8 ב. כָּל מְקוֹם שְׁנָאֵמֶר בְּהִלְכּוֹת שֶׁבֶת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר
- 9 זֶה חֵיב - הֵרִי זֶה חֵיב פָּרַת. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים
- 10 וְהִתְרָאָה - חֵיב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - חֵיב
- 11 חֲטָאת¹².

(12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר

המצוות שהן בזמנים ידועים", היינו מצוות שחיובן אינו תמידי אלא בזמנים מסויימים - שבת, יו"כ, יו"ט, סוכה, לולב וכו' - ואילו הפסוק "נחלתי עדותיך לעולם כו'" מדגיש את התמידיות שבמצוות, היפך מצוות אלו שהן בזמנים ידועים. ועוד, שהרמב"ם עצמו מדגיש חילוק זה בין ספר אהבה ש"אכלול בו כל המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון ק"ש ותפילין כו", משא"כ בספר זמנים "אכלול בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים" כנ"ל.

והביאור: במצוות שחיובן הוא לפי הזמן, יש שני פרטים: חלות המצווה על הזמן - שנהיה זמן של מצוה, וחלות החיוב על האדם. כשציוותה התורה על המועדות - קידשה את הזמן, ולכן הקדימה לפרשת המועדות ואמרה: "אלה מועדי ה' מקראי קודש... אלה הם מועדי" כלומר, שיש ימים מיוחדים הנבדלים משאר הימים בהם על האדם לקיים מצוותן.

אבל דיני המועדות כפי שנסדרו ברמב"ם בספר ה'יד' שהוא ספר "הלכות הלכות" הם בסדר של חיובי ה'גברא', ולכן סידר את החיובים החמורים תחילה. מתחיל באזהרות ואיסורים, שבת ואח"כ שביתת העשור, כי "כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת כו'", והלכות שביתת יו"ט כי א' וז' של פסח, וא' וח' של סוכות, חג השבועות ור"ה כולם שווים שאסורין בכל מלאכה חוץ ממלאכת אוכל נפש, ואח"כ חיובי וקיומי המצוות שבמועדים. לכן גם קורא את הל' יוה"כ שביתת העשור, שמורה על חיוב ה'גברא' בשביתה, ואת הל' פסח קרא "חמץ ומצה" על שם חיוב ה'גברא' להישמר מחמץ ולאכול מצה.

וזהו שמקדים הרמב"ם להדגיש בפסוק "נחלתי עדותיך לעולם... כו'" כי אף שחיובים אלו הם בזמנים קבועים וידועים, הרי שגם הם חיובים תמידיים: "נחלתי עדותיך לעולם", והאזהרה של שביתת שבת ויו"ט "משעבדת" את ה'גברא' לא רק באותם זמנים אלא לעולם. וכפי' הרד"ק על פסוק זה: "שכמו נחלה הם לי...שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם".

ולכן לא הקדים הרמב"ם את הל' קידוש החודש בתחילת ספר זמנים, להשמיענו שעיקר החידוש בספר זמנים הוא לא שביתת-דין מקדשים חדשים ומעברים שנים, והגם שהחיוב הוא על האדם - מ"מ בקיום המצוות דספר זמנים פועל האדם על ה'חפצא' של כל הזמן.

וּבְאִוָּר מְצוֹת אֱלֹוּ בְּפָרְקִים אֱלֹו.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישימו בה דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרבוץ הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח. (25) תולדה דגוז, ראה פ"ט.

- ו. אָבֵל עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגָלְלוֹ מְלָאכָה שְׂוֵדָאֵי תַעֲשֶׂה בְּשִׁבִּיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נִתְּפֹן לָהּ, חֵיב²⁶; שֶׁהִדְבֵּר יְדוּעַ, שְׁאֵי אִפְשָׁר שְׁלֵא תַעֲשֶׂה אוֹתָהּ מְלָאכָה. בִּיצֵד? הָרִי שְׁצָרִיף לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק בּוֹ הֶקְטָן, וְחִתָּךְ רֹאשׁוֹ בְּשִׁבֵּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין סוֹף מִגְמָתוֹ לְהַרְיֵגַת הָעוֹף בְּלִבָּד, חֵיב; שֶׁהִדְבֵּר יְדוּעַ, שְׁאֵי אִפְשָׁר שִׁיחַתֵּךְ רֹאשׁ הַחֵי וְיַחֲיָהּ, אֲלֵא הַמּוֹת בָּא בְּשִׁבִּיל²⁸. וְכֵן כָּל בִּיצָא בְּזָה.

(26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. (27) "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:). (28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל "הערוך" שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר, ובאור"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

- ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשִׁבֵּת, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוֹ צָרִיף לְגוֹפָה שֶׁל מְלָאכָה - חֵיב עָלֶיהָ²⁹. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁכֶּפֶה אֶת הַגֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשִׁמּוֹן אוֹ לְפִתְיָלָה, כְּדִי שְׁלֵא יֵאבֵד אוֹ כְּדִי שְׁלֵא יִשְׁרֹף, אוֹ כְּדִי שְׁלֵא יִבְקַע חֶרֶשׁ שֶׁל נֵר - מִפְּנֵי שֶׁהִכְפִּי מְלָאכָה, וְהָרִי נִתְּפֹן לְכַבּוֹת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכִּבּוֹי, וְלֹא כֶּכָּה אֲלֵא מִפְּנֵי הַשִּׁמּוֹן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׁ³⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַפִּתְיָלָה, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אוֹ הַמְּכַכֵּה אֶת הַגִּחְלָת, כְּדִי שְׁלֵא יִזְקוּ בָּהֶן רִבִּים - חֵיב³¹. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכִּבּוֹי אוֹ לְגוֹף הַהַעֲבָרָה, אֲלֵא לְהַרְחִיק הַהֶזֶק, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל בִּיצָא בְּזָה.

(29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה"שולחן ערוך" או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן. (30) מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט). (31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזקק בהם רבים (או"ח סי' שלד).

- ח. כָּל הַמִּתְּפֹן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשֶׂה לוֹ מְלָאכָה אַחֲרַיִת שְׁלֵא נִתְּפֹן לָהּ - פֶּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שְׁלֵא נַעֲשִׂית מִחֻשְׁבָּתוֹ. בִּיצֵד? זֶרֶק אֶבֶן אוֹ חֵץ בִּתְּכִירוֹ אוֹ בִּתְּכִמָּה כְּדִי לְהַרְגֵּן³³, וְהִלָּף וְעָקַר אֵילָן בְּהִלְכָּתוֹ³⁴

הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

- ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פֶּטוּר - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַכִּפְתָּה וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקְּרִיבָן; אֲבָל אֲסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשִׁבֵּת¹³. וְאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁴, וְהוּא הַרְחָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזִדּוֹן, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין כֶּף וְכָף" אוֹ "אֲסוּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכָף בְּשִׁבֵּת" - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזִדּוֹן, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת.

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים"א, ב) ובירושלמי (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האתיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

- ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכָף" - הָרִי זֶה מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חֵיב כָּלוּם" אוֹ "פֶּטוּר מִכָּלוּם" - אֵין מִכֵּין אוֹתוֹ כָּלִל¹⁶.

(16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

- ה. דְּבָרִים הַמִּתְּרִים לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבֵּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיתָן אִפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגָלְלוֹן מְלָאכָה וְאִפְשָׁר שְׁלֵא תַעֲשֶׂה - אִם לֹא נִתְּפֹן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה¹⁷, הָרִי זֶה מִתֵּר¹⁸. בִּיצֵד? גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכַסָּא וְסַפְסָל¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן²⁰ בְּשִׁבֵּת, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִתְּפֹן לְחַפְרֵן²¹ חֲרִיץ בְּקַרְקַע בְּשַׁעַת גְּרִירָתוֹ. וּלְפִיכָף אִם חִפְרוּ הַקְּרַקַּע - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכָף, לְפִי שְׁלֵא נִתְּפֹן. וְכֵן מִהִלָּף אָדָם עַל גִּבִּי עֹשִׁים²² בְּשִׁבֵּת, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִתְּפֹן לְעָקֵר²³ אוֹתוֹ. לְפִיכָף אִם נַעֲקָרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו בַּעֲפֵר הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁴, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִתְּפֹן לְהַשִּׁיר הַשָּׁעָר²⁵. לְפִיכָף אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן פְּרָצָה דְּחוּקָה, מִתֵּר לְהַפְּנִס בָּהּ בְּשִׁבֵּת אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּשְׁוִיר צְרוּרוֹת. וְכֵן כָּל דָּבָר שְׁאֵין מִתְּפֹן, כְּגוֹן זֶה, הָרִי זֶה מִתֵּר.

(17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 פֶּאֶחַת, וּלְפִיכָף חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. וְכָל
27 הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמַתְעֶסֶק וְלֹא נִתְּפֵן לָהּ⁴¹ - פֶּטוּר.

(40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" ('מעשה רוקח'). (41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשה פטור מקרבן.

28 יב. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשִׂית בְּיֹתֵר עַל
29 פְּנוֹתוֹ - חֵיב; בְּפָחוֹת מִפְּנוֹתוֹ - פֶּטוּר. בִּיעִצָּד? הֲרִי
30 שְׁנִיתִּי לְהוֹצִיא מִשָּׂא לְאַחֲרָיו⁴², וְכֹא לֹא לְפָנָיו -
31 חֵיב; שֶׁהֲרִי נִתְּפֵן לְשִׁמְיָהּ פְּחוֹתָהּ, וְנַעֲשִׂית שְׁמִיָּהּ
32 מַעֲלָה. אָבָל אִם נִתְּפֵן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְכֹא לֹא לְאַחֲרָיו
33 - פֶּטוּר; שֶׁהֲרִי נִתְּפֵן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָהּ מַעֲלָה,
34 וְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָהּ פְּחוֹתָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

35 יג. הִיָּה חֲגוּר בְּסֶנֶר וְהִשְׁלִיךְ הַמִּשָּׂא בֵּין בִּשְׂרֹו
36 וְחִלּוּקוֹ - בֵּין שָׂבָא זֶה הַמִּשָּׂא, שֶׁנִּדְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא
37 בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שָׂבָא לְאַחֲרָיו - חֵיב, שֶׁכֵּן
38 דִּרְכּוֹ לְהִיּוֹת חוֹרֵר⁴³.

(43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

39 יד. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּהּ, וְהִתְחִיל בָּהּ
40 וַעֲשֶׂה בְּשַׁעוֹר⁴⁴ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל
41 הַמְּלָאכָה שְׁנִיתִּי לְהִשְׁלִימָהּ. בִּיעִצָּד? הֲרִי שְׁנִיתִּי
42 לְכַתֵּב אֲגֵרָת אוֹ שֶׁטֶר בְּשִׁבְתָּהּ - אֵין אוֹמְרִים: לֹא
43 יִתְחַיֵּב זֶה עַד שִׁשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשֶּׁטֶר אוֹ
44 כָּל הָאֲגֵרָת, אֲלֵא מִשִּׁיכְתָּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת⁴⁵ חֵיב. וְכֵן
45 אִם נִתְּפֵן לְאָרֶג בְּגַד שֶׁלֶם - מִשִּׁיָּאֲרָג שְׁנֵי חוּטִין⁴⁵
46 חֵיב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁפְּנוֹתוֹ לְהִשְׁלִים הַבְּגָד, הוֹאִיל
47 וַעֲשֶׂה בְּשַׁעוֹר בְּכוֹנֶה - חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי' ס' פו. (45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופ"א (שבת קג.).

48 טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבָדּוֹ,
49 וַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׁנִים בְּשִׁתְּפוֹת - בֵּין שַׁעֲשֶׂה זֶה מִקְצָתָהּ
50 וְזֶה מִקְצָתָהּ⁴⁶, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֶפֶץ מִרְשׁוֹת זֹו,
51 וְהִנִּיחוֹ הַשְּׁנֵי בְּרִשׁוֹת אַחֲרָתָהּ⁴⁷, בֵּין שֶׁעָשׂוֹ אוֹתָהּ
52 שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֲחָזוּ שְׁנֵיהֶם

1 וְלֹא הִרְג - הֲרִי זֶה פֶּטוּר. הֲרִי זֶה קָל וְחֹמֶר, אִם
2 נִתְּפֵן לְאִסוּר קָל וְנַעֲשֶׂה אִסוּר חֲמוּר, כְּגוֹן שְׁנִיתִּי
3 לְזָרֵק בְּכֶרֶמְלִית³⁵ וְעִבְרָה הָאֶבֶן לְרִשׁוֹת הָרִבִּים -
4 שֶׁהוּא פֶּטוּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. נִתְּפֵן לַעֲשׂוֹת דָּבָר
5 הַמִּתֵּר וַעֲשֶׂה דָּבָר אַחֲרָיו³⁶, כְּגוֹן שְׁנִיתִּי לְחַתֵּךְ אֶת
6 הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֶת הַמִּחְבֵּר - אֵינוֹ חֵיב כְּלוּם. וְכֵן כָּל
7 פְּיוּצָא בְּזָה.

(32) במסכת בבא קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. (33) עיין להלן פ"א, א. (34) הוא תולדה דקוצר, להלן פ"ח. (35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פ"ד (ראה שבת עג). (36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מע"ק).

8 ט. נִתְּפֵן לְלָקֵט תְּאֵנִים שְׁחֹרֹת וְלָקֵט לְבָנוֹת, או
9 שְׁנִיתִּי לְלָקֵט תְּאֵנִים וְאַחֲרֵי כֵן עֲנִיבִים, וְנִהְפֹךְ הַדָּבָר
10 וְלָקֵט הָעֲנִיבִים בְּתַחֲלָה וְאַחֲרֵי כֵן תְּאֵנִים - פֶּטוּר.
11 אֶף-עַל-פִּי שֶׁלָּקֵט כָּל מָה שֶׁחֹשֵׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לָקֵט
12 בְּסֶדֶר שֶׁחֹשֵׁב - פֶּטוּר, שֶׁבִּלָּא בִּנְהָ עָשָׂה. שֶׁלֹּא
13 אֲסִרָה תוֹרָה אֲלֵא מְלָאכָה מִחֻשְׁבָּתָהּ³⁸.

(37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). (38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

14 י. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גִירוֹת דּוֹלָקוֹת אוֹ כְּבוִיּוֹת, נִתְּפֵן
15 לְכַבּוֹת זֹו וְכִבָּה אֶת זֹו, לְהַדְלִיק זֹו וְהַדְלִיק אֶת זֹו -
16 חֵיב; שֶׁהֲרִי עָשָׂה מִן הַמְּלָאכָה שֶׁחֹשֵׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹.
17 הֵא לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְמִי שְׁנִיתִּי לְלָקֵט תְּאֵנָה זֹו
18 וְלָקֵט תְּאֵנָה אַחֲרָתָהּ, אוֹ לְמִי שְׁנִיתִּי לְהִרְג אֶת זֶה
19 וְהִרְג אֶת זֶה; שֶׁהֲרִי נַעֲשִׂית מְלָאכָה שֶׁחֹשֵׁב
20 לַעֲשׂוֹתָהּ.

(39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב). שגם באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מין".

21 יא. אָבָל⁴⁰ אִם נִתְּפֵן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה
22 אַחֲרֶיהָ, וְנִהְפֹךְ הַדָּבָר וְכִבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחֲרֵי כֵן
23 הַדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פֶּטוּר. כִּבָּה זֹו וְהַדְלִיק זֹו
24 בְּנִשְׁמִיָּה אֶחָת - חֵיב; שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים
25 הַהַדְלָקָה, הֲרִי זֶה לֹא אֶחָד אוֹתָהּ, אֲלֵא שְׁתֵּיהֶן

50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קח:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). 51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

18 יח. פל המקלקל על מנת לתקן - חייב. כיצד? הרי
19 שפטר פדי לבנות במקומו, או שפחק פדי לכתב
20 במקום שפחק, או שפטר גמא פדי לבנות בתוכה
21 וסודות, וכל פיוצא בזה - חייב⁵². ושעורן פשעור
22 המתקן.

52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

23 יט. פל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג
24 ומקצתה בזדון - בין שהזיד ולבסוף שגג, בין
25 ששגג ולבסוף הזיד - פטור⁵³, עד שיעשה שיעור
26 המקלכה פלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך
27 יהיה חייב פרת; ואם יהיה בעדים והתראה - חייב
28 סקילה. או⁵⁴ שיעשה שיעור מלאכה פלה בשגגה
29 מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חייב חטאת
30 קבועה.

53) מקרבן (ראה בשבת קב:). 54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

1 בקלמס וכתבו או אחזו כפר והוציאוהו מרשות
2 לרשות⁴⁸ - הרי אלו פטורין.

46) שבת ב. וג. נלמד בברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. 47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

3 טז. ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד
4 שיעטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו
5 לרשות הרבים - הואיל ואין פח באחד מהן
6 לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפות מתחלה ועד
7 סוף, שגיהן חייבין, ושעור אחד לשניהן⁴⁹. הנה פח
8 באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול
9 להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה
10 הראשון שיכול חייב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו
11 חייב כלום. וכן פל פיוצא בזה.

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:). בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

12 יז. פל המקלקלין פטורין⁵⁰. כיצד? הרי שחבל
13 בחברו או בבהמה דרך השחתה, וכן אם קרע בגדים
14 או שרפן או שבר פלים דרך השחתה - הרי זה
15 פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי
16 זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה,
17 הואיל וכונתו לקלקל - פטור.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו טבת תשע"ח

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה סא.

43 המצוה הס"א — האזהרה שהזהרנו שלא לעבור על
44 שבועת בטוי, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשבעו בשמי
45 לשקר" (ויקרא יט, יב). ושבועת בטוי היא שנשבע על
46 דברים שאפשר לנו לעשותם או שלא לעשותם בלי
47 מניעה מצד התורה על דבר מהם שנעשה או שלא
48 נעשה — הרי אנו חייבים לקיים מה שנשבענו עליו.
49 והזהרנו מלעבור על אותה השבועה, שנאמר: "ולא-
50 תשבעו בשמי לשקר". ובגמרא שבועות (כא). אמרו:
51 "אזיזיהי שבועת שקר? נשבע להחליף" (נשבע ומחליף —
52 מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" —
53 ואכל, ותקנו את-זה ואמרו: "אימא: נשבע והחליף"
54 פלומר: שנשבע על דבר (שיעשהו בעתיד) ועשה הפך
55 ממה שנשבע עליו. ושם נתבאר בפרק ג' משובעות וגם
56 במסכת תמורה (ג:), ששבועת שקר — היא אי-קיים

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שו.

32 המצוה הש"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת בשעת
33 ציד את קן-העוף בלוי, האם והאפרוחים, והוא אמרו
34 יתעלה: "ולא-תקח האם על-הבנים" (דברים כב, ו). ולא
35 זה נפק לעשה והוא אמרו: "שלח תשלח את-האם" (שם)
36 ז. וכל-זמן שלא ישלח ולא קיים עשה שבה (שנוצר מצב
37 שלא יוכל לקיים), כגון שמטה האם קדם שישלחנה —
38 לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף חלין (מדף קלח).

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ח

מצות עשה קמח.

39 המצוה הקמ"ח — הצווי שנצטוינו בשלוח הקן,
40 והוא אמרו יתעלה: "שלח תשלח את-האם ואת-הבנים
41 תקח לך" (דברים כב, ז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
42 בשלמות בפרק אחרון מחלין.

מתוך מהדורת חזק

לָאֲדָם וְגו'". וְהַעֲבֹר עַל לֹא זֶה בְּמִזֵּיד — לֹקָה, 43
וּבְשִׁגְגָה — פְּטוּר, כִּשְׁאֹר חֲבִי לֵאמֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְשֵׁם 44
אֲמָרוּ, כְּלוֹמֵר בְּשִׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שְׁחִיבִין 45
עַל זְדוּנָה מְכֹוֹת וְעַל שִׁגְגָתָה פְּטוּר", וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינִי 46
מִצְוָה זֹה. 47

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמִּצְוָה הַרְמ"ח — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּכַפּוֹר 48
בְּחֻבוֹת שְׂאֵנוּ חֲבִיבִים וּבִפְקֻדוֹת שֶׁהִפְקִדוּ אֲצִלָּנוּ, וְהוּא 49
אֲמָרוּ: "וְלֹא-תִכְחָשׁוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאֲרָ שֶׁבְּמִמּוֹן 50
הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לִפִּי שִׁנְאָמֵר: 51
"וְכִחַשׁ בִּי מִשְׁפַּע עַל-שִׁקְרִי" (שם ה, כב) לְמַדְנִי עֲנֵשׁ, 52
אֲזִיזָה מִנֵּי? תִּלְמוּד לומֵר: "לֹא תִכְחָשׁוּ". וְכִבֵּר יִדְעָתָ 53
שֶׁהַכּוֹפֵר בִּפְקֻדוֹן פְּסוּל לְעִדּוֹת אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, 54
לִפִּי שֶׁעֲבָר עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִכְחָשׁוּ". וְכִבֵּר 55
נִתְבָּאֲרוּ שֵׁם דִּינִי מִצְוָה זֹה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמִסְכָּת 56
שְׁבוּעוֹת. 57

הַמִּצְוָה הַרְמ"ט — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִינוּ מִשְׁבוּעַת שִׁקְרִי 58
שְׂאֵנוּ נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לְכַפּוֹר חוֹב הַקְּבוּעַ עֲלֵינוּ, וְהוּא 59
אֲמָרוּ: "וְלֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם 60
כָּפַר בִּפְקֻדוֹן — הִרִי עֲבָר עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא- 61
תִכְחָשׁוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ — עֲבָר עַל אֲמָרוֹ: 62
"לֹא-תִשְׁקְרוּ". וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא- 63
תִשְׁקְרוּ" מֵהַ תִּלְמוּד לומֵר? לִפִּי שִׁנְאָמֵר: "וְנִשְׁבַּע עַל- 64
שִׁקְרִי" לְמַדְנִי עֲנֵשׁ, אֲזִיזָה מִנֵּי? תִּלְמוּד לומֵר: "לֹא- 65
תִשְׁקְרוּ". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינִי מִצְוָה זֹה בִּפְרָק ה' מִשְׁבוּעוֹת 66
(טו). וְשֵׁם נִתְבָּאֲרָ שֶׁהִנְשָׁבַע שְׁבוּעַת שִׁקְרִי עַל כְּפִירַת מִמּוֹן 67
— עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לֵאמֹר: מִשּׁוּם "לֹא-תִשְׁבָּעוּ בְּשִׁמִּי לְשִׁקְרִי" 68
(שם, יב) וּמִשּׁוּם "לֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ". 69

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ח

מצות עשה ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְהִשָּׁבַע 70
בְּשִׁמּוֹ יִתְעַלֶּה בְּזִמְנֵי שֶׁנִּצְטְוִנוּ לְכַף לִקְיָם אִיזָה דְּבָר אוֹ 71
לְשַׁלֵּל, לִפִּי שִׁישׁ בְּזֶה רוממות לוֹ יִתְעַלֶּה וְכַבּוֹד וּגְדֻלָּה, 72
וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבְשִׁמּוֹ תִשָּׁבַע" (דברים י, ב). 73
וּבְכַרִּישׁ אֲמָרוּ (שְׁבוּעוֹת לה): "אֲמָרָה תוֹרָה ה'שָׁבַע 74
בְּשִׁמּוֹ", וְאֲמָרָה תוֹרָה 'אֶל-תִּשָּׁבַע', כְּלוֹמֵר: כְּמוֹ 75
שֶׁהִשְׁבּוּעָה שְׂאִינָה צְרִיכָה מְזַהֵרִים עֲלֶיהָ וְהִיא מִצְוָה 76
לֹא-יִתְעַשֶּׂה, כִּי הַשְּׁבוּעָה בְּעַת הַצֵּרֶף מִצְוִים עֲלֶיהָ וְהִיא 77
מִצְוָה עֲשֵׂה. לְפִיכֵךְ אִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּשׁוּם דְּבָר מְכֹל- 78
הַנִּבְרָאִים, כְּגוֹן: הַמְּלָאכִים וְהַכּוֹכָבִים אֲלֵא אִם בֶּן אָמֵר 79
זֹאת בְּנִסְחַי שֶׁל הַשְּׁמִטָה הַנִּשְׁאָה, כְּגוֹן שִׂיאֵמֵר "בְּאִמְתוֹת 80

שְׁבוּעַת בְּטוֹי, וְהוּא אֲמָרָם: "שְׁבוּעַת שִׁקְרִי הִכִּי דְמִי?" 1
(ומפרש רבינו את קושיית הגמרא:) כְּלוֹמֵר: אִיךָ הִיא שְׁבוּעַת 2
שִׁקְרִי שְׂאִין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כִּי פִירוּשָׁה שֶׁל קוּשִׁית 3
הַגְּמָרָא לִפִּי שְׁזוּהִי (על-פִּי) בְּנִת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוֹ שֵׁם 4
(וממשיכה הגמרא) — "אִי גִימָא (אם נאמר שזוהו כאשר 5
נשבע) שֶׁלֹּא אוֹכֵל וְאֹכֵל — הֵתָם מַעֲשֶׂה עֲבָד (עשה 6
מעשה); אֲלֵא דְאֲמָר: אוֹכֵל וְלֹא אֹכֵל — הֵהוּא מִי לְקִי 7
וְהָא אֲתֵאמֵר עֲלֶיהָ וכו'") (בבלי אופין: ממהלך הגמרא שם 8
משתמע שאי קיום שְׁבוּעַת בְּטוֹי הִיא הַהִגְדָּה שֶׁל שְׁבוּעַת 9
שִׁקְרִי). הַעֲבֹר עַל לֹא זֶה, אִם הוּא מִזֵּיד — לֹקָה (גם 10
אם אִין בו מעשה — מלימוד מיוחד): וְאִם הוּא שְׁוֹגֵג — 11
מִבִּיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִצְוָה ע"ב 12
מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה (שיעור קצ), וְהוּא אֲמָרוּ בִּפְרָק ג' מִשְׁבוּעוֹת 13
(כא): "זוֹהִי שְׁבוּעַת בְּטוֹי שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנָה מְלָקוֹת וְעַל 14
שִׁגְגָתָה קָרְבָּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד", וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינִי מִצְוָה זֹה. 15
וְדַע שֶׁזֶה שְׂאֵמֵרְתִּי בְּמִצְוָה זֹה שֶׁהִמְזִיד בָּהּ חֲבִיב מְלָקוֹת, 16
אִין זֶה מוֹרָה שִׁישׁ אִיזוֹ עֲבָרָה שֶׁחִיבִים עֲלֶיהָ מְלָקוֹת 17
אֲפִילוּ בְּלִי זְדוּן, אֲלֵא כָּל-מְקוֹם שֶׁתִּשְׁמַעֲנִי אוֹמֵר עַל אִיזוֹ 18
עֲבָרָה שֶׁחִיבִים עֲלֶיהָ מְלָקוֹת — בֵּין בְּמַה-שֶּׁקָּדַם וּבֵין 19
בְּמַה-שֶּׁיָּבֹא לְקִמָּן — דַּע שְׂאִינוּ חֲבִיב בְּכָף אֲלֵא אִם הוּא 20
מִזֵּיד דִּקְאָה, בְּעִדִּים וְהִתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ מִתְנַאי הַעֲדִים 21
וְהִתְרָאָה בְּמִסְכָּת סִנְהֶדְרִין (כא); אֲבָל הַשְּׁוֹגֵג אוֹ הָאֲנוֹס 22
אוֹ הַמִּטְעֶה — אִינוּ חֲבִיב כָּלֵל, לֹא מְלָקוֹת וְלֹא כֶּרֶת, 23
כִּלְשֵׁפֶן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נוֹהֵג בְּכָל-הַמִּצְוֹת, וְדַע זֹאת. 24
אֲבָל נִבְאֵר בְּמִקְצַת הַמִּצְוֹת וְנֵאמֵר, שֶׁהִמְזִיד חֲבִיב מְלָקוֹת 25
אוֹ מִיתָה, (לִפִּי) שֶׁהוּא חֲבִיב קָרְבָּן אִם הוּא שְׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ 26
חֲטָא — (לִפִּי) שֶׁלֹּא כָּל-חֲטָא חֲבִיבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קָרְבָּן 27
(אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות 28
או מיתתה): אֲבָל כָּל מַה שֶׁחִיבִים עֲלָיו כֶּרֶת אוֹ מְלָקוֹת 29
וּמִיתַת בֵּית דִּין אִין חֲבִיבִים בְּכָף אֲלֵא בְּעִדִּים וְהִתְרָאָה 30
וְיֹדַע שֶׁהִתְרָאָה אִינָה אֲלֵא לְהַבְחִין בֵּין שְׁוֹגֵג לְמִזֵּיד. 31
וְדַע כָּלֵל זֶה וְאֵל תִּבְקֵשׁ מִמֶּנִּי לְחִזּוֹר עֲלָיו. 32

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה סב.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִינוּ עַל שְׁבוּעַת 33
שְׁוֹא, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-ה' אֱלֹהֶיךָ 34
לְשׁוֹא" (שמות כ, ז), וְהוּא שִׁישָׁבַע עַל מְחִיב הַמִּצְוִיאוֹת 35
שֶׁהוּא בְּהִפָּךְ מִמָּה שֶׁהוּא בְּאִמְתָּה (כגון נשבע על היום שהוא 36
לילה), או עַל דְּבָר מִן-הַנִּמְנָעוֹת (הַבִּלְתִּי אִפְשָׁרִי) שֶׁהוּא 37
מִצְוִי, או שִׁישָׁבַע לְבַטֵּל מִצְוָה מִן-הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע 38
עַל דְּבָר יֹדַע שְׂאִין עֲלָיו מְחֻלָּקֵת וְלֹא וְכוּם לְשׁוּם אָדָם 39
מִן-הַמְּלַמְדִּים, כְּגוֹן שִׁישָׁבַע בָּהּ 'שְׁכַל-הַנִּשְׁחַט יָמוֹת — 40
הִרִי גַם זֶה נִשָּׂא שֵׁם ה' לְשׁוֹא, וְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שְׁבוּעוֹת 41
כט): "אִיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שְׁוֹא? נִשְׁבַּע לְשׁוֹנוֹת אֶת-הַיְדוּעַ 42

17 וְכִי־יֹצֵא בָּזָה — וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מוֹצֵא שְׁפָתָיָךְ
18 תִּשְׁמַר וְעִשִּׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאִף־עַל־פִּי שְׁכָרְךָ חִלְקוּ
19 אֶת־הַמְּלוֹת שֶׁל פֶּסוּק זֶה וּפָרְשׁוּ כֹל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בַּעֲנִין
20 (לעצמו), מִכָּל־מְקוֹם הַפְּנוּיָה הַיּוֹצֵאת מִכָּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ
21 לָךְ, הֵיא: שְׁקִיּוֹם כָּל מַה־שִּׁיכְבֵּטָא הָאָדָם הַמְטִיל עַל עַצְמוֹ
22 אֵיזָה דָּבָר הוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהַעֲבֵרָה עַל כָּךְ מִצְוֹת
23 לֹא־תַעֲשֶׂה, וְנִבְאָר אֶת־זֶה כְּשֶׁנִּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לֹא
24 תַעֲשֶׂה קִנּוּ). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (פֶּרֶשׁת כִּי־תֵצֵא): "מוֹצֵא שְׁפָתָיָךְ
25 — מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שְׁאִין שׁוֹם עֲנִין יוֹצֵא
26 מִמֶּלֶת "מוֹצֵא שְׁפָתָיָךְ" לְבַדָּה (לֹא לַמְדֵנו שׁוֹם עֲנִין מִיּוֹחַד
27 מִ"מוֹצֵא שְׁפָתָיָךְ", אֲלָא הַפְּנוּיָה הֵיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לָךְ
28 בְּהִכָּנַת פְּשָׁטִי דְקָרָא (פֶּירוּשׁ הַפֶּסוּק), שְׁחִיב לַעֲשׂוֹת כָּל
29 מַה־שֶּׁהוֹצִיא בְּשְׁפָתָיו. וְכָכָר נִכְפָּל הַצְּוִי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא
30 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג).
31 וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת בְּשִׁבְעוֹת
32 וְנִדְרִים וּבִסּוֹף מִנְחוֹת וְגַם בְּמִסְכַּת קָנִים (פֶּרֶק ג מִשְׁנָה ו).
33 כְּלוּמָר: שְׁנִתְבָּאָר הַדִּין שֶׁשִּׁי לְדַקְדָּק, שִׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם
34 אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאִיךָ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ
35 לּוֹ סֶפֶק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

1 הַשֶּׁמֶשׁ", וְכִנּוּתוֹ "בְּאֻמָּתוֹת אֱלֹהֵי הַשֶּׁמֶשׁ". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ
2 נִשְׁבַּעַת אֻמָּתוֹ בְּשֵׁם מִשָּׁה רַבְּנֵי לְהַתְּכַבֵּד בְּשִׁמּוֹ כְּאֵלוֹ
3 אֹמֵר הַנִּשְׁבַּע "בְּאֵלֵי מִשָּׁה", "בְּמִי שֶׁשָּׁלַח אֶת־מִשָּׁה"
4 (וּבִסְגוּן זֶה מוֹתֵר לְהַתְּבַטֵּא אִךְ אֵין זֶה שְׁבוּעָה). אֲבָל כְּשֶׁאֵין
5 הַנִּשְׁבַּע מְכֻוֵּן לְכָךְ וְנִשְׁבַּע בְּאֶחָד הַנִּבְרָאִים מִתּוֹךְ אֻמּוֹנָה
6 שֶׁיֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֻמָּתוֹת בְּעַצְמוֹ עַד שִׁיַּשְׁבַּע בּוֹ — הָרִי
7 זֶה עֹבֵר וְשִׁתָּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם שְׁמִים. וְעַל זֶה כָּא
8 בְּכַבְלָה (סוֹכָה מִדָּה): "כָּל־הַמְּשַׁתָּף שֵׁם שְׁמִים עִם דָּבָר
9 אַחֵר — נִעְקָר מִן־הָעוֹלָם". וְלַעֲנִין זֶה נִתְּכַנֵּן הַתְּכֻבֵּ
10 בְּאָמְרוֹ "וּבְשִׁמּוֹ תִּשְׁבַּע", כְּלוּמָר: לֹא בְּלִבְךָ תִּאָּמֵן וְתִכַּס
11 אֶת־הָאֻמָּתוֹת, שְׂרָאִי לְהַשְׁבַּע בָּהֶן. וְכָכָר אָמְרוּ בְּרִישׁ
12 תְּמוּרָה (ג): מִנֵּין שֶׁנִּשְׁבַּעִין לְקִים אֶת־הַמִּצְוָה? שְׁנֵאָמַר:
13 וּבְשִׁמּוֹ תִּשְׁבַּע.

יום ש"ק כ"ו טבת ה'תשע"ח

מצות עשה צד.

14 הַמִּצְוָה הַצִּד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְקִים כָּל מַה־
15 שֶׁהִטִּילָנוּ (שֶׁקִּבְּלָנוּ) עַל עַצְמָנוּ בְּדַבּוּר — שְׁבוּעָה וְנִדָּר
16 וְצִדְקָה וְקִרְבָּן (כַּשְׁהִיתָה הַהֲתַחֲיִיבוֹת בְּאַחַת מִלְּשׁוֹנוֹת אֵלוֹ)

המשך ביאור למס' שבועות ליום שבת קודש עמ' א

34 לְמַשְׁכְּנֵנו שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת, הוּא אֹמֵר כְּלִי נִטְלָה, וְהוּא אֹמֵר לֹא
35 נִטְלָה, הוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל כּו'.
36 הַגִּמְרָא מְבַאֵר אֶת הַנִּתְּנִים שֶׁעַל יָדָם נִשְׁבַּע הַגָּזֵל וְנוֹטֵל. מִקְּשָׁה
37 הַגִּמְרָא: וְכִי מִחַמַּת שְׂרָאוֹ אוֹתוֹ נִכְנַס לְבֵית חֲבִירוֹ יֵשׁ לְנִקּוּט שְׂאֵכָן
38 נִטֵּל, וְלֹא־מִינֵי לְגִזּוּל בִּשְׁבוּעָה כִּמְהָ נִטֵּל, וְהֵלֵךְ לְקַמָּא נִכְנַס וְלֹא
39 מִשְׁכְּנֵנו, וְאִף שְׂאֵמֵר שֶׁנִּכְנַס עַל מִנְתָּ כּו', מִי וְכִי לֹא אָמַר רַב נִחְסֵן,
40 הֵיא מֵאֵן דִּנְקִים נִרְנָא בִּידֵיהּ — אָדָם שֶׁהִזְחִיק בִּידוֹ גִּרְזוֹ, וְאָמַר, אִיִּיל
41 וְאִתְּקַלִּי לְדַקְדָּא דְּפִלְגִיָּא — הַרְיֵנִי הוֹלֵךְ לְקַצֹּץ אֶת דָּקְלוֹ שֶׁל פִּלּוּנִי,
42 וְלֹא רָאִינוּ שְׂקִים דְּבִרְיָ, וְאִשְׁתַּבַּח דְּקִטִּיל וְשִׁיר — וְנִמְצָא הַדָּקֵל
43 קָצוּץ וּמוֹשָׁלָךְ לְאַרְץ, לֹא אָמְרִין דְּהוּא קִטְלִיה — אֵין אֹמְרִים שְׂאָדָם
44 זֶה קָצַצוּ, שְׂאֵין לְחִיבּוֹ עַל פִּי דְּבִרְיָ בְּלִבְדֵּי, אֲלֵמָא עֲבִיד אִינִישׁ דְּקִיּוֹם
45 וְלֹא עֲבִיד — מוֹכַח מִדְּבַר רַב נַחֲמָן שֶׁעָשׂוּ אָדָם לֵאמֹר שְׂמַתְכוּן
46 לַעֲשׂוֹת דְּבַר גּוֹזְמָא וְשִׁיגְעוֹן, וְלֹא לְקִים זֹאת, הֵבָא נָמִי דְּקִיּוֹם וְלֹא
47 עֲבִיד — גַּם כַּאֲן בּוּזָא שְׂאֵמֵר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית חֲבִירוֹ עַל מִנְתָּ לְמַשְׁכְּנֵנו,
48 אֵין לְחִיבּוֹ עַל פִּי זֶה, שְׁהָרִי עָשׂוּ אָדָם לֵאמֹר וְלֹא לְקִים זֹאת.
49 מִתְּרַצַּת הַגִּמְרָא: אִיָּא — אִמּוֹר כְּבוֹנוֹת הַמִּשְׁנָה, שְׂרָאוֹ שֶׁנִּכְנַס
50 וּמִשְׁכְּנֵנו, וְהֵינּוּ שְׂרָאוֹ שֶׁנִּטֵּל כְּלִים מִבֵּיתוֹ.
51 מִקְּשָׁה הַגִּמְרָא: אִם רָאוּ עֵדִים שֶׁנִּטֵּל, וְלִיָּחוּ מֵאִי מִשְׁכְּנֵנו — וְיַעֲדִידוּ
52 הָעֵדִים מִהָּ נִטֵּל, וְמַה מְקוֹם יֵשׁ לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בַּעַל הַבֵּית. מִתְּרַצַּת
53 הַגִּמְרָא: אָמַר רַבָּה בְּרַחְמֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲבָן הָעֵדִים מַעֲיִידִים
54 שֶׁנִּטֵּל כְּלִים מִסּוּיָמִים, וְאוֹתָם חִיב לְהַשִּׁיב בְּלֹא שְׁבוּעָה, אִמְנָם
55 מִדּוּבָר בְּמִוֶּעֶגְגָּה בַּעַל הַבֵּית שֶׁנִּטֵּל עוֹד כְּלִים קִטְנִים הַנִּשְׁפָּלִין תַּחַת
56 כְּנָפָיו — שִׁיכּוֹל אָדָם לְהַסְתִּירם תַּחַת כְּנָפָיו, בְּגִדֵּיו, וְאוֹתָם לֹא רָאוּ
57 הָעֵדִים, וְעַל כֵּלִים אֵלוֹ שֶׁנִּינּוּ שֶׁנִּשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית וְנוֹטֵל.
58 אֲגַב תִּירִיץ הַגִּמְרָא שְׂמִדּוּבָר בְּאוֹפֵן שֶׁנִּטֵּל הַגּוֹזֵל כְּלִים תַּחַת כְּנָפֵי
59 בְּגָדָיו, מִבִּיַּאֲהָ הַגִּמְרָא דִּין דְּיוֹמָה. הַכֹּלֵל הוּא שֶׁחֻזָּקָה כָּל מַה שֶׁתַּחַת
60 יָדוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֹו, וְהֵינּוּ שְׂכָל דְּבַר הַמִּיטְלָטֵל שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ שֶׁל
61 אָדָם, הָרִי הוּא בְּחֻזָּקָה שְׁהוּא שְׁלֹו, וְאִפִּילוֹ אִם מִבִּיא אָדָם אַחֵר
62 עֵדִים שֶׁחָפֵץ זֶה הִיָּה שְׁלֹו, וְטוֹעֵן שֶׁהִפְקִידוּ בִּיד הַמַּחְזִיק בּוֹ, נִאֲמָן
63 הַמְּחֻזָּק לֹא־מִכְרָתוֹ לִי אוֹ נִתְּנוֹ לִי בְּמִתְנָה. הַסּוּגִיָּא שֶׁלִּפְנֵינוּ
64 תְּבַאֵר בְּאֵלוֹ אֹפְנִים נִאֲמָרָה חֻזָּקָה זֶה: אָמַר רַב יוֹהָנָן, רָאוּהוּ — עֵדִים
65 שְׂרָאוֹ אָדָם נִכְנַס לְבֵית חֲבִירוֹ וְשֶׁחָטְמִין כְּלִים תַּחַת כְּנָפָיו — כְּנָפֵי
66 בְּגָדֵיו, וְיִצָּא

1 סוֹבֵר כּו', כָּל שֶׁכֵּן שְׁחִכְמִים סוֹבְרִים כּו', הֵלֵךְ לְפִי זֶה יִקְשָׁה, וְאֲלֵא
2 הֵא דְתֵנִי רַבָּה בְּרַחְמֵי אָמַר, קָצִין — בְּאוֹפֵן שֶׁחֻלּוּקִים בְּסוֹכּוֹם הַקְּצִיצָה,
3 הַמּוֹצֵא מִחֲבִירוֹ, וְהֵינּוּ הַשְּׂכִיר, עָלִיו הָרָאָה, וְאִם אֵין לּוֹ רֵאִיָּה
4 מִפְּסִיד. מִנֵּי — בְּרִייתָא זֶה כְּדַעַת מִי שְׁנוּיָה, וְהֵלֵךְ לֹא כְּרַבִּי יוֹהָנָה הֵיא
5 וְלֹא כְּרַבִּין, שֶׁלְּדַבְּרֵי שְׁנֵיהֶם הַשְּׂכִיר נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל גַּם בְּלֹא רֵאִיָּה.
6 אֲלֵא בְּהִכָּרַח שֶׁהִבְרִיתָא שֶׁשְׁנֵיהֶם שְׂבִי קָצִין הַשְּׂכִיר נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל
7 שְׁנוּיָה רַק כְּרַבִּי יוֹהָנָה, אֲבָל חֲכָמִים חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים שֶׁהִמּוֹצִיא
8 מִחֲבִירוֹ עָלִיו הָרֵאִיָּה, כְּמִבּוּאָר בְּבִרְייתָא שֶׁהִבִּיא רַבָּה בְּרַחְמֵי אָמַר,
9 וּבְדַבְּרֵיהֶם אִמְרָ שְׂמוּאֵל. וְכִדִּי לִישֵׁב תְּמִיתָה רַב שִׁישָׁא שְׂאֵין
10 מִסְתַּבֵּר שְׁחִכְמִים יַחֲמִירוּ עַל הַשְּׂכִיר יוֹתֵר מִרְבִּי יוֹהָנָה, מִבִּיַּאֲהָ
11 הַגִּמְרָא אֶת תִּירְצוֹ שֶׁל רַבָּא. אֲלֵא אָמַר רַבָּא, בְּהָא קָמִיפְלִגִּי רַבִּי
12 יוֹהָנָה וְחֲכָמִים, רַבִּי יוֹהָנָה כְּפָר, בְּאוֹפֵן שֶׁחִיב בַּעַל הַבֵּית שְׁבוּעָה
13 דְּאִוִּיָּתָא כִּדִּי לְהַפְטֵר וְהֵינּוּ כְּשִׁמּוּדָה בְּמִקְצָה, בֵּין שְׁהוֹיכּוֹחַ
14 בֵּינֵיהֶם הוּא כְּמָה כְּבַר שִׁלּוֹם לוֹ, וּבֵין שְׁהוֹיכּוֹחַ הוּא עַל סוֹכּוֹ
15 הַקְּצִיצָה, עֲבִיד לִיָּה חֲכָמִים תִּתְּנָתָא לְשְׂכִיר שֶׁלֹא יוֹכֵל בַּעַל הַבֵּית
16 לְהַשְׁבַּע וּלְהַפְטֵר, אֲלֵא נִשְׁבַּע הַשְּׂכִיר וְנוֹטֵל, וּמִפְּנֵי שֶׁסָּבֵר רַבִּי
17 יוֹהָנָה שֶׁבִּשְׁנֵי הָאוֹפְנִים שִׁיךְ הַטַּעַם הָאִמּוֹר (לַעֲלֵל מִדָּה) שֶׁבַע הַבֵּית
18 טוֹעָה מִחַמַּת טִרְדּוֹתוֹ בְּפוֹעֵלִים. וְכִדְרָבִין — אֲבָל בְּאוֹפֵן שְׂאֵין מוֹטֵלָת
19 שְׁבוּעָה מִדְּאוֹרִיתָא עַל בַּעַל הַבֵּית, אֲלֵא פִטּוֹר גַּם בְּלֹא לְהַשְׁבַּע,
20 וְהֵינּוּ כְּכּוֹפֵר הַכֹּל, אִם כּוֹ הֵיא תִתְּנָתָא — הַשְׁבוּעָה שֶׁחִיב בַּהּ בַּעַל
21 הַבֵּית אֵינָה אֲלֵא מִתְּקַת חֲכָמִים. וְתִתְּנָתָא לְתִתְּנָתָא לֹא עֲבִידִין —
22 וְאֵין מִתְּקִנִים תִּקְנָה לְתִקְנָה, לְכֵן לֹא חֲזוֹר וְתִקְנָה לְהַפְּךָ הַשְׁבוּעָה
23 עַל הַשְּׂכִיר.
24 וְכִדְרָבִין כְּפָר, כִדְרָבִין נָמִי עֲבִידִין תִּתְּנָתָא לְשְׂכִיר — גַּם בְּאוֹפֵן שֶׁחִיב
25 הַשְׁבוּעָה אֵינוֹ אֲלֵא מִדְּרַבְּנֵי תִקְנָה לְהַפְּךָ הַשְׁבוּעָה עַל הַשְּׂכִיר, וְלִכֵּן
26 גַּם בְּאוֹפֵן שֶׁבַע הַבֵּית טוֹעֵן שִׁשְׁלִים לוֹ הַכֹּל, שְׁמַעֲיָקָר הַדִּין פִּטּוֹר
27 בְּלֹא שְׁבוּעָה, תִּקְנָה חֲכָמִים שִׁשְׁבַע הַשְּׂכִיר וְיִטּוֹל. וְזִמְאִידִין סוֹבְרִים
28 חֲכָמִים דְּקָצִיצָה מִיָּדֵי דְכִיר — אֶת סוֹכּוֹם הַקְּצִיצָה וְדִאֵי זֹכֵר בַּעַל
29 הַבֵּית, וְאֵין טִרְדּוֹתוֹ בְּפוֹעֵלִים גּוֹרְמָת לוֹ לְטַעוֹת בְּכָךְ, וְלִכֵּן סוֹבְרִים
30 שֶׁבְּאוֹפֵן שְׁהוֹיכּוֹחַ בֵּין הַשְּׂכִיר לְבַעַל הַבֵּית הוּא עַל סוֹכּוֹם הַקְּצִיצָה,
31 יֵשׁ לְהַטִּיל הַשְׁבוּעָה עַל בַּעַל הַבֵּית, כְּרָאוֹי מַעֲיָקָר הַדִּין, וְאֵין
32 לְהַפְּכָה עַל הַשְּׂכִיר.
33 שֶׁנִּינּוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁבוּעָה נִגְזֵל בִּיצָד, הֵי מַעֲדִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ

ישעיה פרק נד יד-יז

יד בצדקה תכונני רחמי מעשק פִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמַּחֲתָהּ כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיֶךָ: טו הֵן גֹּר יִגֹּר אַפְסִי מֵאוֹתִי מִי־גֵר אֶתְּךָ עָלֶיךָ יִפּוֹל: טז (הֵן) הִנֵּה אֲנֹכִי בִּרְאִיתִי חָרַשׁ נִפְחַ בְּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי בִּרְאִיתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל: ז פֶּלֶכְלִי יוֹצֵר עָלַיִךְ לֹא יִצְלַח וְכָל־לִשְׁוֹן תִּקּוּם־אֶתְּךָ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת נִחַלְתָּ עִבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתְךָ מֵאִתִּי נֶאֱמַר־יְהוָה: (ס)

ישעיה פרק נה איב

א הוּי כָּל־צִמָּא לָבוֹ לַמִּים וְאֲשֶׁר אֵינִלּוּ כֶּסֶף לָבוֹ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְבוֹ שִׁבְרוּ בְּלֹא־כֶסֶף וּבְלֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב:

רש"י

מקרא יתכן מי שנעשו גרים אתך בעניותך עליך יפול בעשירותך כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה): (טו) הנה אנכי. אשר בראתי חרש המתקן כלי ואני אשר בראתי משחית המחבלו כלי. אני הוא שגירתי כך את האויב אני הוא שהתקנתי לו פורעניות: ומוציא כלי למעשהו. לצורך גומרו כל צורכו: (ז) כל כלי יוצר. כל כלי זיין אשר ילטשוהו ויחדדהו בשבילך להלחם כך: יוצר. לי חרבות צורים (יהושע ה) אף תשיב צור חרבו (תהלים פט):

(א) הוי כל צמא. הוי זה לי קריאה וזימון וקיבוץ הוא ויש הרבה במקרא (זכריה ב) הוי הוי ונסו מארץ צפון: לכו למים. לתורה: שברו. לי לשבור בר (בראשית מב) קנו: יין וחלב. לקח טוב מיין וחלב:

(יד) רחמי מעושק. כמו (לעיל נב) התנערי מעפר תרחקי מן העושקי' אותך (רחמי מעושק תרחק מלעשוק בני אדם כדרך שעושים רשעים שאוספי' ממון מגזל אבל אתם לא תצרכו לגזול כי לא תיראו מדלות ועניות וממחתה כי לא תבא ולא תקר' אליך אברבנאל) (בצדקה שתעשה תהיה נכונה בגאולת עולם ותהיה רחוקה מעושק בני אדם כי לא תראי אפי' פחד ויראה לא יהיה לך מהם ותהיה רחוקה ממחתה שלא תקרב אליך, איל"ה שלוח'): (טו) הן גור יגור אפס מאותי. הן ירא יגור ויגור מגזרת רעו' אותו שאין אני עמו הוא שעיר: מי גר אתך. מי אשר נאסף עליך למלחמה, או מי גר מי שנתגרה כך, ורבותינו פירשוהו בגרים לומ' שאין מקבלי' גרים לימות משיחנו ואף בפשוטו של

מצודת ציון

(יד) תכונני. מל' הכנה: כי לא תיראי. אשר לא תיראי: וממחתה. ענין שבר ופחד כמו ואל תחת (יהושע א): (טו) גור יגור. ענין פחד כמו לא תגורו (דברים א): אפס. ענין ההעדר כמו באפס עצים (משלי כו): מאותי. ממני: גר. ענין מריבה כמו אל תתגורו בם (דברים ב): אתך. עמך: עליך. כמו אליך: יפול. ענין נטיה והשכנה וכן אל הכשדים אתה נופל (ירמיה לו): (טז) חרש. אומן ברזל: נופח. מלשון הפחה ונשיבה: פחם. גחלים כבויים כמו פחם לגחלים (משלי כו): לחבל. ענין השחתה וקלקול כמו וחבל עול (לעיל ז): (יז) יוצר. מחודר ושנון כמו חרבות צורים (יהושע ה): תרשיעי. מלשון רשע וחייב: (א) הוי. הוי. הוא ענין לשון קריאה: שברו. ענין קנין כמו לשבור אל יוסף (בראשית מא): מחירי. ענין דמי הדבר וערכו כמו ולא רבית במחיריהם (תהלים מד):

מצודת דוד

(יד) בצדקה. בעבור הצדקה שתעשי תהיה נכונה בכל טובה: רחמי מעושק. תהיה מרוחקת מן העושקים אשר לא תיראי מהם כלל וכלל: וממחתה. ותהיה מרוחקת ממחתה כי לא תוכל להתקרב אליך ותהיה א"כ מרוחקת ממנה: (טו) הן גור יגור. באמת יחת ויפחד מי שהוא נעדר ונפרד ומרוחק ממני: מי גר אתך. מי שהיה לו תגר ומריבה עמך הוא יפול אליך לשכון עמך להיות סר למשמעתך: (טז) נופח באש פחם. מנשב באש הנאחז גחלים מוציא כבויים להבערים יפה: ומוציא כלי למעשהו. ע"י הפחמים מוציא כלי הראוי לעשות עמו הדבר אשר עשאוהו בעבורו: ואנכי בראתי משחית לחבל. בראתי איש משחית לקלקל את הכלי ההוא ור"ל אני המגרה כך את האויב ואני המשלימו עמך ומתיש כחו: (יז) כל כלי יוצר עליך. כל כלי זיין אשר יחדדהו בשבילך להלחם כך: לא יצלח. את בעליו לא יצלח כי לא זיזק לך: וכל לשון. כל איש לשון מדבר גדולות אשר תקום עמך למשפט להתווכח עמך: תרשיעי. את תרשיעי אותו במשפט ויצא מחוייב ותשארי זכאית ר"ל לא זיזקו לך לא במעשה ולא בדיבור: זאת. הברכה הזאת היא לנחלה לעבדי ה' וזאת היא הצדקה אשר תבוא להם מאתי: נאם ה'. כה אמר ה':

(א) הוי כל צמא. כל מי שהוא צמא מחסרון המים ילכו אל המים לרוות הצמאון: ואשר וכו'. ר"ל ואף אם אין לו כסף לקנות המים כי בחנם ימצא כלומר התאב לדבר ה' ילך אל הנביא לשמוע דבר ה' מבלי מתן כסף: לכו שברו. לכו קנו דבר מאכל ואכלו ועל דברי התורה יאמר וחזור ומפרש לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר, בזולת מתן מחיר קנו יין וחלב ר"ל כל ענייני חכמת התורה תוכלו ללמוד בזולת מחיר:

איוב פרק לו יח-כג

יח תִּרְקִיעַ עָמּוּ לְשַׁחֲקִים חֲזָקִים פְּרָאִי מוֹצֵק: יט הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֹּאמַר לָךְ לֹא־נִעְרָךְ מִפְּנֵי־חֲשָׁד: כ הִיסְפַּרְלֹךְ כִּי אֲדַבֵּר אִם־אָמַר אִישׁ כִּי יִבֹּלַע: כא וְעַתָּה | לֹא רָאוּ אֹר פְּהִיר הוּא בְּשַׁחֲקִים וְרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהֵרם: כב מִצְפּוֹן זָהָב יֵאָתֶה עַל־אֱלֹהִים נֹרָא הוֹד: כג שְׂדֵי לֹא־מִצְאָנָהוּ שְׁגִיא־כָח וּמִשְׁפָּט וּרְב־צִדְקָה לֹא יַעֲנֶה:

רש"י

כך הוא דוגמא שלהם התחילו להשיבך וסוף עמדו ולא ענו: (כב) מצפון זהב יאתה. הרי הוא כחזור על הראשונות (ועתה לא ראו אור) ד"א מדרש חכמים כשהרקיע מלא בהרות עננים עננים להוריד גשם רוח עברה ותטהרם ואין גשם יורד זה מדרש חכמים ואינה מתיישב' על סדר המקראות: מצפון זהב יאתה. מנשב רוח צפונית ומעביר הגשם והחמה זורחת כמו המריקי' מעליהם הזהב (זכריה ד): על אלוה. מלפניו. (מצפון זהב יאתה. נצפן הזהב הטוב לאותן שיאתיו את עצמן למצות הקב"ה ומאמינים באלוה הנורא מאד): (כג) שדי לא מצאנוהו שגיא כח. לעורר משפטיו על הבריות בגודל כחו כ"א ברחמי' וכפרת הבריות שם בדבר מועט לפי היכולת קומץ מנחה מחצית השקל תורים ובני יונה בקר וצאן ולא טרח לבק' ראם ויחמור: ומשפט. יסורי: לא יענה. הבריות יותר מדאי וכן לא יענה הצדיק יותר מדאי במה שא"א כ"אם איש כמתנת ידו:

(יח) חזקים. הרקיעים: כראי מוצק. כראי שהנשים רואות בו, (מוצק טרישטייר והוא חזק ביותר): (יט) הודיענו מה נאמר לו. להקב"ה בריבנו עמו, לא נוכל לערוך אליו מפני חשך אשר סתרו וסביבותיו: (כ) היסופר לו כי אדבר. וכי כמדת הבריות הוא שצריך שיספרו אליו דברים היוצאים מפינו: אם אמר איש. אומר מפיו: כי יבולע. יגלה אליו מיד, כמו פן יבולע למלך (ש"ב יז) יגלה, ורבותינו פירשו היסופר כל שבחו לו: כי אדבר. כי נדבר בו ובגבורתו: אם אמר איש. לספרם כולם: כי יבולע. ממקומו: (כא) ועתה לא ראו אור. בסוף דבריו אל אליהוא חזר לקנות אותן שלשת ריעי איוב על לא מצאו מענה ואמר ועתה שלשת ריעיך אלה שהיה להם להשיבך כל דברים אלו שאמרתי לך, לא ראו אור נעשו המה כנפלים אשר לא ראו חכמה: בהיר הוא בשחקים. דומה בהירים הנראים בשחקים להוריד גשם: ורוח עברה. ורוח בא ומטהרתן ומעבירתן ואין מטר יורד

מצודת ציון

(יח) תרקיע. ענין פרישה ושטיחה כמו לרוקע הארץ (תהלים קל) ומשפטו התרקיע בה"א התימה וקצר בדבר המובן וכמוהו רבים: לשחקים. באה הלמ"ד במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ו): כראי. מלשון ראייה ומראה: מוצק. מלשון יציקה: (כ) יבולע. ענין ההסתר כמו כבלע את הקודש (במדבר ד): (כא) בהיר. מאיר ומזהיר: (כב) מצפון. ענין טמון ונסתר ואחז בלשון מליצה נאותה על שזהב בא מפאת הצפון: זהב. רצה לומר מזוקק ונקי כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד): יאתה. יבא כמו ואתה מרובות קדש (דברים לג): הוד. ענינו כמו הדר ופאר: (כג) שגיא. גדול כמו תשגיא פעלו (לעיל לו): יענה. מלשון עינויים ויסורי:

מצודת דוד

(יח) תרקיע. וכי פרשת עמו את השחקים החזקים כמראה הנשים הנעשה ביציקה שהוא חזק יותר מאלו נעשה בהקשת הקורנס או שהמה חזקים בדבר הבהירות כמראה דבר המוצק בעת יתיכו אותו אשר יזהיר מאד וכאומר וכי כח אל לך עד שתאמר אערכה לפניו משפט: (יט) הודיענו. הודע לנו מה נאמר במשפט וכאומר גם אנו היינו מתוככים עמו בעבורך אך אמר נא מה נאמר: לא נעריך. הלא לא נוכל לסדר משפט למולו מפני חשכת הדעת אשר עמנו מול חכמת המקום: (כ) היסופר לו. ר"ל מה לנו לערוך עמו משפט וכי מהצורך לספר לו אשר אדבר הלא הכל ידוע לו: אם אמר. וכי אמר איש דבר אשר יסתר ממנו והוא כפל ענין במ"ש: (כא) ועתה. כשבא להשלים דבריו אמר ועתה אומר אני דרך

כלל הנה לפעמים לא ראו אנשים אור השמש והוא כאשר יכסנו הענן ועם כי בהיר הוא במקומו בשחקים ומזהיר מאד אבל כאשר עברה רוח ותטהר את השחקים מן הענן אז יראוהו והוא מקרא קצר ומובן מאליו: (כב) מצפון. ר"ל ואם השמש אשר נראה הוא לעין כל כאשר יטהר השמים נעלם הוא כאשר יכסנו הענן ואיך א"כ יובא ממצפוני הלב דעות וחקירות מזוקקות כזהב על אלוה וכו' הלא נעלם הוא בכל זמן ואיך נדע א"כ חקר הנהגת מדותיו: נורא הוד. יראוי מלהגיד הודו פן ימעטו וכענין שנאמר נורא תהלות (שמות טו): (כג) שדי לא מצאנוהו. עם כי לא מצאנו את האל שדי ר"ל עם כי לא נוכל להשיג עצמותו והנהגת מדותיו מ"מ הן ידענו כי הוא שגיא כח אבל במשפט ורוב צדקה ולא יענה את האדם מלבו כ"אם מה מגמול מעשיו יעשה לו:

ח הַהֲדִיּוֹת תּוֹפֵר פֶּדְרָפוֹ, וְהָאֶמֶן מְכַלֵּב, וּמִסְרֵגִין אֶת הַמָּטוֹת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶף מִמֶּתְחִין.
ט מַעֲמִידִין תְּנוּר וְכִירִים וְרָחִים בַּמוֹעֵד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְכַבְּשִׁין אֶת הָרָחִים בְּתַחֲלָה.
י עוֹשִׂין מַעֲקָה לִגְג וְלַמֶּרְפֶּסֶת מַעֲשֶׂה הַדִּיּוֹת, אֲבָל לֹא מַעֲשֶׂה אֶמֶן. שְׁפִין אֶת הַסְּדָקִין וּמַעֲגִילִין אוֹתָן בַּמַּעֲגִילָה
בֵּיד וּבִרְגֵל, אֲבָל לֹא בַּמַּחְלָצִים. הַצִּיר וְהַצְנוּר וְהַקּוֹרָה וְהַמְּנַעֵל וְהַמִּפְתָּח שֶׁנִּשְׁבְּרוּ – מִתְקַנֵּן בַּמוֹעֵד, וּבִלְבָד שְׁלֹא
יָכוֹן מְלֹאכְתּוֹ בַּמוֹעֵד. וְכָל כְּבִשָּׁין שֶׁהוּא יָכוֹל לֵאכּוֹל מִהֶן בַּמוֹעֵד – כּוֹבֵשֵׁן.

פירוש ברטנורא

ח הַהֲדִיּוֹת תּוֹפֵר כְּדַרְכּוֹ. הַדִּיּוֹת מְקִיר כָּל שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְכוּן שֶׁפֶה לְבַגְד שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹה וּמְכוּנָתוֹ בּוֹ, אֲלֵא מַעֲקָם לִכְאֹן וּלְכַאֵן וְעוֹשֶׂהוּ רַחֵב בַּמָּקוֹם זֶה וְקָצֵר
בַּמָּקוֹם אַחֵר: מְכַלֵּב. עוֹשֶׂה תְּפִירוֹת כְּעֵין שִׁנֵּי הַכֶּלֶב, שְׁאִינוֹ שׁוֹיִן זֶה כְּגֵד זֶה אֲלֵא אַחַת לַמַּעֲלָה וְאַחַת לַמַּטָּה: מִסְרֵגִין אֶת הַמָּטוֹת. אוֹרְגִין אוֹתָן כְּבִבְלִין
שְׁתֵּי וְעַרְבִי: מִמֶּתְחִין. אִם הִיא אֲרוּגָה זֶה יָמִים רַבִּים וְרַפּוֹ הַחֲבִלִים, מִמֶּתְחִין, אֲבָל לֹא מִסְרֵגִין. וְאֵין הַלֵּכָה כְּר' יוֹסִי:
ט מַעֲמִידִין. בּוֹנִין וּמוֹשִׁיבִין וּמִתְקַנְנִים תְּנוּר שֶׁצִּירָק לֹו בַּמוֹעֵד. וְלִפִּי שְׁתֵּנִּים שֶׁלָּהֶם מִמְּלִטָּלִין הֵיוּ מַמְקוֹם לְמַקוֹם לְהִכִּי תִּנִּי מַעֲמִידִין: אֵין מְכַבְּשִׁין. מְנַקִּין
וּמְכִין בַּפִּטְיֹוֹת עַל הָרָחִים כְּשֶׁהֵן חֲלָקוֹת יוֹתֵר מִדְּרֵי וְאֵין טוֹחֲנוֹת יָפֶה. וְאֵין הַלֵּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:
י וְלַמֶּרְפֶּסֶת. הַלֹּךְ שֶׁלִּפְנֵי עֲלִיהָ שְׁבִנֵּי הָעֲלִיָּה הוֹלְכִים בּוֹ וְיוֹרְדִים דֶּרֶךְ סוֹלֵם לְחֹצֵר: וְשְׁפִין אֶת הַסְּדָקִין. נְגוּת שְׁאִינוֹ מְשׁוּפָּעִין טוֹחִין אוֹתָן בְּטִיט, וְכִשְׂשֵׁ
סָדָקִים בְּתַחֲתֵית הַטִּיט הַדֶּלֶף יוֹרֵד בְּבֵית וְאִיכָא פְסִידָא. שְׁפִין, מִחוּץ: מַעֲגִילָה. עֵץ עֲגוּל שֶׁבּוֹ מַחְלִיקֵן הַנְּגוּת: בַּמַּחְלָצִים. כָּלִי אוֹמְנוֹת שֶׁל בְּרוֹל רַחֲבָה כְּעֵין כָּף
וְלֹא בֵית יָד: הַצִּיר. רִגֵל הַדֶּלֶת הַסּוֹכֶכֶת בְּתוֹךְ חוּר הָאֶסְקָפָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל פֶּתַח: צִינּוֹר. הַחוּר שְׂבִיבָה: וְהַקּוֹרָה. קוֹרוֹת הַבֵּית מִמַּשׁ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אֶפְּלוֹ
קוֹדֵם יו"ט: וּבִלְבָד שְׁלֹא יִכְיוֹן מְלֹאכְתּוֹ בַּמוֹעֵד. שְׁלֹא יֵאמֵר אֲמִתִּין עַד הַמוֹעֵד שְׁאֵין לִי מְלֹאכָה אַחֶרֶת וְאֵעֱשֶׂה אֶת זֹאת: כְּבִשָּׁים. כְּגוֹן דִּגִּים וְיִרְקוֹת וְכִיזָא
בְּהֵן שְׂכּוּבִשֵׁן בַּמֶּלֶח וְחֻמִּין: שִׁיבּוֹל לֵאכּוֹל בַּמוֹעֵד. שִׁיבּוֹל נִכְבָּשִׁין מִהֶן וְרֹאשִׁין לֵאכּוֹל מִיָּד:

משניות מבוארות – קהתי

מורכבים מחוליות, מותר להרכיבם, או לתקנם ולחברם על ידי טיחה, לצורך אפייה ובישול במועד. אבל לעשותם לכתחילה, אפילו לצורך המועד אסור (תוספות). הכירה רחבה למעלה ורחב למטה ויש בה מקום לשפית שתי קדירות, והתנוצר צר למעלה ורחב למטה והוא יותר גדול מכירה, ומשתמשים בו לאפייה (עין שבת ג, ב). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְכַבְּשִׁין אֶת הָרָחִים בְּתַחֲלָה – כְּשֶׁהִירָחִים חֲדָשִׁים, אֵין מְנַקְרִים בַּמוֹעֵד אֶת אֲבֵנֵי הִירָחִים, כְּשֶׁהֵן חֲלָקוֹת וְאֵין טוֹחֲנוֹת יָפֶה, כְּדִי לְחַדְדֵן, לִפִּי שֵׁשׁ בַּעֲבוּדָה זֶה טוֹרַח הַרְבֵּה. אֲבָל בְּרִיחִים יִשְׁנִים, הוֹאִיל וְדִי בְּנִיקוּר מוֹעֵט מוֹתֵר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמוֹעֵד. וְאֵין הַלֵּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

י ו ס ש נ י

באור משנה י

עוֹשִׂין – בחול המועד, מַעֲקָה לִגְג וְלַמֶּרְפֶּסֶת – מְרַפֵּסֶת הַיִּינוֹ גּוֹזֻזְטֶרָה שֶׁלִּפְנֵי הָעֲלִיָּה (הַקּוֹמָה הַעֲלִינָה שְׂבִיבִית). וּמִמֶּנָּה יוֹרְדִים בְּנֵי הָעֲלִיָּה בְּמַדְרָגוֹת לְחֹצֵר, מַעֲשֶׂה הַדִּיּוֹת – כְּגוֹן בִּאֲבָנִים בְּלֹא טִיט (רמב"ם). אֲבָל לֹא מַעֲשֶׂה אֶמֶן – מַעֲקָה גְּמוּרָה. שְׁפִין אֶת הַסְּדָקִין – טָחִים בְּטִיט אֶת הַסְּדָקִים שֶׁבָּגוּ, כְּדִי שֶׁלֹא יִכְנסוּ הַמַּיִם לְבֵית, וּמַעֲגִילִין אוֹתָן בַּמַּעֲגִילָה – מַגְלִילִים בְּעֵץ עֲגוּל עַל טִיחַ הַטִּיט כְּדִי לְהַחֲלִיקוֹ, בֵּיד וּבִרְגֵל – כְּלֹמֵר אוֹ מַגְלִיל בֵּיד אוֹ בִּרְגֵל עַל הַטִּיחַ, אֲבָל לֹא בַּמַּחְלָצִים – בְּכָלִי שֶׁל הַבּוֹנִים, שֶׁמַּחְלִיקִים בּוֹ אֶת הַטִּיט. בְּגִמְרָא שׁוֹאֲלִים: אִם בַּמַּעֲגִילָה מוֹתֵר, הֲרֵי אֵין צוֹרֵךְ לֹמֵר שֶׁמֹּתֵר בֵּיד אוֹ בִּרְגֵל? וּמַפְרִשִׁים, שְׁדוּקָא בֵּיד אוֹ בִּרְגֵל מוֹתֵר, וְכוּנָתָהּ הַתֵּנָא שֶׁל מִשְׁתַּנָּה כֵּךְ הִיא: שְׁפִין אֶת הַסְּדָקִים וּמַעֲגִילִין אוֹתָן כְּעֵין מַעֲגִילָה בֵּיד אוֹ בִּרְגֵל (כְּלֹמֵר שֶׁמַּגְלִילִים עַל הַטִּיחַ בֵּיד אוֹ בִּרְגֵל כְּמוֹ שְׁנוּשִׁים בַּמַּעֲגִילָה). אֲבָל לֹא בַּמַּחְלָצִים (וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֲסוּר בַּמַּעֲגִילָה שֶׁהִיא מְלֹאכָה אֹמֶן, וְיֵשׁ בָּהּ טִירְחָה יְתִירָה – נִימוּקֵי יוֹסֵף). הַצִּיר – שֶׁל הַדֶּלֶת, וְהַצְנוּר – הַחוּר שֶׁצִּיר הַדֶּלֶת מִסְתּוֹכֵב בּוֹ, וְהַקּוֹרָה – שֶׁמַּעַל הַדֶּלֶת, וְהַמְּנַעֵל וְהַמִּפְתָּח שֶׁנִּשְׁבְּרוּ – אֶפְּלוֹ נִשְׁבְּרוּ מִעַרְבִי יוֹם טוֹב (חמא"ר; טור; מרדכי). מִתְקַנֵּן בַּמוֹעֵד – מוֹתֵר לְתַקֵּן כְּחוֹל הַמוֹעֵד, לִפִּי שֶׁהִיא מְלֹאכָה דְּבַר הָאֲבֵד, שֶׁהִיא אִי אֶפְשֵׁר לְהַשְׁאִיר אֶת הַדֶּלֶת שְׁבוּרָה, מִפְּנֵי הַגְּנָבִים, וּבִלְבָד שְׁלֹא יָכוֹן מְלֹאכְתּוֹ בַּמוֹעֵד – שֶׁלֹא יִתְכוּן בְּעַרְבִי יוֹם טוֹב לְהַשְׁהוּת אֶת מְלֹאכָה הַתִּיקוֹן, כְּדִי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחוֹל הַמוֹעֵד, בַּשָּׂעָה שֶׁהוּא פְּנוֹי מִשְׁאֵר עֲסָקָיו. וְכָל כְּבִשָּׁין – דְּבָרִים שֶׁנִּהְיָגִים לְכַבּוֹשׁ בְּחוּמִין וּבְמִלְחָה, שֶׁהוּא יָכוֹל לֵאכּוֹל מִהֶן בַּמוֹעֵד – שֶׁנִּכְבָּשִׁים מִהֶן וְהֵיוּ רֹאשִׁים עוֹד לֵאכִילָה בַּמוֹעֵד, כּוֹבֵשֵׁן – מוֹתֵר לְכַבּוֹשׁ אוֹתָם בְּחוֹל הַמוֹעֵד.

י ו ס ר א ש ו ן

באור משנה ח

הַהֲדִיּוֹת – שְׁאִינוֹ מוֹמַחָה בְּמִלְאכַת הַתְּפִירָה, תּוֹפֵר – בְּחוֹל הַמוֹעֵד, פֶּדְרָפוֹ – בְּחוֹל. בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁהַדִּיּוֹת נִקְרָא "כָּל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִלּוֹא מַחֲסֵ בֵּת אַחַת". שֶׁכֵּן הָאֹמֶן תּוֹכֵב אֶת הַמַּחֲסֵ תַּחֲבוֹת הַרְבֵּה כְּמִלּוֹא אוֹרֵךְ הַמַּחֲסֵ וּמוֹשְׁכָה מִמָּקוֹם הַתְּפִירָה וּנְמַצָּא תְּפִירוֹת הַרְבֵּה בְּמַשִּׁכָּה אַחַת, וְכָל שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְתוֹפֵר בְּדֶרֶךְ זֶה נִקְרָא הַדִּיּוֹת לַעֲנִין תְּפִירָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "כָּל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְכוּן אִימְרָא בְּחֹפֶת חֲלוֹקִין". כְּלֹמֵר שְׁאִינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שֶׁפֶה בְּשׁוּלֵי הַחֲלוֹק שֶׁתִּהְיֶה שׁוּוֹה וּמְכוּנָתָה אֲלֵא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רַחֲבָה בַּמָּקוֹם אַחֵד וְצָרָה בַּמָּקוֹם אַחֵר. וְהָאֶמֶן – הַמוֹמַחָה בְּתִפְרָה, מְכַלֵּב – יֵשׁ מַפְרִשִׁים בְּגִמְרָא: מִפְּטוּעַ. כְּלֹמֵר תּוֹפֵר דֶּרֶךְ דִּילּוּג, שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַתְּפִירוֹת זֶה אַחֵר זֶה, אֲלֵא מִנִּיחַ רוּחִים בֵּינֵיהֶן. וְיֵשׁ מַפְרִשִׁים (שם): שִׁנֵּי כְּלִבְתָּא. כְּלֹמֵר שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַתְּפִירוֹת כְּעֵין שִׁנֵּי הַכֶּלֶב, אַחַת לַמַּעֲלָה וְאַחַת לַמַּטָּה, וְלֹא בְּשׁוּרָה אַחַת, וְכִיּוֹן שֶׁתְּפִירָה כֹּזֶאת אֵינָה מְלֹאכָה אֹמֶן, אֶף הַמוֹמַחָה מוֹתֵר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּחוֹל הַמוֹעֵד. וּמִסְרֵגִין אֶת הַמָּטוֹת – מוֹתֵר לְאֲרוֹג בְּחוֹל הַמוֹעֵד אֶת הַחֲבִלִים שֶׁבְּתַחֲתֵית הַמִּיטָּה שְׁתֵּי וְעַרְבִי. וְיֵשׁ מוֹכִיחִים מִתְּפִירָה הַגְּמִירָה שְׁדוּקָא לְצוֹרֵךְ הַמוֹעֵד מוֹתֵר (עֵין גְּמִירָא וְתוֹסֵפוֹת מוֹעֵד קֶטֶן י, א). אֲבָל יֵשׁ כּוֹתְבִים שֶׁהַטֵּעַם הוּא מִשּׁוֹם שֶׁהוּא דְּבַר הָאֲבֵד (חמא"ר), וְנִמְצָא שֶׁמֹּתֵר בְּכָל אוֹפֶן. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶף מִמֶּתְחִין – אֶת הַחֲבִלִים אִם נִתְּרָפוּ, אֶף עַל פִּי שֶׁאֶפְשֵׁר עוֹד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲבִלִים כְּמוֹת שֶׁהֵם בְּלֹא מִתִּיחָה, כְּגוֹן לְמִלְאוּתָם בְּכִרִים וּבְכִסְתוֹת, מִכָּל מָקוֹם מוֹתֵר לְמִתּוֹח אוֹתָם בְּחוֹל הַמוֹעֵד ("תְּפִירָתָהּ יִשְׂרָאֵל"). בְּרַם, רֹוב הַמַּפְרִשִׁים אֵינֶם גּוֹרְסִים תִּיבַת "אֶף", וְהֵם מְבַאֲרִים, שֶׁרַבִּי יוֹסִי חֲלוֹק עַל תֵּנָא קָמָא וְסוֹבֵר שֶׁמִּמֶּתְחִין אֶת הַחֲבִלִים שֶׁנִּתְּרָפוּ, אֲבָל אֵין מִסְרֵגִין. וְאֵין הַלֵּכָה כְּרַבִּי יוֹסִי.

באור משנה ט

מַעֲמִידִין תְּנוּר וְכִירִים וְרָחִים בַּמוֹעֵד – בְּחוֹל הַמוֹעֵד. יֵשׁ מַפְרִשִׁים: מַעֲמִידִין וְכו' – בּוֹנִים וּמוֹשִׁיבִים וּמִתְקַנְנִים תְּנוּר וְכִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם צוֹרֵךְ הַמוֹעֵד, לֵאפּוֹת וּלְבִשֵׁל בָּהֶם. וְרִיחֵיהֶם הֵינּוּ רִיחֵים שֶׁל יָד, לְטַחוֹן לְצוֹרֵךְ הַמוֹעֵד (רש"י; בוסטוֹנָא). וְיֵשׁ מַפְרִשִׁים, שֶׁהוֹאִיל וְהַתְּנוּרִים שֶׁלָּהֶם הֵיוּ מִיטְלָטְלִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכִשְׁהֵיוּ צָרִיכִים לֵאפּוֹת אוֹ לְבִשֵׁל בָּהֶם הֵיוּ קוֹבְעִים אוֹתָם בַּמָּקוֹם אַחֵד וְטָחִים אוֹתָם בְּטִיט עִם מוֹשֵׁב הַקֶּרֶקַע שֶׁתַּחְתֵּיהֶם, כְּדִי שִׁיחֲזִיקוּ חוּמָם, לִפְיָכֶן בָּאָה הַמִּשְׁנָה לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁמֹּתֵר לְהַעֲמִידָם וּלְקַבּוֹעַ אוֹתָם בְּחוֹל הַמוֹעֵד, וְאֶף אִם הֵיוּ

פרק שני

א מי שהפך את זיתיו, וארעו אבל או אנס או שהטעוהו פועלים – טוען קורה ראשונה ומניקה לאחר המועד; דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: זולף וגומר וגף פדרפו.
ב וכן מי שהיה יינו בתוך הבור, וארעו אבל או אנס או שהטעוהו פועלים – זולף וגומר וגף פדרפו; דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: עושה לו למודים, בשביל שלא יחמיץ.
ג מכנים אדם פרותיו מפני הנגבים, ושולח פשתנו מן המשרה, בשביל שלא יאבדו, ובלבד שלא יבון את מלאכתו במועד. וכלן אם פגנו מלאכתן במועד – יאבדו.
ד אין לוקחין פתים, עבדים ובהמה, אלא לצורך המועד, או לצורך המוכר, שאין לו מה יאכל. אין מפנין מבית

פירוש ברטנורא

ב א מי שהפך. דרך בני אדם שמהפכין היותם בתוך המעטן שהם צבורים בו, כשרוצים להכניס לבית הבד. ואי לא מסיק להו לכד לשחון לאחר שהפכן פסדי: וארעו אבל. שאסור במלאכה: או שהטעוהו פועלים. שלא באו למלאכתו. והגיע המועד: טוען. על היותם קורה של בית הבד פעם ראשונה ומכבד, כדי שיובו קצת ולא יפסידו אבל לא בפעם שניה משום דתו לא פסדי. ומכאן שמענין דדברים המותרים במועד אסור לאכל לעשותם בידו בימי אבלו, מדקתני וארעו אבל ומכאן האבל עכב עד המועד, טוען קורה ראשונה במועד, אבל בימי אבלו היה אסור לטעון בידו אפילו קורה ראשונה. אבל אחרים טוענים לו: זולף. שופך היותם על גבי בית הבד. וכל מידי דשפך קרוי זולף: וגומר. סחיטתם ועיצורם בבית הבד: וגף. סותם פי החביות. והלכה כרבי יוסי:

ב בתוך הבור. הפירה שתחת הגת מסויירת בסיד לקבל היין: למודים. נסרים של עץ. כלומר מכסה אותו שם בנסרים שלא יחמיץ, ולא ישלחו מן הבור. והלכה כרבי יוסי:

ג ושולח פשתנו. כל מה שמעלה מן המים קרוי שולח: אם כוונתו מלאכתו במועד יאבדו. כ"ד מאבדים אותו ממוץ, ועושים אותו הפקר:
ד אלא לצורך המועד. שהקנה צריך להם במועד, בתים לישיב בהם, עבדים לשמשו, בהמה לשחיטה: או לצורך המוכר. שצריך למעות להוציאן לצורך

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

היין להחמיץ, זולף – הריהו שופך ומוציא את היין מן הבור בחול המועד, וגומר – את דריכת הענבים, ונותן את כל היין לתוך חביות, וגף – וסותם את החביות במגופות, פדרפו – בחול; דברי רבי יוסי – בגמרא אמרו, שבזיתים באה המשנה להשמיע רבנות, שאפילו בזיתים שהפסדם מרובה, מכל מקום סובר רבי יהודה שאינו עושה בהם במועד כדרכו. ובענבים באה משנתנו להשמיע רבנות לדעת רבי יוסי, שאפילו בענבים שהפסדם אינו רב כל כך, מכל מקום הוא סובר שזולף וגומר כדרכו. רבי יהודה אומר: עושה לו למודים – נסרים של עץ, כלומר שאינו מוציא את היין מן הבור אלא נותן נסרים על פי הבור לכסות את היין שבתוכו, בשביל שלא יחמיץ – וגומר את דריכת הענבים לאחר החג. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

מכנים אדם פרותיו – בחול המועד, מן הגנות ומן הפרדסים, מפני הנגבים – שלא יגנבו אותם; ובגמרא אמרו, שיעשה זה בצנעא עד כמה שאפשר; ושולח פשתנו מן המשרה – מוציא את הפשתן ממי המשרה, ששורים אותה בהם עד שתתרכך, בשביל שלא תאבד – שאם תישאר הפשתן במי המשרה יותר מדי, עשויה היא להרקיב. ובלבד שלא יבון את מלאכתו במועד – שלא ישהה את מלאכתו, כדי לעשותה במועד, בשעה שהוא פנוי מעסקיו האחרים. וכלן – כל אותן המלאכות שהתירו במועד משום דבר האבד, אם פגנו מלאכתן במועד – אם השהה את המלאכה בכוונה לעשותה בחול המועד, לאבדו – מניחים לדברים שיאבדו ואין מתירים לו שום מלאכה מפני אבידתם (המאירי; הרמ"ן בשם הגאונים). ויש מפרשים: יאבדו – בית דין מאבדים את הדברים ומפקירים אותם לכל משום קנס (רמב"ם הל' יום טוב ז, ד). ורש"י כותב: יאבדו – שאסור ליהנות מהם (עיין "חוטפות יום טוב"; ועיי' "מגיד משנה" על הרמב"ם שם).

יום רביעי

באור משנה ד

אין לוקחין – אין קונים בחול המועד, פתים, עבדים ובהמה – ובירושלמי הוסיפו: ואבנים. ויש גורסים כן גם במשנתנו (הרי"ף

מי שהפך את זיתיו – דרכם היה לצבור את הזיתים במעטן, שהוא כלי המיוחד לזיתים, כדי שיתחממו ויתבשלו. ולאחר זמן היו מהפכים אותם בקנה העשוי לכך (עיי' משנה שבת יז, א), כדי שיתרככו כולם יפה, ואחר כך היו נותנים אותם לבית הבד לעצור את שמנם, ואם לא נתנו אותם, לאחר שהפכו, לבית הבד, היו נפסדים. וזהו ששינו במשנתנו: מי שהפך את זיתיו – במעטן, והכנים לעצירת שמנם, וארעו אבל – לפני החג (המאירי), ולא יכול היה לעצור, שאלו אסור במלאכה, או אנס – או שאירעו אונס אחר, שמנע ממנו את האפשרות לדרוך את זיתיו, או שהטעוהו פועלים – שהבטיחוהו לבוא למלאכתו ולא באו, והגיע המועד, טוען קורה ראשונה – מותר לו לטעון במועד את קורת בית הבד על הזיתים פעם ראשונה, כדי שיובו מקצת שמנם ושוב לא יהא הפסד גדול, ומניקה – את הקורה על הזיתים, ויש גורסים: ומניחם – כלומר את הזיתים, לאחר המועד – עד לאחר החג. דברי רבי יהודה – בגמרא למדים ממשנתנו שדברים המותרים במועד אסור לאכל לעשותם בעצמו בימי אבלו, אבל אחרים עושים לו, שכן שינו במשנתנו שאם ארעו אבל והתעכב עד המועד, שטוען קורה ראשונה במועד, אבל בימי אבלו אינו טוען אפילו קורה ראשונה (ועיי' רש"י שם) "וארעו אבל" בשאר ימות השנה. רבי יוסי אומר: זולף – שופך את הזיתים על גבי בית הבד (רש"י; ברטנורא), ויש מפרשים: זולף – מוציא את השמן מן הבור (המאירי; רמב"ם). וגומר – סחיטת הזיתים עד שיצא מהם כל שמנם, וגף – וסותם את החביות במגופות, פדרפו – כדרך שהוא עושה בחול. ויש שאין גורסים תיבת "וגף". והלכה כרבי יוסי.

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד שאותו דין ששינו בזיתים נוהג גם בדריכת ענבים.

וכן מי שהיה יינו בתוך הבור – שלתוכו יורד היין מן הגת, כלומר שכבר נדרכו ענביו קודם החג, ויצא היין מן הגת וירד לבור, וארעו אבל או אנס או שהטעוהו פועלים – כמו שבארנו במשנה הקודמת, והגיע המועד, ואם לא יציא את היין מן הבור עלול

לְבִית, אֲבָל מִפְנֵה הוּא לְחֻצְרוֹ. אֵין מְבִיאִין פְּלִים מִבֵּית הָאָמֶן; אִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם – מִפְּנֵי לְחֻצֵּר אַחֶרֶת. הַמַּחְפִּין אֶת הַקְּצִיעוֹת בְּקֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף מְעַבִּין. מוֹכְרֵי פְרוֹת, כְּסוֹת וְכָלִים, מוֹכְרִים בְּצִנְעָה לְצִדְקָה הַמוֹעֵד. הַצִּדִּין וְהַרְשׁוּשׁוֹת וְהַגְּרוֹסוֹת, עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצִדְקָה הַמוֹעֵד. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: הֵם הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן.

פ ר ק ש ל י ש י

א וְאֵלוּ מְגַלְחִין בַּמוֹעֵד: הֵבָא מִמְדִּינַת הָיִם, וּמִבֵּית הַשְּׂכִיבָה, וְהִיזִיא מִבֵּית הָאֶסְרוּיָן, וְהַמְנִדָה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֻכְמִים; וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאָל לְחֻכְם וְהִתֵּר, וְהַנְּזִיר, וְהַמְצַרֵּעַ הַעוֹלָה מִמִּטְמָאָתוֹ לְמַהֲרָתוֹ.

פירוש ברטנורא

יום טוב: אֵין מַפְנִיָּם. כָּלִים אוֹ תְבוּאָה: מִבֵּית. זֶה לְבִית אַחֵר רַחוּק מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי הַטּוֹרָה: אֲבָל מִפְּנֵה לְחֻצְרוֹ. לְבִית אַחֵר שְׂבָאוֹתוֹ חֹצֵר, דְּנִנְעָה הוּא. אֲבָל מִבֵּית לְבִית דֶּרֶךְ ר"ה לֹא: וְאֵין מְבִיאִין כָּלִים מִבֵּית הָאָמֶן, וְה"מ כָּלִים שְׂאִינָן לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד, אֲבָל כָּלִים שֶׁהֵן לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד כְּגוֹן כְּרִים וְכִסְתוֹת וְכוֹסוֹת וְקוֹתֻנִיּוֹת שֶׁרִי: וְאִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם. שְׂמָא יִגְבּוּ מִבֵּית הָאָמֶן, אוֹ אִם צִדֵּק הָאָמֶן לִשְׁכַּר וְאֵין בַּעַל הַכֵּל מֵאֲמִינוּ כִּי יֵרָא שְׂמָא יִשְׁאָל מִמֶּנּוּ שְׂכַר פְּעוּלָתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה:

ה מִחְפִּין אֶת הַקְּצִיעוֹת. תַּאֲנִים שְׂטוּחִין בְּשֹׁדֶה לִיכֶשֶׁן, מִחְפִּין וּמַכְסִּין אוֹתָן בְּקֶשׁ מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים: אֵף מְעַבִּין. שְׂנוֹתֵינָן אוֹתָן זוֹ עַל גְּבִי זוֹ וְעוֹשִׂין אוֹתָן כְּמִין כְּרִי, שִׁהִיו הַעֲלִיּוֹנוֹת מְגִינּוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת: הַרְשׁוּשׁוֹת. שְׂרָשִׁים וְכוֹתֻשִׁים חֲמִים לְדִישָׁא: הַגְּרוֹסוֹת. שְׂעוּשִׁים גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל: הֵם. הָאָמֶן: הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן. וְאֵין עוֹשִׂין אֲפִילוֹ בְּצִנְעָה. וְאֵין הִלְכָה כְּרִבִּי יוֹסִי:

ג וְאֵלוּ מְגַלְחִין. הֵבָא מִמְדִּינַת הָיִם. בְּמוֹעֵד. שְׁלֹא הִיָּה לוֹ פְּנָאי לְגַלֵּחַ קוֹדֵם הַמוֹעֵד. וְהוּא שְׂפִירָשׁ לְסַחֲרָה אוֹ לְדַבֵּר הַצִּדֵּק, אֲבָל אִם לֹא פִירַשׁ אֵלֶּא

משניות מבוארות – קהתי

י'ימוקי יוסף; ברטנורא. מוֹכְרֵי פְרוֹת, כְּסוֹת וְכָלִים, מוֹכְרִים בְּצִנְעָה לְצִדְקָה הַמוֹעֵד – כְּלוֹמֵר שְׂאִינָם פּוֹתִיחִים אֶת חֲנוּתָם כְּדֹרְכָם בַּחֲלוּל, אֲלֵא נִוְעֵלִים מִקְצָתָהּ וּמוֹכְרִים בְּצִנְעָה. וּבְבִרְיָאָה בְּגִמְרָא מוֹבָא, שְׂאֵם הַחֲנוּת הִיתָה פְּתוּחָה לְזוּרִית אוֹ לְמַבּוּי, פּוֹתַח כְּדֹרְכוֹ; אֲבָל אִם הִיתָה פְּתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, פּוֹתַח אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת. יֵשׁ מְבִאִירִים הַטַּעַם, שְׂכַל שְׂאוּמָנוּתָם בְּכָךְ כֹּל הַשָּׁנָה צִרְכִּים לְנַהוֹג בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד בְּצִנְעָה, אֵף שֶׁהוּא לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד. הַצִּדִּין – הַצִּדִּים עוֹפוֹת וְדֹגִים, וְהַרְשׁוּשׁוֹת – שְׂרָשִׁים וְכוֹתֻשִׁים חֲטִיטִים לְדִישָׁה, וְהַגְּרוֹסוֹת – שְׂטוּחִינָם פּוֹלִים לְגִרִּיסִים, עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצִדְקָה הַמוֹעֵד – שְׁלֹא יַחֲשְׁדוּ בָּהֶם שְׂעוּשִׁים שְׁלֹא לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד, שְׂכֵן הַמְדוּבָר כֹּאֵן בְּאוּמָנִים שְׂעוּשִׁים הִרְבָּה בִּיחָד בְּשִׁבְלֵי אֲנָשִׁים רַבִּים, וְנִרְאָה כְּאִילוֹ עוֹשִׂים לְצוּרֵךְ חוּל (עֵינִי "תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב"). רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: הֵם הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן – הָאוּמָנִים הִלְלוּ נִוְהָגִים לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמָם, שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד אֲפִילוֹ בְּצִנְעָה. בְּבִרְיָאָה בְּגִמְרָא מוֹבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי: "צִדִּי עֲכּוּ הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׁלֹא יִהְיֶה צִדִּין כֹּל עֵיקָר. דְּרוּשִׁי צְפוּרֵי הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׁלֹא יִהְיֶה דְּרוּשִׁין כֹּל עֵיקָר".

יוס חמישי

באור משנה א

אסור חכמים לגלח בחול במועד, כדי שלא יהיו בני אדם את גילוחם עד חול המועד, בשעה שהם בטלים ממלאכתם, ויכנסו לרגל כשהם מנוולים (גמרא). משנתנו באה ללמד במי שאי אפשר היה לו לגלח בערב יום טוב, שמותר לגלח בחול המועד.

וְאֵלוּ – הַמְנוּיִים לְקֶמֶן, מְגַלְחִין בַּמוֹעֵד – מוֹתֵרִים לְגַלֵּחַ אֶת שְׂעָרָם בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד: הֵבָא מִמְדִּינַת הָיִם – בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד, אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב סְמוּךְ לַחֲשִׁיכָה, וְלֹא הִיָּה יִכּוֹל לְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ לִפְנֵי הָרָגַל; וְדוּקָא בְּכִנּוּן שִׁיצָא לִשְׁם בְּעֵינָיו מִסַּחַר וּכְדוּמָה, אֲבָל לֹא לִשְׁם טִיּוֹל (גמרא); וּמִבֵּית הַשְּׂכִיבָה – כְּגוֹן שֶׁהִיָּה שְׂבוּי בִּידֵי הַגּוֹיִים, וְשׁוֹחֲרֵי מִידָם בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד אוֹ בְּעֶרֶב הַחַג סְמוּךְ לַחֲשִׁיכָה, וְהִיזִיא מִבֵּית הָאֶסְרוּיָן – אֲפִילוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׂאִמָּנָם יִכּוֹל הִיָּה לְגַלֵּחַ שֵׁם, אֲבָל הוֹאִיל וְהִיָּה שְׂרוּי בְּצַעַר לֹא גִלַּח, וְהַמְנִדָה – שְׂנִידוּהוּ חֻכְמִים, וְאִסוּר הִיָּה בְּגִילּוֹחַ וּבְכִיבּוֹס בְּגִדּוֹ, שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֻכְמִים – נִדְרֵי בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד, וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאָל לְחֻכְם וְהִתֵּר – שְׂנִידָה שְׁלֹא לְגַלֵּחַ, וְלֹא נִשְׁאָל מִחֻכְם לְהִתִּיר נִדְרוֹ אֲלֵא בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד, וְכִנּוּן שְׁלֹא מִצָּא חֲכָם שִׁתִּירוֹ, אוֹ שְׁלֹא מִצָּא פֶתַח לְחֻרְטָה עַל נִדְרוֹ עַד חוּל הַמוֹעֵד, וְהַנְּזִיר – שְׂאִסוּר לוֹ לְגַלֵּחַ בִּימֵי נִזְרֻתוֹ (בְּמַדְבָּר ו. ה). וְכִלְתָּה נִזְרֻתוֹ בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד, וְהָרִי חִיִּיב הוּא בְּגִילּוֹחַ שְׂעָרוֹ, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (שֵׁם שֵׁם, יח): "וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזִירוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעָרָהּ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר

וְהָרַמְּנוּ (ש). אֲלֵא לְצִדְקָה הַמוֹעֵד – שֶׁהִלּוּקָה צִדִּיק לָהֶם בַּחֲלוּל בַּמוֹעֵד, כְּגוֹן בֵּית לְדוֹר בּוֹ, עֲבַד לְשִׁמּוֹשׁ, בַּחֲמָה לְשִׁחִיטָה, (אֲבָנִים לְבִנְיָן כּוֹתֵל הַנוֹטָה לִפְּנֵי, שִׁישׁ בּוֹ סִכְנָה, וּבְכִנּוּן זֶה סוֹתָרוֹ וּבִנְיָנוֹ), אוֹ לְצִדְקָה הַמוֹכֵר, שְׂאִינָן לוֹ מָה יֵאָכֵל – וְהוּא צִדִּיק לְמַעַת לְהוֹצִאֹת יוֹם טוֹב. יֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁמִּשְׁנַתְנוּ נִקְטָה "בְּחִיטִים וְעַבְדִּים" וְכוּ' לְהַשְׁמִיעֵנוּ רְבוּתָא, שְׂאֵף עַל פִּי שְׂדֵרִים אֵלוּ מְכִירָתָם מְפּוֹרְסָמָה, מְכַל מְקוֹם לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד מוֹתֵר לְקִנּוּתָם, אֲבָל כֹּל שְׂאִינָן לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד הוּא הָדִין אֲפִילוֹ שְׂאֵר דְּבָרִים שְׂאִסוּר (תּוֹסְפוֹת). וְיֵשׁ כּוֹתֻבִים, "שְׂאִינָן דְּבָרִים, כִּיּוֹן שֶׁהוּא צִדִּיק לָהֶם, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן צִדִּיק לָהֶם בַּמוֹעֵד, רִשְׁאִי הוּא לְקִנּוּתָם, לְפִי שְׂמִקָּה וּמְכַר אִינוּ אִסוּר דְּבַר תּוֹרָה אֲפִילוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְלִפְיָךְ בַּמוֹעֵד כֹּל שֶׁהוּא צִדִּיק לוֹ אוֹ יִכּוֹל לְהַשְׁתַּכֵּר, שְׂמוּצָאוֹ בּוֹזֵל, מוֹתֵר הוּא לְקִנּוּתָם, אֲבָל בְּחִיטִים וְעַבְדִּים וּבַחֲמָה, כִּיּוֹן שֶׁמְכִירָתָם מְפּוֹרְסָמָה לֹא הִתִּירוּ לְקִנּוּת אֲלֵא לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד אוֹ לְצוּרֵךְ הַמוֹכֵר" ("מְגִיד תַּשְׁנָה לְפִי דַעַת הַרְמָבַם וְהָרַמְבַּ"ד. בְּרַם, הַרְמָבַם חוֹלֵק עַל כֵּךְ. עֵינִי רַמְבַּ"ם וְנוֹשְׂאֵי כְלוֹ הַל' יוֹם טוֹב ו. כב). אֵין מִפְּנֵי – כָּלִים אוֹ תְבוּאָה, מִבֵּית לְבִית – מִבֵּית אַחַד לְבִית אַחֵר, שְׂאִינָן בְּאוֹתָהּ חֹצֵר, מִפְּנֵי הַטּוֹרָה (רש"י). אֲבָל מִפְּנֵה הוּא לְחֻצְרוֹ – כְּלוֹמֵר מִבֵּית לְבִית בְּאוֹתָהּ חֹצֵר (גמרא). אֵין מְבִיאִין פְּלִים מִבֵּית הָאָמֶן – כָּלִים שְׂנִיתָנוּ לְאוּמָן לְפָנֵי הַחַג כְּדִי לְחַקֵּנָם, אוֹ כָּלִים שְׂעָשֵׂאֵם תַּחְתִּילָה, אִסוּר לְהִבְיִאֵם לְבִיתוֹ בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד. יֵשׁ מְבִאִירִים הַטַּעַם מִפְּנֵי הַטּוֹרָה (רש"י) פּוֹסְטִים נה, ו) וְיֵשׁ מְבִאִירִים מִפְּנֵי הַחֹדֶשׁ, שְׂמָא יֵאֲמָרוּ הַרְוִאִים שְׂבַע־הַכֹּלִים נִתְּנָם לְתַקֵּן בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד ("יְיִמוּקֵי יוֹסֵף"). אִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם – שְׂמָא יִגְבּוּ אוֹתָם מִבֵּית הָאָמֶן, מִפְּנֵי לְחֻצֵּר אַחֶרֶת – בְּמִקּוֹם שִׁשְׁתַּמְרוּ, אֲבָל לֹא יִבְיִאֵם לְבִיתוֹ, בְּגִמְרָא מְבִאֵר. שְׂמִדוּבָר בְּמִשְׁנַתְנוּ בְּכָלִים שְׂאִינָם לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד, אֲבָל כָּלִים שֶׁהֵם לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד, מוֹתֵר לְהִבְיִאֵם, וְכֵן שְׂנוּ בְּבִרְיָאָה: "מְבִיאִין כָּלִים שֶׁהֵם לְצוּרֵךְ הַמוֹעֵד, כְּגוֹן כִּדִּים מִבֵּית הַכֹּדֵד וְכוֹסוֹת מִבֵּית הַזֹּגֵג, אֲבָל לֹא צִמֵּר מִבֵּית הַצִּבְעָה וְלֹא כָּלִים מִבֵּית הָאָמֶן, וְאִם אֵין לוֹ (לְאוּמָן) מָה יֵאָכֵל, נִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמִנִּיחוֹ אֲצִלוֹ; וְאִם אִינוּ מֵאֲמִינוּ, מִנִּיחוֹ בְּבֵית הַסְּמוּךְ לוֹ. וְאִם חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא יִגְבּוּ, מִפְּנֵי לְחֻצֵּר אַחֶרֶת". וְיֵשׁ מוֹסִיפִים, שְׂאֵם הוּא חוֹשֵׁשׁ לָהֶם גַּם בַּחֲצֵר הָאֲחֵרֶת, מְבִיאֵם בְּצִנְעָה לְבִיתוֹ (בְּרִיָּאָה בְּגִמְרָא; רַמְבַּ"ם; הַמַּאֲדִיר).

באור משנה ה

מִחְפִּין אֶת הַקְּצִיעוֹת בְּקֶשׁ – תַּאֲנִים הַשְׂטוּחוֹת בְּשֹׁדֶה לִיכֶשֶׁן, מוֹתֵר לְכִסּוֹתָן בַּחֲלוּל הַמוֹעֵד בְּקֶשׁ, מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים, שְׁלֹא יִתְקַלְקְלוּ; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף מְעַבִּין – מְנִיחִין אוֹתָן זוֹ עַל גְּבִי זוֹ, וְעוֹשִׂין אוֹתָן כְּמִין כְּרִי, כְּדִי שִׁהִיו הַעֲלִיּוֹנוֹת מְגִינּוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת (גמרא);

ב וְאֵלּוּ מִכְבָּסִין בְּמוֹעֵד: הַבָּא מִמְדִּינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׂכִיבָה, וְהַיֹּצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהַמְנִידָה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֻקִּים; וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאָל לַחֲכֵם וְהִתֵּר; מִמְּטַפְּחוֹת הַיָּדִים וּמִמְּטַפְּחוֹת הַסָּפֵג; הַזָּבִין וְהַזְבוֹת וְהַנְדוֹת וְהַיִּלְדוֹת, וְכָל הָעוֹלִין מִטְּמֵאָה לַטְהָרָה – הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין; וְשֹׁאֵר כָּל אָדָם אֲסוּרִין.

ג וְאֵלּוּ פוֹתְבֵין בְּמוֹעֵד: קִדּוּשֵׁי נָשִׁים, גָּטִין וְשׁוֹבְרִין, דִּיתִיקִין, מִתְנָה וּפְרוֹזְבוּלִין, אֲגָרוֹת שׁוּם וְאֲגָרוֹת מְזוֹן, שְׂטָרֵי

פירוש ברטנורא

לטיול בעלמא אסור: והיוצא מבית האסורין. ואפילו חבש ביד ישראל שהיה מניחו לגלח, לפי שהיה בעצרו: ומנודה. שהתירו לו נדויו במועד. וקודם המועד לא היה יכול לגלח, דמנודה אסור בתספורת: ומי שנדר. שלא לגלח, ולא מצא חכם שיתיר לו נדרו קודם המועד. אי נמי לא מצא פתח לחרטה אלא במועד: והנזיר. שהשלים נזירותו במועד: ח"ו והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. אם חל שביעי שלו במועד מותר בתספורת, דכתיב (ויקרא יד) ביום השביעי יגלח את כל שערו. וגלוח דנתק לא חשיב, שאינו אלא דבר מועט שמגלח סביב הנתק. ומעמא דאסור לכל אדם לגלח במועד חוץ מאלו השנויים במשנה, כדי שלא יכוונו לגלח בתוך המועד שהם במלים בו ממלאכה ויבוא י"ט ראשון של רגל כשהם מגולים. והיינו מעמא נמי דאסור הכבס במועד:

ב ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא לכבס בגדיו, ונשאל לחכם במועד והתיר לו נדרו: ומטפחות ידים. שמנגבים בהם ידים בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. כסות שנותנים הספרים למסתפר בין כתפיו מפני השער. וכשבא לגלח לאלו השנויים במשנה שהן מותרין לגלח במועד צריך לכבס תמיד: מטפחות הספגין. שמנגבין בהן כשיוצאין מן המרחץ: וכל העולים מטומאה לטהרה. במועד, מותרים לכבס בגדיהם. וכלי פשתן אפילו של כל אדם מותר לכבס במועד, מפני שהן צריכין כבוס תדיר, ואפילו המכובסים ערב הרגל מיוטפי מיד וצריכים כבוס בתוך הרגל, הלכך לא גזרו בהו. ומי שאין לו אלא חלוק אחד, אפילו שאינו של פשתן מותר לכבס במועד, והוא שעומד ערום בשעת כביסתו עם אוור במתניו בלבד לכסות בשר ערוה שזה מוכיח שאין לו אלא החלוק הזה שהוא מכבס בלבד:

ג קדושי אשה. כותב על הנזיר או על החרם הרי את מקודשת לי, ומקדש בו האשה אע"פ שאין בו שוה פרוטה. ולפיכך מותר לכתוב במועד שמתירא שמא יקדמנו אחר והיה ליה דבר האבד: גיטין. שרוצה לצאת בשיירא, ואם אינו כותב עכשיו תשאר זאת עגונה: ושוברים. שאם יאמר הלוח לא אפרע חובך אם אין לי שובר ממך, שומעין לו, ויחך לדרכו, ונמצא זה מפסיד את מעותיו: דיתיקין. מתנת שכיר מרע. ופירוש דיתיקין, דא תהא למיקם ולחיות,

משניות מבוארות – קהתי

(הסמ"ך בשווא והפ"א רפויה וקמוצה) – היינו המטפחות שגוללים בהם את הספרים, ומותר לכבסן במועד מפני שמשמשים בהן כל שעה (וש"י שבר"י: ריב"ב: "נימוקי יוסף"). ומטפחות הספג – אלונטיות שמסתפגים בהן כשיוצאים מן המרחץ, שאף על פי שנתכבסו מערב יום טוב, יש צורך לכבסן שוב בחול המועד, הואיל ומתלכלכות מהר: הַזָּבִין וְהַזְבוֹת וְהַנְדוֹת וְהַיִּלְדוֹת – שבגדיהם מתלכלכים תמיד, או בזמן שהם מתחילים לספור ימי טהרה וצריכים להחליף את בגדיהם, וְכָל הָעוֹלִין מִטְּמֵאָה לַטְהָרָה – בחול המועד, כגון מצורע וטמא מת, וצריכים לכבס את בגדיהם הטמאים, הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין – לכבס בגדיהם בחול המועד. וְשֹׁאֵר כָּל אָדָם אֲסוּרִין – כמו שבארנו הטעם לעיל (בהקדמה למשנתנו), חוץ משלשה מיני מטפחות שנימנו במשנתנו ("מטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג") שהכל מותרים לכבסן בחול המועד.

י ו ס ש י

באור משנה ג

וְאֵלּוּ – הדברים שנימנו לקמן, פוֹתְבֵין בְּמוֹעֵד – מותר לכתוב אותם בחול המועד, משום "דבר האבד"; קִדּוּשֵׁי נָשִׁים – שטר קידושין, כשמקדשים את האשה בשטר, ובכלל זה שטרי השידוכים והתנאים; ומותר לכתוב את אלה בחול המועד מחשש "שמא יקדמנו אחר", והרי זה דבר האבד. גָּטִין – כגון שיוצא לדרך רחוקה, ואם לא יכתוב את הגט תישאר עגונה; וְשׁוֹבְרִין – כגון שהלווה אינו רוצה לשלם את חובו אם לא יקבל שובר ("קבלה") מהמלווה; לפיכך מותר לכתוב את השובר, שמא לאחר הרגל לא יהיה ללווה לפרוע. דִּיתִיקִין – מלה יוונית, ופירושה: צוואת שכיר מרע. ובגמרא פירשו על פי נוטריקון: דיתיקין – דא תהא למיקם (זה יאה קיים), שדברי שכיר מרע ככתובים וכמסורים הם; מִתְנָה – שטר מתנה של אדם בריא, שאם לא יכתבו אותו, יכלו הנותן לחזור בו; וּפְרוֹזְבוּלִין – שטר שהמלווה כותב לבית דין, ובו הנותן מוסר להם את חובותיו, כדי שלא תשטמ אותם שנת השמיטה (עין שביעית י, ג-ד); והטעם שמתור לכתוב אותו, שמא לא ימצא אחר החג בית דין ראוי לכך, ותהא שביעית משמטת חובותיו (הנאיד; ריב"ם); ויש מבארים בכגון שהוא רוצה לילך (לצאת לדרך). ואם לא יכתבו עכשיו יעבור שביעית ויפסיד

תחת זבח השלמים", וְהַמְצָרֵעַ הָעוֹלָה מִטְּמֵאָה לַטְהָרָה – ששבעת ימי טהרתו כלו בחול המועד, והרי כתוב בו (ויקרא יד, ט): "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו". יש גורסים: והעולה מסומאמתו לטהרתו – כלומר שאין פסקה זו מוסבה על המצורע, אלא ענין בפני עצמו הוא, מי שהיה טמא והשלים ימי טהרתו במועד, כגון טמא מת (רמב"ם). בברייתא בגמרא שנו (מועד קטן ז, ב): "כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד. בשלא היה להם פנאי (לגלח קודם הרגל). אבל היה להם פנאי, אסורים. נזיר ומצורע אף על פי שהיה להם פנאי, מותרים (לגלח במועד). שלא יהיו קרבנותיהם (שנזיר ומצורע אינם מביאים קרבנותיהם עד לאחר הגילוח, ואם לא יגלחו בחול המועד נמצאו משהים קרבנותיהם, ואינם קרבים ביום השמיני בזמנם. לפיכך אמרו שיגלחו במועד, שמוטב לקרב זמן הקרבת הקרבנות ולא לאחר – רש"י). וכן פוסק הרמב"ם (הל' יום טוב ז, יט).

באור משנה ב

כשם שאסרו חכמים לגלח בחול המועד, כך אסרו לכבס את הבגדים אפילו לצורך חול המועד, גזירה שמא ישעה אדם בכוונה את כיבוס בגדיו עד חול המועד ויכנס לרגל כשהוא מגולח. משנתנו דנה במי שאי אפשר היה לו לכבס בגדיו לפני החג. וְאֵלּוּ מִכְבָּסִין – בגדיהם, בְּמוֹעֵד – בחול המועד: הַבָּא מִמְדִּינַת הַיָּם – בחול המועד או בערב יום טוב סמוך לחשיכה, וּמִבֵּית הַשְּׂכִיבָה – ששוחזר מן השבי בחול המועד או סמוך לרגל; וְהַיֹּצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִים – כמו שבארנו במשנה הקודמת, וְהַמְנִידָה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֻקִּים – נדויו בחול המועד; וקודם לכן אסור היה בכיבוס בגדיו, כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת; וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאָל לַחֲכֵם – על נדרו שנדר שלא לכבס, וְהִתֵּר – נדרו בחול המועד; מִמְּטַפְּחוֹת הַיָּדִים – היינו מגבות, שהואיל ושימושן תדיר, מותר לכבסן בחול המועד, אפילו נתכבסו לפני החג, וּמִמְּטַפְּחוֹת הַסָּפֵגִים – מטפחות שנותנים הספרים על המסתפר, כדי לקבל את השערות הנושרות, שהואיל והוא צריך להן בשביל האנשים המותרים לגלח בחול המועד, מותר לכבסן בחול המועד; יש גורסים (כפי שמוכא במאירי) ומטפחות 1910 ומפרישים, שהיו הסופרים (מלמדי התינוקות) פורסים סדינים של צמר על הספסלים, במקום שהתלמידים מניחים את גונטרסיהם, כדי שלא ייחמק מהם הכתב. והמטפחות מתלכלכות על ידי השמן והחלב שלומדים לאורם בלילה. ויש קוראים: ומטפחות הספריים

חֲלִיצָה וּמֵאוֹנִים וְשֹׁטְרֵי בְּרוּרִין, וְגִזְרוֹת בֵּית דִּין וְאִגְרוֹת שֶׁל רְשׁוֹת.

ד' אֵין כּוֹתְבִין שֹׁטְרֵי חוּב בַּמוֹעֵד, וְאֵם אֵינוּ מֵאִמְנוּ אוֹ שְׂאִין לוֹ מָה יֵאָכֵל – הָרִי זֶה יִכְתֹּב. אֵין כּוֹתְבִין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמִזְוֹזוֹת בַּמוֹעֵד, וְאֵין מְגִיְהִין אוֹת אַחַת, אֶפְלוּ בְּסֵפֶר הָעֶזְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹתֵב אֶדְם תְּפִלִּין וּמִזְוֹזוֹת לְעֶצְמוֹ, וְטוֹוֶה עַל יָרְכוֹ תְּכֵלֶת לְצִיצִיתוֹ.

ה' הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שֶׁלֹּשָׁה יָמִים קִדְם לָרָגֵל – בְּטֵלָה הֵימְנוּ גִזְרֵת שִׁבְעָה; שְׁמוֹנָה – בְּטֵלָה הֵימְנוּ גִזְרֵת שְׁלֹשִׁים;

פירוש ברטנורא

שדברי שכיב מרע ככותבין וכמסורין דמו. מתנה. מתנת בריא. ואי לא כתיב להו מפסיד המקבל, דשמיא יחזור בו הנותן; ופרובולין. שלא תשמיט שביעית ויפסיד את מעותיו. פרוזבול, פרוז בול. ופרוז בוטי, כלומר תקנה לעשירים שלא יעברו על מה שכתוב בתורה (דברים ט"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בלעיל. ותקנה לעניים שימצאו ללוות. בולי עשירים. בוטי עניים. והלל תקן פרוזבול, שטר שכותבין בו מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין שכל שטר שיש לי על פלוני אנבנו כל זמן שארצה. ושוב אין שביעית משמטת הלוואתו, דהוי כאילו נבו ב"ד את חובו, ושוב לא קרינן ביה לא יגוש את רעהו: אגרות שום. ששמו ב"ד נכסי לזה ונתנו למלוה: אגרות מזון. שמכרו ב"ד את הקרקע למזון האשה והבנות, וכותבין מעשה ב"ד על זה. א"נ מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו: מיאונים. קטנה שהשיאוה אמה ואחיה, יכולה למאן בבעלה ולומר אי אפשי בפלוני בעלי, ויוצאה בלא גט. ושטר שכותבין לעדות דבר זה, נקרא שטר מיאונים: שטרי ברורין. שבררו להם דיינין, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, וכותבין שטר שלא יחזירו בהן הבעלי דיינים: וגזירות ב"ד. פסק דין שפסקו הדיינים: אגרות של רשות. צווי השלטון. כמו ואל תתועד לרשות, הוו זהירים ברשות. ויש מפרשין אגרות של שאלת שלום שכותבין בין אדם לחבירו:

ד' אֵין כּוֹתְבִין שֹׁטְרֵי חוּב בַּמוֹעֵד. הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד: ואם אינו מאמינו. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר, ולזה צריך למעות, כותבין: או שאין לו. לסופר מה יאכל, הרי זה יכתוב ויטול שכרו, דשכר פעולה למי שאין לו מה יאכל שרי: ואפילו בספר העזרה. ס"ת שכהן גדול קורא בו ביום הכיפורים, ואע"ג דצריך לרבים: לעצמו. לקיים המצוה. אבל לא למכור או להשכיר: וטווח על ירכו תכלת. שנותן החוט על ירכו ומשפשף בידו והוא נטוה מאליו. אבל לא בידו בין אצבעותיו, ולא בפלך כדרך שהוא עושה בחול. וחלכת, טווח אדם תכלת ולבגדו בין בפלך בין באבן: ה' הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ. שמת לו מת קודם הרגל, ונהג אבילות קודם הרגל שלשה ימים: בטלה ממנו גזירת שבעה. אבל לא בטלה הימנו גזירת שלשים

משניות מבוארות – קהתי

השטרות (גמרא). מָה יֵאָכֵל – שזקוק הוא לשכר סופר לצורך המועד, הָרִי זֶה יִכְתֹּב – את השטרות בחול המועד. אֵין כּוֹתְבִין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמִזְוֹזוֹת בַּמוֹעֵד – אפילו ספרי תורה, תפילין ומזוזות אסור לכתוב בחול המועד; וְאֵין מְגִיְהִין אוֹת אַחַת, אֶפְלוּ בְּסֵפֶר הָעֶזְרָה – בספר תורה שהיה בעזרה במקדש, ואף על פי שהוא צורך הרבים, שהכהן הגדול קורא בו ביום הכיפורים, מכל מקום אין מותרות אותו בחול המועד, לפי שאינו לצורך המועד. ויש גורסים: ב"טס עזרא – היינו ספר תורה מזמנו של עזרא, שהיו מגמיהם על פיו כל ספרי תורה אחרים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹתֵב אֶדְם תְּפִלִּין וּמִזְוֹזוֹת לְעֶצְמוֹ – לצורך עצמו, אבל לא למכרם ולהשכירם, וְטוֹוֶה עַל יָרְכוֹ תְּכֵלֶת לְצִיצִיתוֹ – שבכנף בגדו, כלומר על ידי שינוי, שנותן את החוט על ירכו ומשפשף עליו בידו והוא נטוה מאליו, אבל לא יטוה בידו בין אצבעותיו, ולא בפלך, כדרך שהוא טוה בחול (רש"י). והלכה שטוה אדם תכלת לבגדו אפילו כדרך שטוה בחול.

ש ב ת ק ד ט

באור משנה ה

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני אבילות במועד, וכחידמה לכך באה משנתנו ללמד, שרגל הפוגע באבילות של שבעה או של שלושים, מבטל את האבילות. – ולהבנת המשנה יש להקדים, שאכל כל שבעת הימים הראשונים אסור ברחיצת הגוף ובכביסו בגדיו ובנעילת הסנדל ובעשיית מלאכה ובשאלת שלום, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, ואסור לקרוא בתורה, ועוד (עיין רמב"ם הל' אבל פרק ה' פירוש הרמב"ם הל' אבילות). משכחה ועד תשלום שלשים יום נוהג האבל בקצת דברי אבילות, והיינו שאסור ללבוש בגד חדש או בגד לבן מגוחך, ואסור בתספורות, ובסעודת הרשות, וללכת בסחורה (עיין רמב"ם הל' אבל פרק ו' פירוש הרמב"ם והרש"א על המשנה הבאה). איסורים אלו נקראים במשנתנו "גזירות שבעה". משכחה ועד תשלום שלשים יום נוהג האבל בקצת דברי אבילות, והיינו שאסור ללבוש בגד חדש או בגד לבן מגוחך, ואסור בתספורות, ובסעודת הרשות, וללכת בסחורה (עיין רמב"ם הל' אבל פרק ו' פירוש הרמב"ם והרש"א על המשנה הבאה). איסורים אלו נקראים במשנתנו "גזירות שלושים". בגמרא אמרו, ששלשה שלבים הם באבילות: "שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלושים לגיהון ולתספורת" (כלומר שאסור בהם בגיהון ובתספורת). מכאן שלשה ימים הראשונים הם עיקר אבילות.

הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שֶׁלֹּשָׁה יָמִים קִדְם לָרָגֵל – היינו שנהג אבילות קודם הרגל שלשה ימים, בְּטֵלָה הֵימְנוּ גִזְרֵת שִׁבְעָה – ואינו צריך להשלים את שבעת ימי האבילות לאחר הרגל. ב"ס, גזירת שלושים. לא בטלה, וחייב הוא להשלים לאחר הרגל את האבילות של שלושים. שְׁמוֹנָה – הקובר את מתו שמונה ימים קודם לרגל, ונמצא שכבר נהג יום אחד לפני הרגל באבילות של שלושים, בְּטֵלָה הֵימְנוּ גִזְרֵת

חובו ("נימוקי יוסף"); אִגְרוֹת שָׁוִים – שטרות שבית דין כותבים למלוה, ששמו את הנכסים של הלווה בכך וכך, ונתנו אותם למלוה בחובו; וְאִגְרוֹת מְזוֹן – שטרות שבית דין כותבים על מכירת נכסים למזונות האשה והבנות; פירוש אחר: מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו שמבעלה הראשון, כותבים לה שטר לראייה. אגרות אלו (אגרות שוים ואגרות מזון) מותר לכתבן, לפי שהם צורך המועד, או שמא לא ימצא אחר כך מזומנים, או שמא ישתדפו הנכסים (המאיד); שֹׁטְרֵי חֲלִיצָה – שטר שכותבים בית דין ליבמה שחלצה בפניהם, וּמֵאִוִּנִים – יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה, כל זמן שהיא קטנה רשאית היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט, ובית דין נותנים לה שטר מיאון לראייה; ומותר לכתוב שטר זה, שמא לאחר חגג תביא שתי שערות ושוב לא תוכל למאן ("נימוקי יוסף"). וְשֹׁטְרֵי בְּרוּרִין – בעלי הדין שבידו להם דיינים, כמו ששנו בסנהדרין (ג, א): "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושני הדיינים בוררים להם עוד אחד", הרי הם כותבים בשטר שלא יחזירו בהם, והם מתחייבים לקבל עליהם את פסק דין; וְגִזְרוֹת בֵּית דִּין – פסקי דין של בית הדין, שאם לא יכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר ולא יפסקו פעם אחרת כן ("נימוקי יוסף"); וְאִגְרוֹת שֶׁל רְשׁוֹת – צווי השלטון (רש"י). ויש מפרשים: אגרות מינוי שכותבים בית דין הגדול לדיינים בשעה שממנים אותם (ריב"ב בשם רב דאוק; ועיין "נימוקי יוסף"). ויש מנקדים "רשות" הרי"ש בשווא ומבארים (לפי הירושלמי), אגרות של שאילת שלום שאדם כותב לחבירו, והטעם – כותב הרמב"ם – מפני שאין אדם נוהג בתיקונן מאד והרי זה כמעשה הדיוט, ולדבריו צריך שיהא לצורך המועד. והראב"ד כותב, שמא לא יודמן לו אדם להוליך את אגרתו, והרי זה כדבר האבד.

בארנו הטעם בכל הדברים השנויים במשנתנו, משום "דבר האבד", וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מבאר הטעם בכל אלו, משום שצרכי רבים הם, ושנינו (לעיל א, ב), שעושין כל צרכי הרבים בחול המועד.

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד בדברים שאסור לכתבם בחול המועד.

אֵין כּוֹתְבִין שֹׁטְרֵי חוּב בַּמוֹעֵד – הואיל ויכול לכתבם לאחר המועד. וְאֵם אֵינוּ מֵאִמְנוּ – אם המלוה אינו מאמין ללווה בלא שטר, והלווה צריך למעות, או שְׂאִין לוֹ – לסופר הכותב את

מִפְּנֵי שְׁאֵמְרוּ: שֶׁבַת עוֹלָה וְאִינֶה מִפְּסֶקֶת; רְגִלִּים מִפְּסִיקִין וְאִינֶה עוֹלִין.

ו רבי אליעזר אומר: מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – עֲצַרְתָּ בִּשְׁבֹּתָ. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אומר: ראש השנה וְיוֹם הַכְּפוּרִים פְּרָגְלִים. וְחֻכְמִים אומרים: לֹא פְדָבְרִי זֶה וְלֹא פְדָבְרִי זֶה, אֶלָּא עֲצַרְתָּ פְּרָגְלִים, ראש השנה וְיוֹם הַכְּפוּרִים בִּשְׁבֹּתָ.

פירוש ברטנורא

דהיינו איסור תספורת, ומונה אחר הרגל שלשים יום עם הג' שעברו כבר מן השלשים. ופסק הלכה שהקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה: שמונה. ימים קודם הרגל, הואיל ונכנס אחד מימי הגלות קודם לרגל, אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי: שבת עולה. שבת שבימי אבלו עולה למנין ז': ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר, אלא יושב ומתאבל אחר שבת: הרגלים מפסיקין ואינם עולים. אם נהג אבלות קודם הרגל, הרגל מפסיק ומבטל גזירת ל'. ואם לא נהג אבלות קודם הרגל אלא התחיל אבלותו ברגל, אין ימי הרגל עולים למנין ז', אבל עולין למנין ל'. ומעמא דשבת עולה לחשבון שבעת ימי אבלות, משום דרבירים שבצנעה נוהג בה, כגון תשמיש המטה ופריעת הראש שאסור בגלוי הראש, ורחיצה בחמין, שהאבל אסור בהן בשבת. אבל הרגל אין שום דין מדיני אבלות נוהג בו, לפיכך מפסיק לגמרי. ואם לא חל אבלות כלל קודם הרגל, כגון שנקבר המת בתוך הרגל אינו עולה למנין שבעה, ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל:

ו משחריב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין כל שבעה לקרבן, בטלה ליה תורת הרגל, והוי כשבת שאינה מפסקת. אבל בזמן המקדש שמי שלא חג ביום ראשון של עצרת היה חוגג והולך כל שבעה, כחג המצות, היה עצרת כחג המצות אף לענין אבלות. ומסקנא דמלתא לענין פסק ההלכה, דעצרת בזמן הזה כרגלים, וראש השנה ויום הכיפורים כרגלים. ומי שמת לו מת קודם אחד מאלו אפילו שעה אחת, בטלה ממנו גזירת שבעה. ואם מת שבעה ימים קודם אחד מימים טובים אלו, בטלה ממנו גזירת ל'. ומי שמת לו מת שעה אחת קודם חג הסוכות בטלה ממנו גזירת ז' כדאמר, וז' ימי הרגל עולין למנין ל'. ואע"ג דתנן רגלים מפסיקין ואינן עולין, אין עולין למנין ז' אבל עולין למנין ל', הרי י"ד יום, ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, ונחשב כאילו הוא ז' ימים, הרי כ"א יום, מונה עוד מ' ימים עד ל' דיו. וגזירת שבעה דאמרן הוא שאכל כל שבעת הימים אסור ברחיצה בחמין אפילו מקצת גופו, ובצונן כל גופו, ואסור בכבוס בגדיו, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ובעשיית מלאכה, ובשאלת שלום. וחייב בעמיפת הראש, ובכפיית המטה שתהיינה כל המטות שבביתו כפופות ע"ג קרקע וישין בהם ולא על מטה זקופה, ואסור ליטול צפרניו בכלל, ולא שער שפמו ואפילו מעקב עליו את האכילה, ואסור לקרות בתורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, ולא ישלול הקרע שעליו. וגזירת שלשים היא שמשבעה ועד תשלום ל' אסור ללבוש בגד חדש, או בגד לבן מגוהץ, ואסור בתספורת, ובסעודת הרשות, וללכת בסחורה עם חבריו, ולישא אשה אחרת אם יש לו אשה ובנים, ולא יאחה הקרע שעליו:

משניות מבוארות – קהתי

והגיגה בחג השבועות, יכול היה להביאם כל ששת הימים לאחר החג, שיש לעצרת תשלומים כל שבעה כמו לכל רגל, היה דין העצרת לענין אבלות כדין שאר הרגלים, שמפסיקים את האבלות ואינם עולים למנין שבעה. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אומר: ראש השנה וְיוֹם הַכְּפוּרִים פְּרָגְלִים – שמפסיקים ואינם עולים. וְחֻכְמִים אומרים: לֹא פְדָבְרִי זֶה וְלֹא פְדָבְרִי זֶה – לא כדברי רבי אליעזר ולא כדברי רבן גמליאל, אֶלָּא עֲצַרְתָּ פְּרָגְלִים – אף בזמן הזה, שמפסיקה ואינה עולה, ראש השנה וְיוֹם הַכְּפוּרִים בִּשְׁבֹּתָ – לפי שאינם בכלל שלשת הרגלים. ברם הלכה היא, שגם עצרת בזמן הזה וגם ראש השנה ויום הכיפורים דינם כרגלים, שמפסיקים את האבלות ואינם עולים למנין שבעה. ומי שנהג אבלות אפילו שעה אחת קודם לאחר מימים טובים אלו, בטלה ממנו גזירת שבעה. ואם קבר את מתו שבעה ימים קודם לאחר מהם, בטלה ממנו גזירת שלשים, שיום השביעי עולה לסוף שבעה ולתחילת שלושים.

כבר הזכרנו במשנה הקודמת, שהמועדים והרגלים עולים מכל מקום למניין שלשים, ומכאן מי שקבר את מתו בערב חג הסוכות ונהג אבלות לכל הפחות שעה אחת קודם לחג, הואיל ובטלה ממנו גזירת שבעה, ושבעת ימי הרגל עולים למנין שלשים, הרי ארבעה עשר יום, ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, ונחשב כאילו הוא שבעה ימים, הרי עשרים ואחד יום, נמצא שאינו צריך למנות לאחר החג לתשלום אבלות של שלשים יום אלא תשעה ימים בלבד.

באור משנה ו

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אומר: מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עֲצַרְתָּ בִּשְׁבֹּתָ – חג השבועות, שאינו אלא יום אחד, דינו כשבת, שעולה למנין שבעה ואינו מפסיק. אבל בזמן המקדש, שמי שלא הביא קרבנות ראייה

"האבות" – הם עצמם ראו אלוקות בגלוי, והורישו את הכוח לזה לבניהם אחריהם עד עולם.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כא ע"א: המשך המעשה: אחר כך **אמר ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק, ליקום מר** - יעמוד הרב משיבתו במקום פשוטי העם, וליתי לנגבן - ויבא אלינו לישב במקום מכובד יותר. **אמר ליה רב נחמן בר יצחק, תנינא** - שונה אני ברייתא זו, **רבי יוסי אומר, לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו**, וממילא ישיבה במקום מכובד לא תחשיבני יותר, **שפן מצינו בחר סיני** שניתנה בו תורה, **שכל זמן שהשכינה שרויה עליו, אמרה תורה** (שמות לד ג) **'גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול החרה ההוא'**, שמפני השכינה היה ההר מכובד ומקודש, וכשנסתלקה שכינה ממנו, **אמרה תורה** (שם יט ג) **'במשוך היוכל המה יעלו בחר'**, והיינו כשמסתיים קול השופר שהדרך להאריך בו בעת סיום, ואז בטלה קדושת ההר. **וכן מצינו באהל מועד שבמדבר, שכל זמן שהוא נטוי, אמרה תורה** (במדבר ה ב) **'וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל טמא לנפש'**, אך כשהונגלו הפירות בעת הנסיעה, הותרו זבין והמצורעים ושאר טמאים ליהנות שם, ומוכח שהדבר הנמצא במקום מכבדו, ולא המקום מכבד. **אמר ליה רב נחמן בר רב חסדא, אי הכי כדברך, ניקום אנא לנגבי מר** - אבוא אני למקום הרב, לכבד את המקום ואת האנשים הפשוטים שיושבים בו. **אמר ליה, מוטב יבא מנה [שלם] בן פרוס** [חצי] שהוא רב נחמן בר יצחק שאביו אינו נקרא 'רב', **אצל מנה בן מנה** שהוא רב נחמן בר רב חסדא, **ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרוס**. מעשה נוסף כעין המובא לעיל שזכות אנשים הגינה על סביבותיהם: **בסורא הוות דברתא** - היתה מגיפה, **ובשיבביותיה דרב לא הוות דברתא** - בשכונת רב בסורא לא היתה מגיפה, **סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש** - חשבו אנשי המקום, שזה משום זכויותיו המרובות של רב. **איתחזי להו בחילמא** - התגלו להם בחלום מן השמים ואמרו להם, **רב דנפישא זכותיה טובא** - כיון שזכויותיו מרובות, **הא מילתא זמרתא ליה לרב** - דבר זה קטן הוא לפי מידתו של רב, **אלא ההצלה היתה משום תהוא נברא דשייל מרא** [מעדר] **וזבילא** [את חפירה] **לקבורה** של אנשים. מעשה נוסף כענין זה: **בדרוקרת הוות דליקתא** - היתה שריפה, **ובשיבביותיה דרב הונא לא הוות דליקתא, וסבור מינה דהיינו בזכותא דרב הונא דנפיש**. **איתחזי להו בחילמא, האי זמרתא ליה לרב הונא** לגודל זכותו, **אלא הנס אירע משום תהא איתתא דמחממת** [מסיקה] **תנורא** בעצים שלה (ומשייל לשיבביותיה) **[ומשיילא לשיבביותה]** - משאילה לשכנותיה שישתמשו, ולא יהיו צריכות להסיק בעצים משלהן.

ליקום מר להבא — דרב נחמן בר יצחק הוה יתיב בין גברי דלא חשיבי כולי האי, וקאמר ליה רב נחמן בר רב חסדא ליקום מר מהתם וליתי ליתיב גבאי. **תנינא** — תני אנא, שונה אני ברייתא זו: רבי יוסי אומר כו'. **לא מקומו של אדם מכבדו** — ואם אלך ואשב שם — אין המקום מכבדני. **גם הצאן והבקר אל ירעו** — דמשום שכינה היה הר סיני מכובד ומקודש. **אל מול ההר ההוא** — מדכתיב "ההוא" משמע: כל זמן שהוא בגדולתו, שהשכינה עליו. נסתלקה השכינה במשוך היוכל וגו'. ואף על גב דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב — לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים. וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר, ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות, עד אחד בניסן שהוקם המשכן. ונסעה וזוה שכינה מן ההר וישבה לה על הכפורת, ושם באהל מועד נשנית התורה כללותיה ופרטותיה. ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות, כדאמרינן במסכת ביצה (ה,א): כל דבר שבמנין — צריך מנין אחר להתירו. ובראש קונטרס רומי אתה מוצא

תשובת רבים בכך. **במשוך היוכל** — בסיום השופר, כשתסתלק השכינה. דרך הוא להאריך ולמשוך התקיעה בשעת סיום. **הונגלו הפירות** — שהיו נגללין בשעת נסיעתן היו נוסעין כולן, ובאין זבים ומצורעים ונכנסין במחנה. **פרס חצי מנה**, ולשון פרוסה. כמו "פרס פריסת מלכותך" (דניאל ה). שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן, מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק, מכלל שלא נסמך. **דברתא** — דבר. **בשיבביותה** — בשכונתו. **איתחזי להו בחילמא** — להנך אינשי דסברי משום זכותיה דרב הוא. **הא זמרת ליה לרב** — נס זה קטן הוא לפי גדולת רב. **מרא** — פושיי"ר בלע"ז. **זבילי** — פלי"א בלע"ז. **לקבורה** — ומשום זכותיה דקבורה מדדו בו מדה כנגד מדה. **ומשיילא לשיבביותה** — ומשאילתו לשכנותיה לאחר שהסיקו משלה, לפיכך נמדרת השכר בה במדה.

39 – לשכיר נח שישבע בעל הבית ויפטר, כי היכי דליקריה בעל הבית
40 – כדי שבעל הבית לא יחשוש לשוכרו מחמת שיחשדו בו שיתבע
41 שוב שכרו, וישבע ויטול. מתרצת הגמרא: בעל הבית על פורחיה
42 אָנִי – בעל הבית בעל כרחו צריך לשכור פועלים למלאכתו, ואף
43 אם ידע שעלול לשלם פעם שנית על פי שבועתם לא ימנע
44 מלשוכרם. מקשה הגמרא: והלא שְכִיר נָמִי עַל פּוֹרְחֵיהּ מִיתָנָה – אף
45 השכיר נשכר למלאכת בעל הבית בעל כרחו, כדי שיהיה לו ממון
46 להתפרנס ממנו, ואף אם יהיה בעל הבית נאמן להפטר על ידי
47 שבועה לא ימנע מלהשכיר.
48 הגמרא מבארת את טעם התקנה באופן אחר: אֵלָּא, בעל הבית
49 מְרִיד פְּפוּעָלָיו הוּא, כלומר, יתכן מצב שבעל הבית צריך לשלם
50 לכמה פועלים, ומחמת טרדתו בא לידי טעות שסבור שנתן לפועל
51 מסוים ובאמת נתן לפועל אחר, ואף אם נחייבו שבועה יתכן
52 שישבע כפי טעותו, ולפיכך עקרו חכמים את השבועה מבעל
53 הבית ואמרו שהשכיר, שאינו טרוד, ישבע ויטול.
54 מקשה הגמרא: אם אכן מסתבר לנו שבעל הבית הוא הטועה,
55 וְלִיתָב לִיה בְּלֵא שְׁבוּעָה – היא הדין שישלם בעל הבית ללא שבועה
56 כלל, שאף שבעל הבית טוען ברי שפרע, יש להחשיבו כטוען
57 'שמא', כיון שמחמת טרדתו בפועליו בודאי שכח אם פרע או לא,
58 ומדוע תיקנו חכמים שישבע השכיר. מתרצת הגמרא: תיקנו כן
59 כְּדִי לְהַפִּיס – לפיכך ולרצות דעתו שֶׁל בעל הבית, כיון שהוא סובר
60 שאינו טועה, אלא נראה לו שבאמת פרע לשכירו, ואם נתן
61 שיטול ממנו ללא שבועה יחשוב שנטלו ממנו שלא כדין.
62 מקשה הגמרא: אם אכן זה טעם השבועה, וְלִיתָב לִיה בְּעָדִים –
63 יתקנו חכמים שאין בעל הבית רשאי לפרוע שכר לשכירו אלא
64 בעדים, ואם יהיה ויכוח ביניהם ולא יהיו עדים שפרעו, יטול
65 השכיר ללא שבועה. מתרצת הגמרא: מְרִיחָא לִיה מִילָתָא – יש
66 טורח בדבר, שיצטרך בעל הבית לחזור אחר עדים בכל פעם
67 שירצה לפרוע שכר לשכירו.
68 ממשיכה הגמרא ומקשה: וְלִיתָב לִיה מַעֲקָרָא – ויתקנו חכמים
69 שיתן בעל הבית את השכר לשכיר בבוקר קודם שמתחיל את
70 עבודתו, ובאופן כזה אין שום חשש, שהרי אם יתבענו בערב לא
71 יהיה נאמן, שבודאי כבר שילם לו בבוקר. מתרצת הגמרא: שְׁנִיחָן
72 רִצְוִין בְּהַקְפָּה – גם בעל הבית וגם השכיר רוצים שהשכר ינתן רק
73 בערב, לאחר העבודה, בעל הבית רוצה בכך כיון שלפעמים אין
74 לו ממון בבוקר, והשכיר רוצה שלא יהיו המעות בידו כל היום,
75 כדי שלא יוציאם, אלא יהיו שמורים לו לערב, לפרנסתו.

1 שבשחטילה התורה שבועה כוונתה שהנתבע הוא שישבע ויפטר,
2 ולא שהתובע ישבע ויטול, דָּאָמַר קְרָא לענין שבועת שומר שכר
3 הטוען שהחפץ נאנס 'שְׁבַעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם וגו' וְלָקַח בְּעָלָיו
4 וְלֹא יִשְׁלַם' (שמות כב י), והיינו שבעל הפקדון התובע את השומר
5 'יקח' את השבועה ועל ידי זה השומר 'לא ישלם', ומשמע שמי
6 שְׁעָלָיו לְשֹׁלֵם, והיינו הנתבע, לו שְׁבוּעָה – עליו מוטל חיוב השבועה.
7 שנינו במשנה: וְאֵלֹו נִשְׁפָּעִין וְנוֹמְלִין ב'ו' השכיר.
8 מבררת הגמרא: מָאי שְׁנָא – במה שונה דינו של שְכִיר, דְּתַקִּינוּ לִיה
9 רְבָנָן דְּמִשְׁתַּבְּעֵי וְשָׁקִיל – שמחמת כן תיקנו לו חכמים שישבע ויטול.
10 מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְבֹּת גְּדוּלוֹת שָׁנֹו
11 כָּאֵן בענין שבועות אלו.
12 קודם שתבאר הגמרא את דבריו, מבררת הגמרא את משמעות
13 לשונו. תמחה הגמרא: 'הִלְבֹּת', הִנֵּי הִלְבַּתָּ נִיחָו – וכי שבועות
14 אלו נאמרו 'הלכה למשה מסיני', כמשמעות הלשון 'הלכות', והרי
15 אינם אלא תקנת חכמים. הגמרא משנה את נוסח הדברים שנאמרו
16 בשם שמואל: אֵלָּא אֵיכָּא – אמור כך בדברי שמואל, תְּקִנְתָּ גְּדוּלוֹת
17 שָׁנֹו כָּאֵן. אף על נוסח זה שואלת הגמרא: הרי מהלשון 'גְּדוּלוֹת'
18 מְכַלֵּל דָּאֵיכָּא קְטָנוֹת – משמע שישנם תקנות קטנות, וקשה, מה
19 הכוונה בכך, וכי יש תקנות חכמים שהם קטנות ויש שהם גדולות.
20 אֵלָּא אָמַר רַב נַחֲמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, תְּקִנְתָּ קְבוּעוֹת שָׁנֹו כָּאֵן – נאמרו
21 כָּאֵן תקנות שראוי לקבוען, אף שבכך נעקר דין התורה שהנתבע
22 נשבע ונפטר, כפי שדרשו לעיל מפסוק, ואף שהיה ראוי להטילה
23 על בעל הבית, שישבע ויפטר כדין התורה, אך עָקְרִיהּ רְבָנָן
24 לְשְׁבוּעָה מִכְּעַל הַבֵּית – עקרו חכמים את השבועה הראויה להיות
25 מוטלת על בעל הבית, וְשָׁדִיחָא אֲשֶׁכִּיר – והטילו אותה על השכיר
26 שהוא התובע, שישבע ויטול, והטעם שעשו כן הוא מְשֻׁם כְּדִי חֵייו
27 – כדי מחייתו של השכיר, שלא יוכל בעל הבית להשבע ולהפטר,
28 אלא השכיר ישבע ויטול, ויהיו לו מעות למחייתו.
29 תמחה הגמרא: וּמְשֻׁם כְּדִי חֵייו דְּשְׁכִיר קְנִינָן לִיה לְכַעַל הַבֵּית – וכי
30 בשביל מחייתו של השכיר אנו קונסים את בעל הבית שיוכל
31 שכירו להשבע וליטול ממנו ממון שלא כעיקר הדין. משיבה
32 הגמרא: כְּעַל הַבֵּית נִזְפִּיה נִיחָא לִיה דְּמִשְׁתַּבְּעֵי שְׁכִיר וְשָׁקִיל – בעל
33 הבית עצמו נח לו שאם תהיה הכחשה ביניהם ישבע השכיר ויטול,
34 כִּי הִיכִי דְּאִיתְגָּרוּן לִיה פּוּעָלִין – כדי שישכימו פועלים להשכיר
35 עצמם לעבוד אצלו, שאילו היה הדין שבעל הבית נשבע ונפטר
36 היו פועלים חוששים להישכר לעבודה, שמא יכפור בעל הבית
37 בשכרם ויפטר בשבועה.
38 מקשה הגמרא: אֲדִרְבֵּה, שְׁכִיר נִיחָא לִיה דְּלִשְׁתַּבְּעֵי כְּעַל הַבֵּית וְנִשְׁפָּעֵי

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ועיקר העיקרים שאין כדאי לבלות הזמן בטענות על אחרים כיון ששתי ספיקות בדבר : א) אם צודק בטענותיו. ב) אם גם צודק הוא אם יצליח בזה, כי הבחירה ביד השני שלא לשמוע בקולו, משא"כ אם יתן זמן זה על הטענות לעצמו לשפר מצבו הוא, הרי ספיקות הנ"ל מבוטלים כי, א) הרשות והיכולת נתונה לכאור"א לעשות חשבון צדק בנפשו ובמילא הרי יהיו הטענות צודקות, ב) ע"פ המבואר בתנאי ונפסק ג"כ ברמב"ם הרשות והיכולת ביד כאור"א למשול על עצמו און פאלגען זיך...

שוי שתי מעות כסף והודאת פרוטה, שזו הודאה ממין הטענה, 60
וכיון שאף על פי כן פטרתו המשנה משבועה, בהכרח הטעם משום 61
שלא כפר בשתי כסף, והיינו כשיטת רב. 62
דוחה הגמרא: **אמר רב אשי**, באמת התוספתא עוסקת אף בתובע 63
'דינר זהב' סתם, ומה שנקטה 'דינר זהב זהב' **הכי קאמר** – כך 64
כוונתה, **כל האומר** שחבירו חייב לו **דינר זהב**, הרי זה **באומר** 'דינר 65
זהב זהב' דמי, וכיון שכל המטבעות נחשבים למין אחד, אף אם 66
הודה לו בדינר כסף הרי זו הודאה ממין הטענה. ואף המשנה 67
עוסקת ב'דיוקא', ומה שכתבה דינר זהב כוונתה למטבע ממש, 68
וטעם החיוב הוא כיון שכל המטבעות הם מין אחד, ואף ברישא 69
מדובר בתביעת 'דיוקא', שתבעו כסף במשקל שתי מעות, ולכך 70
כשהודה בפרוטה של נחושת אין זו הודאה ממין הטענה ופטור, 71
וכדעת שמואל. 72
הגמרא מביאה ברייתא להסיעת לדעת רבי: **תני רבי חייא ברייתא** 73
לפייעא ו-**המסייעת** לשית רב, שצריך כפירת שתי כסף, אמר 74
התובע סלע לי **בך**, והשיב הנתבע אין לך **בדי אלא סלע** **הסר** 75
ו-**פחות** שתי מעות **כסף**, חייב שבועה, משום שכפר בשתי מעות 76
כסף. אך אם השיב הנתבע אין לך בידי אלא סלע **הסר מנה**, **פטור** 77
משבועה. ומוכח בדברי רב, שרק כפירת שתי כסף מחייבת שבועת 78
מודה במקצת, ואילו כפירת מעה אחת אינה מחייבת שבועה. 79
שנינו במשנה שאין מתחייבים שבועת מודה במקצת אלא על 80
טענת שתי כסף, הגמרא דנה בשיעור הטענה בשאר שבועות 81
התורה: **אמר רב נחמן בר יצחק**, **אמר שמואל**, לא שנו במשנה שיש 82
צורך בטענת שתי כסף כדי לחייב שבועה, **אלא** שבועה של הבאה 83
על ידי **טענת מלה והודאת לזה**, והיינו שבועת מודה במקצת, **אבל** 84
בחייב שבועה הבאה על ידי **טענת מלה והעדרת עד אחד** – 85
שהלוה כפר לגמרי, ועד אחד העיד שהוא חייב, שחייבתו התורה 86
שבועה להכחיש את העד, **אפילו לא טענו אלא בפרוטה**, חייב 87
שבועה. 88
מבאר הגמרא: **מאי טעמא** שבשבועת עד אחד אין צורך בטענת 89
שתי כסף, **דכתיב** (דברים יט טו) **לא יקום עד אחד באיש לבל עון ולבל** 90
תמא, כלומר, אין עד אחד נאמן להעיד על עון וחטאת של אדם 91
אחר, ויש לדרוש, **לבל עון ולבל תמא** הוא **דאינו קם** – רק לענן 92
עונש הגוף או ממון אין עד אחד נאמן, **אבל קם הוא לשבועה**, 93
ו**תניא** בביאור האופן שעד אחד מחייב שבועה, **כל מקום** ו-**כל** 94
נידון בבית דין **ששנים היו מחייבין אותו** **מפיו**, עד אחד המעיד 95
כנגדו **מחייבו שבועה**, וכיון ששני עדים המעידים על חיוב פרוטה 96
מחייבים ממון, אף עד אחד מחייבו שבועה. 97
ממירא נוספת של רב נחמן בשם שמואל לענין מודה במקצת: 98
ואמר רב נחמן, **אמר שמואל**, **טענה התובע חפין ושעורין**, והודה לו 99
הנתבע **באחד מהן**, חייב שבועה, כיון שהודאתו ממין הטענה, 100
שהרי הודה באחד ממני התביעה. **אמר לו רבי יצחק**, **ישר – יפה** 101
אמרת, ועוד אמר, **שכן אמר רבי יוחנן**. 102
הגמרא מבררת האם יש מחלוקת בדין זה. שואלת הגמרא: מכך 103
שאמר רבי יצחק **זכין אמר רבי יוחנן**, **מכלל** ו-**משמע** **דפליג עליה** 104
ריש לקיש – שריש לקיש חולק עליו בדבר זה. משיבה הגמרא: אין 105
לדייק כך, אלא רבי יצחק לא ידע מה דעתו של ריש לקיש בנידון 106
זה, והטעם שלא שמע את דברי ריש לקיש, **איבא דאמרי** – יש 107
אומרים, **מישחא הנה שתי ליה ושתי ליה** – שריש לקיש המתן 108
בשתיקה עד שייסיים רבי יוחנן את דבריו, שכך היתה דרכו של 109
ריש לקיש, ובינתיים יצא רבי יצחק מבית המדרש, ולא שמע האם 110
ריש לקיש חולק או לא. **ואיבא דאמרי**, **מישחא הנה שתי ליה** 111
ושתיק ליה – ריש לקיש שתה מים בבית המדרש בשעה שרבי יוחנן 112
אמר דין זה, ולכן שתק, ובינתיים יצא רבי יצחק, ולא שמע האם 113
ריש לקיש חולק או לא. הגמרא מנסה להביא ראיה לדברי 114
שמואל. מבררת הגמרא: **לימא מפייע ליה** – האם נאמר שיש ראיה 115
ממשנתנו לשמואל שטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם 116
חייב, וכך שנינו בה, **טענה חפין והודה לו בשעורין**, **פטור**, ו**רבן** 117
גמליאל **מחייב**, כיון שסובר שאף הודאה שלא ממין הטענה 118

תנע – יש להוכיח שבשאר המשנה מלבד האופן של ליטרא זהב, 1
מדובר בתביעה והודאה של 'שוה', ולא בתביעה והודאה של 2
'דיוקא', **דקא תני סיפא** – שהרי שנינו בסיפא של המשנה, אמר 3
לחבירו **דינר זהב לי בך**, והשיב הנתבע אין לך **בדי אלא דינר** 4
כסף, וכן אם הודה בפרוטה ו-**מעה קטנה**, וכן אם הודה בפרוטה, 5
וכן אם הודה בפרוטה, חייב הנתבע שבועת מודה במקצת, כיון 6
שהכל – התביעה וההודאה, מין **מטבע** **אחת** הן, והרי זו הודאה 7
ממין הטענה. **אי אמרת בשלמא** 'שנה' – מובן הדבר אם תאמר 8
שהמשנה עוסקת בתביעה והודאה של שווי המטבעות, שאז 9
ההודאה היא ממין הטענה, ו**מטבע** **הכי** ו-**ומשום** כן חייב שבועה, 10
אלא אי אמרת שמשנתנו עוסקת ב'דיוקא' – בתביעת זהב ממש 11
והודאה בכסף ממש, **אמאי** חייב שבועה, הרי אין ההודאה ממין 12
הטענה, שהלה תבעו זהב והוא הודה בכסף. 13
דוחה הגמרא: **אמר רבי אלעזר**, באמת הסיפא של המשנה עוסקת 14
ב'דיוקא', ולא בשבועה משקל זהב, אלא **בשפע** **דינר מטבעות** 15
– שתבעו דינר מסויים שטבעה בו צורה מסוימת, וכמו כן הודאת 16
הנתבע היתה במטבע שיש בה צורה, ואף על פי שהתביעה 17
וההודאה היו במיני מטבעות שונים מכל מקום זו נחשבת הודאה 18
ממין הטענה, מפני שכל המטבעות נחשבים מין מטבע אחת, **וקא** 19
מטבע **לן** התנא של המשנה, **דפרוטה בכלל מטבע** **איהא** – שאף 20
פרוטה היא בכלל מין מטבע, ולכן גם אם תבעו דינר והודה לו 21
בפרוטה, הרי זו הודאה ממין הטענה. 22
מוסיפה הגמרא להוכיח זאת: **דקא נמי** – כך גם מדוקדק בדברי 23
המשנה, **דקתני** **שהכל מין מטבע אחת**, ורק מטעם שכל סוגי 24
המטבעות מין אחד הם, נחשבת ההודאה ממין הטענה, ואם 25
מדובר בתביעת 'שוה', הרי פשוט שזו הודאה ממין הטענה, ואין 26
המשנה צריכה לומר 'שהכל מין מטבע אחת'. 27
מבאר הגמרא כיצד רב ירש את דברי המשנה לפי שיטתו: ורב 28
הסובר שמשנתנו עוסקת בתביעה והודאה של 'שוה', ירש 29
שהוצרכה המשנה לומר שהכל מין מטבע אחת, כדי ללמד **שהכל** 30
דין מטבע אחת, והיינו שכל המטבעות שהוצרכו במשנה היו אחד 31
להם, והיינו שאפילו במטבע הקטנה שבהם, דהיינו 'פרוטה', יש 32
בה שיעור הודאה כדי לחייב שבועת מודה במקצת. 33
הגמרא מבררת כדעת מי סובר רבי אלעזר. מבררת הגמרא: ורב 34
אליעזר שביאר את הסיפא ב'דיוקא', **לימא דסיפא בשמואל מתין** 35
– שמו נאמר שכשם שהוא מפרש את הסיפא כשיטת שמואל 36
שמדובר ב'דיוקא', **רישא נמי בשמואל סבירא ליה** – גם את הרישא 37
הוא יפרש כדעת שמואל, שמדובר ב'דיוקא', והיינו שתבעו 38
החייב כסף במשקל שתי מעות והנתבע הודה בחתיכת נחושת 39
ששוה פרוטה, וטעם הפטור הוא משום שאין ההודאה ממין 40
הטענה, אבל אם התביעה וההודאה היו ב'שוה', יסבור רבי אלעזר 41
שחייב שבועה אף שלא כפר בשתי כסף, וכדעת שמואל, שרק 42
התביעה צריכה להיות שתי כסף. 43
דוחה הגמרא: לא בהכרח לומר כן, אלא יתכן שרבי אלעזר סובר 44
שרק את הסיפא שיש צורך להעמיד ב'דיוקא', משום דקתני – שכתבה 45
המשנה שהטעם הוא משום **שהכל מין מטבע אחת**, ואילו ברישא 46
יכול רבי אלעזר לסבור או **כרב** שמדובר ב'שוה', והפטור הוא 47
משום שאין כפירת שתי כסף, או **בשמואל** שמדובר ב'דיוקא', 48
והפטור הוא משום שאין ההודאה ממין הטענה. 49
הגמרא מביאה ראיה לרב שצריך כפירת שתי כסף: **תא שפעי**, 50
שנינו בתוספתא (פיה היט), אמר התובע לנתבע, **דינר זהב זהב** 51
ו-**מוטבע** יש לי **בך**, והלה השיב אין לך **בדי אלא דינר כסף**, חייב 52
שבועה, משום שכל המטבעות נחשבות כמין אחד, וההודאה ממין 53
הטענה, ויש לדייק, **מטבע** שחייב הוא משום **אמר ליה זהב זהב**, 54
ותולים שכוונתו לתבוע מטבע ממש, **הא** אם אמר **סתמא** – דינר 55
זהב סתם, כאופן של הסיפא של משנתנו, **שנה** **קאמר ליה** – 56
כוונתו לתבוע שווי דינר זהב, ולפי זה בסיפא של המשנה כוונתו 57
לתבוע שווי דינרי זהב והפירוש 'שהכל מין מטבע אחד' הוא 58
שהכל דין מטבע אחד, וכן יש לפרש ברישא שמדובר בתביעת 59

שבועות. שבועת הדיינים - פרק שישי דף מ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רלא רש"י תוספות

1 תרע - דשאר מחניתין שוה קתני. טריסית - מעה קטנה. דינר כסף טריסית פוגדיון
2 ופרוטה - או או קתני. דינר מטבעות - בטבעה במטבע צורה, ולא טענו משקל, וזה
3 הורה לו מטבע. ואף על פי שזו כסף וזה נחשת - ממין הטענה היא, דכולהו מטבע ניהו.
4 דיקא נמי כו' - אלמא טעמא משום דכל מטבע חד הוא, ודוקא קתני. ורב - דבעי
5 למימר שוה קתני, הכי מפרש סיפא דקאמר
6 "שהכל מין מטבע אחד הוא" - כל מטבעות
7 השנויות כאן דין אחד להם, שאף הקטנה שבין
8 יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה. נימא
9 בשמואל סבירא ליה - דכולה מחניתין דוקא
10 קתני, ומשום הכי תנן ברישא: "שתי כסף יש לי
11 בידך", "אין לך בידי אלא פרוטה" פטור - משום
12 דמה טענו לא הודה לו. אבל אי שוה טעין
13 ליה הוה מחייב, ואף על גב דהתחלת טענה שוה
14 כסף ותו לא. הכי ניסינן בתוספתא: דינר זהב
15 וזהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף
16 חייב - ופירוש דינר זהב היינו טבעו. וטעמא,
17 משום דהכל מין מטבע אחד הוה ליה ממין
18 הטענה. ומיהו סייעטא לרב הוא, דמדאצטרך
19 לפרושי "זהב זהב" מכלל דמתניתין דתנן דינר
20 זהב סתמא - שוה קאמר, והשכל דין מטבע
21 אחד קתני. ומדיסיפא שוה - רישא נמי שוה,
22 וקתני רישא: "שתי כסף יש לי בידך", "אין לך
23 בידי אלא פרוטה" פטור, ועל כרחך משום
24 דליכא כפירת שתי כסף הוא. הכי קאמר כל
25 האומר דינר זהב כאומר זהב [זהוב] דמי -
26 ובריייתא לא שחטעון מפרש "זהב זהוב" קאמר.
27 אלא הכי שחטעון: הטרען דינר זהב סתם,
28 דמסתמא זהב זהוב קאמר, והלה אומר אין לך
29 בידי אלא דינר כסף, והיינו נמי דינר מטבע,
30 וישנה הודאה ממין הטענה - חייב. חכר פקע
31 פטור - אלמא כפירת שתי כסף בעינן. לא שנו
32 דבעי טענת שתי כסף אלא בשבועה הבאה
33 בטענת מלוה והודאת מקצת דלוה. אבל
34 שבועה בעדות עד אחד, שהלוה כפר הכל ועד
35 אחד מעידו שהוא חייב ונמצא מחייבו, אפילו
36 לא טענו אלא פרוטה וכפר - חייב, והואיל ואם
37 היו שנים היו מחייבין אותו ממון לפרוע, דהא
38 שוה פרוטה ממנוא הוא, והיחיד מחייבו שבועה.
39 ישר וכן אמר רבי יוחנן - ורסין, ורסין לא רסין
40 ותו "ישר". מכלל דפליג עליה ריש לקיש -
41 בעיא הוא דקא בעי גמרא: לימא מדקאמר "וכן
42 אמר רבי יוחנן", מכלל דפליג עליה בר
43 פלוגתניה? איכא דאמרי מישאא הוה שתי ליה
44 ושתיק ליה - כן היה דרכו של ריש לקיש,
45 כשהיה רבי יוחנן אומר דבר בבית המדרש היה
46 שוהה מהלשיב עד שיגמר רבי יוחנן כל שרבו
47 וכל טעם דבריו, ואחר כך היה חולק עליו,
48 ובתוך כך יצא רבי יצחק זה מבית המדרש ולא
49 שמע אם נחלק עליו. איכא דאמרי מישתי הוה
50 שתי - ריש לקיש מיא בבי מדרשא כי אמרה
51 רבי יוחנן להא מילתא. ורבן גמליאל מחייב -
52 דלא בעי הודאה ממין הטענה.

הודה

1 **בטוענו** בדינר מטבעות - פירש בקונטרס: טבוע במטבע צורה, ולא טענו משקל, וזה הורה
2 לו מטבע. ואף על פי שזה כסף וזה נחשת - ממין הטענה היא, דכולהו מטבע ניהו.
3 וקשה: דלעיל (שבועות לט, ב) גבי "שתי כסף יש לי בידך" "אין לך בידי אלא פרוטה", מסקין
4 לשמואל דפטור משום דמה טענו לא הודה לו ובי תימא דאריי בשאנין טבעים - אם כן
5 חסרא לה טענה, דאין כאן שתי שוה מעות, דחסר
6 מה שצריך ליתן כדי להטביעו? וזה דוחק לומר
7 שאין שוה פרוטה באותו חסרון. ועוד, דמשמע
8 בטוענו מטבעות דעד השתא לא איירי במטבעות,
9 וסתם שתי כסף טבעים הם. ועוד, דקאמר: דא קא
10 משמע לו דפרוטה בכלל מטבע איתא, משמע
11 דאין חידוש אלא מפרוטה דקתני, וכלא בשאר
12 מטבעות נמי יש חידוש גדול דחשיב ממין הטענה.
13 ועוד, דאפילו עבר גדול ועבר קטן חשיב מה
14 שטענו לא הודה לו בפרק "השואל" (בבא מציעא
15 ק, א), ומנורה גדולה ומנורה קטנה אמרינן נמי
16 לקמן (שבועות מג, א) דמה שטענו לא הודה לו
17 אף על פי שצורתם שוה. ועוד, דלשון "בדינר
18 מטבעות" לא משמע בדינר טבעו. ועוד, דבסמוך
19 בבריייתא דינר זהב זהוב רסין בכל הספרים
20 "פטור". ובקונטרס גלי פירוש דוחק להגיה
21 "חייב". על כן נראה לפרש: בטוענו בדינר מטבעות
22 - שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות,
23 ושואל אותן מטבעות. וזה טען: הודאתי כולם
24 חוץ מדינר כסף. או טריסית או פוגדיון או פרוטה.
25 **שהכל** דין מטבע אחד - פירש בקונטרס: שאף
26 בקטנה שבהם יש בה כדי הודאה
27 לחייבו שבועה. ותימא: דא שמעינן מרישא דקתני
28 ההודאה שוה פרוטה! ודוחק לומר דסלקא דעתך
29 דגבי תביעת דינר זהב שהיא גדולה לא חשיבא
30 הודאה פרוטה.
31 **אבל** בטענת מלוה והעדאת עד אחד כו' - ואם
32 תאמר: דבשילחי "הכותב" (תכופות פו, ב)
33 אמרינן דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות
34 אפילו בהעדאת עד אחד - אלמא משוין עד אחד
35 להודאה במקצתו ויש לומר: דשמואל דהבא
36 לטעמיה דמחייב לעיל בכפירת פרוטה, דיוון
37 דמשתבע אפרוטה מוקמיה קרא ד"אבל קם
38 לשבועה" בפרוטה. אבל בקרקעות לא משכחת
39 דמשתבע בשום מקום. ולפי זה צריך לומר דלית
40 הלכתא כותיה דשמואל בחך דהבא. כיון דתלמי
41 בהדיא דלעיל, דבהדיא דלעיל לית הלכתא
42 כותיה דמתי רבי חייא לסייעה לרב. ועוד, דרב
43 פפא דהוה ליה בתראה סבירא ליה כרב לקמן
44 בשמעתין.
45 **ובל** מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד
46 מחייבו שבועה - לאו דוקא, דהא איכא
47 כפירת שעבוד קרקעות.
48 ושייך לעיל במשנה לה, בן [והורה] לו בשעורים
49 פטור - בסוף פרק "דמניח" (בבא קמא לה, ב)
50 מסיק רבה בר נתן דפטור אף מדמי שערין.
51 ותימא: דמנא ליה הא? דהא לרבן גמליאל חייב
52 בדמי שערין, דאי לא הכי אין כאן הודאה כלל,
53 ואם כן מנא ליה דלרבנן פטור ופליגי אף בדמי
54 שערין? דלמא לא פליגי אלא אם חייב שבועה על החסין,
55 דלמר בעי שבועה ולא בעי הודאה ממין הטענה, ולמר לא בעי ליה כו' ושמא משמע ליה לרבה בר נתן לשון פטור דפטור לגמרי.
56 אי נמי, אף על גב דמפטר מדמי שערין אין לרבן גמליאל, אפילו הכי חשיב ליה הודאה.
57 ושייך לעיל במשנה לה, בן [ורבן] גמליאל מחייב - תימא: דבפרק בתרא דכתובות (קח, ב) גבי פלוגתא דאדמון ורבנן, קאמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון, דמחייב בטוען כחירו
58 כדי יין וכדי שמן, וקאמר ליה אידך: שמן לא היו דברים מעולם, קאמרינן נמי חמשה אית לך חמשה לית לך, משום דיש בלשון הזה לשון קנקנים. והשתא לרבן גמליאל אפילו אין בלשון הזה
59 לשון קנקנים חייב, דאפילו בטוענו חטים הורה לו בשעורים מחייב ויש לומר: דלדידיה נמי נפקא מינה, אם טענו עשרה כדי שמן ואמר ליה אידך אין לך אלא חמש - חייב גם בקנקנים
בהודאתו, ולא מצי למימר: לא הודיתי לך בקנקנים. דיש בלשון הזה לשון קנקנים. **להודיעך** כחו דרבן גמליאל - דכחו עדיף, דמילתא דרבנן היו כח דפטור.

הודה

שבועות. שבועת הדיינין – פרק שישי דף מ עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י תוספות

הורה במקצת קרקע פטור – אצטריך, דלא תימא: טעמא דפטור ברישא משום דהוי בטענו חטים והורה לו בשעורים.

תלמוד ערוך הוא בפיו של רבי יוחנן והא מני אדמון היא – תימא: דרבי חיאי בר אבא גופיה מוקי מילתא דאדמון כוותיה בפרק בתרא דכתובות (קח, ב), דמסיק:

לאדמון יש בלשון הזה לשון קנקנים, ומיגו דמשתמע אקנקים משתבע נמי על שמו מחמת גלגולו ויש לומר: דמשום רבנן הוא דאצטריך לאוסקי דאיירי שהורה במקצת קנקנים ואפילו הכי פטרי רבנן, משום דלא תקשי ליה ממילתיהו דרבנן, כדקאמר מעיקרא: טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים, הא יש בלשון הזה לשון קנקנים חייב. אבל אדמון לעולם מחייב אפילו הורה בכל הקנקנים. דברתי פליגי, בטענו חטין ושעורין הורה לו באחד מהן, ובש בלשון הזה לשון קנקנים. דייק לה מדלא קתני במתניתין פלוגתיהו בחטין ושעורין או בשור ושה, ונקט כד יין וכדי שמן – משמע דפליגי ביש בלשון הזה לשון קנקנים. ומדקאמר נמי רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון, ואי דוקא בטענו חטין ושעורין הורה לו באחד מהן פליגי, מאי רואה אני את דברי אדמון? הא אפילו בטענו חטין הורה לו בשעורין מחייבו ופליגי נמי בטענו חטין ושעורין הורה לו באחד מהם. דאי ביש בלשון הזה לשון קנקנים דוקא פליגי, הוה להו לרבנן למימר בהדיא "אין בלשון הזה לשון קנקנים". ואדמון הוה חייב במודה בכל הקנקנים, מדלא נקט במתניתין: והורה לו מקצת קנקנים, אלא נקט בקנקנים דמשמע בכולהו. ולא מוקי לה במקצת קנקנים אלא משום רבנן, דלא משתמע מליתיהו דאין בלשון הזה לשון קנקנים אלא בבחאי גונא. הכי קאמר: אין ההודאה ממין הטענה – דלא מביעאי במודה בכל הקנקנים דפטרי, דהא אפילו יש בלשון הזה לשון קנקנים נמי פטור, אלא אפילו הורה במקצת קנקנים נמי פטור, דאין בלשון הזה לשון קנקנים.

והדא כשמואל – וכן הלכה, והף על גב דקימא לן כרבי יוחנן לגבי שמואל, חדא, דלרבי יוחנן נמי חייב אליבא דחד אמרא, ועוד, דקימא לן כרב נחמן ברבי, ועוד, דרב פפא הדיא בתרא סבירא ליה כשמואל. וכן פסק רבינו חננאל בשמעתין, וכן עיקר, ולא כמו שפסק רבינו חננאל בכתובות (קח, ב) כרבי חיאי בר אבא.

אדרבה אין אדם מעזי כר – ואם תאמר, דאמרינן בפירקין: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע? חזקה אין אדם מעזי כר? ויש לומר: אף על גב דכופר הכי נמי משתמיט, מכל מקום אין לו כל כך פנים לכפור הכל כמו לכפור במקצת, וליכא מיגו.

אשתמוטי הוא דקשתמוטי – תימא: דברקא קמא דבבא מצינא (ה, א) דייק, אלא הא דאמר רב נחמן: משביעין אותו שבועת היסט (דרכן) יזמנו מנו חדשיך אמנונא חדשיך נמי אשבעותא. אמאי לא משני דאשתמוטי קא משתמיט, כדמשני אהתם דלעיל? ויש לומר: משום דפריך בהדי חך פירכי טובא, ותו, הא דחגי רבי חיאי בר, ודלא מצי לשנויי הכי.

בפקדון פסול לעדות – בפרק קמא דבבא מצינא (ה, ה) מוקי לה דנקטי לה בידיה. ובמלה אפילו נקט ליה בידיה וזי שיה, דמלחא להוצאה ניתנה, והוא שמו צריך למעות, ומאן

הורה במקצת קרקעות פטור – שאין נשבעין על הקרקעות, כדילפינן לקמן בפירקין (שבועות מז, ב), ואף הודאתא אינה מביאה לידי שבועה. הורה במקצת כלים חייב – שבועה אף על הקרקעות, על ידי גלגול דשבועה מקצת כלים. הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות – כלומר, משני מינין, והורה באחד וכפר באחד – חייב, וזקקין – הכלים וזקקין את הקרקעות לשובעה. תנינא – במסכת קדושין: נכסים שאין להם אחריות וזקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן. וזכא עיקר – דכולה מסכת בהלכות שבועה. והוהא – קדושין. אנב גירא נככה – אידי דתנא התם: נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בלא משיכה – תני בהדיהו שאף הם וזקקין את הנכסים שיש להם אחריות לשובעה. אדמון היא – דבעי הודאה ממין הטענה, ומיהו היכא דטענו שנים והורה לו באחד מהם – חייב. והא דאדמון במתניתין היא, מיהו הכא במסכת שבועות לא מפרשינן בגמרא במאי פליגי, אבל בפרק בתרא דכתובות (קח, ב) מפרשינן דבהכי פליגי. טענו חטין וקדש והורה בשעורין – מי שזהה לו לטעון על חבירו חטין ושעורין, וטענו חטין, ולא הספיק לטענו שעורין עד שקדם זה ואמר: חטין אין לך בידי, אבל שעורין יש לך בידי. אם כמערים – אם נראה לבית דין שקצץ להודות כדי שלא יטענו זה שעורין ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים – חייב לו שבועה אם אמר לו זה: שניהם יש לי בידי. ואם במתבין – להשיב לו על טענתו של חטין, ולא בקופץ – פטור. לפיכך יצאו כלים – ליכתב בפירושו. למה שהן – להתחייב עליהם בכל שוק. דהוה ליה למכתב (שמות כב) "כי יתן איש אל רעהו כספים למשור", ואנא אמנא: מה כספים שנים דובר חשוב – אף כל שנים דובר חשוב. אלא כלים לומר דהוה דבר חשוב ולא בעינן שווייהו שתי כסף. וכפר בפריחא פטור – כדמפרש ואזיל, כרב דאמר בפריחא שתי כסף בעינן. כפר בכלים – ואפילו כל דהו, כדאמרינן: לכך יצאו כלים למה שוק, ואי משום הודאה ממין הכפירה – בהא סבירא ליה כשמואל, דאמר: טענו בחטין ושעורין והורה לו באחד מהן חייב היסת, לא לשון שומא, שטענו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל א כו) "אם ד' הסיתך בי". אין אדם מעזי פניו וכו', תדע – דאמרינן אשתמוטי אשתמוטי. הוביח במלוא – ובאו עדים, והוא לא נשבע – כשר לעדות, ולא אמרן חשדי אממונא הוא, אלא אשתמוטי קשתמוטי ליה, משום דמלוה להוצאה ניתנה ואין עובדי בידו במה לפרוע. בפקדון פסול לעדות – ואפילו לא נשבע, דמשעה דכפר איחשדי ליה אממונא. ובבבא מצינא בפרק קמא (ה, ב) מוקמינן ליה בדיאתו סהדי דההיא שעתא הוה בידיה, דליכא למימר אידיכס ליה ומשתמיט עד דבדוש ומשכח ליה. מתני אסיפא – להא דרב נחמן. כל שבן אסיפא – דהא אודי ליה עליו, ואיכא דררא דדמונא, שבועה

טענו חטין ושעורין והורה לו באחת מהן – חייב. "מנה לי בידך, אין לך בידך" – פטור. אמר רב נחמן: ומשביעין אותו שבועת היסת: מאי טעמא? חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו. – אדרבה, חזקה אין אדם מעזי פניו בפני בעל חובו! – אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה, סבר: עד דהוה לי ופרענא ליה. תדע, דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא: תכופר במלוה – פשר לעדות, בפקדון – פסול לעדות. רב חביבא מתני אסיפא: "מנה לי בידך", אמר לו: "הן". – פטור; ואמר רב נחמן: משביעין אותו שבועת היסת. מאן דמתני ארישא, כל שבן אסיפא; ומאן

הגמרא ממשיכה להקשות על רבי חייא בר אבא: **תא שמע**, שנינו
במשנה, **מַעְנֵי בָּלִים וְקִרְקָעוֹת**, והוֹדָה בָּבָלִים וְכִפָּר בְּקִרְקָעוֹת, או
שהודה בְּקִרְקָעוֹת וְכִפָּר בָּבָלִים, פְּטוֹר משבועה, וכן אם הוֹדָה
בְּקִרְקָעוֹת מתביעת הקִרְקָע, וכפר בשאר הקרקעות ובכלים, פְּטוֹר
משבועה, לפי שאין אדם מתחייב בשבועה על ידי כפירה או
הודאה בקרקעות. אך אם הודה בְּקִרְקָעוֹת מן הַבָּלִים, וכפר בשאר
הכלים ובקרקעות, חָיִיב להשבע אף על הקרקעות, שכיון שכפר
והודה במטלטלין, והתחייב עליהם שבועה, אפשר לגלגל עליו
שבועה אף על הקרקעות. ויש לדייק מהמשנה, **מַעְנֵי דִפְטוֹר**
משבועה הוא רק באופן דִּתְבֵּעוֹ בָּלִים וְקִרְקָעוֹת, כיון דְּקִרְקָעוֹת לֹא
בֵּת שְׁבוּעָה הֵיא, הֵיא אם יתבע בָּלִים וְכָלִים דְּמִיָּא בָּלִים וְקִרְקָעוֹת,
והיינו שיתבעו שני מיני כלים והודה הנתבע באחד מהם, חָיִיב
שבועה, ומוכח שאם טענו חִטִּים ושעורים והודה באחד מהם,
חייב שבועה, שלא כדברי רבי חייא בר אבא.
דוחה הגמרא: לעולם יתכן שהוא הדין דְּאִפִּילוּ באופן שטענו בָּלִים
וְכָלִים נְמִי – וְגַם כֵּן פְּטוֹר, וְהָא דִּקְתָּנִי דְּוֹקָא אֹפֹן שֶׁל בָּלִים וְקִרְקָעוֹת, קָא
מַשְׁמַע לָן דְּכִי הוֹדָה בְּקִרְקָעוֹת בָּלִים, חָיִיב שבועה אף על הקרקעות.
תמחה הגמרא: מֵאֵי קָא מַשְׁמַע לָן, וכי את הדין של 'וְקִרְקָעוֹת' –
שחייב שבועה על מטלטלין גורר את הקרקעות להשבע עליהם,
הרי כבר תִּנְיָנָא (קידושין כו.) נכסים שאין להם אחריות וְזִקְקִין אֵת
הַנֶּכְסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרֵיכֶן לִישְׁבַּע עֲלֵיהֶן. מתרצת הגמרא: הֵיא עֵינָךְ
– במשנתנו נאמר עיקר דין זה, ואילו תִּהְיֶה – המשנה בקדושין,
אֵיבָּן גִּירָא נִסְכָּה – בדרך אגב הביאה דין זה.
ממשיכה הגמרא ומקשה: אִיתְבִּיחַ רַבִּי אֲבָא בַר מִטְּלָ לְרַבִּי חֵיָא בַר
אֲבָא, שנינו בברייתא, מַעְנֵי הַתּוֹבֵעַ שׁוֹר, וְהוֹדָה לוֹ הַנִּתְבַּע בְּשָׂה, או
שטענו בְּשָׂה וְהוֹדָה לוֹ בְּשׁוֹר, פְּטוֹר משבועה, כיון שאין ההודאה
ממין הטענה. אבל אם מַעְנֵי בְּשׁוֹר וְשָׂה וְהוֹדָה לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, חָיִיב
שבועה, ומבואר שבתבעו שני מינים והודה באחד מהן חייב
שבועה, וקשה על רבי חייא בר אבא הפטור.
אֲמַר לֵיהּ רַבִּי חֵיָא בַר אֲבָא, הֵיא מְנִי – ברייתא זו בשיטת רַבִּין
נְמִילָאֵל הֵיא, שהוא סובר במשנתנו שאף המודה שלא ממין
הטענה חייב שבועה, וכל שכן שאם תבעו שני מינים והודה לו
באחד מהם, חייב, ואילו רבי חייא בר אבא שאמר שרבי יוחנן
סובר שפטור, אמר כן בדעת חכמים, הסוברים שטענו חִטִּים
והודה לו בשעורים, פטור.
הקשה רבי אבא בר ממל: אִי הִבְרִייתָא סוֹבֵרַת כְּרֵךְ נְמִילָאֵל, אִפִּילוּ
רִישָׁא נְמִי – אף ברישא של הברייתא, בטוענו שור והודה בשה או
להיפך, גם כן יתחייב שבועה, ומדוע פטרה אותו הברייתא.
רב חייא בר אבא מיישב את הברייתא באופן אחר: אֵלָּא, הֵיא מְנִי,
אֲדָמִין הֵיא, שאמר במשנתנו שאמנם אם טענו חִטִּים והודה לו
בשעורים פטור, וכדעת חכמים, אך אם טענו חִטִּים ושעורים
והודה לו באחד מהם, חייב. הוסיף רבי חייא בר אבא ואמר לרבי
אבא בר ממל, וְלֹא דְחִוִּי מְדִיחָנָא לָךְ – ואיני מתרץ כן כדחיוי
לקושייתך בלבד, אֵלָּא תִלְמוּד עֲרִיף הוּא כְּפִי שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן – כך
שנה רבי יוחנן בשם רבותיו, הֵיא מְנִי אֲדָמִין הֵיא – שברייתא זו
נאמרה בשיטת אדמון.
הגמרא דנה באופן שרצה התובע לתבוע שני מינים, אך אחר
שתבע מין אחד קדם הנתבע והודה במין האחר: אֲמַר רַב עֲנִי, אֲמַר
שְׁמוּאֵל, מַעְנֵי הַתּוֹבֵעַ בַּחֲפִין, וְרָצָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְתוֹבֵעַ גַּם שְׁעוּרִים,
אך קִדְּם הַנִּתְבַּע וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוּרִין, ואם היה תובעו חִטִּים
ושעורים והלה היה מודה לו באחד מהם, היה חייב, הרי הדין תלוי
באופן ההודאה, אִם בְּמַעְרִים – אם נראה לבית דין שהנתבע ידע
שהתובע עומד לתבועו גם שעורים, וקדם והודה בשעורים כדי
להערים על התובע, ולגרום לכך שתהיה התביעה בחיטים בלבד
וההודאה בשעורים, ואכן המשיך הלה ותבעו גם שעורים, חָיִיב
שבועה, שכיון שהרגיש בכך שהתובע רוצה להמשיך ולתבוע גם
שעורים, הרי זה כאילו באמת תבעו תחילה גם בשעורים והודה
בהם. אבל אִם בְּמַתְּכִין – אם נראה לבית דין שהנתבע הודה

וכן אם הוֹדָה הנתבע בְּקִרְקָעוֹת וְכָפַר בשאר הקרקעות
ובכלים, פְּטוֹר משבועה, כיון שחייב השבועה הוא מחמת
ההודאה, והודאה על קרקע אינה מחייבת שבועה. אך אם הודה
הנתבע בְּקִרְקָעוֹת הַבָּלִים וכפר בשאר הכלים ובקרקעות, חָיִיב
שבועה על כפירתו, ואף על הקרקעות, כיון שהמחויב שבועה על
מטלטלין אפשר לגלגל עליו שבועה אף על הקרקעות.
מסיימת הגמרא את ראייתה: יש לדייק מהמשנה, **מַעְנֵי דִפְטוֹר**
משבועה אף שהודה במקצה, ומוכח כדברי שמואל, שטענו בָּלִים
וְקִרְקָעוֹת, כיון דְּקִרְקָעוֹת לֹא בֵּת שְׁבוּעָה הֵיא – שכפירה או הודאה
בקרקע אינה מחייבת שבועה, ומשמע, הֵיא – אבל בתביעת בָּלִים
וְכָלִים דְּמִיָּא בָּלִים וְקִרְקָעוֹת – אם תבעו שני מיני כלים, בדומה
לתביעת כלים וקרקעות שזו תביעת שני מינים, והודה הנתבע
באחד מהם, חָיִיב שבועה, ואינה נחשבת ההודאה שלא ממין
הטענה, אלא כיון שהודה באחד ממניי התביעה הרי זו הודאה
ממין הטענה מהחייב שבועה, ומוכח כדברי שמואל, שאם תבעו
חִטִּים ושעורים והודה הנתבע באחד מהם, חייב שבועה.
דוחה הגמרא: לעולם יתכן שהוא הדין דְּאִפִּילוּ באופן שטענו בָּלִים
וְכָלִים נְמִי – וְגַם כֵּן פְּטוֹר, דאף שיתבעו שני מינים אין הודאתו
באחד מהם מחייבת שבועה, וְהָא דִּקְתָּנִי בָּלִים וְקִרְקָעוֹת – והטעם
שנכטה המשנה דווקא אופן של כלים וקרקעות, קָא מַשְׁמַע לָן –
היינו כדי להשמיענו את האמור בהמשך, דְּכִי הוֹדָה בְּקִרְקָעוֹת בָּלִים,
חָיִיב שבועה אף על הקרקעות.
תמחה הגמרא: מֵאֵי קָא מַשְׁמַע לָן – מה בא התנא להשמיענו בזה
שנשבע על הקרקע, האם בא להודש את דין 'וְקִרְקָעוֹת' – וגוררים,
כלומר, שמתטלין שהתחייב עליהם שבועה גוררים אחריהם אף
את הקרקעות להשבע עליהם, תִּנְיָנָא – הרי כבר שנינו דין זה
במשנה בקידושין (כו.) נכסים שאין להם אחריות וְזִקְקִין אֵת
הַנֶּכְסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרֵיכֶן לִישְׁבַּע עֲלֵיהֶן. – קרקעות) לִישְׁבַּע עֲלֵיהֶן.
משיבה הגמרא: הֵיא עֵינָךְ – משנתנו היא עיקר מקומו של דין זה,
שהרי מסכת זו עוסקת כולה בדיני שבועות, ואילו תִּהְיֶה – המשנה
בקדושין שחורה והשמיעה דין זה, אֵיבָּן גִּירָא נִסְכָּה – רק בדרך אגב
הביאה זאת, מחמת האמור שם שמתטלין נקנים אגב קרקע.
עד עתה התבארה דעת שמואל, שהתובע חִטִּים ושעורים והודה
לו הלה באחד מהם, חייב שבועה. הגמרא מביאה עתה את דעת
החולק: וְרַבִּי חֵיָא בַר אֲבָא אֲמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מַעְנֵי חֲפִין וְשְׁעוּרִין,
וְהוֹדָה לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, פְּטוֹר משבועה, כיון שאף זו נחשבת כהודאה
שלא ממין הטענה.
הגמרא מקשה סתירה בדעת רבי יוחנן. מקשה הגמרא: וְהָאֲמַר רַבִּי
יִצְחָק לֵעִיל (ע"א) על דברי רב נחמן בשם שמואל, שטענו חִטִּים
ושעורים והודה לו באחד מהם חייב, יִישֵׁר, וְכֵן אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן. הרי
שדעת רבי יוחנן שחייב שבועה, ואילו רבי חייא בר אבא אמר
בשמו שפטור.
מתרצת הגמרא: אֲמַרְיָא נִינְהוּ אֲלִיפָא דְרַבִּי יוֹחָנָן – מחלוקת
אמוראים היא בדעת רבי יוחנן, רבי יצחק סובר שרבי יוחנן מחייב
שבועה באופן זה, ורבי חייא בר אבא סובר שרבי יוחנן פטור.
מקשה הגמרא על דברי רבי חייא בר אבא: תא שמע, שנינו
במשנתנו, מַעְנֵי חֲפִין וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוּרִין, פְּטוֹר משבועה, וְרַבִּין
נְמִילָאֵל מְחִיב, ויש לדייק, מַעְנֵי דִתְנָא קָמָא משבועה הוא
רק באופן דְּמַעְנֵי חֲפִין וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוּרִין, שהודה בדבר שלא תבעו
כלל, הֵיא – אבל אם תבעו חֲפִין וְשְׁעוּרִין וְהוֹדָה לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, חָיִיב
שבועה, ושלא כשיטת רבי חייא בר אבא. דוחה הגמרא: לֹא – אין
זו קושיא, ויתכן שלדעת תנא קמא הפטור בטענו חֲפִין וְהוֹדָה לוֹ
בשעורים, הוּא הֵדִין דְּאִפִּילוּ תבעו חֲפִין וְשְׁעוּרִין והודה לו באחד
מהם נְמִי פְטוֹר משבועה, כיון שזו הודאה שלא ממין הטענה, וְהָא
דְּמִיפְלִיג בַּחֲפִין – והטעם שהוזכרה מחלוקתם במשנה רק לגבי
טענו חִטִּים והודה לו בשעורים, היינו כדי לְהוֹדִיעַ בְּחֹזֶן וְחֹזֶק
דעתו דְּרַבִּין נְמִילָאֵל, שמחייב שבועה אפילו כשלא הודה כלל
ממין הטענה.

מקשה הגמרא: אִמֵּר לִיה רְבִינָא לְרַב אֲשֵׁי, הֲאִי – מִזֵּה שִׁמְנֵי אֵת
הִנְתַּבַּע עַד שִׁישְׁבַּע או שִׁישְׁלֵם, נִקְטְיָה בְּכֻבְסִיָּה דְּנִשְׁבְּקִיָּה לְגַלְמִיָּה
הוּא – הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁאֲחֻזּוֹ בְּבִיצִיּוֹ עַד שִׁינִיחַ לוֹ אֵת בְּגָדוֹ שְׁעָלִיו.
כְּלוּמַר כִּיּוֹן שִׁמְנֵי אֲתוּרָה לְעוֹלָם אֵין לָךְ כְּפִיָּה גְדוּלָּה מִזֵּו, וְהֲרִי זֶה
כֵּאלִיל בֵּית דִּין יוֹרְדִים לִנְכִסִּי, וְהֵלֵא לְדַעַת חֲכָמִים אֵין בֵּית דִּין
יורדים לנכסי המחויב שבועה מדרבנן.

הַשִּׁיב לוֹ רַב אֲשֵׁי, אֵלֵּא לְדַבְרִיךְ שֶׁאֵין לְנִדְרוֹתוֹ בִּאֻפֵּן זֶה, מָאִי עֲבָדִין
לִיה כְּדִי לְהַכְרִיחוֹ לְהַשְׁבַּע, הֲרִי לֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁכָּל נִתְבַּע יוֹכֵל
לְהִמָּנַע מִלְּהַשְׁבַּע וּפְטָר. אִמֵּר לִיה רְבִינָא, מִשְׁמַתִּין לִיה עַד דְּמָטִי
זְמַן נְגִידָה – מְנַדִּים אוֹתוֹ עַד שֶׁמְגִיעַ זְמַן עוֹנֵשׁ הַמַּלְקוֹת שֶׁל אָדָם
מְנוּדָה שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה אֵת הַמוּטָל עָלָיו כְּדִי שִׁיטְרוּ מִעָלָיו אֵת נִידוּיוֹ,
וְהוּא שְׁלִישִׁים יוֹם מִתְחִילַת נִידוּיוֹ, וְאֵן נְגִידִין לִיה – מַלְקִים אוֹתוֹ,
וְשִׁבְקִין לִיה – וּמְנִיחִים לוֹ, וּמְתִירִים אֵת נִידוּיוֹ.

דִּין נֹסֵף שֶׁהִנְתַּבַּע מְטִיל שְׁבֻעָה עַל הַתּוֹבַע: אִמֵּר רַב שְׁפָא, הֲאִי מָאֵן
דְּאִשְׁפִּיק שְׁמָרָא עַל חֲבֵרִיָּה – מְלוּה שְׁהוּצִיָּה שְׁטָר חוֹב עַל הַלוּה
וְתוֹבַעוּ לְשִׁלֵּם, וְאִמֵּר לִיה הַלוּה, שְׁמָרָא פְּרִיעַ הוּא, אִמֵּרִין לִיה
לְלוּה, לֹא כָּל כְּמִיָּה – אֵינֶךָ נֶאֱמָן לְטַעֵן שֶׁהִשְׁטָר פְּרִיעַ, וְיֵל שְׁלִים
– לָךְ שִׁלֵּם אֵת הַחוֹב. וּמְכַל מְקוֹם, אִם אִמֵּר הַלוּה לְשִׁתְּבַע לִי –
יִשְׁבַּע לִי הַמְלוּה שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו, אִמֵּרִין לִיה לְמַלּוּה, אֲשִׁתְּבַע לִיה –
הַשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא פָּרַע לָךְ, וְאֵן תְּגַבֵּה מִמֶּנּוּ.

שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: אִמֵּר לִיה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשֵׁי, לִפִּי דִין
זֶה יִקְשֶׁה, וְכֵּה בֵּין דִּין זֶה שְׁטוּעֵן הַמְלוּה שֶׁלֹּא נִפְרַע כְּלוּם, לְמַלּוּה
הַפְּסוּם אֵת שְׁטָרוֹ – שְׁמוּדָה שֶׁנִּפְרַע מִקְצַת מִהַחוּב הַכְּתוּב בְּשִׁטָּר
שֶׁבִּינָא שֶׁמְבֹאֵר בְּמִשְׁנַת הַלֵּל (מב) שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁבַּע עַל שֶׁאֵר הַחוֹב
שֶׁלֹּא נִפְרַע. כְּלוּמַר, כִּיּוֹן שֶׁאֵף בְּהַלּוּה רְגִילָה צָרִיךְ הַמְלוּה
לְהַשְׁבַּע שְׁעִדִּין לֹא נִפְרַע מִהַחוּב, מִדּוּעַ צְרִיכָה הַמִּשְׁנָה לַחֲדָשׁ
שֶׁבִּאֻפֵּן שִׁפְגָם אֵת שְׁטָרוֹ חֵיב הַמְלוּה לְהַשְׁבַּע.

אִמֵּר לִיה רַב אֲשֵׁי, הַהִבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא, דְּהָתָם – בְּפּוֹגֵם שְׁטָרוֹ, אֵף
עַל גַּב דְּלֵא מְעִין אִיהוּ – אֵף שֶׁהַלוּה עֲצָמוֹ אֵינוֹ תּוֹבַע שִׁישְׁבַּע
הַמְלוּה, אֵלֹא רַק טוּעֵן שִׁפְרַע אֵת כָּל הַחוֹב, מְעִנִּין לִיה אֲנִי – אֲנִי
טוּעֵנִים עִבּוּרִי, וּמִשְׁבִּיעִים אֵת הַמְלוּה שֶׁלֹּא נִפְרַע, אֲבָל הָכָא –
בְּהַלּוּה רְגִילָה שֶׁהַלוּה טוּעֵן שִׁפְרַע הַכָּל, אִמֵּרִין לִיה לְלוּה, וְיֵל
שְׁלִים לִיה – לָךְ שִׁלֵּם אֵת הַחוֹב, וְרַק אֵי מְעִין הַלוּה עֲצָמוֹ וְאִמֵּר
לְמַלּוּה אֲשִׁתְּבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו, אִמֵּרִין לִיה לְמַלּוּה וְיֵל אֲשִׁתְּבַע
לִיה.

מוֹסִיף רַב אֲשֵׁי דִין נֹסֵף בְּשֻׁבְעָה זֶה: וְאֵי צוּרְכָא מְרַבֵּן הוּא – אִם
הַמְלוּה הוּא תַלְמִיד חֶכֶם, אֵף אִם הַלוּה תּוֹבַע שִׁישְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא
נִפְרַע, לֹא מְשַׁבְּעִין לִיה – אֵין אֲנִי מְשִׁבְּעִים אוֹתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁנִּרְאָה
הַדְּבָר כֵּאלִיל אֲנִי חוֹשְׁדִים בִּי שֶׁתּוֹבַע אֵת הַלוּה בִּשְׁקָר, וְהַבִּינָה
הַגְּמָרָא שֶׁהוּא גּוֹבֵה לֹלֵא שְׁבֻעָה.

תִּמְחָה הַגְּמָרָא: אִמֵּר לִיה רַב יוֹמֵר לְרַב אֲשֵׁי, צוּרְכָא מְרַבֵּן מְשַׁלַּח
לְגַלְמִיָּה דְּאִינְשֵׁי – וְכִי תַלְמִיד חֶכֶם רְשָׁאֵי לְהַפְשִׁיט מִהַאֲנָשִׁים אֵת
גְּלִימָתוֹתֵיהֶם. כְּלוּמַר, וְכִי רְשָׁאֵי לִיטוֹל אֵת מִמּוֹנֵם שֶׁלֹּא כְּדִין, וּמִדּוּעַ
יִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ מִשְׁאֵר בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינֶם יְכוּלִים לִגְבוֹת לֹלֵא שְׁבֻעָה.
הַגְּמָרָא מְשַׁנָּה אֵת הַנּוֹסֵחַ שֶׁל דִּין זֶה: אֵלֵּא, אִם תַּלְמִיד חֶכֶם הוּא,
לֹא מְוַדָּקִין לִיה לְרִידָה – אֵין נֹזְקִים לְרִידָה, וְאֵין מְשִׁבְּעִים אוֹתוֹ,
כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאֶה שְׁחוּשִׁדִים בּוֹ, אֵךְ אֵינוֹ יוֹכֵל לִגְבוֹת אֵת הַחוֹב
מִהַלּוּה, כִּיּוֹן שֶׁהַלוּה טוּעֵן שִׁישְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא נִפְרַע, וְתַקְנָן חֲכָמִים
שֶׁאֵין הַמְלוּה גּוֹבֵה לֹלֵא שְׁבֻעָה.

שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: מִנָּה לִי בִידֵךְ בּוֹ? אִמֵּר לוֹ הֵן, לְמַחַר אִמֵּר לוֹ תִּנְהוּ לִי,
תִּנְתִּיו לָךְ, פְּטוּר. אֵין לָךְ בִּידֵךְ, חֵיב. מִנָּה לִי בִידֵךְ אִמֵּר לוֹ הֵן, אֵל
תִּנְהוּ לִי אֵלֹא בְּעֵדִים, לְמַחַר אִמֵּר לוֹ תִּנְהוּ לִי, תִּנְתִּיו לָךְ, חֵיב.
מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִיתֵּנוּ בְּעֵדִים:

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלוקַת אַמּוּרָאִים הַשִּׁיכַת לְעֵנִין זֶה: אִמֵּר רַב
יְהוֹדָה, אִמֵּר רַב אֲשֵׁי, הַמְלוּה אֵת חֲבִירוֹ עֲבָדִים, צָרִיךְ לְפָרְעָה עֲבָדִים,
וְאִם אֵין לוֹ עֲבָדִים שִׁפְרַע בְּפִנְיָה, אֵינוֹ נֶאֱמָן לִזְמַר שִׁפְרַע. מִמְּשִׁיךְ
רַב יְהוּדָה וְאוּמַר: כִּי אִמְרִיתָה קָמִיָּה דְּשְׁמוּאֵל – כֹּאשֶׁר אִמַּרְתִּי
שְׁמוּעָה זֶה שֶׁל רַב אֲסִי בְּפִנֵּי שְׁמוּאֵל, אִמֵּר לִי, אֲנִינִי צָרִיךְ לְפָרְעָה

וְמָאֵן דְּמִתְנִי לִיה אִסְפָּא – וְמִי שֶׁשִּׁנָּה אֵת דְּבָרֵי רַב נַחֲמָן עַל הַסִּפָּא,
סוֹבֵר דְּהָכָא הוּא – שְׁדוּקָא כֵּאֵן הָדִין הוּא כֵּן, שִׁישׁ טַעַם מִיּוֹחַד
לְחִיבּוֹ שְׁבֻעָה, דְּכִיּוֹן שֶׁהוּדָה בְּתַחֲלִילָה שְׁהוּא חֵיב, אִיכָא דְרָבָא
דְּמִמּוֹנָא – יֵשׁ רְגִלִים לְדַבֵּר וְיֵשׁ מִשְׁמַשׁ בְּתַבְעִיתוֹ, אֲבָל הָתָם – בְּרִישָׁא
שֶׁהִנְתַּבַּע כּוֹפֵר בַּעֲיָקָר הַתְּבִיעָה, דְּלִיכָא דְרָבָא דְּמִמּוֹנָא – שֶׁאֵין
רְגִלִים לְטַעֲנָנוּ, לֹא חֵיב שְׁבֻעָה הִיסְתָּ.

הַגְּמָרָא מְבִאֵרֵת מִזֵּה הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁבֻעָת מוֹדָה בְּמִקְצַת לְבִין שְׁבֻעָת
הִיסְתָּ. מְבִרַרֵת הַגְּמָרָא: מָאִי אִיכָא – מִזֵּה הַהִבְדֵּל לְעֵנִין הָדִין בֵּין
שְׁבֻעָה דְּאוֹרִייתָא – שְׁבֻעָת מוֹדָה בְּמִקְצַת שְׁהִיא מִן הַתּוֹרָה,
לְשֻׁבְעָה דְּרַבָּנָן – לְשֻׁבְעָת הִיסְתָּ שְׁהִיא תִקְנַת חֲכָמִים. מְבִאֵרֵת
הַגְּמָרָא: אִיכָא בֵּינֵיהוּ דִּין מִיִּפְךָ שְׁבֻעָה, כְּלוּמַר, אִם הִנְתַּבַּע אֵינוֹ
רוֹצֵה לְהַשְׁבַּע אֵת הַשְׁבֻעָה הַמוּטָלָה עָלָיו וְרוֹצֵה לְהַפְכָה עַל
הַתּוֹבַע שִׁישְׁבַּע וְיטוֹל, בְּשֻׁבְעָה דְּאוֹרִייתָא לֹא מְסַבֵּין שְׁבֻעָה – אֵין
מִהַפְכִים אֵת הַשְׁבֻעָה עַל הַתּוֹבַע, אֵלֹא הִנְתַּבַּע נִשְׁבַּע וּנְפָטָר, וְאִם
אֵינוֹ נִשְׁבַּע צָרִיךְ לְשִׁלֵּם, וְאֵילוֹ שְׁבֻעָה דְּרַבָּנָן מְסַבֵּין – יוֹכֵל
הִנְתַּבַּע לְהַפְּוֹךְ אֵת הַשְׁבֻעָה עַל הַתּוֹבַע, וְהֵלֵא יִצְטָרֵךְ לְהַשְׁבַּע כְּדִי
לִיטוֹל, וְאִם לֹא יִשְׁבַּע יִפְטָר הִנְתַּבַּע לֹלֵא שְׁבֻעָה.

שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִמֵּר בְּרַב אֲשֵׁי, דְּאִמֵּר, דְּאוֹרִייתָא נְמִי מְסַבֵּין
שְׁבֻעָה – גַּם שְׁבֻעָה דְּאוֹרִייתָא יוֹכֵל הִנְתַּבַּע לְהַפְּוֹךְ עַל הַתּוֹבַע, מָאִי
אִיכָא בֵּין שְׁבֻעָה דְּאוֹרִייתָא לְשֻׁבְעָה דְּרַבָּנָן. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִיכָא
בֵּינֵיהוּ מִיָּתָה לְנִכְסֵיהָ – יְרִידָה לִנְכִסִּי הִנְתַּבַּע כִּשְׁהוּא מְסַרֵּב לְהַשְׁבַּע
וְגַם מְסַרֵּב לְשִׁלֵּם, בְּשֻׁבְעָה דְּאוֹרִייתָא נְהִיתִין לְנִכְסֵיהָ וְנוֹתֵנִים
לְתוֹבַע, וְאֵילוֹ בְּשֻׁבְעָה דְּרַבָּנָן, אֵף אִם אֵינוֹ נִשְׁבַּע לֹא נְהִיתִין
לְנִכְסֵיהָ.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְשֹׁאֵל אֵף עַל בִּיאור זֶה. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִדְבִי
יוֹסִי, דְּאִמֵּר בְּשֻׁבְעָה דְּרַבָּנָן נְמִי נְהִיתִין לְנִכְסֵיהָ. וּמוֹכִיחָה הַגְּמָרָא
שֶׁכֵּךְ הִיא דַּעְתּוֹ: דְּרַבָּנָן (גִּיטין נט), מְצִיטָא וּ– מְצִיטָא שְׁמַצָּא אוֹתָהּ
חֲרַשׁ שׁוֹמֵה וְקָטָן, אֵף שֶׁאֵין לָהֶם דַּעַת לְקִנְיָנָהּ וּמַעֲיָקָר הָדִין הִיא
עֵדִין הַפֶּקֶר, אֵף עַל פִּי כִי יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם גּוֹל – אִסּוּר לְקַחְתָּהּ
מִהַמוּצָא, מְסַבֵּין דְּרַבִּי שְׁלֹמֹה – כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לְרִיב עִם הַחוּטְפָה
מֵהֶם. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאוֹמֵר, יֵשׁ בָּהֶם אִסּוּר גּוֹל גָּמוּר. וְאִמֵּר רַב
חֲסִדָּא בְּבִיאור דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי, שֶׁאֵין הַכּוֹזֵנָה שׁוּה גּוֹל גָּמוּר מִהַתּוֹרָה,
אֵלֹא גּוֹל גָּמוּר הֵיינוּ מְדַבְּרִיהֶם – מִדְּרַבָּנָן. וְלִמָּא נִפְקָא מִינָּה – לִגְבִי
אִיהוּ דִּין אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי שְׁוָה גּוֹל גָּמוּר, וְהֲרִי אֵף לְדַבְרֵיוֹ זֶהוּ גּוֹל
מִדְּרַבָּנָן, לְהוֹצִיאוֹ בְּרִידָה, כְּלוּמַר, לְרַבָּנָן זֶה רַק דִּין לְכַתְּחִילָה, שֶׁאֵין
לְקַחַת מִיד הַחֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן, אֲבָל אִם עִבֵּר וְנָטַל מֵהֶם זֹכֶה, וְאֵין
בֵּית דִּין מוֹצִיאִים מִמֶּנּוּ. אֲבָל לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִים
אוֹתוֹ מִיִּד, כִּיּוֹן שֶׁלְדַעְתּוֹ אִדּוּם הַמְּחֻזֵּק בְּמִמּוֹן שֶׁתִּקְנָן חֲכָמִים שֶׁלֹּא
יִהְיֶה שְׁלוֹ, מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִיִּד בַּעַל כְּרֹחוֹ. וְאִם כֵּן לְדַבְרֵיוֹ אֵף מִי
שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבַּע שְׁבֻעָה שְׁחִיבּוּהוּ חֲכָמִים הֲרִי הוּא נִחְשָׁב גּוֹלֵן
מִדְּרַבָּנָן וּבֵית דִּין יוֹרְדִים לִנְכִסִּי וּמוֹצִיאִים מִמֶּנּוּ מִמּוֹן. וְאִם כֵּן
לְדַבְרֵיוֹ חוֹרֵת הַשְׁאֵלָה מָאִי אִיכָא בֵּין שְׁבֻעָה דְּאוֹרִייתָא לְשֻׁבְעָה
דְּרַבָּנָן.

מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִיכָא בֵּינֵיהוּ אֻפּוֹן שְׁבֻעָה וּ– הִנְתַּבַּע חֲשׂוֹד עַל
הַשְׁבֻעָה, שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְשִׁבְּעִים אוֹתוֹ, בְּשֻׁבְעָה דְּאוֹרִייתָא, בִּאֻפֵּן
שְׁבֻעָה חֲשׂוֹד עַל הַשְׁבֻעָה, אֲפִסְכִּין לִיה שְׁבֻעָה וְשָׁמוּ אִינְדֵּךְ – תִּקְנָן
חֲכָמִים שֶׁהוֹפְכִים אֵת הַשְׁבֻעָה וּמְטִילִים אוֹתָהּ עַל הַתּוֹבַע, שִׁישְׁבַּע
וְיטוֹל, וְאֵילוֹ בְּשֻׁבְעָה דְּרַבָּנָן, הַשְׁבֻעָה עֲצָמָה תִּתְּקַנָּה הִיא – תִּקְנַת
חֲכָמִים הִיא. וְתִתְּקַנָּה תִּתְּקַנָּה לֹא עֲבָדִין – לֹא עָשׂוּ חֲכָמִים תִּקְנָה
נוֹסֶפֶת לְתַקְנָתָם. כְּלוּמַר, חֲכָמִים לֹא תִקְנוּ שֶׁהַתּוֹבַע יִשְׁבַּע וְיטוֹל
בְּשֻׁבְעָה שֶׁכָּל עֵיקָרָה הִיא מִתְּקַנָּתָם, אֵלֹא כִיּוֹן שֶׁאֵין הִנְתַּבַּע יוֹכֵל
לְהַשְׁבַּע מִחֲמַת שְׁהוּא חֲשׂוֹד, הֲרִי הוּא נְפָטָר לֹלֵא שְׁבֻעָה.

הַגְּמָרָא מְבִאֵרֵת אֵת דַּעַת חֲכָמִים בְּדִין הַמְסַרֵּב לְהַשְׁבַּע שְׁבֻעָה
דְּרַבָּנָן. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִדְבִי, דְּפִלְגִי עָלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסִי, דְּאִמֵּרִי,
בְּדְרַבָּנָן לֹא נְהִיתִין לְנִכְסֵיהָ – שֶׁבְּגוֹל דְּרַבָּנָן אֵין יוֹרְדִים לִנְכִסִּי כְּדִי
לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ, מָאִי עֲבָדִין לִיה – מִזֵּה עוֹשִׂים לְמַחֲוִיב שְׁבֻעָה
מִדְּרַבָּנָן שֶׁמְחֻזֵּק בְּמִמּוֹן וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְהַשְׁבַּע. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
מְשַׁתִּין לִיה – מְנַדִּים אוֹתוֹ עַד שִׁישְׁבַּע אוֹ שִׁישְׁלֵם.

שבועות. שבועת הדרינין - פרק שישי דף מא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רלה רש"י תוספות

שבועה דאורייתא - הבאה במקצת הטענה. שבועה דרבנן - הא דרב נחמן. מיפך שבועה - אם אמר הנתבע לתובע: השבע וטול. מיחת לנכסיה - אם אמר: איני נשבע ואיני משלם - וירדני לנכסי ונותנין לזה. שפגנדי חשוד - הנתבע חשוד על השבועה, ותנן לקמן (שבועות מר, ב) שתקנו חכמים שישבע התובע וטול. תקנתא היא - שבועה עצמה של היסת תקנתא היא, ותקנתא שיחא תובע נשבע וטול, לתקנתא היסת שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים, לא עבדינן, ויפסיד התובע בלא שום שבועה. דפליגי עליה דרבי יוסי - גבי מציאת חרש שוטה וקטן. נקטיה לכובסיה דלשבקיה לנליפיה הוא = אחוזו בביצוי התלום בו עד שיתן לו טלית שעליו. כלומר, כיון למשתמתינן ליה לעולם עד דליתוב ליה לית לך דמיחת לנכסיה עדיף מהאי. כל דבר התלוי במחזור קרי ליה "כובסא", כדאמר: אוול גרמא ומחיה לכובסא ואתר תמרי, ביאלו הוה הגולד" (מכות ח, א). עד דפטי זמן נגדיה - לבתר תלתין יומין, כדאמרין: רב מנגיד אמנא דמשדו שמתייה דרבנן עליה תלתין יומין, בי"האשה נקטיה" (דרישין יב, א). אשתבע לי - דלא פרעתין. וכי מה בין זה - שלא פגם שטרו, לפגם שטרו, דתנן (כתובות פז, א): הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, כיצד? היתה כתובתה אלף זה, והוא אמר: התקבלת כתובתיך, והיא אומרת: לא התקבלתי אלא מנה, והאיל מודית במנה - פוגמת את שטר כתובתה ולא תפרע. השאר אלא בשבועה, דליכא למיסימך וזו אשטרא: דאיכא למימר טפי קיבלה. והשטא דאמרת משביעין לו, מה יפה כוח משאם פגם את שטרו? הרי - גבי פגם את שטרו, אף על גב דלא טעין ליה אשתבע לי, אלא אומר פרעתין - טענינן ליה אגן, ואמרין: לבעל השטר: השבע, משלם = מפשיט. לא מודקקין ליה - להשבע, דמיחזי דחשדינן ליה, ולא לבטול לו, דהא אמר ליה: אשתבע לי דלא פרעתין. נתתי לך פטור - אף משבועה. ומיהו שבועת היסת איכא. והא בא כיון דהכניה בעדים - והודה לו בפניהם, כמאן דאחופיה בעדים דמי.

ומאן דמתני לה אפיפא, הכא הוא דאיפא דררא דממונא, אבל התם דליפא דררא דממונא - לא. מאי איפא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן? - איפא בינייהו: מופך שבועה, בדאורייתא לא מפכינן שבועה, בדרבנן מפכינן. - ולמר בר רב אשי דאמר: בדאורייתא נמי מפכינן שבועה, מאי איפא בין דאורייתא לרבנן? - איפא בינייהו: מיחת לנכסיה, בדאורייתא נחתנינן לנכסיה, בדרבנן לא נחתנינן לנכסיה. - ולרבי יוסי דאמר: בדרבנן נמי נחתנינן לנכסיה; דתנן: מציאת חרש שוטה וקטן - יש בהם גזל מפני דרכי שלום, רבי יוסי אומר: גזל גמור; ואמר רב חסדא: גזל גמור מודכריהם, למאי נפקא מינה? להוציא דרינין; מאי איפא בין דאורייתא לרבנן? - איפא בינייהו: שפגנדי חשוד על השבועה, בדאורייתא - שפגנדי חשוד על השבועה אפכינן ליה שבועה ושמו אאידך, בדרבנן - תקנתא היא, ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. - ולרבי דפליגי עליה דרבי יוסי, דאמר: בדרבנן לא נחתנינן לנכסיה, מאי עבדינן ליה? - משמתינן ליה. אמר ליה רבינא לרב אשי: האי נקטיה בכובסיה דנשבקיה לנליפיה הוא! אלא מאי עבדינן ליה? אמר ליה: משמתינן ליה עד דפטי זמן נגדיה, ונגדינן ליה ושבקינן ליה. אמר רב פפא: האי מאן דאפיק שטרא על חבריה, ואמר ליה: שטרא פרוע הוא - אמרין ליה: לאו כל כמינה, ויל שלים; ואם אמר: לשטבע לי, אמרין ליה: אשתבע ליה. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: ומה בין זה לפוגם את שטרו? אמר ליה: התם אף על גב דלא טעין איהו - טענינן ליה אגן. הכא אמרין ליה: ויל שלים ליה, ואי טעין ואמר: אשתבע לי - אמרין ליה: ויל אשתבע ליה, ואי צורבא מרבנן הוא - לא משבעינן ליה. אמר ליה רב ימר לרב אשי: צורבא מרבנן משלח גלימא דאיניש? אלא, לא מודקקין ליה לדיניה. "מנה לי בידך" כו'. אמר רב יהודה אמר רב אסי: המלוה את חברו בעדים - צריך לפורעו בעדים. פי אמריתיה קמיה דשמואל, אמר לי: יכול לומר לו: "פרעתיה בפני פלוני ופלוני, והלכנו להם למדינת הים". תנן: "מנה לי בידך", אמר לו: "הו", למחר אמר לו: "תנהו לי", - "נתתיו לך" - פטורי; והא הכא פיון דהכניה בעדים פמאן דאופיה בעדים דמי, וקתני: פטורי.

ומאן דתני אסיפא כו' - אומר רבינו תם: השתא דלא איתמר הלבטא כחוד מהנך לישני, היכא דליכא דררא דממונא לא משבעינן ליה מספק, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואף על פי כן לא היה מודה בדיינים המושבעין, וקצת נראה להשביע, דאיכא דאמרין טפל ללשון ראשון כמו שאומר רבינו יצחק בן אשר. מיהו אומר רבינו תם דאולין בחר דמיקל, וכן משמע בפרק קמא דבבא מציעא (ה, א) גבי ההוא רעיא, דמיתיה חתם מילתא דרב נחמן ארישא דמיתנין, ורבינו תם דודד, דאיכא למימר דחתם רישא דמילתא נקט, ומסיפא פריך דמשבעינן ליה היכא דאיכא דררא דממונא, דהתם נמי איכא דררא דממונא מאחר שהיו רגילין למסור לו בכל יום. ועוד, דהא איכא סהדי דאכל תרי מינייהו, ורב האי גאון פירש דלא משבעינן ליה, אלא משמתינן ליה על און שיחא בשמטא אם הוא אידיב ואינו משלם. מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן - בפרק "הכותב" (כתובות פח, א) גבי הא דאמר רב נחמן: אי פקח שמעון מיתיה ליה לדי שבועה דאורייתא, פירש בקונטרס דנפקא מינה דבדאורייתא בעי למינקט חצאא בדיה ובדרבנן לא בעי, ואין נראה, דהדיא נפקותא לא אמרין הכא. ועוד, דבפרק "השולח" (גיטין לה, א) גבי אלמנה, דקאמר: אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לבית דין, פירש בקונטרס גופיה דבבית דין לא בעי אשתבעי משום דבעי אנקוטי חצאא בדיה, אף על גב דשבועה דאלמנה שבועה דרבנן היא, ובריש שמעתא ד"הכותב" (כתובות פח, ב) פירש נמי בקונטרס גבי דאמר רבי בר תנא למימר שבועה דאורייתא, דנפקא מינה לאפוכי שבועה.

ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן - רבינו יהודה בן נתן פירש בשם הקונטרס דהלכתא כותיה, דקיימא לן כמר בר רב אשי במיפך שבועה, וכן בתשובת רבינו גרשון מאור הגולה, וכן רב האי גאון, והביא ראיה דהלכתא כותיה מודקאמר לקמיה: האי מאן דמפיק שטרא על חבריה, אי אמר ליה היאך: אשתבע לי דלא פרעתין, אמרין ליה: ויל אשתבע ליה, ומה התם דאית ליה עליה ממוק גמור מדאורייתא יכול להפך עליו שבועה, היכא דלית ליה אלא שבועה דאורייתא לא כל שכן דמצי אמר ליה אשתבע לי את? ולפי דבריו, מאן דפליג אמר בר רב אשי כל שכן דפליג אדלקמיה. מיהו הגאונים נחלקו בהדיא דלקמיה, אי אמר ליה: אשתבע לי דלא פרעתין, אם יכול אידך לחזור ולומר: אשתבע לי את ותפטר. ואם יכול - אין ראייה לרב האי משם, ועוד, דלא דאמר דבהדיא דלקמיה דאי תקנו רבנן משום דשכיחא, דמתרמי זימנין טובא דבתר דפרעיה אשתדי שטרא בדיה, כדאמרין בפרק קמא דבבא מציעא (טז, ב): אשתמוטי דקא משתמיט דאמר ליה למחר תיובתא

דחיבא לך השתא ליתיה גבאי, אי נמי אפשיטי דספרא וזיר ליה. אבל לגבי שבועה דאורייתא למה להם לתקן שיכול להופכה? והשתא דאורייתא איתא אפילו כמאן דפליג אמר בר רב אשי. ורבינו יצחק מציא בתשובות קדמוניות דלא מפכינא שבועה דאורייתא. וכן בהלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים, דהלכתא כמר בר רב אשי בבוליה התלמוד בר ממין שבועה איכא בינייהו שפגנדי חשוד. אלא כפירוש הקונטרס, דאמר נתבע לתובע: השבע וטול. ורבינו חננאל נמי פסיק דהלכתא כותיה בכל התלמוד בר ממין שבועה חזירי, וסימנך: הפך לבן, וחזירי בפרק "ברמה המקשה" (חולין ע, ב) גבי צומת הנידן, דקאמר: ויצי אף על גב דלא חזירי.

ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתנינן - קצת תימה: דרבנן נמי לא איירי אלא בהדיא דלא היו גזילה אלא מפני דרכי שלום, אבל היכא דהוי גזל גמור מדרו דנותנינן לנכסיה, והכי נמי דיכא דאיכא שבועה דרבנן, וכי מה בין זה לפוגם שטרו - ואם תאמר: תקשה ליה אמתניתין דהבא לפרע נכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, וטעמא משום דלמא אי היה אבהון קיים הוה טעין ואמר: אשתבע לי, אלמא מצי משתבע ליה ומיהו נראה דטעמא לאו משום הכי הוא, דאפילו לא מצי אבהון טעין - טענינן ליה, דבפרק "הכותב" (כתובות פח, ב) אמרין: כתב לאשתו נקד נדר נקב שבועה - לא תפרע מן היתומים אלא בשבועה, אלמא עבדו רבנן תקנתא ליחמי אפילו במקום שאין אדם יכול להשביע.

וישיר למשנה לעיל לה, ב"אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור - מהשתא הוה ליה לרב לאפלוגי ורבן גמליאל) דפליגי בסיפא בשטענו חטין וזרודה לו בשעורין, ולשמואל אדלעיל שתי כסף יש לך בידך והלא אומר אין לך בידי כו', אלא נטר עד לבסוף ופליג אבולחו. וצריך לדקדק אמאי צריכי כל הנך, ואיכא מנייניה דתני אשיד. תיובתא

תיובתא דרב אסי - אבל לשמואל נחא, דמצי לפרש דהכי קאמר: נתתיו לך בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים. ולמאי דמפרשין, דלשמואל נאמן לומר פרעתין ביני ובין עצמן, במגו דא בעי אמר פרעתין בפני פלוני ופלוני - אתי שפיר טפי.

תיובתא דשמואל - תימא: מאי קושיא? דלמא נתתיו לך שלא בעדים קאמר, ולהכי חיובו ויש לומר: דשמואל הכי קאמר,

תיובתא דרב אסי! - **אמר לך רב אסי: אנא פי אמרי** - **היכא דמעסקא אוזפיה בעדים, דלא לירידיה הימניה, הכא** - **הא הימניה**. רב יוסף מתני הכי, **אמר רב יהודה אמר רב אסי: המלוה את חבירו בעדים** - **אינו צריך לפורעו בעדים, ואם אמר "אל תפרעני אלא בעדים"** - **צריך לפורעו בעדים**. פי אמריה **קמיה דשמואל, אמר לי, יכול לומר לו: "פרעתיה בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים". תנן: "מנה לי בידך", אמר לו: "הן", אמר לו: "אל תתנהו לי אלא בפני עדים". למחר אמר לו: "תנהו לי", "נתתיו לך" - תיב, מפני שצריך ליתן לו בעדים; **תיובתא דשמואל!** - **אמר לך שמואל: תנאי היא, דתנאי: "בעדים הלוחית, בעדים פרע לי" - או יתן או יביא ראיה שנתן; רבי יהודה בן בתירא אומר, יכול לומר לו: "פרעתיה בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים". פריך רב אחא: מואי דבשעת הלואה קאי? דלמא בשעת תביעה קאי, והכי קאמר ליה: לאו בעדים הלוחית? בעדים הוה לך לפורעני. אבל בשעת הלואה - דכרי הפל חיובי אמר רב פפי****

מתוך שיכול לומר פרעתין בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים, כי אמר נמי פרעתין ביני ובין עצמן נאמן במגו. ומיהו דא פפא בסמוך ודאי לית ליה האי מגו, דהא קאמר בסמוך: צריך לפרעו בעדים. וצריך לדחוק לפרשו זה דפליגי רב פפא ושמואל בדברי רבי יהודה בן בתירא. ועוד יש לתמוה לגמרא שהקשה לשמואל מסיפא דמתניתין, מנא ליה לפרש דברי שמואל כך מתאר שרב פפא לית ליה האי סברא? לכן נראה, שהדמקה משמע ליה דמפני שצריך ליתן לו בעדים משמע שצריך לברר שפרעו בעדים. וקצת משמע בן בכל הסוגיא, **ורב פפא ממהי** דרבא אמר אין צריך לפרעו בעדים - אמר רבינו (כ) בן הלכה, דהא אמר רבי אבא ב"ג פשוט: **הבא בתרא קע**, א. וקיימא לן המלח את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים, וכן רבא ורבין בר תמא סבירא ליה הכי בריש "כל הנשבעין" (שבועות מה, ב).

אול פרעיה באפי סהדי אחרני - פירש בקונטרס: זה אומר עדי שקר הם. ואם תאמר: ואין נאמן לומר שמשחקין? ויש לומר: דכיון דאמר באפי ראובן ושמעון, בעי למימר: מהמנע לי כל היכא דאמרת לא פרען עד דפרענא באפי ראובן ושמעון, כדלקמן, ומיהו, הא דקאמר בסמוך: להכי קאמר באפי ראובן ושמעון, כי היכי דלא לירחייה - לא אתי שפיר לפרושו, דמה ירחיו שייך כיון דמיתת סהדי, והוה ליה למימר: כי היכי דלא למיפטר אי אייתי סהדי אחרני? לכן נראה לרבינו יצחק: דמיייר דקאמר פרעתין באפי סהדי והכלו להם למדינת הים. ויש פירושים שכתוב בהן כן, וגם רבינו חננאל פירש כן.

הא אנא וזה רב שש - בדיווחא בעלמא הוא דקא מהדר ליה, ולאו משום דצריך לקיים תנאו.

כל האומר לא לוחי בו - ואבי לית ליה. והא דתנן: למחר אמר לו "תנהו לי", אין לך בידך - חיוב, וטעמא דכיון דאמר לא לוחי כמודה שלא פרע - הוה ליכא עדים דאמרי פרו בו הכא. ולהכי אביי גופיה אית ליה בפרק קמא דבבא בתרא (ו, א) דכל האומר לא לוחי בו, כיון דליכא עדים שפרע. ואם תאמר: אמאי לא מתרצינן הכא דבוריה "לא לוחי" כלומר: לא עמדתי בהלואתי אלא פרעתי, כמו בפרק "אמר לו" (בריות יב, א) גבי "לא נטמאתי", דמתרצינן דבוריה: לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי? ואומר רבינו יצחק בן אשר: דהכא לא קאמר "לא לוחי", אלא "לא הוה דברים מעולם", דלא שייך לתרצי לישניה. אבל בפרק "הכותב"

נתתיו לך חיוב - לפרעו. בעדים הלוחית - קא סלקא דעתין בשעת הלואה קאי, ואמר ליה: ראה שבעדים הלוחית, ואף אתה אל תפרעני אלא בעדים. **דלמא בשעת תביעה קאמר** - כשתבעו בבית דין וזה אומר פרעתין, אמר לו והלא בעדים הלוחית, בעדים הוה לך לפרעני. ולא אמר לו כן בשעת הלואה, ומשום הכי פטר ליה רבי יהודה בן בתירא. **אול פרעיה באפי סהדי אחרני** - זה אומר: עדי שקר הם. ואיתניסו - מיד המלוה. **לחוי פקדון בדי** - ואינו עליון אלא שומר חנם, שלא קבלתים בתורת פרעון. **בין דקא מורית** - דקבלתניה, זה לא בתורת פקדון מסרם לך - הוי פרעון, ודברים שהיו בלבך אינם דברים. **דייפ ופרע** - אותה הלואה שזה כופר ודאי להא אותה באותו היום, אבל לאחר זמן פרעיה. **כאומר לא פרעתי דמי** - דכיון דלא לוחי לפי דבורו - לא פרע, והרי יש עדים שלה, נאמנן הם על הלואה ואינן נאמנן על הפרעון, דהודאת בעל דין כמאה עדים. דמסיקנא כן = שאני נושה בך. לא היו דברים מעולם - לא פרע לפניו. זה אומר: או בפניהם או שלא בפניהם פרעתין. הוחזק כפרן - ואינו נאמן אפילו בשבועה לומר: פרעתין שלא בפניהם, שהרי אמר: פרעתין בפניהם, ונמצא שקרן. **כל מלאת** דלא רמיא עליה דאיניש - כגון זה, שלא היה לו לומר: פרעתין בעדים. שלא אמר לו זה בשעת הלואה: בעדים פרע לי, הלכך לא שם לבו לזכור אם בעדים פרע אם שלא בעדים, ואמר: בעדים פרעתין, ולאו אדעתיה, ואינו הוחזק כפרן בכך.

עפצ

משמיה דרבא, הלכתא: המלוה את חבירו בעדים - **צריך לפורעו בעדים**. **ורב פפא משמיה דרבא אמר: המלוה את חבירו בעדים** - **אין צריך לפורעו בעדים, ואם אמר: "אל תפרעני אלא בעדים"** - **צריך לפורעו בעדים, ואם אמר לו: "פרעתיה בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים"** - **נאמן. סימן: ראובן ושמעון דתנאו הלכתא יפ"ו ופר"ע פלוני ופלוני עפצ"י סברא"י בהימנות"א קבי תרי. והוא דאמר ליה לחבריה: "פי פרעתין - פרעין לי באפי ראובן ושמעון", אול ופרעיה באפי תרי מעלמא, אמר אביי: באפי בי תרי אמר ליה, באפי בי תרי פרעיה. אמר ליה רבא: להכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון, פי היכי דלא נדחייה. והוא דאמר ליה לחבריה: "פי פרעת לי - פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא". אול פרעיה בין דיליה לדיליה. איתניסו הגך זוין, אהא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: אין, קבולי קבלתניהו מיניה דרך פקדון, ואמינא: ליתו גבאי פקדון, עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקשים תנאיה. אמר ליה: בין דקא מודית דנדאי שקלתניהו מיניה - פרעון מעלמא הוי, אי אמרת לקיומי תנאיה - ויל איתניהו, דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא תלמודא. והוא דאמר ליה לחבריה: "הב לי מאה זוין דאזופתך", אמר ליה: "לא הוי דברים מעולם", אול אייתי סהדי דאזפיה ופרעיה. אמר אביי: מאי געבור? אינהו אמרי אוזפיה, אינהו אמרי פרעיה. רבא אמר: כל האומר "לא לוחי", כאומר "לא פרעתי דמי". והוא דאמר ליה לחבריה: "הב לי מאה זוין דמסיקנא בך", אמר ליה: "לא פרעתיה בפני פלוני ופלוני?" אתו פלוני ופלוני, אמר: לא הוי דברים מעולם; סבר רב ששת למימר: הוחזק כפרן, אמר ליה רבא: כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש - לאו אדעתיה. והוא דאמר ליה לחבריה: "הב לי שית מאה זוין דמסיקנא בך", אמר ליה: "ולא פרעתיה מאה קבי**

עפצ

נפרעין מהם שלא בשבועה, דכל האומר לא לוחי בו! ויש לומר: דהא היה יכול לטעון ולתרוץ דבריו, אבל ליתומם לא טענין מילתא דלא שכיחא. ועוד יש לחלק, דהבא כשטוענין עליי בבית דין יש לו להשיב בענין שיפוט, ואין לנו לתרוץ דבריו. **כל** מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה - תימא: ב"ג פשוט' (בבא בתרא קע, א) גבי עובדא דרב יצחק בר יוסף דהוה מסיק זוין ברבי אבא. מסיק: אף על גב דהמלחא חבירו בעדים אין בו, כי טען ואמר: פרעתי בפני פלוני ופלוני - צריך לברר ויבואו פלוני ופלוני ועידו. ואמאי? הא אמרין לאו אדעתיה! ויש לומר: דרבא סבר ליה כמאן

ההוא דאמר ליה לחבריה – מעשה באדם שאמר ללוה שלו, כי
 פרעתי – כאשר תפרע לי את החוב, פרעין לי באפי – תפרע לי בפני
 ראובן ושמעון. ואל ופרעיה באפי תרי מעלקא – הלך הלוה ופרע
 בפני שני עדים אחרים, ואכן עדים אלו מעידים עתה שפרע
 בפניהם, אך המלוה טוען שעדי שקר הם. אמר אבבי, באפי בי תרי
 אמר ליה – הרי המלוה אמר לו לפרוע בפני שני עדים, ובאפי בי
 תרי פרעיה – ואכן כך עשה הלוה ופרע בפני שנים, ואף שלא פרע
 בפני ראובן ושמעון, מכל מקום אף עדים אחרים נאמנים לומר
 שפרע. אמר ליה רבא לאבבי, אין הדין כן, שהרי לחבי קאמר ליה
 באפי ראובן ושמעון – לשם כך אמר המלוה ללוה שיפרענו בפני
 ראובן ושמעון, ולא אמר לו סתם שיפרענו בפני שני עדים, כי היכי
 דלא נדחיה – כדי שלא ידחה אתו אצל עדים אחרים.
 מעשה נוסף: ההוא דאמר ליה לחבריה – מעשה באדם שאמר ללוה
 שלו, כי פרעת לי, פרעין לי באפי בי תרי דתני הלכתא – תפרע לי
 בפני שני עדים שפרעו, כלומר תלמיד חכמים, ואל פרעיה
 בין דיליה דיליה – הלך הלוה ופרעו למלוה בינו לבין עצמו, לאחר
 מכן איתניסו הנה וזו – אבדו המעות מהמלוה באונס, אתא המלוה
 לקמיה דרב נחמן לדין, ואמר ליה המלוה לרב נחמן, איני קבולי
 קבלתינה מיניה – אכן אני מודה שקבלתי את המעות מהלוה, אך
 כיון שלא התקיים התנאי שיהיה הפרעון בפני עדים תלמידי
 חכמים, כוונתי היתה לקבלם רק דרך פקדון, ואמינא – ואמרת
 בליבי, ליתוי נבא פקדון – יהיו המעות אצלי כפקדון, עד דפתרמו
 בי תרי דתני הלכתא – עד שיודענו לנו שני עדים תלמידי חכמים,
 וקיימי תנאיה – ואז יקיים הלוה את תנאו בכך שיאמר בפניהם
 שהוא פורע את חובו באותם מעות המופקדים בידי, ונמצא
 שביתיים אני רק 'שומר חנם' על המעות, וכיון שאבדו באונס אני
 פטור מאחריותם, ועדיין החוב קיים ומוטל על הלוה לפרוע.
 אמר ליה רב נחמן, כיון דקא מודית דנאי שקלתינה מיניה – כיון
 שהנך מודה שנטלת מהלוה את המעות, והלוה התכונן ליתנם
 בתורת פרעון ולא בתורת פקדון, פרעון מעליא הוי – הרי זה נחשב
 פרעון מעולה, ומה שחשבת לקבל את המעות בתורת פקדון אין
 זה כלום, משום שדברים שבלב אינם דברים, והוסיף רב נחמן
 ואמר למלוה, אי אמרת לקיימי תנאיה – ואם אתה תובע מהלוה
 שיקיים את תנאו ויפרעך בפני שני תלמידי חכמים, ויל איתנינהו –
 לך הבא את המעות עכשיו ויתנם לך הלוה בפרעון החוב, דקא
 אבא – שהרי אני, רב נחמן, ורב ששת, נמצאים כאן, דתנינא – שכבר
 שנינו הלכתא – הלכות, ואף ספרא וספרי ותוספתא וכולי תלמודא
 – את כל הבריות ואת כל התלמוד, ואנו ראויים להיות עדים
 בפרעון חוב זה.
 ההוא דאמר ליה לחבריה, הב לי מאה וזו דאויפתך – תן לי מאה
 זו שהלוית לך, אמר ליה הלוה, לא היו דברים מעולם, כלומר, לא
 לויתי ממך כלל. ואל – הלך המלוה, איתי סתרי דאויפתיה ופרעיה –
 הביא עדים שהעידו שאכן לוח ממנו הלוה, והוסיפו והעידו שגם
 פרעו הלוה לאחר זמן, נמצא שעדותם היא שלא כדברי הלוה
 שאומר שלא לוח כלל, ולא כדברי המלוה שטוען שהלוה לא
 פרע. אמר אבבי, מאי נעבוד – כיצד ננהג על פי עדותם, אינהו אמרי
 אויפתיה – הרי אותם עדים המעידים שהלוה, אינהו אמרי פרעיה –
 הם עצמם טוענים שפרעו, והוא פטור. ואילו רבא אמר, כל אדם
 האומר לא ליתוי, באומר לא פרעתי דמי – הרי זה כאילו הודה
 שגם לא פרע, שהרי אין אדם פורע חוב שלא לוח, ואמנם אנו
 מקבלים את דברי העדים שהוא, אך עדותם שפרע אינה מתקבלת,
 שהרי נגד עדותם שפרע יש הודאה של הלוה שלא פרע, והודאת
 בעל דין עדיפה אפילו ממאה עדים.
 ההוא דאמר ליה לחבריה, הב לי מאה וזו דמסיקא בך – תן לי מאה
 זו שאני נושה בך, אמר ליה הלוה, האם לא פרעתיך בפני פלוני
 ופלוני. אתו – באו אותם פלוני ופלוני, אמרי – והעידו שלא היו
 דברים מעולם, כלומר הלוה מעולם לא פרע בפניהם, והלוה משיב
 פרעתי מכל מקום, או בפני העדים או שלא בפניהם. סבר רב ששת
 למימר, הוהוה כפון – הוכח שהלוה משקר בכך שאמר

היובאת דרבאסי – מכאן קושיא על דברי רב אסי הסובר שאם
 הלוה לו בעדים צריך הלוה להביא עדים שפרעו, ואם אינו מביא
 עדים חייב לשלם.
 דוחה הגמרא: אמר לך רב אסי, אמא כי אמרי – מה שאמרתי
 שהלוה צריך להחזיר לו בעדים, וללא עדים אינו נאמן לומר
 פרעתי, היינו דווקא תיבא דמסיקא אויפתיה בעדים – באופן
 שמתחילה הלוה לו בעדים, ולא לדידיה תיבא – שהראה בדעתו
 שאינו מאמין ללוה וחושש שמה יכפור בהלוואה, והרי זה כאילו
 התנה שלא יפרע אלא בעדים, וללא עדים לא יהיה נאמן לטעון
 פרוע. אבל רבא, בדין של המשנה, הא תיבא – הרי מתחילה
 הלוה בלא עדים, וגילה בדעתו שהוא מאמין לו, ולכן אף שאחר
 כך תבעו בפני עדים, נאמן הלוה לומר פרעתי.
 הגמרא מביאה נוסח אחר בדברי רב אסי ושמואל: רב יוסף מתני
 קבי – רב יוסף שנה את המימרא כך, אמר רב יהודה, אמר רב אסי,
 המלוה את חבריו בעדים אינו צריך לפרוע בעדים, ונאמן הלוה
 לטעון שפרע בלי עדים, ואם אמר המלוה ללוה אל תפרעני אלא
 בעדים, צריך לפרוע בעדים, ואינו נאמן לטעון שפרע בלי עדים.
 ועל זה אמר רב יהודה, כי אמרית קמיה דשמואל, אמר לי, יכול
 הלוה לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים.
 ולפי לשון זו כך היא הקושיא: תנן במשנתנו, האומר לחבירו מנה
 לי בדרך, ואמר לו הנתבע תן, אמר לו המלוה אל תתנהו לי אלא
 בפני עדים, למחר אמר לו המלוה תנהו לי, והשיב הנתבע, כבר
 נתתיו לך לאחר שהודית, תיבא הלוה לשלם, מפני שצריך ליתן לו
 בעדים. תיובתא דשמואל – הרי זו קושיא על שמואל האומר
 שאפילו אם התנה בפירוש שיפרענו בעדים יכול הלוה לטעון
 פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים.
 מתרצת הגמרא: אמר לך שמואל, אמנם ממשנתנו מוכח שלא
 כדברי, אך אין זו קושיא, כיון דתנאי היא – דין זה תלוי במחלוקת
 תנאים, דתניא בברייתא, מלוה שאמר ללוה 'בעדים תלוייתך,
 בעדים פרע לי', ולאחר זמן טוען הלוה שפרע, אינו נאמן, אלא או
 יתן – ישלם הלוה את החוב, או יביא ראיה שנתן, אך ללא ראיה
 אינו נאמן לטעון שפרעתי. רבי יהודה בן בתירא אומר, יכול לומר לו
 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים', והבינה
 הגמרא שדבריו של המלוה 'בעדים תלוייתך' בעדים פרע לי
 נאמרו בשעת ההלוואה, ומוכח שאף שהתנה עמו מתחילה שלא
 יפרענו אלא בעדים סובר רבי יהודה בן בתירא שיכול לטעון
 פרוע, והיינו כדברי שמואל.
 דוחה הגמרא: פריך – הקשה רב אהא, ממיא דבשעת הלואה קאי –
 מנין לנו שבברייתא מדובר שהתנה בן בשעת ההלוואה, ובוה נחלקו
 התנאים אם נאמן לומר שפרע, דלמא בשעת תביעה קאי – שמה
 מדובר בברייתא שאמר לו בן בשעת תביעה, כאשר תבע המלוה
 את החוב בבית דין, ואמר לו הלוה 'פרעתיך', והכי קאמר ליה –
 וכך אמר לו המלוה, לאו בעדים תלוייתך – וכי לא הלוחית בעדים,
 ואם כן בעדים תיבא לך לפרוע, ואף שלא התניתי כן בפירוש
 בשעת ההלוואה, מכל מקום כיון שיש עדים על ההלוואה, הבא
 ראיה בעדים על הפרעון, ובוה סובר רבי יהודה בן בתירא שכיון
 שלא התנה בן בשעת ההלוואה אין צריך לפרוע בעדים, אלא אם
 היה המלוה מתנה בשעת הלואה שלא יפרענו אלא בעדים, יתכן
 שלדברי רבא חל חייב, כיון שהיה לו לפרוע בעדים, ושלא כדברי
 שמואל.
 הגמרא מביאה שני לשונות בענין פסק הלכה בדין זה: אמר רב פפי
 משמיה דרבא – בשם רבא, הלכתא – ההלכה היא שהמלוה את
 חבריו בעדים, צריך לפרוע בעדים, ורב פפא משמיה דרבא אמר,
 המלוה את חבריו בעדים, אין צריך לפרוע בעדים, ואם אמר המלוה
 אל תפרעני אלא בעדים, צריך הלוה לפרוע בעדים. ואם אמר לו
 הלוה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים, נאמן.
 הגמרא מביאה סימן לכמה מעשים שיובאו להלן, בענין זכותו של
 הלוה לטעון פרוע: סימן ראובן ושמעון, דתנא הלכתא, ופפי
 ופרע, פלוני ופלוני, עפ"י, ספרא, בהמנותא כבי תרי.

59 שהמעות שקיבל היו דוקא תמורת חוב מסוים, אימור סימראי נינהו
60 – יתכן שבאמת הם שייכים לחוב האחר, כטענתו של המלוח.
61 מבררת הגמרא את ההלכה: מאי הני עולה – מה ההלכה בדין זה
62 של מלוח הטוען 'סטראי'. רב פפי אמר, לא איתרע שטרא, וגובה
63 בו המלוח. רב ששת בריה דרב אידי אמר, איתרע שטרא. פוסקת
64 הגמרא: והלכתא היא. איתרע שטרא – הורע השטר ואין
65 המלוח נאמן לומר שקיבל את הפרעון עבור חוב אחר. מוסיפה
66 הגמרא: והני מילי – ודין זה שהורע השטר, נאמר רק באופן דפריעה
67 באפי קהרי – שפרעו הלוח בפני עדים, ולא איךר ליה שטרא – ואף
68 שלא אמר הלוח בפירוש שזהו פרעון על החוב שבשטר, כיון
69 שיותר מסתבר שיפרע הלוח את החוב שבשטר, שיכול המלוח
70 להכריחו לפרעו, ממה שיפרע חוב שבעל פה, שאין המלוח יכול
71 להכריחו לפרעו, אבל פריעה בין ידיה לדייה – אבל אם פרעו
72 הלוח בינו לבינו, לא עדים, מינו – מתוך דבול המלוח למימר
73 ו-לומר: לא היו דברים מעולם, כלומר להכחיש את עצם הפרעון,
74 יכול נמי למימר סימראי נינהו – יכול גם לומר שקיבל את המעות
75 עבור חוב אחר. וכתבאמי בריה דרבא אהו – וכמעשה שהיה עם
76 אבימי בנו של רבי אבהו (כתובות פה). שהיה חייב מעות בשטר,
77 ושלחם עם שליח למלוח, ונתנם השליח למלוח ללא קבלת
78 השטר. אחר כך טען המלוח שתפס מעות אלו עבור חוב אחר
79 שהיה אבימי חייב לו, ועדיין השטר אינו פרוע. ופסק רבי אבהו
80 שכיון שפרעו ללא עדים, נאמן המלוח במיגו שיכול היה להכחיש
81 לגמרי את הפרעון.
82 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין נאמנותו של המלוח על הפרעון:
83 ההוא דאמר ליה לחבריה – מעשה בלוח שאמר למלוח בפני עדים
84 בשעת ההלואה, מהימנת לי כל אימת דאמרת לי לא פרענא –
85 תהיה נאמן עלי כל זמן שתאמר שלא פרעתי את החוב. אול פריעה
86 באפי קהרי – הלך הלוח ופרעו בפני עדים, והמלוח הכחישם וטען
87 שלא פרעו. אפי ורבא דאמרי תרוניהו – אמרו שניהם, הא הימניה
88 – הרי הלוח האמין את המלוח על עצמו, וכיון שהלוח טוען שלא
89 נפרע, אף שעדים מכחישים אותו, חייב הלוח לשלם.
90 מתקין לה – הקשה עליהם רב פפא, נהי דהימניה טפי מנפשיה –
91 אמנם הלוח נתן נאמנות למלוח יותר ממנו עצמו, אולם טפי
92 מספרי מי הימניה – וכי האמינו אף יותר מעדים, והרי לא אמר לו
93 שיזא נאמן יותר מעדים, ואם כן אין המלוח נאמן להכחיש את
94 העדים האומרים שנפרע החוב.
95 הגמרא מביאה מעשה דומה: ההוא דאמר ליה לחבריה – מעשה
96 בלוח שאמר למלוח בשעת ההלואה, מהימנת לי כבי תרי כל אימת
97 דאמרת לא פרענא – נאמן אתה עלי כשני עדים כל זמן שתאמר
98 שלא פרעתיך, לאחר מכן אול פריעה באפי תלתא – הלך הלוח
99 ופרעו בפני שלשה עדים, אך המלוח הכחיש את עדותם וטען
100 שעדיין לא נפרע. אמר רב פפא, כבי תרי הימניה – כשני עדים
101 בלבד האמינו הלוח, שאם יעידו שפרע יהיה המלוח נאמן
102 להכחישם, כבי תלתא לא הימניה – אך כשלשה עדים לא האמינו,
103 וכיון ששלשה עדים מעידים שפרעו, אין המלוח נאמן לטעון
104 כנגדם שלא נפרע.
105 מביאה הגמרא את דעת החולק: אמר ליה רב הונא בריה דרב
106 יהושע לרב פפא, אימור דאמרי רבנן דאולין פתר רוב דעות – מה
107 שאמרו חכמים שהולכים אחר רוב דעות, כלומר שיש חשיבות
108 לכמות האנשים האומרים כדעה מסוימת, הני מילי לענין אומדנא
109 – וזו רק לגבי שומת נכס, דבקה דנפשי בקיאי טפי – שכלל שום
110 מרובים יותר, כך הם בקיאים יותר, ולפיכך אם קבע אדם שימכור
111 דבר לחבירו על פי המהיר שיאמרו מספר מסוים של שמאים, אין
112 די שיסכימו רוב השמאים, אלא צריך שיסכימו כולם, שבדאי
113 הקפיד על מגין השמאים שהזכיר, כיון ששומתם של הרבים
114 מדוקדקת יותר, אבל לענין עדות, הרי מאה עדים נחשבים כתר –
115 כשנים, ותרבי כמאה, כלומר אין חשיבות ועדיפות למאה עדים על
116 פני שני עדים, ואם כן כשהאמין הלוח את המלוח על עצמו כשני

1 עפפי – של עפצים, דקיימי בשיטא שיתא – שמחירים היה ששה זוז
2 לכל קב, ונמצא אם כן שמאה קבים של עפצים שנתתי לך היו
3 שוים שש מאות זוז, ופרעתי לך את כל חובי. אמר ליה המלוח,
4 אמנם נתת לי מאה קב עפצים, אך האם לאו בארבעה ארבעה היו
5 קיימי – וכי לא עמד מחירים על ארבעה זוז לקב, ואם כן פרעתיני
6 רק ארבע מאות זוז, ואתה חייב לי עדיין מאתיים זוז. אתו תרי קהרי
7 – באו שני עדים ואמרו, אין, בארבעה ארבעה היו קיימי – אכן מחיר
8 העפצים היה ארבע זוז לקב, וכדברי המלוח. ועתה טוען הלוח
9 שבדאי פרע לו את כל החוב ואף אם בעפצים לא היה די לפרעון
10 כל החוב, ודאי פרע לו את השאר במעות. אמר רבא, לוח זה הוחזק
11 בפסוק, שהרי שני עדים הכחישו את טענתו בענין שווי העפצים,
12 ואינו נאמן שפרע באופן אחר, אלא חייב הלוח לשלם את
13 המאתיים הנותרים.
14 מקשה הגמרא: אמר רמי בר חמא לרבא, הא אמרת – הרי אתה
15 בעצמך אמרת (לעיל מא) כל מילתא דלא רמיא עליה דאניש לאו
16 אדעתיה – שכל דבר שאינו מוטל על האדם לדעת אינו נותנו על
17 ליבו, ואף כאן כיון שלא מוטל על הלוח לזכור באיזה אופן פרע
18 את חובו, יתכן וטעה וסבר שפרע את כל חובו בעפצים ולא זכר
19 שמקצת מהחוב פרע במעות, וישבע שפרע ויפטר.
20 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבא, קציתא דתרעא מידך דכירי אינשי
21 – את שער הסחורה אנשים זוכרים, וכיון שהוכחש בזה הוחזק
22 לשקר, ושוב אינו נאמן לטעון שפרע את החוב באופן אחר.
23 מעשה נוסף: ההוא דאמר ליה לחבריה, הב לי מאה זוזי דמסיקנא
24 כך – תן לי מאה זוז שאני נושה בך, והא שטרא – והרי שטר החוב.
25 אמר ליה הנתבע, כבר פרתית. אמר ליה המלוח, אמנם נתת לי
26 מעות בפרעון, אך הנהו סימראי נינהו – אותם מעות היו על חוב
27 שהיית חייב לי מצד אחר, מלבד חוב זה שבשטר, ועבורם נתת לי
28 את המעות, ואילו החוב שבשטר עדיין לא נפרע.
29 נחלקו אמוראים כיצד יש לפסוק בדין זה: אמר רב נחמן, איתרע
30 שטרא – הורע השטר, וזאת כיון שמודה המלוח שקיבל ממנו מעות
31 בפרעון חוב, ואינו יכול לטעון שהיה זה עבור חוב אחר, אלא ודאי
32 החוב שבשטר נפרע, ואין גוברים בו כלל. ורב פפא אמר, לא איתרע
33 שטרא – לא הורע השטר, שהרי המלוח טוען שהפרעון היה עבור
34 חוב אחר, ויכול המלוח לגבות את החוב עם השטר שבידו.
35 מקשה הגמרא: ורב פפא, מאי שני – במה שונה מעשה זה,
36 ממעשה אחר שבא לפניו, דהוא דאמר ליה לחבריה, הב לי מאה
37 זוזי דמסיקנא כך, והא שטרא. אמר ליה הנתבע, לאו אתורי יהבת
38 לי – וכי לא נתת לי את אותם מעות כדי שאקנה שוורים לשחיטה
39 ונחליק יחד בירוהים, וכך עשיתי, קינתי שוורים ושחטתיים, ואתית
40 ויאתית אמשחתא – ובאת וישבת במקום שעומדים הקצבים
41 וחותכים את הבשר ומוכרים אותו, וקבילת וזון – וקיבלת את
42 המעות המגיעות לך מדמי השור. ואמר ליה הנתבע, נהו – אותן
43 מעות שקבלתי שם, סימראי נינהו – היו תמורת חוב אחר שהיית
44 חייב לי בעל פה, ועדיין אתה חייב לשלם את חלקי במקח של
45 השוורים. ואמר רב פפא, לא מעשה זה, איתרע שטרא – הורע
46 השטר, שאין המלוח נאמן לומר שקיבל את המעות עבור חוב
47 אחר. וקשה אם כן, מדוע במעשה שלנו הורה רב פפא שמקבלים
48 את טענת המלוח שקיבל את המעות עבור חוב אחר ולא הורה כח
49 השטר.
50 מתרצת הגמרא: התיב, לגבי אותו שפרע את החוב מדמי השור,
51 בין דאמרי אתורי יהבת לי, ומתווי שקלת – כיון שטען הלוח
52 למלוח נתת לי את המעות תמורת מקח של שוורים, ומזהרוו של
53 אותם שוורים נטלת את הפרעון, ושותק המלוח, דהיינו מודה הוא
54 בכך שהשטר נכתב על חוב זה של מקח השוורים, איתרע שטרא –
55 הורע השטר, מאחר שגם הנתבע מודה שקיבל פרעון מדמי מכירת
56 השוורים, ורגלים לדבר שאכן הפרעון מדמי השוורים היה עבור
57 חוב זה, ולא עבור חוב אחר. אבל רבא, במעשה שלנו שטוען
58 המלוח שקיבל את המעות עבור חוב אחר בעל פה, שאין כל ראייה

שבועות. שבועת הדיינין - פרק שישי דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלט

תוספות

עפ"י = ג"ש בלעז, ומעבדין בהן ערות. אייתי - מלוה שהדי דארבעה ארבעה קיימי, ותובע מאתים. וזה אומר: פרעתיק מכל מקום, אם לא בעפצים פרעתיק במעות. דלא רמיא עליה דאיניש - והאי נמי לא רמיא עליה לומר באיזה ענין פרעם, אלא פרעתיק סתמא. הלכך לא נזכר וסבור שכן השער, ולא הוזכר בפרק, ונשבע שפרעם מכל מקום.

מדבר דביר - והוזכר בפרק. סיטראי ניהו -

מצד אחד הית חיוב לי. איתרע שטרא - הואיל ומוחה שקיבלם, ולא כל כמיניה לומר סיטראי ניהו. לאו איתורי יחבת לי - לקנות מזון שוורים לשחיטה למחצית שכר. אמסתחא - מקום שמצביקן הבשר ומזכיר. ולא אידבי ליה שטרא - שטול השטר מידו. מיני דיכול למימר ליה - לא פרעתיק, יכול למימר ליה נמי סיטראי ניהו. וכדאביי בריה דרבא אבחו - גרסין, והוא במסכת כתובות בפרק "הכותב" (פה, א) דמטא כי האי מעשה לדידיה. ההוא - לזה דאמר למלוה בפני עדים בשעת הלוואה: נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא התקבלתי, ולא אוכל לומר לך פרעתיק. אימור דאמרי זיל בתר רוב דעות הני מילי לענין אומדנא - דשומא, כדאמר בארבעה עבדה וזה בפרק "השוכר" (עב, א) אמר ליה "כדשימי בתלתא" - אפילו תרי מגו תלתא, "כדאמרי בי תלתא" - עד דאמרי בתלתא, "כדשימי בארבעה" - עד דאמרי בארבעה, וכל שכן "כדאמרי בארבעה". כיון דנחית לדעות - מתחלה ירד למנין שהוא יתר מכדי עדות - ודאי אדעתא קפיד, בתלתא הימניה בארבעה לא הימניה. שבת"י "מלפ"ש המשנה" והג"ה "מפ"ש כ"א", מנה לי בידך אמר לו הן - ובפני עדים, ואמר להם "אתם עדי". נתתי לך פטור - מלשלם ומשבועה דאורייתא. אין לך ביד - לא היו דברים מעולם. חייב - לשלם, ואינו נאמן בשבועה שהרי הוזכר בפרק. אין לך ביד - אלא ליטרא כסף פטור - שאין כאן הודאה ממין הטענה. לתך = חצי כור. פטור - דלאו ממין הטענה היא. ורובן גמליאל מחייב - דלא בעי הודאה ממין הטענה. כרי שמן - כדים מלאים שמן. והודה לו בקנקנים - הכדים יש לך ביד בלא שמן. הואיל והודה מקצת הטענה - והזהיר לו טענו חסין ושיעורין והודה לו באחד מן. או שהורה במקצת קרקעות פטור - משבועה דאורייתא, לא על הקרקעות ולא על הכלים, שאין הודאת קרקעות מביאה לידי שבועה, שאין דין שבועה בקרקעות כדאמרין (בבב) הנשבעין (לשמן עמוד ב). הורה במקצת כלים - דאיכא הודאה ובפירה בלאו קרקעות. חייב - לישבע אף על הקרקעות על ידי גלגול שבועה, דילפינן לה בפרק קמא דקדושין (כו, ב) - מקרא. וזקקין = גוררין. אין נשבעין על מענת חרש שוהב וקפן - כגון שטענו ברמיה, דחרש שדיבור חכמים בכל מקום לא מדבר ולא שומע. אבל נשבעין לקפן ולהקיש - מפרש בגמרא. וזכר יתן איש - ועלה כתיב "ונקרב בעל הבית" לשבועה, כדאמרין בבבא קמא (סו, ב). אין נתינת קפן כלום - דהא "איש כתיב, והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת. בבא בטענת אביו - הא דקתני נשבעין - בנתינת איש קאמר, שהקטן טוענו: אבי מסרו לידך. והאכלתיו פרי - והחזרתיו לו חצי, והחזיתו ביד - חייב לישבע על השאר. וקטן הבא בטענת אביו לא גרע מטענת עצמו דהכא. בפוענו קפן - יתום קטן תובע.

כמאן דאמר אין צריך לברר. אי נמי, כמו שפירש רבינו תם: צריך לברר אמיתות הדברים כמו שיכול. ומכל מקום אי לא משכח להו, או אתו ואמרו לא היו דברים מעולם לא מפסיד. וכן מוכח בירושלמי שהביא רבינו חננאל, דגרסין התם: הבא לידון בשטר וחוקה, רבי אומה: נידון בשטר, פירוש שצריך לברר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: נידון בחוקה. בא מעשה לפני רבי יהודה כרבן שמעון בן גמליאל. קשיא דרבי אדרבי. לא קשיא, רבי לא רצה אלא לעמוד על אמיתות הדבר. ואית דגרס התם: בא מעשה לפני רבי חיאי. ופרקי מנה אדרבי, לפי שתלמידו היה כדפרקי בפרק "מפנין" (שבת קכז, א) מדבר הונא אדרב משום דרב הונא תלמידו דרב הוה. ובקונטרס פירש בריש פרק "זה בורר" (סנהדרין דף כג, ב) למאן דאמר צריך לברר - שאם בקש ולא מצא הפסיד.

איתרע שטרא - מפרש רבינו חננאל וכן רבינו תם, דצריך בעל השטר שבועה שלא נפרע. והא דאמרין בפרק "אלו נערות" (כתובות לו, ב) הא שטרא ריעא לא מבניין ביה - דוקא בכי דך ריעותא דהתם, כיון דמחזר איופא אימור זיפי זיפי וחתים. וקשה מזהו ד"הכותב" (שם פה, א) דהווא שטרא דאתא קמיה דרבא, אמר ליה רב פפא: ידענא ביה דשטרא פריעא הוא, אמר ליה: איכא איניש אחרינא בחדי דמר כו', וקאמר: לא ידא רב פפא אלא בבת דרב חסדא. והשתא, מה היה יכול לעשות יותר מלהשביעה דלית ליה לקרעו, כדקתני התם: קרעיה סלקא דעתך: והשתא אפילו כל אדם דלא קים ליה בגויה נאמן להשבעו, מידי דהוה אדע אחד מעיד שהוא פרועו על כן נראה דבשטרא ריעא לא מקרע קרעין ליה ולא מיגבא גבין ביה, כי הווא ד"אלו נערות" (שם לו, ב) ור"ב אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור - פירוש: במיגו.

ההוא דאמר ליה לחבריה: מהימנת לי כל אימת דאמרת לי לא פרענא. אול פרעיה באפי סהדי. אבין ורבא דאמרי תרוויחו: הא הימניה. מתקין לה רב פפא: נהי דהימניה טפי מנפשיה, טפי מסהדי מי הימניה?! ההוא דאמר ליה לחבריה: מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לי לא פרענא. אול פרעיה באפי תלתא. אמר רב פפא: כבי תרי הימניה, כבי תלתא לא הימניה. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: אימור דאמרי רבנן דאליזין בתר רוב דעות - הני מילי לענין אומדנא, דכמה דנפיש בקיאי טפי, אכל לענין עדות - מאה פתרי ותרי כמאה. לישנא אחרינא, ההוא דאמר ליה לחבריה: מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לי לא פרענא. אול ופרעיה באפי תלתא. אמר רב פפא: כבי תרי הימניה, כבי תלתא לא הימניה. מתקין לה רב הונא בריה דרב יהושע: תרי כמאה ומאה פתרי! ואי אמר ליה "כבי תלתא", ואול פרעיה באפי בי ארבעה, פון דנחית לדעות - נחית לדעות. "אין נשבעין על מענת חרש שוטה וקפן, ואין משיבעין את הקפן". מאי טעמא? אמר קרא: "פי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור", ואין נתינת קפן כלום. "אכל נשבעין לקפן ולהקיש". והא אמרת רישא: אין נשבעין על מענת שוטה וקפן! אמר רב: כבא בטענת אביו, ורבי אליעזר בן יעקב היא: דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע על מענת עצמו, פיצד? אמר לו: "מנה לאביד בדי והאכלתיו פרי" - הרי זה נשבע, והוה ששנשבע על מענת עצמו, והכמים אומרים: אינו אלא כמשיב אבידה, ופטור. ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אמר רב: בשטענא קפן. - קפן? והאמרת: אין נשבעין על מענת חרש שוטה וקפן? - לעולם גדול, ואפוא קרו ליה קפן? דלגבי מילי דאבואה קפן הוא. - אי הכי, מענת עצמו? מענת אחרים היא! - מענת אחרים והודאת עצמו. כולח

שבועות. שבועת הדיינין - פרק שישי דף מב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

אלא ברבא קמיפליג - הכל מפורש בפרק שני דכתובות (יה, ב) ובידניקין (גיסין נא, ב).
ואין בהן תשלומי כפל - דאפילו בקרקע שייכא גניבה, כגון מסיג גבול, אי נמי
בגנבים טענות, והלה טוען טענת גנב, ורבי מאיר מודה נמי בשאין עומדות ליבצר, ולא
תשלומי ארבעה חומשה - לא איצטרך אלא משום הקדשות, דמשום קרקעות ועבדים לא

איצטרך, דאין נהוג אלא בשור ושה בלבד,
כדתנן בפרק "מרוובה" (בבא קמא סב, ב).
שומר תנן אין נשבע - משום דקרא בשומר.
תנן כתיב דאריירי בשבועה - נטק
שבועה, והוא הדין דאין משלם אם פשע, כמו
שומר שבר דפטור מחיוב דידירה, דהיינו גניבה
ואבידה, ונראה דשומר שבר נמי פטור מפשרעה,
כדמוכח בפרק "החובל" (בבא קמא צג, א) גבי
ההוא ארנקי דצדוק דאתא לפומבדיתא, אפקדיה
רב יוסף גבי ההוא גברא, פשע ביה אתו גבוי וגונב,
ובעי למפטריה משום "לשמור" ולא להלך
לענינא, והתם שומר שבר היה לרב יוסף, דאמר
בסמוך: שומר אבידה בשומר שבר משום דלא בעי
למיתב ריפתא לענינא, והוה ליה למיתני נמי שומר
שבר אין נשבע ששנא, אלא בשבועה קמייתא
דכתיב בקרא איירי, וקאמר בה דרשומר חנם אין
נשבע דהיינו גניבה - קאמר נמי דנשוא שבר אין
משלם גניבה, והוה מצי למימר נמי דשואל אין
משלם אם נאנסה, ואפילו נגנבה, דהא איצטרך
לשומר שבר, ואם שאל בית ונשרף פטור, ועוד,
דמשום הכי לא תני לה, דלא שייך בהקדש
שאלה, ואף על גב דתנא תשלומי ארבעה
חומשה, משום דשייך בכולהו אם מכר, אלא
דמיעט קרא אפילו שאר מטלטלין, על כל דבר
פשע כלל - תימיה: בשלמא למאן דאמר
ב"מרוובה" (בבא קמא סג, ב) דוד בגב דוד בטוען
טענת גנב, איצטרך למעטיניהו מכפל משום גנב
עצמו, אלא למאן דאמר תריידו בטוען טענת גנב
- לא איצטרך, דאמרנא תשלומי ארבעה
שייך כפל בטוען טענת גנב אלא היכא דנשבע
כדאמרין התם, וליכא למימר בקפץ ונשבע,
דב"הגול קמא" (שם ק, א) משמע דליכא כפל
אלא אם כן השביע בבית דין ויש לומר:
דאיצטרך להיכא דנתחייב לו שבועה על ידי
גטול, אבל קרא דאמרנא איצטרך "רעהו"
למעטי הקדש מכפל, דהתם לא שייך לגטול ויש
לומר: דלמסקנא דריש "מרוובה" (שם סג, א) ליכא
אלא חד כלל ופרט וכלל אשבעה ואכפל,
ותריידו מיעטי מ"על כל דבר פשע", כדמשמע
ב"מרוובה" (שם), וקרא אבולה ענינא קאי,
דקאמר: אי סלקא דעתך "על כל דבר פשע" לכלל
ופרט הוא דאיתא ליכתבינהו הני פרטי גבי הנהו
כו, וכי היכי דדרשא דכי יתך קאי אבולה
פרשתא - הכי נמי "על כל דבר פשע" קאי
אבוליה, וכי תימא: פרטי דכפך או כלים למה לי
- הא דרשנין לעיל: מה כלים שנים כו, ואם
תאמר: ומכל מקום אמאי איצטרך "רעהו"
למעטי הקדש תיפוק ליה מיוגב מבית האיש,
דררשנין ב"מרוובה" (שם ע, א): ולא מבית הקדש
ויש לומר: דהתם א"רעהו" סמוך, ועיקר קרא לא
אתא אלא לדרוש: וגונב מבית האיש ולא מבית
הגנב, ונקטיה נמי לענין הקדש, אי נמי, דהתם בגב
עצמו, והכא איצטרך לטוען טענת גנב, ולמסקנא
ד"מרוובה" (שם) לא הוי כלל ופרט קרא ד"על כל
דבר פשע", דמסיק: "כל" ריביא הוא, והני פרטי

כולהו טענתא נמי כו' - ומאי "פעמים"? ורבנן אמאי פליגי עליה: אלא ברבא קמיפליג
- לעולם בטוענו קטן, ומשום דאין טענתו חשובה במקום אחר, דכתיב "כי יתן איש -
קרי ליה הכא טענת עצמו, מיהו הכא טענה היא, דהא איכא נתינת איש, דמכא נתינת
האב היא באה, והיינו דקאמר "פעמים", וכי תימא: רבנן אמאי פליגי עליה - ברבא
קמיפליג, התם דלא אמר ברי לי - רישא דקתני
פטור - דלא אמר היתום ברי לי, סיפא דקתני
נשבעין לקטן - דאמר ברי לי, ליפרע מנכסי קטן
- מנכסי יתום, ואפילו הוציא שטר עליו - צריך
שבועה שלא נתקבל חוב זה מאביה, ליפרע
מנכסי הקדש - המוקדש נכסיו ויצא עליו שטר
חוב ובא ליפרע מן הנכסים, צריך שבועה, תנינא
- במסכת כתובות (פו, א) ולקמן ב"כל הנשבעין"
(שבועות מה, א), בין לויבורית - דתנן
ב"הניקין" (גיסין מה, ב) אין נפרעין מן היתומין
אלא מן הויבורית, והיינו דתנא תרתי, חדא
לגדולים וחדא לקטנים, אדם עושה קנייני על
ההדיוט - הלזה הוה עשה עצו ומיותא עליו,
ואמר אני חייב לזה, כדי שיתרוף הקרקע ממנו,
ויהלוקו ברמיותא, מנה לפלוגי בדי - הגביה
תחלה מן הנכסים שהקדשתי, אין אדם חוטא
ולא לו - בשביל יורשין, משנה קדשים
שחייב באחריותן - כגון אמר "הי עלי עולה"
והפריש בחמה לגדול והפקידה לזה - נשבע
עליה אותו שהקדון בידו, ד"רעהו" קרינן ביה,
דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי, יש
דברים שהן בקרקע - שמוחברין לקרקע, ואין
בקרקע, ונשבעין עליהן, ובגמרא מפרש
פלוגותיה, ונראה שלא תשלומי שלשה
וארבעה - וכיון דכפל ליכא, הוה להו שלשה
וארבעה.

כי
צריך לומר קטנים, בין לשבועה בין לויבורית. - להקדש ליפרע מנכסי הקדש, תנינא:
מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה, ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים
לגבוה! - איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הדיוט הוא דאדם עושה קנייני על הדיוט, אבל
הקדש - דאין אדם עושה קנייני על הקדש, קא משמע לן. - והאמר רב הונא: שכיב מרע
שהקדיש כל נכסיו ואמר: "מנה לפלוגי ביד" - נאמן, חזקה אין אדם עושה קנייני על
הקדש! אמרי: הני מילי שכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו, אבל גבי בריא ודאי חיישינן.
משנה ואלו דברים שאין נשבעין עליהן: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות. אין
בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה, שומר חנם אינו נשבע, נושא שכר אינו
משלם. רבי שמעון אומר: קדשים שחייב באחריותן - נשבעין עליהן, ושאנו חייב באחריותן
- אין נשבעין עליהן. רבי מאיר אומר: יש דברים שהן בקרקע ואין בקרקע, ואין חכמים
מודים לו. ביצד? עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר: אינן אלא חמש - רבי מאיר
מחייב שבועה, וחכמים אומרים: כל המחזקר לקרקע הרי הוא בקרקע. אין נשבעין אלא על
דבר שבמדה, ושבמזקל, ושבמנא. ביצד? בית כלא מסרתי לך, ו"כיס כלא מסרתי לך", וזה
והלה אומר: "איני יודע, אלא מה שהנחת אתה גטול" - פטור. זה אומר: "עוד הזיו", וזה
אומר: "עוד החלון" - חייב. גמרא תשלומי כפל מנול? דתנו רבנן: "על כל דבר פשע"
- כלל, "על שור ועל חמור ועל שם ועל שלמה" - פרט, "על כל אבדה" - חזר וכלל;
כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המפלטל וגופו כמון,
אף כל דבר המפלטל וגופו כמון; יצאו קרקעות - שאין מפלטלין, יצאו עבדים - שהוקשו
לקרקעות, יצאו שטרות - שאף על פי שהן מפלטלין אין גופן כמון. הקדש - "רעהו"
כתיב. "ולא תשלומי כפל ולא ארבעה וחמשה". מאי טעמא? תשלומי ארבעה וחמשה אמר
רחמנא, ולא תשלומי שלשה וארבעה. "שומר חנם אינו נשבע". מנא הני מילי? דתנו רבנן:
כי

חד למעטי קרקע וחד למעטי עבדים וכו', ואגב ריהטא נקט האי תנא כלל ופרט וכלל, דברמיה וז נמי ממעטי כל הני.

שבועות דף מב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שלישי) רמא

תמזה הגמרא: בוליהו נמי - הלא גם כל הטענות המחייבות שבועת מודה במקצת, טענת אחרים והודאת עצמו ינהו - הן באות על תביעת התובע והודאת הנתבע, ומדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב 'פעמים' שנשבע בטענה כזו. ועוד קשה, שאם מדובר שהודה לתביעה של גדול מדוע חכמים פטרוהו.

הגמרא חוזרת להסבר הראשון בתירוצו של רב, שהבירייתא עוסקת באופן שהתובע היה קטן ממש: אלא באמת כוונת רב היתה שנחלקו בקטן ממש, וכיון שתביעתו היא על חוב של אביו והיתה כאן נתינת 'איש', מועילה תביעת הקטן לחייב שבועה, ורבי אליעזר בן יעקב וחכמים בדרבה קמיפלגי - בדבר התלוי בסברתו של רבה נחלקו, דאמר רבה, מפני מה אמרה תורה שמודה במקצת המענה ישבע על החלק שכפר, והרי היה יכול לכפור בכל, והוא כמשיב אבידה, ומבאר רבה, היינו כיון שיש חזקה שאין אדם מעיז פניו בעל חוב, לכפור בחוב, כיון שהלה עשה לו טובה בכך שהלוהו, והוא בכוליה פני דליקפריה - ויתכן שאדם זה באמת היה רוצה לכפור בכל החוב, והוא דלא בפריה - והטעם לכך שלא כפר בכל החוב, הוא משום דאינו מעיז פניו בעל חוב, וכיון שכך אינו נחשב כ'משיב אבידה', ולכן חייבה אותו התורה להשבע על החלק שכפר.

ממשיך רבה ודן: אם אכן אנו חושדים בו שהוא חייב הכל וכפר במחצה בשקר, כיצד מטיילים עליו שבועה, והרי כשם שהוא חשוד לגזול ממון כך יהא חשוד להשבע לשקר, לכך מבאר רבה, ובכוליה פני דלודי ליה - ובאמת אין הלוה חשוד כלל, שכן היה רוצה להודות בכל החוב, והוא דלא אודי ליה - והטעם שלא הודה בכל החוב, אישטמוטי הוא דקא משתמיט מיניה - משום שכוונתו רק להשתמט ממנו בינתיים, וספר הלוה בדעתו, אדחה את המלוה עד דהוי לי וזוי ופרענא ליה - עד שיהיה לי מעות ואפרע לו, וכיון שאין כוונתו לגזול את הממון אינו נחשד על השבועה, ודקמנא אפר - ולכן אמרה התורה, רמי שבועה עילוייה - הטל עליו שבועה, כי היכי דלודי ליה בכוליה - כדי שמחמת שלא ירצה להשבע שיהיה חשוד, יודה המלוה בכל החוב.

ולפי זה מבארת הגמרא את המחלוקת: רבי אליעזר בן יעקב סבר, לא שנא בו ולא שנא בבניו אינו מעיז - אין הבדל בין אם המלוה עצמו תובעו ובין אם בנו של המלוה תובעו, בשני האופנים אין הלוה מעיז לכפור בפניהם בחוב, והלכך לאו משיב אבידה הוא - ולפיכך אינו נחשב משיב אבידה כשמודה לבנו, משום שאף אם היה רוצה לכפור בפניו לא היה מעיז, ודקנן סבר, בפניו - בפני המלוה עצמו הוא דאינו מעיז לכפור הכל, אכל בפניו, מעיז, ומדלא מעיז - ומכך שלא העיז פניו לכפור בכל אלא הודה במקצת, הרי זה הודה מרצונו, וכמשיב אבידה הוא, ולכך הוא פטור משבועה.

נמצא שלדברי רב המשנה סוברת כרבי אליעזר בן יעקב, שתביעת קטן על חוב אביו מחייבת שבועה. מקשה הגמרא: מי מצית מוקמת לה - וכי יכול אתה להעמיד את המשנה בדרעת רבי אליעזר בן יעקב, הא קתני - והרי שנינו ברישא של המשנה שאם בנו של המלוה טוען מנה לאפא פידך, והשיב הלוה אין לך פידך אלא חמישים דינר, פטור משבועה מפני שמשויב אבידה הוא, והרי לדעת רבי אליעזר בן יעקב כשכא התובע בטענת אביו חייב הנתבע להשבע.

מתרצת הגמרא: התי, ברישא, מדובר באופן דלא אפר הבן פרי לי שאתה חייב לאבי, ובזה מודה רבי אליעזר בן יעקב שיכול הלוה להעניז פניו ולכפור, וכיון שלא העיז אלא הודה במקצת, הרי הוא משיב אבידה, ופטור משבועה, אך הקא, בספא, מדובר דאמר הבן פרי לי שאתה חייב לאבי, ולכן חייב שבועה.

הגמרא מביאה הסבר אחר במשנה: שמואל אפר, באמת אין נשבעים לקטן, ומה ששנינו במשנה 'נשבעים לקטן', היינו שצריכים להשבע כדי ליפרע מנכסי יתום קטן, שאפילו מי שיש בידו שטר חוב שאביו של הקטן חייב לו, אינו גובה מן הקטן כל

זמן שלא נשבע שהאב לא פרעו. וכמו כן מה ששנינו במשנה 'נשבעים לקדש', היינו שאם בא ליפרע מנכסי הקדש צריך להשבע, כלומר, אם הקדיש הלוה את כל נכסיו, שהדין הוא שיכול המלוה לגבות את חובו מהנכסים המוקדשים, כיון שהיו משועבדים לו קודם ההקדש, ומכל מקום קודם שיגבה המלוה את הנכסים, צריך להשבע שעדיין לא נפרע.

מקשה הגמרא: וכי אפשר לפרש שנשבעים לקטן? היינו שנשבעים כדי ליפרע מנכסי קטן, הלא תנינא - כבר שנינו זאת במשנה (להלן מה כתובות פז), 'מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה', ואם כן קשה, תרתי למה לי - מדוע הוצרך התנא להשמיענו דין זה פעמיים.

מתרצת הגמרא: הא קמשמע לן, בדאפני קשישא - התנא כפל דין זה כדי להשמיענו את הדין של אביו קשישא, דתני אפני קשישא ברייתא זו, 'יתומין שאמרו חכמים, היינו אפילו יתומים גדולים, ואין צריך לומר קטנים, והיינו בין לענין שבועה, שאין המלוה גובה מנכסי יתומים ללא שבועה, בין גדולים ובין קטנים, ובין לענין יזבירות, שהאב לגבות מנכסי יתומים גובה יזבירות (כלומר קרקע הפחותה שבנכסיו, ולא קרקע בינונית בכל מלוה הגובה מן הלוה), בין אם הם גדולים ובין אם הם קטנים, ומשום כך נשנה דין היתומים פעמיים במשנה, כדי ללמד שגם ביתומים גדולים וגם ביתומים קטנים הדין כן.

מקשה הגמרא עוד על שמואל: וכי אפשר לפרש שנשבעים לקדש? היינו שנשבעים כדי ליפרע מנכסי הקדש, הרי כבר תנינא - שנינו במשנה (להלן מה), שהאב לגבות את חובו מנכסים משועבדים - מקרקעות שמכר הלוה לאחר ההלוואה, ועתה דן ביד הלקוחות, לא יפרעו מן הלקוחות אלא בשבועה. ומה לי משועבדים להריז ומה לי משועבדים לגבות, כלומר, כשם שאם בא המלוה לגבות מהדיוט שקנה את קרקעות הלוה חייבוהו חכמים להשבע, כך גם כשאב לגבותם מהקדש צריך להשבע, שהרי הטעם שתיקנו חכמים שבועה בלא לגבות מן הלקוחות הוא משום שאנו טוענים לטובת הלקוחות שמה השטר חוב פרוץ, וטעם זה שייך אף בבא לגבות מהקדש, ומדוע הוצרכה משנתנו לחזור ולשנות דין זה.

מתרצת הגמרא: איצטרף - הוצרכה משנתנו להשמיע דין זה, שאם לא כן פלקא דעתך אמנא - היה עולה על דעתנו לומר, שדווקא לענין האב לגבות מהדיוט, הוא שתיקנו חכמים שלא יגבה ממנו אלא בשבועה, משום דאדם עושה קנוניא - הסכם של רמאות על הדיוט, ויש לחשוש שמה עשו המלוה והלוה הסכם ביניהם, ואחרי שפרע הלוה את החוב השאיר את השטר ביד המלוה כדי שיוכל לגבות בו פעם שניה מלקוחותיו של הלוה, ויחלקו ביניהם את הקרקע שיגבה מהם. ולפיכך הצריכו חכמים את האב ליפרע מן הלקוחות שישבע שאכן חייב לו הלוה, אכל לגבי הקדש, היינו סבורים לומר דאין אדם עושה קנוניא על הקדש להוציא מהם שלא כדין, ולכך יוכל המלוה להוציא מן הקדש אף ללא שבועה, קא משמע לן התנא שחוששים לעשיית קנוניא על הקדש, והבא לגבות מהם צריך שבועה.

מקשה הגמרא: והאמר רב הונא, שכיב מרע - חולה הנוטל למות, שהקדיש את כל נכסיו, ואחר כך אפר מנה לפלוני פידך - מנה אחד מתוך הנכסים שהיו בירושתו והקדישתי, אינו שלי אלא של אדם פלוני, וממילא לא חל עליו ההקדש, נאמן בדבריו, ונותנים מנה לאותו אדם, ואין חוששים שמה באמת אין הנכס של אותו פלוני ואמר כן כדי להוציא ממון מהקדש שלא כדין ויחולק בו עם אותו אדם, דחזקה היא שאין אדם עושה קנוניא על הקדש, וכיון שעל פי דבריו יוציאו מנה מהקדש ויתנוהו לאותו אדם, בודאי אמר אמת. ואילו לפי תירוצי הגמרא מוכח ממשנתנו שאף לגבי הקדש שחוששים אנו שמה עשו המלוה והלוה קנוניא להוציא ממון שלא כדין.

מתרצת הגמרא: אפר - אמרו בני הישיבה, מה שאין אדם עושה קנוניא על הקדש, הני מילי - זהו דווקא בשכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו - שאין אדם חוטא כשאין לו תועלת מכך, ולכן

מלא' נחשב כתובע דבר שבמדה, אֲדָתָנִי – עד ששנה התנא בסיפא, 59
ז'ה אוֹמֵר עַד הָיָו וְזֶה אוֹמֵר עַד הַחֲלוֹן חֵיב, לִפְלֹג וְלִיתֵנִי בְּדִירָה – 60
היה לו לתנא לשנות את הדין והחילוק באותו אופן עצמו של 61
תביעת בית מלא פירות, ולכתוב כך, בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים שפטור 62
משבועה, באופן שתבעו 'בית מלא', אֲכָל אִם תבעו 'בית זה מלא', 63
והנתבע השיב מה שהנחת אתה נוטל, חֵיב שבועה. 64
מחמת קושיא זו נחלק רבא על אבבי: אֵלָּא אֲמַר רַבָּא, לְעוֹלָם אֵינוֹ 65
חֵיב, עַד שִׁמְעֵנִי בְּדָרְךָ שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן וְ–אוֹ 66
שבמנין, וְיֻדְּהָ לֹא בְּדָרְךָ שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, כלומר, אין די 67
בכך שבית דין יבינו את שיעור ההודאה והכפירה מתוך טענת 68
התובע, אלא צריך שיהיו הדברים מפורשים בטענותיהם. 69
הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לדברי רבא: תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ דְּרַבָּא 70
– שנינו בברייתא כשיטת רבא, האומר לחבירו בור הבואה יש לי 71
בְּדָרְךָ, וְהָלֵךְ אוֹמֵר אֵין לִךְ בְּדִירָה כלום, פְּטוֹר משבועה, מפני שכפר 72
בכל, וכן אם אמר לחבירו מְנוּדָּה גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בְּדָרְךָ, והשיב הנתבע 73
אֵין לִךְ בְּדִירָה אֵלָּא כְּמִנְיָן, אָף שהודה במקצת, פְּטוֹר משבועה, 74
משום שממורה גדולה וקטנה נחשבות לשני מינים, ואין זו הודאה 75
ממין הטענה. וכן אם תבע את חבירו אוֹדָה – חגורה גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי 76
בְּדָרְךָ, והשיב הנתבע אֵין לִךְ בְּדִירָה אֵלָּא אוֹדָה כְּמִנְיָן, פְּטוֹר, כיון 77
שאין ההודאה ממין הטענה. אֲכָל אִם אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ בּוֹר הַבּוֹאָה 78
יֵשׁ לִי בְּדָרְךָ, וְהָלֵךְ אוֹמֵר אֵין לִךְ בְּדִירָה אֵלָּא לְתַךְ – חצי כור חֵיב. וכן 79
אם תבעו מְנוּדָּה בַּת וְ–במשקל) עֶשֶׂר לִימֵרִין יֵשׁ לִי בְּדָרְךָ, והלה 80
משיב אֵין לִךְ בְּדִירָה אֵלָּא בַּת חֶמֶשׁ לִימֵרִין, חֵיב. מסיימת הברייתא: 81
כָּלֵל שֶׁל דָּרְךָ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חֵיב שבועת מודה במקצת, עַד שִׁמְעֵנִי 82
הַתּוֹבֵעַ בְּדָרְךָ שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, וְיֻדְּהָ לוֹ הַנִּתְבַּע בְּדָרְךָ 83
שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן. 84
מסיימת הגמרא את הראיה מהברייתא: לשון 'כָּלֵל שֶׁל דָּרְךָ' 85
האומר בברייתא לְאִתּוֹי מֵאֵי – מה הוא בא לרבות, לֹא לְאִתּוֹי – 86
האם אינו בא לרבות דין זה, שאף אם תבעו 'בית זה מלא' והלה 87
השיב 'מה שהנחת אתה נוטל', שאינו חייב שבועה, כיון שאינו 88
בכלל דבר שבמדה ובמשקל ובמנין, וכדברי רבא. 89
הגמרא מבארת את הדינים האחרים המובאים בברייתא. מקשה 90
הגמרא: וּמֵאֵי שָׂנָא – מדוע שונה הדין בתביעת מְנוּדָּה גְּדוֹלָה 91
ובהודאת מְנוּדָּה כְּמִנְיָן, שפטור לכאורה משום שמה שֶׁשִּׁמְעֵנִי לֹא 92
הוּדָה לוֹ וְזֶה שֶׁהוּדָה לוֹ לֹא מִטַּעַן, כלומר, שזו הודאה שאינה ממין 93
הטענה, אֵי הָכִי, אף באופן שתבעו מנורה בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין והודה 94
לו בַּבַּת חֶמֶשׁ, נָמִי – גם כן מה שֶׁשִּׁמְעֵנִי לֹא הוּדָה לוֹ וְזֶה שֶׁהוּדָה לוֹ 95
לֹא מִטַּעַן, ומדוע אמרה הברייתא שחייב שבועה. 96
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, הָכָא, בְּמִנְיָן שֶׁל 97
חֲלִיזָה – חתיכות מחוברות לוֹ לֹא עֶשְׂרִין, דָּקָא מְנוּדָּה לִי מִינָּה – 98
שהוא מודה לו בחלק מאותה מנורה שהוא תובע, שתבעו מנורה 99
עם כמות מסיימת של פרקים והלה הודה במקצת, והרי זו הודאה 100
ממין הטענה וחייב. 101
שואלת הגמרא: אֵי הָכִי, אוֹדָה נָמִי נִתְּנָה – היה לו לתנא לכתוב 102
דין דומה לגבי חגורה, שיש בה אופן שחייב שבועה, וְלֹאֲכִי 103
בְּדִירָתִי – ויעמיד התנא דין זה בחגורה העשויה מהרבה 104
חתיכות המחוברות בתפירת מחת, ותבעו אוֹדָה בת עשר אמות 105
והודה לו בשל חמש אמות. אֵלָּא על כרחך יש לומר דְּלִיפִי לֹא 106
קָתְנִי – שהתנא לא שנה אופן של חגורה העשויה מהרבה חתיכות, 107
ואם כן הָכָא נָמִי לגבי מנורה, כָּשָׁל חֲלִיזָה לֹא קָתְנִי, ואם כן חזרת 108
הקושיא מדוע תביעת מנורה בת עשר לִיטְרִין והודאה במנורה בת 109
חמש נחשבת הודאה ממין הטענה. 110
מתרצת הגמרא: אֵלָּא אֲמַר רַבִּי אֲבָא בַּר מִשְׁלָה, שָׂאֲנִי מְנוּדָּה – שונה 111
הדין לגבי מנורה בת עשר לִיטְרִין, הוּאֵל וְכֹבֵל לְגוּדָה – לגרד 112
ולמעט מעוביה וְלִהְיֶמֶדָה עַל חֶמֶשׁ לִימֵרִין, באופן שלא יהא ניכר 113
החילוק בינה לבין מנורה שהיתה מתחילה בת חמש לִיטְרִין, כיון 114
ששתיהן שוות בגודלן וחלוקות רק בעוביין, ולכן נחשבת בת 115
העשרה לִיטְרִין ממין המנורה בת החמש לִיטְרִין, אבל במנורה 116

נאמר בפרשת שומר חנם (שמות כב) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ זֶהוּ כָּלֵל, 1
שהרי לשון זו כוללת כל דבר, ובהמשך הפסוק נאמר 'כִּסְפָּה אוֹ 2
כְּלִים' והוּוּ פָּרֵט – שפירט הפסוק דברים מסוימים, ובסוף הפסוק 3
נאמר 'לְשֹׁמֵר', שמשמעו כל דבר הנשמר, הרי חוֹר וְכָלֵל, ובכל 4
מקום שנאמר 'כָּלֵל וְפָרֵט וְכָלֵל' אֵי אִתָּה דִּין ולומד מזה/כלל' אֵלָּא 5
מה שהוא קֶעֶץ הַפָּרֵט, ויש לדרוש, מַה הַפָּרֵט מְפֹרָשׁ בפסוק שהוא 6
בְּדָרְךָ הַמְּטַלְמֵל וְגוֹפוֹ מִמּוֹן, אֵף כָּל דְּבָרְךָ הַמְּטַלְמֵל וְגוֹפוֹ מִמּוֹן כלול 7
בפרשה זו של חיובי שומרים, יֵצְאוּ – נתמעטו קרקעות שאין 8
מְטַלְטְלִין, יֵצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֻקְשׁוּ לְקִרְקָעוֹת, וְיֵצְאוּ שְׂפֹרוֹת, שֶׁאֵין עַל 9
פִּי שֶׁהֵן מְטַלְטְלִין, אֵין נוֹפֵן מִמּוֹן – שהנייר מצד עצמו אינו שוה 10
כלום ושוויו הוא רק מחמת הראיה שבו. 'הַקֶּדֶשׁ' – הטעם שנתמעט 11
הקדש מתשלומי כפל, הוא משום ש'רֵעֵהוּ' בְּתִיב, שנאמר (שמות כב 12
ו) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, והתמעט בזה הקדש מחיובי שומר חנם. 13
שנינו במשנה: נוֹשֵׂא שֶׁכָּר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, מבארת הגמרא: מִנְּלֵן דִּין זה, 14
דְּתַנִּי רַבִּנְהוּ, נאמר בפסוק שומרים, 'לֵעֹזֵן שוֹמֵר שֶׁכָּר' 'כִּי יִתֵּן אִישׁ 15
אֶל רֵעֵהוּ' הרי זה כָּלֵל, שלשון זו כוללת כל דבר, 'הַמּוֹר אוֹ שוֹר אוֹ 16
שֶׁה' הרי זה פָּרֵט, 'כָּלֵל בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר' חוֹר וְכָלֵל, וְכָלֵל וְפָרֵט וְכָלֵל 17
כו', הגמרא כאן מקצרת ואינה מביאה את המשך לשון הברייתא, 18
שממשיכה לדרוש כפי שהובא לעיל שלומדים מהכלל דברים 19
שהם כעין הפרט, ונתמעטו קרקעות עבדים ושטרות, עַד לסיום 20
דברי הברייתא, שלענין הַקֶּדֶשׁ, 'רֵעֵהוּ' בְּתִיב, ובא למעט הקדש. 21
שנינו במשנה: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יֵשׁ בְּדָרִים שֶׁהֵן בְּקִרְקָעוֹת וְאֵינוֹ בְּקִרְקָעוֹת 22
כו' ואין חכמים עונים לו, כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך, 23
והלה אומר אינן אלא חמש, רבי מאיר מחייב שבועת מודה 24
במקצת, וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע'. 25
הגמרא מבררת במה נחלקו רבי מאיר וחכמים. מדייקת הגמרא: 26
מְכָלֵל – מתוך מחלוקתם משמע, דְּרַבִּי מֵאִיר קָבַר שֶׁל דָּבָר הַמְּחוּבָּר 27
לְקִרְקָעוֹת אֵינוֹ נחשב כְּקִרְקָעוֹת, ולכן הוא מחייב שבועה בגפנים 28
המחוברות לקרקע, ואילו לדעת חכמים דבר המחובר לקרקע דינו 29
כקרקע, ואם כן קשה, אֲמַרְמִלְגִי – עד שנחלקו רבי מאיר וחכמים 30
בגפנים מְעוֹנוֹת עֲנָבִים, לִפְלִגִי – חילקו בגפנים סְרוּקוֹת – ריקניות, 31
שלדברי רבי מאיר אינם נחשבים כקרקע, ונשבעים עליהם, 32
ולדעת חכמים נחשבים הגפנים כקרקע, ואין נשבעים עליהם. 33
הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר: (אֵלָּא) אֲמַר רַבִּי יוֹסִי 34
בְּרַבִּי חִנְיָא, הָכָא, פְּעֻנְבִים שכבר הגיעו לגמר גידולם וְהֵן עוֹמְדוֹת 35
לְהַבְצֵר מִפְּלִיגֵי רַבִּי מֵאִיר וחכמים, דְּרַבִּי מֵאִיר קָבַר, כיון שהם 36
עומדות להיבצר כְּבִצְרוֹת דְּמִיָּין – הרי הן נחשבות כבצורות, ודין 37
הפירות כמטלטלין, שנשבעים עליהם, ואילו רַבִּנְהוּ סָבַר, אף 38
שהענבים עומדות להיבצר, כיון שעדיין לא נבצרו, לֹא כְּבִצְרוֹת 39
דְּמִיָּין, ודינם כקרקע שאין נשבעים עליה, אבל המחובר לקרקע 40
שאינו עומד להיבצר, כגון הגפנים עצמן, לדברי הכל הרי הוא 41
כקרקע, ולפיכך נחלקו דווקא בגפנים טעונות ענבים. 42
שנינו במשנה: אֵין נִשְׁבְּעִין אֵלָּא עַל דָּרְךָ שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל כו', 43
כיצד, בית מלא מסרתי לך וכיס מלא מסרתי לך, והלה אומר איני 44
ידע אלא מה שהנחת אתה נוטל, פטור. זה אומר עד הוּוּ זה 45
אומר עד החלוק, חייב. 46
הגמרא מבארת באיזה אופן נאמר הדין שבמשנה: אֲמַר רַבִּי, לֹא 47
שָׁנוּ דִּין זה, שהתובע 'בית מלא' אינו נחשב כתובע דבר שבמדה, 48
אֵלָּא באופן דְּאֲמַר לִיָּה הַתּוֹבֵעַ לִנְתַּבֵּעַ 'בית מלא' קָתָם, ולא פירש 49
לו לאיזה בית כוונתו, וכיון שלא ידוע לנו גודל הבית וכמה פירות 50
יש בו נמצא שלא תבעו מדה ידועה, אֲכָל אִם אֲמַר לִיָּה הַתּוֹבֵעַ 51
לִנְתַבֵּעַ, 'בית זה מלא מסרתי לך', וְיֵדְעָא מִטַּעְנֵיהּ – הרי ידועה 52
טענתו של התובע, וכיון שתבעו דבר שבמדה, אף אם ישיב 53
הנתבע 'מה שהנחת אתה נוטל' הרי זו כפירה בדבר שבמדה, כיון 54
שאם ימדוד כמה פירות יש בבית עכשיו נדע כמה חסר מטענת 55
התובע, והרי זה דומה לאופן המבואר במשנה 'זה אומר עד החלוק 56
וזה עד הוּוּ חייב'. 57
מקשה הגמרא: אֲמַר רַבָּא לֹאֲבִי, אֵי הָכִי, שהתובע 'בית זה 58

שבועות. שבועת הדיינין – פרק שישי דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רמג
רש"י
תוספות

1 כי יתן איש אל רעהו כסף או בלים לשמור וגו' – פרשת שומר חנם היא, דתניא
2 ב"השואל" (בבא מציעא צד, ב): פרשה ראשונה בשומר חנם, ושניה בשומר שכר,
3 ושלישית בשואל. וגבי שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה, כדכתיב (שמות כב) "ונקרב
4 בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו". ודיבור זה שייך למשנה לעיל מב, בו אינו
5 משלם – גניבה ואבידה הכתובה בו לחייבו.
6 דכתיב (שם) "אם גנב יגנב מעמך". וידיעא
7 טעמיה – דכיון דאמר ליה בית זה מלא וזה
8 מחזירה לו חסירה – נראה חסרונה, והרי הוא
9 כזה אומר עד החלון וזה עד הוויז. ודיבור זה
10 שייך למשנה לעיל מב, בו וזו – קורה של עלייה
11 הבולטת בתוך הבית. אלא טעמה קטנה פטור –
12 דאין ההוראה ממין הכפירה, ומה שטענו לא
13 דהיה לו. אין לך בידי אלא בת חמש חייב –
14 לקמן מפרש לה. אוורה נמי ליתני – אוורה בת
15 עשר אמות יש לי בידך, והלה אומר אין לך בידי
16 אלא בת חמש – חייב, ולקמה באוורה בת
17 חתיכות הרבה, וליפיי אהרדי בתפירת מוחז'
18 לגוררה ולהעמידה על משקל חמש ליטרין –
19 אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי, ובאוורה
20 ליכא למימר חתך הימנה, שהרי ראשיה ניכרין.
21 **משנה** שקל – חצי סלע. מי נשבע – כמה
22 היתה שוה. מי שהפקדון אצלו – המלוה.
23 ובגמרא מפרש אהייא קאי. ויוציא הלה את
24 הפקדון – ושמן לא דקדק זה בשומא, ויפסלנו
25 לעדות ולשבועה.

גמרא

1 **"פי יתן איש אל רעהו" – כָּלָל, "כֶּסֶף או בָּלִים" – פָּרַט,**
2 **"לְשֹׁמֵר" – חוֹר וְכָלָל; כָּלָל וּפָרַט וְכָלָל אִי אֶתְהָ דֵּן אֱלָא**
3 **פְּעִין הָפָרַט: מַה הָפָרַט מְפֹרֵשׁ דְּבַר הַמְּטַלְטֵל וְגוֹפּוֹ**
4 **מִמּוֹ, אִם כָּל דְּבַר הַמְּטַלְטֵל וְגוֹפּוֹ מִמּוֹ, יֵצֵאוּ קַרְקָעוֹת**
5 **– שְׂאִין מְטַלְטְלִין, יֵצֵאוּ עֲבָדִים – שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת,**
6 **יֵצֵאוּ שְׂמֹרוֹת – שְׂאָף עַל פִּי שְׂמַמְטַלְטֵלִין אֵין גּוֹפֵן מִמּוֹ.**
7 **הַקֹּדֶשׁ – "רַעְהוּ" כְּתוּב. "וְיֹשֵׁא שֹׁכֵר אֵינוֹ מִשְׁלֵם".**
8 **מִנְלָן? דְּתַנּוּ רַבְנָן: "פִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רַעְהוּ" – כָּלָל,**
9 **"חֲמוֹר או שׁוֹר או שֶׁה" – פָּרַט, "וְכָל בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר" –**
10 **חוֹר וְכָלָל, כָּלָל וּפָרַט וְכָלָל כּו' עַד הַקֹּדֶשׁ – "רַעְהוּ"**
11 **כְּתוּב. "דְּבִי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן פְּקַקְעֵי וְאֵין**
12 **פְּקַקְעֵי כּו'. מִכָּלֵל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבֵר: כָּל הַמְּחַבֵּר**
13 **לְקַרְקַע אֵינוֹ פְּקַקְעֵי? אֲדִמְפִּילְגִי בְּטַעְנוֹת לִפְלָגִי**
14 **בְּסָרוֹקוֹת! (אֱלָא) אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: הֵכָא**
15 **בְּעֵנְבִים עוֹמְדוֹת לְהַבְצֵר קְמִיפְלָגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבֵר:**
16 **בְּבַצְרוֹת דְּמִינִין, וְרַבְּנָן סָבְרִין: לֹא בְּבַצְרוֹת דְּמִינִין. "אֵין**
17 **נִשְׁבָּעִין אֱלָא עַל דְּבַר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל" כּו'. אָמַר**
18 **אֲבִי: לֹא שָׁנוּ אֱלָא דְאָמַר לִיה "בֵּית" סָתָם, אָבָל אָמַר לִיה "בֵּית זֶה מֵלֵא" – יִדְעָא טַעְנָתִיהּ.**
19 **אָמַר לִיה רַבָּא: אִי הָכִי, אֲדַתְנִי סִיפָא: זֶה אוֹמֵר עַד הַחוּץ זֶה אוֹמֵר עַד הַחֲלוֹן – חֵיב, לִפְלֹג**
20 **וְלִיתָנִי בְּרִידָה: בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים – ב' "בֵּית מֵלֵא", אָבָל "בֵּית זֶה מֵלֵא" – חֵיב! אֱלָא אָמַר**
21 **רַבָּא: לְעוֹלָם אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּטְעְנֵנוּ בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, וְיִוְדָה לֹא בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה**
22 **וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן. תֵּנִיָּא פּוֹרְתִיהּ דְּרַבָּא: "כּוֹר הַבּוֹאֶה לִי בִידֶךָ", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "אֵין לָךְ בִּידֶךָ"**
23 **– פֶּטוּר; "מְנוּרָה גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בִידֶךָ", – "אֵין לָךְ בִּידֶךָ אֱלָא מְנוּרָה קְטָנָה" – פֶּטוּר; "אוֹרֶה**
24 **גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בִידֶךָ", – "אֵין לָךְ בִּידֶךָ אֱלָא אוֹרֶה קְטָנָה" – פֶּטוּר. אָבָל אָמַר לוֹ: "כּוֹר תְּבוּאָה**
25 **יֵשׁ לִי בִידֶךָ", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "אֵין לָךְ בִּידֶךָ אֱלָא לְתַד" – חֵיב; "מְנוּרָה בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין יֵשׁ לִי**
26 **בִּידֶךָ", – "אֵין לָךְ בִּידֶךָ אֱלָא בַּת חֲמִשׁ לִיטְרִין" – חֵיב. כָּלָל שֶׁל דָּבָר: לְעוֹלָם אֵינוֹ חֵיב עַד**
27 **שֶׁיִּטְעְנֵנוּ בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, וְיִוְדָה לֹא בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן. "כָּלָל**
28 **שֶׁל דָּבָר" לְאֶתְנִי מֵאִי? לֹא לְאֶתְנִי "בֵּית זֶה מֵלֵא". וְמֵאִי שָׁנָא מְנוּרָה גְּדוֹלָה וּמְנוּרָה קְטָנָה,**
29 **מַה שֶׁיִּטְעְנֵנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ וְכֹה שֶׁהוֹדָה לוֹ לֹא מַעֲנֵנוּ? אִי הָכִי, בַּת עֶשֶׂר בַּת חֲמִשׁ נָמִי – מַה**
30 **שֶׁיִּטְעְנֵנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ וְכֹה שֶׁהוֹדָה לוֹ לֹא מַעֲנֵנוּ! אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב: יִצְחָק: הֵכָא בְּמִנְיָנָה**
31 **שֶׁל חֲלִיּוֹת עֲסָקִין, דְּקָא מוֹדָה לִיה מִינָה. אִי הָכִי, אוֹרֶה נָמִי – נִיתָנִי וְלֹקְמִי בְּדִלְיָפִי! אֱלָא**
32 **דְּלִיָּפִי לֹא קָתַנִי – הֵכָא נָמִי בְּשֶׁל חֲלִיּוֹת לֹא קָתַנִי! אֱלָא אָמַר רַבִּי אָבָא בַּר מִקְּל: שְׂאֵנִי מְנוּרָה,**
33 **הַזֹּאֵל וְיָכֹל לְגוֹרְרָה וְלִהְעֲמִידָה עַל חֲמִשׁ לִיטְרִין. מִשְׁנָה הַמְּלֹאֶה אֶת חֲבִירוֹ עַל הַמִּשְׁבּוֹן וְאָבַד**
34 **הַמִּשְׁבּוֹן, אָמַר לוֹ: "סֵלַע הַלְוִיתִיד עָלָיו וְשֶׁקֶל הִיָּה שְׁוֹה", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "לֹא פִי, אֱלָא סֵלַע**
35 **הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְסֵלַע הִיָּה שְׁוֹה" – פֶּטוּר. "סֵלַע הַלְוִיתִיד עָלָיו וְשֶׁקֶל הִיָּה שְׁוֹה", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "לֹא**
36 **פִי, אֱלָא סֵלַע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְשֶׁלֶשָׁה דִּנָּרִים הִיָּה שְׁוֹה" – חֵיב. "סֵלַע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְשִׁתִּים הִיָּה**
37 **שְׁוֹה", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "לֹא פִי, אֱלָא סֵלַע הַלְוִיתִיד עָלָיו וְסֵלַע הִיָּה שְׁוֹה" – פֶּטוּר. "סֵלַע הַלְוִיתִנִּי**
38 **עָלָיו וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֹה", וְהֵלֵךְ אוֹמֵר: "לֹא פִי, אֱלָא סֵלַע הַלְוִיתִיד עָלָיו וְחֲמִשָּׁה דִּנָּרִים הִיָּה**
39 **שְׁוֹה" – חֵיב. וְמִי נִשְׁבָּע? מִי שֶׁהַפְּקָדוֹן אֲצִלוֹ, שְׂמָא יִשְׁבַּע זֶה וְיֹוצִיא הֵלֵךְ אֶת הַפְּקָדוֹן.**

גמרא

(בבא מציעא לד, ב) הקשה לרברי המפרש כן וכי עבדינן תקנה לרשיעאי אלא טעמא – שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועת לוח לבטלה.

ואמרו

ביום ההילולא בעל ההילולא מתעלה לעולם עליון יותר וכל המקושרים וההולכים בעקבותיו בדרך ממילא מתעלים גם־כן.

ממכתב כ"ט טבת, תשט"ז

ואמר רבנן שישבע המלוה ויטול – ולקמן נפרש בעזרת השם אמאי לא תנא לה לקמן בהדי נשבעין ונטליין.

והשתא דאמר רב אשי – משמע הכא דקאי שניא דרב אשי. ואם תאמר: דבריש "המפקיד" (בבא מציעא דף לה, א) משמע דהדר ביה רב אשי מדרך שניא. דכי

הדר פריך התם לרב דהוא מרישא דסיפא, דקתני: "סלע הלוינה עליו ושתיים היה שוה" והלא אומר "לא כי אלא סלע הלוינה עליו וסלע היה שוה" פטור, ואי איתא מנו דאשתבע שאין ברשותו לשחבע נמי על ידי גלגול כמה היה שוה, ומוקי לה רב אשי בנאמניו – אלמא הדר ביה, דהא רישא נמי מצי לשנויי הכי ותהא כולה בנאמניה ויש לומר: דברישא לאו אורחיה דלהימניה, ואו לא יכיל לישבע משום שמוא יוציא הלא הפקדון ויפסיד. **הכי** קאמר מי נשבע תחלה – מה שכתוב בקונטרס: ולעולם אסיפא קאי דשבועה אמלוה, נראה טעות סופר. אלא ארישא קאי, דשבועה גבי לוח היא. **אבל** קתא ונסכא לא – פירש בקונטרס: דכיון דנסכא בת פרעון היא לא קבלו עליה אלא בדמי שוייה. וקשיא: דבסמוך פריך ממתניתין: אמאי חייב לימא ליה דא קבליה? ומאי קשיא? שמואל מודה במיד דבר פרעון וליכא למימר דלנהדרעי פריך, מדרשני: כי קאמר שמואל כו'. ודברוקי שי לחלק. דמדיד רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכא, אבל נסכא בהדי קתא מוכחא מילתא דקתא למשכון ונסכא לפרעון. ונראה לפרש דחייב קאמר: אבל קתא ונסכא לא, אלא אבל כל דהו לפי מצי שוייה, דאם הנסכא שוייה עשר קתי, אבד נסכא אבד עשר חלקים, אבד קתא אבד חלק אחד עשר. ועוד נראה לפרש קתא ונסכא לא – ואי אבד קתא לא אבד פלגא אלא מאי דשוי, דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא, אבד נסכא אבד כולהו. ואי אבד נסכא ברישא – אבד פלגא, אבד קתא – אבד כולה. והרדעי אמרי: אפילו אבד קתא ברישא אבד פלגא. וגרס ברישא דמילתיהו אבד קתא אבד פלגא. **מתניתין** דברפיש כי קאמר שמואל בדלא פריש – רבינו תנאל גרס איפכא, וכן רבינו תם. ומוקי דשמואל דברפיש, דאין סבא להפסיד מלוה כל חובו לגמרי היכא דלא פריש. ואם תאמר: כי מוקי בסמוך פלוגתא דרבי אליעזר

ודרבי עקיבא בדשמואל, אי דברפיש מאי טעמא דרבי אליעזר? ויש לומר דקסבר רבי אליעזר דאסמכתא בעלמא היא, ואפילו כנגד המשכון לא מפסיד, כדאשכחן ב"איהו נשך" (בבא מציעא סו, ב) דקאמר דאסמכתא בעלמא לא הוי אפילו אפותיקי למיגבא מיניה. ורבי עקיבא לא חשיב אסמכתא אלא כגון "אם אוכר ולא אעביד", שאין בדעתו להתחייב אלא להבטיח חבירו ולהסמיכו על דבריו שיאמינהו, אבל הכא דעתו לכך ולכך אומר כדי לקיים. ואפילו מאן דחשיב משחק בקוביא אסמכתא בפרק "זה בורר" (סנהדרין בר, ב), התם שאני שלא הפסיד, אבל הכא שהפסיד משכנו גמר בדעתו להפסיד כל החוב. וכל שכן אי שמואל איירי בדלא פריש שאנו צריכים לטעם זה. ועוד יש לומר דבלא אסמכתא פליגי, רפריש" לאו היינו שפירש בהדיא שפסיד כל החוב, אלא כמו שפירש רבינו חננאל, דפריש ואמר: אף על גב דלא שוי אלפא חזי קבליה. דרבי אליעזר סבר דלענין זה קיבלה – שיעכבו בידו עד שיפרע כל חובו, ורבי עקיבא סבר דלחכי קבלו – דאם אבד המשכון אבדו מעותיו. ואם תאמר: בפרק "האומנין" (בבא מציעא פא, א) אמאי לא מוקי מתניתין דהמלוה על המשכון שומר שבר אפילו כרבי אליעזר, ולימא דברפיש מודה רבי אליעזר, כדשמואל? ויש לומר: אי מודה דברפיש ופלוגתא בדלא פריש, אמאי לא יפסיד כנגד המשכון לרבי אליעזר, דישבע ויטול מעותיו משמע אפילו מה שכנגד המשכון, דמה שכנגד המשכון חשיב כמפרש. והשתא נמי נראה דהא דקאמר דכולי עלמא לית להו דשמואל, דהוה ליה למימר דכולי עלמא אית להו דשמואל. דבשלמא לפי גיסרת הספרים והקונטרס דשמואל איירי בדלא פריש לא מצי למימר כולי עלמא אית להו דשמואל, דכיון דאפילו לא פריש מפסיד כל החוב, אם כן דברפיש נמי, נהי שלא יפסיד כנגד כל החוב, מכל מקום כנגד המשכון יפסיד, ואמאי לרבי אליעזר טול מעותיו, דמשמע אפילו כנגד המשכון? אבל לפירוש רבינו חננאל, דמוקי שמואל דברפיש, הוה ליה למימר דכולי עלמא אית להו דשמואל, ולרבי אליעזר ישבע ויטול כיון דלא פריש, וטעמא דרבי עקיבא משום דרבי יצחק כדמפרש השתא. אבל לפי מה שפירש דכנגד המשכון חשיב כמפרש נראה, דהאי רבי אליעזר לית ליה דשמואל, מדיוטל אפילו מה שכנגד המשכון, דלא שייך למימר דלכורין דברים בעלמא תפיס ליה לענין מה שכנגד המשכון. והא דקאמר לקמן: למאי תפיס ליה לכורין דברים בעלמא, היינו אי כולי עלמא לית להו דשמואל. ואי הוה אמר דאין הלקב בשמואל הוה נחא טפי הא דלא קאמר דכולי עלמא אית להו דשמואל. ומטעם זה פסק רבינו תנאל דאין הלקב בשמואל, וכן בחלכות גדולות. ואין נראה, דמכאן אין ראיה, דלא הוה מצי לומר כולי עלמא אית להו כדברישית. ואורבא, נראה דהלכתא בוחתי, דקיימא לן כרב נחמן דיני. ועוד, דלרבה דקיימא לן בוחתי לגבי רב יוסף, דבסמוך צריך לאוקמה פלוגתיהו דרבי אליעזר ורבי עקיבא כדשמואל כמו שמפרש, וקיימא לן כרבי עקיבא דרבי אליעזר שמוחי הוא. ועוד דממה לקמן ההיא דאין שוה אלא פלגא לשמואל, ובפרק "הזהב" (שם מה, א) מדמה לרבי יוחנן דאמר בערבון כנגד כולו הוא קונה, אם כן רבי יוחנן כשמואל, ורבי יוחנן הלקב כרבי יוחנן, ומשמואל אין ראיה, דאף על גב דלענין דינא מיתשיל והלכתא בוחתי דיני, והיא דערבון לענין איסור איתשיל. ולפי פירוש רבינו תנאל דאיירי שמואל דברפיש, ההיא דערבון איירי נמי דברפיש.

מאי

גמרא אהיני? אילמא אסיפא, ותיפוק ליה דשבועה גבי מלוה! אמר שמואל: ארישא. וכן אמר רבי יוחנן: ארישא. מאי רישא? סיפא דרישא: "סלע הלוינה עליו ושקל היה שוה", והלא אומר: "לא כי, אלא סלע הלוינה עליו ושקל היה שוה" – חייב; דשבועה גבי לוח היא, ושקלוהו רבנן מלוה ושרייה אמלוה. והשתא דאמר רב אשי, דקיימא לן: זה נשבע שאינה ברשותו וזה נשבע כמה שוה – הכי קאמר: מי נשבע תחלה? מי שהפקדון אצלו, שמוא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. אמר שמואל: האי מאן דאזופיה אלפא וזוי לחבריה ומשפן ליה קתא דמנלא, אבד קתא דמנלא אבד אלפא וזוי, אבל תרתי קתאמי לא. ורב נחמן אמר: אפילו תרתי קתאמי, אבד חדא – אבד חמש מאה, אבד אידיך – אבד פוליה, אבל קתא ונסכא לא. נהרדעי אמרי: אפילו קתא ונסכא, אבד נסכא – אבד פלגא, אבד קתא אבד פוליה. תנן: "סלע הלוינה עליו ושקל היה שוה", והלא אומר: "לא כי, אלא סלע הלוינה עליו ושקל היה שוה", והלא אומר: "לא שוה" – חייב; לימא ליה: הא קבליה? – מתניתין דברפיש, שמואל בדלא פריש. לימא פתנאי: המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון – ישבע ויטול את מעותיו, דברי רבי אליעזר; רבי עקיבא אומר, יכול הוא שיאמר לו: כלום הלוינה אלא

על המשכון, אבד המשכון אבדו מעותיו. אבל המלוה אלף זה בשטר והניח משפן בידו, דברי רבי – אבד המשכון אבדו מעותיו; היכי דמי? אי ישווי שיעור זהו, מאי

גמרא והשתא דאמר רב אשי זה נשבע וזה נשבע הכי קאמר מי נשבע תחלה כו' – והא דרב אשי בבבא מציעא הוא בפרק "המפקיד", דאמר רב דהוא התם גבי שומר שכר שטען נגנבה וחיבי עצמו בתשלומין; משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, וחישינן שמוא עיניו נתן בה ורוצה לקנותה בדמים. ואותבניה מהא דקתני: ויוציא הלה את הפקדון, ואי אמרת משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו וחיבי מצי מפיק ליה? ושני רב אשי עלה: זה נשבע וזה נשבע, זה נשבע שאינה ברשותו, וזה שהשבועה עליו נשבע כמה היתה שוה. והכי קאמר מתניתין: מי נשבע תחלה – מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שאינה ברשותו. ולעולם אסיפא דרישא קאי, היכא דשבועה גבי לוח. קתא = בית יד. **אבד אלפא** וזוי – דסבר וקביל, אבל כל זמן שדון קיימין על כרוד גובה חובו, אם מלוח תסם הוא – תסם מלוה שלשים יום, ואם פירש לו זמן – כשיגיע זמנו יפרע. ולא מצי למימר סברת וקבילת, דאי לשם משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה, וכיון דקבליה לשם משכון, כל כמה דלא מהדר ליה משכונה לא גבי, לא מצי פטר נפשיה בדמי שווי. **אבל תרתי קתא** – לא אמרינן חדא קבילת בחמש מאה וחדא בחמש מאה, ואי אבד חדא מינייהו לא ליפסיד חמש מאה, דהא לא פריש חדא בפלגא וחדא בפלגא, אלא תרתייהו קבליהו בחדא. במשכנו ולא בפרעון, וכיון דמהדר ליה מקצת משכנות, במאי דחסר (נפשיה) מיניה פטר נפשיה בתשלומי שווי. ורב נחמן אמר: **אפילו תרתי קתאמי** – ואף על גב דהו פריש, מסתמא חדא בפלגא וחדא בפלגא קבליהו, ואי אבד חדא אבד פלגא. **אבל קתא ונסכא** – לא אמרינן נסכא קביל בפלגא, דכיון דמדיד דחיו לפרעון הוא לא קבליה עליה אלא בדמי שווי. "אבד נסכא אבד פלגא" גרסין. חייב – ולא אמרינן אבד כל מעותיו. **דברפיש** – "איני מקביל" עלי אלא באחריות דמיו בשווי. **ישבע ויטול** מעותיו – ישבע שאבדו, ויטול את חובו. **ברלא**

על המלוה אלף זה בשטר והניח משפן בידו, דברי רבי – אבד המשכון אבדו מעותיו; היכי דמי? אי ישווי שיעור זהו, מאי

ודרבי עקיבא בדשמואל, אי דברפיש מאי טעמא דרבי אליעזר? ויש לומר דקסבר רבי אליעזר דאסמכתא בעלמא היא, ואפילו כנגד המשכון לא מפסיד, כדאשכחן ב"איהו נשך" (בבא מציעא סו, ב) דקאמר דאסמכתא בעלמא לא הוי אפילו אפותיקי למיגבא מיניה. ורבי עקיבא לא חשיב אסמכתא אלא כגון "אם אוכר ולא אעביד", שאין בדעתו להתחייב אלא להבטיח חבירו ולהסמיכו על דבריו שיאמינהו, אבל הכא דעתו לכך ולכך אומר כדי לקיים. ואפילו מאן דחשיב משחק בקוביא אסמכתא בפרק "זה בורר" (סנהדרין בר, ב), התם שאני שלא הפסיד, אבל הכא שהפסיד משכנו גמר בדעתו להפסיד כל החוב. וכל שכן אי שמואל איירי בדלא פריש שאנו צריכים לטעם זה. ועוד יש לומר דבלא אסמכתא פליגי, רפריש" לאו היינו שפירש בהדיא שפסיד כל החוב, אלא כמו שפירש רבינו חננאל, דפריש ואמר: אף על גב דלא שוי אלפא חזי קבליה. דרבי אליעזר סבר דלענין זה קיבלה – שיעכבו בידו עד שיפרע כל חובו, ורבי עקיבא סבר דלחכי קבלו – דאם אבד המשכון אבדו מעותיו. ואם תאמר: בפרק "האומנין" (בבא מציעא פא, א) אמאי לא מוקי מתניתין דהמלוה על המשכון שומר שבר אפילו כרבי אליעזר, ולימא דברפיש מודה רבי אליעזר, כדשמואל? ויש לומר: אי מודה דברפיש ופלוגתא בדלא פריש, אמאי לא יפסיד כנגד המשכון לרבי אליעזר, דישבע ויטול מעותיו משמע אפילו מה שכנגד המשכון, דמה שכנגד המשכון חשיב כמפרש. והשתא נמי נראה דהא דקאמר דכולי עלמא לית להו דשמואל, דהוה ליה למימר דכולי עלמא אית להו דשמואל. דבשלמא לפי גיסרת הספרים והקונטרס דשמואל איירי בדלא פריש לא מצי למימר כולי עלמא אית להו דשמואל, דכיון דאפילו לא פריש מפסיד כל החוב, אם כן דברפיש נמי, נהי שלא יפסיד כנגד כל החוב, מכל מקום כנגד המשכון יפסיד, ואמאי לרבי אליעזר טול מעותיו, דמשמע אפילו כנגד המשכון? אבל לפירוש רבינו חננאל, דמוקי שמואל דברפיש, הוה ליה למימר דכולי עלמא אית להו דשמואל, ולרבי אליעזר ישבע ויטול כיון דלא פריש, וטעמא דרבי עקיבא משום דרבי יצחק כדמפרש השתא. אבל לפי מה שפירש דכנגד המשכון חשיב כמפרש נראה, דהאי רבי אליעזר לית ליה דשמואל, מדיוטל אפילו מה שכנגד המשכון, דלא שייך למימר דלכורין דברים בעלמא תפיס ליה לענין מה שכנגד המשכון. והא דקאמר לקמן: למאי תפיס ליה לכורין דברים בעלמא, היינו אי כולי עלמא לית להו דשמואל. ואי הוה אמר דאין הלקב בשמואל הוה נחא טפי הא דלא קאמר דכולי עלמא אית להו דשמואל. ומטעם זה פסק רבינו תנאל דאין הלקב בשמואל, וכן בחלכות גדולות. ואין נראה, דמכאן אין ראיה, דלא הוה מצי לומר כולי עלמא אית להו כדברישית. ואורבא, נראה דהלכתא בוחתי, דקיימא לן כרב נחמן דיני. ועוד, דלרבה דקיימא לן בוחתי לגבי רב יוסף, דבסמוך צריך לאוקמה פלוגתיהו דרבי אליעזר ורבי עקיבא כדשמואל כמו שמפרש, וקיימא לן כרבי עקיבא דרבי אליעזר שמוחי הוא. ועוד דממה לקמן ההיא דאין שוה אלא פלגא לשמואל, ובפרק "הזהב" (שם מה, א) מדמה לרבי יוחנן דאמר בערבון כנגד כולו הוא קונה, אם כן רבי יוחנן כשמואל, ורבי יוחנן הלקב כרבי יוחנן, ומשמואל אין ראיה, דאף על גב דלענין דינא מיתשיל והלכתא בוחתי דיני, והיא דערבון לענין איסור איתשיל. ולפי פירוש רבינו תנאל דאיירי שמואל דברפיש, ההיא דערבון איירי נמי דברפיש.

מאי

גמרא

שנינו בסוף המשנה: 'זמי נשבע, מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון'.

מבררת הגמרא: **אִיִּיָא** – על איזה חלק מהמשנה נאמר דין זה, שהמלוה הוא שנשבע, **אִילִיָא אִסִּיָא** – אם נאמר שדברים אלו נאמרו על הסיפא, שהלוה תובע מהמלוה סלע שהיה המשכון שוה יותר מהחוב, והמלוה משיב לו שהיה שוה רק דינר אחד יותר מהחוב, ועל זה אמרה המשנה שתיקנו חכמים שישבע המלוה ולא הלוה, אם כן קשה, לשם מה הוצרכו חכמים לתקן זאת, ותיפוק ליה **דְּשִׁבְעָה גַּבִּי מִלָּה** – והרי אף ללא תקנה זו השבועה מוטלת על המלוה, שהרי הוא הנתבע, וכיון שהודה במקצת נתחייב שבועה מדאורייתא, ואילו מלשון המשנה נראה שרק תקנת חכמים היא שהמלוה נשבע.

מבאר הגמרא: **אִמֵּר שְׁמוּאֵל, אֲרִישָׁא** – דברים אלו נאמרו על הרישא של המשנה, כפי שתבאר הגמרא בסמוך. **וְכֵן אִמֵּר רַבִּי הִיָּיא פִּר רַב, אֲרִישָׁא. וְכֵן אִמֵּר רַבִּי יוֹחָן, אֲרִישָׁא. וּמֵאִי רִישָׁא** – על איזה חלק מהרישא נאמר דין זה, והרי יש שני אופנים ברישא, ואין לפרש שהכוונה לאופן הראשון שברישא, שהרי שם הלוה כופר בכל ופטור משבועה, אלא הכוונה ל**רִישָׁא דְּרִישָׁא** – לאופן השני של הרישא, שאמר המלוה ללוה **סֵלַע הֶלְוִיתִיךָ עָלָיו** – על המשכון, וְשָׁקֵל וְחִצִּי סֵלַע הִיָּה שְׁוֶה, וְהֵלָה – הלוה אומר, לא כי, אלא **סֵלַע הֶלְוִיתִי עָלָיו, וְשָׁלַשָּׁה דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֶה**, ואיני חייב לך אלא דינר, חייב שבועת מודה במקצת, דַּמְעִיקָר הֵדִין **שְׁבֻעָה גַּבִּי לֹוֹה הִיא** – השבועה מוטלת על הלוה, שהוא הנתבע שהודה במקצת, וְשָׁקֵל וְרַבֵּן מִלָּה וְשִׁדְיָהּ אִמִּלָּה – ונטלו חכמים את השבועה מהלוה והטילוה על המלוה, מחמת הטעם המבואר במשנה, שמא לאחר השבועה יוציא המלוה את הפקדון, ויוכיח שנשבע הלוה לשקר, ויפסל לעדות ולשבועה.

הגמרא מביאה ביאור אחר במשנה. אומרת הגמרא: **וְהִשְׁתָּא – ועתה, דַּאֲמֵר רַב אִשִּׁי במסכת בבא מציעא (לה). דְּקִיָּמָא לָן – שאנו נוקטים להלכה, ששניהם צריכים להשבע, וְהַ נִשְׁבַּע שְׁאִינִיה בְּרִשְׁוֹתוֹ – המלוה נשבע שאין המשכון ברשותו, וְזֶה – הלוה נִשְׁבַּע כְּמָה הִיָּה המשכון שְׁוֶה, ועתה אי אפשר לפרש שאלת המשנה 'מי נשבע' כפשוטה, שהרי שניהם נשבעים, אלא יש לפרש דְּהִכִּי קְאָמֵר התנא של המשנה, מִי מְשִׁנִּיהָם נִשְׁבַּע תַּחֲלָה, מִי שֶׁהִפְקִדוֹן אִצְלוֹ – המלוה שהמשכון היה אצלו צריך להשבע תחילה שעתה אין המשכון ברשותו, ורק לאחר מכן ישבע הלוה כמה היה המשכון שוה, שאם לא כן יש לחשוש שְׁמָא יִשְׁבַּע זֶה – הלוה כמה היה המשכון שוה, ולאחר מכן יוציא הֵלָה – המלוה אֶת הַפְּקִדוֹן, ויתברר שנשבע לשקר ויפסלנו לעדות ולשבועה.**

הגמרא דנה במדת האחריות שיש למלוה על המשכון: **אִמֵּר שְׁמוּאֵל, הָאִי מָאֵן דְּאִזְדַּפִּיָּה אֶלְפָּא וְזוּי לַחֲבֵרְיָה – מי שהלוה לחבירו אלף זה, וּמִשְׁכֵּן לִיָּה קְתָא דְּמִגְלָא – ונתן הלוה למלוה משכון דבר מועט, כגון קת ו-בית ידו של מגל, אִמֵּד קְתָא דְּמִגְלָא, אִמֵּד אֶלְפָּא וְזוּי – אם אבד למלוה אותו קת של מגל שנתן לו הלוה, איבד בכך את אלף הוזה של ההלוואה, ואף על פי שאותו בית יד היה שוה סכום מועט בלבד. והטעם, כיון שקיבלו המלוה בתורת משכון, קיבל על עצמו שלא יוכל לגבות את החוב כל זמן שלא יחזירו ללוה, ולא יוכל לפטור עצמו בתשלום דמי המשכון. מוסיף שמואל ואומר: **אֲבָל תַּרְתִּי קְתָאֵתִי** – אבל אם קיבל המלוה למשכון שתי קתות של מגל, ואבדה אחת מהם, לא – אין המלוה מפסיד**

אפילו מחצית מהחוב, שאין אומרים שקיבל כל קת כנגד חמש מאות זה ואם אבדה אחת מהם הפסיד חמש מאות זה, כיון שלא פירש שמקבל כל קת בעד חצי מהחוב, אלא אומרים שקיבל את שתיהם יחד כמשכון אחד, וכל זמן שחולק מהמשכון קיים יכול להחזירו ללוה, ומה שנחסר מהמשכון, והיינו הקת האחת, ישלים בדמים, ויגבה את החוב.

הגמרא מביאה דעה החולקת: **וְרַב נַחֲמָן אִמֵּר, אִפִּילוּ אם קיבל המלוה תַּרְתִּי קְתָאֵתִי – שתי קתות למשכון, הרי כל אחת מהן עומדת במקום מחצית מהחוב, ולכן, אִמֵּד קְתָא – אם אבדה אחת מהם, אִמֵּד חֲמִשׁ מָאָה – הפסיד המלוה חמש מאות זה, דהיינו מחצית מהחוב, אִמֵּד אִידֶךָ – ואם אבדה גם הקת השנייה, אִמֵּד כּוּלִּיהָ – הפסיד המלוה את כל החוב, ואף שהמלוה לא אמר כן בפירוש, מכל מקום מסתבר שקיבל כל קת כמשכון בפני עצמו על חצי חוב, ולפיכך על כל קת שאבדה מפסיד חצי מהחוב. מוסיף רב נחמן ואומר: **אֲבָל אם נתן הלוה למלוה למשכון קְתָא וְנִסְבָּא – קת וחתיכת כסף מותנת, לא – אין אומרים שקיבל את הנסכא כנגד חצי מהחוב, כיון שנסכא הוא דבר שעשוי המלוה לגבות בו את חובו, ולכן אנו אומדים דעתו שלא קיבלו אלא כנגד שוויו, ואם אבד הנסכא הפסיד מהחוב את שווי הנסכא בלבד, ואם אבדה הקתא הפסיד שאר החוב.****

הגמרא מביאה דעה החולקת אף בענין זה: **נַהֲרִדְעִי אִמֵּר, אִפִּילוּ אם נתן הלוה למלוה למשכון קְתָא וְנִסְבָּא, אם אִמֵּד המלוה את הנִסְבָּא, אִמֵּד פִּלְגָא – הפסיד חצי מהחוב, אִמֵּד קְתָא – ואם אבדה גם הקת, אִמֵּד כּוּלִּיהָ – הפסיד את כל החוב.**

מקשה הגמרא על שיטת שמואל: **תַּנֵּן במשנתנו, אמר המלוה ללוה **סֵלַע הֶלְוִיתִיךָ עָלָיו** – על המשכון וְשָׁקֵל – חצי סלע הִיָּה שְׁוֶה המשכון, ונמצא שאתה חייב לי עוד שקל, וְהֵלָה – הלוה אומר, לא כי, אלא **סֵלַע הֶלְוִיתִי עָלָיו וְשָׁלַשָּׁה דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֶה**, ואיני חייב לך אלא דינר, חייב הלוה להשבע שבועת מודה במקצת ששווי המשכון היה כדבריו, ולדברי שמואל קשה, לִיָּמָא לִיָּה – יאמר הלוה למלוה, הָאָ קְבִילְתִּיהָ – הרי קבלת על עצמך את המשכון כנגד כל החוב, וכיון שאבד המשכון הפסדת את כל החוב ואין לך עלי שום תביעה.**

מתרצת הגמרא: **מִתְּנִיתִין בְּדַפְרִישׁ – משנתנו עוסקת באופן שהמלוה פירש בשעת קבלת המשכון שמקבל אחריות רק כנגד שוויו, ולא יותר, ואילו שְׁמוּאֵל דיבר בְּדִלָא פְרִישׁ – באופן שהמלוה לא פירש, אלא קיבלו בסתם, שבוה אנו אומרים שמן הסתם קיבל את המשכון כנגד כל החוב.**

הגמרא מבררת אם נחלקו תנאים במחלוקת זו. מבררת הגמרא: **לִיָּמָא בְּתַנָּאִי – שמא נאמר שדינו של שמואל תלוי במחלוקת תנאים, שנינו בברייתא, הַמִּלָּה אֶת חֲבִירוֹ עַל הַמִּשְׁכָּן – שנתן הלוה למלוה משכון תמורת ההלוואה, וְאִמֵּד הַמִּשְׁכָּן, יִשְׁבַּע המלוה שאבד המשכון שלא בפשיעה, וַיִּפּוֹל אֶת מְעוֹתָיו מהלוה, דְּבִרִי רַבִּי אֶלְעִזֵּר. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, יָכוֹל הוּא שִׁיאִמֵּר לוֹ הִלּוֹה לְמַלְוֶה, כְּלוּם הֶלְוִיתִי אֶלְפָּא עַל הַמִּשְׁכָּן – הרי לא הלוייתי אלא תמורת המשכון, וכיון שֶׁאִמֵּד הַמִּשְׁכָּן אִמֵּדוּ מְעוֹתֶיךָ. מסיימת הברייתא, אֲבָל הַמִּלָּה לחבירו אֶלְפָּא וְזוּי בְּשִׁטָּה, וְהִנֵּחַ מִשְׁכָּן בְּדִדּוּ מַלְבָּד הַשֹּׁטֵר, לְדִבְרֵי הַבָּל אם אִמֵּד הַמִּשְׁכָּן אִמֵּדוּ מְעוֹתָיו. ויש לברר, הִיָּכִי דָּמִי – באיזה אופן עוסקת הברייתא, אִי דְּשִׁנּוּ שִׁיעוֹר וְזוּי – אם באופן שהמשכון שוה כשיעור החוב,**

ללוח את ממונו שלו, אלא מִכָּאן יש ללמוד לַעֲלֹל חוב שְׁקוּנָה
מִשְׁבּוֹ, ולכן כשהוא נותנו ללוח העני להשתמש בו הרי זו
'צדקה', ורבי עקיבא סובר כרבי יצחק, ולכן כשאבד המשכון ואין
המלוה יכול להשיבו ללוח, אבד החוב, ורבי אליעזר חולק על רבי
יצחק וסובר שאין למלוה קנין במשכון, ולכן אינו נחשב אלא
שומר חנם, ואינו מפסיד כלום מחובו כשאבד המשכון.
תמזה הגמרא: לִימָא דְרַבִּי יִצְחָק תַּנְיָא הִיא – וכי דין זה של רבי
יצחק תלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, וְיִתְקַבֵּל – וכי
אפשר להסביר כך את מחלוקתם, והרי אִימור דְאָמַר רַבִּי יִצְחָק –
עד כאן לא אמר רבי יצחק שהמלוה קונה את המשכון, אלא
באופן שְׁמִשְׁכָּנוּ שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַלְוָא – שלא נטל המלוה המשכון
מהלוח בעת ההלוואה אלא לאחר שהגיע זמן הפרעון ולא פרעו,
שהרי הפסוק שממנו למד רבי יצחק את דינו נאמר באופן זה,
ובאופן זה מסתבר שקונה את המשכון כיון שנטלו לצורך גביית
החוב, לאחר שהלוח לא פרעו מרצונו, אבל אם מִשְׁכָּנוּ בְּשַׁעַת
הַלְוָא, מִי אָמַר – וכי גם כזה אמר רבי יצחק שקונה המלוה את
המשכון, והרי באופן כזה אינו נטל את המשכון לצורך גביית
אלא לראיה וזכרון דברים בלבד, ובאופן כזה מסתבר שלא יקנה
המלוה את המשכון, וכיון שרבי אליעזר ורבי עקיבא נחלקו
במשכון הניטל בשעת ההלוואה, כלשון הברייתא 'המלוה את
חבירו על המשכון', אין לומר שנחלקו בדינו של רבי יצחק העוסק
במשכון שניטל שלא בשעת ההלוואה.
מבארת הגמרא את מחלוקתם באופן אחר: אֵלָּא, באופן שְׁמִשְׁכָּנוּ
שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַלְוָא, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְאִית לְהוּ דְרַבִּי יִצְחָק –
הכל סוברים כרבי יצחק, שהמלוה קונה את המשכון, וְהָכָא –
וכאן, מדובר בְּמִשְׁכָּנוּ בְּשַׁעַת הַלְוָא, וְכַשּׁוּמַר אֲבִידָה קְמִיפְלִיגִי –
ומחלוקתם היא בדין שומר אבידה, שמקיים מצוה בטיפולו
באבידה, האם דינו כשומר חנם או כשומר שכן, ומשומר אבידה
יש ללמוד למלוה על המשכון, שאף הוא מקיים מצוה, ובשומר
אבידה נחלקו אמוראים, וכדלהלן.
מביאה הגמרא את המחלוקת לגבי שומר אבידה: דְאִיתְמַר –
שנאמרה מחלוקת זו בבית המדרש, שוֹמֵר אֲבִידָה, רָבָה אָמַר, כיון
שאינו מקבל שכן על שמירתו דינו כְּשׁוֹמֵר חָנָם שְׁחִיבִי רק על
פשיעה,

מִי מְעַמִּיה דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – מהו טעמו של רבי אליעזר שאם אבד
המשכון לא הפסיד המלוה את חובו, הלא כיון שהמשכון היה
שזה כשיעור החוב, מסתבר שלקחו המלוה כדי שאם לא ישלם
הלוח את חובו יוכל לגבותו מהמשכון, וכיון שיש לו הנאה במה
שהוא סומך על המשכון הרי הוא עליו שומר שכן שחייב
באחריות, וכיון שהיה המשכון שזה שיעור החוב, ואבד, יש לו
להפסיד את חובו. אֵלָּא לָאו – אלא על כרחך יש לפרש את
מחלוקתם בְּלֵא שְׁנֵי שְׁעוֹרֵי זוּזי – באופן שאין המשכון שזה
כשיעור מעות ההלוואה, אלא פחות מהן, וְכַשּׁוּמַל קָא מִיפְלִיגִי –
ונחלקו בסברתו של שמואל, שרבי אליעזר חולק על סברת
שמואל, וסובר שכשהמשכון שזה פחות מהחוב אין המלוה לוקחו
כמשכון כנגד כל החוב אלא לזכרון דברים בלבד, כראיה על
קיום ההלוואה וכדי שלא יוכל הלוח לכפור בה, וכיון שכן הרי הוא
שומר חנם בלבד, וכשאבד המשכון אין המלוה מפסיד כלום, אלא
נשבע שלא פשע ושאינו ברשותו וגובה את כל חובו. ורבי עקיבא
סובר כסברת שמואל שאף שהמשכון שזה פחות מהחוב נוטלו
המלוה כמשכון כנגד כל החוב, והיינו שמקבל עליו שאם יאבד
יפסיד את כל החוב, ולכן דינו כשומר שכן שחייב בגניבה ואבידה.
דוחה הגמרא ביאור זה: לָאו – אין זה הביאור במחלוקת רבי
אליעזר ורבי עקיבא, אלא בְּלֵא שְׁנֵי – באופן שאין המשכון שזה
כשיעור מעות ההלוואה, בּוֹלִי עֲלֵמָא לִית לְהוּ דְשְׁמוּאֵל – בין רבי
אליעזר ובין רבי עקיבא אינם סוברים כשמואל האומר שהמלוה
מקבל על עצמו שאם יאבד המשכון יפסיד כל החוב, אלא לדעת
רבי אליעזר אין המלוה מפסיד כלל מאבידת המשכון, ולדעת רבי
עקיבא מפסיד רק כנגד שווי המשכון. וְהָכָא, בְּשְׁנֵי שְׁעוֹרֵי זוּזי –
ומחלוקתם כאן היא במשכון השוה כשיעור מעות החוב, וְכַדְרִי
יִצְחָק קָא מִיפְלִיגִי – ונחלקו בדין שאמר רבי יצחק, דְאָמַר רַבִּי יִצְחָק,
מִיֵּן לַעֲלֹל חוב ו–מלוה) שְׁקוּנָה את הַמִּשְׁכָּנוּ להחשב כשלו עד זמן
פרעון החוב, שְׁנֵי אִמְרֵי לַעֲנִין חִיוב המלוה להחזיר את המשכון ללוח
העני בזמן שהוא צריך לו 'הֶשֶׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הַעֲבֹט כָּבֹא הַשָּׁמֶשׁ
'שָׁכַב בְּשִׁלְמוֹ וּבְרַכְךָ וְלֹא תִתֶּנָּה צְדָקָה' (דברים כד יג), והיינו שהשבת
המשכון נחשבת למלוה 'צדקה', ואם המלוה אינו קוֹנֶה את
הַמִּשְׁכָּנוּ, צְדָקָה מִיֵּן לוֹ – מדוע נחשבת לו השבת המשכון לצדקה,
הלא 'צדקה' הוא כינוי לנתינת ממון משל הנותן, וכאן הוא משיב

אגרות קודש

בי"ה, ט' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיי"ב כסלו, וגם נהניתי לקבל פ"ש ממנו ע"י חתנו שי' ובפרט הסיב לי ענג
שכותב במכתבו ע"ד זכרונות מימי קדם מכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ששמע מאביו, ובטח משתמש
בהשפעתו בסביבתו בכדי להכירם בחסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט.

וזה שכותב במכתבו שאין עם מי לדבר א לעבעדיקן ווארט, הנה שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע בשם רבותינו נשיאינו, שכשמדברים עם יהודי הנה הנשמה שומעת
תיכף וגם המדבר כשלא פוסק און ווערט ניט פארמאטערט לדבר, הנה סוף סוף חודר (נעמט עם דורך)
בתוכו, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס, והאדם צריך לעשות במה שתלוי בו והשי"ת יצליח אז כמו
שהוא ית' יכול, וזה ישמש לצנור וכלי להמשכת ברכה והצלחה בהענינים שזקוק הוא בעצמו,

השי"ת יתן לו בריאות הנכונה שלאריכות ימים ושנים טובות יוכל להיות הצנור שעל ידו
יתוסף אור חסידות במקום שנמצא.

מצו"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר, שבטח יביא לו תועלת בהנ"ל.

בברכה.

שבועות. שבועת הדיינים - פרק שישי דף מוד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמז רש"י תוספות

ברלא שוי שיעור זווי - עסקין. וברשמואל קמפלני - רבי אליעזר לית ליה דשמואל, דמשכן שאינו שוה כל החוב אין אדם מקבלו אלא לזכרון דברים, הלכך שומר חנם הוא עליו, וישבע שלא פשע ושאינו ברשותו ויטול כל מעותיו. ורבי עקיבא כשמואל סבירא ליה, שלשם משכן קבלו. אבל הלוחדו אלף זוז בשטר - אפילו רבי אליעזר מודה שהמשכן שקבל אחרי כן לשם משכן קבלו, שהרי אינו צריך לו לזכרון דברים, שהשטר לו לראיה. הכי גרסינן: אי דלא שוי שיעור זווי דכולי עלמא לית להו דשמואל ובדריבי יצחק קמפלני. רבי אליעזר לית ליה דרבי יצחק, ואינו עליו אלא שומר חנם, ואף על פי שהוא משכן גמור. אימור דאמר רבי יצחק משכנו שלא בשעת הלואה - כגון על ידי בית דין, דבהכי משתעי קרא, דכתיב לעיל מינה "בחור תעמוד והאשר וגו', ואמר מזה שילח בית דין, כשומר

מאי טעמיה דרבי אליעזר? אלא לאו ברלא שוי שיעור זווי, ובדשמואל קא מיפלני. - לא, ברלא שוי - פולי עולמא לית להו דשמואל והכא בדשוי שיעור זווי, ובדריבי יצחק קא מיפלני, דאמר רבי יצחק: מנין לבעל חוב ששקונה משכנו? שנאמר: "אלף תהיה צדקה", אם אינו קונה משכנו - צדקה מנין לו? מכאן לבעל חוב שקונה משכנו. - לימא דרבי יצחק תנאי היא? ותסיבנא? אימור דאמר רבי יצחק - שמשכנו שלא בשעת הלואה, משכנו בשעת הלואה מי אמר? אלא, משכנו שלא בשעת הלואה - פולי עולמא לא פליגי דאית להו דרבי יצחק, והכא במשכנו בשעת הלואה, ובשומר אברה קמפלני, דאיתמר: שומר אברה רבה אמר: כשומר חנם, ורב

לאו אפילו ברלא שוי, דרבי עקיבא אית ליה דהפסיד בדשמואל, ורבי אליעזר לית ליה דשמואל ואפילו בדשוי יטול כל מעותיו? ובסיפא כשהלוחד אלף זוז בשטר מודה רבי אליעזר דאבדו מעותיו, משום דאורחא דמילתא כשהלוחד בשטר שאין נותן לו משכן באותה שעה, והוי שלא בשעת הלואה וקני משכן מדריבי יצחק, וכי מוקי פלוגתייהו בדריבי יצחק לא פליגי רבי אליעזר אדריבי יצחק אלא בשעת הלואה, אבל שלא בשעת הלואה מודה רבי אליעזר. ולא הוי השתא אבדו מעותיו בדסיפא כאבדו מעותיו דרבי עקיבא, דההיא דרבי עקיבא אבדו אפילו דמים היתירים על המשכן, ובסיפא דוקא שכנגד המשכן, דהא הוי טעמא משום דקנה משכן כדריבי יצחק כדפרישית. ומה שפירש בקונטרס בסיפא שיש שטר אין צריך משכן לזכרון דברים, אבל ברישא שאין שטר הוי משכן לזכרון דברים ולא לגובייא - אין נראה לפרש כך, דלמא דמוקי לה דפליגי בדשוי ליכא למימר לזכרון דברים תפיס ליה, דהא לכלול עלמא אין משמט אפילו משכנו בשעת הלואה כדפרישית בגיטין (לו, א) וביב' שעה' (פסחים לא, ב). לא בדשוי וקמפלני כדריבי יצחק - תימא: דלמא דבוא פליגי, דמר סבר כיון דשוי תפיס ליה בשביל החוב, ורבי אליעזר סבר אף על גב דשוי לא נקט ליה לענין שיפסיד החוב, אבל ברלא שוי כולי עלמא לית להו דשמואל? ולפירוש רבינו חננאל דמוקי שמואל בדפריש ניחא, דכיון דאפילו בדפריש לית להו דשמואל, סברא הוא בדשוי בסתם לא תפיס ליה לענין שיפסיד החוב באבדית המשכן. צדקה מנין - דלא מיקריא צדקה אלא אם כן מחסרו ממון. מכאן לבעל חוב שקונה משכן - נראה דאין מתחייב באונסין, אלא הוי כמו שומר שכו, כדמוכח סוף פרק "האומנין" (בבא מציעא פב, א) דבעי לאוקמא דא דתנן: הלוחד על המשכן שומר שכו, במשכנו שלא בשעת הלואה, וכדריבי יצחק, וכן מוכח בהלכות גדולות דשומר שכו הוי. שומר אבדיה רב יוסף אמר כו' ורבה אמר כו' - פסק רבינו חננאל דהלכה כרב יוסף, דאמר בפרק "אין בין המודר" (גרוס לב, ב) דכולי עלמא אית להו פרוטה דרב יוסף. ואין נראה ראייה משם כלל, דרבה גמי מודה דאי אתי עניא דלא בעי למיכת ליה, דאטו מי לית ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה? אלא דסבירא ליה דמשום הנאה פורתא כזאת דלא שכיחא לא חשיב שומר שכו. וקצת משמע ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לא, א) דהלכה כרב יוסף, גבי ההיא דרדיש הוה: "השב תשיב", אין לי אלא לביתו, לגינתו ולחורבתו מנין? תלמוד לומר "תשיבם" מכל מקום. ודיין סתמו דהתלמוד: היכי דמי, אי דמיטרא - פשיטא, אי דלא מיטרא - אמאי? לעולם דמיטרא, והא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים וכדריבי אליעזר. והיינו כרב יוסף, כדמוכח בריש "הבונס" (בבא קמא נו, א) דפריך מינה רבה לרב יוסף, ובעי למידק דמריבין וחרבתו שאינה משתמרת, דאי משתמרת היינו ביתו, אלמא שומר חנם הוי. ומשני רב יוסף: לעולם דמיטרא, וכריבי אליעזר. ויש לומר: דרבה קיבלה מרב יוסף משום דלדידיה גמי לא ניחא, דהא מודה רבה לרב יוסף בבעלי חיים דנקט להו נוגרי ברייתא דבעי נטירותא ונחירותא כדאמר הוה, וקרא בבעלי חיים כתיב "לא תראה את שור אחיך", והיה צריך לדרוק דרבייא דקרא א"יכון תעשה לשמלתו" קא, אי גמי בכפותין. ועוד דהוה צריך לומר דאסמכתא בעלמא היא, דהא טעמא דרבה דהוי שומר חנם משום דמאי הנאה קמט ליה, אי גמי איצטרך קרא לאשמועינן דלא נחשביה שומר שכו משום פרוטה דרב יוסף או משום דרחמנא שעבדיה בעל כרחיה. ועוד יש לומר: דרבה לא קיבלה, אלא מתחלה לא עלה על דעתו להוכיח דינו מזה, אלא לאסמכתא בעלמא נקט קרא לדבריו. וברייתא ד"הבונס" (שם) דרדיש מקרא דהוי שומר חנם אסמכתא היא, ורבה גמי מודה דעיקר קרא לא אתא אלא כדריבי אליעזר כדמסקי התלמוד בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כט, א), וסוגיא דהתם אתאי גמי כוותיה. והכי פירושו: אי דמיטרא, למר מנגיבה ולמר מפשיעה - פשיטא, אי דלא מיטרא דהוי לא איצטרך קרא כדפרישית, ומיטרא ד"אלו מציאות" לרבה כלא מיטרא ד"הבונס" (בבא קמא נו, א). ולפירוש הקונטרס נראה היה דהלכה כרב יוסף, דפריש: לימא דרב יוסף תנאי היא - ומילתיה דרבה ודאי תנאי היא, דרבי עקיבא לית ליה דרבה וקימא לן כרבי עקיבא. אבל אין לפרש כן, אלא אדרבה אית לן למימר דרבה ודאי לאו תנאי היא. אלא כולי עלמא אית להו דרבה, ובדשמואל קמפלני, ורבי עקיבא מודה דשומר חנם הוי על המשכן מה שהוא יותר על החוב, אבל כנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל, אפילו לפירוש רבינו חננאל, אף על גב דלא פריש במפורש דמי כדפרישית לעיל. ומתניתין דרס"ע הלוינו עליך צריך לומר דאבד המשכן היינו בפשיעה, דאי לאו הכי לא היה מחייב במה שהוא יותר על החוב. ואדרבה, יש להוכיח דהלכה כרבה, כדמסקי התלמוד ב"האומנין" (בבא מציעא פב, א): אלא מחזורתא מתניתין דלא כריבי אליעזר, והשתא לוקמה ככולי עלמא לרב יוסף במלוה שאין צריך למשכנו אלא משום דקימא לן כרבה דמסקי אליבא דהלכתא. ועוד ראייה מפרק "אלו מציאות" (שם כט, א) גבי פלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא דמה דהיו בדמים, מוכח בגמרא לרב יוסף דמשום דשרו ליה רבנן לאישתמוטי בהו הוי עליהו שואל, ובסוף פרק "המפקד" (שם מג, א) גבי מפקד מעות אצל שולחני, סבירא ליה לרב נחמן דקימא לן דהלכתא כוותיה דביני, דאף על פי שמשמש בהן לא מחייב באונסין, והיינו דלא כרב יוסף. ואין לחלק, משום דגבי אבדיה בלאו הכי הוי שומר שכו בלא היתר תשמיש לפיכך על ידי היתר תשמיש נעשה שואל, דאטו אם יוסף שכו לשומר שכו יעשה שואל ועוד, דקימא לן כרבה לגבי רב יוסף בר משה ענין ומצוה. אף על פי שיש מפרשים דהיינו דוקא במילי דבבא בתרא - ליתא, דבפרק "מי שאחז" (גיטין עד, ב) פריך: והא קיימא לן כרבה. והשתא, הא דאמרינן בפרק קמא דפסחים (ה, ב) גבי חמץ: כיון דאילו מיניגיב או מיתביד ברשותיכו קאי כיריביו דמי - היינו מיניגיב או מיתביד באונס. דאי לא מחייב באונסין, אפילו מחייב באחריות גניבה ואבדיה אין זקוק לבער, דאי לאו הכי ישראל שהלוחד לגוי על חמצו יאסר בהנאה בלא דרבי יצחק, ורבנן גמי אמאי פליגי? שהרי חייב באחריות גניבה ואבדיה מדשמואל דקימא לן כוותיה, כיון דקימא לן כרבה אלא ודאי כיון דלא מחייב באונסין לא מיקרי חמצו. מיהו מדריבי יצחק, אף על גב דרב מחייב באונסין כדפרישית לעיל, אסור בהנאה, כיון דקני לית הוה שלו. אבל שומר לא מחייב לבער אם לא מקבל עליו אחריות אונסין. מיהו, אי הוה פסקין כרב יוסף לא היינו צריכין לומר שצריך אחריות אונסין לענין חמץ, דאיצטרך דרבי יצחק לאסור חמצו של גוי הממושכן ביד ישראל, דפרוטה דרב יוסף לא שייך בגוי, דליכא מצוה. ועוד, דאפילו שומר שכו גמור לגוי לא מחייב, דגבי שומרים כתיב "ערוה ואיכא למעוטי גוי כמו הקדש, ובהלכות גדולות פסח כתב דהייב לבער אם קיבל אחריות דגביה ואבדיה.

ורב

'דרכי החסידות' הן - שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה.

היום יום כד טבת

ורב יוסף אמר כשומר שבר – ואם תאמר: דאמרין בראש השנה (כח, א); המדור הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעת מצוה והמדור הנאה מן המעין מותר לטבול בו בטילה של מצוה, ואמאי? הא מיתנייה לרב יוסף, דחשיב ליה כרבי כשומר שבר! ויש לומר: דשאני שומר אבידה ומשכון, דכמה פעמים שיתעסק בה לטוטחא: לצרעה ולהצניעה יפטר מליתן

לו, אבל התם יכול לכיין לתקוע ולטבול במקום
שלא יבא שם עני באותה שעה.¹

במלחה צריך למשכן - פירש בקונטרס:
להשתמש, ומנחה מן הדוחב דמי
שכירות המשכן. כי הא דאמר בפרק "האומנין"
(בבא מציעא פ"ב, ה;): שוכר אדם משכנו לו שני
מפני שאינו אלא במשיב אבידה לבעלים. ורבינו
חננאל פירש: צריך למשכן - שאינו רוצה
להלוות לו בלא ארובה, וקשה: דאטו משום הכי
לאו מקצת ארובה עביד?

אלה לא כנגד חובו ובדשמואל קמיצפיג – ואף
על גב למאן דלית ליה דשמואל גבי אבד
המשכון אינו מפסיד אפילו כנגד המשכון, הכא
מכל מקום נגד המשכון אינו משמש, דגבי אבידה
ודאי כיון דלית ליה דשמואל לא נקט למשכון
לענין שיפסיד.

הדרן עלך שבועת הדיינין

בל' תשבועין, ואלו נשבועין ונטולין בר - תימה
דלא חשיב הדיא דתנן לעיל (מג, א): ומי
נשבע מי שהפקדון אצלו, למאי זמין לה אסיפא
דרישא, וכל הני דתנן לקמן בפקדין (מג, א)
לפיכא כותבתה וזהו תנא מעידה שהיה פועלה
בר', ורובא דמיתא דאזנא ושיערי, כיין דהני **א**רועה
כדאמרין בפרק קמא דקדושין (טז, ב) ויש לומר:
דלא חשיב אלא אהניו שאין כנגדן ראוין ליטבע.
התקבלה מהן דירי דהב - משמע שהוא
עשרים וחמשה דירי כסף, והבי גמי מוכח בהדיא
בריש "חזקב" (בבא מעציגא מד, ב). וקשה לרבינו
לפי דא שנתנה לה בן עשין ואין וקול לש
הב דירי מעשרה וקוקוס לש כסף ואומר רבינו
תם: דדירי דהב עב משל כסף והיה שוקל כפליים.
וכן משמע ב"אלו טריפות" (חולין נה, ב) שהיה
משנתה בעיבי, ומדקום: אם נשתתף בעיבי דירי דהב
גבי ניפק הטרול, לפיכך שש עשרים וחמשה,
שהזהב הוא שנים עשר לש כסף כדמוכח באגרת
שמואל, דפיך קריא אחרדי, דכספ' שמואל (ב
כד) כתב גבי גורן אחרדי "כסף חמשים שקלים"
ובדברי הימים (א כא) כתב "שקלי דהב שש
מאות", ובפרק תר"א דובחים (קטז, ב) משני עלה
שגבה מכל שבט חמשים, אבל במדרש משני
שנתן לו שש מאות שקלי כסף שהם חמשים לש
דוקרא דשמואל אלו: פירושו: כסף כל בר שם
חמשים לש דהב, ודברי הימים - שש מאות מלך
שהן חמשים שקלים דהב, דהיינו שנים עשר
חלקים, דירי דהב, אומר רבינו תם: שהיו נתנין
אותו להכריע, כדמוכח בפרק "יש כבוד" (בבא

בפני עצמו. וכן מוכיח בפרק קמא דשקלים (ב, א) דהרי דשקל דקרא הוא סלע. ומה שאמרו חכמים ליתן סלע פונדיון לא בא להכריע, אלא נקט סלע ופונדיון

דַּרְב יוֹסֵף אָמַר: בְּשׁוֹמֵר שְׂכָר דָּמִי; לִימָא, דַּרְב יוֹסֵף
הִתְנָא הִיא? - לֹא, בְּשׁוֹמֵר אֲבִידָה - דְּכּוּלֵּי עֲלָמָא אִית
לְהוּ דַּרְב יוֹסֵף, וְהָכָא בְּמִלּוּה צְרִיד לְמִשְׁבּוֹן קָא מִיפְלָגִי,
סָבַר: מִצֻּה קָא עָבִיד, וְיַמַּר סָבַר: לֹא מִצֻּה קָא
עָבִיד. לִימָא פְתָנָא: הַמִּלּוּה אַת חֲבִירוֹ עַל הַמִּשְׁבּוֹן
וְנִכְנַסְתָּ שְׁמִימָה, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ שׁוּה אֱלָא פִלָּג -
אִינוֹ מִשְׁמַט, דְּבַרֵּי רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי יְהוּדָה
הַנִּזְשִׁיא אָמַר: אִם הָיָה מִשְׁבּוֹנוֹ בְּגֵד חוּבּוֹ - אִינוֹ
מִשְׁמַט, וְאִם לֹא - מִשְׁמַט; מָאִי אִינוֹ מִשְׁמַט דְּקָאֵמַר
תַּנָּא קָמָא? אִילּוּמָא בְּגֵדוֹ, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה הַנִּזְשִׁיא
סָבַר: בְּגֵדוֹ נִמִּי מִשְׁמַט? אֱלָא אֲמַאי תְּפִיס מִשְׁבּוֹן?
אֱלָא לֹא בְּגֵד פּוּלוֹ, וּבְדִשְׁמוּאֵל קָא מִיפְלָגִי! - לֹא,
לְעוֹלָם בְּגֵדוֹ, וּבְהָא קָמִיפְלָגִי, תַּנָּא קָמָא סָבַר: בְּגֵדוֹ,
רַבִּי יְהוּדָה הַנִּזְשִׁיא סָבַר: בְּגֵדוֹ נִמִּי מִשְׁמַט, וְדָקָא
אֲמַרְתָּ: לְמָאִי תְּפִיס לִיה מִשְׁבּוֹן? לִזְכוּן דְּבָרִים בַּעֲלָמָא.

הדרן עלך שבועת הדיינין

בַּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבִּתְּוָרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מִשְׁלָמִין. וְאִלּוּ
נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין: הַשְּׂכִיר, וְהַגָּזֵל, וְהַנֶּחֱבֵל,
שֶׁנִּפְגְּמוּ חֹשֶׁד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְחִנּוּי עַל פִּקְסוֹ.
הַשְּׂכִיר, בִּיצֵד? אָמַר לוֹ: "תֵּן לִי שְׂכָרִי שֵׁשׁ לִי בִּידָד",
הוּא אָמַר: "נִתַּתִּי", וְהִלָּה אָמַר: "לֹא נִטַּלְתִּי" -
הוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: עַד שֶׁתֵּהָא שֵׁם
מִקְצֵת הַדָּאָה, בִּיצֵד? אָמַר לוֹ: "תֵּן לִי שְׂכָרִי חֲמִשִּׁים
דִּינָר שֵׁשׁ לִי בִּידָד", וְהוּא אָמַר: "הַתְּקַבְּלַת דִּינָר
הַיָּב". גָּזֵל, בִּיצֵד? הוּא מַעֲדִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנֵם לְבִיתוֹ
לְמִשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוֹת, הוּא אָמַר: "כִּלִּי נִטַּלְתִּי"
הוּא אָמַר: "לֹא נִטַּלְתִּי" - הוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; רַבִּי
יְהוּדָה אָמַר: עַד שֶׁתֵּהָא שֵׁם מִקְצֵת הַדָּאָה, בִּיצֵד?
אָמַר לוֹ: "שְׁנֵי כִּלִּים נִטַּלְתִּי", וְהוּא אָמַר: "לֹא נִטַּלְתִּי
אֶלָּא אֶחָד". נֶחֱבֵל, בִּיצֵד? הוּא מַעֲדִים אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנֵם
מִתַּחַת יָדוֹ שְׁלֹם וְיֵצֵא חֲבֹל, וְאָמַר לוֹ: "תְּכַבְּלַת בִּי",
הוּא אָמַר: "לֹא תְּכַבְּלַתִּי" - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; רַבִּי
יְהוּדָה אָמַר: עַד שֶׁתֵּהָא שֵׁם מִקְצֵת הַדָּאָה, בִּיצֵד?
אָמַר לוֹ: "תְּכַבְּלַת בִּי שְׁתֵּים", וְהִלָּה אָמַר: "לֹא תְּכַבְּלַתִּי
בְּךָ אֶלָּא אַחַת". שֶׁנִּפְגְּמוּ חֹשֶׁד עַל הַשְּׁבוּעָה, בִּיצֵד?

הדרן עלך שבועת הדיינין

30 **משנה** כל הנשבעין - כל המחזיקין שבעה
31 מן התורה נשבעין ולא משלמין.
32 כלומר, לא חייבה תורה שבעה לישבע ולטול,
33 אלא התבע ישבע לתובע ולא ישלם. ובגמרא
34 יליף לה. **ואלו נשבעין ונוטלין** - שתיקנו להם
35 **החשיר והנוגל בו** -
36 כלומר מפרש לטול במהותית, ושגגנו חשור בו
37 **השבעה** - התובע שמתבעה, ושגגנו חשור על
38 **השבעה**, ותנחית התבעה שבעה מן התורה על
39 ידי הודאה במקצת - נשבע התובע ונטול. וחזוני
40 **על נפקס** - על מה שכתוב בפקסד שהוא כתוב
41 עליה הקפות שהוא מקף. ולקמן מפרש האי
42 דמי. **הרי זה נשבע ונטול** - ובגמרא מפרש האי
43 **שמי שכיח דהיטקו לרי אבן**. **קני שותא מקצת**
44 **הודאה** - לרבי יודא לא תיקן שבעה לטול
45 אלא במקום שיש שבעה על התבעה והפקדו
46 **החכמים** על התובע באלו השנויות כאן. **הרי זה**
47 **נשבע ונטול** - שהדברים מוכיחים, שהרי עדים
48 מעידים שמשכנו שלא ברשות.

דהואו זחא שלא דזיה אלא להכרע מזכיר אותו
 יי מעד. ומחצית השקל הוא שנים עשרה מעות,
 קלים הכתוב בקרא לארבעים ותשע שנים – אותו
 חסרון יותר פחות משליש פרוטה.

יִרְבֵּי יוֹסֵף אָמַר, כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר דָּמִי – הוּא נֶחֱשֵׁב, וּשְׂכָרוֹ הוּא שְׂבִשְׁעָה
 שְׂהוּא עֶסוֹק בַּמְצוֹת הַשְּׁבֵת אֲבִידָהּ, הוּא פְטוֹר מִלֵּת פְּרוּטָה לַעֲנִי,
 שְׂהִירֵי הָעוֹסֵק בַּמְצוֹת פְּטוֹר מִלְעֻשׁוֹת מְצוֹה אַחֲרָתָּהּ. אֲמַנָּם רַבָּה
 סוֹבֵר שְׂאִין דִּי בִּהְנָאָה זֹו לְהַחֲשִׁיבֹו כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר, כִּיּוֹן שְׂאִינָהּ
 מְצוּיָהּ. וּבֹזֵה נֶחֱלָקוּ הַתְּנָאִים, שְׂלִרְבִּי עֲקִיבָא דִּינוּ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר,
 וְלֹכֵן אִם אֲבֵד הַמִּשְׁכּוֹן הַפְּסִיד, וְלִרְבִּי אֲלִיעֶזֶר דִּינוּ כְּשׁוֹמֵר חֲנָם,
 וְלֹא הַפְּסִיד.

שְׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: לִימָא דְרַב יוֹסֵף תְּנָאִי הֵיא – שְׂמָא נֶאֱמַר שְׂדַרְבִּי רַב
 יוֹסֵף תְּלוּיִים בַּמַּחְלֻקֹת תְּנָאִים זֹו, שְׂרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר כְּרַב יוֹסֵף,
 שְׂכִיּוֹן שְׂאֵף הַמְלוּה עֶשֶׂה מְצוֹה בַּמַּעֲשֶׂה הַהִלּוּאָה, וּבִשְׁעַת מְצוּתוֹ
 נִפְטָר מִלִּיתָן פְּרוּטָה לַעֲנִי, הָרִי תַתְּמוּרַת הִנָּאָה זֹו נַעֲשֶׂה שׁוֹמֵר שְׂכָר
 עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וְחִיּוֹב בִּאֲחֻרִיתוֹ, וְלֹכֵן כְּשֶׁאֲבֵד הַמִּשְׁכּוֹן נִפְטָר הַלּוֹה
 מִלְשָׁלֵם אֶת חוּבּוֹ, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר סוֹבֵר כְּרַבָּה שְׂאִינֹו נַעֲשֶׂה שׁוֹמֵר
 שְׂכָר תַּמּוּרַת הִנָּאָה זֹו שְׂאִינָהּ מְצוּיָהּ, וְלֹכֵן אֵף שְׂאֲבֵד הַמִּשְׁכּוֹן אֵין
 הַמְלוּה מַפְסִיד אֶת הַחוּב, אֲלָא יִשְׁבַּע הַמְלוּה, וְהַלּוֹה חִיּוֹב לְשָׁלֵם.
 מִשְׁבִּיחַ הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין הִכְרַח לּוֹמַר כֵּן, אֲלָא אִפְשָׁר לּוֹמַר
 שְׂכְּשׁוֹמֵר אֲבִידָהּ, דְּכּוּלִּי עֲלִמָא אֵית לְהוּ דְרַב יוֹסֵף – בִּין רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
 וּבִין רַבִּי עֲקִיבָא סוֹבְרִים כְּרַב יוֹסֵף, שְׂהִמּוּרָא נֶחֱשֵׁב לְשׁוֹמֵר שְׂכָר,
 וְהִבָּא, בְּמִלּוֹה צִירָה לְמִשְׁכּוֹן קָא מִיפְּלִי – מַחְלֻקְתָּם הִיא בַּמְלוּה עַל
 הַמִּשְׁכּוֹן וּרְרִיצָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וּנְפֻחִית מְחוּבָּה שֶׁל הַלּוֹה תַּמּוּרַת
 הַשִּׁמּוּשׁ בַּמִּשְׁכּוֹן, קָר – רַבִּי עֲקִיבָא קָר שְׂאִפִּילוּ בִּאּוּפֹן זֶה מִצְוָה
 קָא עָבִיד – הוּא מְקַיֵּים מְצוֹה, וְלֹכֵן דִּינוּ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר, וּבִאֲבִידַת
 הַמִּשְׁכּוֹן אֵיבַד אֶת חוּבּוֹ. וּמָר – וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר קָר, לֹא מִצְוָה קָא
 עָבִיד – בִּאּוּפֹן זֶה אֵין לּוֹ מְצוֹה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּהֲנָתוֹ הוּא תַתְּכּוּבִין, וְלִפְיֶכֶךְ
 אֵינוֹ נֶחֱשֵׁב שׁוֹמֵר שְׂכָר, וְלֹא הַפְּסִיד בִּאֲבִידַת הַמִּשְׁכּוֹן.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּדִינוּ שֶׁל שְׂמוּאֵל, שְׂאֵם אֵיבַד הַמְלוּה אֶת
 הַמִּשְׁכּוֹן הַפְּסִיד אֶת כָּל הַחוּב, וּמִבְרַרֶת הָאֵם דִּינוּ תְּלוֹי בַּמַּחְלֻקֹת
 תְּנָאִים. מִבְרַרֶת הַגְּמָרָא: לִימָא כְּתָנָאִי – שְׂמָא נֶאֱמַר שְׂדִינוּ שֶׁל
 שְׂמוּאֵל תְּלוֹי בַּמַּחְלֻקֹת תְּנָאִים זֹו, שְׂנִינוּ בִּבְרִיתָא, הַמְּלִיחָ אֶת
 הַכִּירֹו עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וְנִכְנְסָה שְׁנֵת הַמִּשְׁמִטָּה, אֵף עַל פִּי שְׂהִמּוּרָא אֵינוֹ
 שְׂוִיָּה אֶלָּא פְּלָגָא – חֲצִי מִהַחֲחוּבֹו אֵינוֹ מִשְׁמֵט – אֵין הַלּוּאָה זֹו נִשְׁמַטָּה,
 כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹרָה 'לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ' (דְּבָרִים טו טז), וְהַמַּחְזִיק מִשְׁכּוֹן
 אֵינוֹ נּוֹגֵשׁ בְּלוֹה שְׂהִירֵי יִכּוֹל לַגְּבוּת אֶת חוּבּוֹ מִהַמִּשְׁכּוֹן, דְּכָרִי רִגְן
 שְׂמַעְיוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל. רַבִּי יְהוֹדָה תְּנַשְׂיָא אוֹמְרָא, אִם הָיָה שְׂוִי מִשְׁכּוֹנוֹ
 כְּנֻגֵּי חוּבֹו אֵינוֹ מִשְׁמֵט, וְאִם לֹא, אֲלָא שְׂוִי הַמִּשְׁכּוֹן הוּא פָּחוּת
 מִדְּמִי הַהִלּוּאָה, מִשְׁמֵט. וְיֵשׁ לְבַרְר, מֵאִי אֵינוֹ מִשְׁמֵט? דְּקָאֲמַר תְּנָא
 קָאֲמַר, דְּהֵינּוּ רַבֵּן שְׂמַעְיוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל, אֵילִימָא – אִם נֶאֱמַר שֶׁהַכּוֹנֵה
 הִיא שֶׂרֶק מַחְצִית הַהִלּוּאָה שְׂבָגְנָהּ, כְּנֻגֵּי שְׂוִי הַמִּשְׁכּוֹן, אֵינָהּ
 נִשְׁמַטָּה, אֲבָל מַחְצִית הַשְּׁנִיָּה נִשְׁמַטָּה, מְכַלְל – הָרִי מִשְׁמַע מִזֶּה
 דְּרַבִּי יְהוֹדָה תְּנַשְׂיָא קָר דְּכְנֻגֵּי נִמִּי מִשְׁמֵט – אֵף מַחְצִית הַהִלּוּאָה
 שְׂכַנְגָּד הַמִּשְׁכּוֹן נִשְׁמַטָּה, וּבֹזֵה הֵם חוֹלְקִים, וְאִם כֵּן קִשְׁיָה, אֶלָּא
 אִמָּאִי תַפִּים מִשְׁכּוֹן – לֹאִיָּה צוֹרֵךְ לָקַח הַמְלוּה מִשְׁכּוֹן כְּנֻגֵּי חוּבּוֹ,
 אִם לֹא מִשּׁוּם רִצּוֹנוֹ לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ לְכָל הַפְּחוּת בַּמַּחְצִית מִהַחֲחוּב,
 וְאִם כֵּן מוֹכֵרֵךְ שְׂלִגְבִּי חֵלֶק זֶה שֶׁל חוּבֹו אֵינוֹ נּוֹגֵשׁ, וְאֵין שְׂבִיעִית
 מִשְׁמַטָּתוֹ. אֶלָּא לֹא – בּוֹדִיאִי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׂאִינוֹ מִשְׁמֵט? שְׂאֲמַר רַבֵּן
 שְׂמַעְיוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל הַכּוֹנֵה הִיא כְּנֻגֵּי בּוֹלוֹ – כְּנֻגֵּי כָּל הַחוּב, וְהֵינּוּ
 שְׂכָל הַחוּב אֵינוֹ נִשְׁמַט, וְאֵילוּ רַבִּי יְהוֹדָה הַנְּשִׂיא סוֹבֵר שֶׂרֶק מַחְצִית
 הַחוּב שְׂכַנְגָּד הַמִּשְׁכּוֹן אֵינָהּ נִשְׁמַטָּה, אֵךְ מַחְצִית הַשְּׁנִיָּה נִשְׁמַטָּה,
 וּבְדִשְׂמוּאֵל קָא מִיפְּלִי – וּנְחַלְקוּ בְּדִינוּ שֶׁל שְׂמוּאֵל, שְׂרַבֵּן שְׂמַעְיוֹן בֶּן
 גְּמִלְיָאֵל סוֹבֵר שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאִין הַמִּשְׁכּוֹן שׂוֹה כְּשִׁיעוֹר הַחוּב
 הַמְלוּה מְקַבְּלוּ כְּנֻגֵּי כּוֹלוֹ, כְּשִׁמּוּאֵל, וְאֵילוּ רַבִּי יְהוֹדָה הַנְּשִׂיא סוֹבֵר
 שְׂאִין נֶחֱשֵׁב מִשְׁכּוֹן אֲלָא כְּנֻגֵּי שְׂוִי, וּמַחְצִית הַחוּב הַנּוֹסַפֶּת אֵינָהּ
 נִשְׁמַטָּה.

דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין הִכְרַח לְבֹאֵר כֵּךְ אֶת מַחְלֻקְתָּם, אֲלָא
 לְעוֹלָם אֵינוֹ מִשְׁמֵט? שְׂאֲמַר רַבֵּן שְׂמַעְיוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל הַכּוֹנֵה כְּנֻגֵּי –
 כְּנֻגֵּי הַמִּשְׁכּוֹן בְּלַבָּד, וְחֵלֶק הַחוּב שְׂאִין כְּנֻגֵּי מִשְׁכּוֹן לְדַבְרֵי הַכָּל
 נִשְׁמַט, וְהִבָּא קְמִיפְּלִי – וּבֹזֵה נֶחֱלָקוּ, תְּנָא קָאֲמַר – רַבֵּן שְׂמַעְיוֹן בֶּן
 גְּמִלְיָאֵל קָר, חֵלֶק הַחוּב שְׂבָגְנָהּ אֵינוֹ נִשְׁמַט, וְאֵילוּ רַבִּי יְהוֹדָה
 תְּנַשְׂיָא קָר, כְּנֻגֵּי נִמִּי מִשְׁמֵט – אֵף מַחְצִית הַחוּב שְׂכַנְגָּד שְׂוִי
 הַמִּשְׁכּוֹן נִשְׁמַטָּה, וְדִקָּא אֲמַרְתָּ – וּמָה שֶׁהַקְּשִׁית לִמָּא תַפִּים לִיָּה
 מִשְׁכּוֹן – לֹאִיָּה צוֹרֵךְ לָקַח הַמְלוּה מִשְׁכּוֹן, לְכִרְיוֹן דְּכָרִים עֲלִמָא,
 וְהֵינּוּ רַק כְּדִי לְהוֹכִיר אֶת הַחוּב, וְלֹא לְגוֹבִינָא, וְלֹכֵן אֵין הַמְלוּה

נֶחֱשֵׁב לְמוֹחֲזָק אִפִּילוּ בַּחֲצִי מִהַחֲחוּב וְאֵין הַמִּשְׁכּוֹן מוֹעִיל שְׂלֹא
 יִשְׁתַּמֵּט הַחוּב.

הדרן עלך שבועות הדיינין

פרק שביעי - כל הנשבעין

הַמִּשְׁנׁוֹת בִּפְרָק הַקּוּדָם עֶסְקוּ בְּשׁוֹבוֹת שְׂחִיבָה הַתּוֹרָה, הַפְּרָק
 שְׂלַפְנִינוּ עוֹסֵק בִּשְׁבוֹעוֹת הַמִּשְׁנָה, כְּלוֹמַר שְׁבוֹעוֹת שְׂתַקְנוּ חֲכָמֵי
 הַמִּשְׁנָה.

משנה

כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שְׂבִיתוֹדָה – כָּל הַמַּחְזִיקִים שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, נִשְׁבָּעִין
 וְלֹא מִשְׁלָמִין – הַשְּׁבוּעָה מוּטְלָה עַל הַנִּתְבַּע וּפּוֹטֶרֶת אוֹתוֹ מִתְּשׁוּלּוֹם
 שְׂהִיָּה מוּטָל עֲלֵיו, אֵךְ אֵין תּוֹבַע שְׂנִשְׁבַּע מִן הַתּוֹרָה וְעַל יָדִי
 שְׁבוּעָתוֹ נּוֹטֵל מִמּוֹן. וְאֵילוּ הֵם הַתּוֹבָעִים שְׂתִיקְנוּ לַהֵם חֲכָמִים שִׂידִיו
 נִשְׁבָּעִין וְנִטְלִין. הַשְּׂכִיר, הַהַגְּזֵל, וְהַחֲבֵל, וְשְׂבָגְנָהּ חֲשׂוֹד עַל הַשְּׂבִיעָה
 – תּוֹבַע, שֶׁהִנִּתְבַּע שְׂכַנְגָּדוֹ הַתְּחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַשְׁבַּע
 מַחְמַת שְׂהוּא חֲשׂוֹד לְהַשְׁבַּע לְשָׂקֵר. וְהַנִּשְׁבָּע עַל הַכְּתוּב בְּפָנָקוֹ, שְׂבו
 הוּא רוֹשֵׁם אֶת הַדְּבָרִים שְׂהוּא מוֹכֵר בַּהֲקָפָה.

מִבִּאֲרַת הַמִּשְׁנָה כָּל אַחַת מִהַשְּׁבוּעוֹת: 'הַשְּׂכִיר' בִּיצֵד, אָמַר לוֹ
 הַשְּׂכִיר לְבַעַל הַבֵּית, תֵּן לִי שְׂכָרִי שְׂשֵׁי לִי בִּידָךְ – תֵּן לִי אֶת שְׂכָר
 הַמְּלָאכָה שְׂעִשְׂתִּי אֲצִלְךָ, הוּא – בַּעַל הַבֵּית אוֹמְרָא, נָתַתִּי לָךְ אֶת
 שְׂכָרְךָ, וְהִלָּה – וְהַשְּׂכִיר אוֹמְרָא לֹא נִטְלָתִי, הוּא – הַשְּׂכִיר נִשְׁבָּע שְׂלֹא
 קִיבַל אֶת שְׂכָרוֹ, וְנִטְלָל.

רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאוֹמְרָא, אֵין הַשְּׂכִיר נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל עַד שְׂתֵּהָא שְׂשֵׁם
 מְקַצֵּת הוֹרָאָה – אֲלָא בִּזְמַן שְׂבַעַל הַבֵּית מוֹדָה בַּמְּקַצָּה, שְׂסוֹבֵר רַבִּי
 יְהוֹדָה שְׂלֹא תִיקְנוּ לְשָׂכִיר שִׁישְׁבַּע וְיִטּוֹל אֲלָא בִּאּוּפֹן שִׁישׁ חוּיֹב
 שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַל בַּעַל הַבֵּית הַנִּתְבַּע, שְׂאֹז הִפְכוּ חֲכָמִים אֶת
 הַשְּׁבוּעָה מִדִּתְּבַע לְתוֹבַע. מִבִּאֲרַת הַמִּשְׁנָה: בִּיצֵד הוּא דִּינוּ שֶׁל רַבִּי
 יְהוֹדָה, אָמַר לוֹ הַשְּׂכִיר, תֵּן לִי שְׂכָרִי חֲמִשִּׁים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף שְׂשֵׁי לִי
 בִּידָךְ, וְהוּא – וְבַעַל הַבֵּית אוֹמְרָא לוֹ הַתְּקַבְּלָתִי דִּינָר וְהָבֵה, שְׂהוּא
 עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּינָרִי כֶסֶף, וְאֵינוֹ חִיּוֹב לָךְ רַק עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּינָרִי
 כֶסֶף, שְׂמֵן הַתּוֹרָה בַּעַל הַבֵּית חִיּוֹב שְׁבוּעַת מוֹדָה בַּמְּקַצָּה, וְחֲכָמִים
 הִפְכוּ אֶת הַשְּׁבוּעָה, וְאֲמַרוּ שֶׁהַשְּׂכִיר שְׂהוּא הַתּוֹבַע יִשְׁבַּע וְיִטּוֹל אֶת
 שְׂכָרוֹ, אֵךְ בִּאּוּפֹן שְׂבַעַל הַבֵּית כּוֹפֵר בְּכָל לֹא תִיקְנוּ שֶׁהַשְּׂכִיר יִשְׁבַּע
 וְיִטּוֹל.

מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה וּמִפְרֶשֶׁת אֶת הַדִּין הַשְּׁנִי: 'נִגְזֵל' בִּיצֵד, אָדָם
 הַנּוֹשֶׂה בַּחֲבִירוֹ מִמּוֹן, וְהָיוּ עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ – אֶת הַמְלוּה שְׂנִכְנְסָם
 לְבִיתוֹ שֶׁל הַלּוֹה כְּדִי לְמַשְׁכְּנוּ שְׂלֹא כְרָשׁוֹת – לֹלֵא רִשׁוֹת הַבְּעָלִים
 וְשְׂלֹא בְרִשׁוֹת בֵּית דִּין, הוּא – הַלּוֹה אוֹמְרָא כְּלִי נִטְלָתִי שְׂלֹא כְרִין
 וְעַלִּיךְ לְהַשִּׁיבֵם אֵלַי, וְהוּא – הַמְלוּה אוֹמְרָא לֹא נִטְלָתִי, הָרִי הוּא –
 הַלּוֹה נִשְׁבָּע מִזֶּה נִטֵּל הַמְלוּה מִבִּיתוֹ, וְנִטְלָל.

רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק גַּם בְּדִין זֶה וְאוֹמְרָא, אֵין הַנְּגוֹל נִשְׁבַּע עַד שְׂתֵּהָא שְׂשֵׁם
 מְקַצֵּת הוֹרָאָה שֶׁל הַגּוֹלֵן, שְׂאֹז יֵשׁ חוּיֹב שְׁבוּעָה דֹּאֲרִיתָא עַל הַגּוֹלֵן
 וְהַפְּכוּתוֹ חֲכָמִים עַל הַנְּגוֹל, בִּיצֵד, אָמַר לוֹ הַלּוֹה לְמַלּוֹה, שְׂשֵׁי כְּלִים
 נִטְלָתִי, וְהוּא אוֹמְרָא לֹא נִטְלָתִי אֶלָּא אֶחָד, מַעִיקֵר הַדִּין חִיּוֹב הַמְלוּה
 שְׁבוּעַת מוֹדָה בַּמְּקַצָּה שְׂפִטּוֹר מַהֲכִלִי שְׂכוֹפֵר בּוֹ, וְתִיקְנוּ חֲכָמִים
 שִׁישְׁבַּע הַלּוֹה וְיִטּוֹל.

מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה וּמִבִּאֲרַת: 'נִחְבֵּל' בִּיצֵד, הָיוּ עֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ –
 אֶת הַחוּבֵל שְׂנִכְנְסָם הַנִּחְבֵּל תַּחַת דִּין – לְרִשׁוֹתוֹ כְּשִׁהוּא שְׂלֵם, וְיִצָּא
 כְּבוֹל, וְאָמַר לוֹ הַנִּחְבֵּל, אַתָּה תְּקַבְּלָתִי בִּי, וְהוּא אוֹמְרָא לֹא תְּקַבְּלָתִי, הָרִי
 זֶה נִשְׁבָּע שֶׁהֵלֵךְ חָבֵל בּוֹ, וְנִטְלָל.
 רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאוֹמְרָא, אֵינוֹ חִיּוֹב שְׁבוּעָה עַד שְׂתֵּהָא שְׂשֵׁם מְקַצֵּת
 הוֹרָאָה, בִּיצֵד, אָמַר לוֹ תְּקַבְּלָתִי בִּי שְׂתִים – שְׂתֵי חֲבִלוֹת, וְהִלָּה אוֹמְרָא
 לֹא תְּקַבְּלָתִי בְּדִ אֶלָּא אֶחָד, נִשְׁבַּע הַנִּחְבֵּל שֶׁחָבֵל בּוֹ שְׂתֵי חֲבִלוֹת,
 וְנוֹטֵל.

מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה וּמִבִּאֲרַת: 'שְׂבָגְנָהּ חֲשׂוֹד עַל הַשְּׂבִיעָה' – אִם הִיָּה
 הַנִּתְבַּע מַחְיִיב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהִישְׁבַּע מַחְמַת שְׂהוּא חֲשׂוֹד,
 נִשְׁבַּע הַתּוֹבַע וְנוֹטֵל, בִּיצֵד,

מסתבר שכבר קיבל מבעל הבית את הדינר, ונפטר בעל הבית
ללא שבועה.
בתחילה הביאה המשנה אופנים שבהם מעיקר הדין לא היתה
לתובע זכות ליטול כלל, אלא שחכמים תיקנו שישבע ויטול, עתה
מביאה משנתנו אופנים שבהם מעיקר הדין היה התובע נוטל ללא
שבועה, ואף על פי כן תיקנו חכמים שישבע תחילה: **בְּשֵׁם שְׁאִמְרוּ**
חכמים (כתובות 19). שאשה **הַפְּנוּתָהּ בְּתוֹכָתָהּ** - שמודה ששטר
כתובה פרוץ במקצת, והבעל או יורשיו טוענים שהכל פרוץ, **לֹא**
תִּפְרַע - לא תגבה **אֵלָּא בְּשִׁבְעָה**, כיון שאף לדבריה אין השטר
מוכיח שאין הכתובה פרוצה, שהרי היא עצמה מודה שחלקה
פרוע, וכן אם עד **אֶחָד מֵעֵידֶיהָ שָׁחִי** ו-**הַכְּתוּבָהּ פְּרוּצָה**, **לֹא תִפְרַע**
אֵלָּא בְּשִׁבְעָה, וכן אשה הבאה לגבות כתובתה **מִנְּכֵסִים מְשֻׁבָּכִים**
- נכסים שהשתעבדו לכתובתה ומכרם הבעל, ו**מִנְּכֵסֵי יְתוּמִים** -
או מנכסי יתומים, **לֹא תִפְרַע אֵלָּא בְּשִׁבְעָה** שאין כתובתה פרוצה,
וכן אמרו שאשה הנפרעת **שֶׁלֹא בְּפָנָיו** - שלא בפני הבעל, כגון
שהלך למדינת הים, ושלח גט לאשתו, **לֹא תִפְרַע אֵלָּא בְּשִׁבְעָה**, וכן
- כשם שחייבו חכמים שבועה בכל האופנים שהובאו לעיל, כך
תיקנו חכמים ש**יְתוּמִים** הבאים לגבות את חוב אביהם **לֹא יִפְרְעוּ**
אֵלָּא בְּשִׁבְעָה, ואף שאינם יודעים בבירור שאין חוב אביהם פרוץ,
עליהם להישבע **שִׁבְעָה שֶׁלֹא פָּקְדְנוּ אָמָּא** - שלא ציוד לנו אבא
בשעת מיתתו שכבר גבה חוב זה, ו**לֹא אָמַר לָנוּ אָמָּא** קודם לכן
שהשטר פרוץ, ו**שֶׁלֹא מִצְנֵנוּ בֵּין שְׁמִירָתוֹ שֶׁל אָמָּא** שובר שכתוב בו
שֶׁשָּׁמַר חוֹב זֶה פְּרוּעַ.
רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר, **אִפִּילוּ** אם נוֹלֵד הֶבֶן של המלוה ל**אֶחָד**
מֵיתֵת הָאֵב, אין אנו אומרים שאינו צריך להישבע שהרי בודאי לא
פקדו אביו אם החוב פרוץ, אלא **הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹמַל** - חייב
להישבע שלא מצא שובר בין שטרותיו של אביו, ורק אז יכול
לגבות.
אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא, אם יש עדים **שֶׁאָמַר הָאֵב בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ**
שֶׁמָּר זֶה אִינוּ פְּרוּעַ, נוטל הירוש של המלוה **שֶׁלֹא בְּשִׁבְעָה**.
המשנה מפרטת עוד מקרים שבהם תיקנו חכמים שבועה: ו**אִלוּ**
נִשְׁבְּעִין שֶׁלֹא בְּשִׁבְעָה, **הַשּׁוֹתֵפִין**, ו**הָאֲרִיסִין** - המעבדים שדות
אחרים, על מנת להתחלק עם הבעלים בתבואה, ו**הָאֲפִסְרוּשִׁין** -
אפטרופסים שנושאים ונותנים בממון בעל הבית. ו**הָאִשָּׁה הַנּוֹשֵׂאת**
הַתְּנָתָה בְּתוֹךְ הַבֵּית - שמינה אותה בעלה לעסוק בממונו. וכן
ה**בֵּית** - אחד מהאחים העוסק בנכסי כל האחים. מבארת המשנה:
אָמַר לו אחד מהנתבעים, כגון שותף או אריס וכדומה, **כֹּה אָמַר**
מוֹעֲצֵנִי, השיב לו התובע, **רְצוֹנִי שֶׁתִּשְׁבַּע לִי** שלא נטלת ממני ממון
שלא כדיך, **חַיִּים להשבע**.
דין נוסף בענין זה: אם כבר חִלְקוּ הַשּׁוֹתֵפִין ו**הָאֲרִיסִין** בממון וכל
אחד לקח את חלקו, ובאותה שעה לא נשבעו, **אֵין זְכוּל לְהִשְׁבִּיעַ**
- את שותפו או את אריסו. אמנם אם נתגלגל לו **שִׁבְעָה מִמָּקוֹם**
אֲחֵר - נתחייב לו לאחר מכן שבועה מחמת עסק אחר שהיה
ביניהם, **מִגִּלְגָּלִין עָלָיו אֵת הַכֹּל** - יכול להשביעו גם על טענת שמת
שיש לו עליו מחמת השותפות או האריסות.
דין נוסף הנוגע לענייני שבועה: ו**הַשִּׁבְעִית מְשַׁמֶּטת אֶת הַשְּׁבֻעָה**,
כלומר, כשם שהשביעית משמטת את המלוה כך היא משמטת את
חיוב השבועה שבא מחמת המלוה כגון מי שלוה מחבירו בלא
שטר, וכשבא המלוה לגבות ממנו טוען שכבר פרע מקצת,
והנתחייב המלוה להישבע שבועת מודה במקצת כדי להיפטר
מהסכום שכופר בו, וקודם שנשבע עברה שמיטה, נפטר
מהשבועה, שהשמיטה שמטה את חוב השבועה, כשם שמשמטת
את עיקר החוב.

גמרא

שנינו במשנה: **כֹּל הַנִּשְׁבְּעִין שֶׁבִּתְוֹכָהּ נִשְׁבְּעִין וְלֹא מִשְׁלָמִין**.
הגמרא מביאה את המקור לכלל זה. מבארת הגמרא: **מִגִּלְגָּל**

אֶחָת שְׁבֻעַת הָעֵדוּת - בין שנשבע שבועת העדות לשקר, והיינו
שתבעוהו שיעיד עדות הידועה לו, ונשבע לשקר שאינו יודע
אותה, ו**אֶחָת שְׁבֻעַת הַפְּקֻדוֹן**, שתבעוהו שישבי פקדון שבידו,
ונשבע לשקר שאינו בידו, נעשה חשוד בכך להשבע לשקר,
וְאִפִּילוּ אם נשבע לשקר **שְׁבֻעַת שְׁוֹא** - שבועה לבטלה, ואף
שבשבועה זו הוא חוטא רק כלפי הקב"ה ולא כלפי הבריות, מכל
מקום אנו חושדים בו שישבע לשקר גם כדי להפסיד ממון
לאחרים. וכן אם **הָיָה אֶחָד מֵהֶן** - מהחייבים שבועה **מִשְׁחַק בְּקִיפָא**,
שמשחק עם חבירו על דעת כן שהמנצח יטול את ממון חבירו,
וכיון שאין חבירו נותן את המעות מרצונו הרי הוא בגולג ופסול
מדרבנן, ו**מִלִּינָה בְּרִבִּית** - או מלוה בריבית, ו**מִפְּרִיחֵי יוֹנִים** לשם
תחרות, ו**מִפְּרִיחֵי שְׂבִיעִית** - הסוחרים באיסור בפירות הקדושים
בקדושת שביעית, שכל אלו עוברים איסורים משום חימוד ממון,
וחשודים להשבע לשקר מחמת כן, ובכל אלו תיקנו חכמים שאם
הנתחייב החשוד שבועה לא ישבע בעצמו, אלא **שֶׁבְנֵגְדוֹ** - התובע,
נִשְׁבַּע וְנוֹמַל.

דין נוסף: אם **הָיָה שְׁנֵיהֶן** - שני בעלי הדין **הַשְּׁוֹדֵרִין**, **חֻדָּה הַשְּׁבֻעָה**
לְמִקְוָה, **דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי**. **רַבִּי מֵאִיר אָמַר**, ו**הַחֲלוּקִין**, וישלם הנתבע
לתובע רק מחצית מתביעתו.

וְהַחֲנוּנִי עַל פְּנֵיכֶם בִּיצָה, **לֹא** - אין החנונה **שִׁיאָמַר** לו החנוני לבעל
הבית **כְּתוּב עַל פְּנֵיכֶם שֶׁאֵתָּה חַיִּים לִי מֵאֵתִים** זו, וישבע החנוני
ויטול, שבאופן זה ודאי לא האמינוהו חכמים אפילו בשבועה, **אֵלָּא**
מדובר שבעל הבית **אָמַר** לו לחנוני **תֵּן לִבְנֵי סִאתִים חֲמִין**, כלומר,
שלח לי על ידי בני, ואשלם לך לאחר זמן, או שאמר לו **תֵּן לְפִנְעָלִי**
בְּכֹלֶךָ מְעוֹת - תן להם שווי סלע שמגיע להם, במטבעות קטנות
של 'מעה', ואני אשלם לך, הוא - החנוני **אָמַר**, **נִתְּחִי לְפִנְעָלִים**
מעות, ותובע את בעל הבית, ו**הֵן** - והפועלים **אָמְרִים** **לֹא נִמְלָנוּ**,
ותובעים מבעל הבית את שכרם, הוא - החנוני **נִשְׁבַּע וְנוֹמַל** מבעל
הבית, ואף **הֵן** - הפועלים **נִשְׁבְּעִין וְנוֹמְלִין** שכרם מבעל הבית.

מביאה המשנה דעה חולקת: **אָמַר בֶּן נָנָם**, **בִּיצָה אִלוּ וְאִלוּ פֶּאֶן לִידֵי**
שְׁבֻעַת שְׁוֹא - כיצד נאמר ששניהם ישבעו, כשבכור שאחד מהם
ישבע לשקר, **אֵלָּא** כך הוא הדין, הוא - החנוני נוטל **שֶׁלֹא בְּשִׁבְעָה**,
ו**הֵן נוֹמְלִין שֶׁלֹא בְּשִׁבְעָה**.

המשנה מביאה דין נוסף, שגם הוא עוסק בחנוני ובעל הבית: **אָמַר**
בעל הבית **לְחֲנוּנִי**, **תֵּן לִי בְּדִינָךְ פִּירוֹת** - פירות בשווי דינר, ונתן לו
החנוני את הפירות, ואמר לו לבעל הבית **תֵּן לִי אֶת אוֹתוֹ דִּינָר**, **אָמַר**
לו בעל הבית, כבר נתתיו לך, ונתתו **בְּאִנְפִּילִי** ו-**אֶרְנָן** שלך, **יִשְׁבַּע**
בְּעַל הַבֵּית שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הַדִּינָר, ויפטר. אבל אם **אָמַר** לו בעל הבית
לחנוני **תֵּן לִי אֶת הַפִּירוֹת** שקניתי ממך ושלמתי עליהם, **אָמַר** לו
החנוני, כבר נתתם לך, ו**הוֹלְכֵתִים לְתוֹךְ בֵּיתְךָ**, **יִשְׁבַּע חֲנוּנִי שֶׁנָּתַן לוֹ**
את הפירות ויפטר.

רַבִּי יְהוֹדָה חולק על האופן הראשון ואומר, **כֹּל שֶׁהַפִּירוֹת בְּיָדוֹ**,
והיינו בעל הבית שקיבל את הפירות מהחנוני, ידו על **הַעֲלִינָה**,
ונוטל ללא שבועה. וטעמו, משום שאין דרך החנוני המוכר שלא
בהקפה ליתן את הפירות קודם שמקבל את התשלום, וכיון
שהפירות נמצאים ביד בעל הבית, מסתברים דבריו שכבר נתן
לחנוני את הדינר.

המשנה מביאה דין דומה, שאף בו נחלקו חכמים ורבי יהודה: **אָמַר**
בעל הבית **לְשׁוֹלְחִנִי** - אדם הפורט מעות, **תֵּן לִי בְּדִינָךְ מְעוֹת** - תן
לי פרוטות נחושת בשווי דינר, ואתן לך דינר, ונתן לו השולחני את
המעות, ואמר לו לבעל הבית, **תֵּן לִי אֶת הַדִּינָר**, **אָמַר** לו בעל הבית
נתתיו לך, ונתתו **בְּאִנְפִּילִי** ו-**אֶרְנָן**, **יִשְׁבַּע בְּעַל הַבֵּית שֶׁנָּתַן לוֹ** את
הדינר, ויפטר.

אם נתן לו בעל הבית **אֶת הַדִּינָר** ואמר לו לשולחני **תֵּן לִי אֶת**
הַמְּעוֹת, **אָמַר** לו השולחני, כבר נתתם לך **וְהַשְׁלַכְתָּ לְתוֹךְ בִּיקְדָּךְ**,
יִשְׁבַּע הַשּׁוֹלְחָנִי שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הַמְּעוֹת, ויפטר. **רַבִּי יְהוֹדָה** חולק על
האופן הראשון ואומר, **אֵין דְּרֵךְ שׁוֹלְחָנִי לִיתֵּן אִסָּר** ו-**מטבע קטנה**
עַד שִׁשְׁזוֹל את הדינר, וכיון שנתן השולחני את המעות לבעל הבית,

שבועות. כל הנשבעין - פרק שביעי דף מה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רנא
רש"י
תוספות

1 אחת שבועת העדות כו' - בין שנחשד על שבועת העדות, בין שנחשד על שבועת
 2 הפקדון, שכפר ונשבע על שקר. ואפילו נחשד על שבועת שוא - שהוא רע לשמים עליה
 3 ולא לבריות, אף על פי כן הוא נפסל על ידה לשבועה. הורה שבועת המקומה - בגמרא
 4 מפרש לה. כיצד אלו ואלו באין - לבית דין ליטע שבועת שוא במביעה? דלית בהו
 5 דאניו משקר. ונתתו באפילי = תיק העשוי

6 למעוה. ישבע בעל הבית - שבועת היסט. כל
 7 שהפירות בידו ירו על העלינה - אירשא פליג. 2
 8 דקתני: ישבע בעל הבית שנתן לו את הדינה, 3
 9 ואתא רבי יהודה למימר: אין צריך שבועה, 4
 10 שאין דרך חנוני המוכר שלא בהקפה ליתן את
 11 הפירות עד שיקבל את הדינה. מעות = פרוטות
 12 של נחושת, כשם שאמרו - משנה דא במסכת
 13 כתובות (פו, כ) במציאה שטר כתובתה ומודה
 14 שקבלה מקצתה, ונמצא שאין לסמוך על שטר
 15 כתובתה, ואם טוען בעל דתקבלה כולה - לא
 16 תפרע אלא בשבועה. עד אחד מעידה כו' -
 17 ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו -
 18 כדלחז"ל א"כשם" קיימו, כשם שאין אחד מאלו
 19 נפרע אלא בשבועה. כך היתומים לא יפרעו כו'.
 20 ובגמרא מוקי ביהומים מן היתומים. נפרעת שלא
 21 בפניו - ששלח גט ממדינת הים. שלא פקדנו
 22 אבא - בשעת מיתא. ששטר זה פרוע - שלא
 23 אמר לנו קודם לכן. שלא נמצאו בין שטרותיו -
 24 שובר על שטר זה. הרי זה נשבע - שלא מצא
 25 שובר. גמרא ולקח בעליו - רישא דקרא: 16
 26 "שבועת ה' היתה בין שניהם", ולקח בעליו כו'.
 27 השבועה, ולא ישלם הנתבע שוב כלום. הני
 28 הלבתא ניהו - בתמיה וכו' הלכה למשה מסיני
 29 הם? ומשום כד חיו כו' - בתמיה. כי היכי
 30 דליתגרו ליה פועלים - שאם ישבע הוא ויפסידו
 31 פועלים אף ימצא עוד פועלים למלאכתו.
 32 שיגורו ממנו שהוא כופר בשכר פועליו. כי היכי
 33 דליתגרו בעל הבית - שלא יחדדוהו בתובע
 34 שכרו אחר שקבלה. בעל הבית על ברחיה אגר -
 35 פועלים כשהוא צריך להם. שכיר נמי על ברחיה
 36 מיתגר - שהוא צריך למזונות. שריר בפועליו
 37 הוא - שנותן שכר לכמה פועלים, וכסבור שנתן
 38 לזה. וליתני ליה בעדים - יתקנו חכמים שנתן
 39 יתן אדם שכר לפועל אלא בעדים, ולא יבא
 40 לידו שבועה וליתני ליה מעיקרא - ליתקון רבנן
 41 שיתן אדם לפועליו שכרן שחרית עד שלא
 42 יתחילו במלאכה, ואם תבע לערב לא יטול
 43 כלום. ולא תהא שם שבועה שניהם רוצים
 44 בהקפה - בעל הבית פעמים שאין מצוית לו
 45 מעות שחרית, ופועל - שלא יוציא המעות עד
 46 הלילה לפרנסתו.

א

34 אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו: "שטר זה אינו פרוע" - הוא נזיל שלא בשבועה. ואילו נשבעין שלא בטענה: השותפין,
 35 והאריסין, והאפוטרופין, והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית, וכן הבית; אמר לו: "מה אתה מוסיף?" - "רצוני שתשבע לי"
 36 - חייב. חלקו השותפין והאריסין - אין יכול להשביעו. נתגלגל לו שבועה במקום אחר - מנולגין עליו את הכל. והשביעית
 37 משמטת את השבועה. גמרא "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין". מנולגן דאמר קרא "לקח בעליו ולא ישלם", מי
 38 שעליו לשלם, לו שבועה. "ואלו נשבעין ונזילין כו'". מאי שנא שכיר דתקינן ליה רבנן דמשחטב ושקיל? אמר רב יהודה
 39 אמר שמואל: הלכות גדולות שנו כאן. - הלכות? הני הלכותא ניהו? אלא אימא: תקנות גדולות שנו כאן. - גדולות, מפלל
 40 דאיפא קמנות? אלא אמר רב נחמן אמר שמואל: תקנות קבועות שנו כאן; עקריה רבנן לשבועה מפעל הבית ושדויה אשכיר,
 41 משום כד חיו. - משום כד חיו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית? - בעל הבית גופיה ניהא ליה דמשחטב שכיר ושקיל,
 42 כי היכי דאיתגרון ליה פועליו. - אדרבה, שכיר ניהא ליה דלשחטב בעל הבית ונפקע, כי היכי דליתגריה בעל הבית? - בעל
 43 הבית על ברחיה אגר. - שכיר נמי על ברחיה מיתגר! אלא, בעל הבית טרוד בפועליו הוא. - וליתב ליה פלא שבועה! -
 44 כד ליהפס דעתו של בעל הבית. - וליתב ליה בעדים! - טריחא ליה מילתא. - וליתב ליה מעיקרא! - שניהן רוצין בהקפה.

1 גדולות מכלל דאיכא קטנות - תימה: דלא דייק הכי בפרק "השולח" (גיטין לו, א). דאמר
 2 רבן שמעון בן גמליאל: תקנה גדולה התקינו שיהיו העדים מפרשין שמותיהן
 3 בגיטין כו'. וב"הגהות קמא" (בבא קמא דף קג, ב) אמר רבי אליעזר בר צדוק: תקנה גדולה
 4 התקינו שאם היתה היציאה יתירה על הדין כו' ויש לומר: דהתם קרי ליה גדולות לפי שהיה

5 בה צורך גדול, והבא דייק מודאמר "שנו כאן".
 6 עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית - אף על גב
 7 דכופר הכל פטור, וכל תקנה שבועת היסט עד
 8 בימי רב נחמן, מכל מקום על בעל הבית שייכא
 9 טפי, ועוד, דאפילו במודה במקצת שדיחא אשכיר.
 10 בעל הבית טרוד בפועליו - ולא פלוג בין פועל
 11 אחד ליש לו פועלים הרבה. ובירושלמי
 12 קאמר: עסקיו מורכבין. ונ"ב ליה בלא שבועה -
 13 ואם תאמר: ולא יתא ברי של בעל הבית אלא
 14 כ"איני יודע!" והניחא למאן דאמר ב"השואל"
 15 (בבא מציעא צו, ב) ברי עדין, אלא למאן דאמר
 16 לאו ברי עדין, אמאי? ויש לומר: דהוי כ"מנה לי
 17 בידך" והלה אומר "איני יודע אם החזרתיו לך",
 18 דחייב לכולי עלמא, כדמוכח ב"הגהות", בתרא
 19 (בבא קמא ק"ה, א). ואם תאמר: אבתי אמאי ניתב
 20 ליה בלא שבועה וכו' אי אפשר לדחוי בשום ענין
 21 שיהיה ברי שלו טוב? דפעמים יהיה כדבריו, דהא
 22 רבי יהודה לא מיידיב אלא בהודאה במקצת! ויש
 23 לומר: דנהי דרבי יהודה לא חשבי למימר כ"איני
 24 יודע", רבנן מיהא חשבי ליה כדאי שכת.

25 כד ליהפס דעתו של בעל הבית - הבא דאי
 26 שהוא עומד רצוח שפרע שיתן תקנה כד
 27 להפס דעתו, אבל בהדיא ד"הגהות בתרא" (שם)
 28 דקאמר "איני יודע אם החזרתיו לך" - אין צריך
 29 לתקן.

30 ומכאן שיתן לעמוד בו אפילו קצץ נמי - ואם
 31 תאמר: דהא הוה ליה כ"איני יודע אם גזלתך",
 32 דפטרי בר נחמן ורבי יוחנן ב"הגהות בתרא" (שם)
 33 וב"השואל" (בבא מציעא צו, ב) שר עומד: דהתם
 34 לא מודה מיד, אבל הכא שמודה במקצת - הוה
 35 ליה כ"מנה לי בידך" והלה אומר "אין לך ביד
 36 אלא חמשים וחמשים לא דענא", דאמרין דהתם
 37 מתוך שאינו יכול ליטע משלם. קציצה דאי
 38 מידבר דכירי אנשי - לא קאמר המציא מחבירו
 39 עליו הראיה וכו' לא מיידי ראה מפיסדי, אלא
 40 ישבע בעל הבית ויפסידו אומן כדאמר לקמן. ואם
 41 תאמר: ולישני ליה כגון ששכרו שלא בעדים,
 42 ונאמן מתוך שיכול לומר "לא שכרתיך מעולם"
 43 כדאמרין בסמוך! ויש לומר: דשאני הבא, דמודה
 44 במקצת לא היה יכול להעני ולכפרו הכל. אי נמי,
 45 דלקמן מוקי לה בשכרו בעדים דומיא דרישא.

א

34 אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו: "שטר זה אינו פרוע" - הוא נזיל שלא בשבועה. ואילו נשבעין שלא בטענה: השותפין,
 35 והאריסין, והאפוטרופין, והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית, וכן הבית; אמר לו: "מה אתה מוסיף?" - "רצוני שתשבע לי"
 36 - חייב. חלקו השותפין והאריסין - אין יכול להשביעו. נתגלגל לו שבועה במקום אחר - מנולגין עליו את הכל. והשביעית
 37 משמטת את השבועה. גמרא "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין". מנולגן דאמר קרא "לקח בעליו ולא ישלם", מי
 38 שעליו לשלם, לו שבועה. "ואלו נשבעין ונזילין כו'". מאי שנא שכיר דתקינן ליה רבנן דמשחטב ושקיל? אמר רב יהודה
 39 אמר שמואל: הלכות גדולות שנו כאן. - הלכות? הני הלכותא ניהו? אלא אימא: תקנות גדולות שנו כאן. - גדולות, מפלל
 40 דאיפא קמנות? אלא אמר רב נחמן אמר שמואל: תקנות קבועות שנו כאן; עקריה רבנן לשבועה מפעל הבית ושדויה אשכיר,
 41 משום כד חיו. - משום כד חיו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית? - בעל הבית גופיה ניהא ליה דמשחטב שכיר ושקיל,
 42 כי היכי דאיתגרון ליה פועליו. - אדרבה, שכיר ניהא ליה דלשחטב בעל הבית ונפקע, כי היכי דליתגריה בעל הבית? - בעל
 43 הבית על ברחיה אגר. - שכיר נמי על ברחיה מיתגר! אלא, בעל הבית טרוד בפועליו הוא. - וליתב ליה פלא שבועה! -
 44 כד ליהפס דעתו של בעל הבית. - וליתב ליה בעדים! - טריחא ליה מילתא. - וליתב ליה מעיקרא! - שניהן רוצין בהקפה.

א

שבועות. כל הנשבעין - פרק שביעי דף מה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

א' הבי אפילו עבר זמנו נמי - אף על גב דאין שייך כאן "אמרת בשלמא" - אין לחוש, שעדיין לא פירש שום טעם. ואף על פי שפירש רב נחמן משום כרי חייו, לא משמע דקאי אהא "אי הכי".

כ' מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר - ואם תאמר: ימתינו לעולם עד למחר, ואי לא מדכר יהא שוכר זה צריך להביא ראיה. ועוד,

אמאי עקרהו רבנן לשבועה מבעל הבית? הא כיון דמחייב שבועה רמי אנפשיה ויש לומר: כיון שהתחיל לכפור שוב לא יודע, ואין תולד לב להיות נוכר פן הא מחזק שוקן. ועוד יש לומר: דהא חזקה דאין בעל הבית עובר על "כל תליך" לא מהניא אלא כי איכא חזקה בחדה חזקה דאין שכיר משהא שכרו, וכשתובעו בבית דין והציגוהו להמתין עד למחר הרי לא שיה. וכן שכיר עובר משום כל תגול - אף על גב דרך חזקה איכא נמי גבי בעל הבית, חמיר ליה לאינשי חד לאו בחרי לאוי. ועוד, דכלא הכי משני שפיר. ואם תאמר: דמה בכך דאין שכיר עובר ב"כל תגול"? מכל מקום כיון דבעל הבית רמי אנפשיה ומדכר - הוה ליה ברי וברי, ופטור כיון דכופר הכלו ויש לומר: דטעמא דרמי אנפשיה ומדכר לא חשיבא בחזקה דשכיר. וכי משני הכא תרי חזקי - לא בא לומר דעדיפי מדרשכי, אלא שקולות ניהו. **מתוך** שיכול לומר לא שכרתוך מעולם - תימא: מה מועיל כאן גנוג דאין שייך מגו אלא לענין שלא לחושדו שמשקר במיד, אבל הכא שפיר מהמינינן ליה, ודאי הוא סבור שפיר. אלא שאנו תולין ששכר לפי שהוא טרוד בפועלו. דאטו משום מגו יהא נוכר יתרה? ואין שייך כאן מגו כללו ודכי מוכח בריש "האשה שהלכה" (יבמות קיד, ב) ולא מהנינא לומר מת במלחמה במגו דאי בעיא אמרה מת על מנתו, משום דאמרה בדמיה וסבורה לומר אמת, לנו להאמינה במה שהיא שומא טועה מתוך שהיתה יכולה לשקר. ואף על גב דבהדיא שמעתא גופה מביעא לן בחזקה דהא מלחמה בעולם, מי אמרינן מה לה לשקר מגו דאי בעיא אמרה שלום בעולם - התם דוקא מביעא לן, כיון דרייקא כולי האי שמחזקת מלחמה? ויש לומר: דהכא כיון דאין טוען שומא אלא ברי, ואומר דהא שלא שכן - אין לנו להחזיקו במשקר, כיון דאית ליה מגו. אבל כשאין לו מגו אינו נאמן, דשמן שכן מחמת שהוא טרוד בפועלו, ומחמת שסבור שפיר טוען ברי אף על פי שמסופק. **מתוך** שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר

א' הכי, אפילו קצין נמי! אַלְמָה תַּנְיָא: אִימָן אֹמְרִי: "שְׁתִּים קִצְצֵת לִי", וְהָלָה אֹמְרִי: "לֹא קִצְצֵתִי לָךְ אֶלָּא אַחַת" - הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הֲרָאִיהּ! - קִצְצֵתָּ וְדָא מִדְּכַר דְּכִיר לִיה. - אִי הָכִי, אִפִּילוּ עֹבֵר זְמַנָּה נְמִי! אַלְמָה תַּנְיָא: עֹבֵר זְמַנָּה וְלֹא נָתַן לוֹ - הָרִי זֶה אִינוּ נִשְׁבָּע וְנוֹמָל? - חֲזָקָה אֵין בְּעַל הַבֵּית עֹבֵר בְּ"כָל תְּלִין". - וְהָאֹמְרִתָּ: בְּעַל הַבֵּית טְרוּד בְּפֻעְלֵיו הוּא! - הֲנִי מִיָּלִי - מִקָּמִי דְּלִימָמִי זְמַן חִיבָא הוּא, כִּי מָמִי זְמַן חִיבָא - רָמִי אֲנַפְשִׁיה וּמִדְּכַר. - וְכִי שְׁכִיר עֹבֵר מְשֹׁם "כָּל תְּגוּלוֹ"? - גָּבִי בְּעַל הַבֵּית אִיכָא תְּרִי חֲזָקִי: חֲדָא, דְּאֵין בְּעַל הַבֵּית עֹבֵר בְּ"כָל תְּלִין", וְחֲדָא, דְּאֵין שְׁכִיר מְשֹׁאָה שְׁכָרוֹ. אִמֵּר רַב נַחְמָן אִמֵּר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שְׁשֻׁכְרוּ בְּעֵדִים, אֲבָל שְׁכָרוֹ שְׁלֵא בְּעֵדִים, מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמֵר לוֹ: "לֹא שְׁכַרְתִּיךָ מַעוּלָם". - יִכּוּל לֹמֵר לוֹ: "שְׁכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לָךְ שְׁכָרְךָ". אִמֵּר לִיה רַבִּי יֶצְחָק: יִישֵׁר, וְכֵן אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן. - מִכָּלֵל דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ רִישׁ לְקִישׁ? אִיכָא דְּאִמְרִי: מִיִּשְׁתָּא הָוָה שְׁתִּי לִיה וְשְׁתִּיק לִיה: וְאִיכָא דְּאִמְרִי: מִיִּשְׁתָּא הָוָה שְׁתִּי לִיה וְשְׁתִּיק לִיה. אִתְּמַר נְמִי, אִמֵּר רַב מְנַשֶּׁיָּה פֶּר זִבְדִּי אִמֵּר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שְׁשֻׁכְרוּ בְּעֵדִים, אֲבָל שְׁכָרוֹ שְׁלֵא בְּעֵדִים, מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמֵר לוֹ: "לֹא שְׁכַרְתִּיךָ מַעוּלָם". - יִכּוּל לֹמֵר לוֹ: "שְׁכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לָךְ שְׁכָרְךָ". אִמֵּר רַבִּי מְנַשֶּׁיָּה בְּעֵדִים, אִמֵּר לִיה רַבָּא: מִאי מַעְלִיתָא? אִם כֵּן, שְׁבוּעַת שׁוּמְרִין דְּחִיב רַחֲמֵנָא הִכִּי מִשְׁפַּחְתָּהּ? מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמֵר לוֹ: "לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעוּלָם", יִכּוּל לֹמֵר לוֹ: "נֶאֱמַנְסוּ!" - דְּאִפְקִיד לִיה בְּעֵדִים. - מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמֵר לוֹ: "הַחֲזֹרְתִּי לָךְ", יִכּוּל לֹמֵר לוֹ: "נֶאֱמַנְסוּ!" - דְּאִפְקִיד לִיה בְּשִׁמְרָא. מִכָּלֵל דְּתַרְוִיחָה סְבִירָא לְהוּ: הַמִּפְקִיד אֶצֶל חִבְרוֹ בְּעֵדִים - אֵין צְרִיךְ לְהַחְזִיר לוֹ בְּעֵדִים, בְּשִׁטָּר - צְרִיךְ לְהַחְזִיר לוֹ בְּעֵדִים. קְרִי רַבִּי מְנַשֶּׁיָּה עֲלֵיהּ דְּרַב שִׁשְׁתִּי: "וַיִּשֶׁם דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ", דְּאִשְׁכַּחְתִּיה רַב שִׁשְׁתִּי לְרַבָּה פֶּר שְׁמוּאֵל, אִמֵּר לִיה: תִּנֵּי מִר מִיָּדִי בְּשִׁכְרִי? אִמֵּר לִיה: אֵין, תַּנְיָא: שְׁכִיר בְּזִמְנָה נִשְׁבָּע וְנוֹמָל, פִּיצֵד? בְּזִמְנָה שְׁאִמֵּר לוֹ: "שְׁכַרְתִּיךָ וְלֹא נָתַתִּי לִי שְׁכָרִי", וְהָלָה אֹמְרִי: "לֹא קִצְצֵתִי לָךְ אֶלָּא אַחַת" - הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הֲרָאִיהּ; הָא מְדִסִּיפָא בְּרָאִיהּ הוּי, רִישָׁא בְּלֹא רָאִיהּ! אִמֵּר רַב נַחְמָן פֶּר יֶצְחָק:

א' הכי - דמשום טרוד דבעל הבית שקלוה לשבועה מיניה. אפילו קצין נמי - אפילו נחלקו על הקציצה ליהמנוה לשכיר בשבועה. המוציא מחיברו - היינו אומר. עליו הראיה - צריך להביא עדים ולא יהא נאמן בשבועה. א' הכי - דבעל הבית טרוד ושמן שבת, אפילו תבעו שכיר לאחר שעבר זמן גביתו, המפורש בבבא מציעא בפרק "המקבל" (ק), ב'; שכיר יום טובה כל הלילה שכיר לילה טובה כל היום, לישבע נמי שכיר ולשקולו וכי שכיר עובר על כל תגול - לקבל שכרו שתי פעמים. לא שנו - דנשבע ונטול. ששברו בעדים - שש עדים שאמר לו "עשה עמי מלאכה היום בשכר" ונעשה עמו. יכול לומר לו שכרתך ונתתי לך שכרך - ונאמן בלא שבועה. שבועת שומרין דחייב חמטא - לשומר שכר לישבע על שבועה ומוטה. דכרתב (שמות כב) "זמנו או נשכר או נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם". היכי משכחת לה - שיהא צריך שבועה. דאפיק גביה כשטר - שאם יאמר: החזרתיו לך, אומר לו: היה לך ליטול את השטר מידי. קרי רבי בר חמא וכו' - ששם על לב לדעת אם איתא ליה דשמואל רוב דלעיל לא. אלא שדכחיה רב ששת גרסינן. ובסוג - אם תבעו בתוך זמן גביתו, מדיסיפא בראיה - מכלל דנשבע ונטול דרישא בלא שום ראיה, אינו צריך להביא עדים שעשה עמו, וליתא לדרב ושמואל דלעיל דאוקמה למתניתין ששכרו בעדים.

רישא

נאנסו - תימא: לפירוש הקונטרס שפירש "הגזול קמא" (בבא קמא ק, א) דבפקדון שיכול להעני אפילו כופר הכל חייב, אם כן כי אמר נמי "לא היו דברים מעולם" חייב שבועה ולפירוש רבינו תם נמי, דלא מייחב שבועה לא בבכירה ולא ב"נאנסו" אלא אם כן הודה במקצת, קשה. דאפילו רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא דלא מחייבי בהודאה ר"נאנסו" ולא בפירה - בהודאה ובפירה בלא "נאנסו" מודו דחייב, דכמה משניות לעיל לא מחזיר גבי פקדון "נאנסו" כלל. ובהלואה נמי דילפינן מפקדון מחייבין בכפירה והודאה אף על גב דלא שייך "נאנסו". אם כן כשמודה במקצת, כי אמר נמי "לא היו דברים מעולם" אהדיא ד"נאנסו" מחייב, ולכיא מגו ולכיא למימר דפריך, כי נמי הודה יהא נאמן אהדיא ד"נאנסו" (אם) מתוך שיכול לומר אהדיא דהודה "לא היו דברים מעולם", דאם כן תקשה ליה מכל מודה מקצת שיהא נאמן במגו דאי בעי כופר הכל. אלא דאי התם לא שייך מגו, דאין אדם מעיז לכפור הכל. מידו לפירוש רבינו יצחק בן אשר דמפרש דבטענה דשייכא בפקדון דהיינו "נאנסו" מייחב כופר הכל - איתא שפיר הכא, דפריך: מתוך שיכול לומר "לא היו דברים מעולם" דהוי פטור כיון דליכא הודאה, כי אמר "נאנסו" פטור. אף על גב דאין זה מגו טוב, דאין אדם מעיז לכפור הכל, אבל "נאנסו" דאין חבירו מכיר בשקרו נח לו לטעון, מכל מקום פריך שפיר לשמואל דאית ליה כי אמר מגו, דנח לו לומר טפי "נתתי לך שכרך" - שלא יחושדו חשכר במשקר במיד לפי שהוא טרוד. והשתא נהא דפריך אדשמואל טפי, ולא פריך אמאי דאמרין מגו בכל התורה. **בעדים** אין צריך בו - תימא: דאמרין בריש "חזקת רבתי" (בבא בתרא כט, א) דמשכחת חזקה דשלש שנים כגון דאית בי תרי ואמור אגרנא מניה וירייגא ביה חלת שנין. ופריך: הני גונגעי בעדות הן, דאילו אמרי הכי אמרינן להו הוב אגרא להאיך. ומאי קשיא? הא אין צריך לפרושו בעדים, ולהימניה במגו דאי בעי אמר יחייבא אגרא להאיך? ויש לומר: שלא היו רשאין לומר כן, לפי שיראים פן זכה האחד ברין ויצטרכו ליתן פעם שניה. ועוד אמר רבינו יצחק: דלמאי דחקן רבנן שבועת היסט לא מהמינן לומר "פרעתה" כדאמרין בהדיא בפרק שני דקידושין (מג, ב). **בשטר** צריך להחזיר בעדים - תימא: דלהימן בשבועה, במגו דאי בעי אמר "נאנסו" כדמוכח בסוף פרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא א, ע) דבעי מניה רב עמרם מרב חסדא: המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר ליה "החזרתיו לך" מהו ומסיק דמהנין בשבועה. ורבא גופיה הכי סבירא ליה, דפסיק התם הלכתא כדתיי גולח ותיריך רבינו תם דהכי קאמר: צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה לפרט בלא שבועה. ורבינו יצחק בן אשר מפרש: דהכא צריך להחזיר לו בעדים משום "שטרך בידי מאי בעי", אבל התם דאייירי בעסקא דפלגא מלחא, איכא למימר דאפטיי דספרא זיירי ליה.

מקשה הגמרא: אי קיי – אם כך, שטרדת בעל הבית גורמת לו
שישכח למי מפועליו פרע, אפילו קצץ נמי – גם באופן שחלוקים
בעל הבית והשכיר כמה קצץ בעל הבית לשכיר תמורת עבודתו,
יהא הדין שנשבע השכיר כמה קצץ לו ויטול, אלקה תנא – ומדוע
שנינו בברייתא, אם האומן אומר לבעל הבית שתים ו-שתי סלעים
קצצתי לו, והלא – ובעל הבית אומר, לא קצצתי לך אלא אחת, הדין
הוא, שהאומן מחבירו עליו מוטלת האמת הראיה, ולכן השכיר
שורצה להוציא מבעל הבית סלע נוסף צריך להביא עדים שייעידו
כדבריו. וכיון שאנו סבורים שבעל הבית טועה, מדוע לא תיקנו
חכמים גם באופן זה שישבע השכיר ויטול.
מתרצת הגמרא: קצצתי, ודאי מידך דכיר ליה – אין אדם עשוי
לשכוח את השכר שהוא קצץ עם שכירו, ולכן בזה לא תיקנו
שיהא השכיר נאמן בשבועה, אלא עליו להביא ראיה לדבריו.
ממשיכה הגמרא ומקשה: אי קיי, שטעם התקנה הוא מפני שבעל
הבית טרוד בפועליו, אפילו באופן שתובע השכיר את שכרו מבעל
הבית לאחר שגבר זמנו, ובעל הבית טוען שכבר שילם לו, נמי –
גם כן יהא הדין שישבע השכיר ויטול, אלקה תנא – מדוע שנינו
בברייתא, עבר זמנו, וטוען השכיר שבעל הבית לא נתן לו את
שכרו, הרי זה אינו נשבע ונוטל.
מתרצת הגמרא: חזקה אין בעל הבית עובר באיסור 'כל תלין',
שנאמר (ויקרא יט א) 'לא תלין פגלת שכיר אתך עד בקר', וכיון
שעבר זמן פרעונו, נמצא שלדברי השכיר בעל הבית עבר איסור,
וכיון שיש חזקה שאינו עובר באיסור זה המסייעת לטענתו, אין
להחמיר בו יותר מכל כופר מנוון.
מקשה הגמרא: מדוע חזקה זו מועילה להאמינו, והאמת שפגל
הבית טרוד בפועליו הוא, ויתכן שהוא טועה וסובר ששילם,
וממילא אין תועלת בחזקה זו שאינו עובר איסור, שהרי אנו
חוששים שהוא טועה וסובר שבאמת שילם.
מתרצת הגמרא: מה שאנו חוששים שבעל הבית טועה מחמת
שהוא טרוד בפועליו, הני מילי – היינו רק מקמי דליקמי וכן חייבא
– קודם שהגיע זמן חיובו, שאם אינו משלם בו עובר על איסור 'כל
תלין', אבל כי קמי וכן חייבא – אך כאשר מגיע זמן החיוב, שאם
לא ישלם בו יעבור בכל תלין, רמי אנפשיה ומידך – נותן דעתו
להזכר האם כבר שילם, כדי שלא יעבור באיסור כל תלין.
מקשה הגמרא: אמנם לבעל הבית יש חזקה שאינו עובר בכל תלין,
אך כנגד זה יש חזקה לשכיר, וכי שכיר עובר משום כל תגול,
וכיצד אתה חושדו שהוא תובע את שכרו על אף שכבר קיבלו.
מתרצת הגמרא: לגבי בעל הבית איכא תרי חזקי – ישנם שתי חזקות
המסייעות לטענת בעל הבית, חדא – אחת, דאין בעל הבית עובר
בכל תלין, והדא – ואחת, חזקה נוספת, דאין שכיר משהא את שכרו,
אלא גובה אותו מבעל הבית מיד שמגיע זמנו, ואילו לגבי השכיר
יש רק חזקה אחת המסייעת לטענתו, והיינו שבדאי אין תובע
שכרו אחר שכבר קיבלו שהרי עובר בכך על איסור גזל, וכיון
שכך, טענת בעל הבית עדיפה, ולכן לא תיקנו באופן זה התקנה
שישבע השכיר ויטול.
הגמרא מבארת שיש אופן שלא נאמרה בו תקנת 'שכיר נשבע
ונוטל': אמר רב נתן אמר שמואל, לא שנו שנשבע השכיר ונוטל,
אלא כשכיר בעל הבית בפני עדים, ומעידים הם שאמר לשכיר,
עשה עמי מלאכה היום ואשלם לך, וכן מעידים שאכן עשה
השכיר מלאכתו, אבל אם שכיר שלא בפני עדים, נאמן בעל הבית
לטעון שכבר שילם לו, ופטור אף בלא שבועה, שמתוך שכולל בעל
הבית לומר לו לא שכרתיך מעולם, ופטור, כך יכול לומר לו, אכן
שכרתיך ואולם כבר נתתי לך שכרך, ונאמן במיגו זה. אמר ליה רבי
יחזקיה לרב נחמן, ישר – יפה אמרת, וכן אמר רבי יוחנן כדברך.
מבשרת הגמרא: מכלל – האם מדברי רבי יצחק שגם רבי יוחנן אמר
כן, יש לתמוד דפליג עליה – שחלק עליו ריש לקיש חבירו של רבי
יוחנן והחולק עליו בהרבה מקומות, שאילו הסכים לדבריו, היה
לרבי יצחק לומר כן גם משמו של ריש לקיש.

משיבה הגמרא: אין לדייק כן, שמה שלא הזכיר רבי יצחק דברי
ריש לקיש הוא מפני שלא נתבררה לו דעתו בזה, ונחלקו
אמוראים בדבר, איכא דאמרי – יש שאמרו דמישתא הוה שתי ליה
ושתיק ליה – עסוק היה ריש לקיש בשתייה בזמן שאמר רבי יוחנן
דין זה, ולכן שתק, וקודם שסיים שתייתו יצא רבי יצחק ולא שמע
האם נחלק על דברי רבי יוחנן או לא. ואיכא דאמרי – ויש שאמרו
דמישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה – המתין ריש לקיש בשתיקה,
שכן היתה דרכו להמתין מלהשיב על דברי רבי יוחנן עד שסיים
להסביר דבריו היטב, ובתוך כך יצא רבי יצחק ולא שמע אם נחלק
עליו.
הגמרא מביאה דין זה בשם אמוראים נוספים: אי תמר נמי, אמר רב
מנשיא בר זכר, אמר רב, לא שנו שנשבע השכיר ונוטל, אלא
ששכרו בעדים, אבל שכרו שלא בעדים, מתוך שכולל לומר לו לא
שכרתיך מעולם, יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך.
אמר רבי בר חמא, כמה מעליא הא שמעתי – כמה מעולה ויפה
שמועה זו. מקשה הגמרא: אמר ליה רבא לרמי בר חמא, מאי
מעלייתא – מדוע מעולה היא שמועה זו, והלא אם נאמר שנאמן
בעל הבית במיגו, אם כן, שבועת שומרין דחייב רחמנא – שבועת
שומר שכר הטוען שנאנס הפקדון אשר הופקד בידו, שחייבתו
התורה להשבע על כך, היכי משכחת לה – היכן מוצא אתה חיוב
שבועה זו, והלא מתוך שכולל השומר לומר לו – [למפקד] לא היו
דברים מעולם – לא הפקדת בידי כלום, כך יכול לומר לו אכן
הפקדת אמנם נאנסו חפצי הפקדון בידי, ונאמן במיגו בלא שבועה.
ומכך שחייבתו התורה בשבועה מבואר שאין להאמין במיגו זה,
ואם כן גם בעל הבית לא יהיה נאמן במיגו שכבר פרע שכר שכיר.
מתרצת הגמרא: שבועת שומרים נאמרה באופן דאפקיד ליה בפני
עדים, ואין יכול לטעון שלא הופקד בידו, ולכן אין להאמינו
שנאנסו עד שישבע, שהרי אין לו 'מיגו'.
חוזרת הגמרא ומקשה: אף בהפקיד בעדים יהא נאמן בלא שבועה,
שהרי מתוך שכולל השומר לומר לו – [למפקד] החזרתי – [את
הפקדון] לך, כך יכול לומר לו, אכן לא החזרתי אך נאנסו חפצי
הפקדון.
מתרצת הגמרא: שבועת שומרים נאמרה באופן דאפקיד ליה
בשטר – שכתב השומר שטר למפקד שהופקד החפץ בידו, וכל
זמן שהשטר ביד המפקד אין יכול השומר לטעון 'החזרתי', שאם
כן היה לו ליטול את שטרו מידו, ולכן אין נאמן לטעון נאנסו אלא
בשבועה.
מדייקת הגמרא: מכלל – מדברי רבא ורמי בר חמא משמע,
דתרתייהו כבידא להו – ששניהם סבורים שהמפקד אצל חבירו בפני
עדים אין צריך לחזיר לו הפקדון בפני עדים, ונאמן לטעון שהחזירו
גם בלא ראיה. אבל המפקד בשטר, צריך לחזיר לו בפני עדים, או
שיחזיר המפקד את השטר לידי השומר, שכל זמן שהשטר ביד
המפקד אין השומר נאמן לטעון בלא עדים שהחזירו לו את
הפקדון.
כפי שיובא להלן, רב ששת מוכיח מברייתא שאף באופן שיש
לבעל הבית מיגו, נתקנה התקנה שנשבע השכיר ונוטל שכרו.
מקדימה הגמרא: קרי רבי בר חמא עליה דרב ששת – קרא רבי בר
חמא על רב ששת את הכתוב (שמואל א' כא יא), 'ושם דוד את הדברים
האלה בלבב', ונתכוין רמי בר חמא לומר, שגם רב ששת שם ליבו
לברר ולדקדק בברייתות האם דברי רב ושמואל נכונים, ואכן
מצא ברייתא שיש לדייק מדבריה להיפך מדבריהם.
הגמרא מביאה את קושית רב ששת: דאשכחיה – [שמצא] רב ששת
לרבה בר שמואל, אמר ליה רב ששת לרבה, תני מר מיד בשכיר –
האם שנית משנה או ברייתא בדין שבועת שכיר ליטול שכרו. אמר
ליה רבה, אין תנינא – אין שניתי ברייתא, שכיר התובע שכרו בזמנו
– בזמן הפרעון, והיינו ביום סיום פעולתו, נשבע ששכרתיך לא קיבל
שכרו, ונוטל שכרו. ביצד – אימתי נתקנה תקנה זו, דווקא בזמן
שאמר לו השכיר לבעל הבית שכרתיך, ולא נתתי לך שכר, והלא

מבירת הגמרא: ה' רבי יהודה – לאלו דברי רבי יהודה הכוונה, 60
 אלקימא – אם נאמר שהכוונה לדברי רבי יהודה דמתניתין – 61
 המזכירים במשנתנו (מדר), והלא אדרבה, במשנה אלקימאי קא 62
 מקמי' על השכיר לטול ממנו את השבועה ולהטילה על בעל 63
 הבית, דתנן במשנתנו, לענין שכיר התובע את בעל הבית לשלם 64
 שכרו, שיטת חכמים היא שגם אם כופר בעל הבית הכל, והיינו 65
 שטוען שכבר שילם לו כל שכרו, נתקנה התקנה שנשבע השכיר 66
 ונטול שכרו, אבל רבי יהודה חולק, ואומר, אין השכיר נשבע ונטול 67
 עד שתקחא שם מקצת הדינא, והיינו, שבעל הבית טוען שכבר פרעו 68
 מקצת, שאז חייב בעל הבית שבועה מדאורייתא, אבל אם כופר 69
 הכל לא תיקנו, אלא בעל הבית נשבע ונפטר. ואם הכוונה לדברי 70
 רבי יהודה אלו, ולכן גם באופן שהיכוח הוא על סכום הקציצה 71
 ומודה בעל הבית במקצת יסבור שהטילו השבועה על השכיר, 72
 הרי אין הכרח לכך, שהרי אדרבה, רבי יהודה במשנתנו בא 73
 להחמיר על השכיר יותר מחכמים, שהרי בכופר הכל סובר שאין 74
 ליתן לשכיר את הזכות להשבע ולטול, ואם כן לא מסתבר 75
 שכשחלוקים על סכום הקציצה יתפכו התנאים שיטתם, שרבי 76
 יהודה יתן את הזכות לשכיר להשבע ולטול, באופן שבעל הבית 77
 מודה במקצת, וחכמים יחמירו ויאמרו שבעל אופן בעל הבית 78
 נשבע ונפטר. 79
 מבארת הגמרא: אכן מדברי רבי יהודה במשנתנו אין הכרח 80
 ליתרוץ האמור, ואדרבה יש לדייק להיפך, אלא הכוונה לדברי רבי 81
 יהודה דברייתא, שבה שנינו בפרוש שרבי יהודה סובר שבכוחו 82
 על סכום הקציצה, כל שחייב בעל הבית שבועה דאורייתא 83
 הטילה על השכיר. דתנא, שכיר, כל זמן שלא עבר עליו ומנו – 84
 פרעון שכרו, הרי זה נשבע ונטול, ואם לאו – אבל אם כבר עבר 85
 ומנו, אינו נשבע ונטול. ואמר רבי יהודה, אימתי נאמרה תקנה זו, 86
 דווקא בזמן שאמר לו שכיר, תן לי שכר חמישים דינר כסף פזיש לי 87
 בידך, והוא אומר, כבר התקבלת מהן דינר זהב, ושהוא עשרים 88
 וחמשה דינרי כסף, או שאמר לו השכיר שתיים קצצתי לי בשכרי, 89
 ותקח אומר, לא קצצתי לך אלא אחת, שבאופנים אלו מוטל על 90
 בעל הבית להשבע שבועה דאורייתא כדי להפטר, שהרי מודה 91
 הוא במקצת הטענה, ובוז תיקנו חכמים להפך השבועה על 92
 השכיר. אכל אם אמר לו בעל הבית, לא שכרתיך מעולם, או שאמר 93
 לו בעל הבית, אכן שכרתיך, ונתת לך כל שכרך, המוציא מחבירו, 94
 והיינו השכיר, עליו מוטלת הבאת הדינא, ואם אין לו ראייה מפסיד, 95
 ולא תיקנו שישבע השכיר ויטול, כיון שאין מוטל חיוב שבועה 96
 מדאורייתא על בעל הבית. ולפי זה יש לתרץ שרבי יהודה הוא 97
 ששנה גם את הברייא שהובאה לעיל שהשכיר נשבע ונטול 98
 כשחלוקים בסכום הקציצה, ושמואל שאמר שבאופן זה בעל 99
 הבית נשבע להפטר, סבר כדעת חכמים. 100
 מקשה הגמרא: מתקין לה רב שיצא בריה דרב אידי, אלא רצונך 101
 לומר, שקצין – הברייא ששנתה שאם הויכוח בין השכיר לבעל 102
 הבית הוא כמה קצין לו תמורת מלאכתו, השכיר נשבע ונטול, 103
 כרבי יהודה היא, ולא כרבנן, שהם חולקים וסוברים שזוה בעל 104
 הבית נשבע ונפטר, וכדברי שמואל, והלא אין זה מסתבר, שהרי 105
 קל וחומר הוא, השתא היכי דמחמיר רבי יהודה – ומזה באופן 106
 שתובע השכיר את שכרו, ובעל הבית כופר שכבר שילם לו הכל, 107
 שמחמיר רבי יהודה על השכיר שלא יוכל להשבע ולטול, 108
 כמבואר במשנתנו ובברייא, מקיל רבנן על השכיר שנשבע 109
 ונטול, אם כן, היכא דמקיל רבי יהודה על השכיר שישבע ויטול, 110
 והיינו כשחולקים על סכום הקציצה, ובעל הבית מודה במקצת, 111
 וכי מקמי' רבנן על השכיר שלא יטול בשבועה, אלא בעל הבית 112
 נשבע ונפטר, והלא אין מסתבר כן, אלא בודאי יש לומר שדברי 113
 רבי יהודה בברייא דברי הכל הם, שגם חכמים מודים לו בדין זה, 114
 ונסתרו דברי שמואל. 115
 הגמרא משיבה לתמיהה רב שיצא בשאלה: ואלא מאי – אלא כמי 116
 תעמיד את הברייא ששנתה סתם שבאופן שחלוקים על הקציצה 117
 נשבע השכיר, כרבנן, שהרי אם רבי יהודה המחמיר על השכיר 118

באמת בין בדין האמור ברישא ובין בדין האמור בסיפא אין השכיר 1
 נטול אלא בריאה, שברישא צריך להביא ראייה לכך ששכר אותו 2
 בעל הבית, ואז נשבע ונטול, ובסיפא צריך להביא ראייה שקצין לו 3
 שתיים, ואם אין לו ראייה אין נטול, ומה שלא הוזכרה הבאת ראייה 4
 ברישא, הוא מפני שריאה הגורמת דלשלא – שיהא בעל הבית חייב 5
 לשלם, קתני, והיינו בסיפא, שהראיה שקצין לו שתיים, מחייבת את 6
 בעל הבית לשלם שתיים, אבל הראיה הנצרכת ברישא, והיינו 7
 ששכרו בעל הבית, שהיא עצמה אינה מחייבת את בעל הבית 8
 לשלם, ואינה אלא ריאה דשבויה – ראייה שגורמת לכך שיהא דין 9
 השכיר להשבע ולטול שכרו, לא קתני, אף שבאמת נצרכת היא. 10
 בברייא שהובאה שנינו שבאופן שחלוקים בעל הבית והשכיר 11
 בסכום השכירות לא נאמרה תקנה שכיר. הגמרא מביאה ספיקם 12
 של תלמידי רב בניהן זה: אמר רבי ירמיה בר אבא, שלחו ליה מבי 13
 רב – שלחו החכמים מבית מדרשו של רב, לשמואל, ילמדנו רבינו 14
 איך הדין כשהאומן אומר שתיים קצצתי לי בשכרי, ותקח אומר לא 15
 קצצתי לך אלא אחת, מי נשבע, האם בעל הבית נשבע ונפטר, בכל 16
 הדשבעים שבתורה, או שנשבע השכיר ונטול. אמר להן שמואל, 17
 גזי יושבע בעל הבית שלא קצץ אלא אחת, ויפסיד אומן, שזוה לא 18
 נתקנה התקנה שישבע השכיר, משום דקציצה ודאי מידקר דכירי 19
 אינשי – את הסכום שסיכמו ביניהם ודאי זוכר בעל הבית, ואין 20
 טרדתו בפועלים גורמת לו לטעות בכך, ולכן לא תיקנו בזה 21
 שישבע השכיר. 22
 תמזה הגמרא: איני – האם כך הדין, והא תני רבא בר שמואל 23
 בברייא (הובאה לעיל מה), קצין – באופן שהויכוח בין השכיר לבעל 24
 הבית הוא על סכום הקציצה, הדין הוא, שהמוציא מחבירו, והיינו 25
 השכיר, עליו הריאה, ואי לא מיתי – ומשמע שאם אין השכיר 26
 מביא ריאה, פקע – מפסיד הוא את הסכום שכופר בעל הבית, 27
 ולדברי שמואל, אמאי – מדוע סתמה כן הברייא, והלא לדבריו 28
 באופן שאין מביא ראייה, אזי יושבע בעל הבית, ויפסיד אומן, אבל 29
 בלא שבועה אינו נפטר. 30
 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, לצדדין קתני – לא הוזכרו בברייא 31
 כל האופנים, אלא רק צד אחד הוזכר, שבאמת הדין הוא, אי מביא 32
 השכיר ריאה שקצין לו שתיים, ואז יטול שתיים וואופן זה הוזכר 33
 בברייא, אי שאין מביא ראייה, שאז יושבע בעל הבית שלא קצץ 34
 לו אלא אחת, ויפסיד אומן הסלע הנוספת שתובע. 35
 הגמרא מקשה על דברי שמואל מברייא אחרת: מיתיבי, שנינו 36
 בברייא, הנותן מילתו לאומן כדי שיתקנה, ואחר שתיקנה, אומן 37
 אומר לבעל הבית, קצצתי לי שתיים – שתי סלעים תמורת התיקון, 38
 ותקח אומר לא קצצתי לך אלא סלע אחת, הדין הוא כך, כל זמן 39
 שמילת ביד אומן, שעדיין לא השיבה לבעל הבית, על בעל הבית 40
 להביא ריאה שלא קצץ לו אלא אחת, ובלא ראייה אין יכול להוציא 41
 את הטלית מיד האומן המוחזק בה, עד שישלם לו שתיים. ואם כבר 42
 נתנה לו האומן, אם תובעו בזמנו, והיינו ביום סיום פעולתו, נשבע 43
 השכיר שקצין לו שתיים, ונטול שתיים. אבל אם כבר עבר זמנו, 44
 המוציא מחבירו, והיינו השכיר, עליו מוטלת הבאת הריאה שקצץ 45
 לו שתיים. ומבואר בברייא שאם כבר נתן האומן את הטלית 46
 לבעל הבית, בתבועו בזמנו מיהא – (לפחות אז) נשבע השכיר ונטול 47
 שתיים, ולדברי שמואל, אמאי, והלא לדבריו כשהויכוח הוא 48
 בקציצה הדין הוא שישבע בעל הבית שלא קצץ אלא אחת, ויפסיד 49
 אומן. 50
 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, הא מני – מי הוא ששנה 51
 ברייתא זו, רבי יהודה היא, דאמר, כל זמן ששבויה נזיח אצל בעל 52
 הבית – בכל אופן שמדאורייתא מוטלת חובת שבועה על בעל 53
 הבית, אזי תיקנו חכמים שלא ישבע ויפטר, אלא השכיר נשבע על 54
 טענתו ונטול, ולכן גם באופן האמור בברייא, כיון שבעל הבית 55
 חייב בשבועת מודה במקצת, שהרי השכיר תובעו שתיים, והוא 56
 מודה לו שחייב לו רק אחת, תיקנו חכמים שלא ישבע הוא, אלא 57
 ישבע שכיר ויטול. אבל חכמים חולקים וסוברים שבעל הבית 58
 נשבע ונפטר, וכדבריהם אמר שמואל. 59

שבועות. כל הנשבעין – פרק שביעי דף מו עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנה רש"י

ר"ש ו**ס"פ** בראיה – רישא נהי (בדפוס ישן; נמי) דקתני נשבע ונטול ליתיה, אלא שיבאי תחלה עדים ששכרו. **ראיה** דלשלם קתני – ראיא המחייבת את בעל הבית לשלם קתני. **ראיה** דלשבויה – שאינה באה אלא לגלול את השבועה על השכיר, לא קתני. והא תני רבה בר שמואל ב' – דך מנתניתין דלעיל. כל זמן שהפליט ביד אומן – דבעל הבית הוי המוציא מחבירו עליו הראיה להביא עדים שלא קצץ אלא אחת. רבי יהודה היא ב' – והכא נמי שבויה אצל בעל הבית היא מן התורה. שהרי מודה במקצת. אחמורי מחסיר – על השכיר למשקל שבועה מיניה, ושדיה על בעל הבית. **אלא** קצץ רבי יהודה היא ולא רבנן – בתמיה: הא דקתני דאקציצה נשבע שכיר רבי יהודה קאמר לה ולא רבנן? השתא היכא דמחמיר רבי יהודה אשכיר, כגון כשאין מקצת הודאה אצל בעל הבית, מקולין רבנן אשכיר ודחמניה בשבועה. **אלא** כהא פליגי ב' – ולעולם קצץ רבי יהודה ולא רבנן. והא דתני רבה בר שמואל רבנן היא. ודקשאי לך? השתא היכא דמחמיר רבי יהודה ב' – אין, ובהא פליגי: רבי יהודה סבר דאורייתא עבדו רבנן תקנתא לשכיר – היכא דאיכא אבעל הבית שבויה דאורייתא עבדו רבנן תקנה לשכיר למיפכיח לשבועה עליה. אבל אדרבנן תקנה היא ותקנתא לתקנתא לא עבידין. היכא דאין שם מקצת הודאה, דלא רמיא אבעל הבית אלא שבותע היסת דרבנן – היא גופה תקנתא היא כרב נחמן. ותקנתא לתקנתא – להפכה מבעל הבית ולמשדיה אשכיר – לא עבדו רבנן. וקציצה מידבר דכירי אינשי – סבידא לזו לרבנן דפליגי אדרבי יהודה, הלכך אחמירו בה גבי שכיר. דקפיל ושי – שקצין הדקל ומושלך ארץ. **דגוים** – אומר לעשות דבר גזמא ושגוען ואינו עושה. וליחוי מאי משכנו – אותם שיעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבויה יש. כמטענו בליים (הניפולין) תחת כנפיו – בעל הבית טוען שנטל בליים כטנים שאדם יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהם עדים. "אמר רב יהודה" גרסין, ולא גרסין "דאמר, ואמר" **אומר: "לא קצצתי לך אלא אחת". אבל אומר לו: "לא שכרתיך מעולם", או שאומר לו: "שכרתיך ונתתי לך שכרך"** – המוציא מחבירו עליו הראיה. מתקיף לה רב שישא בריה דרב איד: **אלא קצין, רבי יהודה היא ולא רבנן?** – ואלא מאי, רבנן? ואלא הא דתני רבה בר שמואל: **קצין** – המוציא מחבירו עליו הראיה, מני? לא רבי יהודה ולא רבנן! **אלא אומר רבא: ביהא קמפולג, רבי יהודה סבר: בידאורייתא עבדו ליה תקנתא לשכיר, ובדרבנן הואי תקנתא, ותקנתא לתקנתא לא עבידין; ורבנן סברי: בדרבנן נמי עבידין תקנתא לשכיר, וקציצה מידבר דכירי. "נגול ביצר? היו מעידין אותו שזככם לביתו למשפנו" ב'.** ודלמא לא משפנו! מי לא אומר רב נחמן: **האי מאן דנקיט נרנא בידיה, ואמר איזיל ואקמליה דלקלא דפלגיא, ואשתתפח דקמיל ושי** – לא אמרינן דהוא קמליה, אלא מא עביד איניש דגוים ולא עביר, הכא נמי דגוים ולא עביר! – אימא: ומשפנו. – וליחוי מאי משפנו! – אומר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן: כמטענו בליים הניפולין תחת כנפיו. אומר רב יהודה: ראווה שהממון בליים תחת כנפיו ויצא, ורבינו יצחק אומר דאיהא ראיא, דאיכא לאוקומי כגון שהחזיר לו כבר מה שראו העדים. וממאי דאמרין התם וה, א: אם איתא דלרבי חיאי קמייא – אינה ראיא, דהכי נמי אמרינן פרק "המודיר" (כתובות ב, א) אם איתא דלרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר כ', ואף על גב דפסקי התם בפרק בתרא (ק, ב) כותיה. וקצת היה נראה להביא ראיא והלכה כרבי חיאי, כדמוכח בפרק קמא דבבא מציעא (ה, א) דרבי חיאי כרבנן דרבן גמליאל, דפטר טענו חסין הודוה לו בשערין, דמוקי תרי קראי "הוא" ו"זה" חד לחודא במקצת הטענה וחד לחודא ממין הטענה, והכי קיימא לן דפטור. והרב רבינו יוסף בחרב רבינו ברוך אומר דאינו ראיא, דאפילו מאן דפטר בטענו חסין הודוה בשערין אפשר דפליג אדרבי חיאי, משום דאיכא

תוספות

דאָמער טעגער דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא
דאגנאטא מיחמא דברים העשון להשאיל
ולהשכיר, משמע דמדהאז טעמא לחוד מפיק, וכן
בפרק "דומקבל" (בבא מעיעט קטז, א) לא מוכר
אלא ההוא טעמא לחוד! ונראה לרבינו תם
בגרסת רבינו חננאל ושערים דרב האי, דגרסי:
ובכולהו לא אמרן אלא דברים שעשו עשון
להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשון להשאיל
ולהשכיר אינו נאמן. והכי פירשה: ובכולהו לא
אמרן דנאמן לומר "לקוחין הן ביד" אלא דברים
שאין עשון להשאיל ולהשכיר, ובגון דהוי איניש
דציני, או דברים שדרכן להטמין, או בעל הבית
העשוי למכור את כליו. אבל דברים העשון
להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו איכא כוליה
לטיבותא, ואפילו אינו בעל הבית גבויין הן, דהא
גדרות דאין לתם חוקה אפילו זה הוגא אמר, ונבא,
דברים העשון להשאיל להשאיל ולהשכיר נניהו,
וכשאמר "לקוחין הן ביד" לית דין ולית דין דלא
מהמן, ורבינו חננאל עצמו פירש כפירוש
הקונטרס. ואין נראה, דסוגיא לא מוכח הכי
כדפירשתי. ועוד דגרסת רבינו חננאל גופיה מוכח
דאין לפרש כן, מדעשה הכא לומר "ובכולהו לא
אמרן", משמע דלא אייתי כשיטה לדלעל דקיימת
אלאנו נאמן.

ואפילו שבעות שוא – הקשה רבינו חס: בדפדפקי "זה בורר" (סנהדרין כו, א) אמרין: עבדן
 "אל תשת רשע עד" אלו הגולנים ומועלין בשביעה, מאי לאו אחת שבעות שוא וא
 פריך ממתניתין, דפסל בהדיא נשבע לשוא לשבעות ולא פליגי שום תנא, הווא חזין דיפסל
 שהווא כבר ער לבריות, אם הווא משקר וכופר ממון, וכבר
אכל שבעות בטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא קתני – מבאן רצו לדקדק דמי שעב
 רבינו חס דפסול הווא, והבא לא קאמר אלא דמי קתני, פירוש: לא קמיימי במידי דבדק
 בבי דינא דרבא, אמורא ליה בר חסדא: דינאן בא בהדיא איתותא חדשישא אשבעות, ובהדי
 מקיימין, גזר שלא תאכל ואוכלת, ואפכה רבא אשכנכה.

חיינו. ומורי הרב רבינו דודי תירץ: דה

יכל נבילות להכעיס, אבי אמר: פסל שבעת ממוקן אלמא לא בעינן רשע ותו ויש לומר: דהתם גבי עדות מכש שנשבע לשוא הי רע לשמים, הלכך לא החרם לא מפסל לשבעה, כיון דבעינן משתבע, וראיה מפרק "הכותב" (כר) גדולות גרס: ידענא בה כהניא איתו' ולב לא דאיכא למימר בקושטא משתב

הם היו מגו להוציא, דלא אמרין.
ורבא אמר: כשר, רשע דחמס בעינן. ופריך מדרנאי:
דחמס, לא, אידי ואידי שבעות ממון. והשתא אמאי לא
נינן נשבע לשוא כיון דלא הוי רשע דחמס. אבל הכא
הוי פסול לשבעות.
עצת קבלת חרם איכא למימר בקשטא משתבע. ואמר
בבית פה, א דאמרין: ההיא איתתא דאיחייבא שבעות
אזי, תמפאק אש שמים לבטלה, ופירושו שנשבעת ואינה
תמשיב ליה חסד.

1 וְאִמְרַן לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וּבַעַל הַבֵּית אֹמֵר הַשְּׂאֵלִים לוֹ בַּלְבַּד,
2 הַנוֹטֵל אִינוֹ נֶאֱמָר, וְחַיִּיב לְהַשִּׁיבָם לְבַעַל הַבֵּית.
3 הַגִּמְרָא מְבַאֵר בְּאִיזָה אֹפֶן נֶאֱמָרָה הַלְכָה זֶה: וְלֹא אִמְרַן שְׁאִין
4 הַנוֹטֵל נֶאֱמָר, אֲלֵא אִם נָטַל מִבֵּית בַּעַל הַבֵּית שְׂאִינוֹ עָשׂוּי לְמִכּוֹר
5 בְּלִיז, אֲכָל אִם נָטַל מִכָּל הַבֵּית עָשׂוּי לְמִכּוֹר אֶת בְּלִיז, נֶאֱמָר לְטַעֵן
6 שְׁקָנָא מִמֶּנּוּ.
7 מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: וּבַבַּעַל הַבֵּית שְׂאִין עָשׂוּי לְמִכּוֹר אֶת בְּלִיז נִמְי לֹא
8 אִמְרַן שְׁאִין הַנוֹטֵל נֶאֱמָר, אֲלֵא כְּשֶׁנָּטַל דְּבָרִים שְׂאִין דְּרָכָן שֶׁל בְּנֵי
9 אֶדְרָם לְהִטְמִין אוֹתָם כְּשֶׁהוֹלְכִים עִמָּהֶם בְּשׁוֹק, וְכִיּוֹן שֶׁהִטְמִינָם מוֹכַח
10 שֶׁרַק שָׁאֵל אוֹתָם, וּמִתְבַּיֵּשׁ שִׁירָא הַבְּרִיּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְשָׂאוֹל כְּלִים
11 מִחִבְרִיו, שְׂאִילוֹ קֵנָא לֹא הִיָּה מִתְבַּיֵּשׁ בָּהֶם, אֲכָל אִם נָטַל דְּבָרִים
12 שֶׁדְּרָכָן שֶׁל בְּנֵי אֶדְרָם לְהִטְמִין אוֹתָם בְּשׁוֹק, נֶאֱמָר הַנוֹטֵל, כִּיּוֹן שְׁאִין
13 הוֹכִיחָה מִכָּךְ שֶׁהִטְמִינָם שְׁלֹא קֵנָא.
14 מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: וּבְדַבְרִים שְׂאִין דְּרָכָן לְהִטְמִין נִמְי לֹא אִמְרַן שְׁאִין
15 הַנוֹטֵל נֶאֱמָר, אֲלֵא אִם הוּא אִינִישׁ דְּלֹא צָנִיעַ – אֶדְרָם שְׂאִינוֹ צָנוּעַ
16 מִטְּבַעו, אֲכָל אִם הוּא אִינִישׁ דְּצָנִיעַ, הֵינּוּ אוֹרְחִיהָ – זֶהוּ דְּרָכָו, שְׁלֹא
17 לִילֵךְ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים עִם כְּלִים גְּלוּיִים, וְאִף כְּלִים שְׁאִין סֵתֵם בְּנֵי
18 אֶדְרָם מִתְבַּיֵּשִׁים לִילֵךְ עִמָּהֶם כִּךְ, וְאִין הִתְמַנְה מוֹכִיחָה שְׁלֹא
19 קֵנָא.
20 מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: וְאִף בְּאֹפֶן שֶׁנִּתְקִימוּ כָּל הַתְּנָאִים הָאֻמּוּרִים, לֹא
21 אִמְרַן שְׁאִין הַנוֹטֵל נֶאֱמָר, אֲלֵא כְּשֶׁוְ-בַעַל הַבֵּית אֹמֵר שְׂאִילוֹן הֵם,
22 וְזֶה וְ-הַנוֹטֵל אֹמֵר לְקוּחִין הֵם בִּידִי, כְּכִיּוֹן שֶׁשִּׁשׁ הוֹכַחְתּוֹ לְטַעֵנָה
23 בַּעַל הַבֵּית, מִכָּךְ שְׁאִין דְּרָכָו לְמִכּוֹר בְּלִיז, מִהִמְטַמְנָה הַנוֹטֵל, יֵשׁ
24 לְטַעַן חֻזְקָה וּלְהִאֲמִין לְבַעַל הַבֵּית. אֲכָל בְּטוֹעַן נִגְזָרִין הֵם בִּידֵךְ,
25 לֹא כָּל בְּמִצִּיָּה – אִין בִּיכּוּלְתּוֹ לְטַעֵן כֵּן, דְּלִאֲחֻזְקֵי אִינִישׁ בְּנִגְזָרֵי לֹא
26 מְחֻקִּין – שְׁאִין מִחֻקִּים סֵתֵם אֶדְרָם לִגְנֵב.
27 מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: וְאִף שֶׁנִּתְקִימוּ הַתְּנָאִים הָאֻמּוּרִים לֹא אִמְרַן שְׁאִין
28 הַנוֹטֵל נֶאֱמָר, אֲלֵא בְּנִטְל דְּבָרִים עָשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל וּלְהַשְׁבִּיר – חֲפָצִים
29 שֶׁדְּרָכָן בְּנֵי אֶדְרָם לְהַשְׂאִיל אוֹ לְהַשְׁבִּיר לְחִבְרֵיהֶם, וְלִכּוֹן יֵשׁ
30 לְהִאֲמִין לְבַעַל הַבֵּית שֶׁהַשְׂאִילָם לוֹ, אֲכָל דְּבָרִים שְׂאִין עָשׂוּיִין
31 לְהַשְׂאִיל וּלְהַשְׁבִּיר, בְּכָל אֹפֶן נֶאֱמָר הַנוֹטֵל שְׁקָנָא, שְׁהִי אִין הַדְּרָךְ
32 לְהַשְׂאִילָם.
33 הַגִּמְרָא מְבַאֵר רֵאִיָּה שֶׁרַק בְּכָלִים אֵלּוֹ נֶאֱמָר דִּינוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה:
34 דְּשִׁלַּח רַב הוֹנָא בְּרַ אֲבִין, אֶדְרָם הַמּוֹחֶזֶק בְּדְבָרִים עָשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל
35 וּלְהַשְׁבִּיר, וְעִדִּים מַעֲדִים שְׁהִיוּ שֶׁל חִבְרִיו, וְאִמְרַן הַמּוֹחֶזֶק לְקוּחִין הֵן
36 בְּיָדֵי, וְחִבְרֵיו טוֹעַן שֶׁרַק הַשְׂאִילָם לוֹ, אִינוֹ וְ-הַמּוֹחֶזֶק נֶאֱמָר.
37 הַגִּמְרָא מְבַאֵר מַעֲשֶׂה כִּדָּן זֶה: כִּי הָא דְּרָבָא אִפִּיק וּזְנָא דְּסַרְבְּלָא
38 וְסַפְרָא דְּאִנְיָתָא מִתְּמִי – כְּמַעֲשֶׂה שְׁהִיד, שֶׁהוֹצִיא רַבָּא מִסַּפְרֵי
39 שֶׁל סוּרְקֵי בְּגָדִים, וּסְפֵר שֶׁל דְּבָרֵי אַגְדָּה, מִיָּד יְתוּמִים שִׁירְשׁוּ זֹאת
40 מֵאֲבֵיהֶם, וְהִבִּיא הַתּוֹבַע עִדִּים שְׁהִיוּ שְׁלוֹ, וְטַעַן שֶׁהַשְׂאִילָם
41 לְאֲבֵיהֶם, וְהַשִּׁיבָם רַבָּא לְתוֹבַע מַחֲמַת כִּךְ, בְּדְבָרִים – שֶׁחֲפָצִים אֵלּוֹ
42 הֵם דְּבָרִים עָשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל וּלְהַשְׁבִּיר, וְלֹא הִיָּה אֲבֵיהֶם נֶאֱמָר לְטַעֵן
43 שְׁקָנָא מִבְּעִלֵּיהֶם.
44 הַגִּמְרָא חוֹזֵר לְתַקְנָה נִגְזָר הַשְּׁנִיָּה בְּמִשְׁנֵיתָ: אִמְרַן רָבָא, לֹא רַק
45 בַּעַל הַבֵּית יִכּוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִזֶּה נִטְל הַגּוֹזֵל, אֲלֵא אִפִּילוֹ שׁוֹמֵר הַבֵּית
46 נִשְׁבַּע אֵלּוֹ כְּלִים רָאָה שֶׁנָּטַל, וּמִתְחַיֵּב הַגּוֹזֵל עַל פִּיו, וְכֵן אִפִּילוֹ
47 אִשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּעַת בְּמִקּוֹם בַּעַל הַבֵּית, אֵלּוֹ כְּלִים נִטְל הַגּוֹזֵל.
48 מִתְּפַקֵּת הַגִּמְרָא: בְּעִי רַב פִּפְסָא, שְׁכִירוֹ וְקִלְיוֹ – פּוֹעֲלִים שֶׁל בַּעַל
49 הַבֵּית, מֵאִי – הָאֵם יִכּוּלִים לְהַשְׁבִּיעַ מִזֶּה נִטְל הַגּוֹזֵל, אוֹ שְׂמָא כִּיּוֹן
50 שְׁאִין מִמּוֹנִים עַל שְׁמִירַת הַבֵּית, לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים שִׁטּוֹל עַל פִּי
51 שְׁבוּעָתָם. תִּיקוּ.
52 הַגִּמְרָא מְבַאֵר עַל אֵלּוֹ כְּלִים נֶאֱמָר בַּעַל הַבֵּית בְּשׁוּבָתוֹ שֶׁנָּטַל
53 הַגּוֹזֵל. מִבְּרַרְתָּ הַגִּמְרָא: אִמְרַן לִיָּה רַב יִמְרַן לְרַב אֲשִׁי, מַעֲנֵה בְּכִסָּא
54 דְּבִכְסָא – טַעַן בַּעַל הַבֵּית שֶׁנָּטַל הַגּוֹזֵל כּוֹס הָעָשׂוּי מִכְּסָּה, מֵאִי – מִזֶּה
55 הָדִין, הָאֵם נֶאֱמָר לְטִיטוֹל זֹאת בְּשׁוּבָתוֹ. הִשְׁבִּיו רַב אֲשִׁי: חִינָא –

56 רואים אנו, אי בעל הבית אינש דאמיר (עשיר) הוא, ויתכן שיש
57 לו כלים כאלו, או אינש דמחזקין הוא דמפקדי אינש נביה – וכן אם
58 ידוע כאדם נאמן, שמפקדים אצלו בני אדם חפציהם, ויתכן
59 שהפקידו בידו כוס כסף, משתבע ופקיד אף דבר יקר כזה, ואי לא
60 – ואם אינו עשיר, וגם אין ידוע כנאמן, לא נאמן על כלים כאלו.
61 שנינו במשנה: נחבל כיצד, היו מעידים שנכנס תחת ידו שלם, ויצא
62 חבול, ואמר לו חבלת ב, והוא אומר לא חבלת, הרי זה נשבע
63 ונטול.
64 אמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו שצריך הנחבל להשבע על
65 טענתו, אלא כשהחבורה היא במקום שיכול לחבל בעצמו, אכל אם
66 היא במקום שאינו יכול לחבל בעצמו, כגון בגבו או במרפקו, נטול
67 דמי הנזק מזה שנכנס תחת ידו שלא בשבועה, שהרי בודאי הוא
68 עשה זאת.
69 שואלת הגמרא: אף שהחבלה במקום שאין יכול לחבל בעצמו
70 בידי, וניהוש דלמא בכותל – נחשוש שמא חבל בעצמו
71 על ידי חיכוך בכותל. משיבה הגמרא: תני רבי חייא – שנה רבי
72 חייא בברייתא שלו ווכך יש לפרש גם כוונת רבי יהודה בשם
73 שמואל, 'היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו (של חבירו) שלם,
74 ויצא חבול, כגון שעלתה לו נשיכה בגבו וכן אצילי ידיו (על
75 מרפקו), נטול שלא בשבועה', שנשיכה אינה נעשית על ידי חיכוך
76 בכותל, ואין יכול אדם לנשוך את עצמו במקומות אלו, ולכן
77 תולים שבודאי האדם שהיה עמו עשה זאת.
78 שוב שואלת הגמרא: ועדיין יש לחשוש דלמא אדם אחר עביר ליה
79 הנשיכה. מתרצת הגמרא: מדובר דליכא אחר עמה.
80 שנינו במשנה: וכשנגזר חשוד (וכן) על השבועה כיצד, אחת
81 שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא.
82 מבררת הגמרא: מאי אפילו שבועת שוא, כלומר מדוע יש חידוש
83 בחשוד על שבועת שוא יותר מבשבועת העדות והפקדון, שלכן
84 שנינו בלשון 'אפילו'. מבארת הגמרא: לא מיבעיא קאמר התנא, לא
85 מיבעיא תנא דאית בהו פסיתא ממוז – אין צריך לומר שאם עבר
86 ונשבע בשקר על אלו (שבועת העדות ושבועת הפקדון),
87 שבשבועתו הוא כופר ממון חבירו, שבודאי נפסל מעתה לשבועה,
88 ואם מתחייב שבועה שכנגדו נשבע ונטול, שהרי הוחזק שאינו
89 חושש לכפור את חבירו בשבועה, אלא אפילו הא נמי – אלא
90 אפילו אם עבר רק על שבועת שוא, דכפירת דברים בעלמא הוא,
91 שאין מפסיד לחבירו ממון בשבועתו, לא מהימן בשבועה, ושכנגדו
92 נשבע ונטול.
93 מקשה הגמרא: ולייתי נמי במשנתנו מי שעבר על שבועת כפוי,
94 כגון הנשבע להבא לעשות דבר מה ולא עשה זאת, וכן הנשבע
95 שלא לעשות ועשה. מתרצת הגמרא: כי קתני רק שבועה כזו, דכי
96 קא משתבע בשקרא קא משתבע – שתיכף בשעת השבועה משקר
97 הוא, ולכן אין להאמינו בשבועה ליטול ממון חבירו, אכל שבועת
98 כפוי להבא, דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע – שיש לומר
99 שבשעת השבועה באמת נשבע, שהיה בדעתו לקיים שבועתו, ורק
100 אחר כך התגבר עליו יצרו והסיתו לעבור על שבועתו, לא קתני,
101 שלא נעשה חשוד להשבע לשקר.
102 שוב מקשה הגמרא: תינח – מובן מדוע לא שנינו שבועת ביטוי
103 להבא, וכגון שנשבע 'אובל' דבר זה, ועבר ולא אכלו. וכן בנשבע
104 'לא אובל' דבר זה, ואכלו, שבשעת השבועה אפשר שחשב לקיים
105 שבועתו. אבל בנשבע על העבר, וכגון הנשבע 'אכלתי' דבר זה,
106 ובאמת לא אכלו, וכן אם נשבע 'לא אכלתי' ובאמת אכל, מאי
107 איכא למימר – אין נבאר מדוע לא הזכירו התנא שנפסל לשבועה
108 כיון שנשבע לשקר. מתרצת הגמרא: תנא – שנה התנא שבועת
109 שוא,

39 זו חזקה טובה כל כך, כי יתכן שבאמת הוא חייב לו, ומה שכפר
40 בפניו, אשתמושי הוא דקא משתמיט ליה – כוונת הלוח היא
41 להשתמש בינתיים מתביעת המלוה מחמת שאין לו מעות, סבר –
42 וסובר הוא בדעתו, אשתמש מהמלוה על ידי שאכפור בחוב עד
43 דהוה לי ופרענא ליה – עד שיהיו לי מעות ואפרע לו, וכיון שאין
44 כוונתו לגזול מהמלוה את מעות החוב אלא רק להמנע בינתיים
45 מלפרעו, ואין זו העזה כל כך להשתמש מפרעון כשכוונתו
46 לפרעו לאחר זמן, לפיכך אין החזקה של 'אין אדם מעיד' מסייעת
47 לטענתו, ומשביעים אותו כדי שיודה.
48 הגמרא מביאה ראיה לסברא זו: תדע שכך הוא הדבר, שאנו תולים
49 שכוונתו רק להשתמש ממנו עד שתשיג ידו לפרעו, דאמר רב אידי
50 בר אבין אמר רב חסדא, הכופר במלוה – אדם שתבעוהו שהוא
51 חייב ממון מחמת הלואה, וכפר ואמר שמעולם לא לווה, או שאמר
52 שלוח ופרע, ובאו עדים והעידו שהוא חייב, כשך לעדות, ואינו
53 חשוד בעינינו לגזול ממון, אלא אנו אומרים שכוונתו רק להשתמש
54 ממנו עד שתשיג ידו לפרעו. אבל הכופר בפקדון – שתבעוהו
55 שישב את הפקדון, וטען שמעולם לא הפקידו אצלו, או שהחזיר
56 את הפקדון, והעידו עדים שבשעה שכפר היה הפקדון אצלו, פסול
57 לעדות, כיון שהפקדון היה בידו והוא יכול להשיבו, ובודאי הטעם
58 שכפר הוא כיון שרצה לגזולו, ולא שייכת כאן השתמטות, שהרי
59 אינו צריך לתת לו ממון אחר אלא את הממון עצמו שהפקידו
60 בידו, ודינו ככל גזלן שפסול לעדות.
61 הגמרא מביאה את דין 'שבועת היסת' בנוסח אחר: רב חביבא מתני
62 אפיפא – שנה את דברי רב נחמן על הסיפא של המשנה, שם שנינו
63 כך, אמר לו התובע מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע הן – אכן אני
64 חייב לך מנה, למחר אמר לו התובע תנהו לי, והשיב הנתבע נתתיו
65 לך, פטור משבועה, לפי שלא חייבה התורה שבועה בכופר הכל.
66 ועל דין זה אמר רב נחמן, ומשביעין אותו – את הנתבען שבועת
67 היסת שאכן נתן את אותו מנה שהודה בו בתחילה.
68 הגמרא מבארת את החילוק בין שתי הלשונות: מאן דמתני ארישא
69 – מי ששנה את דינו של רב נחמן על הרישא של המשנה, לגבי
70 אדם שמתחילה כפר בכל, ואף שאין שום ראיה שאכן היתה
71 הלואה, ומכל מקום חייבוהו חכמים שבועה, כל שכן שיסבור
72 שדינו של רב נחמן נאמר גם אפיפא של המשנה, כשהודה
73 בתחילה שחייב ואחר כך טען שכבר שילם, שהרי אחרי שהודה
74 שהוא חייב ממון ומוכח שהיתה הלואה, מסתבר יותר לחייבו
75 שבועה כשהוא טוען שפרע.

1 בשעורים בכונה אמיתית לומר את האמת, ולא שקפץ והודה כדי
2 להיפטר משבועה, פטור משבועה, משום שצריך טענה קודמת
3 להודאה במקצת.
4 מימרא נוספת שאמר רב ענן בשם שמואל לענין שבועת מודה
5 במקצת: ואמר רב ענן, אמר שמואל, אף ששנינו במשנתנו
6 ששבועת מודה במקצת שייכת רק במקום שהיתה תביעת שתי
7 כסף, מכל מקום אם לא תבעו כסף, אלא טענו שתי מקחין ממש,
8 שהפקיד בידו, והודה לו הנתבע באחת מהן, אף על פי שאין
9 בתביעה שווי שתי מעות כסף, חייב שבועה. מבאר שמואל את
10 המקור לדינו: לפיכך – לשם לימוד דין זה, יצאו 'בליים' להיאמר
11 בפסוק בפני עצמן, ולא נאמר רק 'כסף', למה שנה – ללמד שיש
12 בכלים חיוב שבועה כמות שהם, ואפילו אם אינם שוים פרוטה.
13 הגמרא מביאה דין השיך גם לדין שכלים אינם צריכים שווי
14 פרוטה, וגם לנידון של טענה חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם:
15 אמר רב פפא, טענו התובע כלים וממון בשווי פרוטה, והודה
16 הנתבע בכלים וכפר בפרוטה, פטור הנתבע משבועה. אך אם הודה
17 בפרוטה וכפר בכלים, חייב שבועה.
18 מפרשת הגמרא: מימרא זו שאמר רב פפא, תדא – דין אחד נאמר
19 ברב, וחדא – ודין אחד הוא בשמואל. מבארת הגמרא, תדא – הדין
20 הראשון, שאם הודה בכלים וכפר בפרוטה פטור, הוא כדעת רב,
21 דאמר לעיל (לס) בפירט טענו – כפירת הנתבע בטענתו של התובע
22 צריכה להיות לפחות בשווי שתי כסף, ולכן אם הודה בכלים וכפר
23 בפרוטה פטור משבועה, שהרי לא כפר בשתי כסף. וחדא בשמואל
24 – והדין השני, שאם הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב, הוא
25 כשמואל, דאמר, טענו חמין ושעורין והודה לו הנתבע באחת מהן,
26 חייב שבועה, ולפיכך כשתבעו בכלים ופרוטה והודה בפרוטה
27 וכפר בכלים אף שההודאה אינה ממין הטענה, חייב שבועה.
28 שנינו במשנה: אמר התובע לנתבע מנה לי בידך, והלה השיב אין
29 לי ביד כלום, פטור, פטור, כיון שלא חייבה התורה שבועה בכופר הכל:
30 הגמרא מביאה דין בענין זה: אמר רב נחמן, ומשביעין אותו – את
31 הכופר בכל שבועת היסת שחייבוהו חכמים. מבארת הגמרא: מאי
32 טעמא שתקנו חכמים שבועה זו, משום שיש חזקה שאין אדם תובע
33 את חברו אלא אם כן יש לו עליו תביעה אמיתית, וכיון שחזקה זו
34 מסייעת לדברי התובע צריך הנתבע להשבע להכחישו.
35 מקשה הגמרא: אדרבה, הרי יש סברא להיפך, המוכיחה שהנתבע
36 אומר אמת, שהרי חזקה אין אדם טענו שני כסף חובו, וכיון
37 שכפר בתביעתו, מוכח שבאמת אינו חייב לו, וכיון שיש חזקה
38 המסייעת לטענתו, מדוע הוא צריך להשבע. מתרצת הגמרא: אין

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תורת אמת, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בתודה הנני מאשר בזה קבלת מכתבם מ"י"ח טבת עם התמונה, ות"ח ת"ח על תשורתם זו,
ויה"ר מהשי"ת אשר בקרוב ממש אקבל ג"כ תמונת כל התלמידים בפנימיותם והיינו ידיעותיהם
בנגלה ובדא"י והנהגתם ביראת שמים לא רק פרומקייט דנה"י וחג"י"ת אלא גם פרומקייט דחב"ד.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 י. לא יצא הוב בכים שעושה להצילו מזכותו שלא ימנף בה בגדיו ואם יצא חוב להאומרים שמלאכה
- 2 שאינה צריכה לגופה חוב עליה אבל להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה כמו
- 3 שנתבאר בסמ"ח רע"ח¹¹² אף זה פטור לפי שאינו צריך לכל לגוף הפנים שמוציאו ואין לו חפץ בגופו
- 4 אלא שצילנו מזכותו אבל מכל מקום אסור מדברי סופרים בשאר מלאכה שאינה צריכה לגופה.
- 5 וכן אישה נדה המקשרת בגד לפניו שלא תלכלך בגדיה בדם נדוטה אסורה לצאת בו אלא אם כן הוא
- 6 סגר עשוי בעין מלבוש מלפניה ומלאחריה כמו מכנסים שלובשים לצניעות אבל אם הוא מלאחריה בלבד
- 7 אלא שקושרתו ברצועות לפניו אין זה דרך מלבוש ואסור. במה דברים אמורים פשמתפונת בבגד זה להציל
- 8 מטנוף בלבד שאז אינו נחשב למלבוש אלא אם כן עשוי בעין מלבוש גמור¹¹⁴ אבל אם מתפונת בו להציל
- 9 גופה מצער¹¹⁷ דהינו שלא יפל הדם על בשרה ויתביש שם ונמצא מצערה הרי נעשה בגד זה מלבוש גמור
- 10 בשאר מלבושים שהם עשויים להגנת הגוף ומתרת לצאת בו אף שאינו עשוי בעין מלבוש גמור:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו טעף י

ביאורי הלכה

[ד] גופה מצער - וכל-שכן שמותר לצאת עם דבר שנועד להציל את הגוף מזיהום ודלקת. ולכך חולה עם קטטר לאיסוף השתן מותר לצאת בו

לרשות-הרבים¹¹⁵, אבל ירוקן את השקית מן השתן שבה לפני כל יציאה לרשות-הרבים¹¹⁶.

ציונים והוספות

שללא השקית יש בזה חשש של אינפקציה. וכל-שכן שמותר לצאת כשהוא דרך מלבוש כמו חולה הזקוק לחיתולי נייר.

(116) שש"כ פ"מ סכ"ט ע"פ שו"ת ציץ אליעזר (ועד"ז בס' נשמת אברהם) שם: ברם קיימת בנידוננו עוד בעיא נוספת, והיא בעיית טלטול השתן המצטבר בשקית דאין יהא מותר לטלטל עמו בהליכתו במקום שאין עירוב. ולאחר העיון נראה דגם לזה אין לחוש, דהא אין זה טלטול כדרך הוצאתו, באופן שנוסף למה שזה מלאכה שא"צ לגופה דהא אין צריך לגוף השתן... וגם ההוצאה כשלעצמה היא ג"כ שלא כדרך המוציאין, ועוד זאת הא אין חייבין אלא על דבר שכשר להצניע ומצניעין כמוהו... ובכאן בשתן הא אין דרך בני אדם להצניעו בדרך כלל, ולא עוד אלא שגם האיש הזה המוציא ג"כ אין לו רצון להצניעו וגם לא להוציאו אלא הוא אנוס על כך בגלל מחלתו... ולא רק שזה בגדר של לא נחא ליה אלא הוא גם לא פסיק רישא כי יתכן שלא יצטברו שתן בכיס בזמן הליכתו ואפילו אם יצטברו יתכן שלא יהיה כשיעור חיוב הוצאה אם לא שכבר לפני יציאתו יש בו כבר כדי שיעור הוצאה, ולכל זה יש לצרף גם השיטות שאין דין רה"ר בזה"ז. ואם כן דעת לנכון נקל דבכל כי האי אשר כל צדי הקולות האמורות בו, יותר מתלתא דרבנן, שפיר יש לומר דלא גזרו לאסור הוצאה כזאת, למי שהוא בגדר חולה, ואשר איכא בה גם משום כבוד הבריות. ע"כ. גם בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' סה כתב להתיר במקום חולה וצער וכבוד הבריות בלבד.

(112) סעיפים ב-ג: המוציא קרדום מרשות לרשות כדי לחתוך בו... הרי זה חייב הואיל והוא צריך לגוף הדבר שהוציא אבל אם אינו צריך לגוף הדבר שהוציא כגון המוציא מת לקבורה שגוף המת אין לו בו שום צורך כלל הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה וכן כל כיוצא בזה... אבל יש חולקין על זה ואומרים שאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה מן התורה.

(113) בכתביד: ולפי שבשו"ע סי' רע"ח לא הכריע, לכך סתם כאן (אליה רבה ס"ק כט).

(114) עד"ז בס' שג ס"ח: לגבי מוך שהתקינה לנדתה שהצלה מטינוף אינה נחשבת דרך מלבוש, משא"כ להציל גופה מצער. ושם נתבאר בהרחבה.

(115) שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' נח: כיס של קליטת השתן... לא מיבעיא שיש להתיר את נשיאת צינור הקאטעטער בלבד בלי נשיאת השקית, דהא כל כולו הוא בא כדי למנוע ע"כ צער וכאב מגופו מהצטברות השתן ואי יכולתו לצאת החוצה בלא סיוע הקאטעטער, ובכה"ג של כדי למנוע ע"כ צער וכאב... אלא אפילו לצרף ולחבר לזה גם השקית עם חתיכת הצינור שלו כדי שהשתן יזוב שמה, נראה ג"כ דיש להתיר גם זאת... מפני שעם הקטעטער לבד עם הברגה ופתיחה מדי פעם (כל שעה או שעתיים כנ"ל), יכול הדבר לגרום במשך הזמן היזק לכליות. ע"כ.

וראה שם שמדייק משוע"ר להתיר אפילו אם כוונתו להציל הבגד מטינוף ביחד עם מניעת הצער. עוד הוסיף להקל ע"פ המובא בס' נשמת אברהם ס"ק ד

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

ד ואם חלו שני ימים טובים של גליות בחמישי ושישי אם
מעריבין עירובי חצירות ושיתופי מבואות ביו"ט ראשון
על תנאי נתבאר בס' שצ"ג ואם מעריבין עירובי תחומין על
תנאי נתבאר בס' תי"ו ע"ש:

חלק ד סימן תקכח דין עירובי חצירות ביום טוב:

א כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה כך כל ימים
טובים שנאמר לקדוש ה' מכוּבד וכל ימים טובים נאמר
בהן מקרא קדש:

ב איזה כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על האדם לגלח
בערב יו"ט כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וכן מצוה
לרחוץ בחמין ולחוף ראשו וליטול צפרניו בערב יו"ט כמו
בערב שבת כמ"ש בס' ר"ס וכן מצוה ללוש פת בביתו
בערב יו"ט לכבוד יו"ט כמו בערב שבת לכבוד שבת כמ"ש
בס' רמ"ב ע"ש.

וכן מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יו"ט משעה עשירית
ולמעלה כדי שיאכל סעודת יו"ט לתיאבון שזהו מכלל
הכבוד ואם ערב יו"ט הוא שבת שצריך לאכול סעודה
שלישית יאכלנה קודם שעה עשירית ואם שכח או עבר ולא
אכלה קודם שעה עשירית יאכלנה אחר כך וכן הדין ביו"ט
ראשון שהוא ערב יו"ט שני של גליות או של ראש השנה
אפילו בארץ ישראל:

ג איזה עונג זה שאמרו חכמים שחייב אדם לאכול בכל
יו"ט ב' סעודות אחת בלילה ואחת ביום בשחרית אבל
אין צריך לאכול סעודה שלישית אלא אם כן חל בשבת:

ד ועיקר הסעודה הוא הלחם אשר הוא אוכל לפיכך צריך
להזהר שיאכל בכל סעודה פת יותר מכביצה מעט שעד
כביצה נקרא אכילת עראי וצריך לקבוע כל סעודה על היין
דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה
בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו ואל יצמצם בהוצאת יו"ט
שכל מזונותיו ויציאאותיו של אדם קצובים לו מראש השנה
חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים שאם פחת פותחין לו
ואם הוסיף מוסיפין לו ועיין בס' רמ"ב:

ה ב' מצות אלו שהן כבוד ועונג הן נוהגות גם כן בראש
השנה שהרי נאמר בו מקרא קדש אבל אינן נוהגות
בחולו של מועד שהרי לא נאמר בהן מקרא קדש וכבר
נתבאר בס' רמ"ב שהכבוד והעונג הן מצות מדבריי סופרים
ומפורשין על ידי הנביאים:

ו ויש בחול המועד מה שאין בראש השנה והוא שכל
שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג וכן ביו"ט של עצרת
חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו
וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה
שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו':

ז כיצד משמחן הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים
קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו והאנשים בזמן
שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה

כח מי שלא עירב או שנאבד עירובו כשם שאסור לו
לאפות ולבשל ולעשות כל מלאכות אוכל נפש מיום
טוב לשבת לצורך עצמו כך אסור לו לעשות לאחרים אפילו
בתוך ביתם דכיון שלא הניח עירוב תבשילין הרי יום שבת
אצלו כיום חול וכל דבר שאסור לעשות או להכין מיום טוב
לחול כמ"ש בס' תק"ג אסור לו לעשות או להכין מיום טוב
לשבת בין לעצמו בין לאחרים.

וכשם שהוא אסור כך אחרים אע"פ שעירבו אסורים הן
לעשות או להכין מיום טוב לשבת לזה שלא עירב ואין לו
תקנה אלא שהקמה שהוא צריך לאפות והתבשילין שהוא
צריך לבשל והנרות שהוא צריך להדליק וכן כל דבר שהוא
צריך להכין מיום טוב לשבת יתן במתנה גמורה לאדם אחר
שעירב והוא אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל
צרכי שבת לזה שלא עירב והוא שיקנה את המתנה בקנין
גמור כגון במשיכה לתוך ביתו או בהגבהה טפח אפילו
בתוך ביתו של הנותן:

כט ואם אין שם אדם אחר שעירב שיוכל להקנות לו קמחו
ותבשיליו ונרותיו או אפילו שיש אדם שעירב ואינו
רוצה להקנות לו התירו לו חכמים להכין כל צרכי שבת
בצמצום כדי חייו משום כבוד שבת דהיינו שיאפה לו פת
אחת ויבשל לו קדרה אחת וידליק לו נר אחד שיאכל אצלו
אבל בחדר שאינו אוכל שם אסור לו להדליק שם נר לצורך
השבת אבל מותר לו לילך לתוך החדר מבעוד יום סמוך
לחשכה לחפש איזה דבר ויוליך עמו נר דולק ויניחנו שם
שיהיה דולק שם בשבת מלבד נר אחד הדולק בביתו שהתירו
לו חכמים להדליקו לצורך השבת מפני שלום בית שלא יאכל
בחשכה ואפילו בלא אכילה אין שלום בית בלא נר:

ל כבר נתבאר דאין עירובי תבשילין מתיר לעשות מלאכות
אוכל נפש מיום טוב לשבת אלא משום שמן התורה אין
כאן איסור בעשיית מלאכה זו הואיל והיא ראויה לו לבו ביום
אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום לפיכך מי
שמתענה מחמת נדרו ביו"ט שחל בערב שבת כיון שאסור לו
לעשות שום מלאכה לצורך אכילה ושתייה של אחרים אפילו
יאכלו וישתו בו ביום כמ"ש בס' תצ"ה אין עירובי תבשילין
מועיל לו שיהא מותר לו בעצמו לעשות מלאכה ביו"ט
לצורך אכילה ושתייה של שבת אלא מועיל לו עירובי
תבשילין לענין שאנשי ביתו או אחרים שעירבו יהיו מותרים
לעשות לו כל מלאכות שלצורך אכילה ושתייה של שבת:

חלק ד סימן תקכח, דיני עירוב תבשילין

א אם יו"ט צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות נתבאר
בס' תקי"ח:

ב כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח
עירובי תחומין כך הוא ביו"ט וכל הלכות תחומין
נתבאר בהלכות שבת:

ג אם מניחים עירובי חצירות ושיתופי מבואות ועירובי
תחומין מיו"ט לשבת נתבאר בסימן שצ"ג ותי"ו:

במצות שמחה שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה
שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטיינו על ההוללות
והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר
תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב
כל הא למדת שהעבודה היא בשמחה ואי אפשר לעבוד את
ה' לא מתוך שחוק ולא מתוך שכרות:

יג חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו
מסבבין ומחפשיין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא
יתקבצו שם אנשים ונשים לאכול ולשתות ויבואו לידי
עבירה וכן יזהירו זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים
בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה
אלא כולם יהיו קדושים:

(עד הלכות ר"ה לא באו בדפוס מעולם בשו"ע הזה כי לא
נמצאו בכתבי המחבר נ"ע)

חלק ד סימן תקכט דיני שמחת יום טוב:

א כל השנה אדם מתפלל האל הקדוש בברכה ג' ומלך
אוהב צדקה ומשפט בברכה י"א חוץ מעשרה ימים
שבין ראש השנה ליום הכיפורים שבהן צריך לומר המלך
הקדוש המלך המשפט לפי שבימים הללו הקב"ה מראה
מלכותו לשפוט את העולם.

ואם טעה ואמר האל הקדוש או שהוא מסופק אם אמר
המלך הקדוש אם נזכר לאחר ששהה כדי שאילת שלום
תלמיד לרבו אחר גמר הברכה ואין צריך לומר אם נזכר
לאחר שהתחיל ברכה רביעית צריך לחזור לראש התפלה
מפני ששלוש ברכות ראשונות חשובות כאחת:

ב ואם נזכר קודם ששהה כדי שיעור הזה אומר המלך
הקדוש ואינו צריך לחזור לראש.

וכן הדין בהמלך המשפט ואם נזכר לאחר ששהה כדי שיעור
זה שאמר מלך אוהב צדקה ומשפט אינו צריך לחזור
לראש כיון שהזכיר לשון מלכות.

ויש אומרים דאם נזכר קודם שסיים תפלתו חוזר לראש
ברכת השיבה ואם נזכר לאחר שסיים תפלתו חוזר לראש
התפלה ועל דרך שנתבאר בס' קי"ז משום דיש הפרש בין
מלך אוהב צדקה ומשפט להמלך המשפט דבכל השנה
הצדקה עיקר ולכך הקדימוה למשפט אבל בימים הללו
המשפט עיקר ולכך אין מזכירין צדקה כלל.

ולענין הלכה ספק ברכות להקל ולפיכך אם נזכר קודם
שסיים תפלתו אין צריך לחזור לברכת השיבה כדי שלא
יכרך ספק ברכה לבטלה אבל לאחר שעקר רגליו טוב
שיתפלל עוד פעם בתורת נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר
כיון שמתפלל אותה מחמת הספק כמ"ש בס' קי"ז:

ג אם אמר צ' פעמים ברוך אתה ה' המלך הקדוש או ברוך
אתה ה' המלך המשפט ואח"כ נסתפק לו בתפלה אם
אמר המלך הקדוש אעפ"כ צריך לחזור לראש לדברי הכל
ואינו דומה למה שנתבאר בס' קי"ד דכאן כיון שאינו רשאי

ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין יוצאים ידי חובת
שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש.

אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר
שלמים ומכל מקום מצוה יש באכילת בשר ביו"ט כיון
שנאמר בו שמחה והואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר
השמחה שהיא אכילת בשר שלמים יש לנו לשמחו בשאר
כל מיני שמחתו.

לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט יותר מבשבת שלא
נאמר בה שמחה וכן בגדי יו"ט צריכים להיות יותר טובים
מבגדי שבת:

ח ביו"ט שחרית מאחרין מעט לבא לבית הכנסת כדי
שיכינו מקצת צרכי הסעודה קודם הליכה לבית הכנסת
ולא יצטרכו להתעכב בתיקון כל צרכי סעודה בבואם מבית
הכנסת וגם בבית הכנסת אין מאריכין מאד אלא ממהרין
לצאת כדי לשמוח בשמחת יו"ט ויש לגעור בחזנים
המאריכים יותר מחצות היום כמו שנתבאר בס' רפ"ח
ע"ש:

ט עכשיו בזמן הזה שמאריכים בפיוטים ויכולות הנשים
להכין צרכי הסעודה בעוד שאומרים הפיוטים לפיכך
ימהרו לבא לבית הכנסת כמו בשאר ימות השנה וצריך
למחות ביד מקצת מקומות שמאחרים לבא לבית הכנסת
ביום טוב וגם מאריכים בפיוטים קודם קריאת שמע ומתוך
כך הם עוברים זמן קריאת שמע:

י אף על פי שהאכילה ושתייה במועדות היא מצות עשה
לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו שהרי כבר נאמר
עצרת לה' אלהיך ואף על פי שנאמר עצרת תהיה לכם כבר
פירשו חכמים חציו לה' וחציו לכם לפיכך כך היא הדת
הנכונה בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי
מדרשות ומתפללין שחרית ומוסף וחוזרים לבתיהם ואוכלין
סעודת הבקר והולכים לבתי מדרשות וקורין בנביאים
ודורשין באגדה עד אחר חצות היום כדי לקיים חציו לה'
ואחר כך מתפללין מנחה וחוזרין לבתיהם לאכול ולשתות
ולשמוח שמחת יו"ט שאר היום עד הלילה כדי לקיים חציו
לכם.

ועכשיו שמאריכים בניגונים בתוך התפלה אין זה עולה
בכלל חציו לה' אלא בכלל לכם הוא:

יא וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום
ולאלמנה עם שאר העניים האומללים שנאמר והלוי
והגר והיתום וגו' אבל מי שנוצל דלתי חצרו ואוכל ושותה
הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש
אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר
זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם
לנפשם טמא הוא ושמחה כזו קלון הוא להם שנאמר וזריתי
פרש על פניכם פרש חגיכם:

יב כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשוך ביין
ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל מי שיוסיף בזה ירבה

לעשות חובותינו לפי שמצות ראייה אינה בשלש
רגלים:

יא בחתימת הברכה אומרים ודברך אמת וכו' בין בתפלה
בין בהפטרה בין בקידוש ולא יאמר ודברך מלכנו אלא
ודברך אמת:

יב שהשלטן בקמ"ץ תחת השי"ן שניה שפירושו הממשלה
ולא יאמר בחירי"ק שפירושו אדם השליט:

יג והרשעה בחירי"ק תחת (השי"ן) [הרי"ש]:

יד אין אומרים ואז צדיקים אלא ובכן צדיקים:

טו אין אומרים באהבה מקרא קודש אלא יום תרועה
מקרא קודש ובשבת זכרון תרועה מקרא קודש:

טז בכל הקדישים מראש השנה עד יום הכיפורים אומרים
לעילא [ו]לעילא מכל ברכתא:

יז ונוהגין שכל אחד ואחד אומר לחבירו לשנה טובה
תכתב ואין לומר דבר זה ביום שני של ראש השנה אחר
חצות היום לפי שכבר נגמרה הכתיבה של ראש השנה:

חלק ד סימן תקפב סדר תפלות עשרת ימי תשובה וראש השנה:

א יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה כרתי סילקא דהיינו
תרדין תמרי קרא רוביא דהיינו תלתן והוא הדין מה
שנקרא בלשונות אחרים לשון רבוי יאכלו כל אנשי מדינה
ומדינה כלשונם וכשאוכל רוביא וכיוצא בו יאמר יהי רצון
מלפניך שירבו זכויותינו וכשיאכל כרתי יאמר יהי רצון
מלפניך שיכרתו שונאינו וכשיאכל סילקא יאמר יהי רצון
מלפניך שיסתלקו אויבינו וכשיאכל תמרי יאמר יהי רצון
מלפניך שיתמו שונאינו וכשיאכל קרא יאמר יהי רצון
מלפניך שיקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו.

ויש נוהגים לאכול תפוח מתוך מטובל בדבש ואומרים
תתחדש עלינו שנה מתוקה ויברך על התפוח ולא על הדבש
לפי שהדבש הוא טפל לתפוח:

ב ויש אוכלים דגים לפרות ולרבות כדגים ואין מבשלים
בחומץ:

ג כל המינים שצריך לברך כשאוכלם בתוך הסעודה כגון
תפוחים ותמרים יאמר הבקשה אחר התחלת האכילה
מפני שאסור להפסיק בין הברכה לאכילה:

ד ויש נוהגים לטבל פרוסת המוציא בדבש ויש אוכלין
רמונים ואומרים נרבה זכויות כרמון ונוהגין לאכול בשר
שמן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הזאת
מתוקה ושמנה וכן כתוב בעזרא אכלו משמנים ושתו
ממתקים:

ה יש לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק ואם אין ראש
איל יאכל ראש כבש ואם אין ראש כבש יאכל ראש אחר
לומר נהיה לראש ולא לזנב:

חלק ד סימן תקפג דברים שנוהגים לאכול בראש השנה:

לומר השם כקריאתו משום ברכה לבטלה וא"כ בתפלה
כשאומר את השם כקריאתו הוא חוזר ללימודו לומר האל
הקדוש:

ד בשבת תשובה וכן אם חל ראש השנה או יום הכיפורים
בשבת אומר הש"ץ בברכה מעין שבע שביליל שבת
המלך הקדוש וחזרתם בשל שבת לבד ואינו מזכיר לא ראש
השנה ולא יום הכיפורים מטעם שנתבאר בסי' רס"ח:

ה יש נוהגין להתפלל בראש השנה וביום הכיפורים
בכריעה וצריכין הם לזקוף בתחילת כל ברכה ובסוף כל
ברכה קודם שיאמר ברוך אתה כדי שלא יהא נראה כמוסיף
על תקנת חכמים שתקנו לשחות בתחלת ברכת אבות
ובסופה ובתחלת ברכת הודאה ובסופה עיין בסי' קי"ג
ובברכת אבות ובברכת הודאה צריך לזקוף כשיגיע לאיזה
תיבות קודם החתימה ואח"כ כשיגיע להחתימה ישחה
כתקנת חכמים מטעם שנתבאר שם:

ו הגאונים תקנו לומר בעשרת ימי תשובה בברכת אבות
זכרנו ובגבורות מי כמון ובהודאה וכתוב ובשים שלום
בספר ואם שכח לאומרם ונזכר קודם שסיים הברכה ששכח
בה אומרם במקום שנזכר ואם נזכר לאחר שהזכיר את השם
שבחתימת הברכה לא יאמר במקום שנזכר וגם לא יחזור
לראש הברכה משום איסור ברכה לבטלה כיון דאינן אלא
תיקון הגאונים:

ז לחיים יאמר בשב"א תחת הלמ"ד ולא יאמר בפת"ח דלא
לשתמע לאחיים כלומר לא חיים ובימים האלו שהן ימי
דין צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו אבל בשאר ימות
השנה אנו אומרים והעמידנו מלכנו לחיים בפת"ח ואין אנו
חוששין לפי שאחר כוונת הלב הן הן הדברים:

ח ולא יאמר לחיים טובים רק לחיים עד שיגיע לוכתוב
לחיים כו' אז יאמר לחיים טובים כי המבקש צריך
לבקש תחלה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך:

ט בראש השנה אומר ותתן לנו את יום הזכרון הזה ואין
צריך להזכיר ראש חודש ולומר ואת יום ראש חודש
הזה דכשאומר יום הזכרון גם ראש חודש בכלל שנקרא
זכרון שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם
וגו' ונזכרתם.

אם חל בחול אומרים בתפלה ובקידוש יום תרועה מקרא
קודש ואם חל בשבת אומרים זכרון תרועה:

י בראש השנה ויום כיפור אין אומרים מועדים לשמחה
חגים וזמנים לששון מפני שימים אלו לא ניתנו לשמחה
ולששון וכן אין אומרים והשיאנו את ברכת מועדיך כו' לפי
שדבר זה לא נאמר אלא בשלש רגלים שנאמר שלש פעמים
בשנה וגו' כברכת ה' אלהיך וגו' ובמוסף אין אומרים ואין
אנו יכולים לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולין

תורה אור' פרשת וארא – הפרשה החסידית

וארא אל אברהם

29 דרש רבי שמלאי: למה הולך דומה במעי אמו?
 30 לפינקס מקופל – ראשו בין ברקיו, ועקבותיו על עגבותיו,
 31 ואוכל ממה שאמו אוכלת וכו', ופיו סתום, וטבורו פתוח.
 32 וכשיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח וכו'.
 33 דהיינו, שיש להעובר כל חתוך האברים – ראש
 34 ועינים ואזנים וכו', אלא ש"ראשו מקופל ומונח בין ברקיו"
 35 – שאינו משמש כלום, שאינו מחשב ומהרהר. וכן עינים
 36 להם ולא יראה, ואזנים ולא ישמעו. וגם המאכל שלו,
 37 אף ש"אוכל ממה שאמו אוכלת", אינו הולך לו דרך
 38 הפה רק דרך הטבור לבני מעיים בלבד, להגדיל הגוף.
 39 כמו שנראה בחוש, שבתשעה ירחי לידה נגדל גופו,
 40 אבל להיות המאכל עובר דרך הפה, דהיינו לשלוח
 41 חיות ללב ומשם למוח, שהם אברי הנשימה, אף שנגמרו
 42 כל אבריו ויש בו אברי הנשימה גם כן, מכל מקום הרי
 43 אין לו נשמת רוח חיים? עד שיצא לאויר העולם. שאז
 44 מוציא הקול, כמו שאמרו רז"ל שהוא סימן הלידה
 45 "דשמעי לולד דצוין"¹⁰ – משום שהוציא ראשו.
 46 ולכן אינו שולח חיות לאברי הנשימה, אלא לאברי
 47 המזון בלבד דרך טבורו, ששם הוא משכן הבני מעיים –
 48 אברי המזון. מה שאין כן ראשו עם כל אברי הנשימה
 49 אין משמשין כלום, והרי הם כמתים. ולכן "ראשו מוטל
 50 בין ברקיו" – מפני שאין לו חיות.
 51 והנה, בכל הדברים האלה ובכל המשל הזה, כך
 52 נמשלו בני ישראל בעת הגלות:
 53 דכתיב (ירמיהו כה, ל): "ה' ממרום ישאג" – פירוש, כמו
 54 שכתוב בזהר: "דסליק קודשא בריה' הוא לעילא". וכתיב
 55 (ירמיהו לא, יד): "רחל מבכה על בניה כו', כי איננו". ופירש
 56 בזהר דקאי על הקדוש ברוך הוא: "כי איננו בגו בנהא,
 57 דסליק כו'". פירוש שסילק שכינתו וגילוי אלהותו

1 "וארא אל אברהם, אל יצחק, ואל יעקב באל שדי,
 2 ושמיי הוי"ה לא נודעתי להם" (שמות ו, א):
 3 הנה "וארא" יש בו ב' פירושים: א' לשון עבר –
 4 שנתגלה לאבות. והב' לשון עתיד, שהוא לשון הוה –
 5 שתמיד יש בחינה זו בכל זמן בכל אדם.
 6 כי הנה "אין קורין אבות אלא לשלשה". והענין:
 7 שבחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל
 8 דור ודור, לכל חד לפום שיעורא דיליה, ולכן אומרים:
 9 "אלהי אבותינו, אלהי אברהם וכו'". אבל שאר בחינות
 10 ומעלת הצדיקים, כגון השבטים – ראובן, שמעון, לוי
 11 שהם ודאי בחינות אורות עליונים, יש להם אדם שאין בו
 12 כל בחינות ומדרגות אלו. מה שאין כן בחינת האבות
 13 צריך להיות בכל אדם – שהם שרש ומקור כל נשמות
 14 ישראל.
 15 ולהבין ענין גילוי זה שבכל דור ודור, בבחינת
 16 ומדריגת האבות שבכל אדם מישראל:
 17 הנה הגלות נמשל לעבור, וגאולת ימי המשיח,
 18 שיהיה במהרה בימינו, נמשל ללידה, כמו שכתוב (ישעיהו
 19 סו, ח): "כי חלה גם ילדה ציון את בניה". וכשישראל
 20 נתונים בצרה חסד ושלום בתיב (מלכים ב' יט, ג, ישעיהו לו, א):
 21 "כי באו בנים עד משבר, וכח אין ללידה"³. וכן חבלי
 22 ימות המשיח נקראים בשם "חבלי לידה" כמו שכתוב:
 23 "כי חבלי לידה יבאו לה"⁴.
 24 וכן בגאולת מצרים המשיל בנבואת יחזקאל כל
 25 הענין לולד ביום הלידה, כמו שכתוב (יחזקאל טו, ד):
 26 "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כת שר וגו'"⁵.
 27 ולהבין משל ומליצה⁶, צריך להבין מהו ענין העיבור?
 28 כי הנה אמרו רז"ל⁷:

1. (נאמר שבת פרשת וארא, כ"ח טבת תקס"ב).

2. [דוארא (בזך 17)]

3. [וכן משמע במשנה פרק ד' דברכות: "אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה באשה עוברת כו'"] (בזך 17).
 4. (170).

4. "חבלי יולדה יבאו לו". (דושה יג, יג).

5. "כי מולדותיך, רוצה לומר בתולדה שלך, ולתוספת ביאור אמר "ביום הולדת אותך", הנה אז "לא נברת שר" הוא הטבור, בדרך ההזדהות לברות המעי דיוצא מן הטבור. (מצודות).

6. "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידתם". (משלי א, ו).

7. (בפרק ג' דנדרה) בשם רבי שמלאי (בזך 17). וישם לו: ב' דרש רבי שמלאי: למה הולך דומה במעי אמו? לפינקס ולוחין שכותבין בהן הגלחים שמקופל ומונח... וב' עקביו על ב' עגבותיו (אחוריו). וראשו מונח לו בין ברקיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה... וכו' ויש צא לאויר העולם נפתח הסתום (פיו), ונסתם הפתוח (טבור). שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת.

8. "עינים להם ולא יראה, אזנים להם ולא ישמעו". (ירמיהו ה, כא).

9. "נשמת רוח חיים באפיו". (בראשית ז, כב).

10. (נדרה מב, ב. שמעתי את הולך צועק בתוך המעיים. רש"י).

רוצה לומר, שגם בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם, שהם בחינת ו' קצוות העולם, בחינת התחלקות ופירוד, אף על פי כן שורה ומתגלה יחודו ואחדותו יתברך, "ואינו מתחידין באחד" – שכולם בטלים לגבי אור ה' השורה ומתגלה בהם, וכמו שכתוב (נחמיה ט, ו): "וצבא השמים לך משתחווים".

והם ו' קצוות גשמיים, וששה קצוות רוחניים. דהיינו בחינת מעלה ומטה שיש בכל העולמות – למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, כי "גבוה מעל גבוה וגו'" (קהלת ז, ז). דהיינו, מה שהוא נתפס ומושג בשכל והשגת הנבראים שבכל העולמות – נקרא 'מטה' לגבי העליון, שאינו נתפס ומושג בשכל והשגת הנבראים שלמטה ממנו, ו"לית מחשבה דלהון תפיסא ביה"; וכן ד' רוחות העולם: כי "חסד – דרועא ימינא" שהוא דרום, ו"גבורה – דרועא שמאלא" שהוא צפון כל. וכולם מתייחדים ונעשים אחד אחד ליחודו יתברך השוכן בתוכם.

מה שאין כן לגבי קודשא בריך הוא בכבודו ובעצמו, שהוא יחיד ומיוחד, הרי הוא רם ונשא רכבות מדרגות עד אין קץ וסוף, מגדר הקצוות גשמיים ורוחניות.

וכמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' – הגדולה, והגבורה וכי", פירוש: שפחינות 'גדולה וגבורה וכי' בטלים לו יתברך, שאינם נקראים בשם גדולה וגבורה כלל, "כי כל בשמים ובארץ" (שם) פירוש: שהכל בטלים אליו יתברך, ולפניו "בפשיכה כאורה" (תהלים קלט, יב), ומעלה מטה שוין.

כי מהותו ועצמותו נמצא למטה כמו שנמצא למעלה ממש בלי שום חילוק ושינוי כלל, ולא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה כלל, ובחינת שמים וארץ כלל, לא בבחינת 'ממלא כל עולם' ולא בבחינת 'סובב כל עולם', כי אינו בבחינת וגדר 'עלמין' כלל.

ובדכתיב (תהלים קמח, יג): "כי נשגב שמו לבדו", רק "הודו על ארץ ושמים" (שם) – "הודו" בלבד, בחינת זיו והתפשטות והארה ממנו בלבד. ואף גם בבחינה זו "ארץ

מהתחתונים ודומה לעיני בשר כאלו העולם דבר בפני עצמו. ו"השמן לב העם [...] ועיניו השע" (ישעיהו ו, י); "עינים להם ולא יראו" אור ה' כי "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד, לט).

ואפילו השפעת מצות ומעשים טובים, שהם מזון לנפש, אינו עובר להם דרך הנשימה לשלוח חיות ללב ולמוח למען דעת ה' ¹², ולא הבה אותו, ולעבדו בכל לבבם ¹³ בלב שלם, ונפש חפצה ¹⁴, ותשוקה מורגשת בלב כרשפי אש שלהבת וצמאון כל, כי אם כענין שנאמר (ישעיהו כט, יא): "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה". דהיינו בבחינת עשיה גשמית בלבד, ובקריירות כל. וזהו עיקר הגלות ברוחניות.

והנה, תכלית השלימות של ימות המשיח – שהוא בחינת לידה, והתגלות אור ה' ב"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז), כמו שכתוב (ישעיהו מ, ה): "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וגו'", ובכתיב (ישעיהו נב, ח): "כי עין בעין יראו וגו'" – הוא תלוי במעשינו ובעבודתנו בימי הגלות, על ידי התעוררות אהבה המסותרת ודאי בלב של אדם, עד שתחפץ בחפצה ותשוקה ונפש שוקקה ¹⁵, ולהיות אהבת ה' בהתגלות לבו.

וזהו "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" – ואהבת וגו" (דברים ו, דה).

כי הנה צריך להבין מלת "אחד" – שאינו מורה לכאורה על אמתית יחודו יתברך, ש'הוא לבדו הוא, ואפס זולתו, ואין מלת "אחד" מורה על זה, שהרי יש אחד המנוי גם כן. על דרך משל, יעקב היה לו י"ב שבטים, ואף על פי כן נקרא ראובן "אחד" ¹⁶. אף יצחק נקרא "בנה יחיד" ¹⁷ וגם כאן הרי ליה למימר: "ה' יחיד".

אף הענין, שבאמת לגבי קודשא בריך הוא מצד עצמותו ומהותו יתברך לא שייך עליו מלת "אחד" כלל. שהרי הוא יחיד ומיוחד, והוא לבדו הוא. אלא במאמר רז"ל: "שהוא אחד בשבעה רקיעים ובארץ, ובד' רוחות העולם".

על שמעון גם כן שהוא אחד, כי הוא נקרא 'אחד המנוי'.

11. (ירמיהו ה, כא. ועוד).

12. (למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד" מלכים א' ח, ט).

13. ("ולא הבה אתו ולעבד את ה' אלהיו בכל לבבך" דברים יב, י). ולעבדו בכל לבבך ובכל נפשך" דברים יא, יא).

14. (ידע את אלהי אביו ועבדו בלב שלם ובנפש חפצה" דברי הימים א' כח, ט).

15. (תהלים קה, ט).

16. ובספר המאמרים תקס"ב חלק ב', עמוד תקיב: 'אחד' שייך לומר על שני אחים כמו ראובן הוא אחד קודם שמוזכר את שמעון, ואחר כך יכולים לומר

וב'תורת שמואל' תרכ"ט, עמוד ל"א (ועוד): כמו שבטי ישראל שהיו י"ב, ואף על פי כן אחד מהם נקרא בשם 'אחד' כמו שכתוב בפרשת מקץ (פרק מב, ט"ו. י"ט): "שלוש נפשות אחדות"; 'אחיהם אחד'. "ויפתח האחד את שכו" (בראשית מב, כז. הובא שם תרמ"א עמוד תקמ"א).

17. *חשב שודאי ילך ראובן גדול שבאחים (כלי יקר) II.

18. ("את בנה את יחידך... את יצחק". בראשית כב, ב).

19. [כו' (בוק 17)].

והנה, עיקר העבודה מאהבה היא שמחת הנפש ב'ה' עושה, וקיום המצות בשמחה. וכמו שכתוב (תהלים ק, ב): "עבדו את ה' בשמחה", וכתוב (דברים כח, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב ללב מרוב כל". וכמו שביאר האריז"ל פירוש פסוק זה.

והנה, השמחה נמשלה לחלב. וכמו שכתוב (שיר השירים ד, א): "דבש וחלב תחת לשונך", וכדכתיב²³: "כאיש אשר אמו תנחמנו כו". דהיינו, בשם שהאם רוצה לשעשע את הילד – מניחתו בחלב, וזהו שעשועים שלו, כי על ידי זה מתגדלים אבריו עד שיכול להלך. והנה החלב מתהווה מדם, כי "דם נעבר ונעשה חלב", והדם הוא נעשה מן אכילה ושתיה שאוכלת האם, שנהפך בקרבה ונעשה דם.

ולהבין ענין זה בעבודת ה':

הנה כתיב (במדבר כח, ב): "את קרבני לחמי לאש", שהקרבן נעשה לו יתברך בחינת לחם ומזון בביתו, שעולה "ריח ניחוח לה" (ויקרא א, ט. ועוד), על דרך "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים". וענין הקרבן – להקריב גם נפש הבהמית שבאדם, בשעת הבאת קרבנו מן הבהמה, בכונה ובכונה דלכא למסור נפשו לה', להעביר רוח הטומאה מן הארץ²⁴. וכל מחשבות והרהורין בישיב יבטלון, והיו לשרפת אש כליל על מזבח ה'.

ועכשיו שאין בית המקדש קיים בטלו הקרבנות, ואין אנו יכולים לבטל ולהעביר ממשלת הנפש הבהמית מכל וכל, לכן תקנו לנו תפלות כנגד המדין.

וזהו שאומרים: "ברוך אתה ה' כו": כלומר, שאף שאין אנחנו יכולים לעשות חובותינו באתערותא דלתתא שלנו, אף על פי כן יהא אתערותא דלעילא מחמת "כי חפץ חסד הוא" (מכאן, יח), ויברך ויומשך מלעילא ברכת ה', להיות שמו נקרא עלינו בבחינת "אלהינו", שנהיה בטלים אליו, למשוך אחריו בכל לב ונפש כו, כמו שנתבאר במקום אחר.

ועל דרך זה הוא ענין כל רמ"ח מצות עשה – רמ"ח המשכות גילוי אלהותו יתברך להיות שורה בתחתונים. והוא נחשב לו יתברך, על דרך משל כמו אכילה, שעל ידי מאכל האדם תחוק נפשו בגופו להיות משכן לנפש בתוך הגוף. וכן על ידי מצות ומעשים טובים נעשה 'פסא' ומכון לשבתו, להיות לו דירה בתחתונים

קדמה לשמים כו", כמו שנתבאר במקום אחר. ולכן אומרים (ישעיהו א, א): "מלא כל הארץ כבודו", והמלאכים אומרים: "איה מקום כבודו להעריצו כו".

והנה בחינת עיבור, דהיינו בימי הגלות, "סליק קודשא בריך הוא לעילא לעילא". דהיינו לגבי בחינת מהותו ועצמותו, בחינת יחיד ומיוחד, שאינו בגדר עלמין כלל, ואינו שורה ומתגלה יחודו ואחדותו בתחתונים. וכדכתיב (וכרזה יד, ט): "**ביום ההוא** (דהיינו לעתיד) יהיה ה' אחד ושמו אחד" – כדאמרין בגמרא (פסחים נ, א): "אטו האידנא לאו אחד כו"?

דהיינו, משום שבזמן הגלות אינו נראה יחודו יתברך בהתגלות, ונראה כאלו העולם הוא דבר ויש בפני עצמו. אלא שאף בגלותו לא עזבנו ה' אחד²⁵, ונותן לנו הכח – להיותנו "בני ישראל עם קרובו"²⁶, להיות יכולים להמשיך בחינת יחודו ואחדותו יתברך למטה בתחתונים, להיות שם ה' אחד בגילוי גם בבחינת התחלקות הקצוות מעלה ומטה כו בגשמיות ורוחניות. (וכן להמשיך על נפש האדם בבחינת ששה קצוות שלו, שהם המדות אהבה ויראה כו, שיהיו בהתגלות לבו).

וזהו "שמע ישראל":

פירוש: ש'ישראל עם קרובו', לכן ניתן להם הכח להמשיך בחינת הוי"ה למטה, שיהא אחד ומתיוחד בתחתונים. וזהו תכלית כל העבודה, מפני ש'נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים' דייקא, לאתכפיא סטרא אחרא ו"אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא כו". וזהו "יידעו מצרים כי אני ה'" (שמות ג, ה), ולכן "במקום שבעלי תשובה עומדים – צדיקים גמורים כו"²⁷. וזהו "שמח ישראל בעשיו" (תהלים קמט, ב) – לשון רבים, כי "עושיו" הם המשכותיו בבחינת רבוי והתחלקות, כדי לקשרם וליחדם אליו יתברך.

ועל ידי זה ממילא בא לבחינת ומעלת "ואהבת את ה' וגו' בכל לבבך" (דברים ג, ח) – "בשני יצריך", דהיינו שתהיה אהבת ה' תקועה בלבו בהתגלות ברשפי אש שלהבת כל כף, עד ש"יגזי יצר-טוב על יצר-הרע"²⁸ – כאדם שהוא ברוגז על הפור רצונו התקוע לו בלבו, ונוגע לעצמותו ומחלתו, כך בשתהיה אהבת ה' ב"קרב איש ולב עמוק", ונגעה עד הנפש עד עצמותה ומחלתה, ממילא יהיה ברוגז מאד על ההפוך.

19. (ובעבודתנו לא עזבנו אלקינו. עקרא ט, א).

20. (תהלים קמח, יד)

21. (אינם יכולים לעמוד).

22. (ברכות ה, א).

23. (ישעיהו סו, יג: "כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנהמכם").

24. (וצאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". וברכה יג, ב).

ועל ידי זה תהיה השמחה גדולה לאלהים "אשר קדשנו
במצותיו" – בקדש העליון כו, כיתרון האור הבא
מחשך²⁹, כמו שנתבאר במקום אחר.

וזהו "בבכי יבאו ובתחנונים אוכלים" (ירמיהו לא, ח);
ובתיב (ירמיהו ג, ד): "הלון ובכה"³⁰ ילכו, ואת ה' אלהיהם
יבקשו:

כי הבכיה לעתיד התעורר מחמת בחינת ראיה –
"וראו כל בשר וגו'" (ישעיהו מ, ה), ואז יתעורר הרהמנות
במאד על העבר, והיא התחלת השמחה לשמוח
באלהים חיים, וקרבת ה' יחפץ כמו שכתוב: "ואת ה'
אלהיהם יבקשו".

ולכן אומרים בתפלת שמונה עשרה: "סלח לנו כי
חטאנו" – ולא קודם התפלה, לפי שעדיין לא קבל עליו
מלכות שמים בקריאת שמע³¹. מה שאין כן בשאומר
בקריאת שמע "ה' אחד", דהיינו שיחודו ואחדותו יתברך
מתגלה בתחנונים, ואזי רואה בנפשו חטאו וחסרונו,
שחסר לו אור ה' ו"בהכל בא ובחשך ילך" (קהלת ג, ד), על
כן המו מעיו לו, רחם ירחמנו³².

ואחר כך יוכל לבא לידי שמחה אמיתית, ואין לך
שמחה אמיתית יותר מזה; שבאשר לא נולדה תחלה
הרחמנות בנפשו אין זו שמחה אמיתית³³. וכמשל
התינוק הנולד, שבצאתו לאויר העולם הוא צועק
תחלה, ואחר כך נותנים לו החלב. והנה, עיקר השמחה

בשימושך ויתגלה בהם בחינת ה' אחד. וגם ישראל
למטה מקבלים הארה מבחינת אכילה זו, לשלוח חיות
ללב ולמות כדי לאהבה את ה', ולעבדו בכל לב ונפש.

ואחר כך יעלו ויבאו מזה לקבל הארת והשפעת
בחינת ה' הוא הנפש" (דברים יב, כג) – כמו המזון שנהפך
בקרבו ונעשה דמו, וזהו חיותו וקיומו, כך על ידי
המשכת אור ה' על נפשו בקיום המצות ב"סור מרע
ועשה טוב" (תהלים לז, טו) נעשה כסא ומכון לשבתו, עד
שאור ה' אחד שורה ומתגלה בו בתוך נקודת לבבו,
ונגעה עד הנפש ממש להיות כמו עצמיית אחד ממשי.

וממילא ירגו על הרע שבקרבו, כמו רוגז האדם על
הפוך בדבר שנוגע לעצמותו ומדותו שבא מרתיחת
הדמים – "כי הדם הוא הנפש". וזהו בחינת יצחק,
ובחינת "זבחי אלקים רוח נשברה וגו'" (תהלים נא, יט), דהיינו
רוח הסטרא-אחרא כו³⁴.

ומזה יבא לבחינת ומדרגת יעקב, מדת הרחמנות על
נפשו. באשר יראה בה שהיא בתוך ההפכה³⁵, ואזי
ויצחק אל ה' בצר לו³⁶ – שממדת הרוגז על הרע בא
למדת הרחמנות. מה שאין כן בש"יש דרך ישר לפני
איש" (משלי יד, יב. טז, כה), לא שייך ונופל עליו לשון
רחמנות.

והרחמנות הוא התחלה והכנה לשמחה שתבוא אחר
כך באשר ישיב ללבו, הן אמת כו. כמו שכתוב בתנאי³⁷.

25. (ובחינת אברהם היינו בחינת אהבה שקודם בחינת
"לעולם ירגיז כו", שהרי מתחלה על ידי אכילה דמצות
ומעשים טובים, נמשך חיות ללב ומוח, לאהבה את ה'
ולעבדו זהו בחינת אברהם. ומה שאחר כך נהפך המזון לדם,
בחינת רוגז על ההיפוך, זהו בחינת יצחק כו"ל. (בזר 117)).

26. (מתוך ההפכה. בראשית יט, כט).

27. (ויצחק אל ה'". שמות טו, כה. וישב בצר לו" על ה' אלקי ישראל. דברי
הדמים ב' טו, ד).

28. ובזר 663: כמו שכתוב ב"לקוטי אמרים". ושם (פרק ל"א):

לאמר ללבו: אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית ומשוקץ
ומתועב כו, אך כך זה הוא אני לבדי – הוא הגוף עם נפש החיונית שבו, אבל
מכל מקום יש בקרבי חלק ה' ממש – שישנו אפילו בקל שבקלים – שהיא נפש
האלהית עם ניצוץ אלקות ממש המלוכש בה להחיותה, רק שהיא בבחינת
גלות. ואם כן אדרבה, כל מה שאני בתכלית הריחוק מה', והתינוב ושיקוץ, הרי
נפש האלהית שבי בגלות גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ..

שמחת הנפש תהיה בתוספת אורה ושמחה, כאשר ישיב אל לבו דעת ותבונה
לנחמו מעצבונו ורגונו לאמר כו"ל. הן אמת כו, אך אני לא עשיתי את עצמי.
ולמה עשה ה' בואת – להוריד חלק מאורו יתברך חממלא וטובב כל עלמין,
ובולא קמיא בלא חשיב, והלבישו במשכא דחזיא וטפה סרוחא?

אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה – להעלות לה' כל נפש החיונית בהקמית

שמקליפת-נוגה, וכל לבושיה – הן בחינת מחשבה דבור ומעשה שלה, על ידי
התלבשותו במעשה דבור ומחשבת התורה ..

ואם כן איפוא זאת אעשה, ואת תהיה כל מנמתי כל ימי חלדי, לכל כהן חיי
רוחי ונפשי. וכמו שכתוב (תהלים כה, א) "אלך ה' נפשי אשא", דהיינו לקשר
מחשבותי ודבורי במחשבתו ודבורו יתברך. והן הן גופי הלבנות הערוכות לפנינו.
וכן מעשה במעשה המצות. שלכן נקראת התורה (תהלים יט, ח) "משיבת נפש"
– פירושו: למקורה ושרשה. ועל זה נאמר (תהלים יט, ט): "פקודי ה' ישרים
משמחי לב".

29. ("כיתרון האור מן החשך" קהלת ב, יג).

30. (ובכו)

31. (היה דרכו ישר בעיניו ולא הרגיש שהוא חוטא (בזר 117)).

32. ("על כן המו מעי לו רחם ירחמנו". ירמיהו לא, ט).

33. (וכהא גוונא נתבאר לעיל פרשת ויחי על פסוק (בראשית
מט, יא) "אסרי לגפן": שאי אפשר לבוא לבחינת "אין המשמח",
שהיא שמחה מגדולתו יתברך ואנחנו עם קרובו כו, בלתי
יוקדם תחלה בחינת "אין המשכר", שהוא המרירות על ריחוקו
מה'. כי לא שייך תענוג מאיזו דבר אם לא יוקדם רצון לזה,
ולפי ערך הרצון והתשוקה להדבר כך יהיה התענוג
בשנתמלא לו אותו כו. עיין שם (בזר 117)).

34 אלא שהוא נמשך אחריו לדבר מה שהוא מדבר. וכמו
35 שכתוב (ישעיהו נא, טז): "ואֲשֵׁים דְּבָרִי בְּפִי".

36 ובזה הוא ממשיך המשכת יחודו ואחדותו יתברך
37 בכבודו ובעצמו, כמו קודם שנברא העולם, שיתגלה
38 למטה, שגם עכשיו העולם כאין ואפס והיה בלא ה'ה'36,
39 ואין כאן לא מעלה ולא מטה כו'. ומזה אינו נמשך על
40 נפש האדם בחינת אהבה או תענוג רק בחינת בטול
41 לגמרי.

42 וזהו לשון "דבור" – מלשון (תהלים מז, ד): "יְדַבֵּר עַמִּים
43 תַּחֲתָנִי", שהוא לשון הנהגה והמשכה. דהיינו, שממשיך
44 שיתגלה למטה בבחינת היותו 'יחיד', שהוא בחינת
45 עצמותו ומהותו כביכול ולא בבחינת 'אחד' בלבד.
46 והיינו על ידי התורה דכתיב בה: "וידבר ה' אל משה".

47 וגם אינה נקראת בשם "עבודת עבד", כי בשלומד
48 הדין זה, ומדבר דין זה, הוא כמלך שמצוה לעשות
49 משפט עמו37. ולכן אמרו: "מאן מלכי-רבנן", ואמרו:
50 "מתניתא – מלכתא", שהרי הוא כאומר דבר המלך
51 בלבד ואינו עושה כלום, ואינו מדבר דברי עצמו כלל
52 כמו העבד העושה צווי רבו, שהרי הוא העושה
53 והמקיים "דבר המלך ודתו"38, ואפילו עושה מאהבה
54 בתענוגים, אף על פי כן – "יש – מי שאוהב כו'39".

55 ולפי שלא נתנה תורה להאבות עדיין, לכן כתיב (שמות
56 א, י): "וְשָׁמִי ה' לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם" – 'לא הודעת' אין כתיב
57 כאן אלא "נודעתי", שאלו כתיב 'הודעת' היה משמע
58 דקאי על "שמי ה'", אבל עכשיו דכתיב "לא נודעתי"
59 פירושו: שאני בעצמי לא נודעתי להם, דהיינו בבחינת
60 'אני בעצמי', בחינת 'יחיד'.

61 וזהו (דברים א, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך
62 היום".

63 פירושו: "אנכי" – מי שאנכי, דהיינו בחינת יחיד. מה
64 שאין כן אצל "ואהבת" כתיב (דברים א, ה): "ואהבת את ה'
65 אלקיך". אבל התורה היא נמשכה למעלה מבחינת
66 הוי"ו, דהיינו בחינת "לפני ה' וכו'", הוא בחינת "אנכי" –
67 מי שאנכי, כמו שנתבאר במקום אחר. :

1 והתענוג הוא מהתבוננות בגדולת ה', ו"אשר בחר בנו
2 מכל העמים", "וקרננו לעבודתו". ולכן אמרו רז"ל
3 שה"דדים הם במקום בינה"34. :

4 וזהו "וארא אל אברהם, אל יצחק, ואל יעקב באל שדי"
5 (שמות א, ג):

6 פירושו: בבחינות והמשכות בחינת "שדי" – מלשון
7 "ברכת שדים" (בראשית מט, כה) שהם בחינת דדים וחלב
8 להגדיל המדות – אהבה ויראה כו', שהן הם בחינת
9 האבות, אחר ש"ה' אחד" בהתגלות לבו בבחינת לידה,
10 והתגלות לשמח נפשם בתוספת אורה ושמחה, להתענוג
11 על ה' "בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" (דברים כח, מז):

12 אף "ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות א, ג):
13 כי הנה אמרו רז"ל ש"קיים אברהם אבינו עליו
14 השלום את כל התורה עד שלא נתנה". והיינו שקיים
15 מעשה המצות מאהבה. וכמאמר רז"ל: "אברהם תיקן
16 תפלת שחרית". והיינו בחינת המשכת אור ה' להיות "ה'
17 אחד" שורה ומתגלה בתחתונים, לאהבה את ה' אהבה
18 בתענוגים, ולעבדו כלב ונפש.

19 אבל מכל מקום כל זה נקרא עדיין בשם "עבודת
20 עבד" – ששומע בקול רבו ועושה ציווי מאהבה,
21 ובשמחה ובטוב לבב; וכן יצחק מיראה – "ויפחד יצחק כו"
22 (בראשית לא, מב).

23 אבל משה רבינו עליו השלום מדה אחרת היתה בו,
24 שאמר (שמות טז, ז): "ונחנו מזה", בחינת בטול לגמרי, לפיכך
25 זכה שנתנה תורה על ידו בבחינת דבור. ואמרו רז"ל:
26 "שהיתה שכניה מדברת מתוך גרונו של משה".

27 כי לא שייר בחינת אהבה ותענוג, רק בבחינת
28 התגלות נגלות אור ה' להיות השראתו בתחתונים, שהם
29 בגדר עלמין – מעלה ומטה כו'. אבל "דבר ה'" זו הלכה35,
30 "ואורייתא וקודשא בריך-הוא בולא חד", שהוא יחיד
31 ומיוחד, ו"לית מחשבה תפיסא ביה", לא שייר בזה שום
32 הרגשת אהבה או תענוג, שאינו מרגיש את עצמו כלל
33 רק הוא בטל במציאות ואינו תופס מקום לעצמו כלל.

34. (פי השמחה היא בחינת החלב, שהחלב מגדיל הולד, וכן
שמחה בה' על ידי ההתבוננות מגדיל המדות – אהבה
ויראה, ורחמנות כו' (בז"ר 17)).

35. ("אשר דבר ה'" (ויקרא י, יא) – זו הלכה (כריתות יג, ב).

36. (והיו כלוא הידי. עובדיה א, טז).

37. ("לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל". מלכים א' ה, נט).

38. (אסתר ב, ח).

39. (אבל הלומד בתורה הוא למעלה מבחינה זו, כי 'דבר
מלך' הוא שדבר בפיו (בז"ר 17)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

25 המגיד להרב"י אני המשנה המדברת בפ"ך כו' ונקרא
26 בניך בחי' בן שהוא בבחי' התקשרות עצמיות וא"צ
27 עבודה ויגיעה בהעלאת מ"נ בתפלה ולזה פטור מן
28 התפל' וכמ"ש רשב"י בחד קטירא אתקטירנא כו'
29 ואח"כ א' ורב שלום בניך א"ת בניך אלא בוניך פי' כי
30 הגם שלכאורה מה שתורתם אומנתם ונקרא בוניך היינו
31 מפני שהמה בשרשם בניך מבחי' עה"ח דוקא אבל יש
32 בחי' עבד שלמעל' מבחי' בן כמו משה עבדי כו' לא
33 כן משה עבדי בכל ביתי נאמן הוא כו' והוא מי
34 שתורתו אומנתו לתקן ולפרנס א"ע ולהיות עבד נאמן
35 שהוא יותר נעלה מבחי' בן שאינו מורגל עדיין לעסוק
36 באומנות לתקן בית אביו והיינו בחי' הביוררים שבחכ'
37 דתו' שעי"ז יקבל שכר הרבה בלימוד סודות טעמי
38 המצות והלכו' שלעתיד ומי שטרח כו' כמשל העוסק
39 בכלי אומנות שמרוויח שכר הרבה משא"כ היושב בטל
40 מאומנתו הגם שעוסק בגופו של חכמה אין ערך לגבי
41 מי שחכמתו עמדה לו לפרנס א"ע (בה) כמו בכלי
42 אומנות כמ"ש במ"א באריכות וז"ש צדיק באמונתו
43 יחיה א"ת באמונתו אלא באומנתו וגם כאן מתחלה א'
44 וכל בניך לימודי ה' בגופו של חכמה עילאה עה"ח
45 טרם שמתפשט הארתו לברר ואח"כ אמר ורב שלום
46 בניך א"ת בניך בחי' בן לימודי ה' מפני שעיקר
47 השלימות הוא בבחי' בוניך כו' שהוא בבחי' עבד ובוה
48 יתורץ הכל וד"ל:

שער התשובה. איתא בר"מ. לד"9

1 (ו) ומעתה יובן בשורש ענין מי שתורתו אומנתו
2 דפטור מן התפל' דהנה שרש התפל' הוא
3 בבירור דעה"ד טו"ר בבחי' העלאת מ"נ כו' אך מי
4 שתורתו אומנתו שרשו מבחי' עה"ח שלמעל' מזה"ד
5 ע"כ תורתו כלי אומנתו לתקן במקום הקילקול שצריך
6 תיקון ובירור כמו בעה"ד כו' ולזה פטור מן התפלה
7 בהעלאת מ"נ מלמט' כי שרשו רק בבחי' המשכת מ"ד
8 מלמעל' למטה כענין המאמר שכינה מדברת מתוך
9 גורנו של משה בד"ת שאמר שהיה מברר ומתקן
10 בעה"ד טו"ר כו' שדבר ה' מדבר מתוך גורנו כדבר מלך
11 שגורו ואומר כו' וכך היה הרבה מן התנאים שהי'
12 תורתם אומנתן כמו רשב"י וכה"ג וכן ר' חייא רבא
13 שאמר מיומא לא איכוונת בתפלה וכן ר"י דהוי מצלי
14 לל' יום כו' וכלהו תנויי בנזיקין כו' רק לברר ולתקן
15 ושרש התיקון מבחי' עה"ח דוקא ושכר תורתם שהוא
16 כלי אומנתם עכשיו יהי' לעתיד בלימוד טעמים וסודות
17 ההלכות כנ"ל וד"ל. והנה עד"ז יתפרש דכל בניך
18 לימודי ה' ורב שלום בניך (דלא כדלעיל בתפלה
19 ותורה) דהנה פי' לימודי ה' לשון נפעל כנ"ל היינו כמו
20 בחי' תורתו אומנתו כנ"ל דשרשם מבחי' עה"ח שהוא
21 בבחי' שם הוי"ה דז"א וז"ש לימודי הויה דוקא וענין
22 הנפעל הזה היינו מפני שהמה בתכלית ההתכללות
23 והביטול בענין שכינה מדברת מתוך גורנו כנ"ל וכמ"ש
24 ואשים דברי בפ"ך כו' (וכמ"ש במ"א בענין מ"ש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

10 אך הנה באמת שאל בכאן ג' דברים עדות וחוקים
11 ומשפטים והפי' הוא כך עדות היינו התורה שנק'
12 עדות כי הנה כתי' תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך
13 בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, וכת' כי כל בשמים
14 וארץ ותרגום דאחיד בשמיא וארעא, שמים הוא ג"ע
15 [העליין] וארץ הוא ג"ע התחתון וכל הוא המחבר
16 געה"ע עם געה"ת, ובכלל הוא רק ב' בחי' ג"ע וגע"ת
17 אבל בפרט יש בחי' עד אין קץ, וכל נק' המחבר
18 שלהם, וגם כל הוא בגימ' נו"ן והוא שער הנו"ן דבינה

1 כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים
2 והמשפטים אשר ציוה הוי' אלקינו אתכם, זהו
3 שאלת חכם. ולכאורה צ"ל מהו החכ' בזה הלא גם
4 שאלת רשע הי' ג"כ מה העבודה הזאת לכם ועבודה
5 סתם הוא תו"מ ושאל ג"כ השאלה ששאל החכם ומפני
6 מה הוא נק' חכם אם אינו יודע התו"מ. וגם צ"ל
7 התיורץ ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים
8 ויוציאנו הוי' אלקינו משם ביד חזקה, מהו התיורץ על
9 שאלת חכם.

המשכת אלקות מהתו"מ שלמעלה כידוע שהמצות הם
 רצון עליון שמאיר בהם רצונו וחכמתו ית' ונק' עדות
 וכמ"ש עדות ה' נאמנה וכמ"ש ויקם עדות ביעקב, וע"ש
 זה נקראו ישראל המקיימי המצות ג"כ עדות וכמ"ש
 ששם [עלו שבטים] שבטי יה עדות לישראל, וכמ"ש
 אתם עדי נאום ה' (כי כמו העדות מגלי' דבר הנסתר כי
 על דבר הנגלה לעין כל א"צ לעדות כי הכל רואים אבל
 על דבר הנסתר צריך לעדות שהם אומרים ומגלים הדבר
 למי שאינו יודע, כך הוא כאן שהמצות שלמעלה הם
 נסתר וכמ"ש הנסתרות להוי' אלקינו שהם תו"מ נסתרות
 בדרך נסתר היינו ברוחניות והתורה הנגלות תו"מ
 בגשמיות לנו ולבנינו והם עדות על התו"מ שלמעלה).

כי ישאלך בנך

שהוא המחבר בין בחי' חכ' שנק' אין וכמ"ש והחכ'
 מאין תמצא ובין בחי' בינה שנק' יש וכמ"ש להנחיל
 אוהבי יש ושער הנו"ן הוא המחבר, אבל תחת אשר לא
 עבדת וכו' מרוב כל שהוא למעלה מרוב כל שזהו רק
 נו"ן אלפים יובלות מן הארה בעלמא אבל התו"מ הן
 בעצמות אא"ס, וזהו שהתו"מ נק' עדות כי למעלה יש
 ג"כ הקב"ה מניח תפילין הקב"ה מתעטף בציצית
 וכמ"ש שבת להוי' ומועדי הוי' שהפ"י הוא שהשבת
 והמועדים הם של הוי' ששם יש ג"כ שבת ומועדים,
 והתפילין והציצית שאנו מניחין הם עדות לתפילין
 וציצית שלמעלה, וכן כל התו"מ בגשמיות הם עדות
 להתו"מ שלמעלה, והפ"י הוא שבתו"מ בגשמיות יש

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

בחי' בכל מאדך נתוסף אור המאיר ג"כ יותר מקודם
 שהיתה הנשמה בגוף ירידה צורך עלי', שע"י אתכפי'
 סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה לעילא לעילא ומאיר שלא
 ע"פ סדר השתלשלות, וזה נק' אספקלרי' דלא נהרא.
 וזהו מעלת כה"ג שמוסיף ללבוש בגדי זהב אם כי
 הם בחי' אששא"מ מ"מ ע"י יכולים לראות מה
 שע"י או"י אין יכולי' לראות זה, וזהו צאינה וראינה
 כו' בעטרה שעטרה לו אמו, והיינו שבכדי לראות בחי'
 העטרה מקיף שע"ג הראש צריך לצאת ממקומה,
 והיינו שתצא הנשמה ממקור חוצבה להתלבש בגוף
 ונה"ב, ועי"ז תבוא לראות בעטרה שעטרה לו אמו,
 וכענין ממושבותיכם תביאו לחם תנופה יחוד או"א
 ממושבותיכם בחי' בריאה דוקא, ובכה"ג הוא בחי'
 היציאה מאצי' לבי"ע לבוא לבחי' וראינה דרך
 אששא"מ, והיינו בבי"ע שבאצי', ולכן בקה"ק הי'
 לובש בגדי לבן בחי' אסה"מ, בגדי בד כנ"ל, אמנם
 בהיכל הי' לובש בגדי זהב אששא"מ אשר בם וע"י
 יכולי' לראות מה שע"י אסה"מ אינם יכולי' לראות
 ולכן הכה"ג דוקא לובש אותם ולא כהן הדיוט כו'.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצוה, ל"ב). תצוה פ"ח מ"ס מ"ב.

אמנם יש באספקלרי' שאינה מאירה מעלה א' גבוה
 במדרגה שיכולין לראות עצמו וגם לראות
 מאחוריו כידוע מה שאין יכולין לראות באספקלרי'
 המאירה, ועד"ז תירצו בגמ' ביבמות ספ"ד דישע"י שאמר
 ואראה את ה' היינו באספקלרי' שאינה מאירה שבה יוכל
 לראות את ה', משא"כ באספקלרי' המאירה כתי' כי לא
 יראני כו'. וענין אספקלריא דלא נהרא בעבודה הוא בחי'
 בכל מאדך ובשביל זה הוא ענין ירידת הנשמה בגוף
 ירידה צורך עלי' להפך נה"ב, וע"י בחי' אתכפי'
 ואתהפכא בכל מאדך בלי גבול למעלה מן הכלי, אז
 נמשך מלמעלה ג"כ שלא כסדר, ודרך השתלשלות מאיר
 אור עליון. וזהו אספקלריא דלא נהרא דהיינו ע"י דבר
 מסך ומבדיל שאין מאיר האור דרך ישר היינו שנה"ב
 הוא מכסה ומסתיר האור, אכן אין הדבר המבדיל מסך
 עב שהוא מסתיר לגמרי רק יכול לאתכפי"א ולאתהפכא
 אז נעשה מזה בחי' או"ח כמו בזכוכית שע"י המסך
 המסתיר נוסף עי"ז או"ח חדש שלא הי' מקודם שהי'
 המסך הנ"ל ויכול לראות אח"ז אור חדש היינו שיכול
 לראות גם מאחוריו, כמו"כ אחר שנתהפך נה"ב אז ע"י

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

38 (המידות העליונות) היא השפעת התורה בה, ודרגת
39 הבינה היא התעוררות עצם הנשמה בדרגת ה"רעותא
40 דלבא". ובדרך כלל הדרך לחזק את חלישות הנשמה
41 הוא על ידי לימוד תורה כפי שנתבאר בפרק הקודם, אך
42 לעיתים יש התעוררות פנימית מעצם הנשמה ישירות
43 לנשמה המתלבשת בגוף.
44 וכמו הרהורי תשובה שנופלים לאדם ללא סיבה גלויה,
45 שהוא על ידי דמוליה חזי (המזל רואה) שרש הנשמה
46 למעלה שומע את הברווים העליונים המעוררים על
47 התשובה בו, וזה משפיע על הנשמה כפי שהיא
48 מלוכשת בגוף, שנופלים לה לפתע הרהורי תשובה, וזהו
49 בדרך כלל הפירוש של דברי הזוהר שהוא הארה משרש
50 הנשמה (בינה) בנשמה המלוכשת בגוף (מלכות).
51 אמנם יש לומר שזהו ענין מה שהפסוק אומר⁶⁵ ובקשתם
52 משם את ה' אלקיך, דפירוש ובקשתם הוא לשון בקשה
53 וחיפוש כמו "את אחי אנכי מבקש"⁶⁶ - מחפש, ואין
54 חיפוש אלא אחר אבידה דהיינו דבר שהיא אבודה אצלו
55 בבחינת גלות בו, והיינו - מהי האבידה - הניצוץ האלקי
56 שבנפשו ובחות נפשו האלקית שהם אבדים רחמנא
57 ליצולן (ה' ישמרנו) בחומרות הנפש הבהמית ומתפזרים
58 ומתפזרים מאד בריבוי המחשבה דבור ומעשה אשר לא
59 לה' המה בו. והיינו, שכאשר יהודי עוסק בעניינים
60 חומריים, הוא מכניס את כוחות הנפש האלקית בתוך
61 החומרות, ואז כוחותיו מתפזרים ונאבדים שם חלילה.
62 ועל זה אומר ובקשתם משם שיחפש במקום האבידה -
63 שהרי אם מחפש את האבדה במקום האור, היינו במקום
64 של קדושה ותורה ומצוות ולא במקום שנאבדה - לא
65 ימצא אותה, אלא צריך לחפש אותה דוקא במקום
66 האבידה, שזה מקום הפיזור של המחשבות הדיבורים
67 והמעשים של הנפש הבהמית ששם נתפזרו הכוחות
68 האלקיים.
69 וכמו שכתוב⁶⁷ נחפשה דרכינו - ופירוש הדברים הוא
70 שיפשפש במעשיו ודבוריו ומחשבותיו שעברו וחלפו
71 מיום היותו - משעה שנולד - אשר לא טובים המה בו,
72 כלומר לעשות חשבון נפש מכל מחשבותיו דיבוריו
73 ומעשיו, ועל ידי זה יתמרמר נפשו מאד מעוצם ריחוקו
74 ויצעק אל ה' בצר לו וכמו שכתוב⁶⁸ מן המיצר קראתי

1 עי.
2 תוכן הפרק: סיכום דרגת "אדון עוזנו" - המשכת הבינה
3 ישירות למלכות בב' אופנים בנפש האדם, וביאור דרגות
4 "צור משגבנו מגן ישענו ומשגב בעדנו".
5 אך לפעמים נמשך הארה מבחינת בינה ישירות למלכות
6 - כלומר, עד עתה למדנו שיש השפעה מהבינה לזעיר
7 אנפין (עצמיות הנשמה המשפיעה בתורה) ויש השפעה
8 מהזעיר אנפין למלכות (התורה המסייעת ומשפיעה
9 לדרגת הנשמה המתלבשת בגוף), בשורות הבאות מבאר
10 הרבי נ"ע כי יש לפעמים השפעה ישירה מהבינה
11 למלכות.
12 ובדאיטא בוזהר חלק א דף ב עמוד א וזה לשונו: ואימא
13 (האמא, הבינה) אוזיפת (משאילה) לברתא (לבתה,
14 למלכות) מאנהא (בגדיה) וקשיטת לה (ומקשטת אותה)
15 בקישומהא (בקישוטים שלה) בו' ודא איקרי (ואז
16 נקראת) המלכות אדון כמו דאמר⁶⁴ הנה ארון הברית
17 אדון כל הארץ, עד כאן לשון הזוהר שם. ותוכן דבריו
18 הוא, שכמו שיש לעיתים שהאמא משאילה את בגדיה
19 לבתה ואז הבת נראת כמו האמא, כך ברוחניות
20 העניינים, בשעה שהולכים להיראות לפני "אדון כל
21 הארץ" (בזמן העליה לרגל) הרי המלכות (הבת)
22 מתקשטת בכל מיני קישוטים (שהיא הארת הבינה -
23 האם).
24 והיינו שעל ידי ההמשכה מבינה למלכות - שהבינה
25 "משאילה" את כוחותיה למלכות, כפי שהובא לעיל
26 מהזוהר, הרי על ידי זה נקראת המלכות גם כן אדון
27 לשון דבר בו'. כאשר הזעיר אנפין משפיעה למלכות,
28 המלכות היא בחינת נקבה (מקבל), אך כאשר יש
29 השפעה מהבינה ישירות למלכות, המלכות נקראת גם
30 כן זכר.
31 ויש להבין, מהו ענין המשכה זו ישירות מהבינה
32 למלכות כפי שהוא בנפש האדם? מבאר הרבי נ"ע:
33 ובנפש זהו שנמשך אור מבחינת מקור ושרש הנשמה
34 (בינה) הנקראת מולא (מזל) ישירות לבחינת הנשמה
35 המלוכשת בגוף (מלכות), לא דרך הזעיר אנפין.
36 כלומר: בפרק הקודם נתבאר שהמלכות היא דרגת
37 הנשמה כפי שירדה למטה, וההשפעה בה מזעיר אנפין

67. איכה ג, מ.

68. תהילים קיח, ה.

64. יהושע ג, יא.

65. דברים ד, כט. וראה לקוטי תורה פרשת ראה (לב, א).

66. בראשית לז, טז.

והרי הצעקה היא בחלק הנשמה המלוכשת בגוף שהיא
האבורה רחמנא ליצלן (ה' ישמרנו) בהנפש הבהמית, -
דוקא הדרגה הנמוכה שבנשמה, שירדה למקום הנפש
הבהמית, היא הצועקת על היותה בשבי של הנפש
הבהמית.

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

כו', שמפני המיצר והצער מעוצם הריחוק הרי הוא
קורא מעומק פנימיות נפשו בבחינת רצון וצמאון גדול
ביותר כו', ככל שהנשמה מרגישה יותר את עוצם
הריחוק והשביה שלה בנפש הבהמית, היא צועקת יותר
מעומק פנימיותה מתוך צמאון גדול ביותר.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[שבת ה'תש"ב]

השכלה של חכמת המעשה היא השכלה כללית נחותה,
השכלה מגושמת. כי זו השכלה שקשורה בדבר גשמי.
אף שגם בחכמת המעשה יכולות להיות השכלות
גדולות, אבל ככלות הכל, כיון שחכמה זו קשורה
בדבר של מעשה, הרי היא חכמת המעשה, שזו החכמה
הנחותה ביותר.
חכמת הנפש היא אחת ההשכלות הכלליות הנעלות
ביותר, ובפרט חכמת אלקות.
אמנם, גם בחכמת הנפש וגם בחכמת אלקות ישנן
השכלות כאלה שמבוארות היטב, כך שגם האדם
הרגיל והפשוט ביותר מבין זאת היטב, אך עם זאת
החכמה הכללית של חכמת הנפש וחכמת האלקות היא
חכמה נעלית, כלומר הן חכמות עדינות.
בחכמות בכלל, יש חכמות נעלות ועדינות יותר,
וחכמות נחותות ומגושמות יותר, וגם בכל חכמה בפרט
יש נעלה יותר ונחות יותר. עם זאת, אפילו הדרגה
הנחותה ביותר בשכל, גם היא שכל.
כך גם במידות או בכוחות הראיה והשמיעה, גם בהם
יש דרגות הנחותות, שגם כשהן לא בתכלית השלימות,
הן עדיין נקראות כוחות ראיה ושמיעה.
אך רצון נקרא רצון רק כשהמעשה הוא בדיוק כפי
הרצון.
מצוות הן רצון העליון.
כדי שיתאפשר לקיים את המצוות בהתאם לרצון
העליון, צריך ללמוד תורה כדי לדעת איך לעשות את
המצוה כפי שה' ברוך-הוא צוה לעשות.
לכן עיקר לימוד התורה צריך להיות לימוד הלכות
ודינים הנוגעים הלכה למעשה, שאנשים רבים נכשלים

"אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין
בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות
הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו. בהי עייל.
מכריו ר' ינאי, חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא
עביד"1.
פירש רש"י: יראת שמים דומה לפתחים חיצונים שדרך
להם נכנסים לפנימיים, כך אם ירא שמים הוא נעשה
חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חס לתורתו. בהי
עייל, באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים.
רבה בר רב הונא אומר אודות אדם שיש לו תורה, הוא
למד ולומד תורה, ואין לו יראת שמים, כוונתו שחסרה
לו יראת שמים, לירא מה' ברוך-הוא.
בין אם שחסרה לו יראת שמים בכלל, ובין אם שביחס
לידיעת התורה שלו יש לו פחות מדי יראת שמים,
שהיראת שמים אינה בהתאם ליכולת הלימוד שלו.
האמת היא, שעיקר הענין של ידיעת התורה, לדעת
ללמוד, הוא בשביל קיום המצוות, כדי לדעת את כל
המצוות עם פרטי הדינים שלהן. שכן המצוות הן רצון
ה' ברוך-הוא, רצון העליון.
בכוחות הנפש אנו רואים שכוח הרצון שונה מכל
הכוחות, בכך שהרצון מוכרח להתבצע בדיוק כפי
שהרצון הוא. אם הרצון אינו מתבצע בדיוק כפי
שהרצון הוא, הרי אין זה הענין האמיתי של רצון.
רצון אינו דומה לכוחות האחרים, שכל או מידות, או
ראיה ושמיעה.
במושג השכלה יש דרגות רבות, השכלות קטנות
והשכלות גדולות, מלבד זאת שיש השכלות כלליות
נחותות יותר ונעלות יותר.

ולתורה דלת. תכלית לימוד התורה היא לדעת איך
לקיים מצוות. מצוות הן רצון העליון. רצון הוא רק
בדיוק, כפי שזה על-פי תורה.

ב.

יסוד התורה הוא יראת שמים. לא ההבנה של התורה,
אלא היראת שמים שבתורה.
כשלומדים תורה יש לדעת שהתורה היא חכמתו
יתברך.
אמנם ה' ברוך-הוא נתן את התורה באופן כזה שהשכל
האנושי יוכל להבין אותה, ומצות לימוד התורה היא
שהוא יבין היטב, בצורה ברורה ובהירה, כל סוגייה
שהוא לומד; אבל היסוד העיקרי צריך להיות שידע
שהתורה היא דבר הוי' וחכמת התורה היא חכמתו
יתברך.
נאמר⁴ "תען לשוני אמרתך". לימוד התורה צריך להיות
כעונה אחר הקורא, כאדם שחוזר אחר מי שמקריא⁵.
עיקר הענין של לימוד התורה וידיעת התורה הוא
להשקיע את כל ההבנה בעניני התורה שלומדים,
ולהסביר לעצמו כל פרט בסוגייה שלומדים.
כך הגמרא⁶ מספרת, שסומכוס, תלמידו של רבי מאיר,
הסביר ארבעים ושמונה טעמים לכל דבר שעל-פי
התורה הוא דבר טמא, וארבעים ושמונה טעמים לכל
דבר שעל-פי התורה הוא טהור.
דבר זה, שמבאר לעצמו את עניני התורה בריבוי
טעמים, הוא האמיתיות של לימוד תורה ביראת שמים,
כי הבנת הסוגייה על ידי הטעמים שמסביר לעצמו
בבירור, גם זה הוא ענין של יראת שמים – שחשים
את חכמת התורה, שזו חכמתו יתברך.
קיצור. לימוד התורה וידיעת התורה הם שני ענינים
שונים. לימוד התורה הוא כדי לדעת איך לקיים מצוות.
ידיעת התורה היא המצוה הפרטית של תלמוד תורה.
מצד ידיעת התורה ניתן להתיר איסור. יסוד התורה הוא
יראת שמים ואז חשים בתורה את חכמתו יתברך.

בשוגג בכמה וכמה דברים שהם איסורים גמורים, כי
אינם יודעים את דיני התורה.
קיצור. תורה ויראת שמים הם מפתחות הפנימיות
ומפתחות החיצוניות. ר' ינאי קורא ליראת שמים דירה

להבין ברור יותר את הענין:

לימוד התורה וידיעתה הם שני ענינים.
ענין אחד בתורה הוא, ללמוד כדי לדעת את דיני
התורה לצורך קיום המצוות כפי רצון הבורא ברוך-
הוא.
הענין השני הוא לימוד תורה לשם ידיעת התורה.
לימוד תורה כדי לדעת את דיני התורה הוא ענין כללי,
ולימוד תורה לשם ידיעת התורה הוא ענין פרטי, כיון
שלימוד התורה הוא מצוה פרטית בדיוק כמו מצוות
אחרות.
זהו מה שרבה בר רב הונא אומר: "אדם הלומד תורה
ואין בו יראת שמים נדומה לגזבר שמסרו לו מפתחות
הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו";
— הוא אמנם לומד תורה והוא מחדש חידושי תורה,
אבל הדבר לא נוגע לו לקיום המצוות, ידיעתו את כל
פרטי הדינים לא נוגעת לו שיהיה זהיר בהידור מצוה.
הוא מיקל גם בקיום המצוה עצמה ובודאי שאינו
חושב אודות הידור מצוה, כי חסרה לו יראת שמים,
וכיוון שחסרה לו יראת שמים – הרי הוא מנצל את כל
ידיעת התורה להעדר יראת שמים, למצוא כמה היתרים
ולחפש כמה קולות, וכל הדינים שבדיעבד הם דבר
כשר, הדיעבד נעשה אצלו לכתחילה.
עם ידיעת התורה הגדולה שלו, ביכלתו לטהר את
הטמא ולהכשיר את האסור, כפי שהגמרא² מספרת
שביבנה היה תלמיד למדן כל-כך גדול שהיה ביכלתו,
בידיעת התורה הגדולה שלו, לטהר את השרץ במאה
וחמישים טעמים.
שואל על כך התוספות³ איזו חריפות היא זו, שיכול
לטהר את השרץ שהתורה טימאה?

ג.

לו, ובאיזו דרך יכנס?
ר' ינאי אומר: אוי לאדם שאין לו בית והוא עושה שער
לבית.
כוונת הדברים היא שיראת שמים היא הדירה, והתורה

על הלומד תורה ואין לו יראת שמים, אומרת הגמרא¹
שהוא דומה לממונה על בית שיש לו הרבה דלתות, זו
לפנים מזו, ומסרו לו רק את מפתחות הדלתות
הפנימיות. את מפתחות הדלתות החיצוניות לא מסרו

(5) לקוטי תורה, סוכות פא, ע' ג.
(6) עירובין שם.

(2) עירובין יג, ע"ב.
(3) שם, ד"ה שידע לטהר את השרץ.
(4) תהלים קיט, קעב.

אין – משמעו, מה שהנברא אינו יודע מהו, לכן הוא
קוראו אין.
יראה זו היא כמו שכתוב¹⁰ "יראו מה' כל הארץ",
שהיא באה מהתבוננות שכל מה שנברא, הוא מהארה.
יראה זו היא יראה תתאה והיא הקדמה לתורה.
דעת עליון היא הדעה העליונה, שלמעלה יש ולמטה
אין. למעלה יש – זהו היש האמיתי, למטה אין – זהו
שכולא קמיה כלא חשיב¹¹.
מההתבוננות וההכרה בענין אין-סוף ברוך-הוא כפי
שהוא היש האמיתי, נפעל ענין הביטול במציאות
ממש, שזוהי דרגת יראה עילאה, שתורה היא הקדמה
לדרגת יראה זו.
אלו הן שתי הדרגות ביראה – יראה תתאה ויראה
עילאה.
יראה תתאה באה מההתבוננות בענינים של דעת
תחתון, ויראה זו היא הקדמה ללימוד התורה.
יראה עילאה באה מההתבוננות בענינים של דעת
עליון, והתורה היא ההקדמה והכלי ליראה זו.
קיצור. שני המשלים שהגמרא ור' ינאי אומרים על מי
שיודע ללמוד ואין לו יראת שמים, מבוארים על-פי
המאמר 'אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין
יראה'. דעת תחתון ודעת עליון. יראה תתאה היא
הקדמה לתורה, ותורה היא כלי ליראה עילאה.

היא הדלת לדירה, שכן אומר רש"י בגמרא⁷, שהתורה
היא שער להגיע על ידה ליראת שמים.
אך מאמרו של רבי ינאי זה הוא בניגוד למאמר הקודם
של הגמרא.
לפי מאמר זה מובן, שהתורה היא מפתחות הפנימיים
ויראת שמים מפתחות החיצוניים!
המשנה בפרקי אבות⁸ אומרת "אם אין יראה אין
חכמה, אם אין חכמה אין יראה".
לפי זה, אין ניתן להתחיל את העבודה, והרי כל עבודה
צריכה להיות בסדר והדרגה. מוכרחים שתהיה התחלה
ויהיה סוף, ואם ההתחלה היא יראה, העבודה לא
יכולה להיות כיון שאם אין חכמה אין יראה, ואם
ההתחלה היא חכמה, העבודה לא יכולה להיות כי אם
אין יראה אין חכמה?
אלא הענין הוא:
קיימות שתי דרגות ביראה – יראה תתאה [תחתונה]
ויראה עילאה [עליונה], וקיימות שתי דרגות בחכמה,
היא התורה. יראה תתאה היא הקדמה לתורה, ותורה
היא הקדמה ליראה עילאה.
נאמר⁹ "כי א-ל דעות הוי". שתי דעות: דעת תחתון
ודעת עליון.
דעת תחתון, היא הבנת הנבראים, שלמטה יש
ומציאות, והתהוות היש היא מאין.

ד, 12

47

חוקים הם המצוות שאין להן טעם. זוהי גזירת הכתוב.
כך גזר הבורא ברוך-הוא.
כפי שהמדרש¹⁴ אומר בענין טומאה וטהרה, שלא המת
מטמא ולא המקוה מטהר, אלא כך גזר הבורא ברוך-
הוא, ולאף אחד אין כוח לשנות זאת.
זו משמעות המושג חוקה, גזירה וחוק. כמו שכתוב¹⁷
"זאת חוקת התורה".
רש"י¹⁸ מפרש משום שהשטן ואומות העולם שואלים
את בני ישראל – מהי מצות פרה אדומה ואיזה טעם
יש במצוה זו?
כל הטמאים נטהרים, על ידי שמזים עליהם את אפר
הפרה האדומה המעורב במים, ואילו אלה ששורפים
את הפרה האדומה השחוטה, ועושים את התערובת

כתיב¹³ "ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה
ליראה את הוי' אלקינו".
במצוות קיימים שלושה סוגים, שלכל אחד מהם יש
שם מיוחד, כמו שכתוב¹⁴ "אלה העדות והחוקים
והמשפטים אשר דבר משה".
שלושת השמות של המצוות הם עדים¹⁵, חוקים
ומשפטים.
עדות הן המצוות שהן כסימן בין הבורא ברוך-הוא
ובנינו, עמו וצאן מרעיתו, כמו שבת, תפילין, פסח,
מילה, סוכה.
משפטים הם המצוות שגם השכל האנושי מסכים להן,
כמו כבוד אב ואם, צדקה, אהבת ישראל, גניבה
וגזילה, לשון הרע.

(14) שם ד, מה.

(15) כך כתוב בספר המאמרים – אידיש ע' 46. אבל
ב'הקריאה והקדושה' גליון יז כתוב עדות.

(16) ראה מדרש תנחומא, פ' חוקת, כו. במדבר רבה, שם.

פסיקתא, פסקא פרה.

(17) חוקת יט, ב.

(18) יומא סז, ע"ב.

(7) יומא עב, ע"ב.

(8) פרק ג, משנה יז.

(9) שמואל א ב, ג. לקוטי תורה, שמיני עצרת פג, ע"א.

(10) תהלים לג, ח.

(11) זוהר, חלק א יא, ע"ב. וראה מאמר ד"ה "אין הקב"ה בא
בטרוניא" הערה 24 (לעיל ע' 6).

(12) במקור כתוב כאן ה.

(13) דברים ו, כד.

זהו פירוש "אם אין יראה אין חכמה"⁸, שתחילת
העבודה היא ביראה, כמאמר²² "כל מי שיראת חטאו
קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת", עבודה של יראת
שמים.
כתוב²³ "זה השער לה". אומר הזהר²⁴ "דא תרעא
לאעלאה", זהו השער לעליה. ומה שכתוב⁸ "אם אין
חכמה אין יראה", הכוונה לדרגת יראה עילאה, שהכלי
לכך הוא חכמה.
זהו מה שהתורה נקראת מפתחות הפנימיים: תורה היא
מפתח ליראה עילאה, שזהו פנימי, אבל ההתחלה היא
יראה תתאה, שבאה על ידי העבודה של קבלת-עול
מלכות-שמים.
זהו מה שר' ינאי אומר שהדירה היא יראה, כי זהו
העיקר – על-ידי יראה תתאה באים לתורה, ועל-ידי
תורה באים ליראה עילאה.
קיצור. שלושה סוגי מצוות. עדות – אות בין הבורא
ברוך-הוא וישראל, מילה, שבת, תפילין. משפטים –
שגם שכל אנושי מחייב, כבוד אב ואם, צדקה, אהבת
ישראל. חוקים – טבילה במקוה כשרה. קיום כל
המצוות צריך להיות כי זהו רצון הבורא. התחלת
העבודה צריכה להיות בקבלת-עול מלכות-שמים.

אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה

של האפר עם המים כדי לטהר את כל הטמאים, הם
עצמם נטמאים? !
לכן כתובה כאן המילה חוקה. זה חוק, ואף אחד אינו
רשאי להרהר אחריו.
זהו¹² "ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה":
הענין האמיתי של קיום המצוות צריך להיות כדי
"לעשות את כל החוקים האלה".
יש לקיים את כל המצוות, גם המצוות של עדות
ומשפטים, לא מפני שהן אות וזיכרון למשהו, או מפני
שהשכל האנושי מכתוב אותם, אלא משום שזהו ציווי
הבורא ברוך-הוא.
את כל המצוות יש לעשות מתוך ההתמסרות הגדולה
ביותר, כפי שמסורים לחוקים.
על כך אומר הכתוב¹² "ליראה את הוי'", יראה שהיא
את הוי' כמו שכתוב¹⁹ "יראו את הוי' קדושו".
'את' הוי' משמעו טפל ובטל [לה], כפי שהגמרא
אומרת²⁰ "את בשרו"²¹ – הטפל לבשרו".
כך גם "את הוי'", זו דרגה ביראה של ביטול לשם הוי'.
לדרגה זו ביראה מגיעים על-ידי עבודת התורה, שהיא
הקדמה וכלי ליראה עילאה. אבל ההתחלה היא עבודה
של קבלת-עול מלכות-שמים שהיא יראה תתאה.

(22) פרקי אבות פרק ג, משנה ט.
(23) תהלים קיח, כ.
(24) חלק א ח, תחילת ע"א.

(19) תהלים לז, י. לקוטי תורה, במדבר יג, ע"ב.
(20) בבא קמא, מא ע"ב.
(21) שמות כא, כח.

ספר השיחות – ה'ש"ת"ש"א בלח"ק

האנשים, מהפועל הרגיל ובעל-הבית, עד למולטי
מיליונר וליהודי ה"עברי", כולם כאחד רואים בעינים
פקוחות מה נעשה עם אחינו ואחיותינו מעבר לים,
כל סוגי האנשים שם שבורים.
יהודים, אל נא תתפתו שזה אירע רק לאותם
יהודים. אל נא תתפתו שאותנו, יהודים, יעזרו רק
אנשים ועזרה פוליטית. העם החכם והנבון אסור לו
להיות מושפע מטפשות כזו. לנו יהודים תעזור רק
תשובה, תורה ומצוות.
צריכים לעשות תשובה. כמו שאמר יונה הנביא³¹
"עוד ארבעים יום ונוה נהפכת". מוכרחים לעשות
תשובה, הרי כעת הם חבלי משיח שהושוו לחבלי
לידה, שבשעת מעשה יש חבלים ונשפך דם, אך

יהודים באמריקה, אתם עושים הרבה עבור
אחינו שמעבר לים, השי"ת יצליח לכם
ולמשפחותיכם בכל עבור זה. אך, מן ההכרח שתדעו
שהצרות שהיהודים שמעבר לים סובלים – אינן
מקרה, זוהי גזירה מן השמים. הגזירה היא עונש על
חטאים, ובחטאים אלה יש גם לכם חלק. חטאים הם
חילול שבת, אכילת טריפות, טומאת המשפחה וכו' –
ברור לי שהרכוש היהודי מעבר לים שנהרס ונמחה,
הוא שכר השבת, שכר משך אחריו גם כספים
כשרים – הצדקה שאתם נותנים איננה עדיין הכל,
זקוקים גם לתשובה ולתפילה, שלשה דברים אלה
שבורים ומבטלים גזירות רעות.
יהודים, בני ובנות ישראל באמריקה! כל סוגי

7 במדה רבה יותר מאשר באמריקה, ושוכחים
8 שסטירה סוטרים על הפנים דוקא. היהודים הדתיים
9 סובלים בגין הלא דתיים, משלמים את השטר של כל
10 ישראל ערבים - בנפשות. ומבלי הבט על היהודים
11 שמעבר לים, על יהודי אמריקה גם להבין מה שמצד
12 אהבת ישראל אסור להעלות על השפתיים.

1 לבסוף רואים את הנולד. יעזור השי"ת ויעניק את
2 הכוח הדרוש שנוכל לעבור את חבלי הלידה ונזכה
3 לראות את הנולד.
4 * * *
5 שואלים, מדוע נשפך חרון אפו של הקב"ה אל
6 מעבר לים במדינות כאלו בהן היו תורה ויראת שמים

פורים בסעודה

אגרות קודש

בי"ה, כ"א תמוז, [תר"צ]

ספינה ברעמען

תלמידים שי' ת"ל, ואשר בקרוב יכתוב לי בפרטי ע"ד
מהותם וענינם של התלמידים שי', וע"ז אחכה, כי חפצי
לדעת בפרטיות.

הנני מקוה אשר ידידינו הר"י שי' ועקסלער, הר"מ
הילמאן שי', הר"מ שי' שאיעוויטש, הר"ש שי' פאלמער
וכל ידידינו שי', עובדים בחריצות ע"ד הסתדרות הישיבה,
וכמדובר שתהי' כפי הוראתו של ידידינו החסיד הרה"ג ר'
אליעזר שי', כן ע"ד התרחבות והתחזקות הלימוד בגמרא,
והשי"ת יהי' בעזרם בגו"ר.

הדו"ש ומברכו.

אל כבוד ידידי הרה"ג הנודע לשם

תהלה וי"ח אי"א מוהר"ר דוד שי'

הכהן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ע"ד טובת חותנו הרב שי', כתבתי
לידידינו מר פאלמער שי' כפי הדרוש, והשי"ת יעזור שיהי'
הכל כשורה בגו"ר.

נהניתי לשמוע ע"ד הישיבה, כי ישנם כעשרה

אג"ק מוהר"י צ' כך יז

אגרות קודש

בי"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו ממוצש"ק וארא עם הפ"נ המוסגר בו שכבקשתו אקראהו - בלי" - בעת רצון על
הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ומי"ש שקשה לו הלימוד בחובת הלבבות, הנה בטח זוכר שאמרתי לו שאין כוונתי לשער
היחוד אלא להשערים שאחריו ואם גם זה קשה בשבילו, אזי לימוד בפקח עורים, ומאמרי כ"ק מו"ח
אדמו"ר די"ב תמוז וי"ט כסלו דשנים שונות במקום שלבו חפץ, והשי"ת יעזור להושיעו משופטי נפשו
ויוכל לעלות מעלה מעלה שיהי' ניכר בו נצר מטעי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיבת תומכי תמימים שזכה
להיות תלמידה כמה שנים.

בברכת הצלחה בגו"ר ולבריאות לכל בי"ב שיחיו.

פרשת וארא

ו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ג וְאַתָּה אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרִיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ: ה וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבֹדִים אִתָּם וְאָזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי: (ו) לָכֵן אֹמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אִתְּכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵּיהֶם וְגִאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֹרֹעַ נְטוּיָה וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים: ז וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם: ח וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִורְשָׁה אֲנִי יְהוָה: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ וּמֵעַבְדָּה קָשָׁה: פ (ישראל) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צ בֹּא דַבֵּר אֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלָי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעֲה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּצִיֵא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס

מצרים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 860 – מתוך

יחזקאל)

וארא: אַל הָאֲבוֹת (רש"י)

מה מוסיף רש"י בפרשו על לשון הכתוב?

אלא רצונו של רש"י לומר לנו שמהתגלות האלוהית אל אברהם, יצחק ויעקב לא היתה בגלל מעלתם הפרטית של כל אחד ואחד מהם, כִּי־אם משום שהם היו אבות האמה. הם, האבות, מסרו את כל מה שקבלו לבניהם אחריהם.

שני י אֵלָהּ רָאשֵׁי בֵּית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלֹאֵל חֲצֹרֶן וְכֹרְמִי אֵלָה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן: ב וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאַהֲרֹן וַיְכִין וַיְחֻזֵּר וְשָׂאוּל בֶּן־הַפְּנִיעֵנִית אֵלָה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן: ג וְאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתִלְדָּתָם גִּרְשֹׁן וְקָהַת וּמְרָרִי וְשִׁנִּי חֲנִי לֹוִי שִׁבְעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה: ד בְּנֵי גִרְשֹׁן לְכִנִּי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם: ה וּבְנֵי קָהַת עֲמָרָם וַיְחֻזֵּר וְחִכְרוֹן וְעִזִּיאֵל וְשִׁנִּי חֲנִי קָהַת שְׁלֹשׁ וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה: ו וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלָה מִשְׁפַּחַת חֲלֹוִי לְתִלְדָּתָם: ז וַיִּקַּח עֲמָרָם אֶת־יֹכָבֵד דֹּדְתּוֹ לֹוִי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשִׁנִּי חֲנִי עֲמָרָם שִׁבְעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה: ח וּבְנֵי יִצְחָר קָרַח וְנַפְגִּי וְזֹכְרִי: ט וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסִתְרִי: י וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בַּת־עֲמִינָדָב אַחֹות נַחֲשֹׁן לֹוִי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֲלֶעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: יא וּבְנֵי קָרַח אֶסֶר וְאַלְקָנָה וְאַבְיָאֶסֶף אֵלָה מִשְׁפַּחַת הַקְּרָחִי: יב וְאַלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לֹוִי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלָה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם: יג הוּא אַהֲרֹן וּמוֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבֹאתָם: יד הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: טו וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 44)

ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה (ו, ט)

הפסוק מדגיש את מעלתו של משה, שגולד מיוחד נעלה ביותר. דהנה מבאר בחסידות, שאסורי עריות מורים על יחודים נעלים ביותר (כִּי־חִידוֹ זְעִיר־אֲנִפִּין וּמַלְכוּת, הַנִּקְרָאִים אַח וְאַחֹות), וְלָכֵן נֶאֱסָרוּ, כִּי גִלּוּי אֲרוֹת נְעִלִים אֵלּוּ בְּעוֹלָם עוֹלָל לְגֵרָם נֶזֶק, וְכִדְגֻמַּת הַמִּבְטֵי בְּשִׁמְשׁ לֹא מִגֵּן (וְהָאֶסוּר הוּא לְבָלֵם לְשׁוֹה, "תוֹרָה אַחַת יְהִיָּה לָכֶם"). אף לִפְנֵי מִתֵּן תוֹרָה, לִפְנֵי שֶׁנֶּאֱסָרוּ יְחִידִים אֵלּוּ, אֵין בָּהֶם פָּגַם לְמִי שֶׁמִּסְגֵּל לְקַבֵּל אֲרוֹת נְעִלִים אֵלּוּ; וְאַדְרָבָּה, זוּהִי מַעֲלָה עֲבוּרוֹ.

שלישי כח וידבר יהוה אל־משה לאמר אני יהוה
 דבר אל־פרעה מלך מצרים את כל־אשר אני
 דבר אליך: ויאמר משה לפני יהוה הן אני
 ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה: פ
 ז ויאמר יהוה אל־משה ראה נתתיך אלהים
 לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך: ב אתה תדבר
 את כל־אשר אצוה ואהרן אחיך ידבר אל־
 פרעה ושלח את־בני־ישראל מארצו: ג ואני
 אקשה את־לב פרעה והרביתי את־אתתי ואת־
 מופתי בארץ מצרים: ד ולא־ישמע אלכם פרעה
 ונתתי את־ידי במצרים והוצאתי את־עבדתי
 את־עמי בני־ישראל מארץ מצרים בשפטים
 גדלים: ה וידעו מצרים כי־אני יהוה בנטתי
 את־ידי על־מצרים והוצאתי את־בני־ישראל
 מתוכם: ו ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה
 אתם בן עשו: ז ומשה בן־שמנים שנה ואהרן
 בן־שלוש ושמנים שנה בדברם אל־פרעה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 35)

יבאני אקשה (ז, ג)

ותפירו את גבורתי (רש"י)

יש לשאל, הרי המכות באו להעניש את המצרים ("וגם
 את הגוי אשר יעבדו בן אנכי"), וכן כדי שידעו שיש
 אלקים; ומדוע אומר שבאו גם ללמד את ישראל. ויש לומר,
 דהנה העולם נברא בשביל התורה ובשביל ישראל, ומוכן
 אפוא, שכל מארע ומארע הוא בפנימיות "בשביל ישראל".
 ואף כאן: המטרה העקרית של המכות אמנם היתה ביחס
 למצרים, אבל בהכרח שיש בהן מטרה נוספת ביחס לבני
 ישראל.

רביעי ח ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
 ט כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת
 ואמרת אל־אהרן קח את־מטף והשליך לפני
 פרעה והי לתנין: י ויבא משה ואהרן אל־פרעה
 ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישליך אהרן את־
 מטפו לפני פרעה ולפני עבדיו והי לתנין:
 יא ויקרא גם־פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו

גם־הם חרטומי מצרים בלתייהם כן: יב וישליכו
 איש מטוהו ויהיו לתנינים ויבלע מטה־אהרן
 את־מטתם: יג ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם
 כאשר דבר יהוה: ס ויאמר יהוה אל־משה
 כבד לב פרעה מאן לשלח העם: טז לך אל־
 פרעה בפקר הנה יצא חמיומה ונצבת לקראתו
 על־שפת היאר והמטה אשר־נהפך לנחש תקח
 בידך: טז ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
 שלחני אליך לאמר שלח את־עמי ויעבדני
 במדבר והנה לא־שמעת עד־פה: יז כה אמר
 יהוה בזאת תדע כי אני יהוה הנה אנכי מכה
 במטה אשר־בידי על־המים אשר ביאר ונהפכו
 לדם: יח והדגה אשר־ביאר תמות ובאש היאר
 ונלאו מצרים לשתות מים מן־היאר: ס
 יט ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן קח
 מטף ונטה־ידך על־מימי מצרים על־נהרתם
 על־יאריהם ועל־אנמיהם ועל כל־מקוה
 מימיהם ויהיו־דם והיה דם בכל־ארץ מצרים
 ובעצים ובאבנים: כ ויעשו־כן משה ואהרן
 כאשר צוה יהוה וירם במטה ויך את־המים
 אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו
 כל־המים אשר־ביאר לדם: כא והדגה אשר־
 ביאר מתה ויבאש היאר ולא־יכלו מצרים
 לשתות מים מן־היאר והי הדם בכל־ארץ
 מצרים: כב ויעשו־כן חרטומי מצרים בלתייהם
 ויחזק לב־פרעה ולא־שמע אלהם כאשר דבר
 יהוה: כג ויפן פרעה ויבא אל־ביתו ולא־שת לבו
 גם־לזאת: כד ויחפרו כל־מצרים סביבת היאר
 מים לשתות כי לא יכלו לשות ממימי היאר:
 כה וימלא שבעת ימים אחרי הכות־יהוה את־
 היאר: פ ט ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה
 ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח את־עמי
 ויעבדני: טז ואם־מאן אתה לשלח הנה אנכי נגמ

אֶת־כָּל־גְּבוּלָךְ בַּצִּפְרָדַיִם: כ וְשָׂרֵךְ הַיָּאֹר צִפְרָדַיִם וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבִיתְךָ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מִטָּתְךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: כ וּבִכָּה וּבְעִמּוּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרָדַיִם: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן גִּמֵּה אֶת־יָדְךָ בְּמִטָּה עַל־הַנְּהֹרֹת עַל־הַיָּאִרִים וְעַל־הָאֲנָמִים וְהַעַל אֶת־הַצִּפְרָדַיִם עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ד וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְהַעַל הַצִּפְרָדַיִם וְתָכַם אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצִּפְרָדַיִם עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ו וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הִעֲתִירוּ אֵלַי־יְהוָה וַיִּסַּר הַצִּפְרָדַיִם מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וְאֲשַׁלַּח אֶת־הָעֹם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפֶרֶעַה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמַתִּי: ו אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעַמּוּךָ לְהַכְרִית הַצִּפְרָדַיִם מִמֶּנִּי וּמִבְּתֶיךָ רַק בַּיָּאֹר תִּשְׁאָרְנָה: י וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר בְּדַבְּרֶיךָ לְמַעַן תִּדַּע כִּי־אֵין בַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 56)

וַיִּכְלַע מֹשֶׁה אַהֲרֹן (ז, יב)

מֵאַחֵר שִׁחֲזַר וַנַּעֲשֶׂה מִטָּה (רש"י)

כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי עוֹסֵק בְּהַשְׁפָּעָה עַל יְהוּדֵי אֲחֵר, יֵשׁ לַפְּעָמִים מַצֵּב שָׂבוּ עָלָיו 'לְשֹׁבֵר' וּלְכַבֵּל אֶת הַזּוּלָּת, עַד כְּדֵי 'בְּלִיעָה' – הַעֲלָמָה מִחֻלָּט שֶׁל מִצִּיאוֹתָיו. אֵף פְּעֻלָּה זוֹ דוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי תְנָאִים. א. מִטָּה אַהֲרֹן – מִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּדֶרֶךְ זוֹ חֵיב לְהִיטֹר וְדוֹר כָּל כָּלוּ בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, כְּאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. ב. מֵאַחֵר שִׁחֲזַר וַנַּעֲשֶׂה מִטָּה – יֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִתּוֹךְ אִפּוֹק, כְּמִטָּה דוֹמָם, וְלֹא מִתּוֹךְ כֶּעֶם וְהַתְרַגְּשׁוֹת.

חמישי: וַיִּסְרוּ הַצִּפְרָדַיִם מִמֶּנִּי וּמִבְּתֵיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמּוּךָ רַק בַּיָּאֹר תִּשְׁאָרְנָה: ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פֶּרֶעַה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דַּבְּרֵי הַצִּפְרָדַיִם אֲשֶׁר־שָׁם לְפֶרֶעַה: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיִּמָּתוּ הַצִּפְרָדַיִם מִן־הַבְּתִּים מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשְּׂדֹת: י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמֹרֶם חֲמֹרֶם וְתִבְאֵשׁ הָאֶרֶץ: יא וַיֵּרָא פֶּרֶעַה כִּי הִיטָּה

הַרוּחָה וְהַכִּבֵּל אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן גִּמֵּה אֶת־מִטָּתְךָ וְהָךְ אֶת־עַפְרֵי הָאֶרֶץ וְהָיָה לָכֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהוּ וַיָּךְ אֶת־עַפְרֵי הָאֶרֶץ וְהָיָה הַכֶּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עַפְרֵי הָאֶרֶץ הָיָה כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ח וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֶּנֶם וְלֹא יָכְלוּ וְהָיָה הַכֶּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: ט וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פֶּרֶעַה אֲצַפֵּעַ אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב־פֶּרֶעַה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בִּפְקֹד וְהִתִּיצֵב לִפְנֵי פֶּרֶעַה הַנֶּה יוֹצֵא הַמִּימָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: י כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנֶּנִּי מְשַׁלֵּחַ בָּךְ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְבִתֶּיךָ אֶת־הָעֶרֶב וּמְלֹאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעֶרֶב וְגַם הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: יא וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גִּשֵׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֲמִיד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הִיּוֹת־שָׁם עֶרֶב לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֵין יְהוָה

בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 317)

כִּי אֵין ה' בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ (ח, יח)

לַפְּעָמִים פּוֹגְשִׁים יְהוּדֵי שְׁבָנְלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוֹת הָיָה יָרֹד בְּתַכְלִית, "בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ". מְלַמְּדֵנוּ שֶׁם פְּרִשְׁתָּנוּ, וְאַרְא', הַכּוֹלֵל אֶת כָּל עֲנִינֵי הַפְּרָשָׁה: לֹא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׁנִתָּן לְקֶרֶב לַתּוֹרָה, וְאַף לַפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, אֲלֵא אֶפְשָׁר לַפְּעַל שִׁתְּקִיָּה אֲצִלּוֹ בְּחִינַת רִאיוֹה, כְּאֵלּוֹ רִאיוֹה אֶת עֲנִינֵי הַתּוֹרָה בְּעִינֵי מֹשֶׁה.

ששי: וַיִּשְׁמָתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמּוּךָ לְמַחֵר יְהוָה הָאֵת הַזֶּה: ז וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיִּבֹּא עֶרֶב כְּבֹד בֵּיתָה פֶּרֶעַה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעֶרֶב: ח וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבְחוּ לְאַלְהֵיכֶם בָּאֶרֶץ: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי

תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו: ^ב ודרך שלשת ימים גלך במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו כאשר יאמר אלינו: ^ג ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם ליהוה אלהיכם במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת העתירו בעדי: ^ד ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמדו והעתרתי אליהו וסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אליסף פרעה התל לבלתי שלח את העם לזבח ליהוה: ^ה ויצא משה מעם פרעה ויעתר אל יהוה: ^ו ויעש יהוה בדבר משה ויסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו לא נשאר אחד: ^ז ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שלח את העם: ^ח ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה ודברת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני: ^ט כי אם שמאן אתה לשלח ועודך מחזיק בם: ^י הנה יד יהוה הויה במקנך אשר בשדה בפוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר פבר מאד: ^{יא} והפלה יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר: ^{יב} וישם יהוה מועד לאמר מחר יעשה יהוה הדבר הזה בארץ: ^{יג} ויעש יהוה את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לאמת אחד: ^{יד} וישלח פרעה והנה לאמת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם: ^{טו} ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם פיה בבשן וורקו משה השמימה לעיני פרעה: ^{טז} והיה לאבק על כל ארץ מצרים והיה על האדם ועל בהמה לשחין פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים: ^{יז} ויקחו את פיה הפבשן

ועמדו לפני פרעה ויזרק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת פרח באדם ובהמה: ^{יח} ולא יכלו החרטמים לעמוד לפני משה מפני השחין כיהיה השחין בחרטמים ובכל מצרים: ^{יט} ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל משה: ^כ ויאמר יהוה אל משה השכם בפקר והתניב לפני פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני: ^{כא} כי בפעם הזאת אני שלח את פלמגפתי אל לבך ובעבדך ובעמך בעבור תדע כי אין פמני בכל הארץ: ^{כב} כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ: ^{כג} ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 44)

ויכבד לב פרעה (ט, ז)

לפעמים מגרה האדם את יצר הרע יותר ממה שהיצר רוצה מצד עצמו. אפילו השכל של הנפש הפקמית אומר שהוא עושה שטות ומזיק לעצמו, אבל מצד הפכדות של הפרעה שבלבו הוא מגרה את יצר הרע גם כאשר היצר מצד עצמו אינו חפץ בכך. וכפי שאנו רואים, שלפעמים אדם אינו עומד בנסיון והוא ממלא את תאוותו, ולאחר מכן יש לו רגש של הפך שביעות רצון, כיון שאפילו היצר אינו מרצה מן השמיעו אליו.

שביעי י עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם: ^י הנני ממטיר פעת מחר פבר מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום הוסדה ועד עתה: ^{יא} ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה פלהאדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הפיתה וירד עליהם הבד ומתו: ^{יב} הירא את דבר יהוה מעבדיו פרעה הנגים את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים: ^{יג} ואשר לא שם לבו אל דבר יהוה

לִב פִּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר
דִּבֶּר יְהוָה בִּיד־מֹשֶׁה: פפפ

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ
וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָה וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה.
אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבִיזְמִיכּוֹן וּבְחִי רֵכֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא
וּבזִמּוֹן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמִי
עֲלֵמִיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמִי עֲלֵמִיָּא.
יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְחַלָּל, שְׁמוֹה דְּקֻדְשָׁא בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לַעֲלָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמָתָא, דְּאִמְרִין
בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

קב"א פסוקים, גיבע"ל סימן, יעיא"ל סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז עמ' 10)

וְאִשׁ מִתְּלַקְחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד (ט, כד)

בֶּרֶד – רומז לאדם שהוא קר בתכלית כלפי הזולת ואין
השני נוגע לו כלל. אש מיתלקחת בתוך הבֶּרֶד – סבת קרירות
זו ופנימיותה היא, היות חס בתכלית כלפי עצמו. האש של
אֶהְבֶּת עצמו גורם לו להיות שקוע בעצמו עד שאין לו מקום
לזולת.

מפסיר לֹא וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פִּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ
כְּפִיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וַהֲבָרַד וּמָטָר
לֹא־נִתְּןָ אֶרֶצָה: ❶ וַיֵּרָא פִּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר
וַהֲבָרַד וַהֲקָלַת וַיִּסֹּף לַחֲטֹא וַיִּכְבֵּד לְבֹו הוּא
וַעֲבָדוּ: ❷ וַיַּחְזֹק לֵב פִּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה בִּיד־מֹשֶׁה: פפפ

וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדּוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ
❶ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה כָבֵד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ❷ וַיֵּט מֹשֶ�ה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם
וַיְהִי נָתַן קָלָת וּבָרָד וַתַּחֲלֹךְ־אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמָּטֵר
יְהוָה עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ❸ וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ
מִתְּלַקְחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד כַּבֵּד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־
הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְ הָיְתָה לָגוֹי:
❹ וַיֵּךְ הַבֶּרֶד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה
הִפָּה הַבֶּרֶד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁפָּר: ❺ רַק
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:
❻ וַיִּשְׁלַח פִּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמוֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
אַלֵּהֶם חֲטָאתִי הַפֶּעַם יְהוָה הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי
הָרָשָׁעִים: ❼ הַעֲתִירוּ אֵלַיִּי וְרַב מֵהֵיט קָלָת
אֱלֹהִים וּבָרַד וְאִשְׁלַחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסְפּוּן
לַעֲמֹד: ❽ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצָּאתִי אֶת־הָעִיר
אֶפְרֹשׁ אֶת־כְּפִי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יַחְדְּלוּן וַהֲבָרַד
לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לִיְהוָה הָאָרֶץ:
❾ וְאַתָּה וְעַבְדְּךָ יִדְעֵתִי כִּי טָרָם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים: ❿ וְהַפְּשַׁתָּה וְהִשְׁעֵרָה גִּפְתָּה כִּי
הִשְׁעֵרָה אֲכִיב וְהַפְּשַׁתָּה גִּבְעֹל: ❸ וְהַחֲפָה
וְהַכְּסִמַּת לֹא נָכוֹ כִּי אֶפִּילַת הַנֶּחֶם: ❹ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
מֵעַם פִּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כְּפִיו אֶל־יְהוָה
וַיַּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וַהֲבָרַד וּמָטָר לֹא־נִתְּןָ אֶרֶצָה:
❺ וַיֵּרָא פִּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וַהֲבָרַד וַהֲקָלַת
וַיִּסֹּף לַחֲטֹא וַיִּכְבֵּד לְבֹו הוּא וְעַבְדּוּ: ❻ וַיַּחְזֹק

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵי אֵל לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיָבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּ יָמִים בְּמִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגּוֹלֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמֻצָּע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. *הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בַּתְּחִילֹת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשָה שבספר תורה.

ברכת ההפטרָה לפניָה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיחִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשָה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרָה כאחד בקול רם ששני קולות אינן נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרָה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוֹקֵן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כַּה כְּה־אֶמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים
אֲשֶׁר נָפְצוּ כָם וְנִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם מְקוֹדֵשׁ כָם עַל יְדֵיהֶם לְעִינֵי הַגּוֹיִם
בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעֲשֶׂה אוֹ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיֵשְׁבוּ עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר
נָתַתִּי לַעֲבָדֵי לְעֵקֶב: כּו וְיֵשְׁבוּ עָלֶיהָ לְכָטָח כִּי לֹא יִמָּצֵא עוֹד מִי וְעַ

לָהֶם וּבְנֵי בָתִּים וְנִטְעוּ כְרָמִים
וְיֵשְׁבוּ לְכָטָח בַּעֲשׂוֹתִי שְׂפָטִים
בְּכָל הַשָּׂאֲטִים הַמִּבּוֹיִם אֹתָם
מִסְבִּיבוֹתָם וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַעוֹשֶׂה מִשְׁפָּטִים מִיַּד
הַבְּבָלִים: א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׁירִית לָלוֹת
וְהוֹכִין וּמִלְכוּת צִדְקָה בַּעֲשָׂרִי בַּחֹדֶשׁ
הָעֲשִׁירִי בַּשָּׁנָה עֵשֶׂר לַחֹדֶשׁ הִיא
דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב כֶּן
אֲדָם שֵׁם פְּנוֹךְ עַל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְהִנֵּבֵא עָלָיו וְעַל עַדֹת
־מִצְרַיִם כָּלָה: ג דִּבֶּר וְאִמְרַתְּ כְּה־אֶמֶר | אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
עֹלִיד אֲלֵהֶם עִמּוֹ פְּרַעְיָה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם הַמִּתְפָּאֵר שֶׁכָּחוּ כְּמוֹ הַתַּנִּינִם
הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ בַּתּוֹךְ יֶאֱרֹי
וְהַמִּצְרִים הָיוּ מֵאֲמִינִים שֶׁלֹּא בּוֹ אֱלֹהוֹת,
וְאֲשֶׁר אָמַר לִי יֶאֱרֹי לְחַשְׁקוֹת
שְׂדוֹתַי וְאֵין לִי צִדֻּךְ בְּמִטֵּר הַשָּׁמַיִם

שי למורא

(כח) וְנִקְדַּשְׁתִּי כָם, אֹתָם מְקוֹדֵשׁ עַל יְדֵיהֶם, בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעֲשֶׂה אוֹ.
(כו) הַשָּׂאֲטִים אֹתָם, הַבּוֹיִים אֹתָם. (א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׁירִית, לְמִלְכוּת
צִדְקָה: בַּעֲשָׂרִי, בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׁירִי (טבת). (ג) הַתַּנִּינִם, כְּמוֹ הַתַּנִּין. וְלִפִּי שֶׁכָּל
גְּדֻלַּת מִצְרַיִם וְכָל הַשָּׂבַע שֶׁבָּהּ הוּא עַל דֵּי יֶאֱרֹי גִּילּוֹם, לְפִיכָךְ הִמְשִׁיל אֶת מֶלֶכָּהּ
לְתַנִּין, וְאֵת עַמּוֹ לְדֶגֶת יֶאֱוֹר. לִי יֶאֱרֹי,
הַיֶּאֱוֹר הוּא לִי לְחַשְׁקוֹת אֶת שְׂדוֹתַי, וְאֵין
לִי צִדֻּךְ בְּמִטֵּר הַשָּׁמַיִם. וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי,
אֲנִי גְדֻלַּתִּי וְרִמְמַתִּי אֶת עַצְמִי, בְּחֻקֵּי

הפטרָה לפרשת וארא לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כח

כַּה כְּה־אֶמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים
אֲשֶׁר נָפְצוּ כָם וְנִקְדַּשְׁתִּי כָם לְעִינֵי הַגּוֹיִם וְיֵשְׁבוּ
עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לַעֲבָדֵי לְעֵקֶב: כּו וְיֵשְׁבוּ עָלֶיהָ לְכָטָח
וּבְנֵי בָתִּים וְנִטְעוּ כְרָמִים וְיֵשְׁבוּ לְכָטָח בַּעֲשׂוֹתִי שְׂפָטִים בְּכָל
הַשָּׂאֲטִים אֹתָם מִסְבִּיבוֹתָם וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: כַּט
א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׁירִית בַּעֲשָׂרִי בַּשָּׁנָה עֵשֶׂר לַחֹדֶשׁ הִיא דְּבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: ד כֶּן־אֲדָם שֵׁם פְּנוֹךְ עַל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וְהִנֵּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה: ה דִּבֶּר וְאִמְרַתְּ כְּה־אֶמֶר | אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי עֹלִיד פְּרַעְיָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּינִם הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ

עטרת מרים

וְאֲנִי עֲשִׂיתִי רֹמְמָתִי אֶת עֲצָמִי בְּחִכְמָתִי וּבִפְעֹל יְדִי: ד וְנָתַתִּי חַיִּים בְּהַגְלֹתוֹ מִן הַיָּמִים בְּלִחְיִיד וְהִדְבַּקְתִּי אֲדָבִיק דְּגַת־יָאֲרִיד בְּקִשְׁקִשְׁתִּי וְהַעֲלִיתִיד מִתּוֹד יָאֲרִיד וְאֵת כְּל־דְּגַת יָאֲרִיד בְּקִשְׁקִשְׁתִּי תִדְבֵּק בִּי בְּנִפּוֹל חֹשֶׁר וְפֹל כָּל הָעַם: מִצָּרִים נִחְרְבָה בְּמֵה פְעָמִים, וּפְרַעְיָה הָיָה מוֹשֵׁל תַּחֲלִית עַד נִתְּרָה, וְהִקְרוּ בְּבוֹכְדָנָצַר בְּמִלּוֹד וְחוֹזְבִין כְּמוֹכָא בְּמִלְכִּים ב כ"ה, וְכֵן בִּשְׁנֵה חֲרִבְעִית לְהוֹלִיקִים הִקְרוּ בְּכַרְכְּמִישׁ כְּמוֹכָא בְּיִרְמְיָהוּ מ"ו, וְאַחַר כֵּךְ יָצָא שְׁלִישִׁית בְּעַת שְׁעָרוֹ עַל יְרוּשָׁלַם וְשָׁב לְאַרְצוֹ (יִרְמְיָה ל"ו), וְכָל זֶה הָיָה חוּץ לְאַרְצוֹ, וְעַל זֶה אָמַר בְּמִשְׁלֵי שִׁיתָן חַיִּים בְּלַחְיִו - כְּמוֹ שְׁמוֹשְׁכִים הֵבִיר הַגִּידֹל בְּחַיִּים שְׁלֵא בְּרַצְנוֹ, כִּי אִזָּא מְמוֹצָרִים

בְּהִכְרָת עַל פִּי גִזְרֵת ה' לְהַעֲשִׂיו:

ה וְנִמְשְׁתִּיד אֲפִזֵּר אוֹתִיד הַמִּדְבָּרָה אוֹתִיד וְאֵת כְּל־דְּגַת יָאֲרִיד

שְׁשָׁמָה בְּדֹאִי לֹא יִחְיוּ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תְּפֹל בְּחֶרֶב, שְׂכִלָה אוֹתוֹ

וְאֵת עָמּוֹ, גַּם לֹא תֵאָסֵף אֶל הַקֶּבֶר וְגַם וְלֹא תִקְבֵּן בִּי לַחִית הָאָרֶץ וְלַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם נִתִּיד לֹאכְלָה:

ו וְיִדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֹּאמָן לְשֹׁלֵם גְּמוּלָה יַעַן הַיּוֹתֵם מוֹשְׁעֵנָת קִנְיָה חֲלָשָׁה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בְּתַפְשָׁם בְּעַת אֲחֻזָּה בְּךָ

בְּכָף תִּרְוִץ נִשְׁבֶּרֶת וּבִקְעֵת לָהֶם עַל יְדֵי הַשִּׁבְרִים כְּל־כְּתָף בִּי נִכְנָסוּ בְּכַתָּף וּבְהַשְׁעָנָם עֲלִיד עַל

הַמִּשְׁעָנָת הוּא כְּפוֹף מֵעַת תִּשְׁבֵּר וּבְהַשְׁבֵּר הַמִּשְׁעָנָת וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כְּל־מִתְנָנִים יַעֲמִיד מִלְּחַפְּפָה לְהוֹיָה עוֹמְדִים וְקוֹפִים כְּדָרֵךְ עֲמִידָה בְּלִי

מִשְׁעָנָת בִּי לֹא תִסְמָד עוֹד עָלַי: ח עַת צֹר מִלֵּךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַם וְשָׁמְעוּ בִּי חֵיל פְּרַעְיָה יָצָא מְמוֹצָרִים וְנִסְתַּלַּק וְעַל יְדֵי זֶה

נִבְקַע לָהֶם הַכְּתָף, כִּי הוֹצִרְכוּ לַחֵת מְמוֹנָם שֶׁחַד לְמִלֵּךְ מִצְרַיִם (כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (יִשְׁעִיָה ל') יִשְׂאֹר עַל כְּתָף עֲזָרִים חִילֵיהֶם וְכו') לֹא לַעֲזֹר וְכו' בִּי לְבֹשֶׁת (וְכו'), וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁעֲנוּ עָלָיו וְהוֹצִרְכוּ

לַעֲמִיד עַל כִּתְיֵיהֶם וְלַחֲלָמָם בְּעֲצָמָם, וְהִגְלִיהֶם כְּכָר עֵיפֹ וְנִקְשְׁלוּ: ח לָכֵן בָּא עֲלֵיהֶם נְבוֹכַדְנֶצַּר אֶל אֲרָצָם, וְזֶה הָיָה אַחֵר הַחוֹרְבָן וְעַל זֶה אָמַר כָּה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנְנִי מִבְּיָא עֲלִיד

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

הִנְנִי מִבְּיָא עֲלִיד חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֲרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיד וְנָתַתִּי אֶת־אֲרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדָּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ: יא לֹא תַעֲבִרְכָּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהִמָּה לֹא

שי למורא

ובפעל ידי. ד) חַיִּים, חַיִּים שְׁעָרִים בְּהֵן אֶת הַיָּמִים, עַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵן נִחְקָעוֹת בְּלַחְיֵי הַיָּם בְּנִפּוֹלָתוֹ לְבַלַּע אֶת הַמַּוּזֹן שְׁשָׁמִים בְּהֵן וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יָאֲרִיד וְגו', כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּכֵךְ כָּל גְּבוּרִיד לְצִאֵת עֲמִיד לְמִלְחָמָה, וְפֹלֵי כָל־הָ (ח) וְנִמְשְׁתִּיד הַמִּדְבָּרָה, אֲפִזֵּר אוֹתִיד בְּמִדְבָּר, וְכֵשֶׁם שְׁהַדָּנִים כְּשִׁפְּאִים לְבִשְׁהָ הֵם מְתִים, כֵּךְ וְכִלָּה אוֹתוֹ וְאֵת עָמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מוֹשְׁעֵנָת קִנְיָה, כְּקִנְיָה זֶה שְׁהוּא רִיד וְאִינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָנָה עָלָיו. ז) תִּרְוִץ, תִּהְיֶה רִצּוֹן, וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל כְּתָף, חֲדוּדֵי הַשִּׁבְרִים שֶׁל הַקִּנְיָה וְדִקְרוּ וּבִקְעוּ לָהֶם אֶת הַכְּתָפִים, וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מִתְנָנִים, כִּיֹּן שֶׁתִּשְׁבֵּר, תִּצְרֹכְךָ לְחֹק אֶת הַמִּתְנָנִים וְלַעֲמִיד בְּעֲצָמָם כִּי כַּח מִתְנָנִים. י) חֶרֶב שְׁמָמָה, חֲרָבָן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מִמִּגְדָּל סוּנָה, שֶׁם מְקוֹם הוּא בְּתַחֲלָת גְּבוּל מִצְרַיִם. יא) וְלֹא תִשָּׁב, וְלֹא תִהְיֶה מִשְׁבַּת

ובפעל ידי. ד) חַיִּים, חַיִּים שְׁעָרִים בְּהֵן אֶת הַיָּמִים, עַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵן נִחְקָעוֹת בְּלַחְיֵי הַיָּם בְּנִפּוֹלָתוֹ לְבַלַּע אֶת הַמַּוּזֹן שְׁשָׁמִים בְּהֵן וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יָאֲרִיד וְגו', כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּכֵךְ כָּל גְּבוּרִיד לְצִאֵת עֲמִיד לְמִלְחָמָה, וְפֹלֵי כָל־הָ (ח) וְנִמְשְׁתִּיד הַמִּדְבָּרָה, אֲפִזֵּר אוֹתִיד בְּמִדְבָּר, וְכֵשֶׁם שְׁהַדָּנִים כְּשִׁפְּאִים לְבִשְׁהָ הֵם מְתִים, כֵּךְ וְכִלָּה אוֹתוֹ וְאֵת עָמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מוֹשְׁעֵנָת קִנְיָה, כְּקִנְיָה זֶה שְׁהוּא רִיד וְאִינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָנָה עָלָיו. ז) תִּרְוִץ, תִּהְיֶה רִצּוֹן, וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל כְּתָף, חֲדוּדֵי הַשִּׁבְרִים שֶׁל הַקִּנְיָה וְדִקְרוּ וּבִקְעוּ לָהֶם אֶת הַכְּתָפִים, וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מִתְנָנִים, כִּיֹּן שֶׁתִּשְׁבֵּר, תִּצְרֹכְךָ לְחֹק אֶת הַמִּתְנָנִים וְלַעֲמִיד בְּעֲצָמָם כִּי כַּח מִתְנָנִים. י) חֶרֶב שְׁמָמָה, חֲרָבָן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מִמִּגְדָּל סוּנָה, שֶׁם מְקוֹם הוּא בְּתַחֲלָת גְּבוּל מִצְרַיִם. יא) וְלֹא תִשָּׁב, וְלֹא תִהְיֶה מִשְׁבַּת

ובפעל ידי. ד) חַיִּים, חַיִּים שְׁעָרִים בְּהֵן אֶת הַיָּמִים, עַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵן נִחְקָעוֹת בְּלַחְיֵי הַיָּם בְּנִפּוֹלָתוֹ לְבַלַּע אֶת הַמַּוּזֹן שְׁשָׁמִים בְּהֵן וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יָאֲרִיד וְגו', כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּכֵךְ כָּל גְּבוּרִיד לְצִאֵת עֲמִיד לְמִלְחָמָה, וְפֹלֵי כָל־הָ (ח) וְנִמְשְׁתִּיד הַמִּדְבָּרָה, אֲפִזֵּר אוֹתִיד בְּמִדְבָּר, וְכֵשֶׁם שְׁהַדָּנִים כְּשִׁפְּאִים לְבִשְׁהָ הֵם מְתִים, כֵּךְ וְכִלָּה אוֹתוֹ וְאֵת עָמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מוֹשְׁעֵנָת קִנְיָה, כְּקִנְיָה זֶה שְׁהוּא רִיד וְאִינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָנָה עָלָיו. ז) תִּרְוִץ, תִּהְיֶה רִצּוֹן, וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל כְּתָף, חֲדוּדֵי הַשִּׁבְרִים שֶׁל הַקִּנְיָה וְדִקְרוּ וּבִקְעוּ לָהֶם אֶת הַכְּתָפִים, וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מִתְנָנִים, כִּיֹּן שֶׁתִּשְׁבֵּר, תִּצְרֹכְךָ לְחֹק אֶת הַמִּתְנָנִים וְלַעֲמִיד בְּעֲצָמָם כִּי כַּח מִתְנָנִים. י) חֶרֶב שְׁמָמָה, חֲרָבָן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מִמִּגְדָּל סוּנָה, שֶׁם מְקוֹם הוּא בְּתַחֲלָת גְּבוּל מִצְרַיִם. יא) וְלֹא תִשָּׁב, וְלֹא תִהְיֶה מִשְׁבַּת

ובפעל ידי. ד) חַיִּים, חַיִּים שְׁעָרִים בְּהֵן אֶת הַיָּמִים, עַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵן נִחְקָעוֹת בְּלַחְיֵי הַיָּם בְּנִפּוֹלָתוֹ לְבַלַּע אֶת הַמַּוּזֹן שְׁשָׁמִים בְּהֵן וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יָאֲרִיד וְגו', כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּכֵךְ כָּל גְּבוּרִיד לְצִאֵת עֲמִיד לְמִלְחָמָה, וְפֹלֵי כָל־הָ (ח) וְנִמְשְׁתִּיד הַמִּדְבָּרָה, אֲפִזֵּר אוֹתִיד בְּמִדְבָּר, וְכֵשֶׁם שְׁהַדָּנִים כְּשִׁפְּאִים לְבִשְׁהָ הֵם מְתִים, כֵּךְ וְכִלָּה אוֹתוֹ וְאֵת עָמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מוֹשְׁעֵנָת קִנְיָה, כְּקִנְיָה זֶה שְׁהוּא רִיד וְאִינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָנָה עָלָיו. ז) תִּרְוִץ, תִּהְיֶה רִצּוֹן, וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל כְּתָף, חֲדוּדֵי הַשִּׁבְרִים שֶׁל הַקִּנְיָה וְדִקְרוּ וּבִקְעוּ לָהֶם אֶת הַכְּתָפִים, וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מִתְנָנִים, כִּיֹּן שֶׁתִּשְׁבֵּר, תִּצְרֹכְךָ לְחֹק אֶת הַמִּתְנָנִים וְלַעֲמִיד בְּעֲצָמָם כִּי כַּח מִתְנָנִים. י) חֶרֶב שְׁמָמָה, חֲרָבָן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מִמִּגְדָּל סוּנָה, שֶׁם מְקוֹם הוּא בְּתַחֲלָת גְּבוּל מִצְרַיִם. יא) וְלֹא תִשָּׁב, וְלֹא תִהְיֶה מִשְׁבַּת

ובפעל ידי. ד) חַיִּים, חַיִּים שְׁעָרִים בְּהֵן אֶת הַיָּמִים, עַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵן נִחְקָעוֹת בְּלַחְיֵי הַיָּם בְּנִפּוֹלָתוֹ לְבַלַּע אֶת הַמַּוּזֹן שְׁשָׁמִים בְּהֵן וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יָאֲרִיד וְגו', כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּכֵךְ כָּל גְּבוּרִיד לְצִאֵת עֲמִיד לְמִלְחָמָה, וְפֹלֵי כָל־הָ (ח) וְנִמְשְׁתִּיד הַמִּדְבָּרָה, אֲפִזֵּר אוֹתִיד בְּמִדְבָּר, וְכֵשֶׁם שְׁהַדָּנִים כְּשִׁפְּאִים לְבִשְׁהָ הֵם מְתִים, כֵּךְ וְכִלָּה אוֹתוֹ וְאֵת עָמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מוֹשְׁעֵנָת ק

(יד) ארץ פתרום, שם מקום במצרים, וכאן הוא פנוי למצרים. מכורתם, מולדתם. מז) למבטח מזכיר עון, לבטחון המזכיר עון ישראל בזה שהיו פונים אחרים ולא בטחו בה' (יז) בעשרים ושבע שנה, למלכות נבוכדנצר (כד) כתוב ב"סדר עולם". בראשון באחד לחדש, באחד בניסן.

(יח) עבודה גדולה אל צר, שצוית שהוא יבשר את צר. כל ראש מקרה וכל כתף מרוטה, מנחה משא האבנים והקורות, ששאו על ראשיהם ועל כתפיהם. על העבודה אשר עבד עליה, כלומר, לא מצאו שם שלל ששיוו תנע לערף שווי העבודה של חילו שצרו על העיר. כי כשכבש נבוכדנצר את צר הם על העיר ושם את כל השלל, כי גנור עליה ששטפו הם את אנשיה ואת רכושיה. (כ) אשר עשו לו, שעשו מצרים רעה במשענתם שהכניסו את

מיושבת באנשים ארבעים שנה: יב ונתתי את-ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות שם הארצות סביבותיה תהינה נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה והפצתי את-מצרים בגוים כי הפלטים והשרידים משם לא יתשובו במקום

אחד במדינה אחרת רק יפוצו בין הגוים כי ווריתם בארצות: יג כי כה אמר אדני יהוה מלך מלך ארבעים שנה ולא בתוך חזמן אקבץ את-מצרים מן-העמים אשר-נפצו שמה: מצרים נחרבה בשנת כ"ו לנבוכדנצר והוא מלך חמש וארבעים שנה, נשאו י"ח למלכותו, ואחריו מלך אויל מרודך כ"ב שנה, הם ארבעים שנה, כי בשנת א' לבלשצר נאמרה נבואת פרס לדינאל, ומאז התחילו הגולים לשוב בימי מלך פרס, והתחילו להתקבץ. יד ושבתו את-שבות בני חשבי של מצרים ברשון מלך פרס והשבתו אתם ארץ פתרום הוא מארץ מצרים על-ארץ מכורתם מנחתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן משאר הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על-הגוים והמעטות אמות אנשיה לבלתי רדות למשול בגוים: טז מעתה ולא יהיה עוד לבית ישראל מצרים למבטח לבטחון אשר מזכיר עון ישראל בפנותם בזה שהם פונים אחרים ואינם בוטחים בה', על ידי כך וידעו הכל כי אני אדני יהוה והכל ביד: יז ויהי בעשרים ושבע שנה למלכות נבוכדנצר בראשון בחדש הראשון באחד לחדש היה דבר-יהוה אלי לאמר: שבעת כ"ו למלכות נבוכדנצר קבש את ארץ מצרים, ופרוש בעשרים ושבע למלכות נבוכדנצר התחילו אותם ארבעים שנה,

תעבר-בה ולא תשב ארבעים שנה: יב ונתתי את-ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה והפצתי את-מצרים בגוים ווריתם בארצות: יג כי כה אמר אדני יהוה מלך ארבעים שנה אקבץ את-מצרים מן-העמים אשר-נפצו שמה:

י ושבתו את-שבות מצרים והשבתו אתם ארץ פתרום על-ארץ מכורתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן-הממלכות תהיה שפלה ולא-תתנשא עוד על-הגוים והמעטות לבלתי רדות בגוים: טז ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה: יז ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר-יהוה אלי לאמר: יח בן-אדם נבוכדנצר מלך-בבל העביר את-חילו עבדה גדולה אל-צר כל-ראש מקרה וכל-כתף מרוטה ושכר לא-היה לו ולחילו מצר על-העבדה אשר-עבד עליה: יט לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנצר מלך-בבל את-ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו: כ פעלתו אשר-עבד בה נתתי לו את-ארץ

לכן הודיע הכתוב שכ"ו למלכות נבוכדנצר היה חרב מצרים, ומשם נצא לנו שבמות אויל מרודך נשלם החשבון פנור לעלי: יח בן-אדם נבוכדנצר מלך-בבל העביר חריה את-חילו לעבוד עבדה גדולה אל-צר לצור עליה ימים רבים וכל-ראש אנשי חילותיו מקרה נעשה כרח מנחה משא האבנים ששאו על הראש וכל-כתף העור שעל כתף מרוטה נהיה חלש ורק מרוב נשיאת המשאות ושכר לא-היה לו ולחילו מצר מהשלל ותפוח על-העבדה אשר-עבד עליה כי לא מצאו שווי העבודה: יט לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנצר מלך-בבל את-ארץ מצרים ונשא המנה לעבדים ולשפחות ושלל שללה ובזז בזה כל הרכוש ותן מתנה לחיל והיתה שכר לחילו על עבודת צור: כ פעלתו אשר-עבד בה בצור נתתי לו את-ארץ מצרים תנו שלא יחריבה רק תשאר ממלכה תחתיו ולא אתן לו ארץ מצרים לשקר, מפני הרע אשר עשו לי שמרד בה' כמו

שי למורא

עורתם לישראל. **כא** ביום ההוא, כמו, בזמן ההוא. **אצמים** קרן לבית ישראל, אצמים קרן ממשלה לבית ישראל, זה בא על ידי נצחון פורש מלך פרס על מלוכת בבל, והוא נתן לישראל לחור לארץ הקדש ולהתחיל לבנות את בית המקדש. ולך אתן פתחון פה, לך יחזקאל יהא פתחון פה לחיכיהם, כי כלם ישמעו לך, בראותם שנבואתך מתקנת. **כי אני ה'**, נאמן בנאמר.

מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה:
כא ביום ההוא אצמים קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כִּי־אני יהוה:

עטרת מרים

שנאמר למעלה אשר אמר לי יאודי ואשר הוה משענת קנה לבית ישראל **נאם אדני יהוה:** **כא** ביום ההוא מוסב על מה שאמר למעלה מן ארבעים שנה אצמים קרן לבית ישראל ולך יחזקאל אתן פתחון פה בתוכם כשיראו נבואתך

מתקנת וידעו כי **כִּי־אני יהוה** נאמן בנאמר: **(כא)** ביום ההוא - מוסב על מה שאמר למעלה מן ארבעים שנה אצמים קרן לבית ישראל, זהו אצמים קרן ממשלה לבית ישראל, כי ארבעים שנה נשלמו בשנת מלך בלשצר, כי נבוכדנצר מלך מ"ה שנה, ובג' למלכו כבש את מצרים, אם פן נשארו משנותיו ח' שנים אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים אלא שנבלעה שנה אחת במלוכת אביו כי השנה הראשונה עלתה לזה וזה הרי נשלמו ארבעים שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשצר ואז נאמר לנבואת נצחון פרס כמו שנאמר: בשנת תרה לבלשצר וכו' ואז וכו' דמיה לרב (דניאל ז) ועל פרס נאמר, ונבואת ביאת פרס על בבל היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי על ידי נצחון פרס יצאו חפשי מתחת יד בבל. ולך אתן - רוצה לומר: או תוכל לפתוח פיה לחיכיהם גם מלכך כי או ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקנת. **וידעו** - ואז ידעו שאני ה' נאמן בנאמר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשפח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משפח ציון בבגיה:

שפחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ד', שעה 2 בבוקר, 25 דקות ו-2 חלקים.
ראש חדש שבט, ביום הרביעי, הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
 כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
 שְׂתִי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ־ וְלַמַּעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי
 בְּנֶךְ וּבֶן־בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם
 וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעָתֶם כִּי־אֲנִי
 יְהוָה: ־ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי
 מֵאַנֶּת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: (לז) ד כִּי
 אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
 אַרְבָּה בְּגִבְלֶךָ: ־ וְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא
 יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְרוֹ
 הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאָרָה לָכֶם מִן־הַפֶּדֶד וְאָכַל אֶת־
 כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ־ וּמָלְאוּ בְתִיד
 וּבְתִי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־

רְאוּ אֶתְכֶּיךָ וְאֶתְכֶּיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם
 עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֹּן וַיֵּצֵא מֵעַם
 פְּרָעָה: (ישראל) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו
 עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־
 הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם
 תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ־ וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה
 וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבְדוּ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַחֲלָכִים: ־ וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּכַנֵּינוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ
 בְּצִאֲנֵנוּ וּבְכַבְּרָנוּ גִלְדָּה כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ: ־ וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
 אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:
 ־ לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגְּבִרִים וַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי
 אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי
 פְּרָעָה: ־

אגרות קודש

ב"ה, ב' טבת, תשכ"א
 ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שלום יהודא ליב שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מכ"ו כסלו, בו מבשר אף כי בקיצור הכי נמרץ, ממסירות הפ"ש וכו' ואף שמובנת התמי' שבמקום שאמרו לפרט ומכמה טעמים - מקצר כ"כ, הנה בכ"א יהי רצון שיפעלו הדברים פעולה המקווה, וכמו שנדבר כאן ומתאים לפסק המשנה - המעשה הוא העיקר, הוספה בהשעות דלימוד תורה נגלה וחסידות (שהרי דבור חשיב מעשה זוטא עכ"פ), והידור בקיום המצות מעשיות.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבו.

לשאלתו מתי לעשות התספורת של בנם לוי יצחק שליט"א אף שברור לדעתי שאין להקדים קודם מלאת שלש שנים, בהנוגע לאחר בגי' ימים כנדון ידידי' שיום הולדת י"ג ניסן, שבאם יאריכו ג' ימים ממילא יודחה ויעשו זה על הציון דרשב"י - יתייעץ בזה עם רבני אנ"ש אשר באה"ק ת"ו.

לכתבו אודות הגרלה לנסיעה לכאן, ובטח שואל זה בשם עוד כמה מאנ"ש.

הנה - מלכתחלה הי' זה ענין שבהרגש, וגם עתה כן הוא. ועל כגון דא אין מקום לחוות דעת.

ברכה לבשו"ט בעניינים הכללים והפרטים גם יחד.

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:40	6:40	8:36	8:37	9:12	9:13	10:05	10:07	16:54	16:59	17:22	17:27	16:38	17:38
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:36	8:37	9:13	9:14	10:05	10:07	16:53	16:58	17:18	17:23	16:27	17:34
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:34	8:36	9:11	9:12	10:04	10:05	16:56	17:01	17:19	17:24	16:20	17:35
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:36	8:38	9:13	9:14	10:06	10:07	16:52	16:57	17:21	17:25	16:36	17:36
אוסטריה, וינה (ח)	7:44	7:42	9:02	9:03	9:51	9:51	10:35	10:36	16:18	16:25	16:56	17:03	16:06	17:17
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:07	6:12	8:58	9:03	9:44	9:48	11:00	11:03	20:47	20:46	21:19	21:17	20:28	21:30
אוקראינה, אודסה (ח)	7:40	7:38	9:03	9:04	9:50	9:50	10:36	10:37	16:27	16:34	17:03	17:10	16:15	17:24
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:18	7:15	8:36	8:37	9:24	9:24	10:09	10:10	15:52	16:00	16:31	16:38	15:41	16:52
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:31	7:28	8:48	8:48	9:36	9:36	10:21	10:22	16:02	16:09	16:40	16:47	15:50	17:02
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:04	8:01	9:15	9:15	10:06	10:05	10:49	10:50	16:20	16:28	17:00	17:08	16:08	17:22
אוקראינה, קייב (ח)	7:57	7:54	9:08	9:08	9:59	9:58	10:42	10:42	16:11	16:19	16:52	17:00	16:00	17:14
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:01	9:29	9:29	10:14	10:14	11:01	11:02	16:59	17:06	17:32	17:39	16:47	17:52
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:19	8:45	8:48	9:16	9:19	10:19	10:21	18:24	18:27	18:48	18:50	18:08	19:00
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:49	5:55	8:39	8:44	9:23	9:27	10:36	10:40	20:11	20:11	20:41	20:40	19:53	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:22	6:28	9:13	9:19	10:05	10:09	11:22	11:25	21:21	21:19	21:56	21:54	21:01	22:08
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:25	9:07	9:08	9:48	9:48	10:37	10:39	16:59	17:05	17:31	17:37	16:46	17:49
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:18	8:57	8:58	9:39	9:39	10:28	10:29	16:45	16:51	17:17	17:23	16:32	17:35
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:19	8:58	8:59	9:40	9:40	10:29	10:30	16:45	16:51	17:18	17:24	16:32	17:36
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:00	9:35	9:36	10:18	10:18	11:06	11:07	17:16	17:23	17:50	17:56	17:04	18:08
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:18	9:15	9:17	9:51	9:52	10:45	10:46	17:39	17:44	18:06	18:10	17:25	18:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:57	8:49	8:50	9:26	9:27	10:18	10:20	16:59	17:05	17:28	17:33	16:46	17:45
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:12	9:14	9:46	9:47	10:41	10:43	17:46	17:50	18:12	18:17	17:32	18:27
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:18	7:16	8:54	8:55	9:36	9:36	10:25	10:26	16:39	16:45	17:12	17:18	16:26	17:30
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:42	9:21	9:22	10:03	10:03	10:52	10:53	17:10	17:16	17:42	17:48	16:57	18:00
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:16	8:53	8:54	9:36	9:36	10:24	10:25	16:36	16:42	17:09	17:15	16:23	17:28
בוליביה, לה-פס (ח)	6:07	6:11	8:48	8:51	9:21	9:24	10:28	10:31	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:45	8:42	9:53	9:53	10:45	10:44	11:28	11:28	16:52	17:01	17:34	17:42	16:41	17:57
בלגיה, בריסל (ח)	8:44	8:40	9:53	9:53	10:44	10:44	11:27	11:28	16:54	17:03	17:35	17:43	16:43	17:58
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:27	5:32	8:12	8:16	8:48	8:51	9:58	10:01	19:03	19:04	19:25	19:25	18:46	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:17	5:21	8:01	8:05	8:37	8:40	9:46	9:49	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:04	8:01	9:11	9:11	10:04	10:03	10:46	10:46	16:11	16:19	16:51	16:59	16:03	17:14
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:23	8:19	9:21	9:21	10:17	10:16	10:58	10:58	16:08	16:17	16:52	17:01	16:00	17:17
גרמניה, ברלין (ח)	8:15	8:12	9:18	9:18	10:12	10:12	10:54	10:54	16:12	16:21	16:54	17:02	16:01	17:17
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:23	8:20	9:35	9:35	10:25	10:25	11:09	11:10	16:40	16:48	17:21	17:28	16:29	17:43
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:22	5:27	8:09	8:12	8:46	8:49	9:56	9:59	19:12	19:12	19:32	19:32	18:54	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:15	9:25	9:27	9:57	9:59	10:54	10:56	18:16	18:20	18:41	18:45	18:01	18:55
הודו, פונה (ח)	7:09	7:10	9:20	9:22	9:53	9:54	10:50	10:52	18:13	18:17	18:38	18:42	17:58	18:52
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:28	8:51	8:51	9:38	9:38	10:24	10:24	16:09	16:17	16:47	16:54	15:58	17:08
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:24	9:02	9:03	9:44	9:45	10:33	10:34	16:48	16:54	17:21	17:27	16:35	17:39
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:40	9:25	9:26	10:04	10:05	10:55	10:56	17:21	17:27	17:53	17:58	17:08	18:10
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:47	9:11	9:12	9:58	9:58	10:44	10:45	16:32	16:40	17:09	17:16	16:20	17:30

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:12	7:13	9:22	9:24	9:55	9:57	10:52	10:54	18:13	18:17	18:38	18:42	17:58	18:52
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	4:50	4:57	7:40	7:46	8:41	8:45	10:00	10:04	20:20	20:18	21:00	20:57	20:01	21:13
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:56	8:56	8:58	9:31	9:32	10:25	10:27	17:24	17:29	17:51	17:56	17:10	18:06
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:35	9:15	9:16	9:56	9:57	10:46	10:47	17:05	17:11	17:37	17:43	16:50	17:55
סינגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:12	9:37	9:40	10:08	10:10	11:10	11:13	19:12	19:15	19:36	19:38	18:56	19:48
פולין, ורשא (ח)	7:44	7:40	8:47	8:47	9:41	9:40	10:23	10:23	15:41	15:50	16:24	16:32	15:30	16:48
פרו, לימה (ח)	5:51	5:54	8:28	8:31	9:01	9:03	10:07	10:09	18:38	18:40	19:03	19:04	18:22	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:21	8:19	9:46	9:47	10:32	10:32	11:18	11:19	17:13	17:20	17:49	17:56	17:01	18:09
צרפת, פריז (ח)	8:43	8:40	9:59	9:59	10:48	10:48	11:32	11:33	17:13	17:21	17:50	17:57	17:01	18:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:07	6:09	8:32	8:34	9:03	9:05	10:04	10:06	17:59	18:01	18:23	18:25	17:43	18:34
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:49	9:22	9:22	10:05	10:06	10:53	10:54	17:00	17:07	17:32	17:38	16:48	17:51
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:32	9:00	9:00	9:45	9:45	10:32	10:33	16:29	16:36	17:03	17:10	16:17	17:24
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:53	8:43	8:44	9:21	9:22	10:12	10:14	16:50	16:55	17:19	17:25	16:36	17:36
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:18	9:13	10:10	10:10	11:08	11:07	11:48	11:48	16:47	16:57	17:34	17:43	16:37	18:00
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:57	8:52	9:44	9:44	10:44	10:43	11:23	11:23	16:19	16:29	17:04	17:13	16:09	17:30
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:07	8:05	9:28	9:28	10:15	10:15	11:01	11:02	16:48	16:55	17:25	17:32	16:36	17:46
שווייץ, ציריך (ח)	8:12	8:10	9:33	9:33	10:20	10:20	11:06	11:06	16:57	17:04	17:30	17:36	16:45	17:50
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:44	6:45	9:00	9:03	9:32	9:34	10:31	10:33	18:05	18:09	18:30	18:33	17:50	18:42

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגינו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00610
07/01/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

